

Jaká byla česká zahraniční politika v roce 2010 a proč? Odpovědi na tyto otázky hledá již počtvrté autorský kolektiv výzkumných pracovníků Ústavu mezinárodních vztahů a dalších spolupracujících institucí v knize *Česká zahraniční politika v roce 2010: Analýza ÚMV*.

Autorský kolektiv:

Vít Beneš
Veronika Bílková
Mats Braun
Jaroslav Bureš
Petra Cibulková
Marek Čejka
Ondřej Ditrych
Rudolf Fürst
Vladimír Handl
Ondřej Horký

Michal Kořan
Petra Kuchyňková
Vlastimil Nečas
Jana Peterková
Ondřej Slačálek
Vít Střítecký
Filip Tesař
Lenka Vochocová
Štěpánka Zemanová

Koordinátor: Michal Kořan

Publikace stejně jako v předchozích letech sleduje politické a ideové zázemí české zahraniční politiky, hlavní zahraničněpolitickou agendu a výsledky české zahraniční politiky, porovnává a analyzuje vliv jednotlivých aktérů a všímá si vlivu mediálního a veřejného kontextu tvorby české zahraniční politiky. Zvláštní pozornost je věnována otázce, zda došlo po změně vlády v roce 2010 i ke změně pojetí české zahraniční politiky, zda a jak byla česká zahraniční politika schopna čelit hlavním mezinárodněpolitickým výzvám v evropském a globálním kontextu.

Analytický rámec nadále odpovídá předchozím vydáním, autorský kolektiv prošel jen minimálními změnami. Díky této kontinuitě se zájemcům dostává do rukou publikace, která – spolu s předchozími vydáními – může sloužit jako zdroj hlubokého vhledu do české zahraniční politiky.

Michal Kořan a kol.

Česká zahraniční politika v roce 2010

ANALÝZA ÚMV

MICHAL KOŘAN A KOL.

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA V ROCE 2010

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA V ROCE 2010

Analýza ÚMV

Michal Kořan a kol.

Česká zahraniční politika v roce 2010

ANALÝZA ÚMV

Praha 2011

Ediční rada nakladatelství Ústavu mezinárodních vztahů

Prof. PhDr. Pavel Barša, M.A., Ph.D. (Filozofická fakulta UK, Praha), Mgr. Ing. Radka Druláková, Ph.D. (Fakulta mezinárodních vztahů VŠE, Praha), Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc. (ÚMV, Praha), JUDr. PhDr. Tomáš Karásek, Ph.D. (Fakulta sociálních věd UK, Praha), Prof. PhDr. Michal Klíma, M.A., CSc. (Metropolitní univerzita Praha), PhDr. Michal Kořan, Ph.D. (ÚMV, Praha), Mgr. Ing. Petr Kratochvíl, Ph.D. (ÚMV, Praha), PhDr. Pavel Pšeja, Ph.D. (Fakulta sociálních studií MU, Brno), Mgr. Dan Marek, Ph.D., M.A. (Filozofická fakulta UP, Olomouc), Prof. PhDr. Lenka Rovná, CSc. (Fakulta sociálních věd UK, Praha).

Vydání této publikace bylo hrazeno z prostředků výzkumného záměru „Česká republika v mezinárodní politice“, identifikační kód MZV 4854605401.

Recenzovali: Doc. Šárka Waisová, Ph.D.

PhDr. Petr Kaniok, Ph.D. (kapitola 3)

PhDr. Jan Karlas, M.A., Ph.D. (kapitola 3)

Ing. Mgr. Petr Kratochvíl, Ph.D. (kapitola 9)

Mgr. Hubert Smekal, M.A. (kapitola 18)

Michal Kořan a kol.

Česká zahraniční politika v roce 2010

Analýza ÚMV

Vydal Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i., v Praze roku 2011

© Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i., Praha 2011

Vědecký redaktor: PhDr. Vladimír Trojánek

Obálka s použitím obrazu Petra Štengla *Akvárium*: Jan Šavrda

Tisk: xPrint s.r.o., Příbram

ISBN 978-80-86506-95-1

Obsah

Úvodem..... 9

ČÁST I: TVORBA A KONTEXT ČESKÉ ZAHRAIČNÍ POLITIKY V ROCE 2010

Kapitola 1
Politický kontext a tvorba české zahraniční politiky v roce 2010 15
Michal Kořan

Kapitola 2
Mediální kontext české zahraniční politiky 33
Vlastimil Nečas, Lenka Vochocová

ČÁST II: EVROPSKÝ A BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRAIČNÍ POLITIKY

Kapitola 3
Evropský rozměr české zahraniční politiky 57
Vít Beneš, Mats Braun

Kapitola 4
Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky 92
Vít Střítecký

ČÁST III: STŘEDOEVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRAIČNÍ POLITIKY

Kapitola 5
Spolková republika Německo v české zahraniční politice..... 109
Vladimír Handl

Kapitola 6
Státy Visegrádské skupiny a Rakousko v české zahraniční politice..... 128

Michal Kořan

ČÁST IV: DVOUSTRANNÉ VZTAHY ČESKÉ REPUBLIKY S VYBRANÝMI ZEMĚMI A REGIONY

Kapitola 7	
Spojené státy americké v české zahraniční politice	161
<i>Ondřej Ditrych</i>	
Kapitola 8	
Státy západní Evropy v české zahraniční politice	174
<i>Mats Braun, Ondřej Ditrych</i>	
Kapitola 9	
Rusko v české zahraniční politice	190
<i>Petra Kuchyňková</i>	
Kapitola 10	
Státy východní dimenze Evropské politiky sousedství v české zahraniční politice	206
<i>Petra Cibulková</i>	
Kapitola 11	
Balkánský rozměr české zahraniční politiky	225
<i>Filip Tesař</i>	
Kapitola 12	
Blízký východ, Středomoří a Afghánistán v české zahraniční politice	239
<i>Jaroslav Bureš, Marek Čejka</i>	
Kapitola 13	
Dálný východ v české zahraniční politice	260
<i>Rudolf Fürst</i>	
Kapitola 14	
Subsaharská Afrika v české zahraniční politice	272
<i>Ondřej Horký</i>	
Kapitola 15	
Latinská Amerika v české zahraniční politice	283
<i>Ondřej Slačálek</i>	

ČÁST V: MULTILATERÁLNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Kapitola 16	
Multilaterální rozměr české zahraniční politiky	297
<i>Veronika Bílková</i>	

ČÁST VI: OSTATNÍ TEMATICKÉ OBLASTI ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Kapitola 17	
Hospodářský rozměr české zahraniční politiky	311
<i>Štěpánka Zemanová</i>	
Kapitola 18	
Lidskoprávní rozměr české zahraniční politiky	324
<i>Veronika Bílková</i>	
Kapitola 19	
Rozvojový rozměr české zahraniční politiky	337
<i>Ondřej Horký</i>	
Kapitola 20	
Kulturní rozměr české zahraniční politiky	357
<i>Jana Peterková</i>	
Seznam zkratk	367
Résumé	372
Vybraná literatura k české zahraniční politice vydaná v roce 2010	374
O autorech	381

Úvodem

Čtvrtým rokem hledá tým autorů z Ústavu mezinárodních vztahů a třech dalších spolupracujících institucí odpověď na otázku: *Jaká byla česká zahraniční politika a proč?* Svě odpovědi za rok 2010 přináší v publikaci *Česká zahraniční politika v roce 2010: Analýza ÚMV*, jež představuje čtvrtou monografii analyzující českou zahraniční politiku za uplynulý rok.

Ve dvaceti kapitolách napsaných 19 autory nabízí kniha hloubkovou studii české zahraniční politiky, založenou na analytickém rámci, který zůstává neměnný po čtyři roky. Začíná obecnou částí, která je zaměřena na politický kontext české zahraniční politiky. Hlavní argument zní, že navzdory bezprecedentní a pohodlné většině vládní koalice zůstává zahraniční politika v zajetí dvou negativních rysů politického kontextu: 1) politická netečnost a nezájem o zahraniční politiku, 2) nestabilní, nevypočitatelné a turbulentní politické podmínky v koalici. Přesto byly rovněž zjištěny některé pozitivní tendence, jako např. zklidnění zahraničněpolitické debaty (hraničící ovšem zároveň až s její neexistencí), vcelku koherentní programové prohlášení vlády v oblasti zahraniční politiky a započetí prací na nové a již od roku 2006 slibované koncepci zahraniční politiky. Druhá kapitola první části přidává důležitou sondu do mediálního kontextu zahraniční politiky a potvrzuje dlouhodobější trend, zaznamenaný v předchozích letech. Tímto trendem je selektivita mediálního pokrytí zahraniční politiky, kdy rozhodujícím kritériem pro selekci není zahraničněpolitická relevance, ale „zpravodajská hodnota“ dané události či agendy. Tato selektivita jde navíc ruku v ruce s rostoucí personalizací zahraniční politiky a tendencí k emocionálnímu přibarvování.

Hlavní část knihy se již zabývá konkrétními zahraničněpolitickými dimenzemi, vztahy či tématy, které jsou zpracovávány v jednotlivých kapitolách. Každá kapitola sleduje stejnou jednotící strukturu jako v minulých letech. Nejprve je zhodnocen politický kontext a jeho vliv na danou zahraničněpolitickou dimenzi. Tento postup dovoluje osvětlit vztah mezi politickým zázemím a konkrétními zahraničněpolitickými výsledky a výstupy. Právě konkrétní výstupy a výsledky jsou rozebírány ve druhé části každé kapitoly (*Agenda a události*). Třetí část se zaměřuje na roli a vliv jednotlivých aktérů, participujících na tvorbě dané zahraničněpolitické agendy, a čtvrtá část si všímá mediálního a veřejného kontextu té které relace či tematické oblasti.

Struktura kapitol i jejich pořadí zůstalo stejné jako v minulých letech. V kapitole věnované české evropské politice autoři přicházejí s tvrzením, že se České republice podařilo částečně zbavit nálepky „potížisty“, kterou si získala v roce 2009. Podstatnější však je zjištění, že se Česká republika dobrovolně vzdala vůle být součástí inte-

gračního jádra. Kapitola o bezpečnostní oblasti si všimá uklidnění vyhocené debaty z předchozích let, přičemž ale význam roku 2010 pro českou bezpečnostní politiku byl značný, a to zejména s ohledem na finalizaci nového strategického konceptu NATO.

Následující část je zaměřena na středoevropský rozměr české zahraniční politiky. Její obě kapitoly potvrdily strategické postavení Německa a Polska a nezastupitelnou roli Visegrádské skupiny pro českou diplomacii jak ve středoevropském, evropském, tak i v bezpečnostním kontextu. Politika vůči Německu nadále prochází procesem evropeizace a pragmatizace, česko-polská spolupráce za rok 2010 dosáhla ojediněle výrazné hloubky, rozsahu i efektivity a Visegrádská skupina ve větší míře než kdy před tím prokázala svůj význam v mnoha oblastech spolupráce. Oproti tomu v případě Slovenska a ještě více v případě Rakouska se vzájemným vztahům nedostává významnější strategičtější bilaterální náplně, jakkoli vztahy se Slovenskem zůstávají na nadstandardní úrovni.

Kapitola o vztazích mezi Českou republikou a Spojenými státy sleduje proces hledání nové náplně transatlantické dimenze české zahraniční politiky za podmínek relativního ústupu USA ze středoevropského regionu, zejména po nástupu prezidenta B. Obamy do úřadu v roce 2009. Česko-ruské vztahy se v roce 2010 odvíjely bez výraznější agendy s převahou ekonomických faktorů ve vzájemné relaci. Analýza české politiky vůči západoevropským zemím se zejména zaobírala otázkou bilaterálních nástrojů pro budování koalic pro multilaterální fóra (EU a NATO). Kapitola zaměřená na východoevropský vektor zahraniční politiky konstatuje pokračující prioritizaci tohoto rozměru české diplomacie, která trvá bez ohledu na proměny v politické reprezentaci ČR. Balkánská dimenze se tradičně těší přednímu místu mezi prioritami české zahraniční politiky, analýza tohoto rozměru se zaměřila na otázku, do jaké míry byla česká zahraniční politika schopna využít potenciálu, jenž byl vytvořen v průběhu českého předsednictví Radě EU. Komplikovaný obraz nabízí kapitola o české zahraniční politice vůči Blízkému východu, Středomoří a roli ČR v Afghánistánu, zejména kvůli horšící se situaci v posledně jmenované zemi. Analýza je zajímavá už proto, že vznikla těsně v předvečer „arabského jara“ a představuje zajímavé východisko pro srovnání s analýzou, která vyjde příští rok. Dálnévýchodní rozměr české zahraniční politiky nijak nepřekročil svůj tradičně nízký a hlavně ekonomický profil, stejně tak jako rozměr latinskoamerický. Kapitola o vztazích ČR k zemím subsaharské Afriky dokumentuje „návrat k normálu“ po zvýšeném zájmu o tuto relaci v průběhu českého předsednictví Radě EU.

Publikace je zakončena sérií analýz, zaměřených na jednotlivé tematické rozměry české zahraniční politiky. V multilaterální dimenzi autorka konstatuje další ústup zájmu o tuto problematiku, naopak v oblasti politiky lidských práv došlo k dílčím posunům zejména s ohledem na teritoriální definování priorit. Rok 2010 byl svědkem dvou trendů v rozvojové spolupráci: posilování české pozice v rozvojové spolupráci a zároveň omezování rozsahu českých rozvojových závazků. Tematickou část doplňují ještě analýzy české hospodářské a kulturní diplomacie.

Drtivá většina kapitol zaznamenala podobný rys zahraniční politiky v roce 2010, kterým bylo chybějící výraznější téma, podobné americké radarové základně, *Lisabonské smlouvě* či zahraničním misím. Každá kapitola dává konkrétní odpovědi na

otázku *proč* tomu tak bylo, ale všechny se shodnou na celkovém zklidnění – až vymizení – zahraničněpolitické diskuse.

Publikace vděčí za svůj vznik množství aktérů, kteří byli ochotni podělit se o svou reflexi daného tématu, ať už šlo o pracovníky Ministerstva zahraničních věcí ČR či dalších státních institucí. Velký dík patří Šarce Waisové za vypracování odborného posudku, stejně jako dalším recenzentům, kteří se věnovali posudkům dílčích kapitol. Za obětavou pomoc a profesionální práci tým autorů děkuje pracovnícům knihovny Ústavu mezinárodních vztahů a nakladatelství ÚMV. Stejně tak by se vznik publikace neobešel bez spolupráce se stážisty, kteří v průběhu roku 2009 a 2010 působili na ÚMV, zvláštní dík pak patří Aleši Karmazínovi, jehož stáž byla zaměřena právě na přípravu tohoto vydání analýzy české zahraniční politiky.

Věříme, že čtvrté pokračování řady zahraničněpolitických analytických studií dále prohlubuje a rozšiřuje porozumění české zahraniční politice a že bude vhodným čtením pro široké spektrum zájemců o tuto problematiku.

Za kolektiv autorů Michal Kořan

Část I:

**Tvorba a kontext
české zahraniční politiky
v roce 2010**

Kapitola 1

Politický kontext a tvorba české zahraniční politiky v roce 2010

Michal Kořan

POLITICKÝ KONTEXT ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V ROCE 2010

Politický kontext české zahraniční politiky – navzdory velkým očekáváním od nástupu plnohodnotné, „politické“ vlády – se ve druhé polovině roku 2010 nezměnil, naopak, bylo možné zaznamenat ještě další úpadek zájmu o zahraniční politiku. Ten byl dán mj. i dominancí vnitropolitické agendy a od podzimu 2010 i postupnou parálzou vládnoucí koalice. Protože s výjimkou procedurálních sporů stran koordinace a výkonu české evropské politiky mezi premiérem Petrem Nečasem a ministrem zahraničních věcí Karlem Schwarzenbergem a pravidelné, nikam nevedoucí diskuse ohledně zapojení českých ozbrojených složek do zahraničních misí, se žádná reálná politická debata o zahraniční politice nevedla, naskýtá se prostor pro hlubší zamyšlení nad ideovým zázemím české zahraniční politiky. Důslednější pohled za volební programy a prohlášení totiž odhalí, že zásadní ideové spory o povahu české zahraniční politiky, jichž jsme byli svědky v minulých letech, nejsou pouze důsledkem politizace a vědomé polarizace zahraničněpolitických témat, ale vycházejí z principiálně odlišných pohledů na samu povahu politiky, mezinárodní politiky a legitimacy vládnutí.

Podíváme-li se na dlouhodobý program ČSSD,¹ nalezneme v mezinárodněpolitické části hlavní východisko sociálnědemokratického pohledu na zahraniční politiku, které lze shrnout takto: za podmínek ekonomické globalizace je vyvíjen tlak na oslabení národního státu v jeho ryze národním rámci, přičemž východiskem z tohoto stavu není zpětné posilování národního státu, ale naopak větší úsilí o nadnárodní koordinaci (integraci), která jediná může nahradit funkce národního státu tam, kde je oslabena či přímo selhává. Neregulovaný liberální obchod vede k deformovanému globálnímu ekonomickému propojování za situace, kdy zároveň schází propojování sociální, bezpečnostní, (multi)kulturní a ekologické. Jednotlivé státy tak nejsou schopny čelit globálním výzvám. Z tohoto důvodu ČSSD prosazuje širší pojetí globální integrace, současně s vyšší mírou regulace globálního trhu, s cílem přispívat nikoli pouze k ekonomické prosperitě, ale rovněž i ke globální spravedlnosti. Tímto prizmatem je po-

třeba číst i sociálnědemokratické pojetí evropské integrace, jež by mělo směřovat k co nejhlubší všestranné (politické, sociální, kulturní) integraci, která je jedinou cestou k zachování evropského sociálního modelu. Evropská unie tak není pouze prostředkem, nástrojem pro posílení ČR jako např. v koncepcích ODS, ale zdrojem legitimacy a vládnutí o sobě. Zde se projevuje klíčový rozdíl mezi sociálnědemokratickým a občanskodemokratickým pojetím, neboť ČSSD si umí představit „nadnárodní“ demokracii, jejíž legitimita nebude spočívat pouze v národním rámci. Na globální, resp. evropské úrovni mají být řešeny klíčové sociální, hospodářské či environmentální výzvy, na něž tradiční národní rámec již nestačí. Tímto způsobem ČSSD pohlíží i na bezpečnostní a obranné výzvy ČR, které jsou globálního rozměru a není jim tudíž možné čelit izolovaně a unilaterálně, ale pouze v rámci multilaterálních organizací, zejména EU a NATO. Z tohoto důvodu sociální demokraté staví k dle ČSSD unilateralistické politice USA odtaziť a budoucnost bezpečnosti spatřují v evropském multilateralismu. Kýženým světovým řádem pro ČSSD není systém národních států, ale světový systém, vybavený „globální legitimitou“. Už z tohoto důvodu nelze ve východiscích a pohledech na svět hledat mezi sociálnědemokratickou koncepcí globálního vládnutí a realisticko-neoliberální koncepcí ODS příliš shody.

Dle příspěvků na ideové konferenci ODS i dle dlouhodobé *Vize 2020*,² stejně jako dle volebního programu ODS pro parlamentní volby v květnu 2010,³ globalizace znamená nutnost nastolení nového globálního vládnutí, velké hospodářské i politické organizace mají obtíže se svou vlastní ovladatelností a výkonností, mír jako faktor mezinárodních vztahů se vytratil: možnost války je reálná všude na světě. Dokonce NATO již není obranným paktem, ale paktem o neútočení. V EU posilují negativní tendence (dirigismus a centralismus), navíc dochází k renesanci klasické evropské mocenské architektury. Jinými slovy – multilateralismus selhává a musíme se soustředit na vlastní schopnosti a ekonomiku. Naše země není zodpovědná za budoucnost evropské integrace ani osud kontinentu, nemá na to dostatek sil, česká politická reprezentace je zodpovědná pouze za osud vlastního národa. ODS přemýšlí o zahraniční politice v pojmech rovnováhy sil v Evropě jako o jediném předpokladu evropské stability, přičemž je nutné uzнат konfliktnost mezinárodního (i evropského) prostředí. Evropské sjednocení je pouze prostředkem k naplnění určitých národně definovaných cílů (tj. nikoli občansky, ale *národně*). ODS se obává „sociálního inženýrství“ na národní i evropské úrovni, svět spatřuje jako svět civilizačního konfliktu, s větší asertivitou Ruska a ohrožením ze strany islámských zemí za paralelního relativního oslabení vlivu USA. Evropská unie je pouze pragmatický projekt, který umožňuje našim národním zájmům bezpečnostně a ekonomicky těžit. Rozpory jdou však ještě hlouběji, do samé podstaty politiky, již ODS vnímá prizmatem liberalismu. Zatímco ČSSD vnímá ekonomickou globalizaci a liberalizaci bez globalizace v dalších oblastech negativně, neboť přispívá k prohlubování globální ekonomické nerovnosti, dle ODS naopak musejí být EU i USA tahouny pokračující liberalizace světového obchodu. Ve všech ohledech je zcela jasně patrný základní rozpor mezi neo-idealistickou koncepcí ČSSD a klasickým realismem ODS. Proti sobě pochopitelně stojí i spor o povahu distribucí statků uvnitř společností, kdy na jedné straně stojí koncepce liberálně tržního a na straně druhé sociálně-tržního hospodářství. Opět, tato otázka stojí velice blízko

rozhodování o povaze a budoucnosti EU. Máme tedy co do činění se situací, kdy proti sobě stojí dva zcela protikladné názory na podstatu správné politiky, které se bezprostředně promítají i do představ o správné zahraniční politice a mezinárodním systému.

Tyto představy se ve větší či menší míře otiskly i do volebních programů. Pro vlastní zahraniční politiku je podstatná otázka, do jaké míry byly kompatibilní zahraničněpolitické programy pozdější vládní koalice – ODS, TOP 09 a Věcí veřejných (VV). TOP 09 nedisponuje žádným rozsáhlým základním programovým materiálem, proto je nutné vycházet pouze z volebního programu,⁴ který odkazuje k realistickému pojetí zahraniční politiky, založeném na bližší nespecifikovaných ekonomických a bezpečnostních zájmech ČR a na závazcích vůči spojencům. Bezpečnost vnímá TOP 09 především prizmatem NATO a transatlantické vazby, EU v této souvislosti zmíněna není. Volební program TOP 09 zcela odpovídá trendu posledních let, kdy za integrální součást zahraniční politiky je pojímána politika bezpečnostní. *Lisabonskou smlouvu* TOP 09 bere jako fakt a k integraci se „staví vstřícně“. Podobně jako ODS se staví proti protekcionismu, nejsou jakékoli zmínky o sociálním rozměru, jako měla Strana zelených. Ve srovnání s TOP 09 měly VV část věnovanou zahraniční politice přeci jen rozpracovanější.⁵ Ze srovnání jednotlivých programů jsou VV nejvíce pro-integrační stranou, s ostatními partnery ale sdílejí ekonomizující a liberální pohled na EU. Obecně liberální pohled nabízí VV ostatně i na globální obchod. VV nabídly nejkonkrétnější představy, včetně očekávatelného požadavku na zavedení referenda pro každou „*důležitou otázku týkající se všech občanů EU*“. Významným rozdílem mezi VV a ODS je otázka vstupu Turecka do EU, kdy VV se staví jednoznačně proti, v porovnání s dalšími koaličními partnery se staví obezřetněji i k otázce rozšiřování EU (zdůrazňují přednost připravenosti před rychlostí). Ve srovnání s ODS i TOP 09 mají VV i odlišný pohled na transatlantickou vazbu, když dle programu upřednostňují dialog s USA spíše v rámci NATO než bilaterálně, požadují rovnocennost jednání s USA a podporují vybudování jednotné evropské funkční síly, jako doplnění potenciálu NATO. Obecně se všechny strany shodnou na přístupu vůči Rusku. Zajímavým prvkem je požadavek zrušení práva veta v RB OSN. Z tohoto letného výčtu je patrné, že na programové úrovni panovala větší shoda než v případě koalice ODS, KDU-ČSL a Strana zelených vládnoucí v letech 2006–2009.

Tato elementární shoda je patrná i z programového prohlášení z počátku srpna 2010.⁶ Vyjednávání o zahraničněpolitické části koaličního programu začalo 3. června s celkově nejasným vstupem jednotlivých partnerů do diskuse. Jedním z prvních bodů byla diskuse o zrušení postu ministra pro evropské záležitosti, na němž panovala shoda.⁷ Vyjednávající se rovněž shodli na prosazování české výjimky z *Lisabonské smlouvy*. Vyjednávání o kapitole zahraniční politiky a obrany skončilo po třech týdnech, 24. června. Je charakteristické pro zahraniční politiku vlády P. Nečase, že mezi stanovenými prioritami programového prohlášení vlády nefiguruje zahraniční, bezpečnostní ani evropská politika, byť se v preambuli vláda zavazuje rozvíjet svazky v rámci EU a NATO a aktivně participovat na projektech, které zvyšují bezpečnost, předvídatelnost a stabilitu mezinárodního společenství. Zahraničněpolitická část programu je ve srovnání s programem vlády Mirka Topolánka⁸ odlišná, a to i kvůli tomu, že Topolánkova vláda vytvářela program s vědomím blížícího se předsednictví Radě

EU. Z úvodu této části zmizel závazek k „*realistické a aktivní zahraniční politice, respektující geografickou a geopolitickou realitu ČR*“, namísto toho si vláda stanovila ambicióznější prvořadý cíl (kromě zajištění stability a prosperity): usílí o stabilní mezinárodní systém, založený na míru, bezpečnosti, udržitelném rozvoji a lidských právech. V tomto rozdílu lze spatřovat větší tíhnutí k internacionalismu ve srovnání s vládou M. Topolánka. Zajímavé je rovněž odhodlání spolupracovat při plnění těchto cílů především se zeměmi regionu střední Evropy, což představuje v historii programových prohlášení vcelku ojedinělý projev středoevropanství. Osvěživě rovněž působí závazek vytvářet zahraniční politiku založenou na co nejširším vnítropolitickém konsenzu. V dalších částech programu je patrná inklinace k atlantickému a euro-realistickému směřování vlády. V oblasti SZBP „*považuje vláda za prioritní silnou transatlantickou vazbu, vztahy se zeměmi východní Evropy a západního Balkánu*“. Základním pilířem bezpečnosti je pro vládu P. Nečase členství v NATO, které je „*ztělesněním silné transatlantické vazby*“, přičemž formování Společné bezpečnostní a obranné politiky bude vláda pouze „*věnovat pozornost*“ při realizaci bezpečnostní politiky ČR. Celkově působí zahraničněpolitická část vládního prohlášení uceleněji, než tomu bylo v případě vlády M. Topolánka, což je patrně dáno menší ideovou rozdílností ohledně vizí žádoucího mezinárodního prostředí a zahraniční politiky, přičemž atlantismus ODS a TOP 09 má navrch nad evropeističtější pohledem VV. Vláda se také zavázala vytvořit novou koncepci české zahraniční i evropské politiky (více viz níže).

Co se týká politického kontextu české zahraniční politiky v roce 2010, lze kladně hodnotit několik faktorů. Zaprvé nedošlo k tolik vyhoceným situacím, jako v letech 2008 a 2009, a to jak na úrovni koalice samé, tak mezi vládou a prezidentem či mezi vládou a opozicí. Tuto skutečnost lze vysvětlit absencí kontroverzních témat, přesvědčivou většinou nové vládní koalice, ale i určitým sblížením pohledů hlavních aktérů na některé významné oblasti zahraniční politiky. Byť by pro následující tvrzení bylo zapotřebí dalšího empirického výzkumu, je možné, že k tomuto sblížení došlo mj. v důsledku bolestivého procesu schvalování a jednání o *Lisabonské smlouvě* a i díky onomu pevnějšímu rámci, který *Lisabonská smlouva* nastavuje. Druhým pozitivem roku 2010 bylo započetí práce na nové koncepci české zahraniční politiky (více viz výše). Třetím pozitivním rysem byla otevřenější, pravidelnější a intenzivnější komunikace o zahraniční politice, která sice probíhala spíše na úrovni stranických politických expertů, odborníků a diplomatů (tj. nikoli přímo na politické úrovni), ale v každém případě odhalila významný prostor pro shodu či kompromis v řadě konkrétních oblastí zahraniční politiky. Čtvrtým kladným rysem je, že se po roce vaku, vzniklého pádem vlády M. Topolánka, dostalo české zahraniční politice politického vedení a jasnějšího zadání. Jednoznačně negativně však působí skutečnost, že dlouhodobě kritizovaný nezájem českých politiků o zahraniční, evropskou a bezpečnostní politiku, se v roce 2010 ještě více prohloubil. Přispěla k tomu vědomá orientace nové vlády na vnitřní reformy a problémy, ale zejména v posledních měsících roku 2010 vznikající vládní krize, která postupně nabírala permanentních rozměrů. Za těchto podmínek se ještě snížila role Parlamentu ČR – ale zejména jeho Poslanecké sněmovny – v zahraniční politice, což je s ohledem na legitimitu zahraniční politiky problematické. O za-

hraniční politice se ve sněmovně – ale po hříchu ani v zahraničním výboru – v roce 2010 téměř nediskutovalo, sněmovna se situovala do role pasivního a formálního posvětitelce mezinárodních smluv. Tyto faktory se týkají pouze *kontextu* české zahraniční politiky, nikoli přímo zahraniční politiky samé, která je analyzována a hodnocena v jednotlivých kapitolách.

V následujících oddílech budeme sledovat vliv a roli jednotlivých hlavních aktérů české zahraniční politiky – vlády, prezidenta a parlamentu. Závěr kapitoly představí shrnující hodnocení za rok 2010.

TVORBA ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY V ROCE 2010: VLÁDA

Působení vlády ČR na tvorbu české zahraniční politiky dlouhodobě sledujeme na třech úrovních:

- 1) vláda jako garant procedurálního nastavení tvorby české zahraniční politiky;
- 2) vláda jako koordinátor a vykonavatel české zahraniční politiky;
- 3) diplomacie předsedy vlády.

Vláda jako garant procedurálního nastavení tvorby české zahraniční politiky

Nejvýznamnějším nástrojem pro ovlivňování zahraniční politiky je možnost vlády zasahovat přímo do struktury její tvorby, zejména prostřednictvím změny jednacích řádů, zřízení pracovních orgánů vlády atd. Vládě je tímto způsobem umožněno nastavovat nová pravidla a procedury pro tvorbu zahraniční politiky či ustanovovat nové aktéry české zahraniční politiky. Největší zásahy do struktury tvorby zahraniční politiky se tak jako v minulých letech týkaly koordinace a tvorby české evropské politiky. V lednu vláda projednala analýzu dopadů *Lisabonské smlouvy* a rozhodla o potřebě zlepšení koordinace evropské politiky. O konkrétních krocích i jejich důsledcích podrobně projednává kapitola 3 *Evropský rozměr české zahraniční politiky*. Z kapitoly je patrné, že změny v koordinaci evropské politiky i diskuse, která se okolo nich v průběhu konce léta 2010 rozhořela, ilustrují jak klíčové postavení vlády při nastavování systému tvorby české zahraniční politiky, tak i politicky konfliktní potenciál podobných témat. Na konci roku se rozhořela i diskuse, zda má být v souvislosti s koordinací evropských politik upravován kompetenční zákon nebo opět postačí úprava jednacích řádů vlády.⁹ Vcelku pochopitelně tento spor po dlouhou dobu částečně paralyzoval koncepční uvažování o evropských záležitostech.

Dále již došlo v roce 2010 jen k malým zásahům ze strany vlády v této oblasti. V lednu vláda odsouhlasila na návrh ministra vnitra zřízení mezirezortní koordinační skupiny pro Partnerství a mobilitu. Partnerství pro mobilitu je nástroj evropské politiky Globálního přístupu k migraci. Partnerství pro mobilitu spadá do sdílených kompetencí ministerstev vnitra, zahraničních věcí, školství, mládeže a tělovýchovy, práce a sociálních věcí, průmyslu a obchodu, financí a útvaru pro evropské záležitosti a skupina má zajistit součinnost rezortů při realizaci projektů. Skupina se má scházet na dvou úrovních: dvakrát ročně na úrovni náměstků jmenovaných rezortů a patřiční referenti by měli společně diskutovat jednou měsíčně.¹⁰ Obdobně v květnu vláda roz-

hodla o zřízení mezirezortní koordinační rady pro oblast kybernetické bezpečnosti. Rada byla koncipována jako nástroj pro podporu výkonu koordinační role ministerstva vnitra v oblasti kybernetické bezpečnosti, která vyžaduje součinnost dalších ústředních orgánů státní správy. Jednání rady se mají účastnit nejen zástupci ministerstva vnitra, obrany, zahraničních věcí, financí, průmyslu a obchodu, dopravy, ale i policie, BIS, České národní banky a ČTÚ. Prizváni mohou být také externí odborníci.¹¹

Vláda jako koordinátor a vykonavatel české zahraniční politiky

V roce 2010 vláda plnila zejména tradiční exekutivní úkoly vyplývající z jejího postavení. V případě sjednávání mezinárodních smluv aktivita vlády nijak nevybočovala z běžného režimu a – oproti minulým letům – žádná smlouva nevyvolala větší zájem či diskusi. Z koncepčních či legislativních dokumentů, které mohou ovlivňovat zahraniční politiku, vláda schválila v březnu *Strategii boje proti terorismu pro léta 2010–2012* a v listopadu vláda odsouhlasila aktualizovaný seznam priorit v boji proti terorismu na léta 2010–2012. V květnu vláda projednala a schválila *Koncepci české zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010–2017* (více viz kapitola 19 *Rozvojový rozměr české zahraniční politiky*).

V červnu vláda vzala na vědomí důležitý materiál *Národní cíle stanovené na základě hlavních cílů Strategie Evropa 2020* s tím, že do 31. 10. 2010 měl ministr pro evropské záležitosti ve spolupráci s dalšími dotčenými rezortními ministry předložit *Akční plán za účelem realizace národních cílů uvedených v tomto usnesení*. Není bez zajímavosti, že původní termín předložení akčního plánu byl vládou prodloužen do konce roku 2010, aby v lednu 2011 byl termín opět prodloužen až do konce června 2011.¹²

Dvakrát v průběhu roku vláda projednávala otázky spojené s českými zahraničními misemi. Na počátku února vláda rozhodla o navýšení počtu českých vojáků v alianční misi ISAF v Afghánistánu až o 55 osob. Ke zvýšení, na něž naléhalo zejména NATO, se odmítavě stavěl tehdejší předseda ČSSD Jiří Paroubek a obecně byl tento krok vnímán jako sporný a neprošel sněmovním hlasováním. Vláda rovněž souhlasila s uvolněním dodatečných 20 mil. Kč z rozpočtové rezervy pro účely realizace civilních rekonstrukčních projektů v rámci PRT Lógar, kterému v důsledku restriktivních rozpočtových opatření na MZV hrozilo, že se ocitne bez prostředků na projekty.

Vláda – v součinnosti s prezidentem – rozhoduje o osobách velvyslanců a o úrovni zastupování v té které zemi. V průběhu roku 2010 došlo na jednání o několika významných velvyslanceckých postech – v USA, Rusku a při EU v Bruselu. Největší – alespoň veřejnou – diskusi v březnu vyvolaly plány na odvolání velvyslankyně ČR při EU Mileny Vicenové, o nichž hovořil ministr zahraničních věcí Jan Kohout. Proti odvolání se stavěla ODS, jejíž vláda v roce 2007 M. Vicenovou do Bruselu – právě na místo J. Kohouta – vyslala. Nakonec se ukázalo, že takový krok je neprůchodný a M. Vicenová na svém postu zůstala. Vzhledem k předvolební situaci – a tradiční citlivosti těchto záležitostí – se nakonec ministr zahraničních věcí rozhodl vypracovat, ovšem nedat vládě ke schválení návrh na každoroční obměnu na postech vedoucích zastupitelských misí a ponechat tuto otázku na příští, politické vládě. Ještě v období vlády Jana Fischera však bylo rozhodnuto o osobě českého velvyslance v Rusku, jímž se stal předchozí velvyslanec v USA Petr Kolář.

V průběhu první poloviny roku se vláda poměrně intenzivně zabývala otázkou sladěním systému nominace zástupců ČR v orgánech evropského programu družicové navigace Galileo a v orgánech Evropské kosmické agentury. Vzhledem k tomu, že šlo o mezirezortní nominace, byla otázka nadvakrát stažena z programu jednání vlády a i při červnovém hlasování nebyl dokument vzat na vědomí jednomyslně. Jinak se ale Fischerova vláda (snad s výjimkou zmíněného návrhu na navýšení počtu vojáků pro Afghánistán) nepouštěla do zásadnějších kroků, ovlivňujících českou zahraniční politiku.

Nová vláda P. Nečase učinila jako jeden ze svých prvních kroků změny ve složení Bezpečnostní rady státu, které vyplynuly ze změny kabinetu. Na konci srpna vláda plně využila svou výhradní exekutivní pravomoc a rozhodla o uzavření pěti velvyslanectví (v Kongu, Venezuele, Keni, Jemenu a Kostarice) a jednoho generálního konzulátu (indická Bombaj) k 31. 1. 2011.¹³ Zprávy o rušení zastupitelských úřadů se začaly objevovat již od počátku srpna, kdy se hovořilo až o deseti místech.¹⁴ Při rozhodování o rušení zastupitelských úřadů se opět objevil tradiční spor mezi exekutivní a legislativní složkou tvorby české zahraniční politiky, kdy zejména ze strany poslanců zaznívala ostrá kritika na adresu vlády. Vláda se zahraničním výborem otázku rušení misí vůbec předem neprojednávala, ani o ní neinformovala. Rozhodnutí silně kritizoval sociální demokrat a stínový ministr zahraničních věcí Lubomír Zaorálek,¹⁵ způsob rozhodování však byl podroben kritice i ze strany vládních poslanců (např. předsedy zahraničního výboru Davida Vodrážky a místopředsedy zahraničního výboru Davida Šeicha /oba ODS/).¹⁶ Do kritiky vlády za rušení ZÚ se zapojily i senátoři, bez ohledu na politickou stranu.¹⁷ Způsob rušení zastupitelských úřadů nevyvolal ani tak otázku stran nutnosti zúžení sítě ZÚ, ale hlavně vyvolal pochybnosti o racionalitě rozhodování o konkrétních misích, neboť rozhodování nebylo doprovázeno žádnou (alespoň veřejně dostupnou) analýzou či koncepcí. O tom, že šlo o kontroverzní téma, svědčí i fakt, že o rušení misí měla vláda jednat již v polovině srpna, na program se však dostalo až na jeho konci. Ještě na konci května 2010 (v období vlády J. Fischera) zaznívalo z MZV, že ani z důvodů restriktivních opatření se nechystá k dalšímu rušení zastupitelských úřadů.¹⁸ Je ovšem pravda, že při rušení zastupitelských úřadů např. v Bogotě a v Sydney si kabinet J. Fischera a ministr zahraničních věcí J. Kohout počínali vůči sněmovně stejně přehlíživě. Úsporná opatření vlády se dostala na program jednání při více příležitostech – např. když vláda projednávala analýzu dopadů restriktivních opatření na Armádu ČR a rezort obrany. Navzdory úsporným opatřením vláda v listopadu schválila navýšení příspěvku pro mírové mise OSN o 38 mil. Kč (na 117,4 mil. Kč), k němuž došlo kvůli posunutí ČR do kategorie nejbohatších zemí. V říjnu 2010 se mělo na pořad vlády dostat rozhodnutí o ukončení členství ČR v *Evropském institutu veřejné správy* a ukončení členství ČR v *Mezinárodním institutu správních věd*. Návrh na ukončení – odůvodněno úspornými opatřeními – podalo nadvakrát ministerstvo vnitra. Tento bod byl nakonec stažen z programu jednání vlády, šlo nicméně po dlouhé době o první návrh svého druhu, kdy mělo být jednáno o ukončení členství ČR v nějaké mezinárodní organizaci. Bude zajímavé sledovat, zda v souvislosti s restriktivními opatřeními dojde k větší diskusi o účelnosti členství ČR v některé ze stovek mezinárodních organizací, jichž je členem.

Významnou položkou v zahraničně- a bezpečnostněpolitickém portfoliu vlády byl *Návrh na působení sil a prostředků rezortu Ministerstva obrany v zahraničních operacích v letech 2011–2012 s výhledem na rok 2013*, který byl přijat jednomyslně 6. října a který poprvé stanovil rámec zahraničního působení českých ozbrojených sil na dobu delší než jeden rok. Z bilaterálních relací bylo významné listopadové schválení nového *Akčního plánu Strategického partnerství mezi ČR a Francií*, které bylo následně podepsáno v lednu 2011 v Paříži. V listopadu rovněž vláda schválila uvolnění mimořádných finančních prostředků na humanitární pomoc ČR pro Pákistán. V listopadu také došlo na úrovni vlády k potvrzení úspěchu České republiky a Republiky Kosovo do dvoustranných smluv platných mezi Českou republikou a Svazovou republikou Jugoslávie.

Diplomacie předsedy vlády

Premiér Fischer si v posledním půl roce svého působení počínal aktivně jak na diplomatickém poli, tak i při komentování různých zahraničněpolitických témat. Jeho aktivita poněkud kontrastuje s omezeným diplomatickým působením P. Nečase v prvním půl roce v úřadě. Premiér Fischer stačil od února do června navštívit oficiálně Spojené státy, pracovní cestu vykonal do Arménie, Mongolska, Kanady, USA (Kalifornie), mimo to se účastnil třech zasedání Evropské rady v Bruselu a visehradského summitu v Budapešti. Významná byla květnová návštěva Paříže, kde se premiér snažil rozptýlit hořkou pachut' ze vzájemných vztahů po českém předsednictví Radě EU (jedním z úspěchů byla potvrzená podpora Francie pro umístění sídla evropského navigačního systému Galileo v Praze).¹⁹ Rozmanitý byl i program přijímání zahraničních delegací, mezi nejvýznamnější určitě patřila večeře s americkým prezidentem Barackem Obamou, přijetí stálého předsedy evropské rady Hermana van Rompuye, prince Charlese, polského prezidenta Lecha Kaczyńskiego či přijetí generálního tajemníka NATO Anderse F. Rasmussena. Ze zahraničněpolitických aktivit premiéra Fischera byla zřetelná evropská orientace z předchozího roku, což bylo např. patrné z povahy jeho setkání s evropským „prezidentem“ van Rompuyem, s nímž se – na rozdíl od prezidenta Klause – v řadě oblastí shodl (např. v pohledu na roli EU v oblasti klimatických změn).

Obecně lze říci, že J. Fischer svou diplomacií i komentováním zahraničněpolitických témat podporoval tradiční české priority a zároveň nevybočil z kompromisního rámce daného zvláštní kompozicí úřednické vlády. Vlastní otisk byl hmatatelný zejména zdůrazňováním evropského rámce české zahraniční politiky. Výrazným vstupem předsedy vlády do zahraniční politiky pak bylo společné prohlášení J. Fischera, které učinil spolu s prezidentem Klausem k maďarským tendencím zpochybňovat trianonskou smlouvu v létě 2010 (více viz kapitola 5). Premiér Fischer však aktivněji zasahoval do zahraniční politiky i v jiných ohledech, když např. na samém počátku roku 2010 vyzval MZV, aby se aktivněji zabývalo kauzou čínského disidenta Liou Siao-poa s tím, že by ministr zahraničních věcí měl využít silného nástroje – pozvání čínské velvyslankyně k vysvětlení.²⁰ Oproti druhé polovině roku 2009 již v roce 2010 nedocházelo k rozepřím mezi premiérem a prezidentem.

Ve srovnání s J. Fischerem si v prvním půlroce v úřadu předsedy vlády počínal P. Nečas o poznání méně aktivně. Diplomatically se soustředil pouze na středoevropský prostor (summit V4 v Budapešti, pracovní návštěva Maďarska, oficiální návštěva Slovenska, Německa a Polska) a na reprezentování ČR na dvou evropských radách v Bruselu (v září a prosinci). O mnoho pestřejší nebylo ani portfolio přijatých návštěv v Praze, které se opět soustředilo zejména na středoevropský prostor (včetně přijetí německého prezidenta Christiana Wulffa) a na reprezentanty multilaterálních organizací (EU a NATO). Významnou diplomatickou položkou byla bezprecedentní událost – přijetí bavorského ministerského předsedy Horsta Seehofera (více viz kapitola 6). Podporu balkánského vektoru české zahraniční politiky vyjádřil P. Nečas přijetím srbského premiéra Mirka Cvetkoviće. P. Nečas zanechal v roce 2010 na české zahraniční politice otisk větší obezřetnosti vůči EU. V pohledu na zahraniční a evropskou politiku P. Nečase byla patrná větší shoda s prezidentem Klausem než v případě jeho předchůdce J. Fischera. Tuto skutečnost dobře ilustruje i intenzivní setkávání prezidenta a premiéra, např. před evropskými radami, jež posléze nepřímou kritizoval ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg.²¹

Po několika letech se opět objevily spory mezi premiérem a ministrem zahraničních věcí. Nejzásadnější spor se odehrával ohledně koordinace a řízení české evropské politiky (viz kapitola 3), ovšem drobných rozdílků bylo více, jako např. srpnový spor ohledně reakce K. Schwarzenberga na francouzskou asertivní politiku vůči rumunským Romům. Větší počet rozporů však nelze ani tak přičítat rozdílným pohledům na zahraniční politiku, ale spíše napjatým vztahům uvnitř koalice.

Ministerstvo zahraničních věcí a diplomacie ministra

V minulém vydání této publikace jsme konstatovali posílení a centralizaci vlivu ministerstva zahraničních věcí na zahraniční politiku. Rok 2010 tuto tendenci nezpochybnil. Zároveň jsme předpovídali, že po nástupu „politické“ vlády bude posíleno politické (oproti „byrokratickému“) vedení ministerstva. Druhé pololetí roku 2010 tuto předpověď jednoznačně naplnilo. Výraznější a jednoznačnější profilaci české zahraniční – a hlavně evropské – politiky však rovněž bránil nejprve kompetenční spor mezi premiérem P. Nečasem a ministrem K. Schwarzenbergem ohledně koordinace a provádění evropské politiky a posléze stále napjatější vztahy v rámci vládní koalice. Bez ohledu na proměnu politického vedení si MZV zachovalo svou kontinuitu v prioritách a nastavení zahraniční politiky, přesto se zásadní obměna vedení ministerstva mohla promítnout v některých zahraničněpolitických akcentech (viz jednotlivé kapitoly). Kromě výměny na postu ministra prošlo po změně vlády důkladnou obměnou i celé vedení rezortu – na post prvního náměstka od počátku srpna nastoupil Jiří Schneider, náměstkem se rovněž stal bývalý poslanec a člen ODS (a člen zahraničního výboru sněmovny) Tomáš Dub. Z funkce generálního sekretáře odešel Milan Sedláček, který byl od počátku září nahrazen bývalým velvyslancem v Maďarsku Jaromírem Plíškem.

Konkrétní zapojení MZV do zahraniční politiky je sledováno v jednotlivých kapitolách, zde se vždy zabýváme spíše procedurálními či koncepčními otázkami. V minulém vydání jsme konstatovali, že ambiciózní reforma a reorganizace MZV, která

byla spuštěna v roce 2007, skončila zcela v troskách. V roce 2010 pak namísto hlubší reorganizace čelilo MZV otázce ušetřit, hlavní výzvou tedy byla vládní úsporná opatření. K těm docházelo již v první polovině roku 2010. Již předchozí vedení ministerstva hledalo úspory ve výdajích na telekomunikace, nákupy majetku, provoz a nákup aut, pracovní cesty, provoz zastupitelských úřadů. Pozastavilo také některé plánované investiční akce, rozhodnuto bylo i o neotevření dalšího ročníku Diplomatické akademie.²² Po nástupu nové vlády byl za úspory na MZV od září zodpovědný nový generální sekretář J. Plíšek. V září bylo rozhodnuto o organizační změně ministerstva zahraničních věcí. Reorganizace se měla dotknout 128 pracovních míst v pražském ústředí s účinností od 1. 1. 2011 a 196 pracovních míst na zastupitelských úřadech České republiky v zahraničí s účinností od 1. 2. 2011. V rámci reorganizace byly v pražském ústředí zrušeny dvě pozice vrchních ředitelů a díky slučování odborů či agend tři místa ředitelů odborů. Rušení pracovních pozic se dotkne i obchodně-ekonomických úseků. Od února na nich bude pracovat o 24 lidí méně. Z celkového počtu 24 rušených pracovních pozic obchodně-ekonomických radů je jich 15 v evropských zemích. Ve většině případů v těchto zemích působí agentura na podporu exportu Czech-Trade.²³ Největší mediální pozornost však vyvolalo srpnové rozhodnutí vlády zrušit pět velvyslanectví (viz výše). MZV argumentovalo tím, že dojde k vypracování studie efektivity působení jednotlivých ZÚ, na jejímž základě bude možné posuzovat účelnost toho kterého zastoupení, ovšem s postupujícím časem tento argument zapadl – ostatně o podobnou analýzu MZV usilovalo již v roce 2007 v souvislosti s již zmíněnou reformou. Ani tehdy k jejímu vypracování nedošlo.

Významný úkol pro MZV vyplýval z programového prohlášení vlády, v němž se vláda zavazuje vypracovat koncepci české zahraniční politiky. Platnost posledního podobného dokumentu skončila již v roce 2006 a přes sliby vlády M. Topolánka k vytvoření nového nedošlo. Sepsání koncepčního materiálu, který by měl svou platností přesáhnout jedno volební období, je základní úkol, neboť by měl alespoň částečně odrážet kompromis mezi odlišnými ideovými postoji k zahraniční politice, stejně jako často protichůdné priority jednotlivých rezortů, ale i výrazných osobností. Navíc materiál vznikl i v době, kdy probíhaly práce na dalších koncepcích – evropské, bezpečnostní i obranné, a lze předpokládat, že koordinace a sladění postojů nebylo právě jednoduché. Je proto nasnadě, že výsledný dokument bude svou povahou spíše mělčí, přesto jde o velice důležitý materiál, který by po dlouhých letech mohl nastavit alespoň určité mantinely a referenční rámec české zahraniční politiky. MZV (a konkrétně Kancelář Strategie, analýz a plánování, jejíž postavení bylo v rámci struktury MZV částečně posíleno přímým podřízením ministru) k přípravě koncepce přistupovalo od počátku otevřeně, v komunikaci s experty politických stran i s odbornou veřejností. Dle dostupných informací byla ke konci roku připravena první verze, která následně procházela připomínkami jak ze strany ostatních složek MZV, posléze i rezortů. V první polovině roku 2011 by koncepce měla být představena zahraničnímu výboru sněmovny a posvěcena na jednání vlády. Veřejnost se tak bude moci s koncepcí seznámit nejdříve v létě 2011.

Diplomatické působení ministra J. Kohouta nijak zásadně nevybočovalo z rámce vládní zahraniční politiky, nezanechal v české zahraniční politice výraznější odraz –

i díky „udržovací“ strategii celé vlády. V únoru podporoval vládní návrh na navýšení českých vojáků v Afghánistánu přes to, že byl na post nominován ČSSD, která tento krok odmítala (a za níž na podzim 2010 kandidoval do Senátu). Více se do popředí zájmu dostal před koncem vládního funkčního období v souvislosti s diskusemi o velvyslaneckých nominacích a před tím v březnu i se zmíněným návrhem na odvolání české stálé zastupitelky při EU M. Vicenové (viz výše). V porovnání s jeho nástupcem, K. Schwarzenbergem, se však přece jen ukazují určité specifické rysy diplomacie J. Kohouta. Šlo o silnější blízkovýchodní zaměření (únorová návštěva Sýrie a Libanonu, březnová návštěva Izraele a Palestinských území) a naopak mizivé zastoupení cest do tradičních prioritních oblastí východní a jihovýchodní Evropy (s výjimkou lednové cesty do Srbska a květnové návštěvy Ázerbajdžánu). V porovnání s K. Schwarzenbergem byla rovněž méně zastoupena středoevropská diplomacie.

Právě zaměření na střední, východní a jihovýchodní Evropu charakterizovalo první půlrok diplomatických aktivit staronového ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga. V prvních dvou týdnech ve funkci navštívil Slovensko (dokonce ještě před oficiálním uvedením do funkce), Německo, Rakousko, Polsko a Maďarsko. Dále se v září zúčastnil schůzky skupiny zemí podporujících Moldavsko v Kišiněvě, v říjnu navštívil Srbsko, na konci listopadu Ukrajinu a na počátku prosince Kazachstán. Kromě toho zdůrazňoval i „západní“ priority české diplomacie, např. významnou cestou do Francie či návštěvou USA, kde se v říjnu setkal s americkou státní tajemnicí Hillary Clintonovou. Tyto diplomatické aktivity jsou ve shodě s českými zahraničněpolitickými prioritami.

TVORBA ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY V ROCE 2010: PREZIDENT

V porovnání s lety 2008 a 2009 si V. Klaus počínal v roce 2010 v zahraniční politice více ve shodě s vládou a nepřispíval tolik k jinak časté dvojkolejnosti české zahraniční politiky. I v roce 2010 prezident ctil některé tradiční rysy svého pojetí zahraniční politiky. Zprv šlo o zdůrazňování nacionálních prvků v zahraniční politice, díky absenci vyhocenějších témat však nebyly tyto akcenty tak výrazné. Druhým prvkem byla silná diplomatická orientace na středoevropský prostor (jejímž středobodem byl bezesporu listopadový karlovarský summit Visegrádské skupiny). Oba tyto prvky se protnul v březnu, kdy se V. Klaus asertivně ohradil vůči výrokům rakouského prezidenta Heinze Fischera na adresu tzv. Benešových dekretů a později při komentování slovensko-maďarského sporu a vůbec národoveckých tendencí v Maďarsku. Ani v jednom případě prezident nevybočil z obecného rámce české středoevropské politiky. Byť právě při komentování slovensko-maďarského sporu se prezident razantněji přihlásil na slovenskou stranu ve srovnání s vládní linií, která se drží linie nestrannosti a do celé záležitosti se vložila, až když se v Maďarsku objevily tendence zpochybňovat trianonskou smlouvu. Dále, zejména v mimoevropských destinacích, prezident podporoval hospodářský a obchodní rozměr české zahraniční politiky, uchoval si svůj silně pozitivní vztah k Rusku a odtahitý postoj k EU.

Svémi diplomatickými aktivitami působil V. Klaus v souladu s vládní politikou, a to zejména orientací na středoevropský a východoevropský prostor. Zároveň reprezentoval Českou republiku na několika summitech (EU–Latinská Amerika v květnu, Asia-Europe Meeting v říjnu, summit EU Afrika a summit NATO v listopadu), prezident rovněž vedl českou delegaci na 65. zasedání Valného shromáždění OSN. V minulých letech jsme zde psali o nezanedbatelné diplomatické izolaci českého prezidenta, který v posledním období téměř necestoval na oficiální bilaterální návštěvy do některé z tzv. „starých“ členských zemí EU, USA či Kanady. Tento rys si prezidentská diplomacie zachovala i v roce 2010, přece jen však byl částečně oslaben. Prezident podnikl dvě bilaterální a jednu multilaterální cestu do arabských zemí (Egypt, Kuvajt a Libye) a státní návštěvu Makedonie. V únoru ale rovněž cestoval na oficiální návštěvu Dánska, v květnu na pracovní návštěvu Německa (v listopadu pak přijal V. Klaus v rámci státní návštěvy německého prezidenta Ch. Wulffa), v červnu na pracovní návštěvu Itálie a v říjnu na pracovní návštěvu Velké Británie. V dubnu dále prezident přijal portugalského prezidenta Aníbala C. Silvu a v listopadu lucemburského velkovévodu Henri I. Diplomati ckým vrcholem pochopitelně bylo dubnové setkání ruského a amerického prezidenta při podpisu smlouvy „nový“ START v Praze.

Oproti minulým rokům prezident Klaus nevyužil poměrně široké autonomie, jež mu poskytuje ústavní vymezení prezidentských pravomocí v oblasti zahraniční politiky. Pouze v září došlo k rozporu mezi prezidentem a vládou (a konkrétně ministrem zahraničních věcí) o jmenování jednoho velvyslance. To je jedna z exekutivních pravomocí, která vyžaduje součinnost prezidenta a vlády. Podobný spor ovšem není ničím neobvyklým, pouze dokumentuje, že obsazování velvyslaneckých postů je lukrativní záležitostí, v níž se prezidentova role v žádném případě neomezuje na pouhé stvrzení vládní volby. Ve srovnání s druhou polovinou funkčního období vlády M. Topolánka (ale i ve srovnání s vládou J. Fischera) docházelo k intenzivnější komunikaci o zahraniční politice mezi prezidentem, premiérem a ministrem zahraničních věcí a zejména u premiéra Nečase dobře rezonovaly některé prezidentovy zahraničněpolitické postoje.

Obecně lze hodnotit zahraničněpolitické působení prezidenta Klause pozitivněji než v uplynulých dvou letech – ze zahraniční politiky se (přinejmenším dočasně) vytratila dvojkolejnost, prezident posílil „západoevropský“ rozměr své diplomacie a zároveň probíhala intenzivnější komunikace mezi dvěma hlavními exekutivními složkami české zahraniční politiky.

TVORBA ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY V ROCE 2010: PARLAMENT ČR

Zapojení Parlamentu ČR do tvorby české zahraniční politiky je analyzováno ve třech úrovních:

- 1) zásahy do zahraniční politiky vyplývající z postavení parlamentu, jeho komor a relevantních výborů v ústavním a politickém systému ČR;
- 2) parlament jako platforma pro diskusi a vyjednávání o zahraniční politice;
- 3) takzvaná parlamentní diplomacie.

Poslanecká sněmovna

Poslanecká sněmovna se zejména v první polovině roku 2010 musela vyrovnávat s tím, že kvůli zpomalení procesu schvalování mezinárodních smluv, k němuž došlo následkem politické krize z roku 2009, narůstal počet podepsaných, ale neratifikovaných smluv. Řada smluv proto byla na prvních schůzích roku 2010 při prvním čtení příkazována jednotlivým výborům ve zkrácené proceduře. Žádná z devíti mezinárodních smluv schválených PSP, jejíž funkční období končilo v polovině roku 2010, nebyla předmětem diskuse či kontroverzí, což je ve srovnání se všemi zde dosud sledovanými roky (2007–2009) ojedinělé. Nutno také dodat, že povaha schvalovaných smluv ani případné politizaci a sporům nenahrávala. To samé platí i o smlouvách, které se dostaly na pořad jednání sněmovny v prvním čtení, kterých bylo 16. Je ovšem také pravda, že se sněmovna mezinárodními smlouvami zabývala pouze na 67. schůzi, tj. na přelomu ledna a února, v průběhu března a dubna byly na pořad jednání sněmovny zařazeny mezinárodní smlouvy jen výjimečně (a v souvislosti s tím se ani nescházel zahraniční výbor sněmovny).

V březnu se na pořad jednání Poslanecké sněmovny dostal již zmíněný vládní návrh na posílení působení sil a prostředků rezortu MO v Afghánistánu v roce 2010. První projednávání 17. března bylo přerušeno po standardním průběhu nikam nevedoucí politické debaty mezi zastánci a odpůrci návrhu. O zahraniční politice se pak na půdě sněmovny před volbami diskutovalo již jen ve velice omezené míře, pokud vůbec. Pravidlem bylo, že jakékoli téma bylo nastoleno, obratem se stalo obětí politizace a politických sporů, jako např. při diskusi o otázce taktických jaderných zbraní v Evropě či obchodování s emisními povolenkami. Iniciativa poslanců Strany zelených o připojení se k březnové akci *Vlajka pro Tibet* nebyla poslanci schválena, ani ji neprovázela žádná diskuse. Lze tedy říci, že působení dosluhující sněmovny věrně odráželo celkový politický kontext české zahraniční politiky ve druhé polovině roku 2009 a první polovině roku 2010, tj. nezájem, doprovázený politickou polarizací, pokud již na nějakou diskusi došlo. Pozitivní je, že se sněmovna snažila dostát své legislativní roli při schvalování mezinárodních smluv.

První dvě schůze nové sněmovny na konci června a začátku července se nesly ve znamení procedurálních otázek, z nichž ta nejzávažnější se týkala návrhu na sloučení obranného a bezpečnostního výboru, který podporovala vznikající koalice. Tento návrh nakonec prošel a došlo tedy ke sloučení dvou původně rozdělených výborů. Dále byla zřízena stálá sněmovní komise pro kontrolu činnosti vojenského zpravodajství.

Mezinárodní smlouvy se poprvé dostaly na pořad jednání při páté, zářijové schůzi, a opět byly příkazovány jednotlivým výborům ve zkrácené lhůtě, včetně i významných dokumentů, jako byla např. tzv. asociační dohoda se Srbskem. Jen v průběhu 6. a 7. schůze bylo projednáno 41 (!) nejruznějších mezinárodních smluv či dohod a protokolů, což je skutečně ohromující počet, při němž v žádném případě nelze očekávat ani minimální pozornost ze strany poslanců. Obdobně bylo na 10., prosincové schůzi ratifikováno 28 mezinárodních smluv ve druhém čtení a dalších devět přikázáno výborům ve čtení prvním. Jakkoli bylo vzhledem ke zpoždění ratifikačních procedur nezbytné určité urychlení, takto zhuštěný proces ratifikace zpochybňuje samu relevanci sněmovní role pro zahraniční politiku v mezinárodněsmluvní oblasti. O zájmu

poslanců ostatně svědčí i např. prosincová schůze, kdy muselo být šest mezinárodních smluv schvalováno nadvakrát, z důvodu nedostatečného počtu poslanců. Výmluvným důkazem zájmu o zahraniční či bezpečnostní politiku byla rozprava o vyslovení důvěry nové vládě P. Nečase, kdy se – s výjimkou úvodního proslovu designovaného premiéra, dvou příspěvků KSČM a jednoho ČSSD – mnohahodinová diskuse zahraniční, evropské či bezpečnostní politice zcela vyhnula.

Nejvíce polarizovaným hlasováním bylo tradičně hlasování o vládním návrhu na působení sil a prostředků rezortu Ministerstva obrany ČR v zahraničních operacích v letech 2011 a 2012 s výhledem na rok 2013, kdy bylo hlasováno podle stranického klíče koalice vs. opozice, diskuse se příliš nelišila od předchozích let, ovšem díky pohodlné vládní většině se vládní návrh podařilo prosadit bez obtíží.

V září se opozice pokusila neúspěšně prosadit na program jednání sněmovny bod, kdy by měla být Poslanecká sněmovna informována o dění na Evropské radě. Stejně tak neprošel v prosinci návrh komunistické poslankyně Kateřiny Konečné, aby vláda informovala o výsledcích lisabonského summitu NATO. Došlo k mírnému navýšení počtu (ústních) interpelací, týkajících se zahraniční politiky, a to ze 17 v roce 2009 na 25 v roce 2010 (ve 14 případech ovšem nebyl interpelovaný ministr přítomen). Interpelace se nejčastěji týkaly působení České republiky v EU, NATO či významných bilaterálních relací (USA).

Zahra niční výbor sněmovny

Zahra niční výbor působil v roce 2010 v obdobném duchu, jako celá sněmovna, tj. zejména jako procedurální nástroj pro schvalování mezinárodních smluv. Kromě schvalování smluv, které probíhalo v obdobném režimu jako na úrovni celé sněmovny, dali na únorové schůzi členové výboru najevo své rozladění nad nedostatečnou komunikací ze strany MZV ohledně rušení zastupitelských úřadů či si slíbili diskusi nad novým strategickým konceptem NATO.²⁴ To ovšem byla také jediná schůze výboru sněmovny, jejíž funkční období končilo v roce 2010. Skutečnost, že se sněmovní zahra niční výbor sešel za celý půlrok pouze jedinkrát, je výmluvným svědkem politického zázemí tvorby české zahra niční politiky.

Zahra niční výbor nové sněmovny má osmnáct oproti dvaceti členům z předchozího volebního období a po personální stránce je silně diskontinuální – z osmnácti členů výboru jich bylo členem předchozího výboru pouze šest. Předsedou zahra ničního výboru se stal poslanec ODS D. Vodrážka, v jehož portfoliu se v minulosti zahra niční politika nikterak neobjevovala. Jedenáct členů výboru patří ke koaličním stranám, sedm k opozičním. Oproti předchozímu stavu má zahra niční výbor v současnosti pouze dva podvýbory – *Pro styk s krajany, prezentaci ČR v zahraničí a vnější ekonomické vztahy* a *Pro vytváření bezpečnostní strategie ČR a zbrojní politiku*. Na své srpnové (a první řádné schůzi) se výbor zabýval zejména otázkou rušení zastupitelských úřadů. Za MZV se jednání účastnil první náměstek ministra J. Schneider. Předseda výboru konstatoval, že MZV nadále neplní usnesení 225–228 z minulého volebního období, o nichž jsme zde v minulosti rovněž informovali, v nichž zahra niční výbor žádá o intenzivnější komunikaci a informovanost o této agendě ze strany MZV. Opoziční poslanec a ex-předseda zahra ničního výboru Jan Hamáček (ČSSD)

dokonce pohrozil, že poslanci mohou nalézt úspory při projednávání rozpočtové kapitoly MZV. Jinými slovy – pohrozil jediným reálným „donucovacím“ nástrojem zahra ničního výboru, kterým je hrozba případného krácení prostředků MZV. V dosud sledovaném období podobně silná hrozba nezazněla – v minulém vydání jsme dokonce psali, že je „nemyslitelné, aby odvetou hrozil např. snížením rozpočtu MZV“.²⁵ Rovněž na zářijové schůzi, jíž se účastnil přímo ministr zahra ničních věcí (spolu se svými dvěma náměstkyněmi a generálním sekretářem), byla hlavní diskusní pozornost věnována právě rušení ZÚ. Na zbylých dvou schůzích – říjnové a listopadové – pak již převládala agenda schvalování smluv, bez výraznější zahra ničněpolitické debaty. Zajímavější situace nastala v listopadu, kdy jako demonstraci nesouhlasu se znovuzavedením kanadských víz pro české občany neprojednal zahra niční výbor standardní leteckou smlouvu mezi EU a Kanadou. Je nepochybné, že za podmínek silné diskontinuity zahra niční výbor v roce 2010 spíše (opět) hledal svou pozici ve struktuře tvorby zahra niční politiky, v každém případě však vývoj v roce 2010 nenaznačil, že by výbor měl ambici posílit své postavení v rámci tvorby zahra niční politiky či že nějak výrazněji přispěl ke kultivaci zahra niční politiky. Naopak, potvrdila se teze o zvýšení role exekutivy v oblasti zahra niční politiky, k němuž došlo po pádu vlády M. Topolánka v roce 2009, a očekávání, že po nástupu plnohodnotné politické vlády dojde ke zvrácení tohoto negativního trendu, nebylo potvrzeno. Ostatně, o postavení zahra ničního výboru v roce 2010 svědčí i to, že za celý rok jej navštívil ministr zahra ničních věcí pouze jednou (v roce 2009 navštívil K. Schwarzenberg výbor jednou a J. Kohout jako náměstek třikrát a jako ministr dvakrát). Oproti předcházejícím letům se výbor ani nesnažil profilovat na určitém tématu (v minulosti to např. byla rozvojová spolupráce či ekonomická diplomacie). Na úrovni výboru se neobjevila ani výraznější politická kontroverze.

Senát

Senátu náleží slabší ústavní postavení vůči exekutivě, což se dosud projevovalo v určitém odstupu, s nímž Senát přistupoval k zahra ničněpolitickým otázkám. Jistý klid a nepolarizovaná hlasování a diskuse byly rovněž dány tím, že v Senátu byla zachována silná dominance jedné ze zastoupených stran – nejdříve ODS, po senátních volbách v roce 2010 ČSSD. Změna ve složení Senátu po podzimních volbách 2010 se promítla i do způsobu pojmání zahra niční, ale zejména evropské politiky. Senátoři dle dostupných informací²⁶ zvýšili svůj zájem o evropskou problematiku. To lze ovšem pochopitelně dát i do souvislosti s *Lisabonskou smlouvou*, která formálně za určitých okolností posiluje postavení národních parlamentů. Oproti sněmovně je Senát také pravidelně informován o pozicích vlády před evropskými radami a následně i o výsledcích jednání. V tomto ohledu jsou senátoři a senátorky zpravováni o české evropské politice pravidelně a důsledněji než v případě sněmovny, o čemž svědčí i diskuse, které jsou k těmto tématům vedeny poměrně pozorně (byť se jich účastní většinou stejná skupina senátorů).

Senát si však nadále podržel méně kontroverzní a méně polarizovaný přístup k zahra niční politice. Například i hlasování o posílení českého působení v Afghánistánu v březnu, o němž sněmovna z politických důvodů nakonec ani nehlasovala, prošlo

Senátem i se čtyřmi hlasy opozičních sociálních demokratů, z nichž pouze pět hlasovalo proti.²⁷ Rovněž návrh na působení sil a prostředků MO v zahraničních operacích pro léta 2011–2012, kdy se v Poslanecké sněmovně hlasovalo striktně dle politického klíče, prošel Senátem i s osmi hlasy senátorů za ČSSD. Říjnové hlasování však bylo některými opozičními politiky zpochybňováno proto, že se touto otázkou Senát zabýval ještě ve „starém“ složení, které ještě nereflektovalo výsledky senátních voleb, po nichž získala ČSSD v Senátu většinu. Jedno z politicky motivovanějších hlasování se týkalo postoje Senátu ke komunikaci EK „Evropa 2020: Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění“. Pravicová většina Senátu doprovdila své souhlasné stanovisko doporučeními vládě, která vyjadřovala jistou odtažitost k některým bodům strategie. K tomuto stanovisku se strhla poměrně rozsáhlá diskuse a deset senátorů za ČSSD a nezařazených hlasovalo proti stanovisku.²⁸ Ani v novém, povolebním složení Senátu, kde ČSSD získala většinu, nedošlo v oblasti zahraniční politiky k přehlasování vládního postoje či k politicky vyostřeným hlasováním. Na druhou stranu je ovšem pravda, sociálnědemokratická většina znamená významnou možnost nastavovat agendu jednání Senátu bez ohledu na názor menšiny a této možnosti – stejně jako předtím většina pravicová – patřičně využívá.

Rovněž Senát se v oblasti zahraniční politiky soustředil na až mechanické odsouhlasení mezinárodních smluv. Schvalovací agenda je navíc v případě Senátu ještě zbytnější, neboť oproti sněmovně, kde stačí evropskou legislativu projednávat ve Výboru pro evropské záležitosti, Senát se jimi musí zabývat v plénu.

Parlamentní diplomacie

Takzvaná parlamentní diplomacie je sledována na úrovni zahraničního výboru a vedení sněmovny. V roce 2010 byl patrný evropský a ještě spíše středoevropský záběh zahraničních cest a také jejich kvantitativní omezení. Oproti předchozím letům, kdy se zahraniční výbor soustředil na mimoevropské destinace, jde o změnu, jíž je nutné dát do souvislosti zejména s úspornými opatřeními Poslanecké sněmovny. Parlamentní diplomacie obou komor byla ovlivněna úspornými opatřeními (byť v březnu podnikla skupina šesti poslanců výboru pro obranu cestu do západoafrického Mali). Senát měl na zahraniční cesty pro rok 2010 o 3 mil. Kč a sněmovna o 4 mil. Kč méně. Vedení obou komor se již na začátku roku 2010 rovněž shodlo na tom, že cesty je potřeba více koordinovat, aby nedocházelo ke zdvojení cest poslanců a senátorů. To je ovšem dlouhodobé téma, které za sledované období nezaznamenalo významnější pokrok. Nová sněmovna pak přišla ještě s radikálnějším snížením prostředků na zahraniční cesty, platným od roku 2011, s cílem ušetřit na cestování 14 mil. Kč. V praxi to má vypadat tak, že některé výbory nemají na zahraniční cesty vyjíždět vůbec, hlavním cílem bude udržet účast českých poslanců a poslankyň v parlamentních delegacích a umožnit zahraniční cesty vedení sněmovny. Škrty dopadly i na diplomatické aktivity senátorů, byť zahraniční a bezpečnostní výbor Senátu i předseda Senátu podnikli některé významné mimoevropské cesty (Austrálie, Nový Zéland, Izrael, Jordánsko). Novějším trendem roku 2010 je vyšší míra konzultací a koordinace zahraničních cest s postoji MPO a větší orientace na ekonomické zaměření. S odchodem Přemy-

sla Sobotky z postu předsedy Senátu byla částečně oslabena předchozí silná středoevropská orientace Senátu.

ZÁVĚR

V evropské a transatlantické politice byl rok 2010 rokem vyjednávání nového strategického konceptu NATO, usazování postlisabonského systému v EU, rokem klíčových rozhodnutí ohledně evropské soudržnosti v hospodářských i politických otázkách. Česká zahraniční politika tyto trendy na exekutivní úrovni reflektovala, ovšem jinak byla zahraniční politika jak dosluhující, tak nové vlády spíše nevýrazná a hlavně zcela na okraji politického zájmu. Nová vláda jasně potvrdila svůj zájem o středoevropský a východoevropský prostor i o hledání nových transatlantických témat. Zároveň však nedošlo ke koncepčnějšímu uchopení evropské politiky. V bezpečnostní politice byla snaha ukázat se jako spolehlivý spojenec zejména s ohledem na roli ČR v Afghánistánu, ovšem ani zde nejsou východiska či cíle vůbec jasné. Úspěchem je určitě podoba nového strategického konceptu NATO, který v různé míře reflektuje v podstatě všechny středoevropské priority. Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky se však nadále potýká s nedostatkem prostředků, který je částečně způsobem jejich odčerpáním kvůli neprůhledným zbrojním zakázkám. Na hodnocení výsledků nové vlády v dalších oblastech bude nutné přece jen počkat do dalšího roku. Česká diplomacie se musela vyrovnávat s poměrně radikálním zkrácením prostředků v souvislosti s úspornými vládními opatřeními.

Politický kontext české zahraniční politiky přinesl některé pozitivní faktory – zklidnění vyhocené politické polarizace z let 2008–2009, větší soulad mezi jednotlivými aktéry i počátek tvorby nové a potřebné koncepce české zahraniční politiky. Na druhé straně přetrvává mrazivý nezáměr drtivé většiny politiků o zahraniční, evropskou a bezpečnostní politiku, který má bezprostřední negativní dopad i na roli Parlamentu ČR (a zejména Poslanecké sněmovny) na zahraniční politiku. Druhým negativním rysem je rostoucí paralýza vládní koalice, jež se od podzimu 2010 ve stále větší míře soustředila na vlastní přežití a vlastní spory. Navzdory ojedinělé koalici většině působí současná vláda křehčeji než menšinová vláda M. Topolánka či úřednický kabinet J. Fischera. Tento stav permanentní nejistoty se pochopitelně odráží i ve vnímání zahraniční politiky a stability České republiky ze strany zahraničních partnerů.

V této kondici vláda nemůže dlouhodobě čelit zásadním výzvám mezinárodní politiky, které spočívají jak v prohlubující se diferenciaci evropské integrace, tak – od počátku roku 2011 – v měnících se podmínkách v arabském světě, ustupujícímu vlivu „západní civilizace“ na světové politické i ekonomické dění. Ne snad že by těmto otázkám mohla Česká republika čelit i v perfektní politické kondici. Nutně se však potřebuje politicky postavit za novou definici transatlantických vztahů, za své jasné pojetí evropské politiky, za stanovení svých závazků v mezinárodní bezpečnosti, a to vše za co nejlepších podmínek v bilaterálních vztazích s hlavními spojenci. Politická nestabilita, nezáměr a nevypočitatelnost na úrovni vládní koalice však pro tyto úkoly vytváří ty nejhorší možné podmínky.

Poznámky

- ¹ *Dlouhodobý program ČSSD*. On-line: (www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/dokumenty/programove-dokumenty/dlouhodoby-program.pdf).
- ² *V. Ideová konference ODS*. Edice knihovna ODS č. 20. On-line: (www.ods.cz/docs/publikace/V_ik_2008.pdf).
- ³ *Vize 2020*. On-line: (www.vize2020.cz/docs/vize2020final.pdf); *Podrobný volební program ODS*. On-line: (www.ods.cz/volby2010/data/soubory-ke-stazeni/182/volebni-program-velky.pdf).
- ⁴ *Volební program 2010*. On-line: (www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/zahranicni-politika-1352.html).
- ⁵ *Věci veřejné. Politický program*. On-line: (www.veciverejne.cz/program-vv-zahranicni-politika.html).
- ⁶ *Programové prohlášení Vlády České republiky 4. srpna 2010*. On-line: (www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlasieni_vlady.pdf).
- ⁷ *ODS, VV a TOP 09 se shodly na zrušení ministerstva pro EU*. ČTK, 4. 6. 2010.
- ⁸ *Programové prohlášení vlády České republiky*. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20780).
- ⁹ *ODS a TOP 09 se dál prou, nyní kvůli zákoníku práce a diplomacii*. ČTK, 31. 8. 2010.
- ¹⁰ *Ministerstvo vnitra žádá zřízení koordinační skupiny pro Partnerství pro mobilitu*. ePravo.cz, 18. 1. 2010. On-line: (www.epravo.cz/zpravodajstvi/ministerstvo-vnitra-zada-zrizeni-koordinacni-skupiny-pro-partnerstvi-pro-mobilitu-59894.html).
- ¹¹ *Statut Meziřesortní koordinační rady pro oblast kybernetické bezpečnosti*. Vláda ČR, 24. 5. 2010. On-line: ([racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/17A2B3E12781C958C125773600365557/\\$FILE/380%20přiloha%20w100524a.0380.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/17A2B3E12781C958C125773600365557/$FILE/380%20přiloha%20w100524a.0380.pdf)).
- ¹² *Usnesení vlády ČR ze dne 26. ledna 2011, č. 79*. On-line: ([racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/7F6EA75AB33B2514C1257823002F78DE/\\$FILE/79%20uv110126.0079.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/7F6EA75AB33B2514C1257823002F78DE/$FILE/79%20uv110126.0079.pdf)).
- ¹³ *Usnesení vlády ČR ze dne 25. 8. 2011, č. 618*. On-line: ([racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/555B4BD93E21ED8FC12577900026A8E5/\\$FILE/618%20uv100825.0618.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/555B4BD93E21ED8FC12577900026A8E5/$FILE/618%20uv100825.0618.pdf)).
- ¹⁴ *Kvůli škrtnutím v rozpočtu MZV uzavře desítku zastupitelských úřadů*. ČTK, 5. 8. 2010.
- ¹⁵ *Zaorálek zkritizoval vládní rozhodnutí uzavřít pět ambasád*. ČTK, 27. 8. 2010.
- ¹⁶ *Poslanci i z ODS kritizovali diplomacii kvůli rušení ambasád*. ČTK, 11. 8. 2010.
- ¹⁷ *Senátoři kritizovali rušení ambasád ve střední Africe*. ČTK, 8. 9. 2010.
- ¹⁸ *MZV nechce rušit velvyslanectví, i kdyby mělo zkrátit rozpočet*. ČTK, 25. 5. 2010.
- ¹⁹ *Fischer: Vztahy s Francií dobré, k předsednictví se nevracejme*. ČTK, 11. 5. 2010.
- ²⁰ *Fischer žádá MZV, aby se zabývalo osudem čínského disidenta*. ČTK, 6. 1. 2010.
- ²¹ *Postoje vůči EU máme jednotné, tvrdí Nečas a Schwarzenberg*. ČTK, 3. 10. 2010.
- ²² *Dvojkou diplomacie bude Schneider, odvolán byl náměstek Kmoníček*. ČTK, 14. 7. 2010.
- ²³ *Ministr Schwarzenberg rozhodl o reorganizaci ministerstva*. Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 27. 9. 2010. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/x2010_09_30_ministr_schwarzenberg_rozhodl_o_reorganizaci_ministerstva.html).
- ²⁴ *Zápis z jednání Zahraničního výboru č. 45 (18. 2. 2010)*. On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=62782).
- ²⁵ Kořan, Michal (2010): *Politický kontext a tvorba české zahraniční politiky v roce 2009*. In: Kořan, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2009. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 35.
- ²⁶ *Rozhovor s pracovníkem Senátu PČR*, 23. 5. 2011.
- ²⁷ *Detail hlasování o Vládním návrhu na posílení působení sil a prostředků rezortu MO v Afghánistánu v roce 2010*, 17. 3. 2010. On-line: (www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasy?G=10591&O=7).
- ²⁸ *Detail historie senátního tisku č. K 097/07*. On-line: (www.senat.cz/prezentace/historieHandler.do?op=prepare&id=1501).

Kapitola 2

Mediální kontext české zahraniční politiky

Vlastimil Nečas, Lenka Vochocová

Analýza zahraničního zpravodajství českých médií je rozdělena, podobně jako v minulých ročenkách, do dvou částí. První je spíše přehledová kvantitativní analýza zpravodajství českých celoplošných televizí, jejímž cílem je určit základní kontury mediální agendy zaměřené na zahraniční zpravodajství českých médií. S ohledem na zřejmé interpretační limity metody se soustředíme na přítomná témata, preferované zahraniční destinace a aktéry, kteří se k událostem vyjadřují. Pro kvantitativní analýzu jsme použili stejnou metodiku i analyzovaný vzorek jako v loňském roce. To nám umožňuje rozšířit výzkum o srovnání s výsledky analýzy z roku 2009. Druhou část analýzy tvoří kvalitativní textuální rozbor vybraných, mediálně výrazně exponovaných událostí v českém tisku s cílem pojmenovat převládající interpretační rámce a schémata, jež média vytvářela kolem dvou dominantních událostí.

Hlavními tématy zahraničního zpravodajství českých televizí v roce 2010 byl podpis rusko-americké odzbrojovací smlouvy START II, resp. návštěva prezidentů Baracka Obamy a Dmitrije Medveděva, a diskuse týkající se zahraničních misí Armády ČR. Oběma událostem se podrobně věnujeme v druhé části kapitoly. Za výrazně mediálně exponovaná témata lze označit také hospodářskou politiku EU, humanitární pomoc při přírodních katastrofách a propagaci české kultury v zahraničí (výstava EXPO). Z hlediska přítomných aktérů se situace v roce 2010 nelišila od předchozích analyzovaných let. Stále platí, že nejvíce prostoru v médiích získává značně limitované spektrum českých, zejména politických elit. Přístup nepolitických a zahraničních aktérů do médií zůstává velmi nízký, ačkoliv dominantní témata mají jasný nadnárodní charakter.

Kvalitativní analýza dvou výše uvedených témat popisuje tendence českých médií „domestikovat“ zahraničněpolitické události, tedy vztahovat globální otázky bezpečnosti, jichž se obě témata týkají, k vnitropolitické situaci v České republice či obecně k českému kontextu, a to i v případech, kdy je takové umělé vytváření zpravodajské hodnoty *blízkosti* velmi nápadné. Typickými rámci jsou v textech nezařaditelnost Ruska (jako přítele, či naopak hrozby) po konci bipolárního rozdělení světa,

ale také setrvávání v tomto výkladovém rámci, který vnímá svět jako sféry vlivu USA a Ruska. S tím souvisí také časté odkazy k odpovědnosti České republiky vůči západním spojencům jako mechanismu sebeobranu před Ruskem. V souvislosti s podpisem dohody START II převažuje skeptický rámec spíše symbolického významu události či ekonomická motivace USA a Ruska k tomuto kroku.

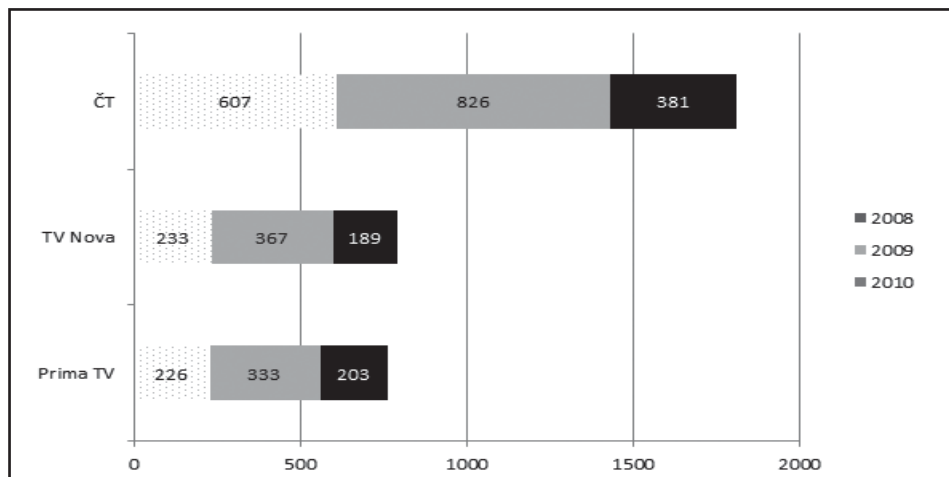
TELEVIZNÍ ZPRAVODAJSTVÍ A ZAHRANIČNÍ POLITIKA V ROCE 2010

V přehledové, kvantitativní analýze se, podobně jako v minulých letech, soustředíme na televizní zpravodajství, především na exponovaná témata, preferované destinace, přítomné aktéry a případné rozdíly mezi sledovanými stanicemi. Základ kvantitativní analýzy tvoří zpravodajská agenda českých celoplošných televizí, přesněji jejich hlavní zpravodajské relace – *Události* (Česká televize), *Televizní noviny* (TV Nova) a *Zprávy* (Prima TV) v průběhu celého kalendářního roku 2010. Výsledky v podstatě kopírují trendy z minulých let. Televizní stanice se do velké míry shodují v tom, co považují za důležité události, s tím pak přímo souvisí přístup různých aktérů do zpravodajství a logicky i exponované zahraniční destinace.

Jak je patrné z grafu 1, téměř polovinu všech příspěvků tvoří zpravodajství České televize, což je pochopitelné vzhledem ke společenským nárokům kladeným na média veřejné služby. Česká televize také disponuje množstvím zahraničních zpravodajů a její hlavní zpravodajská relace má ve srovnání s konkurencí delší stopáž.

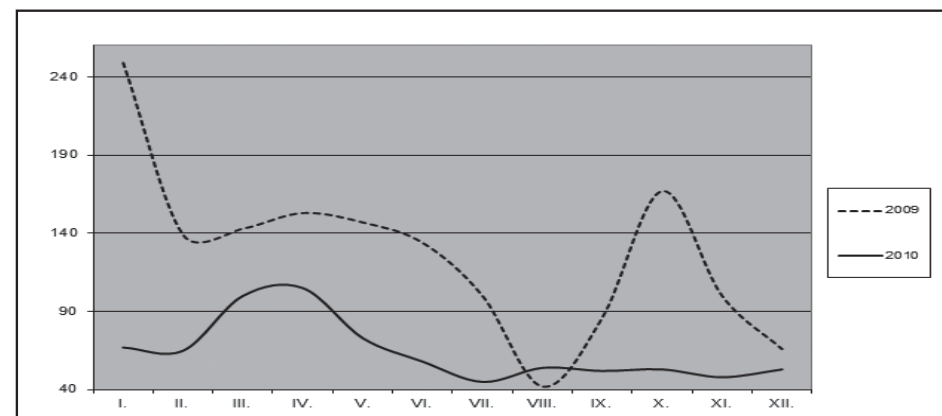
Rok 2010 přinesl, ve srovnání s rokem 2009, výrazně méně mediálně atraktivních zahraničních událostí. Celkový počet příspěvků se oproti roku 2009 snížil o polovinu, což je jistě do velké míry způsobeno významnými (a médii zdůrazňovanými) událostmi roku 2009, jako bylo předsednictví Česka Radě EU a vyjednávání ohledně výstavby základny protiraketové obrany v ČR.¹

Graf 1: Frekvence pokrytí v r. 2008–2010

Graf 2 znázorňuje rozložení příspěvků v průběhu roku 2010. Ve srovnání se zpravodajskou agendou v roce 2009 můžeme pozorovat pouze jeden výrazněji mediálně exponovaný moment, jímž je podpis smlouvy START II v Praze v dubnu loňského roku, a problematiku posílení českého kontingentu v Afghánistánu, jež se v médiích objevovala především v průběhu března a dubna. Oběma tématům se detailně věnujeme ve druhé polovině kapitoly.

Graf 2: Frekvence příspěvků v průběhu r. 2009 a 2010

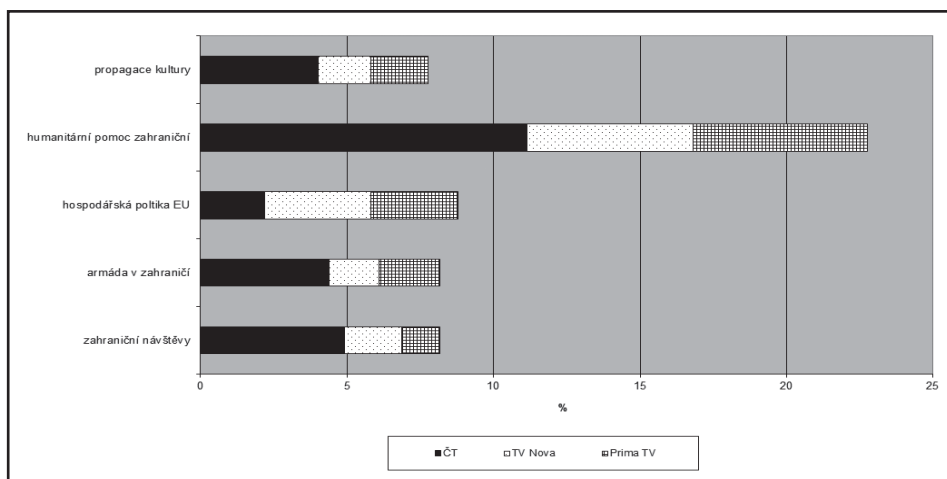

Pokud se zaměříme na tematickou agendu zahraničního zpravodajství, můžeme konstatovat, podobně jako v minulých letech, že na předních příčkách pozornosti se u sledovaných stanic objevují stejné události. Tento trend lze interpretovat v zásadě dvěma způsoby. V souladu s tzv. reflexivními teoriemi médií můžeme tvrdit, že média reagují stejným způsobem na mimomediální realitu, na „reálně“ důležité události, a je tudíž pochopitelné, že se do velké míry shodují v pozornosti věnované důležitým událostem. Média jsou tedy „zrcadlem“ světa a jejich vzájemná shoda potvrzuje skutečnou důležitost daných událostí. Druhé interpretační schéma vychází z teorií sociální konstrukce reality, popř. z výzkumů procesů nastolování agendy. Z tohoto pohledu se zpravodajská média při výběru zpráv neřídí vnějšími okolnostmi, závažností událostí, ale spíše tím, zda je daná událost mediálně atraktivní, tzv. zprávotvorná (*newsworthy*), a jestli je zdůrazňována ostatními médii (tiskovými agenturami a důležitými médii, tzv. intermediální agenda). Výběr událostí, ze kterých jsou následně vytvářeny zprávy, je tak podřízen spíše vnitřním mechanismům mediálních organizací než reálné důležitosti událostí.² Nakolik mediální agenda odpovídá „reálně“ závažnosti událostí, ovšem není předmětem naší analýzy, nicméně další kapitoly této publikace čtenářům nabízí vhodný komparativní rámec pro vlastní zhodnocení.

Přehled hlavních témat zahraničního zpravodajství českých televizí v roce 2010 nabízí graf 3. V celkovém souhrnu jsou na prvních příčkách dvě již zmiňovaná témata, tedy zahraniční návštěvy (podpis smlouvy START II prezidenty Medveděvem a Obamou v Praze) a armáda v zahraničí (český kontingent v Afghánistánu). Dále odkazy k hospodářské politice EU (unijní opatření vzhledem k řešení ekonomické

krize), zahraniční humanitární pomoc (v souvislosti s ničivým zemětřesením na Haiti) a propagace kultury (především česká účast a pavilon na výstavě EXPO v Šanghaji). Pokud se blíže zaměříme na jednotlivá média, je zřejmé, že zatímco zahraničním návštěvám (podpis smlouvy START II) jednotlivé stanice věnují téměř shodnou pozornost, u ostatních témat jsou patrné rozdíly. Například u tématu „propagace kultury“ dominuje ČT, pravděpodobně z toho důvodu, že měla v Šanghaji svého stálého zpravodaje, podobně věnovala ČT výrazně více prostoru ekonomickým tématům a oblasti humanitární pomoci.

Graf 3: Nejčtenější témata r. 2010 (% , N = 773)

Mezi hlavní charakteristiky zahraničního zpravodajství českých televizí patří, kromě tematické agendy, také struktura přítomných aktérů a preferované zahraniční destinace. Z hlediska preferovaných aktérů nejsou výsledky nijak překvapivé a do velké míry kopírují zjištění z minulých let – viz tab. 1.

Tabulka 1: Prioritní aktéři r. 2010 (N = 4632)

	ČT	TV Nova	Prima TV	celkem
Klaus Václav	59	33	46	138
Nečas Petr	48	24	26	98
Fischer Jan	30	24	26	80
Obama Barack	30	21	23	74
Schwarzenberg Karel	29	10	11	50
celkový součet	2456	1077	1099	4632

Zahraničnímu zpravodajství opět dominují vrcholní politici českého státu, tedy prezident, bývalý a současný předseda vlády, ministr zahraničních věcí a americký prezident Barack Obama. V této souvislosti je zajímavé, že ruskému prezidentu Dmitriji Medveděvovi média věnovala poloviční pozornost oproti B. Obamovi (38 vs. 74 celkových referencí), ačkoliv se oba účastnili mediálně výrazně exponovaného podpisu smlouvy START II v Praze.

Stejně jako v minulých letech můžeme konstatovat, že české politické zpravodajství upřednostňuje české politické elity a možnost překročit práh mediální pozornosti je značně omezená pro zástupce občanské společnosti, odborné veřejnosti a v podstatě pro kohokoliv s výjimkou politiků.

Zatímco v předchozím případě jsme sledovali přítomnost konkrétních osob, v tomto případě nás zajímají zdůrazňované instituce a organizace – viz tab. 2. Lze předpokládat, že tato kategorie se bude překrývat s žebříčkem exponovaných osobností a témat. Do jisté míry výsledky tento předpoklad potvrzují. Pozice vlády ČR odpovídá druhé a třetí pozici českých premiérů mezi hlavními aktéry zpravodajství a pozice Armády ČR koresponduje s druhým nejčastějším tématem – „armáda v zahraničí“.

Tabulka 2: Institucionální aktéři r. 2010 (N = 1138)

Instituce	ČT	TV Nova	Prima TV	celkem
EU	68	28	32	128
vláda ČR	36	11	25	72
Armáda ČR	30	25	10	65
EK	28	14	11	53
ODS	24	14	11	49
celkem	570	262	306	1138

Podobně jako v minulých letech je zajímavá pozice Evropské unie a Evropské komise. Hospodářská politika EU patří mezi hlavní témata zpravodajství v roce 2010, z tohoto pohledu je přítomnost EU a EK mezi institucionálními aktéry pochopitelná. Ovšem mezi nejčastějšími konkrétními aktéry ve zpravodajství se zástupci evropských institucí objevují až na 20. místě (Herman van Rompuy), resp. na 22. místě (José Manuel Barroso). Opakuje se tak situace z minulých let, kdy EU z pohledu českých médií nemá svou „tvář“, politika či osobnost, která by ji reprezentovala. Další možná interpretace může vycházet z již provedených výzkumů, jež dokládají, že česká média zobrazují EU jako pasivní entitu, o níž je referováno či na kterou je odkazováno. Nicméně aktivní hlas EU v podobě jejích „mluvčí“ v českém zpravodajství chybí, což posiluje obraz EU jakožto jakési odosobněné, těžko identifikovatelné entity – viz Kořan a kol. (2010).

Poslední ze sledovaných kvantifikovaných charakteristik se věnuje prioritním destinacím v zahraničním zpravodajství v roce 2010. Žebříček koresponduje s hlavními tématy a aktéry a logicky doplňuje předchozí výsledky.

Tabulka 3: Prioritní destinace r. 2010 (N = 385)

	ČT	TV Nova	Prima TV	celkem
EU	60	32	29	121
Afghánistán	19	15	1	35
Polsko	9	6	7	22
USA	8	4	6	18
Haiti	10	4	4	18
Celkem top 5	106	61	47	214
celkem	203	101	81	385

Pakliže se média věnovala především výše zmíněným událostem, logicky se mezi hlavními cílovými zeměmi objevuje EU, Afghánistán a USA. Přítomnost Polska a Haiti lze vysvětlit tragickou leteckou havárií u Smolenska, resp. zemětřesením na Haiti. Obě události splňují důležité zpravodajské kritérium, negativitu.³

PŘÍPADOVÁ STUDIE

Další částí naší analýzy je kvalitativní textuální analýza dvou mediálně exponovaných zahraničněpolitických událostí v roce 2010. V prvním případě se věnujeme tématu české mise v Afghánistánu, druhá část je zaměřena na mediální pokrytí podpisu smlouvy START II v Praze. Cílem kvalitativní studie je obohatit analýzu o prvky, jež doplní omezenou vypovídací hodnotu kvantitativního přehledu a poodhalí hlubší významové struktury mediální reprezentace zahraničních událostí. Zaměříme se především na přítomné aktéry a diskurzivní formace, které média vytvářela a zdůrazňovala. U obou analyzovaných témat jsme do vzorku zahrnuli relevantní texty z deníků *Mladá fronta Dnes*, *Hospodářské noviny* a *Právo*. Součástí byla také kompletní agenda týdeníků *Ekonom* a *Respekt*.

Česká mise v Afghánistánu

Zřejmě nejzjevnějším rámcem pro výklad jedné ze dvou klíčových politických událostí loňského roku, hlasování o navýšení počtu vojáků v české misi v Afghánistánu v parlamentu, je v českých denících a týdenících, které jsme sledovali,⁴ polarizace politické scény na levici a pravici. Velmi jednoduše řečeno: pravice je pro navýšení, levice (přesněji ČSSD a KSČM) funguje jako „parlamentní závora“,⁵ která navýšení

brání. Hluběji v kontextu je však možné odhalit vedle této předvídatelné, velmi povrchní struktury i jemnější odkazy naznačující, jak jsou média ochotna dané téma rámcovat,⁶ resp. v jakých souvislostech ho představují svým čtenářům.

Z textů tak vystupuje odpovědnost České republiky vůči světu (či úžeji vůči spojencům nebo prostě jen USA), vůči podobě světa v 21. století, vůči vlastní bezpečnosti, ale také odpovědnost vůči voličům, veřejnému mínění, které si válku nepřeje. Tento druhý typ odpovědnosti je v textech interpretován převážně jako populismus (nejčastěji implicitně), související s blížícími se volbami, a sami novináři v rozhovorech explicitně a nezprostředkovaně odmítají hlas ulice a apelují na nadřazenou roli expertů v této otázce. Konflikt zahraniční a domácí politiky je tak jedním z dominantních způsobů, jimiž česká tištěná média téma v průběhu celého roku rámcují. Prostor dostávají ale i čistě vnitropolitické otázky, a také širší mezinárodní kontext vojenských misí.

Jaro 2010: Výbušné téma, nebo jen předvolební politika?

Přestože některé texty označují téma za výbušné, za zásadní tuzemský spor,⁷ za jablko sváru⁸ či přinejmenším politicky velmi citlivé,⁹ celkový kontext referování o události napříč médii na jaře 2010 naznačuje, že jak politická, tak mediální sféra uvažují o vlivu blížících se voleb do Poslanecké sněmovny na postoj české levice, zejména ČSSD. V médiích se tedy spekuluje o skutečných motivech sociální demokracie¹⁰ nebo o možné změně přístupu této strany po volbách a názor politických zástupců na téma mise v Afghánistánu není vnímán jako jednoznačně rozpolcený:¹¹ „*Rozumím tomu, že je před volbami, to je teď pro debatu určující, říká ministr Barták. A šéf sněmovního branného výboru Jan Vidím (ODS) ho doplňuje: „Jsem přesvědčen o tom, že pokud se ČSSD dostane k vládě, mise bude podporovat.“*“¹²

Předvolební situace v České republice je v řadě případů klíčovým rámcem referování o tématu. Týdeník *Respekt* např. v rozsáhlém článku předjímajícím povolební politickou situaci v zemi konstatuje, že „*ČSSD sice nechce posilovat českou misi v Afghánistánu, zdaleka však nejde o důsledný odpor po vzoru levice v jiných západoevropských zemích*“, a dodává, že ČSSD by stejně po volbách zřejmě musela (ve snaze uzavřít koaliční dohodu s malými stranami) přistoupit na kompromis.¹³ Martin Komárek na stránkách *Mladé fronty Dnes* odkazuje k nezájmu českých voliček a voličů o zahraniční politiku, čímž vysvětluje táhlé spory o zahraničněpolitické otázky v České republice. Zahraniční politiku dokonce označuje za rukojmí politiky domácí:¹⁴ „*Tak vyostřené spory si mohou politici dovolit jen proto, že vědí, že zájem o zahraniční politiku je malý a že nejde o krk. V žádných volbách nehraje zahraniční politika druhou ani třetí radou roli. Voliči na ni kašlou. Proto se stává propagandistickým kolbištěm.*“¹⁵ Daniel Anýž, častý komentátor tématu na stránkách *Hospodářských novin*, věnuje již v únoru celý článek poukázání na rozpor mezi programem ČSSD a jejími skutečnými činy a implicitně obviňuje stranu z populismu. Tím se jeho text řadí k dalším mediálním obsahům, jejichž hlavním rámcem je rozpor mezi vůlí lidu (či řadových straníků, veřejného mínění) a expertním, či alespoň politickým (čti nepopulistickým) posouzením situace: „*Na papíře svého programu sociální demokraté mluví o pevném zakotvení Česka ve svobodném euroatlantickém prostoru. Je-*

jich reálná zahraniční politika je ale pevně sevřena obzorem české kotliny. Uvězněna v procentech voličské přízně, která by mohli na Afghánistánu ztratit.“¹⁶

Také po volbách vystupuje toto zahraničněpolitické téma ve vztahu ke klíčovým otázkám politiky domácích. V článku analyzujícím možná úskalí koaliční spolupráce ODS, TOP 09 a Věcí veřejných je mise v Afghánistánu vnímána jako určitý tmelící prvek těchto stran: „Neočekáváme tady třetí plochu. Pro všechny strany je důležité zachovat a případně i posílit naši přítomnost ve spojeneckých misích, budeme si ale muset ujasnit konkrétnosti,“ míní Petr Nečas.“¹⁷

Konfliktní prvek odpovědnosti

Odpovědnost je jedním z nejčastějších argumentů v textech vztahujících se k české misi v Afghánistánu. Problematické je, že odpovědností se zaštiťují obě strany konfliktu: ta, která navýšením počtu vojáků na misi chce vyhovět žádosti spojenců, i ta, která to odmítá s poukazem na odpovědnost veřejnosti, voličům, popř. spoluobčanům.

Odpovědnost vůči podobě světa v 21. století

„Plán je především výrazem naší odpovědnosti vůči postavení České republiky ve světě a vůči její bezpečnosti,“¹⁸ citují média ministra obrany A. Vondru počátkem listopadu, kdy Senát schválil posílení mise v Afghánistánu. Texty v předchozím období zdůrazňují naléhání americké strany ve věci posílení účasti spojenců v Afghánistánu a zejména Daniel Anýž na stránkách *Hospodářských novin* téma pravidelně spojuje se vztahem České republiky a USA, kde Česko vystupuje v roli toho, kdo může USA potěšit¹⁹ nebo jim dokonce dát dárek, pokud se rozhodne svoji misi v Afghánistánu posílit: „Schwarzenberg tak mohl na schůzku s Clintonovou přijít se zcela konkrétním a pro Američany podstatným ‚dárkem‘.“²⁰ Již na jaře autor poukazyval na loajalitu „české pravice“, která se dokázala přenést přes zklamání z nerealizovaného amerického plánu umístit do ČR systém protiraketové obrany a nadále Spojené státy podporuje, navzdory odporu levice.²¹ Vstřícnost české vlády a ministerstva obrany a odpor sociální demokracie a komunistické strany zmiňuje také deník *Právo*.²² Týdeník *Respekt* také již na jaře zdůrazňoval roli pětice senátorů za ČSSD, která „pro věc zvedla ruku“ a argumentovala odpovědností vůči smluvním závazkům: „Smlouvy by neměly být cáry papíru, dané slovo se má držet,“ říká třeba Dryml. „Zvlášť když se v Afghánistánu rozhoduje o tom, jak bude svět vypadat v 21. století. Neměli bychom stát mimo.“²³ De facto totožný rámec, hlasování senátorů ČSSD „v rozporu s názorem vedení strany“,²⁴ se v tisku objevuje také na podzim, kdy bylo „navýšení mise“ prosazeno. Odpovědnost vůči spojeneckým závazkům byla opět hlavním argumentem: „Neustálé ‚lavírování‘ v otázce české účasti v Afghánistánu je podle něj /Vladimíra Drymla, senátora za ČSSD, pozn. aut./ nezodpovědné. Bezpečnostní politika se prý nemůže řídit náladami veřejnosti, které jsou proměnlivé.“²⁵

Odpovědnost státu vs. hlas ulice, proměnlivé nálady veřejnosti

V tisku dostávají prostor také odpůrci „navýšení“, kteří jsou zastoupeni na stránkách deníků a týdeníků až na výjimky ČSSD či personalizovaně pouze J. Paroubkem

a L. Zaorálkem a kteří také často argumentují odpovědností (vůči těm, kteří si posílení české mise v Afghánistánu nepřejí). Jejich postoj je prezentován buď bez komentáře,²⁶ nebo s poukazem na populismus takového jednání. Jde o implicitní narážky, strana z populismu otevřeně obviňována není.²⁷ Texty upozorňují na to, že pro ČSSD, resp. její vedení, nehrají „v tvorbě partajního postoje zásadní roli“ hlasy expertů, ale že strana dává přednost „názorům řadových spoluobčanů (...) či občanům“.²⁸

Z mediologického hlediska jsou zřejmě nejzajímavější texty, v nichž novináři a novinářky explicitně vyjadřují svůj postoj (či postoj redakce?)²⁹ nejen k samotnému tématu, ale spíše k žádoucímu způsobu správy věcí veřejných obecně. Ve dvou rozhovorech ze sledovaného období, obou shodou okolností vedených s L. Zaorálkem, stínovým ministrem zahraničních věcí za ČSSD, proti sobě média staví „hlas ulice“, resp. „veřejné mínění“, a odpovědnost politika, který má informace, jimiž veřejnost nedisponuje.

Respekt (R): Pokud ČSSD vyhraje volby a vy budete ministrem zahraničních věcí, zůstane naše vojenská přítomnost v Afghánistánu na stejné úrovni jako dnes?

Zaorálek (Z): To je naše pozice, kterou teď hájíme, musíme se chovat jako spojenci, ale zároveň musíme být schopni obhájit to, co děláme, před parlamentem a českou veřejností.

R: Proč před veřejností?

Z: My nemáme mandát ze vzduchu, ale od lidí.

R: Lidé budou vždycky proti tomu, aby umírali jejich vojáci. Je důležitější odpovědnost státu, nebo hlas ulice?

Z: Ale co je to stát? Proč mluvíte tak pohrdavě o ulici? Stát by nebyl bez lidí, kteří v těch ulicích jsou.

R: Ale proto si volíme politiky, kteří mají informace, ke kterým se lidé z ulice nedostanou. Některá politická témata zkrátka nezbyvá než delegovat na stát, na politiky.³⁰

Z textu je v obou případech patrná snaha podsunout v rozhovoru L. Zaorálkovi (potažmo skrze text čtenářům a čtenářkám) jako nezpochybnitelný fakt, že existují politické otázky, které nezbyvá než delegovat na „zástupce lidu“, politiky. Pod kritickým pohledem může takové tvrzení asociovat dogmata z doby nadvlády sociologických teorií masové společnosti, a aniž bychom chtěli text zatěžovat odbočkami k teoriím veřejné sféry, je nutné upozornit na partikulárnost (alespoň ve vědeckém světě) médií implicitně zdůrazňovaného předpokladu. Například Myra M. Ferree a kol. rozlišují „čtyři tradice demokratických teorií“, z nichž každá přináší specifické odpovědi „pro pojetí veřejné sféry a konkrétněji pro mediální diskurz v „soudobých demokraciích“.“³¹ Postoj ke způsobu rozhodování o důležitých otázkách, jak ho nastiňují citované mediální texty, je typickým příkladem přístupu v duchu zastupitelské liberální teorie, která prosazuje elitní reprezentaci a expertizu při řešení podstatných veřejných otázek. Ostatní tři teorie³² však požadují spíše širší, celospolečenskou diskusi o věcech veřejných a vyloučení širokých vrstev společnosti s poukazem na jejich „neexpertnost“ odmítají.

Způsob, jakým média prezentují nutnost rozhodovat v otázce Afghánistánu politicky, je tak možné interpretovat jako prosazování určitého partikulárního pohledu na správu věcí veřejných, a jedná-li se o pohled v našem politickém systému dominantní, můžeme pak toto mediální poselství považovat za svým způsobem konzervující status quo.³³ Je zároveň nutné zdůraznit, že obě média, která v citovaných pasážích apelují na nutnost politického rozhodnutí v otázce mise v Afghánistánu, na jiných místech textu zpochybňují kompetentnost politika³⁴ a staví ho proti domněle expertnějším hlasům: „*Proč si myslíte, že víte lépe než ministerstvo obrany, jak by měl vypadat náš afghánský kontingent?*“³⁵ Proti sobě tak v tisku stojí nejen hlas veřejnosti (ulice) a politici, ale také politici a experti, přičemž vždy u prvního aktéra z dvojice je médii zpochybňována kompetence rozhodovat o diskutované otázce.

Právo: Afghanizace (nejen) české armády?

Aniž bychom chtěli faktor obecně sdílených představ o politické inklinaci českých deníků („Právo strani levici“) záměrně zohledňovat ve své analýze, je třeba podotknout, že deník *Právo* v celém analyzovaném vzorku vykazoval poněkud specifickou tendenci: dával více prostoru odpůrcům navýšení počtu českých vojáků v Afghánistánu, věnoval se stísněným časovým podmínkám schvalování podzimního vládního návrhu na posílení mise i širšímu kontextu zapojení spojeneckých vojsk v Afghánistánu.

Právo zdůrazňovalo uspěchanou proceduru schvalování návrhu i to, že v důsledku toho neměli politici dostatek času nejen na prostudování návrhu, ale ani na funkční diskusi. „*Dodal však /Jiří Dienstbier, pozn. aut./, že není dobré, že parlament dostává takový návrh v situaci, kdy již nelze o něm diskutovat. Protože kdybychom to neschválili, tak uvrhneme naše vojáky znovu, jako už jednou, do situace, kdy budou v Afghánistánu bez legálního zajištění a bude se potom muset někdy v lednu nebo únoru tohle všechno dohánět,‘ prohlásil Dienstbier.*“³⁶ V redakčním textu samém se poukáz na taktizování a práci s časem v této otázce objevuje v následujícím článku, kde ovšem v závěru *Právo* dává prostor ODS, aby jakýkoli vedlejší úmysl v této věci vyvrátila: „*Podle předsedy Senátu Přemysla Sobotky (ODS) ale není v hlasování žádný postranní úmysl. Naší povinností je připravit vojákům stabilní perspektivu, a ne je nechat v nervózním prostředí jako dřív.*“³⁷ V článku s titulkem *ČSSD a KSČM nezabránily vyslání posil do Afghánistánu* nabízí *Právo* také rámec placené vojenské služby stojící v protikladu ke službě vlasti, když zprostředkovává konflikt sociálnědemokratického poslance J. Foldyny a občanského demokrata P. Nečase: „*Soc. dem. Jaroslav Foldyna odmítl srovnání vojáků v Afghánistánu s prvními čs. vojsky či legiemi. No to si snad ani nikdo nemyslí vážně, že bychom mohli srovnávat vyholené hochy, co často mají různé symboly namalované na svých helmách, kteří bojují za peníze a za podivný cíl, s lidmi, kteří bojovali za vznik Československa!*“ uvedl Foldyna. *Tyto výroky označil za neuvěřitelné, nehorázné a sprosté premiér Petr Nečas (ODS): ‚Vyslala je tam jejich vlast. Oni nasazují své zdraví a své životy kvůli bezpečí ve střední Evropě.*“³⁸

Také právě na stránkách *Práva* se dominantně objevuje rámec pochybností ohledně efektivity mise samotné. „*Zdůraznil /Lubomír Zaorálek, pozn. aut./, že když se ČSSD před devíti lety přihlásila k této misi, mohli jsme si snadno představit, že půjde o sofistikovanou akci, která povede k likvidaci jádra al-Kajdá. Nemohli jsme tušit, že*

se z toho stane akce podobná akci sovětské armády, která obsadila celou zemi a pak se ji snažila kontrolovat.“³⁹

L. Zaorálek dostal na podzim 2010 k vyjadřování takových pochybností v *Právu* prostor několikrát a deník ocitoval i jeho termín „*afghanizace české armády*“⁴⁰, k níž podle něj dochází. Miloš Balabán pak v *Právu* rozvíjí pochybnosti o efektivitě mise i z ekonomického a strategického pohledu, do určité míry vysvětluje pojem „afghanizace“ a upozorňuje na nutnost hlubší diskuse týkající se nové strategické koncepce Severoatlantické aliance. „*Už teď se dá říci, že afghánský konflikt doslova a do písmene pohlcuje velkou část lidských a materiálních kapacit armád států NATO, což platí i o Česku. Afghánistán posílil její ryze expediční charakter a je otázkou, zda jednostranná orientace na tento úkol neztíží v budoucnu připravenost armády reagovat na další možné hrozby na území ČR a EU, jimiž mohou být teroristické útoky na obyvatele či kritickou infrastrukturu, velké migrační vlny, přírodní katastrofy a technologické havárie. I kvůli Afghánistánu hrozí ‚podfinancování‘ NATO.*“⁴¹ Skeptické náznaky týkající se jednoznačnosti smyslu mise se ovšem na podzim objevují už i v jiných médiích. M. Komárek ve svém říjnovém komentáři smysl navýšení počtu českých vojáků v Afghánistánu vymezuje už spíše negativně, ve smyslu povinnosti, závazků vůči spojencům, jimž jsme dlužni, přispění k tomu, že „naše strana neprohraje“ či elementárnějšího „*jak Unii, tak NATO potřebujeme a moc si vyskakovat nemůžeme. (...) Sám smysl afghánské mise je čím dál tím nezřetelnější i pro Američany. Vládní koalice, která prosazuje zvýšení počtu vojáků, má přesto jednoznačnou pravdu. Od spojenců jsme dostali mnohokrát víc, než jsme dali. Jsme povinni přispět ke snaze odejít z Afghánistánu se ctí. A je to i náš zájem. Prohra Západu je i naší prohrou.*“⁴²

Podpis smlouvy START II

Pro typizaci schémat či rámců, jimiž je čtenářům a čtenářkám vybraných českých médií představována událost podpisu smlouvy o snížení počtu jaderných zbraní mezi USA a Ruskem v Praze, je klíčové regionální členění. Téma je rámcováno (1) jako zahraničněpolitická událost s důrazem na otázky globální bezpečnosti, (2) jako událost, jejíž hlavní význam je spojován s vnitropolitickou situací v USA a Rusku či se zájmy těchto zemí, resp. politických subjektů v těchto zemích, ale také je (3) dominantně vztaženo k České republice, její prestiži, vnitropolitické situaci atd.

Ve vzorku tak nacházíme texty, jež zpochybňují přínos podpisu smlouvy pro zvýšení bezpečnosti světa (k dispozici zůstane pořád dost jaderných zbraní na zničení celého lidstva), takové, jež zdůrazňují její symbolický rozměr nebo význam takového symbolického nátlaku na ostatní země popírají, ale také články vysvětlující rozhodnutí USA a Ruska ekonomickými motivacemi (uchovávat zastaralé jaderné zbraně je pro tyto země drahé) nebo označující START II za rukojmí vnitropolitické situace v USA (jde o Obamovo vítězství nad republikány). Velmi výrazné zastoupení mají ale také texty, jejichž dominantním rámcem je vnitropolitická situace v České republice, význam podpisu smlouvy pro strategické partnerství s USA či pro prestiž České republiky. Je možné mluvit o výrazné snaze českých médií domestikovat téma i za cenu zjevné provinčnosti, již jsou takové texty nápadné (a je nutno dodat, že některé texty naopak toto nepatřičné zdůrazňování významu České republiky v dané události demaskují).

V souvislosti s Českou republikou, resp. stře doevropským regionem, vystupuje z textů také určitá neschopnost zařadit Rusko do schématu *spojenec versus hrozba* poté, co uzavírá symbolicky významné smlouvy se Spojenými státy. Přítomná je zároveň otázka možné ztráty spojení s USA přetrvávající z událostí roku 2009 (tehdy bylo spojení zpochybňováno vzhledem k rozhodnutí Spojených států odstoupit od původních plánů na protiraketovou obranu ve střední Evropě) – otázka se aktualizuje právě v souvislosti se smlouvou START II, kterou Spojené státy uzavřely s „Moskouvou, které se Česko bojí“.⁴³

Napříč regionálním členěním je pak v textech patrná opět již klasická mediální tendence personalizovat politickou událost, tj. spojovat ji s jednotlivými aktéry, v tomto případě s politiky Obamou a Medveděvem, v českém kontextu pak zejména s Klausem či Fischerem. Výjimkou nejsou ani texty přímo zdůrazňující osobní charakteristiky politiků či jejich „lidskou stránku“ (potíže leváka Obamy při podpisu smlouvy, nervózní státníci, okouzlená Hillary Clinton, triumfující Klaus).

START II: Cesta k bezpečnějšímu světu, rukojmí Obamových politických cílů, nebo ekonomická strategie?

Pokud jde o globální význam podpisu smlouvy START II, zvolila česká média převážně skeptickou perspektivu zdůrazňující spíše symbolický či strategický význam smlouvy a pochybuující o jejím reálném dopadu na bezpečnost ve světě. Východiskem takových textů bývá konstatování, že „*oněch více než tři tisíce hlav*“, které si USA a Rusko na základě smlouvy ponechají, „*by stále mohlo mnohonásobně zničit na této Zemi veškerý život*“.⁴⁴

Některé z textů přiznávají smlouvě alespoň určitý strategický význam. Prezентují ji převážně jako významný signál pro ostatní současné i potenciální majitele jaderných zbraní. Podle takových textů „*nejrealističtější krokem, který je možné v dohledné době očekávat, je to, že se k dodatečnému protokolu dohody o nešíření přidají další státy. Protokol výrazně zpřísňuje inspekce a dostává země jako Severní Korea nebo Írán pod ještě větší tlak. Přísnější pravidla pro nakládání s jaderným materiálem také mohou značně ztížit přístup k jaderným zbraním teroristům nebo jiným „nestátním“ aktérům, kteří se žádnými mezinárodními smlouvami necítí být vázáni*“.⁴⁵ Jiné články jsou naopak skeptické vůči tomu, že by smlouva START II měla podobný inspirativní účinek,⁴⁶ a prostřednictvím odborných hlasů informují o konci bipolárního rozdělení světa se sférami vlivu Spojených států a Ruska:

Robejšek (R): Nikdo – kromě Washingtonu a Moskvy – to neudělá. Jaderného programu se nevzdá ani Írán či Nigérie, které o sestavení atomové bomby usilují. Pro tyto státy je získání atomové bomby otázkou prestiže, symbolu výjimečnosti. Jakkoliv budou pro ně jejich bomby nepoužitelné. Nanejvýše jako prostředek vydírání či nátlaku. (...)

Mladá fronta Dnes: Máme se připravit na novou spirálu jaderného zbrojení?

*R: Ale ta už přece odstartovala. Jen mezi sebou tentokrát nesoutěží USA a Sovětský svaz. Tyhle dvě země už světem nevládnou.*⁴⁷

Politické cíle současného amerického prezidenta jsou rámcem další skupiny textů, jejichž autoři zdůrazňují význam podpisu smlouvy START II a její prosazení v Kongresu pro zatím spíše neúspěšnou zahraniční politiku Baracka Obamy. „*Jen několik týdnů po těžké porážce demokratů ve volbách do Kongresu, (...) stojí americký prezident na prahu jednoho z největších vítězství svého dosavadního působení v úřadě*“.⁴⁸ Některé z textů tak explicitně zmiňují vnitropolitickou situaci v USA a to, že „*smlouvě START II hrozí, že se stane rukojmím vnitroamerického politického boje mezi demokraty a republikány*“.⁴⁹ Hospodářské noviny v této situaci zvolily strategii publikování protichůdných komentářů, z nichž jeden vyzývá k tomu, aby evropské země daly dostatek prostoru deliberativnímu rozhodování „*amerického Senátu*“, a odmítá, aby smlouva hrála roli taktického nástroje v domácí politice USA.⁵⁰ Druhý naopak pracuje s hrozbou Ruska pro středoevropský prostor (ačkoli v jiné části textu „*ruskou skepsi*“ odmítá jako kontraproduktivní) a vyzývá k prolomení „*českého ticha*“, tedy neochoty české reprezentace vyjádřit podporu záměrům Obamovy administrativy ve věci schválení smlouvy START II: „*České ticho je projevem setrvalé ostražitosti zdejší praviceové reprezentace vůči Obamově ruské politice. (...) Jenže česká „ruská skepse“ by neměla jít proti samotným českým zájmům. (...) a přes odůvodnitelnou ostražitost vůči resetu, by se měla Praha přidat k Obamově úsilí tam, kde jeho případný neúspěch by byl už jen ziskem právě té Moskvy, které se Česko bojí*“.⁵¹

Citovaný text patří zároveň do skupiny článků, které váhají se zařazením Ruska do kategorie spojenců a udržují jeho obraz jako nezařaditelné země. Nespadá sice mezi přímé hrozby typu Írán nebo KLDR,⁵² nejedná se ale ani o zemi, které je možné plně důvěřovat. „*Rusko pokračuje v diplomatické ofenzivě. (...) Jedním z důvodů, proč někteří senátoři nechtějí START II podpořit, je jejich nejistota, zda je Rusko spíše přítelem, nebo protivníkem*“.⁵³ Autor textů, které jsou typické svojí nerozhodností ve vztahu k Rusku, D. Anýž (*Hospodářské noviny*), však v jednom z článků poukazuje na důležitý symbolický rozměr smlouvy, která svým způsobem ukončuje „*novou studenou válku*“.⁵⁴ V témže textu ovšem zdůrazňuje i klíčové rozpory v politice obou států a „*křížení jejich strategických zájmů*“.⁵⁵

Samostatným typem textů publikovaných v souvislosti s podpisem smlouvy START II v Praze jsou ty, jež vycházejí z přesvědčení o bezvýznamnosti smlouvy z vojenského hlediska a k naplnění události zpravodajským významem volí ekonomickou perspektivu. Podpis smlouvy je tak podle nich motivován ekonomickými zájmy USA a Ruska, jejichž „*atomový arzenál*“ je finančně velmi náročný a smlouva má náklady do určité míry snížit: „*Pádnějším důvodem, proč alespoň část jaderné výroby sešrotovat, jsou finance. V roce 2008 vydaly USA na provoz svého atomového arzenálu 52,4 miliardy dolarů. Pro představu: úplně stejné příjmy na letošek má mít celý český rozpočet*“.⁵⁶

Osobní chemie: START II jako „two-men show“?

Zejména sám akt podpisu smlouvy se stal pro česká média hojně využívanou příležitostí k oživení politického tématu personalizovanými poukazy na „*lidskost*“ obou státníků i celé atmosféry podpisu smlouvy. Levorukost prezidenta Obamy a z ní vyplývající potíže při podpisu smlouvy byly reflektovány napříč médii a sblížení me-

diálních obsahů je v tomto případě velmi nápadné. V textech jsou také zdůrazňovány detaily typu „*Obamův široký bílý úsměv*“, nervozita obou prezidentů či veselá atmosféra v sále vyvolaná určitými komickými gesty státníků při podpisu kopií smlouvy. „*Prezidenti jsou podepisováním protokolů o snížení počtu jaderných hlavic a jejich nosičů tak zaujati, že když dopodepisovali, na několik vteřin rozpačitě ‚zamrzli‘. Pohlédnou na sebe a náhle se usmějí. Tak rozmělnují hluchou chvíli. Lidé v sále se uvolněně smějí a zní potlesk. Z poněkud upjatých prezidentů rázem padá nervozita, podají si ruce a předávají si kopie podepsaných smluv.*“⁵⁷

Média zmiňují osobní vztah prezidentů Obamy a Medveděva jako klíčový pro úspěch vyjednávání a užívají pro něj označení „*osobní chemie*“ vypůjčené z vyjádření Dmitrije Medveděva.⁵⁸ Podle některých článků citujících americká média by dohoda o omezení jaderných zbraní bez tohoto osobního vztahu obou prezidentů zřejmě vůbec nevznikla.⁵⁹ V této souvislosti je také B. Obama chválen za zlepšující se komunikační strategii a právě za pochopení významu osobních vztahů s ostatními politiky.⁶⁰

„*A co my?*“⁶¹ – *role České republiky při podpisu dohody START II*

Také v textech, které událost primárně vztahují k českému kontextu, je možné najít rozptýl rámců od zahraničněpolitických otázek neutrality země přes vyřizování vnitropolitických účtů či „*soutěže*“ českých politiků o četnost kontaktů s americkým prezidentem až k poněkud provinční snaze najít na mezinárodně významné události, v níž Česká republika stojí víceméně stranou, jakýkoli aspekt, který by zdůrazňoval význam země pro událost. Provinčnost přitom nezmiňujeme náhodou. Pro „*český*“ rámec podpisu smlouvy START II v Praze je typické zveličování významu události pro české politiky, snaha za každou cenu propojit téma s prestiží země (krása Španělského sálu Pražského hradu, otázka pojmenování smlouvy START II jako Pražské dohody), zdůrazňování pasivní pozice země a její určité malosti či bezbrannosti (Obama uklidňující středoevropské země, že je USA neopustí) i využívání události k útokům proti domácím ideologickým nepřátelům (komentář proti iniciativě Ne základnám).

Neuróza satelitů, paternalistický Obama a ruská hrozba

Otázky, zda podpis „*odzbrojovací smlouvy*“ v Praze nějakým způsobem ohrožuje Českou republiku, jsou námětem významné části článků, jejichž perspektiva je zaměřena na lokální rozměr události. Texty upozorňují na nerozhodnost Čechů, kteří „*se přes evidentní důležitost celé události nemohou rozhodnout, jestli jsou rádi, když si právě tady potřásají rukama dvě mocnosti, v jedné z nichž vidí potenciálního nepřítele a v druhé naopak záruku vlastní bezpečnosti*“⁶² a zároveň vyjadřují určité pochopení pro tuto váhavost v souvislosti s tím, že „*uvolňování napětí mezi Ruskem a USA v tomto kontextu zní jako rozdělování si sfér vlivu*“.⁶³ Okamžitě však čtenáře a čtenářky ujišťují, že „*podpis odzbrojovací smlouvy však rozhodně není možné číst jako další potvrzení našich obav. Nic z toho, co nyní USA dělají, neoslazuje jejich vojenskou sílu.*“⁶⁴ Připouštějí ovšem, že zejména ekonomické problémy Ruska a jeho „*obvyklé mocenské ambice*“ zvyšují nevyzpytatelnost této země a že je z toho důvodu dobře, „*že Barack Obama středoevropskou nejistotu cítí. Rusko přes všechny úsměvy zůstává tvrdým oříškem a bude jím i nadále.*“⁶⁵ Rusko je tak opět, i z české perspek-

tivy, vnímáno jako nevyzpytatelná země, z jejíhož vlivu mají „*bývalé satelity*“, které „*trpí neurózou z nedobrovolného vazalství k Moskvě*“,⁶⁶ oprávněný strach. Je proto zdůrazňováno Obamovo setkání s představiteli jedenácti středoevropských a východoevropských zemí, v souvislosti s nímž americký prezident vystupuje jako citlivý politik téměř paternalisticky uklidňující své spojence.⁶⁷

Vedle blíže nespecifikovaného strachu z Ruska vyplývajícího z jeho vlivu v nedávné minulosti se v textech objevuje explicitní obava z možné *neutrality* České republiky (v roli země hostící dvě světové velmoci), která je podle médií alespoň částí české politické scény vnímána jako nežádoucí.⁶⁸ Jeden z článků v *Hospodářských novinách* prezentuje dokonce rozhodnutí zástupců Ruska a Spojených států podepsat dohodu v Praze za problematické pro českou diplomacii a de facto nežádoucí právě s ohledem na možné vnímání Česka jako neutrální země: „*My přece nechceme mít statut neutrální země, to není a nemá být pozice Česka. Moskva to ale tak chce podat, a proto souhlasila s Prahou, říká jeden z diplomatů pod podmínkou anonymity. Bývalý vicepremiér Alexandr Vondra (...) nejprve loni v prosinci nadšen Prahou jako místem podpisu nebyl, ale nyní připouští že to Praze ostudu neudělá. ‚Je pravda, že takové schůzky bývaly tradičně na neutrální půdě, ale vnímám tu situaci tak, že realita se změnila, že Rusko není Sovětský svaz,‘ řekl Vondra.*“⁶⁹

Rusko vystupuje v textech také skrze své možné ekonomické zájmy v České republice, jimiž by v zemi mohlo uplatňovat vliv (např. zakázka na dostavbu temelínské atomové elektrárny, kterou „*chtějí Rusové i Američané*“⁷⁰). Přestože možnost uplatňování vlivu platí i pro Spojené státy a je v textech zmiňována, jako hrozba je prezentován pouze vliv ruský: „*Riziko je v objemu a dlouhodobosti té zakázky. Zvíťží-li firma, kterou ovládá Kreml, může získat možnost ovlivňovat českou politiku nejméně na dvě volební období, varuje /Alexandr Vondra – pozn. aut./.*“⁷¹ Možné posílení ruského vlivu bývá dáváno do souvislosti také s blízcími se volbami – zejména se sociální demokracií (resp. levicí) a jejím předpokládaným vítězstvím ve volbách: „*A navíc mohou /Rusové – pozn. aut./ počítat s tím, že se tu za dva měsíce k moci dostane levice. To je pro ně příjemná vidina.*“⁷²

Okamžik, který v novodobých dějinách Česka nemá obdoby

„*Dnes už ty summitu trochu pozbyly toho lesku, lidstvo čelí jiným akutnějším hrozbám. Ale i tak se dnešní den zapíše do českých dějin. Ještě nikdy v moderní době se tu nekonalo tak důležité, a navíc i hmatatelným obsahem naplněné setkání světových státníků. Slavnostní dojem tak snad může kazit jen to, že se smlouva bude jmenovat podle své původní zkratky START II, a nebude se tedy o ní v budoucnu psát jako o ‚Pražské dohodě‘.*“⁷³ Citovaný text téměř ideálně reprezentuje soubor článků, které až nepatřičným způsobem zveličují roli České republiky v analyzované události. Poukaz na Česko jako střed světa (i když pouze na 24 hodin) v titulku, zdůrazňování významu pro české dějiny i vyjádření zklamání, že smlouva neponese ve svém názvu zmínku o českém hlavním městě, rezonují s podobnými texty, jejichž poselství bychom s nadšátkou mohli shrnout větou „*ještě že máme alespoň ty štuky*“: „*Sál rezonuje jazyky ze všech koutů světa. Nejde si nevšimnout obdivných pohledů hostů na jeho unikátní štuky i zlatou výzdobu. (...) Hvězdnou chvíli okamžiku i krásu sálu ze všech nejvíc*

nepokrytě oceňuje americká ministryně zahraničí Hillary Clintonová. Když kráčí ke své červené židli, obdivně se podívá nahoru na výzdobu a neubrání se dokonce obdivnému povzdechu.⁷⁴ Některé texty využívají události k poukazu na její sepjetí s novodobou rolí České republiky v mezinárodní politice („po větší část 20. století se Praha dostávala do centra světové pozornosti obvykle v tragických souvislostech, v posledních dvaceti letech se ale vynořil nový trend. Po sametové revoluci přišlo rozšiřování NATO a vloni předsednictví EU. A přestože jsme se o místo na výsluní svržením vlády zase připravili, stihli jsme ještě návštěvu Baracka Obamy, který právě v Praze pronesl klíčový projev o celosvětovém jaderném odzbrojení.“⁷⁵), ale realisticky zdůrazňují, že „samotná odzbrojovací smlouva START II daleko přesahuje horizont české kotliny“.⁷⁶ Jiné jsou naopak vůči Praze jako možnému centru mezinárodní diplomacie skeptické skrze poukaz na to, že k udržení takové pozice by Česká republika musela mít stabilnější vládu a jasnou zahraniční a bezpečnostní politiku.⁷⁷ Spíše výjimkou jsou pak články, které přímo dekonstruuji přístup „malého českého člověka“ ujišťujícího sebe sama o své výjimečnosti.⁷⁸ Časté jsou v mediálních obsazích také poukazy na minimální možnost České republiky zasahovat do celé události – ať už jde o protokol⁷⁹ či o možnost novinářů klást po podpisu smlouvy otázky oběma prezidentům.⁸⁰ V souvislosti s tématem dostává v médiích prostor také určitá národní stereotypizace: „Zatímco na Pražském hradě vládne po dobu summitu vcelku klidná nálada, v okolí americké rezidence je to jinak. Lidem z okolí se nelíbí rozruch, pokřikují na hlídající policisty a občas jim i nadávají. Tohle by se asi v USA nemohlo stát.“⁸¹

Vedle romantizující reflexe atmosféry na Pražském hradě se v textech objevují také pragmatické pasáže vztahující téma k České republice skrze bezpečnostní situaci – zaneprázdněnost policejního prezidenta Oldřicha Martinů,⁸² kontroly prováděné cizineckou policií⁸³ či otázky financování summitu.⁸⁴ Jako kuriozita působí drobná mediální poznámka o zrušení derby Sparta–Slavia: „Zrušený fotbal: Derby pražských týmů Sparty a Slavie se kvůli návštěvě prezidentů Obamy a Medveděva v Praze o týden posouvá. Zápas se měl původně uskutečnit právě 8. dubna, kdy prezidenti podepíší smlouvu START II.“⁸⁵

Vnitropolitický kontext podpisu dohody

Jedním z výrazných rámců prezentace podpisu dohody START II na stránkách českých deníků je také vztažení k vnitropolitické situaci v ČR. To má charakter personalizovaných poukazů na přínos události pro prezidenta V. Klause, který prožívá jeden z vrcholů své kariéry, „povyrostl“⁸⁶ a zbavil se své skepse vůči odzbrojovací smlouvě,⁸⁷ ale také např. zmínek o vyřizování vnitropolitických účtů: „Jestli totiž protokol k něčemu nemá sloužit, pak k vyřizování politických účtů. Právě to ale zjevně udělali na Hradě, když na podpis smlouvy START II a následný oběd s prezidenty Obamou a Medveděvem pozvali zástupce všech parlamentních stran – s výjimkou zelených.“⁸⁸ Do vztahu s vnitřní politikou je událost dávana také skrze předvolební zájmy vedoucích představitelů jednotlivých politických stran. Jeden z článků se pozastává nad tím, že politikům nebude umožněno vyfotografovat se s prezidenty Obamou a Medveděvem, přestože „někteří by to zvláště před volbami uvítali“.⁸⁹ Jakousi soutěž českých politiků o kontakt s B. Obamou pak na svých stránkách konstruuji Hos-

podářské noviny. Článek s titulkem „Fischer uvidí Obamu čtyřikrát“ vyzdvihuje premiéra J. Fischera, který Obamovi spolu s ruským prezidentem „rukou potřese víckrát než ostatní“.⁹⁰ Událost je také podnětem k negativním komentářům vůči odpůrcům jaderné energie zosobněným v analyzovaných obsazích iniciativou Ne základnám. Několik textů formou drobné poznámky poukazuje na malý počet zastánců této iniciativy při protestech v době podpisu dohody. Níže citovaný komentář se „nezákladníkům“⁹¹ věnuje podrobněji a prezentuje určitý národní autostereotyp – zobecnění, že Češi nejsou ochotni bojovat a „pálit si prsty“: „Jakkoli si nemyslím, že Ne základnám má peníze pouze od Čechů, tak se dokonale střelila do zdejší mimořádné ochoty nebojovat, nepálit si prsty, nemít – s výjimkou jaderných elektráren – na svém území nic, co by svým významem a rizikem přesahovalo hranice státu.“⁹²

ZÁVĚR

Předložený text navazuje na analýzy zahraničněpolitických událostí v českých mainstreamových médiích v předchozích dvou letech, tedy v roce 2008 a 2009. Výsledky analýz vykazují některé trvalejší tendence českých médií, které bychom mohli považovat za určitý trend v tom, jak tato média referují o událostech týkajících se zahraniční politiky České republiky. Obecně řečeno média prezentují velmi selektivní obraz zahraniční politiky ČR. Tato selektivita se neřídí relevancí události, o níž je referováno, ale spíše redakčními mechanismy a „zpravodajskou hodnotou“ události. Mediální obraz zahraniční politiky ČR je silně personalizovaný, dominují mu především čeští političtí aktéři a přístup do médií pro nepolitické a zahraniční aktéry je značně omezený. Politické události jsou také v duchu personalizace často redukovány na osobní animozity politiků či jejich osobní zájem, otázky mezinárodního významu jsou tak publikům představovány jako nástroje uplatňování vlivu jednotlivců či malých uskupení (typicky politických stran nebo jejich frakcí). Kromě personalizace představuje silnou tendenci také jev, který označujeme jako emocionalizaci formy i obsahu mediálních sdělení. Běžné je emotivní odkazování k historickým událostem, k nimž jsou vztahovány události současné a které jsou představovány jako osudové okamžiky českých zemí, jež se mohou opakovat. V obsazích se objevuje spojování české zahraniční politiky s jedním silným spojencem (nejčastěji na základě přežívání modelu bipolárního rozdělení světa, tedy s Ruskem, či naopak Spojenými státy americkými) a tyto vazby jsou opět prezentovány (nejčastěji výrazně emotivní formou) jako fatální, rozhodující pro osud země. Typický je v obsazích nedostatek prostého informačního kontextu, který by umožnil příjemcům mediálních sdělení utvořit si vlastní názor na dané události. Jejich prezentace naopak podněcuje spíše k zaujetí osobního stanoviska na základě sympatií či antipatií k jednotlivým aktérům. Situace publika tak rezonuje s metaforou G. Funkhousera, v níž konstatuje, že jsme stále „v pozici hráčů, kteří nepřestávají hrát na cinknuté ruletě, protože je to jediná ruleta ve městě. Zpravodajská média pro většinu lidí představují jediný zdroj informací o tom, co se děje ve světě mimo naši přímou osobní zkušenost. A většina z nás nemá trpělivost čekat pář let, abychom si ověřili, co se opravdu stalo“ (Funkhouser, Gerald, 1973: s. 74–75).

Literatura

- Brighton, Paul–Foy, Dennis (2007): *News Values*. London: SAGE Publications.
- Kořan, Michal (ed.) (2010): *Česká zahraniční politika v roce 2009. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Funkhouser, Gerald R. (1973): „The Issues of the Sixties: An Exploratory Study in the Dynamics of Public Opinion“. *Public Opinion Quarterly* 37 (1): 62–75.
- McCombs, Maxwell (2009): *Agenda Setting*. Praha: Portál, s. 131–147.
- Ferree, Myra Marx–Gamson, William A.–Gerhards, Jürgen–Rucht, Dieter (2002): *Four Models of the Public Sphere in Modern Democracies*. *Theory and Society*, Vol. 31, No. 3, s. 289–324.
- Shoemaker, Pamela (1991): *Gatekeeping*. London: SAGE Publications.
- Shoemaker, Pamela–Reese, Stephen (1996): *Mediating the Message: Theories of Influences on Mass Media Content*. Longman Trade.

Poznámky

- ¹ Blíže viz Kořan (ed.) (2010).
- ² Blíže viz např. Shoemaker, Pamela–Reese, Stephen (1996); Shoemaker, Pamela (1991).
- ³ Brighton, Paul–Foy, Dennis (2007).
- ⁴ Do analýzy byly zahrnuty články z deníků *Mladá fronta Dnes*, *Hospodářské noviny* a *Právo* a týdeníků *Ekonom* a *Respekt* filtrované z databáze společnosti Newton media na základě lexikálního filtru slov: česk* AND mise AND Afghán*.
- ⁵ „*Je to totiž právě česká pravice, která přes pocit, že radar ji stál politický krk, v Afghánistánu drží současný kontingent a snaží se – marně, proti parlamentní závoře ČSSD – o jeho navýšení, jak prezident Obama vloni na podzim požádal své spojence v NATO.*“ Anýž, Daniel: *Bude česko spojencem?* *Hospodářské noviny*. Názory, 25. 3. 2010, s. 11.
- ⁶ Ke konceptu rámcování viz např. McCombs, Maxwell (2009).
- ⁷ „*Zásadní tuzemský spor o to, jak by měla vypadat česká účast v boji s hrozbou islámského terorismu, totiž trvá. (...) Česká účast ve spojenecké misi proti afghánskému Tálibánu je výbušným politickým tématem posledních let.*“ Lauder, Silvie: *Česká bitva s Tálibánem*. *Respekt*. Politika – Mise v Afghánistánu, 22. 3. 2010, s. 20.
- ⁸ Balabán, Miloš: *Počty*. *Právo*. Publicistika, 9. 3. 2010, s. 6.
- ⁹ Syrovátka: Tomáš: *Změňme Afghánistán, žádal poslanec Barták*. *Mladá fronta Dnes*. Téma dnes, 18. 3. 2010, s. 3.
- ¹⁰ „*Někteří socialisté ani příliš neskrývají, že pravou příčinou jejich odmítavého postoje je blízkost květnových voleb. My pro to tentokrát nedáme ani hlas,*“ řekl poslanec ČSSD Miroslav Svoboda s tím, že jiná situace může být na podzim.“ In: *Ne, řekl Paroubek šéfovi NATO*. *Mladá fronta Dnes* (iDNES.cz). Z domova, 6. 3. 2010, s. 5.
- ¹¹ Snad s výjimkou KSČM, která je v textech prezentována jako jednoznačný odpůrce navyšování počtu vojáků v Afghánistánu a žádná relativizace postoje této strany (jako v případě ČSSD) se v médiích neobjevuje.
- ¹² Lauder, Silvie: op. cit.
- ¹³ Kundra, Ondřej–Švehla, Marek: *Čtyři scénáře, jak bude*. *Respekt*. Politika – volby, 24. 5. 2010, s. 18.
- ¹⁴ „*Nakonec však přinese víc škody než užítu. Proč? Zahraniční politika je u nás dlouhodobě rukojmím té domáči.*“ Komárek, Martin: *Afghánistán ano! Ale ne za tuhle cenu*. *Mladá fronta Dnes*. Názory, 26. 10. 2010, s. 10. Autor v článku také píše o neslušných politických praktikách, za něž považuje i snahu prosadit téma „ještě starým Senátem, v němž nevládnou socialisté“. Podle něj se takové akce vládní koalici nevyplatí.
- ¹⁵ Tamtéž.

- ¹⁶ Anýž, Daniel: *Věrný spojenec Paroubek*. *Hospodářské noviny*. Názory, 24. 2. 2010, s. 10.
- ¹⁷ Kundra, Ondřej–Lauder, Silvie–Šafaříková, Kateřina: *Rýsujeme hranice*. *Respekt*. Politika, 7. 6. 2010, s. 18.
- ¹⁸ *Deset českých zpráv, které by vás neměly minout*. *Respekt*, 1. 11. 2010, s. 8; „*Vycházíme ze zahraničněpolitických zájmů České republiky, uvedl ministr obrany Alexandr Vondra (ODS). Plán je podle něho výrazem zodpovědnosti vůči bezpečnosti ČR a spojenců.*“ In: *O 200 vojáků víc do Afghánistánu*. *Hospodářské noviny*. Česko, 4. 11. 2010, s. 5.
- ¹⁹ „*Nejdříve mezi čtyřma očima a pak za účasti širších delegací jednal včera ministr zahraničí Karel Schwarzenberg ve Washingtonu se svojí americkou kolegyní Hillary Clintonovou. Včerejší rozhodnutí Prahy posílí český kontingent v Afghánistánu vytvořilo pro schůzku mimořádně dobré podmínky. Bílý dům naléhavě a opakovaně zdůrazňuje, že co nejsilnější účast a zapojení aliančních spojenců v Afghánistánu je nezbytným předpokladem pro možný úspěch strategie prezidenta Baracka Obamy.*“ Anýž, Daniel: *Praha posiluje svůj vliv ve Washingtonu*. *Hospodářské noviny*, 7. 10. 2010, s. 8.
- ²⁰ Anýž, Daniel: *Do Afghánistánu zamíří dalších 200 českých vojáků*. *Hospodářské noviny*. Titulní strana, 7. 10. 2010, s. 1.
- ²¹ Anýž, Daniel: *Bude česko spojencem?*, op. cit.
- ²² „*Ministerstvo obrany i vláda by chtěla vyjít vstříc požadavkům NATO a posílí český kontingent, ale nemají dostatek hlasů ve Sněmovně. Proti jsou sociální demokraté a komunisté.*“ (dán): *Barták a Klaus řešili změny v armádě*. *Právo*. Zpravodajství, 9. 3. 2010, s. 3.
- ²³ Lauder, Silvie: op. cit.
- ²⁴ (ada, nig): *Senátoři ČSSD podpořili mise, prošly hladce*. *Právo*. Zpravodajství, 29. 10. 2010, s. 2.
- ²⁵ (čtk): *Posílení mise v Afghánistánu schválil zatím jen Senát*. *Hospodářské noviny*. Česko, 18. 3. 2010, s. 4.
- ²⁶ Její šéf /ČSSD, pozn. aut./ J. Paroubek totiž odmítá rozšíření české mise v Afghánistánu a odvolává se při tom na odmítavý postoj 90 % místních organizací soc. dem. (rsk): *Barták chce v Afghánistánu posílit, soc. dem. zatím proti*. *Právo*. Zpravodajství, 18. 1. 2010, s. 2.
- ²⁷ V rozhovoru s německým politologem Wolfgangem Merkelem zaznívá slovo populismus přímo v otázce novinářky, navíc v kontextu jiných sociálnědemokratických stran v západní Evropě: *Respekt: Když už jsme u zahraniční politiky: české sociální demokracii se v tomto smyslu vyčítá populismus – například nepodporovala posílení české mise v Afghánistánu, pak zase ještě jako vládní strana kývla na americký radar, aby ho později v opozici striktně odmítla. Jak se taková politika jeví v porovnání se zahraniční politikou jiných sociálnědemokratických stran v západní Evropě? Merkel: Mnoho sociálních demokratů na Západě má sklon ke kritickému postoji vůči USA. Lze také pozorovat sklon k určité zdrženlivosti, co se týká nasazení armád v zahraničních misích. (...) NATO přece v Afghánistánu zasáhlo jen proto, že se snažilo zničit hnízdo mezinárodního terorismu. Motívem bylo také odstranit režim Tálibánu, který opovrhne lidmi. To je přece dobrý progresivní a sociálnědemokratický důvod k intervenci! Odpor k misi v Afghánistánu proto považují za národní cynismus. Bohužel ale tato debata běží i uvnitř mnoha dalších sociálnědemokratických stran, přičemž kritici mise v Afghánistánu mají lehkou převahu. Otázka ale je, co se v případě Afghánistánu vlastně stane s utlačovanými lidmi, kterým sociální demokraté jinak tak velmi rádi pomáhají.* Hudalla, Anneke: *ČSSD škodí sama sobě*. *Respekt*. Rozhovor, 17. 5. 2010, s. 44.
- ²⁸ Tamtéž.
- ²⁹ Komplikovanou otázku míry autonomie pracovníků v médiích nebudeme v tomto textu řešit a názor proto budeme přisuzovat spíše médiu jako celku.
- ³⁰ Šafaříková, Kateřina–Kundra, Ondřej: *Ani za tiché podpory*. *Respekt*. Rozhovor, 29. 3. 2010, s. 38. V podobném duchu také viz rozhovor v *Hospodářských novinách*:
Z: *My děláme vše, co můžeme, ale je zde i otázka legitimacy toho, co jsme schopni obhájit. HN: Obhájit před kým?*
Z: *Před parlamentem a před voliči. (...)*
HN: *Tomu čelí politici i jinde, i Obama v USA, ale vzal na sebe zodpovědnost a poslal do Afghánistánu dvojnásobek vojáků. Neměla by ji na sebe vzít i ČSSD?(...) není Afghánistán jedno z témat, kdy to jako*

- politik musíte vzít na sebe a jít proti průzkumům veřejného mínění? Anýž, Daniel: *V Afghánistánu máme vojáků až dost*. Hospodářské noviny. Názory, 22. 3. 2010, s. 11.
- ³¹ Ferree, Myra Marx–Gamson, William A.–Gerhards, Jürgen–Rucht, Dieter (2002).
- ³² Autoři mluví dále o participativní liberální teorii, diskurzivní teorii a konstrukcionistické teorii. Tamtéž.
- ³³ Je ale nutné zdůraznit, že zde neimplikujeme souvislost takového postoje k rozhodování o věcech veřejných s žádou z politických stran. Jak je patrné z citace V. Drymla výše, odmítání „proměnlivých nálad veřejnosti“ zaznívá i z úst „levicových“ politiků.
- ³⁴ Zaozálek: *Včera jsem si četl článek ve Financial Times, který byl poměrně kritický k tomu... (...) Respekt: Takže primárním zdrojem vašich informací z Afghánistánu jsou noviny?* In: Šafaříková, Kateřina–Kundra, Ondřej: op. cit.
- ³⁵ Daniel Anýž. *V Afghánistánu máme vojáků až dost*, op. cit.
- ³⁶ (ada, nig): *Senátoři ČSSD podpořili mise, prošly hladce*, op. cit.
- ³⁷ (ada, nig): *Vojáky do Afghánistánu schválí starý Senát*. Právo. Zpravodajství, 22. 10. 2010, s. 4.
- ³⁸ (ada, nig): *ČSSD a KSCM nezabránilly vyslání posíl do Afghánistánu*. Právo. Zpravodajství, 4. 11. 2010, s. 2.
- ³⁹ Tamtéž.
- ⁴⁰ (rsk): *Posíl se mise v Afghánistánu*. Právo. Zpravodajství, 7. 10. 2010, s. 4.
- ⁴¹ Balabán, Miloš: op. cit.
- ⁴² Komárek, Martin: op. cit.
- ⁴³ Anýž, Daniel: *Obamova jaderná gorila a Česko*. Hospodářské noviny. Názory, 22. 11. 2010, s. 8.
- ⁴⁴ Marjanovič, Teodor: *Obamova bitva o Nový START II*. Mladá fronta Dnes. Ze světa, 23. 12. 2010, s. 6.
- ⁴⁵ Ehl, Martin: *Nová smlouva START II závodů v odzbrojení?* Hospodářské noviny. Téma, 9. 4. 2010, s. 2.
- ⁴⁶ „Státy jako Severní Korea nebo Írán, které dnes svět nejvíce ohrožují, nedávají najevo, že by se chtěly Obamovým přístupem inspirovat. A nejen ony. Například i Francie, další atomová mocnost, včera odmítla, že by se chtěla k americkému tažení přidat.“ Marjanovič, Teodor: *24 hodin středem světa*. Mladá fronta Dnes. Titulní strana, 8. 4. 2010, s. 1.
- ⁴⁷ Gazdík, Jan: *Robejšek: K jadernému odzbrojení nutí USA i Rusko krize*. Mladá fronta Dnes. Summit v Praze, 7. 4. 2010, s. 6.
- ⁴⁸ Anýž, Daniel: *Obamův triumf: Senát ratifikuje START II*. Hospodářské noviny. Svět, 22. 12. 2010, s. 7. Podobně též: „Dlouho to vypadalo, že se Baracku Obamovi nepovede to, kvůli čemu letos přicestoval do Prahy. Prosadit v Kongresu dohodu s Ruskem o jaderném odzbrojení, podepsanou spolu s ruským prezidentem Dmitrijem Medveděvem v dubnu na Pražském hradě. Byla by to další z jeho porážek, jejichž dominantou zůstává listopadový výprask demokratů ve volbách právě do Kongresu. Nakonec se mohl Obama včera těšit na překvapivé vítězství.“ Marjanovič, Teodor: *Obamova bitva o Nový START II*, op. cit.
- ⁴⁹ Soukup, Ondřej: *Moskva varuje před závody ve zbrojení*. Hospodářské noviny. Svět, 2. 12. 2010, s. 7.
- ⁵⁰ Joch, Roman: *Netlačme na ratifikaci START II*. Hospodářské noviny. Názory, 25. 11. 2010, s. 10.
- ⁵¹ Anýž, Daniel: *Obamova jaderná gorila a Česko*, op. cit.
- ⁵² „Korejská krize staví administrativu Baracka Obamy nejen před akutní otázku, jak na poslední provokaci Pchjongjangu reagovat. (...) Zároveň s tím bude silnější kritice vystavena i celá Obamova politika ‚jaderné nuly‘, tedy jeho vize světa bez jaderných zbraní. (...) Ve hře je navíc i pravděpodobná jaderná spolupráce Pchjongjangu se Sýrií a Pákistánem, což jsou na vnitřní scéně USA další ostré debatované body Obamovy zahraniční politiky. Provokace ze strany Severní Korey tak pro Bílý dům může spustit domino kritických otázek.“ Anýž, Daniel: *Útok KLLDR, špatná zpráva pro Obamu*. Hospodářské noviny. Svět, 25. 11. 2010, s. 7.
- ⁵³ Soukup, Ondřej: op. cit. Podobně též: „Odložení ratifikace by podle nich /postav předchozích republikánských administrativ – pozn. aut./ na ruské straně posílilo hlasy, že Obama je slabý prezident, který si doma nedokáže prosadit své cíle.“ Anýž, Daniel: *Obamův triumf: Senát ratifikuje*

- START II II*, op. cit., či „Za svůj souhlas s dohodou Nový START II Kreml žádá, aby byl intimně zasvěcen do protiraketového deštníku, na němž se nedávno dohodla aliance NATO. Je to ten deštník, který zprvu zahrnoval také stavbu radaru v Brdech. Jenže právě tehle moment patří k tomu, čeho se republikáni jako McConnell a Kyl obávají.“ Marjanovič, Teodor: *Obamova bitva o Nový START II*, op. cit.
- ⁵⁴ Anýž, Daniel: *START II, historická dohoda podepsána*. Hospodářské noviny. Titulní strana, 9. 4. 2010, s. 1.
- ⁵⁵ Tamtéž.
- ⁵⁶ Hruška, Blahoslav: *OBAMOVO šrotovně*. Ekonom. Analýzy a trendy, 8. 4. 2010, s. 36. Podobně též: „Ekonomická krize dopadá i na jaderné arzenály USA a Moskvy. Tak alespoň vidí smlouvu START II o omezení jaderných zbraní jeden z předních odborníků na strategické otázky Petr Robejšek. (...) MfD: Smlouva START II je pro USA a Rusko hlavně ekonomickou úlevou? Robejšek: A co jiného? Obě mocnosti musí šetřit. Údržba a modernizace jaderných zbraní vyčerpává i silnou ekonomiku USA.“ Gazdík, Jan: op. cit.
- ⁵⁷ Gazdík, Jan: *Když i Obama s Medveděvem znervózní*. Mladá fronta Dnes. Summit v Česku, 9. 4. 2010, s. 2. Podobně též: Ehl, Martin: *Nová smlouva START II závodů v odzbrojení?* op. cit., nebo Kaiserová, Zuzana–Marjanovič, Teodor: *Smlouva o odzbrojení a námluvy Obamy s Medveděvem*. Mladá fronta Dnes. Titulní strana, 9. 4. 2010, s. 1.
- ⁵⁸ Tamtéž nebo i: „Za malým stolem na pódiu Španělského sálu Hradu si levák Obama a pravák Medveděv při podpisech bezmála překázeli, ale tím bylo zjevnější, že mezi prezidenty funguje ‚osobní chemie‘. ‚Není to zase tak těžké,‘ prohodili k sobě uprostřed výměny listin.“ Anýž, Daniel: *START II II, historická dohoda podepsána*, op. cit.
- ⁵⁹ Černý, Adam: „Jste ti, kteří to udělali.“ Hospodářské noviny. Téma, 9. 4. 2010, s. 4.
- ⁶⁰ Tamtéž.
- ⁶¹ Sobota, Jiří: *A co my?* Respekt. Komentáře, 12. 4. 2010, s. 15.
- ⁶² Tamtéž.
- ⁶³ Tamtéž.
- ⁶⁴ Tamtéž.
- ⁶⁵ Tamtéž. Podobně též zdůrazňování obav založených na výzkumech veřejného mínění: „Obavy Středoevropanů, že je americký spojenec po blízkém spojení z doby vlády George Bushe nyní opouští, jsou reálné. Podle loňského průzkumu americké organizace Pew ke dvacátému výročí pádu komunismu většina obyvatel zemí střední a východní Evropy se domnívá, že Rusko má negativní vliv na dění v těchto zemích. (...) Češi jsou také spíše antirusští.“ Ehl, Martin: *Obama v Praze uklidňoval spojence*. Hospodářské noviny. Svět, 9. 4. 2010, s. 7.
- ⁶⁶ Sobota, Jiří: op. cit.
- ⁶⁷ Ehl, Martin: op. cit. Podobně též níže, vztaheno přímo k „našemu koutu světa“: „Pražské setkání prezidenta Obamy s představiteli jedenácti bývalých sovětských satelitů bylo v každém případě vítaným dodatkem k vrcholné schůzce a nedá se vnímat jinak než jako zklidňující gesto (...) I samotnou skutečnost, že si Obama jako symbol své iniciativy jaderného odzbrojení vybral již podruhé Prahu, bychom měli chápat také jako výraz zájmu o náš kout světa.“ Sobota, Jiří: op. cit.
- ⁶⁸ Anýž, Daniel: *START II, historická dohoda podepsána*, op. cit.
- ⁶⁹ *Obama a Medveděv potvrdili schůzku v Praze*. Hospodářské noviny. Česko, 25. 3. 2010, s. 5
- ⁷⁰ Kaiserová, Zuzana–Klímová, Jana: *Obama: Dostavíme vám Temelín*. Mladá fronta Dnes. Titulní strana, 10. 4. 2010, s. 1.
- ⁷¹ Tamtéž.
- ⁷² Marjanovič, Teodor: *24 hodin středem světa*, op. cit. Podobně též: „Rusko hrozí ekonomickým vlivem dodavatele klíčových surovin a schopností ovlivňovat bezpečnostní politické elity. Cynická otočka ČSSD ve věci protiraketové obrany nebo nechut' vyjít Obamovi vstříc a posílít českou jednotku v Afghánistánu byly větším gólem do vlastní sítě než jakýkoli posun v akcentech americké zahraniční politiky.“ Sobota, Jiří: op. cit.
- ⁷³ Marjanovič, Teodor: *24 hodin středem světa*, op. cit.
- ⁷⁴ Jan Gazdík. *Když i Obama s Medveděvem znervózní*, op. cit.

- ⁷⁵ Sobota, Jiří: op. cit.
- ⁷⁶ Tamtéž.
- ⁷⁷ Gazdík, Jan: op. cit.
- ⁷⁸ „Občané budou zase remcat, kolik nás to bude stát (plus ty zácpy!), současně je však bude hřát ujišťování, že jsme pupek světa. Summit zafunguje jako znovupotvrzení věčného českého sebeklamu o výjimečnosti. Ve skutečnosti to bude jen prchavých pět minut slávy, nic víc. Dohoda, která by měla být v Praze podepsána, se jmenuje START II. První toho jména podepsali kdysi ve... Víte kde? Úplně stejně si za pár měsíců nebude nikdo pamatovat Prahu. Přesto by byl summit v Praze pro zemi velkou zprávou, a nejen proto, že malí si rádi stoupají na špičky. Na pěti minutách se dá také něco trhnout. Politicky i turisticky k osvětlení pověsti.“ Vodička, Milan: *Summit znamená pět minut slávy*. Nic víc. Mladá fronta Dnes. Názory, 25. 3. 2010, s. 12.
- ⁷⁹ „Znamená to, že program měli zcela v rukou Rusové a Američané. České straně nezbývalo, než jej vzít na vědomí, případně zkusit navrhnout nějaký detail, jako například společné fotografování v zahradě.“ (jam, jas): *Do protokolu Hrad nemohl skoro mluvit*. Hospodářské noviny. Téma. 9. 4. 2010, s. 5.
- ⁸⁰ „Na tohle vše by se teď rádi ptali i čeští novináři. Už předem však vědí, že tentokrát nedostanou šanci. Scénář je připraven dopředu a počítá jen s dotazy Američanů a Rusů.“ Gazdík, Jan: *Když i Obama s Medveděvem znervózní*, op. cit.
- ⁸¹ Tamtéž.
- ⁸² Tamtéž.
- ⁸³ *Policie vyhledává podezřelá vozidla a lidi*. Právo (ČTK). Zpravodajství, 8. 4. 2010, s. 2.
- ⁸⁴ Kalenský, Jakub–Keményová, Zuzana: *Americký prezident už má v Praze i vrtulník*. Hospodářské noviny. Česko, 6. 4. 2010, s. 5.
- ⁸⁵ Anýž, Daniel: *Obama chápe nervozitu střední Evropy*. Hospodářské noviny. Česko, 2. 4. 2010, s. 6.
- ⁸⁶ Kaiserová, Zuzana: *Obama, Medveděv a Klaus. Český prezident povyrosl*. Mladá fronta Dnes. Summit v Česku, 9. 4. 2010, s. 4.
- ⁸⁷ Gazdík, Jan: op. cit.; Anýž, Daniel: *START II, historická dohoda podepsána*, op. cit.
- ⁸⁸ Respekt. Anketa, 12. 4. 2010, s. 6. Podobně též: *Včerejší den minuta po minutě*. Mladá fronta Dnes. Summit v Česku, 9. 4. 2010, s. 2.
- ⁸⁹ Pokorný, Jakub: *Šéfové stran se s prezidenty nevyfotí, uvidí je jen u oběda*. Mladá fronta Dnes. Summit v Česku, 8. 4. 2010, s. 4.
- ⁹⁰ Kreč, Luboš–Keményová, Zuzana: *Fischer uvidí Obamu čtyřikrát. Lépe na tom bude jen bodyguard*. Hospodářské noviny. Téma, 7. 4. 2010, s. 4.
- ⁹¹ Chuchma, Josef: *Táto, čti mi. Ať si urychlují jinde*. Mladá fronta Dnes. Názory, 10. 4. 2010, s. 12.
- ⁹² Tamtéž.

Část II:

Evropský a bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky

Kapitola 3

Evropský rozměr české zahraniční politiky

Vít Beneš, Mats Braun

Zatímco rok 2009 byl pro Českou republiku v evropských záležitostech nesmírně dramatický a poznamenaný ratifikací *Lisabonské smlouvy* a českým předsednictvím v Radě EU, rok 2010 se nesl v duchu nového začátku. Oproti minulému roku jsme nezaznamenali žádné výrazné politické štěpení v evropských otázkách.

Česká republika se po ukončení českého předsednictví mohla soustředit na reflexi změn ve svém koordinačním mechanismu evropské politiky a na ujasnění politických priorit ve vztahu k EU. Politická diskuse v roce 2010 se spíše než otázky budoucnosti Evropské unie věnovala konkrétnější agendě, jako např. *Strategii Evropa 2020*, finanční perspektivě po roce 2013 či reformě Paktu stability a růstu.

Po květnových volbách do sněmovny českého Parlamentu zrušila nová vláda pozici ministra pro evropské záležitosti. Programové prohlášení vlády P. Nečase obsahovalo cíl vypracování koncepce působení ČR v EU. Jedná se o první strategický dokument tohoto typu v oblasti od roku 2004, kdy tehdejší kabinet nechal vypracovat *Koncepci směřování České republiky v rámci Evropské unie na léta 2004 až 2013*.¹ V roce 2010 probíhala příprava koncepce působení ČR v EU (termín jejího dokončení není stanoven), zároveň vláda zaujala pozice k několika dlouhodobým tématům evropské integrace, jako je kohezní politika nebo společná zemědělská politika.²

EVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Během roku čeští aktéři diskutovali o různých aspektech implementace *Lisabonské smlouvy*, dále pak tzv. *Strategii Evropa 2020* a ekonomické problémy několika členských států eurozóny. Významná část diskuse byla také věnována finanční perspektivě EU po roce 2013. V této souvislosti česká vláda a rezorty začaly řešit pozice ČR. V klíčových otázkách evropské integrace byla zachována kontinuita mezi pozicemi vlády J. Fischera (do konce července) a P. Nečase. V prezentaci analýzy rozlišujeme mezi diskusí o směřování EU a směřování ČR v EU.

Směřování EU

Po ukončení ratifikačního procesu *Lisabonské smlouvy* se dostává otázka institucionálních reforem EU do pozadí. Diskutovalo se sice hojně o tématech implementace *Lisabonské smlouvy*, fungování Evropské služby pro vnější akce (ESVA) a občanské iniciativy, debaty byly ale spíše technické a analytické než vizionářské. Zatímco v roce 2009 se v souvislosti s ratifikací *Lisabonské smlouvy* vyprofilovaly dvě jasně kontrastující pozice zastánců a odpůrců *Lisabonské smlouvy*, během roku 2010 dochází k otupení sporů. Čeští politici se stali více pragmatickými a postupně opouštěli dříve velmi protichůdné postoje. Přesto můžeme pozorovat politickou propast, která do velké míry odpovídá levicovo-pravicové škále.

Zdá se, že během sledovaného období je štěpení na levici a pravici důležitější než štěpení na zastánce a odpůrce prohlubování evropské integrace, jež dominovalo předchozímu roku. V českém kontextu jsou dominantní levicové názory (ČSSD) zároveň proevropskými a v řadě otázek se přibližují evropskému mainstreamu. Nová trojkolice vláda dala v programovém prohlášení najevo své evropské priority. Podle Nečasovy vlády by primárním úkolem EU mělo být zvýšení konkurenceschopnosti Evropy. Cíl vlády je v souladu s dlouhodobým stanoviskem ODS, jež zastává názor, že by se EU měla soustředit na své původní hodnoty, tj. hodnoty čtyř svobod (pohybu osob, zboží, služeb a kapitálu).³ O tato východiska se opírá i vládní kritika unijních návrhů na regulaci a ochranu životního prostředí, které mohou mít negativní dopady na ekonomiku. V prohlášení logicky chybí levicová témata (sociální dimenze evropské integrace), naopak v souladu se svým mírně euroskeptickým/eurorealistickým přesvědčením se vláda jasně vymezuje proti dalšímu transferu kompetencí z členských států směrem k evropským institucím a prosazuje přísnou kontrolu dodržování principu subsidiarity.⁴

Levicové strany naopak obhajují sociální dimenzi EU, což bylo patrné i během diskuse o tzv. *Strategii Evropa 2020*. Česká pozice vůči tomuto dokumentu, kterou vypracovala Fischerova vláda, zdůrazňuje, že strategie by měla být definována úžeji, než jak navrhuje Komise, a že by se měla soustředit na ekonomický růst a zaměstnanost.⁵ *Strategie Evropa 2020* vyvolala bouřlivou diskusi zejména v Senátu.⁶ Diskusi vyvolal vládní argument, že růst povede přirozeně k odstranění chudoby, debata se vedla i o smyslu strategie jako takové v souvislosti s krachem jejího předchůdce (*Lisabonské strategie*). ČSSD prezentovala stanovisko, které bylo v souladu se Skupinou progresivní aliance socialistů a demokratů v Evropském parlamentu. Tato skupina naopak chtěla, aby byla více přítomna sociální dimenze.⁷

V otázce občanské iniciativy lze pozorovat stejné politické rozštěpení. Senátoři za ODS se postavili skepticky k možnosti zavádět prvky přímé demokracie na úrovni EU, což odpovídá jejich obecné preferenci zastupitelské demokracie před přímou.⁸ Vláda J. Fischera vyslovila k otázce *Zelené knihy* Komise názor, že je nutné postupovat obezřetně a brát ohled na skutečnost, že členské státy mají různé tradice přímé demokracie. Tento kabinet proto kladl důraz zejména na opatrnost a navrhl např. zvýšení podílu občanů členského státu z 0,2 % na 1 % celé populace státního celku. Současně poukázal na fakt, že minimální počet států by v žádném případě neměl být nižší než

jedna třetina.⁹ Český Senát měl ve svém vyjádření velmi podobné připomínky jako vláda.¹⁰ Můžeme také poznamenat, že debata na toto téma byla v obou komorách parlamentu v zásadě nekonfliktní,¹¹ přestože ČSSD podporovala méně restriktivní pravidla pro občanskou iniciativu.¹²

Co se týká Evropské služby pro vnější akce (ESVA), panuje v ČR konsenzus nad tím, že aby ESVA mohla legitimně fungovat, je potřeba na vyšších pozicích v hierarchii služeb zajistit zastoupení všech členských států. Čeští politici napříč politickým spektrem považují zastoupení ČR za klíčové. Panuje také shoda, že delegace EU nemohou nahradit velvyslanectví členských států, které dokážou lépe obhájit např. národní obchodní zájmy. Na české politické scéně i nadále panuje konsenzus v dlouhodobých prioritách rozšiřování EU a posilování energetické bezpečnosti EU.¹³

Po volbách se staly součástí vládní koalice dvě relativně nové politické strany: TOP 09 a Věci veřejné (VV). Jako indikátor jejich evropských preferencí mohou sloužit přihlášky TOP 09 a VV do evropských politických stran. TOP 09 na podzim podala přihlášku do Evropské lidové strany (ELS) a Věci veřejné uvažují o členství v Evropské liberální, demokratické a reformní straně (ALDE).¹⁴ VV zatím nemají zformulované názory na řadu témat evropské a zahraniční politiky, tato politická strana se nezapojila ani do debaty o občanské iniciativě, přestože má ve svém politickém programu podporu přímé demokracie.

Směřování ČR v EU

Po ukončení českého předsednictví převládá mezi politiky názor, že by se Česká republika měla soustředit na menší počet klíčových otázek, což je i jeden z důvodů pro vypracování koncepce působení ČR v EU. Po implementaci *Lisabonské smlouvy* vzrostl význam vnitřní koordinace zastupování ČR v EU. Protože se nyní více otázek rozhoduje kvalifikovanou většinou, musí Česká republika lépe identifikovat klíčové priority.¹⁵

V roce 2010 nevěnovaly české politické elity diskusi o směřování ČR větší pozornost. Část české politické špičky prosazuje něco, co bychom mohli označit za minimalistické členství v EU. Tito politici často odmítají návrhy ze strany EU a nepovažují za důležité, aby ČR byla členem všech dimenzí evropské integrace. Podle zbývající části politického spektra by měla ČR usilovat o silnou EU mj. tím, že bude přispívat k hledání společné pozice, podporovat dohodnutý konsenzus a účastnit se všech úrovní spolupráce. Jako příklad si můžeme vzít diskusi o bankovní dani. V červnu vláda premiéra Fischera v souladu s prioritami ODS odmítla zavedení bankovní daně a vyhradila si právo opatření nezavést.¹⁶ Naopak ČSSD tento krok odmítla s argumentem, že ČR svým postojem poškozuje a oslabuje EU, protože znemožňuje zformování společné evropské pozice v této otázce (proti opatření se postavila pouze ČR a Itálie).¹⁷

V dlouhodobé časové perspektivě řeší česká politická scéna otázky spojené se zavedením společné evropské měny. Mělo by dojít k jejímu zavedení? Pokud ano, kdy k tomu bude vhodný okamžik? Během roku 2010 dostali odpůrci eura v podobě řecké ekonomické krize další argument proti vstupu do třetí fáze EMU. Prezident V. Klaus považoval krizi eurozóny za důvod, aby vláda požádala o formální výjimku z třetí fáze EMU, podobně jako tomu je ve Velké Británii a Dánsku. Tento požadavek však

vláda zamítla.¹⁸ Během roku Klaus také vetoval zákon o České národní bance, který měl upravit její fungování po zavedení eura v ČR. Pokud se soustředíme na postoje politických stran k zavedení eura, pak ČSSD nadále prosazuje jeho relativně brzké zavedení. Na začátku roku strana prezentovala plán, jehož cílem bylo zavedení eura v roce 2015.¹⁹ Zavedení evropské měny podporují i nové politické strany v dolní komoře českého Parlamentu – TOP 09²⁰ a Věci veřejné.²¹ Ale v roce 2010 žádná z těchto tří stran otázku zavedení eura aktivně neprosazovala. Na druhé straně ODS a KSČM zastávají vůči zavedení eura opatrný postoj. ODS v delší časové perspektivě veřejně neodmítá možnost zavedení společné evropské měny, zároveň ale tvrdí, že euro lze přijmout až ve chvíli, kdy to bude výhodné pro ČR. Reálně to znamená, že euro v následujících několika letech není pro ODS prioritou.²² KSČM argumentuje podobně, ovšem z odlišné perspektivy. Pro komunisty by brzké zavedení eura znamenalo příliš razantní ekonomická opatření s negativními sociálními dopady.²³

Veřejné mínění vůči euru se změnilo více než pozice politických stran. V roce 2010 se veřejné mínění poprvé většinově (55 procent) postavilo proti přijetí eura. Dokonce i menší firmy, jež byly v minulosti největšími zastánci eura, opouštějí svůj názor, že přijetí eura je výhodné.²⁴ Vláda zaujala ke společné evropské měně váhavý postoj. Ani kabinet J. Fischera, ani ten P. Nečase nestanovily termín pro vstup ČR do eurozóny.²⁵

Mezi stranami vládní koalice probíhala i debata o vnitrostátních mechanismech týkajících se členství České republiky v EU, která se promítla i do koaliční dohody. Za prvé se strany rozhodly zrušit pozici ministra pro evropské záležitosti (viz níže). Za druhé se koalice dohodla, že „v případě zásadních institucionálních změn EU vyžadujících úpravu primárního práva“ bude přesun dalších pravomocí z ČR na EU potvrzován referendem.²⁶

V diskusi o ratifikaci případných institucionálních změn EU referendem se TOP 09 stavěla proti tomuto návrhu, nakonec souhlasila s argumentem, že není pravděpodobné, že taková změna nastane během volebního období. ODS a VV podporovaly návrh na referendum z odlišných důvodů. Pro ODS, která obecně preferuje nástroje zastupitelské demokracie před přímou demokracií, je referendum nástrojem na zpomalení evropské integrace, naopak postoj VV vychází z jejich obecné preference pro přímou demokracii.

EVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

V následující části se soustředíme na vládní agendu a politiku. Jestliže předchozí část shrnula ideová východiska českých politiků týkající se směřování EU a české zahraniční politiky v rámci EU, potom následující text představuje reálnou podobu evropské dimenze české zahraniční politiky tak, jak byla naplňována v kontextu vnějších a vnitropolitických omezení a vlivů.

Agendu v této části lze rozdělit do tří skupin. Za prvé se budeme zabývat opatřeními souvisejícími s implementací *Lisabonské smlouvy* (Evropská občanská iniciativa,

Evropská služba pro vnější činnost). Druhou skupinu tvoří celounijní aktivity reagující na finanční a hospodářskou krizi (*Strategie Evropa 2020*, regulace finančních služeb) a konečně poslední velkou skupinou jsou kroky k posílení koordinace rozpočtových a hospodářských politik mezi členy eurozóny (posílení Paktu o stabilitě a růstu, Evropský stabilizační mechanismus).

Evropská občanská iniciativa

Institut evropské občanské iniciativy (tzv. evropská petice) je zakotven v *Lisabonské smlouvě* (čl. 11 odst. 4 SEU). Evropská debata o způsobu jeho implementace začala už v roce 2009, kdy Komise (v polovině listopadu) vydala *Zelenou knihu o evropské občanské iniciativě*. Z ní vycházel i návrh nařízení, který Komise předložila 31. března.²⁷ Komise navrhla, aby Evropská občanská iniciativa byla uznána v případě, že se k ní připojí alespoň 1 mil. občanů z třetiny členských států. Minimální počet signatářů z jednotlivých členských států by měl být závislý na jejich lidnatosti.²⁸

Vládní V-EU schválil 18. ledna *Rámcovou pozici k Zelené knize o Evropské občanské iniciativě*, 3. května pak i *Rámcovou pozici k návrhu nařízení EP a Rady k Evropské občanské iniciativě*. Na obecné úrovni vláda (a stejně tak Poslanecká sněmovna a Senát) nepodporovala posilování prvků přímé demokracie na úrovni EU.²⁹ Usilovala o zvýšení minimálního počtu osob z jednotlivých členských států pro podpis „evropské petice“, aby byla platná (Komise navrhovala 0,2 %, ČR požadovala 1 %). Tento zdrženlivý postoj byl obhajován odkazem na riziko zneužití evropské petice extremisty nebo lobbisty.³⁰ Vláda také požadovala pouze jednostupňové procedury přezkumu *ex ante*, a to při registraci.³¹ Česká republika vystupovala proti uplatnění principu degresivní proporcionality při určování určení minimálního počtu občanů z jednotlivých států (navrhuje uplatnění jednoho procentního čísla platného pro všechny státy).³²

Evropská služba vnější akce

Vytvoření Evropské služby pro vnější činnost bylo jedním z hlavních bodů implementace *Lisabonské smlouvy* v 1. polovině roku 2010.³³ Návrh rozhodnutí Rady o organizaci a fungování Evropské služby pro vnější činnost zpracovaný Vysokou představitelkou pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku byl vypracován na konci března.³⁴ Rozhodnutí Rady o organizaci a fungování Evropské služby pro vnější činnost bylo nakonec přijato (se zpožděním oproti původnímu plánu) až 26. července.³⁵

Česká diplomacie věnovala procesu budování Evropské služby pro vnější akce velkou pozornost, ať již se jednalo o obecné otázky fungování delegací EU nebo o praktické otázky spojené s personálním obsazením Evropské služby pro vnější akce. O základních parametrech a náplni činnosti ESVA bylo rozhodnuto už na Evropské radě v říjnu 2009 ve *Zprávě předsednictví o Evropské službě pro vnější činnost*.³⁶ Nemálo aktivit s vnější dimenzí (obchod, rozšiřování a politika sousedství, energetika apod.) zůstává v portfoliu jednotlivých komisařů, ani koordinace rozvojové spolupráce nepřešla zcela pod vysokou představitelku a její ESVA. Konzulární pomoc zatím zůstává v kompetenci členských států EU, delegace EU nebudou chránit obchodní zájmy. Očekává se, že funkce delegací bude v blízké budoucnosti hlavně servisní: sdílení in-

formací a vytváření společných analýz s členskými státy.

Co se týče SZBP jako takové a dalších politik s vnější dimenzí (sousedská politika a další), česká diplomacie s nevolí sledovala některé nekoordinované a unilaterální zahraničněpolitické aktivity³⁷ větších členských států ve vztahu k třetím zemím (např. Rusku).³⁸ Členské státy nejsou schopné najít jednotný postoj (nejenom) ke strategickým partnerům EU.

V podobném duchu je vnímána i ESVA: sama myšlenka je českou diplomacií vnímána pozitivně jako nástroj k efektivnějšímu působení EU na mezinárodní scéně jako silného a důvěryhodného globálního hráče. Krátkodobá očekávání české diplomacie ohledně ESVA byla ale spíše umírněně skeptická, evropská diplomacie nenahradí diplomacii národní (to ani není vnímáno jako žádoucí) a v dohledné době neodstraní mnohohlasnost, nekoordinovanost a tedy ani přetrvávající nedostatky v efektivitě SZBP.

Ostrá bitva se odehrála nad personálními otázkami. Vysoká představitelka se členským zemím zavázala, že k roku 2013 bude jedna třetina členů ESVA tvořena zástupci národních diplomacií. Pro výběr členů ESVA nebyly stanoveny geografické kvóty, nicméně vysoká představitelka přislíbila, že při obsazování postů v ESVA bude spravedlivě rozdělovat posty mezi staré a nové členské státy. Rozruch na české politické a mediální scéně mezitím vyvolala studie Polského institutu mezinárodních vztahů (PISM),³⁹ která analyzovala stávající zastoupení EU, ze kterých se mají stát ambasády v rámci ESVA. Ze studie vyplývá, že ze 115 velvyslanců, kteří vedou zastoupení EU, pochází pouze dva z nových členských států přistoupivších k EU po roce 2004. Analýza odhalila i nedostatky v jazykové vybavenosti stávajících velvyslanců a genderovou nevyváženost na postech vedoucích delegací EU. Hrozbě malého zastoupení v diplomacii EU státy Visegrádské čtyřky čelily společným prohlášením.⁴⁰

Česká diplomacie aktivně podporovala české uchazeče o pozice v ESVA.⁴¹ První výběrové řízení na 32 vedoucích delegací EU bylo vyhlášeno na jaře, druhé v létě roku 2010. Podle dostupných neoficiálních informací usilovali čeští kandidáti o unijní posty nejenom v tradičních oblastech zájmu české zahraniční politiky (Gruzie), ale i v exotičtějším destinacích, jako jsou Jižní Korea, Jordánsko, Nikaragua a Indie. Stranou pozornosti nezůstaly ani klíčové pozice na ústředí ESVA: podle neoficiálních informací byl kandidátem na post náměstka generálního tajemníka Jiří Šedivý, dosavadní náměstek generálního tajemníka NATO.⁴² V prvním kole bojů o nejvyšší posty čeští kandidáti nakonec neuspěli – žádný z nich nebyl vybrán na vedoucí pozici v delegacích či ústředí ESVA.⁴³ České ministerstvo zahraničních věcí přesto zůstává optimistické,⁴⁴ v neposlední řadě i proto, že tři čeští kandidáti byli zastaveni až v poslední fázi výběrového řízení a spolu s několika desítkami dalších kandidátů zůstávají ve hře o pozice v rámci ESVA.

Agentura pro evropské globální navigační systémy

Kromě toho, že se česká diplomacie snažila prosadit české kandidáty do pozic v nově ustavených unijních strukturách, lobbowała i ve prospěch Prahy jako možného sídla nových unijních institucí. Přibližně od roku 2006 usilovala ČR o to, aby v Praze sídlila Agentura pro evropské globální navigační systémy⁴⁵ (v českém tisku označovaná

jako administrativní sídlo nově vznikajícího systému Galileo), na počátku roku 2010 byla tato snaha zmíněna jako jedna z priorit ministra pro evropské záležitosti.⁴⁶ Hlavním konkurentem Prahy byl nizozemský Noordwijk,⁴⁷ nakonec se však podařilo pro český návrh získat mezi členskými státy dostatečnou podporu.⁴⁸ Administrativa družicového systému Galileo bude sídlit v budově bývalé České konsolidační agentury.

Rozhodnutí o umístění administrativního sídla systému Galileo v Praze byla významná mediální a PR událost, ministr Schwarzenberg jej dokonce označil za „*navýsost prestižní záležitost, evropský kosmos by se teď mohl točit kolem Prahy*“.⁴⁹ Bohužel jsme ale v roce 2010 nezaznamenali žádnou diskusi o strategickém významu systému Galileo nebo o jeho finanční udržitelnosti.⁵⁰ Systém Galileo má kromě civilního využití i svůj strategický a geopolitický rozměr, jeho smyslem je zajistit Unii strategickou nezávislost na Spojených státech (jejich vojenském systému GPS) a v delší perspektivě i nezávislost na budovaných a plánovaných systémech Ruska (Glonass), resp. Číny (Compas). Ambiciózní a nákladný projekt Galileo ohrožovaly v posledních letech vážné problémy technického a finančního charakteru. Kritickým byl rok 2007, kdy zkrachovala jednání mezi konsorciem soukromých společností a unijními institucemi (tzv. *public-private partnership*) ohledně financování a provozování systému a kdy bylo rozhodnuto o jeho plném financování z veřejných zdrojů.

Žádný z těchto strategických, (geo)politických a finančních aspektů se ale do české veřejné a parlamentní debaty nepromítl. Vládní dokumenty se omezují na vyjádření podpory pro realizaci Galilea jakožto strategického projektu opírajícího se o špičkové technologie, které mají Unii zajistit komparativní konkurenční výhodu.⁵¹

Strategie Evropa 2020

Jedním z klíčových témat vládní agendy i veřejného diskurzu se v roce 2020 stala *Strategie Evropa 2020*. Už 21. 12. 2009 schválil vládní V-EU rámcovou pozici České republiky ke *Strategii Evropa 2020*. Tato rámcová pozice označila jako klíčové výzvy Evropské unie pro období 2010–2020 stárnutí populace, nedostatečně rostoucí produktivitu práce, udržitelnost veřejných financí a rostoucí globální konkurenci.⁵² V návaznosti na *Sdělení Evropské komise Evropa 2020 – Strategie pro inteligentní, udržitelný a začleňující růst*⁵³ ze začátku března pak vláda schválila 15. března aktualizovanou *Rámcovou pozici České republiky*⁵⁴ k tomuto návrhu Komise. Česká vláda (společně s ní i pravicová většina v Senátu a český podnikatelský sektor – viz část věnovaná aktérům) se k návrhu *Strategie Evropa 2020*, která by měla nahradit neúspěšnou lisabonskou strategii, stavěla přinejmenším zdrženlivě. Vláda požadovala omezený počet cílů,⁵⁵ odmítla i plošnou kvantifikaci cílů a požadovala „*zohlednění národních specifik*“,⁵⁶ tedy rozmělnění a oslabení celé *Strategie Evropa 2020* jako celoevropského nástroje. Některé cíle navrhované EK považovala vláda za nerealistické a naopak požadovala větší důraz na strukturální reformy a růst produktivity práce. Českými prioritami při projednávání *Strategie Evropa 2020* byly zaměstnanost, kvalitativní růst a konkurenceschopnost.⁵⁷ Česká republika odmítala jako „*nemyslitelný a nereálný*“ cíl snížení chudoby a kritizovala i způsob jeho kvantifikace (plošné snížení o 25 %), když poukazovala na to, že v ČR je už teď míra chudoby jedna z nejnižších (cca 8 %).⁵⁸ Naopak byl mezi hlavními cíli postrádán takový, který by se bezpro-

středně vztahoval ke konkurenceschopnosti EU.⁵⁹ V reakci na snahu Komise provázat rozpočet EU s cíly *Strategie Evropa 2020* vláda konstatovala, že cílů *Strategie Evropa 2020* musí být dosaženo především prostřednictvím realizace národních strukturálních a institucionálních reforem.⁶⁰

Zahájení nové strategie pro růst a pracovní místa dominovalo březnovému zasedání Evropské rady,⁶¹ kde bylo stanoveno pět hlavních cílů strategie (zvýšení zaměstnanosti, zlepšení podmínek pro výzkum a vývoj, snížení emisí skleníkových plynů, zlepšení úrovně vzdělání, podpora sociálního začlenění), pouze u tří cílů se dospělo k dohodě o konkrétních kvantifikovaných kritériích.⁶² Vyjednávání mezi členskými státy probíhalo i na červnové Evropské radě, která definitivně potvrdila pět výše zmíněných cílů včetně kvantifikace ukazatelů (snížení chudoby bylo kvantifikováno závazkem snížit počet lidí v EU ohrožených chudobou nebo vyloučením nejméně o 20 mil. osob).⁶³

V návaznosti na březnové (a červnové) zasedání Evropské rady přijala vláda 7. června (aktualizováno 1. září) některé kvantifikované národní cíle *Strategie Evropa 2020*⁶⁴ spolu s dokumentem, který identifikuje hlavní překážky pro jejich naplňování a určuje způsob jejich dosahování.⁶⁵ Do přípravy těchto dokumentů byly podle Úřadu vlády ČR skrze setkání a konference vtaženy nejenom orgány státní správy, ale i pestrá paleta zainteresovaných aktérů. Přesto byla národní strategie kritizována, např. z řad odborů (viz níže v části věnované aktérům). Vláda ústy ministra pro evropské záležitosti J. Chmiela na oplátku kritizovala opoziční ČSSD a tripartitu za to, že se nepodílejí na přípravě národních cílů a podcílů *Strategie Evropa 2020*.⁶⁶

Na základě vládního usnesení ze 7. června byl vypracován také *Akční plán pro naplňování národních cílů ČR stanovených v rámci Strategie Evropa 2020*. Cílem a smyslem akčního plánu je „*souhrnně uvést a aktualizovat harmonogram plnění legislativních i nelegislativních aktivit, jež se váží především na naplňování národních cílů Strategie*“.⁶⁷ Akční plán bude aktualizován vždy ke konci měsíce října.

Regulace finančních služeb

Součástí evropské debaty byla i ožehavá otázka dohledu a regulace finančních trhů. O návrhu, motivovaném snahou přenést část odpovědnosti na řešení krize na bankovní sektory, jenž vzešel ze strany Francie a Německa, se na nejvyšší úrovni diskutovalo na červnové Evropské radě.⁶⁸ Vláda premiéra Fischera se postavila proti zavedení bankovní daně. Česko odůvodnilo svoji pozici tím, že opatření je příliš rigidní a nerespektuje odlišnosti jednotlivých zemí a zároveň že Unie nespecifikovala, jak by daň měla vypadat.⁶⁹ Velký vliv na formování vládní pozice měla Česká národní banka (viz níže), naopak opoziční ČSSD kritizovala vládu a postavila se za zavedení bankovní daně. Negativní stanovisko Fischerovy vlády bezesbytku převzala i nová vláda P. Nečase, jež mj. upozorňovala na nebezpečí tzv. morálního hazardu.⁷⁰ Vláda zaujala negativní stanovisko jak k možnosti zavedení bankovní daně, tak k možnosti zavedení daně z finančních transakcí.⁷¹

Na jednání Evropské rady byla ČR společně s Itálií jedinou zemí, která se proti bankovní dani postavila. ČR si nakonec v závěrech Evropské rady vyhradila právo nezavést systémy odvodů a daní pro finanční instituce.⁷² Podle vyjádření premiéra Fis-

chera pro Česko otázka bankovní daně „*je a byla velmi senzitivní*“. Kariérní diplomaté se ale v neformálních rozhovorech pozastavili nad určitou nečitelností českých priorit pro ostatní státy⁷³ a nepochopitelností českého odporu k bankovní dani v situaci, kdy ČR nemá veskrze žádný domácí bankovní sektor (českému trhu dominují dceřiné společnosti finančních ústavů z jiných členských zemí).

Kromě tzv. bankovní daně se na pořad jednání na evropské úrovni dostal i návrh na změny v dohledu nad finančním trhem (viz balíček pěti legislativních návrhů Komise z 23. září 2009). Podle těchto návrhů dochází k transformaci současných výborů třetí úrovně na tři nové evropské orgány dohledu. Návrh se setkal s ostrou kritikou vlády a především pak ČNB (bližší viz část věnovaná aktérům). Česká republika svůj odpor obhajovala tím, že se jedná o nežádoucí nárůst pravomocí orgánů EU dohlížejících na fungování finančního trhu. Nové unijní dohledové orgány by mohly zasahovat do chodu jednotlivých finančních institucí a jejich slovo by bylo větší než slovo národních regulátorů.⁷⁴ ČR nakonec zůstala ve svém odporu vůči finančnímu dohledu osamocená a s návrhem souhlasila.⁷⁵

Posílení Paktu o stabilitě a růstu, makroekonomický dohled

V roce 2010 probíhala v rámci EU intenzivní debata o koordinaci hospodářských politik a o způsobu řešení dluhové krize veřejného sektoru v některých členských zemích eurozóny a makroekonomické stabilitě. Debata se soustředila na přísnější kontrolu a sankce za neplnění Paktu o stabilitě a růstu,⁷⁶ které požadovalo především Německo v souvislosti se svým příspěvkem ke stabilizaci eurozóny.⁷⁷ Na stole se objevil např. návrh na pozastavení proplácení peněz z evropských fondů, vyloučení z eurozóny,⁷⁸ resp. ztráta hlasovacích práv. V květnu a v červnu vypracovala Komise dvě sdělení o prohloubení a rozšíření mechanismů hospodářského dohledu, jež mj. navrhuje zavedení tzv. evropského semestru (viz níže)⁷⁹ a spojení procesů Paktu o stabilitě a růstu a *Strategie Evropa 2020*.⁸⁰ 29. září zveřejnila Komise sérii návrhů (pět nařízení a jedna směrnice) navrhujeících poloautomatické sankce pro ty státy eurozóny, které překročí hranici ročního rozpočtového schodku (3 % HDP) a/nebo nebudou viditelně (o 5 % za 3 roky) snižovat celkové zadlužení.⁸¹

V rámci evropského semestru nejdříve Evropská rada na základě zprávy Komise zformuluje strategické pokyny týkající se politik. Následně národní státy přezkoumají své střednědobé rozpočtové strategie a vypracují národní programy reforem. V dubnu pak předloží Komisi rozpočtový výhled, k němuž se Komise vyjádří (doporučení Komise by měla být zapracována).⁸² Ministr financí M. Kalousek nevidí zavedení evropského semestru, tedy předložení rozpočtového výhledu na základě pravděpodobných indikátorů, jako problematické,⁸³ naopak premiér a prezident návrh na povinnost předložit návrh rozpočtu Komisi k vyjádření před jeho odesláním do národního parlamentu odmítli. Podle nich se jedná o pokus „*omezit suverenitu národních vlád v rozpočtové oblasti*“.⁸⁴

Česká vláda (V-EU) schválila 31. května *Rámcovou pozici ČR ke Sdělení Komise k posílení koordinace hospodářských politik*.⁸⁵ Co se týče sankcí za překročení tříprocentní hranice ročního rozpočtového deficitu a za nesnižování celkového zadlužení přesahujícího 60 procent HDP, ČR odmítala sankcionování států odebráním hlasova-

cích práv v Radě.⁸⁶ Na druhou stranu ČR velmi důrazně prosazovala, aby EU mohla v případě porušení pravidel státům „sáhnout“ na všechny platby, nikoliv jen na dotace, ale např. i na platby pro zemědělce. Podle premiéra by sankce měly být „pokud možno automatické, protože mají být dány pravidly, nikoliv rozhodování úředníků a politiků“. Podle vlády je pro ČR stabilita eura zásadní, ač není členem eurozóny.⁸⁷

Přestože vláda vehementně prosazovala zpřísnění sankcí za porušování rozpočtových pravidel členy eurozóny (požadovala velmi „striktní tlak“ na snižování deficitů),⁸⁸ ostře se postavila proti podobným sankcím za porušení rozpočtových pravidel i pro státy mimo eurozónu, tedy i pro Českou republiku.⁸⁹ V okamžiku, kdy hrozilo, že by se onen „velmi striktní tlak“ vztahoval i na ČR, přispěchal premiér Nečas s argumenty o nežádoucím „výrazném posílení Evropské komise“ a nesouladu takového opatření s českým ústavním pořádkem.⁹⁰

Evropský stabilizační mechanismus

V průběhu roku 2010 probíhala na unijní úrovni intenzivní jednání o podobě trvalého mechanismu pro záchranu předlužených zemí v období po roce 2013, kdy vyprší současný záchranný fond eurozóny. Debatu rozpoutal devítibodový německý plán na záchranu eura, který pronikl na veřejnost 19. května.⁹¹ Dokument se kromě posílení rozpočtových pravidel a sankcí za jejich porušení (viz výše) týkal i záchranného mechanismu zahrnujícího možnost řízeného bankrotu předlužených členů eurozóny. Česká vláda tento návrh podpořila. Podle premiéra Nečase je řízený bankrot země „finančně a rozpočtově zdravější proces než nalévání velkých částek do pomocných programů“.⁹²

Konečné rozhodnutí o zavedení stálého krizového mechanismu (Evropský stabilizační mechanismus – ESM) padlo na říjnové Evropské radě. Členské státy zavedly ESM pro zajištění finanční stability eurozóny jako celku, která si bude vyžadovat omezenou úpravu *Smlouvy o fungování EU* tak, aby byl zachován článek 125 (tzv. doložka *no bail-out*).⁹³ Nicméně definitivní rozhodnutí o způsobu implementace krizového mechanismu (skrže změnu *Lisabonské smlouvy*) bylo odloženo.

Česká republika kritizovala plány na změnu smluv, ministr zahraničních věcí je označil za „riskantní omyl“ v kontextu velmi složitého dojednávání a ratifikace *Lisabonské smlouvy*. Podle Schwarzenberga „budme rádi, že jsme to tehdy s velkou námahou dohodli“. Otevírat nová jednání by podle něj mohlo celou EU rozklížit.⁹⁴ Podobně se vyjádřil i premiér, když sice připustil možnost změny smluv, ale preferoval by, aby se kvůli krizovému mechanismu nemusela smlouva měnit.⁹⁵ Krizový mechanismus by podle něj měl být co nejjednodušší.⁹⁶ Premiér pohrozil, že pokud by došlo k úpravě *Lisabonské smlouvy* a přenesení pravomocí na evropskou úroveň, pak by i Češi o těchto změnách s největší pravděpodobností rozhodovali v referendu.⁹⁷ Od těchto plánů nakonec ustoupil s poukazem, že změny smlouvy dohodnuté na prosincové Evropské radě nejsou dostatečně velké (referendum nebude v žádném členském státě).⁹⁸ Zároveň ale potvrdil, že součástí ratifikačního procesu bude i podpis prezidenta.⁹⁹

Úprava *Lisabonské smlouvy*, jež umožní v roce 2013 vytvoření Evropského stabilizačního mechanismu, byla odsouhlasena na prosincové Evropské radě.¹⁰⁰ Do *Li-*

sabonské smlouvy bude doplněn odstavec, který umožní zavedení stabilizačního mechanismu. Sám ESM bude zaveden skrze samostatnou mezivládní dohodu mezi státy eurozóny,¹⁰¹ jejíž podobu do března 2011 dojednájí ministři financí eurozóny. Státy, jejichž měnou není euro, jsou taktéž přizvány, budou-li mít na jednáních zájem. Poskytnutí jakékoli požadované finanční pomoci v rámci stabilizačního mechanismu bude podléhat přísné podmíněnosti.¹⁰² Premiér možnou účast České republiky v Evropském stabilizačním mechanismu odmítl.¹⁰³

Diskutujeme-li prohlubování hospodářské politiky eurozóny, nemůžeme se nedotknout otázky vstupu ČR do tohoto klubu. Podle informací českého tisku německá kancléřka deklarovala německý zájem na vstupu ČR do eurozóny.¹⁰⁴ Nicméně Česká republika se od možnosti přijmout euro stále více odklání. Vláda už ani neslibuje stanovení termínu přijetí eura, jako tomu bylo v minulosti. Premiér v prosinci prohlásil, že jeho vláda, jejíž funkční období vyprší v roce 2014, nestanoví žádné datum pro přijetí evropské jednotné měny.¹⁰⁵ Jak uvádíme na jiných místech této kapitoly, od prezidenta a ČNB zazněl požadavek na vyjednání trvalé výjimky ze vstupu do eurozóny.¹⁰⁶ Premiér označil vyjednání *opt outu* z přijetí eura za obtížné a navíc zbytečné, samu myšlenku nepřijetí eura nekritizoval.¹⁰⁷

Revize rozpočtu EU a budoucí finanční rámec

31. května schválil vládní V-EU dokument *Východiska pozice ČR pro jednání o reformě rozpočtu EU*,¹⁰⁸ který měl za cíl nastínit očekávaný vývoj a dosáhnout shody všech rezortů na jednotné pozici ČR k budoucí podobě rozpočtu EU a k financování jednotlivých priorit Unie.¹⁰⁹ V návaznosti na *Sdělení Komise k revizi rozpočtu EU*¹¹⁰ pak vláda dne 1. prosince schválila *Rámcovou pozici*,¹¹¹ která je východiskem pro jednání o revizi rozpočtu EU a jako základ pro jednání o budoucím finančním rámci.

Vláda v těchto dokumentech zopakovala svoji pozici, že bude trvat na udržení výše rozpočtu EU na úrovni 1 % HND EU a zachování sedmiletého cyklu.¹¹² ČR vítá návrh na zrušení zdroje založeného na DPH, zároveň ale odmítá možnost zavedení nového vlastního zdroje rozpočtu EU, který by nahradil zdroj z DPH, s poukazem na zasahování do výhradních kompetencí členských států v oblasti daňové politiky. Vláda také kritizovala Komisi za to, že v dokumentu dostatečně nevyjasnila svoji představu o reformě jednotlivých politik, o podobě příštího víceletého finančního rámce a o vymezení oblastí, kde by mohlo dojít k poklesu výdajů.¹¹³ V debatě o unijním rozpočtu na rok 2011 se ČR hlasitě připojila k deseti státům (mezi nimi byly i Německo, Francie a Velká Británie), které se vzepřely požadavku Evropského parlamentu na šesti procentní navýšení rozpočtu EU pro rok 2011.¹¹⁴ Na druhou stranu se ale Česká republika odmítla připojit k jinému dopisu (iniciovanému Velkou Británií a spolupodepsanému Německem, Francií, Nizozemskem a Finskem), který požadoval zmrazení rozpočtu v jeho absolutní výši k roku 2013. Podle premiéra by to znamenalo pro ČR velmi nevýhodný tlak na omezení prostředků vydávaných na kohezní politiku.¹¹⁵

Ostatní politiky

Vládní *Rámcová pozice* k revizi rozpočtu a budoucím finančním rámci¹¹⁶ poskytuje, kromě pozice k rozpočtu jako takovému, i unikátní přehled preferencí české vlády

v jednotlivých unijních politikách. U některých z nich se zastavíme. U kohezní politiky ČR požaduje, aby jejím hlavním cílem zůstalo snižování zaostalosti méně vyspělých členských států a regionů, odmítá její úzké provázání se *Strategií Evropa 2020* (blíže viz samostatný poziční dokument *Východiska pozice ČR pro jednání o podobě kohezní politiky EU po roce 2013*).¹¹⁷ Opět zde tedy vidíme skepsi ke *Strategii Evropa 2020* jakožto celoevropskému nástroji.

Česká republika podporuje posílení prostředků na vědu, inovace a vzdělávání, ovšem požaduje vyšší zapojení soukromého sektoru do vědeckovýzkumné činnosti. Souhlasí se zahrnutím cílů v oblasti energetické účinnosti, klimatické změny a energetické bezpečnosti do ostatních politik namísto vytváření nových programů. Nebude se ale bránit vzniku samostatného nástroje pro energetickou infrastrukturu.

Co se týče společné zemědělské politiky, ČR prosazuje „*postupné snižování*“ výdajů na tuto oblast a větší „*tržní orientaci*“ evropského zemědělství. Jejím hlavním cílem je ale zajištění spravedlivých podmínek pro všechny zemědělce v rámci EU. Česká vláda se dožaduje komplexní reformy, jež musí vést k „*posílení konkurenceschopnosti evropského zemědělství*“. Přitom společná zemědělská politika měla vždy za cíl posilovat schopnost zemědělských výrobků evropských farmářů obstát na domácích i světových trzích (mj. skrze unijní subvence a vývozní dotace pro evropské farmáře). ČR obhajuje status quo, když souhlasí s tím, aby zemědělská politika zůstala společnou politikou financovanou z rozpočtu EU, a odmítá návrhy na zavedení spolufinancování přímých plateb a tržních opatření z národních veřejných zdrojů.¹¹⁸

Česká republika ústy ministra zahraničních věcí požadovala zformování společné energetické politiky. Za tímto účelem navázala užší spolupráci s Francií, když se dohodla na vytvoření společné pracovní skupiny, v níž se obě země budou připravovat na energetický summit Evropské unie v roce 2011.¹¹⁹

EVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

V následující části se soustředíme na změny v konkrétní činnosti jednotlivých aktérů v roce 2010. Ke změnám došlo zejména na Úřadu vlády ČR. V roce 2007 vznikla pozice místopředsedy vlády pro evropské záležitosti (později přejmenované na ministr pro evropské záležitosti), který měl za úkol přípravu českého předsednictví a koordinaci v souvislosti s vyjednáváním o nové smlouvě EU. Rozhodnutí zrušit v roce 2010 pozici ministra pro evropské záležitosti dává v tomto kontextu logiku. Dalšími důvody pro zrušení tohoto postu byly úsporné opatření vlády a výsledky politických jednání o zahraniční politice mezi koaličními stranami (zejména mezi ODS a TOP 09).

V důsledku implementace *Lisabonské smlouvy* formálně posílila role parlamentů členských států v procesu tvorby unijní legislativy. Během roku 2010 měly parlamenty poprvé možnost využít tzv. žlutou kartu pro ochranu subsidiarity a tzv. červenou kartu v souvislosti s některými přechodovými ustanoveními. První zkušenosti ukazují, že parlamenty nejsou ochotny a schopny koordinovaně využívat výše zmíněné nástroje na kontrolu dodržování principu subsidiarity. Ambice jednotlivých parlamentů člen-

ských států aktivně se podílet na legislativním procesu EU se značně liší. Horní komora českého Parlamentu obecně patří mezi neaktivnější v EU, naopak dolní komora je méně aktivní.

Premiér

Oproti předchozímu roku se postavení premiéra v rámci mechanismu pro vytváření evropské politiky příliš nezměnilo. Premiér se podílí na vytváření integrační politiky zejména skrze Výbor pro Evropskou unii (V-EU), kterému předsedá.¹²⁰ V-EU je pracovním orgánem vlády, zasedá na dvou úrovních (vládní a pracovní). V-EU zasedající na nejvyšší úrovni má na starosti vypracovávání širších strategií působení ČR v EU a formulaci postoje ČR k zásadním otázkám projednávaným v orgánech EU.¹²¹ V-EU schvaluje i koncepci působení ČR v EU, o jejímž vypracování rozhodla vláda P. Nečase.

Během prvního pololetí roku 2010 byl premiérem J. Fischer, který vedl tzv. úřednickou vládu. Kvůli nejasnému mandátu svého kabinetu zaujal premiér Fischer občas trochu váhavější pozici k velkým a politicky citlivým otázkám evropské integrace. Nechtěl např., aby se jeho vláda pustila do diskuse o termínu zavedení eura.¹²² Považoval zrušení pozice ministra pro evropské záležitosti, o kterém po volbách rozhodla koalice ODS, TOP 09 a VV, za rozumný krok.¹²³

Zrušení pozice ministra pro evropské záležitosti může být interpretováno jako posun směrem k přímému angažmá premiéra v evropské agendě.¹²⁴ Na druhou stranu první půlrok vládnutí P. Nečase tuto hypotézu nepotvrdil. Jednání Rady pro obecné záležitosti, jež má podle *Lisabonské smlouvy* na starosti přípravu vrcholných setkání Evropské rady,¹²⁵ se nyní účastní ministr zahraničních věcí a nikoliv ministr z úřadu vlády, což posiluje spíše roli MZV.

Lisabonská smlouva završila a formalizovala praxi posledních let, během nichž Evropská rada získávala čím dál tím silnější postavení ve vztahu k původním institucím EU. Evropská rada je svébytný orgán, v němž jednání hlav vlád nebo států členských států (stejně jako funkce stalého předsedy Evropské rady) samo o sobě posiluje mezivládní charakter EU. Přesněji řečeno, v domácím kontextu *Lisabonská smlouva* posiluje roli předsedy vlády v unijní agendě. S *Lisabonskou smlouvou* se navíc změnila praxe účasti na Evropské radě. Před přijetím *Lisabonské smlouvy* bývalo zvykem, že se setkání Evropské rady účastnili také ministři zahraničních věcí. Nyní smlouva stanovuje, že jejich účast není automatická, ale záleží na konkrétní projednávané agendě.¹²⁶

Ministr pro evropské záležitosti (Sekce pro evropské záležitosti)

Na začátku roku 2010 došlo ke změně jednacího řádu vlády, kterou se formálně vymezily kompetence ministra pro evropské záležitosti, především ve vztahu vůči MZV. Nově bylo v jednacím řádu napsáno, že ministr pro evropské záležitosti koordinuje vše kromě oblastí, které jsou v kompetenci MZV a které se týkají vnějších vztahů EU.¹²⁷ Během první poloviny roku 2010 byl ministrem pro evropské záležitosti J. Chmiel (nestraníkem za ODS). Po volbách do dolní komory Parlamentu ČR bylo při jednáních o koaliční vládě mezi ODS, TOP 09 a VV dohodnuto zrušení pozice mi-

nistra pro evropské záležitosti (červenec 2010). Navenek bylo toto opatření prezentováno jako součást vládních úspor.¹²⁸ Navíc byla změna očekávána, protože vznik předcházejícího postu místopředsedy vlády pro evropské záležitosti v roce 2007 byl spojen s českým předsednictvím v Radě EU.¹²⁹ V souladu s programovým prohlášením vlády přešla zodpovědnost za koordinaci evropské politiky přímo na předsedu vlády,¹³⁰ v čele Sekce pro evropské záležitosti zůstal ještě několik měsíců dosavadní náměstek Michal Sedláček (jako „náměstek pro evropské záležitosti“).

Poté, co byla zrušena pozice ministra pro evropské záležitosti, rozhořel se ke konci srpna mezi politickými stranami spor o případné nové funkci státního tajemníka pro evropské záležitosti.¹³¹ Ten měl být formálně na úrovni náměstka, zároveň měl ve V-EU vykonávat stejnou funkci jako předtím ministr pro evropské záležitosti (tedy místopředseda V-EU). Zatímco ODS (a ČSSD) podporovaly vznik pozice státního tajemníka, TOP 09 (a KSČM) považovaly tento post za nadbytečný.¹³² Ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg považoval státního tajemníka za skrytého ministra.¹³³ Ukazuje se, že silnější politické strany, které tradičně obsazují premiérské křeslo, preferují silnější roli vlády a jejího úřadu v koordinaci evropských záležitostí. Menší koaliční partneři, kteří často dostávají ministerstvo zahraničních věcí, chtějí spíše posílit tento rezort. Mocenská dimenze sporu je tedy velmi zřetelná.¹³⁴ Celý spor byl odložen na dobu po podzimních senátních a obecních volbách, kdy se znovu rozhořel.¹³⁵ Mezitím úřad opustil M. Sedláček a vedením Sekce pro evropské záležitosti byl pověřen vrchní ředitel Vojtěch Belling.¹³⁶

Fungování Útvaru ministra pro evropské záležitosti (ÚMEZ, lze se setkat i s označením Útvar pro evropské záležitosti) samého pokračovalo v roce 2010 dál bez větších změn kromě těch, jež byly provedeny během druhého pololetí 2009 jako přímý výsledek ukončení předsednictví (zrušení Sekce pro předsednictví ČR v Radě EU a snížení počtu zaměstnanců). Útvar na úřadu vlády, který vznikl na přelomu let 2006 a 2007 jako nástroj na koordinaci českého předsednictví,¹³⁷ po obměně a zeštíhlení konec českého předsednictví přežil v podobě Sekce pro evropské záležitosti. Sekce pro evropské záležitosti je nadále klíčový orgán pro koordinaci evropské politiky ČR. Její zástupce je předsedajícím Výboru pro Evropskou unii na pracovní úrovni. Tato funkce je důležitá, protože Výbor na pracovní úrovni projednává a schvaluje instrukce pro jednání Výboru stálých zástupců (COREPER), mandáty pro jednání ministrů na zasedáních Rad ministrů EU a další materiály související s aktuální agendou EU.¹³⁸ I když Stálé zastoupení spadá pod MZV, má také blízké kontakty se Sekcí pro evropské záležitosti na Úřadu vlády ČR, mj. skrze V-EU na pracovní úrovni. Velmi zjednodušeně by se dalo říci, že Sekce pro evropské záležitosti připravuje a koordinuje přípravu české pozice v EU a MZV potom tuto pozici obhájí navenek.¹³⁹

Na agendě Sekce pro evropské záležitosti Úřadu vlády ČR byla během roku 2010 mj. finanční perspektiva EU po roce 2013, konkrétně ve formě zemědělské politiky, kohezní politiky a národní *Strategie Evropa 2020*.

Ministerstvo zahraničních věcí

V roce 2010 se mezi ministrem zahraničních věcí a premiérem rozhořel spor o podobu institucionálního zajištění členství ČR v Evropské unii, přesněji řečeno spor o způsob

koordinace unijní agendy a postavení koordinujícího úřadu v hierarchii české státní správy. Podstatou sporu byla zčásti nejistota týkající se rozdělení kompetencí v oblasti zahraniční / evropské politiky mezi dvěma úřady (MZV a Úřad vlády ČR), z části se ale jednalo o spor mezi politickými stranami (jejichž představitelé stáli v čele obou úřadů) o vliv nad politicky významnou a cennou evropskou agendou.

Na počátku celého sporu leží srpnový návrh ze strany úřadu vlády na úpravu kompetenčního zákona a jednacího řádu vlády, kterým by vznikla pozice státního tajemníka pro evropské záležitosti. Návrh vyvolal kritiku ze strany MZV za to, že ohrožuje výlučnost kompetencí MZV v oblastech, jako je společná zahraniční a bezpečnostní politika či rozšiřování EU (tedy bývalý druhý pilíř).

Spor mezi MZV a Úřadem vlády ČR čeští diplomaté zčásti přičítají komunikačnímu šumu a nedorozumění,¹⁴⁰ v podobném duchu se ostatně vyjádřil i premiér Nečas.¹⁴¹ Za sporem o pozici státního tajemníka pro evropské záležitosti však můžeme vidět i spor mezi ODS a TOP 09 o vliv na evropskou politiku ČR. Souvisí to mj. i s tím, že oproti předchozí vládě posílil politický profil K. Schwarzenberga. V roce 2010 byl Schwarzenberg předsedou TOP 09, druhé nejsilnější koaliční strany, což se mj. projevilo v jeho snaze vyvažovat ambice ODS „*dostat do svých rukou větší část agendy ministerstva zahraničí, než měla v minulé vládě, kdy byla podstatně silnější*“.¹⁴²

Do konce roku nebyla navrhovaná změna jednacího řádu vlády a kompetenčního zákona realizována. Tematické zaměření činnosti MZV v rámci evropské dimenze české zahraniční politiky zůstalo zachováno: MZV zabezpečuje vypracovávání pozic, koordinaci a reprezentaci České republiky v oblasti Společné zahraniční a bezpečnostní politiky, rozšiřování EU a politiky sousedství. V rámci MZV došlo ke sloučení dvou odborů zabývajících se politikami EU do jednoho odboru (Odbor politik Evropské unie). Veškeré změny v institucionálním zabezpečení evropské politiky ČR souvisely jednak s úspornými opatřeními středopravé vlády P. Nečase, jednak s reorganizací státní správy po skončení českého předsednictví.

Jaké jsou ale dlouhodobé důsledky předsednictví pro instituce české státní správy? Čeští diplomaté v neformálních rozhovorech připouštějí, že zkušenost s CZ PRES nezanechala výraznější stopu v „institucionální paměti“, nedošlo k proměně procesů a pracovních postupů v české diplomacii. Stejně tak nedošlo k systémové změně (evropeizaci) dlouhodobých českých zahraničněpolitických priorit. Dopady předsednictví můžeme identifikovat spíše na úrovni osobní. Zkušenost s CZ PRES (a vrcholnou unijní politikou obecně) ovlivnila postoje konkrétních vrcholných politiků (Topolánek či Vondra),¹⁴³ podobně i čeští diplomaté konstatují, že zkušenost s CZ PRES je spíše osobního rázu (posílení individuálních organizačních a expertních zkušeností, navázání osobních kontaktů), po skončení CZ PRES se fungování MZV jako instituce „*vrátilo do starých kolejí*“.¹⁴⁴

Stálé zastoupení České republiky při EU

Jedním z důsledků předsednictví ČR v radě EU bylo posílení role Stálého zastoupení (SZ) při formulaci pozic ČR v legislativním procesu EU. Od doby českého předsednictví je SZ přes videokonference přímo zapojeno do práce V-EU na pracovní úrovni.

Obecně samozřejmě platí, že SZ je příjemcem instrukcí z Prahy. Může však mít důležité informace o pozicích dalších členských států a Evropského parlamentu. Pracovníci SZ mají jiné vztahy k Praze podle toho, jestli se jedná o diplomaty vyslané MZV, nebo o *attaché* z jednotlivých sektorových ministerstev. V každém případě ale musí SZ při vyjednáváních v pracovních skupinách a v COREPER respektovat mandát připravený v Praze.

Mandát (pozici) pro COREPER a Radu EU schvaluje již zmiňovaný V-EU. Mandáty pro pracovní skupiny Rady a komitologie schvalují často rezortní koordinační skupiny jednotlivých ministerstev. Pracovníci SZ jsou často zapojeni i do jednání v rezortní koordinační skupině jednotlivých ministerstev. Například v otázkách životního prostředí má rezortní koordinační skupina jednání každé pondělí a pracovníci SZ jsou připojeni přes videokonferenci a jsou tak respektováni jako řádný člen skupiny.¹⁴⁵

Stálé zastoupení se poslední dobou snaží aktivně lépe zapojit jiné české aktéry působící v Bruselu do spolupráce se státem. Za prvé je snaha lépe komunikovat s Čechy, kteří působí v evropských institucích, např. v Komisi. ČR tak např. může být informována o návrzích Komise ve fázi, kdy ještě nejsou formálně prezentovány.¹⁴⁶ Za druhé se SZ snaží spolupracovat s českými poslanci Evropského parlamentu, jehož význam po vstupu *Lisabonské smlouvy* vzrostl. SZ se schází s českými europoslanci jednou za měsíc a půl a informuje je o pozici ČR. Část europoslanců má zájem hlasovat podle postoje ČR a ne podle stranické pozice, avšak jiní nikoliv.¹⁴⁷

Diplomaté ze SZ považují zkušenosti z českého předsednictví za důležité pro svou další práci. CZ PRES jim umožnilo vybudovat si síť kontaktů, mezi které patří nejen kolegové z jiných členských států, ale také reportéři z Evropského parlamentu a zástupci Evropské komise. Podle rozhovorů bylo české předsednictví na této úrovni dobře připraveno a jednotlivci posílili svůj vyjednávací kapitál a schopnosti v rámci své oblasti. Bohužel takto získané zkušenosti jsou nezdárka promarněny díky vysoké fluktuaci pracovníků SZ.

Stálé zastoupení je klíčovým orgánem pro jednání s dalšími členskými státy. Formální jednání probíhá zejména v rámci pracovních skupin Rady EU a v COREPER. Existuje ale také neformální setkání např. mezi velvyslanci zemí Visegrádské čtyřky. Taková setkání se během posledního roku začala konat na úrovni pracovních skupin Mertens a Antici (přípravné skupiny před COREPER I a II). Podle některých zdrojů je problémem ČR při formování koalice v Radě její špatná pověst. ČR je občas vnímána jako země, která nemá zájem o integrační proces, a proto v řadě konkrétních otázek má negativní stanovisko. Nelze snadno potvrdit, jestli to tak je nebo nikoliv.¹⁴⁸

Prezident

Na rozdíl od předchozího roku se prezident nedostal v evropských otázkách do střetu s vládou. Důvody jsou hned dva. Za prvé byla *Lisabonská smlouva* již ratifikována a za druhé měl prezident lepší osobní vztahy s J. Fischerem a jeho nástupcem P. Nečasem než s předchozím premiérem M. Topolánkem.¹⁴⁹ Kancelář prezidenta republiky je zapojena do vytváření evropské politiky ČR pomocí přidružených členství ve-doucího kanceláře prezidenta Jiřího Weigla ve V-EU. Podobně je kancelář prezidenta republika (KPR) zastoupena také ve V-EU na pracovní úrovni. I když je KPR při-

tomna na V-EU, nepovažuje prezident a KPR tento orgán za klíčový pro svou práci. Prezident se soustředí na koncepční otázky a dlouhodobý vývoj EU, není náplní jeho práce řešit každodenní provoz EU.¹⁵⁰

Roli prezidenta při tvorbě evropské politiky lze chápat ze dvou úhlů pohledu, a to jako vizionáře a zároveň jako brzdy, v případě příliš rychlého vývoje evropské integrace. Prezident chce být aktivní a prezentovat svoji vizi o budoucnosti Evropy. Co se týká konkrétní agendy, vidí ale spíše svou roli v tom, že sleduje směřování Evropské unie a protestuje, když je vývoj EU v rozporu s jeho zásadními principy. Prezident Klaus je v EU známý svými kritickými názory a asi právě proto dostává často příležitost prezentovat své názory nejen v ČR, ale také na mezinárodní scéně. Prezident měl v roce 2010 mj. přednášku na Humboldtově univerzitě v Berlíně v rámci tzv. Humboldtovských projevů o Evropě,¹⁵¹ publikoval článek v časopisu *The Economist*¹⁵² a poskytl rozhovory evropským médiím.

Během roku 2010 opakoval své kritické názory vůči euru. Podle jeho názoru tento projekt selhal, protože nepřinesl očekávané přínosy. Navíc považuje euro za jednu z příčin krize v Řecku.¹⁵³ Prezident Klaus veřejně požadoval (společně s ČNB) vyjednání trvalé výjimky z povinnosti přijmout euro.¹⁵⁴ V jiném svém textu ale rozvinul úvahu o tom, že Česká republika patří do německého ekonomického prostoru a mohlo by pro ni být výhodné, aby spolu s tímto prostorem vytvořila společnou měnu.¹⁵⁵

Jsou dvě možné interpretace, kterými lze vysvětlit význam euroskeptických názorů V. Klause pro ČR. První výklad naznačuje, že jeho upřímné a kritické názory vedou k tomu, že ostatní lídři v EU berou ČR vážně. Názory prezidenta mohou být považovány za zajímavé příspěvky k diskusi o budoucnosti měny, zároveň představují protipól oficiálnímu diskurzu členů eurozóny, kteří jsou nuceni hájit kredibilitu společné měny. Druhá interpretace ale tvrdí, že názory a způsob jednání prezidenta poškozují reputaci ČR v EU a v důsledku zhorší vyjednávací pozici ČR v EU. V situaci, kdy jiné členské státy EU stojící mimo eurozónu usilují o přístup k rozhodovacím mechanismům eurozóny, se nabízí otázka, jestli výroky prezidenta nepřispívají k marginalizaci ČR v ekonomických otázkách EU. V české státní správě lze nalézt zastánce obou názorů.

Co se týče zastupování ČR v unijní agendě, platí (v zásadě už od doby CZ PRES) dohoda mezi prezidentem a premiérem, podle které se prezident účastní významnějších summitů EU projednávající vnější vztahy EU, premiér zastupuje ČR na vrcholných summitech k vnitřním záležitostem EU.¹⁵⁶ Proto Václav Klaus vedl např. českou delegaci na ASEM (setkání Asie–Evropa) v Bruselu. Během vlády J. Fischera spolupráce mezi kabinetem a prezidentem fungovala podobně. Prezident tak např. reprezentoval ČR na summitu EU–Latinská Amerika a Karibské státy v Madridu, kde měl mj. možnost setkat se poprvé s novým ministrem zahraničních věcí Velké Británie Williamem Hagem.¹⁵⁷ Pozice prezidenta je vždy při takové příležitosti koordinována s vládou.

Prezident se jednou za čas (obvykle před novým předsednictvím Rady EU) schází s premiérem a ministrem zahraničních věcí za účelem koordinace pozice ČR k agendě summitů a rozdělení rolí při zastupování ČR na summitech EU. Před každým summitem také dostává KPR teze, ze kterých vychází mandát a ke kterým se prezident může

vyjádřit. Fungování tohoto koordinačního mechanismu hodně závisí na kvalitě vztahů mezi prezidentem a vládou (premiérem). V roce 2009 byly vztahy mezi prezidentem Klausem a premiérem Topolánkem horší, připomínky prezidenta nebyly brány vážně a ten pak neváhal vyjadřovat svůj názor otevřeně.¹⁵⁸ Naopak v roce 2010 byla situace klidnější a nezaznamenali jsme žádné mediální přestřelky mezi vládou a prezidentem.

Vedle těchto koordinačních schůzek prezidenta, premiéra a ministra zahraničních věcí ale probíhala i separátní setkání prezidenta a premiéra před říjnovou a prosincovou Evropskou radou, na kterých se diskutovalo o koordinaci hospodářských politik a o krizovém mechanismu.¹⁵⁹ Ministr Schwarzenberg si postěžoval, že ho premiér o těchto schůzkách neinformoval, načež P. Nečas reagoval, že ministr zahraničních věcí nemusí vědět všechno.¹⁶⁰

Poslanecká sněmovna

Během roku 2010 byla nejdůležitějším bodem evropské agendy Poslanecké sněmovny implementace *Lisabonské smlouvy*. Ve vztahu k tomuto dokumentu jsou podstatné zejména dvě změny v roli Poslanecké sněmovny. Za prvé byl do českého práva (jednací řády obou komor parlamentu) zaveden tzv. vázaný mandát vlády.¹⁶¹ Za druhé byl v *Lisabonské smlouvě* formalizován princip tzv. žluté karty, tj. pravomoc národních parlamentů EU zkontrolovat dodržování principu suverenity. Vstup *Lisabonské smlouvy* v platnost však nezmění podstatu mechanismu tzv. vázaného mandátu. Podle jednacího řádu sněmovny potřebuje vláda předchozí souhlas sněmovny pouze ve vymezeném okruhu otázek.¹⁶²

V Poslanecké sněmovně je evropská agenda projednávána prostřednictvím Výboru pro evropské záležitosti (VEZ). V minulém volebním období se vyskytl problém v práci VEZ, jelikož během dvou let nebyl zvolen jeho předseda. Po květnových volbách vystřídal v čele VEZ Kateřinu Jacques tehdejší místopředseda Jan Bauer z ODS.

Hlavní úkoly VEZ jsou: 1) projednávání návrhů aktů a jiných dokumentů Evropské unie, které vláda prostřednictvím VEZ předkládá Sněmovně; 2) kontrola vlády před jednáním v Radě a 3) projednávání důležitých personálních nominací za ČR do stanovených evropských institucí.¹⁶³ Jde o tzv. malý parlament, jehož usnesení se pokládají za usnesení celé sněmovny. Není tedy nutné schvalovat jej plénem.¹⁶⁴ Současný předseda VEZ však prosazuje, aby se více evropských otázek projednávalo v plénu. To by sice snížilo pravomoc a pružnost výboru, zároveň by se tím ale ve sněmovně posílil důraz na evropskou agendu.¹⁶⁵ Takový postup je na místě, protože ve sněmovně se sice projednává velké množství dokumentů (od vstupu do EU do července 2010 celkem 1922 evropských dokumentů),¹⁶⁶ zároveň ale nevěnují poslanci evropským záležitostem tolik pozornosti jako senátoři. Podle Davida Krále „členové výboru vykazovali velmi malý zájem o jeho práci a často výbor nedosáhl ani kvora pro usnášeníschopnost. Výbor byl do jisté míry považován za volbu druhého řádu v porovnání se členstvím v dalších specializovaných výborech.“¹⁶⁷ Důvodem slabého angažmá a vlivu sněmovny ve formulaci evropské politiky ČR může být skutečnost, že vláda mívá v dolní komoře většinu, a proto VEZ spíše potvrzuje pozici kabinetu.¹⁶⁸

Dolní komora není příliš aktivní ani navenek ve vztahu k Evropské komisi, přes-

tože už od roku 2006 mají národní parlamenty možnost komentovat legislativní návrhy Komise v rámci tzv. Barrosovy iniciativy. Zatímco Senát využil v období mezi lety 2006 a 2009 tuto možnost celkem ve 49 případech, Poslanecká sněmovna pouze třikrát.¹⁶⁹

V říjnu 2010 sněmovna (přesněji řečeno její VEZ) poprvé využila své nové pravomoci přidělené jí *Lisabonskou smlouvou* v oblasti kontroly subsidiarity (tzv. žlutá karta). Její stanovisko se týkalo návrhu Směrnice Evropského parlamentu a Rady o podmínkách vstupu a pobytu státních příslušníků třetích zemí za účelem sezónního zaměstnání.¹⁷⁰ K aktivaci žluté karty však nedošlo, protože námitku porušení principu subsidiarity vzneslo méně národních parlamentů, než je požadovaná jedna třetina jejich celkového počtu.¹⁷¹

Reprezentanti obou komor českého parlamentu mají, oproti situaci v jiných členských státech, přístup do Výboru pro EU (skrže přidružené členství ve V-EU na pracovní úrovni), kde se připravují vládní pozice pro jednání v orgánech EU. Zároveň představitelé vlády pravidelně prezentují vládní pozice na zasedáních evropských výborů obou komor parlamentu. Parlament je informován nejen o pozicích vlády, ale i o procesu jejich vytváření.¹⁷²

Senát

Senát se v roce 2010 tradičně angažoval v kontrole evropské legislativy z hlediska dodržování principu subsidiarity¹⁷³ a v tématu demokratické legitimacy EU. Senát se (na rozdíl od Sněmovny) aktivně zapojil do politického dialogu s Komisí ohledně jejích legislativních návrhů v rámci tzv. Barrosovy iniciativy.¹⁷⁴ Horní komora je v evropské agendě aktivnější, což souvisí s tím, že změny ve vnitrostátních a evropských institucích a procesech nerozlišují mezi horními a dolními komorami. To může vést k tomu, že horní komory v některých otázkách dostanou silnější postavení, než předpokládají národní ústavy.¹⁷⁵

Co se týče mechanismu kontroly subsidiarity národními parlamenty (tzv. žlutá, resp. oranžová karta), podle senátních expertů je úroveň kvóra parlamentů nutných k aktivování tohoto mechanismu příliš vysoká a v praxi nedosažitelná.¹⁷⁶ I proto kladl Senát velký důraz na koordinované testy evropské legislativy z hlediska principu subsidiarity, které až do vstupu *Lisabonské smlouvy* v platnost prováděl COSAC (Konference evropských výborů parlamentů; Conférence des Organes Spécialisés dans les Affaires Communautaires et Européennes des Parlements de l'Union européenne).¹⁷⁷ Českému Senátu se nakonec nepodařilo, i přes podporu většiny unijních komor, v COSAC prosadit pokračování pravidelných koordinovaných testů subsidiarity.¹⁷⁸ Rozhodnutí COSAC o ukončení koordinovaných testů subsidiarity ostře kritizoval předseda senátního výboru pro evropské záležitosti Luděk Sefzig.¹⁷⁹

Senát se postavil zdrženlivě k zavádění prvků přímé demokracie do evropského legislativního procesu,¹⁸⁰ když požadoval přísnější podmínky pro podávání Evropské občanské iniciativy, kterou zavádí *Lisabonská smlouva*.¹⁸¹ S odkazem na možnost „zneužití občanské iniciativy radikálními hnutími a extrémními politickými silami“ požadoval Senát kontrolu přípustnosti občanské iniciativy ještě před registrací iniciativy a zahájením sběru podpisů. Podle představ Senátu by se občanské iniciativy ne-

směly vyslovovat k finančním záležitostem, institucionálním otázkám, individuálním záležitostem a ke společné zahraniční a bezpečnostní politice.¹⁸² Senát v neposlední řadě požadoval zvýšení minimálního počtu podepsaných osob za členský stát (1 % místo navrhovaných 0,2 %), což se nesetkalo s kladnou odezvou Evropské komise.¹⁸³

Kromě obecné problematiky související s kontrolou principu subsidiarity a demokracií v EU se český Senát věnoval, podobně jako zbytek politické scény, ekonomickým tématům. Ve svém zhodnocení návrhu *Strategie Evropa 2020* se shodl s vládou, že je třeba respektovat národní specifika a že cíl snižování chudoby byl v návrhu nevhodně formulovaný. Senát (resp. jeho praviceová většina) je přesvědčen, že nejvhodnějším způsobem snižování chudoby je tvorba nových pracovních míst. Celou strategii považuje za převážně mikroekonomický program, naopak klíčové makroekonomické problémy jsou nedostatečně tematizovány.¹⁸⁴

Senát se snaží dávat vládě spíše volnější „mantinely“ pro jednání na Evropské radě. Kritická stanoviska Senátu jsou ale někdy vedena snahou posílit vyjednávací pozici vlády v Evropské radě.¹⁸⁵ Senát většinou podporoval vládní pozice, např. se shodl s jejím stanoviskem k otázce posílení koordinace hospodářské politiky.¹⁸⁶ Ocenil snahu o důsledné a nediskriminační vynucování Paktu stability a růstu, zároveň však varoval před delegací fiskálních pravomocí z národní úrovně na EU a bránil národní suverenitu při schvalování rozpočtu.¹⁸⁷ Senát ocenil vyjednanou výjimku z bankovní daně¹⁸⁸ a stejně jako vláda se postavil proti návrhu na zavedení fondů pro řešení problémů bank.¹⁸⁹ V Senátu proběhla mj. i debata o návrhu navýšení závazku Evropské unie ke snížení emisí skleníkových plynů, jež byly kritizovány jako příliš ambiciózní.¹⁹⁰ Senát se velmi intenzivně věnuje agendě bývalého třetího pilíře (prostor svobody, bezpečnosti a práva), který je v gesci ministerstva vnitra.¹⁹¹ Za rok 2010 přijal Senát (v plénu) celkem 32 usnesení k návrhům legislativních aktů a jiným dokumentům EU, což je přibližně stejné množství jako v roce 2009.

Sociální partneři (zaměstnavatelé, podnikatelé a odbory)

Zástupci odborů ostře kritizovali vládní národní cíle ke *Strategii Evropa 2020*.¹⁹² Odbory tento materiál ohodnotily „známkou pět“, protože v něm chybějí analýzy a mluví se tam o číslech, která nemají reálný podklad. Svaz průmyslu a dopravy ČR (SP ČR) označil už samu myšlenku dokumentu *Strategie Evropa 2020* za mylný a chybný krok. Podle předsedy SP ČR Jaroslava Míla by EU měla místo toho řešit prioritní věci, jež skutečně mohou pomoci konkurenceschopnosti EU jako celku.¹⁹³

Svaz průmyslu a dopravy ČR zopakoval i svůj dlouhodobý požadavek na stanovení termínu přijetí eura, byť poněkud vlně. Podle prezidenta SP ČR nejde o termín, jde o podmínky, které „bychom měli splnit kvůli sobě a nikoliv kvůli Bruselu“. ¹⁹⁴ Také Hospodářská komora podporovala stanovení konkrétního termínu pro přijetí eura.¹⁹⁵ Podle očekávání kritizovali zástupci českých podnikatelů návrhy na směrnici o průmyslových emisích. Argumentace byla stejná jako v podobných případech v minulosti: připravovaná směrnice ohrožuje konkurenceschopnost českého a potažmo i unijního průmyslu.¹⁹⁶

Za zmínku stojí i zpráva, že Petr Pudil, předseda představenstva společnosti Czech Coal, s.r.o., byl v roce 2010 podruhé za sebou zvolen do čela Evropské asociace uhel-

ného průmyslu Euracoal.¹⁹⁷ Ivan Hodač, dlouholetý generální tajemník Evropské asociace výrobců aut (*European Automobile Manufacturers Association, ACEA*),¹⁹⁸ byl zase žhavým kandidátem na post státního tajemníka pro evropské záležitosti.¹⁹⁹

Česká národní banka

Pro rok 2010 nemůžeme jako samostatného aktéra nezmínit Českou národní banku. V minulých letech se ČNB angažovala takřka výhradně v otázce přijetí eura – ČNB je strategickým partnerem v rámci Národní koordinační skupiny (NKS), jejímž cílem je zajištění institucionální, technicko-organizační a legislativní přípravy na zavedení eura.²⁰⁰ V roce 2010 se jednak rozšířilo spektrum témat, ke kterým se ČNB vyjadřovala, zároveň se ČNB výrazněji profilovala v politické debatě (v médiích, skrze think-tanky apod.).

Česká národní banka v roce 2010 stupňovala svůj odpor k přijetí eura. V řadě polemických textů představitelé ČNB argumentovali, že euro přispělo k zadlužení Řecka²⁰¹ a že by Českou republiku před šokem nezachránilo.²⁰² ČNB se připojila k požadavku prezidenta Klause, aby si ČR při příležitosti revize *Lisabonské smlouvy* (krizový mechanismus – viz výše) vyjednala výjimku z povinnosti přijmout euro. Přesněji řečeno, centrální banka zpracovala analýzu, jak se povinnosti euro přijmout zbavit, tato analýza pak měla inspirovat i prezidenta.²⁰³ ČNB (a prezident Klaus) argumentuje, že podmínky v eurozóně se od chvíle našeho vstupu do EU, kdy se ČR zavázala euro přijmout, zásadně změnily. Premiér Nečas tento požadavek odmítl s tím, že ČR fakticky tuto výjimku má (nikdo nemá sílu nás přinutit k přijetí eura) a cena, kterou bychom při vyjednávání za takovou výjimkou zaplatili, by byla příliš vysoká.²⁰⁴

Česká národní banka se také ostře postavila proti plánu na zavedení tzv. bankovní daně a proti reformě unijního finančního dohledu. Kritizovala přenos pravomocí na nové dohledové orgány na evropské úrovni bez převzetí i odpovědnosti.²⁰⁵ Podle člena bankovní rady Roberta Holmana „*ČNB nepodporuje přenos pravomocí na nové dohledové orgány na evropské úrovni bez převzetí i odpovědnosti, který zůstává na národní úrovni*“.²⁰⁶ Podle ČNB dochází k přeregulaci na základě populistických argumentů („boj se spekulanty“), která může naopak přispět k finanční nestabilitě.²⁰⁷

Kraje a obce

Podobně jako v minulých letech zaměřovaly kraje a obce svoji pozornost spíše na mechanismus čerpání prostředků z unijních fondů než na ovlivňování unijní legislativy. V roce 2010 eskaloval spor mezi kraji a ústřední státní správou (vládou) o míře spolufinancování projektů z národních zdrojů (podle dosavadní praxe pocházelo 85 % financí z unijních zdrojů, 7,5 % spolufinancoval stát a 7,5 % doplácí daná obec). V srpnu se vláda premiéra Nečase rozhodla zrušit státní 7,5% kofinancování projektů z Regionálních operačních programů (ROP) z důvodu úsporných opatření. Toto rozhodnutí vyvolalo ostrý nesouhlas Asociace krajů ČR, které dominují hejtmani z opoziční ČSSD,²⁰⁸ i Svazu měst a obcí.²⁰⁹ Kraje se v odvetném opatření rozhodly pozastavit přidělování nových dotací.

Ze sporu o finance se brzy stal spor o kompetence, když premiér Nečas podotknul, že obhospodařování jednotlivých regionálních operačních programů kraji je velkou

anomálií.²¹⁰ Vláda nakonec ustoupila a na konci září rozhodla, že stát bude spolufinancovat 7,5 % všechny projekty předkládané obcemi, městy, neziskovými organizacemi a podnikatelskými subjekty. Stát nebude spolufinancovat žádosti předkládané kraji.²¹¹

EVROPSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

V této části se pokusíme srovnat charakter politické diskuse o evropských tématech v letech 2009 a 2010 z hlediska témat a obecného charakteru diskuse, především z hlediska aktérů, kteří se do ní zapojovali.

Témata

Ústup České republiky z reflektorů evropské scény (viz níže) jde ruku v ruce s poklesem zájmu o evropská témata v české politické a mediální debatě. Co se týče mediální debaty v roce 2010, komentátoři se až na několik výjimek soustředovali na souvislosti mezi krizí veřejných financí některých států eurozóny a zavedením eura.²¹² Převládá spíše názor, že euro způsobilo rozpočtovou a finanční krizi některých členských států, resp. znemožnilo rychlé vyřešení jejich krize.²¹³ Mediální pozornost se přitom soustředovala především na Řecko – mj. i díky tomu, že téma „řecké krize“ bylo zvýrazněno v předvolební kampani v roce 2009 (jako odstrašující případ toho, co by se mohlo stát, pokud ČR nerealizuje úsporná opatření). Řecká krize byla jednoduše přisouzena rozcházivému fiskální politice Řecka a euru, naopak příčiny krize „keltského tygra“ nebyly příliš diskutovány.

V souvislosti s tím, jak čeští politikové a komentátoři přičítali krizi v některých členských zemích na vrub jejich členství v eurozóně, sílila mezi českými intelektuály, politickými komentátory a politiky averze vůči přijetí eura Českou republikou.²¹⁴ Krize eurozóny byla vnímána i jako hrozba pro ČR. Zároveň v médiích převládá názor, že se ČR může i do budoucna vyvarovat krizovému vývoji tím, že zaujme zdrženlivý postoj k euru a „izoluje“ se tak od „zdroje nákazy“, který podle mnohých českých komentátorů leží v chybném politickém rozhodnutí o vzniku eura. Autonomní měnová politika, volně plovoucí kurz a vlastní měna budou pro ČR ještě mnoho let výhodou.²¹⁵ V protikladu ke zhoubné politice evropských zemí se čeští komentátoři prezentovali jako ztělesnění prozíravosti a uvážlivosti.²¹⁶

Zatímco předlužení některých evropských zemí, euru a příčinám stávající krize se čeští mediální komentátoři věnovali velmi intenzivně, některá témata v ní chyběla, mj. i evropské ekonomické vládnutí (*European Economic Governance*) nebo unijní rozpočet a finanční perspektiva po roce 2013. Zatímco ve zbytku Evropy se vedl ostrý spor o to, jestli má eurozóna přijmout německý hospodářský model (ztělesňovaný Paktem pro stabilitu a růst, Paktem pro konkurenceschopnost / Paktem pro euro), až na několik výjimek²¹⁷ nepřilákalo toto téma pozornost českých médií a komentátorů. Připomeňme, že česká vláda se sice postavila proti členství ČR v eurozóně a proti účasti v ESM, ale jinak podpořila německý model ekonomického vládnutí.

V české mediální diskusi jsme postrádali i téma budoucnosti unijního rozpočtu

a finanční perspektivy po roce 2013 v kontextu současné krize eurozóny. Na konci roku 2010 se v EU začíná rozjíždět debata o revizi rozpočtu a budoucím finančním rámci,²¹⁸ vláda v této otázce přijala i rámcovou pozici.²¹⁹ Média ale nevěnovala v roce 2010 této otázce žádnou pozornost, což je zarážející vzhledem k tomu, že česká veřejnost, média a politici v minulosti věnovali otázce „čerpání unijních prostředků Českou republikou“ obrovskou pozornost.²²⁰

Obecný charakter mediálního a veřejného diskurzu

V roce 2009 probíhala intenzivní debata o evropských tématech (*Lisabonská smlouva*, české předsednictví a další), do které se zapojili nejenom komentátoři v médiích a představitelé exekutivní moci, ale i politické strany a jednotliví poslanci a senátoři. Etablované i nově vzniklé politické strany se zapojily do kampaně před volbami do EP. V debatě o ratifikaci *Lisabonské smlouvy* se široce angažovali politické strany i jednotliví poslanci / senátoři. Podobně i české předsednictví Rady EU poutalo pozornost politických elit.

Naopak v roce 2010 jsme mohli zaznamenat „exekutivizaci“ české politické debaty o evropských otázkách. Tímto pojmem označujeme jev, kdy se do veřejné politické debaty mnohem méně zapojuje politická sféra jako taková (politické strany, jednotliví poslanci a senátoři), naopak výrazněji se v ní angažují experti a představitelé exekutivní moci v širokém slova smyslu.

V důsledku série voleb v letech 2009 a 2010 dochází k několika důležitým posunům na české politické scéně. Za prvé, z politické mapy zmizely (resp. nedokázaly se na ní uchytit) strany soustředující se primárně na problematiku evropské integrace: euroskeptická Strana svobodných občanů (SSO) a eurooptimističtí SNK Evropské demokratie (SNK ED). Strana zelených a KDU-ČSL, které také přikládají evropské problematice velký význam (v obou případech se jedná o internacionalistické strany dle klasifikace Drulák v ročence 2007),²²¹ výrazně oslabily po neúspěchu v parlamentních volbách. Dvě největší politické strany (ČSSD a ODS) se soustředily na vnitropolitická témata, mezi kterými zaujímá klíčovou pozici reforma veřejných financí. Jejich intelektuální, politický a odborný příspěvek do veřejné debaty na evropská témata byl v roce 2010 zcela zanedbatelný. Evropská a zahraničněpolitická témata takřka vymizela z diskurzu politických stran a jednotlivých poslanců a senátorů (nepočítáme-li evropské a zahraniční výbory obou komor).

Naopak v politické diskusi o evropských otázkách se stabilně angažují představitelé exekutivní moci. Výrazný intelektuální a politický referenční bod poskytuje stálí českých debat o EU – prezident V. Klaus. Angažmá Fischerovy a Nečasovy vlády v politických diskusích o unijních otázkách bylo nepoměrně slabší, než tomu bylo u Topolánkovy vlády, která formulovala poměrně ambiciózní evropskou politiku a neváhala jít do politických a ideových střetů (s opozicí i prezidentem). Na druhou stranu hlasitější příspěvek do politické debaty jsme v roce 2010 zaznamenali ze strany České národní banky, která je součástí exekutivy v širším slova smyslu. Dodejme, že příprava dlouhodobých pozic a strategií směřování ČR v EU zůstává tradiční doménou exekutivy. Rámcové pozice, koncepce a dlouhodobé strategie jsou buď výsledkem interního mezirezortního balancování, nebo více medializovaného vyjednávání

mezi premiérem a prezidentem.

„Exekutivizace“ debaty na evropská témata může mít několik důsledků. Za prvé, zapojení představitelů exekutivy a expertů může vést k racionalizaci diskuse o evropských otázkách a snad i k odbourání ideových klíšé a historických stereotypů, které politickou debatu nevyhnutelně doprovází. Na druhou stranu, otázky evropské integrace (ať již se jedná o *Lisabonskou smlouvu*, nebo o přijetí eura) jsou ze své podstaty otázkami politickými a normativními. Jako takové si vyžadují otevřenou politickou debatu a soutěž ideologií, ve které hrají nezastupitelnou roli politické strany. „Exekutivizace“ debaty (dominance exekutivy v politické debatě) a depolitizace rozhodování (delegace politických rozhodnutí na právní či ekonomické experty) může podkopat demokratickou legitimitu evropské dimenze české zahraniční politiky. Za třetí, angažmá představitelů exekutivy v politické debatě může vést k politizaci některých exekutivních institucí nad rámec, který vymezuje český ústavní pořádek a česká politická kultura.

ZÁVĚR

Pokusme se krátce porovnat evropskou politiku České republiky v letech 2009 a 2010. V roce 2009 se Česká republika profilovala, ať již úmyslně či nikoliv, jako potížiště mezi členskými státy. Dostávala se do středu pozornosti evropských politiků i médií především díky pádu vlády za českého předsednictví a díky znovuotevření vyjednávání o *Lisabonské smlouvě* ve finální fázi její ratifikace. Způsobila tak nepříjemnosti nejenom tzv. starým členskými státy (nezvládnuté předsednictví, blokování ratifikace *Lisabonské smlouvy*), ale i novým členskými státy ze střední a východní Evropy (otevírání citlivého tématu Benešových dekretů).

Pověst problematičného a kritického partnera si ČR zčásti udržela i v roce 2010. Použijeme-li slova premiéra Fischera, „*trošku jsme zlobili*“ (zde myšleno na červnové Evropské radě).²²² Někteří z oslovených diplomatů dali najevo, že „nás v Bruselu nemají rádi“ pro nečitelnost a nesrozumitelnost českých priorit. Rozdíl oproti roku 2009 spočívá v tom, že zatímco tehdy na Češích závisel osud předsednictví Rady EU a ratifikace *Lisabonské smlouvy*, v roce 2010 nepřítahovalo české kverulantství v Evropské unii větší pozornost. V roce 2010 totiž převzalo roli unijních potížišťů a rebelantů Řecko a další státy ohrožované krizí veřejných rozpočtů.

Podobně jako tomu bylo v minulosti, i v roce 2010 investovala Česká republika svůj diplomatický kapitál do několika symbolických vítězství, jejichž hmatatelný praktický význam (pro české národní zájmy a pro českou ekonomiku) je přinejmenším diskutabilní. V roce 2009 byla oním symbolickým vítězstvím tzv. česká výjimka z *Listiny základních práv a svobod EU*. Toto vítězství mělo velký mediální ohlas a symbolický význam: média mohla široce referovat o „*české výjimce z Listiny*“ a český prezident mohl ratifikovat *Lisabonskou smlouvu* a zároveň si zachovat tvář euroskeptika a největšího odpůrce *Lisabonské smlouvy*. Hmatatelný a praktický význam zůstává zanedbatelný. Ve skutečnosti ČR nevyjednala žádný opt out z Listiny,

ale interpretační protokol,²²³ který (pouze) opakuje to, co by mělo být zřejmé z jiných ustanovení Listiny, a který nemá pro otázku Benešových dekretů valného praktického významu.²²⁴ Je s podivem, že mýtus o „české výjimce z listiny základních práv EU“ přežíval i v roce 2010.²²⁵

V roce 2010 si Česká republika na červnové Evropské radě vyjednala „výjimku z bankovní daně“, přesněji řečeno vyhradila si právo nezavést systémy odvodů a daní pro finanční instituce. Výjimce se dostalo velké mediální pozornosti, čeští představitelé se prezentovali jako nezlomní odpůrci regulace a daňové harmonizace. Nicméně v situaci, kdy ve vlastnické struktuře českého bankovního sektoru dominuje zahraniční kapitál z ostatních členských států EU (mateřské banky podléhají zdanění ve Francii, Belgii, Rakousku a dalších zemích EU), ztrácí česká výjimka na významu. Ostatně již v prosinci se objevily zprávy, že by ČR mohla svůj odmítavý postoj k bankovní dani změnit, „*pokud by si ostatní státy z českých bank prostřednictvím mateřských skupin vytahovaly peníze pro záchranu svého bankovního sektoru*“.²²⁶ ČR opět investovala svůj skomírající diplomatický kapitál do pochybného symbolického vítězství.

„*Jsem přesvědčený, že v Evropě teď probíhá tichý, ale velmi vážný zápas. Zápas o charakter Evropy v budoucnosti...*“ Těmito slovy komentoval v předvečer říjnové Evropské rady dění v EU slovenský ministr zahraničních věcí Mikuláš Dzurinda.²²⁷ Během roku 2010 bylo čím dál jasnější, že tato změněná Evropa bude Evropou vícerychlostní.²²⁸ Krize eurozóny nebyvalým způsobem akcelerovala snahy o koordinaci hospodářských a fiskálních politik 17 států eurozóny (viz posílení Paktu stability a růstu, vznik Evropského stabilizačního mechanismu).²²⁹ Na počátku roku 2011 pak eurozóna posílí svoje vlastní primární právo (mezivládní smlouva o vzniku ESM) a instituce (summit eurozóny).

V roce 2010 probíhal nejenom zápas o podobu „post-krizové“ Evropy, ale zároveň bylo bez širší diskuse *de facto* rozhodnuto o budoucí pozici České republiky v nové Evropské unii. V roce 2010 se ukázalo, že se ČR nestane součástí integračního jádra vícerychlostní Evropy. Česká vláda podporovala další prohlubování integrace členských států eurozóny v některých oblastech fiskální politiky (viz posílení Paktu stability a růstu). Zároveň ale dala najevo, že aplikace těchto nových „eurozónových“ pravidel / pravomocí / sankcí na Českou republiku by byla nepřijatelným zásahem do národní suverenity. Ustavení Evropského stabilizačního mechanismu, jehož smyslem je záchrana (a/nebo řízený bankrot) předlužených zemí eurozóny, je pak podle českého prezidenta důvodem pro vyjednání výjimky z povinnosti vstoupit do eurozóny.

Ve vztahu k eurozóně – integračnímu jádru rodící se vícerychlostní EU – přijala Česká republika strategii „skvělé izolace“ (*splendid isolation*). Tímto pojmem je označována strategie Velké Británie ke konci 19. století, kdy se Británie neangažovala v evropských záležitostech. Pro strategii „skvělé izolace“, tak jak ji chápeme v této kapitole, je charakteristické slabé angažmá v eurozónových otázkách, institucích a rozhodovacích procesech. V pozadí této strategie leží přesvědčení o tom, že eurozóna je v krizi, a proto je pro ČR výhodná dlouhodobá či trvalá neúčast v eurozóně. Politicky zapadá česká středo-pravá vláda v mnoha ohledech do evropského mainstre-

amu: odmítla sice myšlenku ESM, zároveň ale silně podporovala německé návrhy na posílení Paktu stability a růstu a až v 80 % podpořila návrhy obsažené v Paktu konkurenceschopnosti,²³⁰ jehož umírněnější verze byla nakonec přijata (Pakt pro euro). Z institucionálního hlediska ale česká vláda zaujala vyčkávací pozici na okraji hlavního dění a mimo rozhodovací procesy eurozóny.

Poznámky

- ¹ Beneš, Vít–Karlas, Jan: Evropský rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008.
- ² Viz např. Usnesení Výboru pro EU z 3. 11 2010 č. 34 k materiálu *Východiska pozice ČR pro jednání o podobě kohezní politiky EU po roce 2013*. On-line: (www.vlada.cz/assets/ppov/veu/usneseni/usneseni_veu_110.pdf).
- ³ Srv. Beneš, Vít–Braun, Mats: Evropský rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2009. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010.
- ⁴ *Programové prohlášení Vlády České republiky*. On-line: (www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf).
- ⁵ *Výbor pro EU na vládní úrovni schválil rámcovou pozici ČR ke strategii Evropa 2020*. Vláda ČR. On-line: (www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/tiskove-zpravy/vybor-pro-eu-na-vladni-urovni-schvalil-ramcovou-pozici-cr-ke-strategii-evropa-2020-66021/).
- ⁶ *Stenozáznam 18. schůze Senátu*. Senát PČR, 22. 4. 2010. On-line: (www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/55567/47145).
- ⁷ *Strategie EU 2020 představená Evropskou komisí je málo ambiciózní*. On-line: (www.cssd.cz/inews/eurozpravy/strategie-eu-2020-predstavena-evropskou-komisi-je-malo-ambiciozni).
- ⁸ *Stenozáznam 15. schůze Senátu*. Senát PČR, 18. 3. 2010. On-line: (www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/55026/46702).
- ⁹ *Pozice vlády České republiky k Zelené knize o Evropské občanské iniciativě*. Vláda ČR. On-line: (www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/dokumenty/pozice-vlady-ceske-republiky-k-zelene-knize-o-evropske-obcanske-iniciative-69618/).
- ¹⁰ *Usnesení výboru pro záležitosti Evropské unie*, 230. usnesení z 23. schůze. Senát PČR. On-line: (www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=54587&id_var=46305).
- ¹¹ *Schůze výboru pro záležitosti Evropské unie*, zápis z 23. schůze. Senát PČR. On-line: (www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=55015&id_var=46691).
- ¹² *How should the new European citizens' initiative work?* On-line: (ec.europa.eu/dgs/secretariat_general/citizens_initiative/docs/cssd_en.pdf).
- ¹³ Srv. Beneš, Vít: A cherished child left out in the cold: the Czech Republic and her enlargement priority. In: Drulák, Petr–Šabič, Zlatko: *The Czech and Slovenian EU Presidencies in a Comparative Perspective*. Dordrecht: Republic of Letters; Hynek, Nik–Střítecký, Vít: *Energetická bezpečnost podle českých atlantistů*. In: Drulák, Petr–Střítecký, Vít a kol: *Hledání českých zájmů. Mezinárodní bezpečnost*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010, s. 80–101.
- ¹⁴ *TOP 09 si podala přihlášku do Evropské lidové strany*. ČTK, 19. 11. 2010.
- ¹⁵ *Vládní analýza: Po Lisabonu musíme více koordinovat politiku v EU*. ČTK, 11. 1. 2010.
- ¹⁶ *Češi se postavili proti zavedení nové bankovní daně, nezavedou ji*. ČTK, 17. 6. 2010.
- ¹⁷ *Česko je proti nové bankovní dani, chce změnit postoj EU*. ČTK, 17. 6. 2010.
- ¹⁸ *Vyjednat s EU výjimku na euro by šlo těžko, míní premiér Nečas*. iDNES.cz. On-line: (zpravy.idnes.cz/vyjednat-s-eu-vyjimku-na-euro-by-slo-tezko-mini-premier-necas-p5a-domaci.asp?c=A101126_160859_domaci_kop).

- ¹⁹ *Paroubek: Cílem ČSSD je přijmout euro v letech 2014 až 2015*. ČTK, 21. 1. 2010.
- ²⁰ *Hospodářská politika*. TOP 09. On-line: (www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/hospodarska-politika-1351.html).
- ²¹ *Zahraniční politika*. Věci veřejné. On-line: (www.veciverejne.cz/program-vv-zahranicni-politika.html).
- ²² *Kocourek: Česko by teoreticky mohlo přijmout euro v lednu 2015*. ČTK, 31. 1. 2010.
- ²³ *Dolejš: S ohledem na krizi je třeba aktuálně posoudit strategii přijetí eura*. KSČM. On-line: (www.kscm.cz/article.asp?thema=2730&item=47239&category=&previev=archiv).
- ²⁴ *CVVM: Poprvé od roku 2001 nechce přijetí eura většina lidí*. ČTK, 29. 4. 2010; *Průzkum: Menší firmy už tolik nechtějí rychlé přijetí eura*. ČTK, 16. 5. 2010.
- ²⁵ *Vláda schválila konvergenční program i s návrhy úspor*. ČTK, 8. 2. 2010.
- ²⁶ *Programové prohlášení Vlády České republiky*. Vláda ČR. On-line: (www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf).
- ²⁷ *Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o občanské iniciativě (KOM(2010)119)*. Evropská komise, 31. 3. 2010. On-line: (eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0119:FIN:CS:PDF).
- ²⁸ *Institucionální záležitosti v listopadu 2010*. Euroskop.cz, 7. 12. 2010. On-line: (www.euroskop.cz/8443/17926/clanek/institucionalni-zalezitosti-v-listopadu-2010/).
- ²⁹ Tamtéž.
- ³⁰ *Poslanci podpořili zvýšení počtu podpisů pod „evropskou petici“*. ČTK, 18. 2. 2010; *Senát žádá přísnější podmínky pro podávání „evropské petice“*. ČTK, 18. 3. 2010.
- ³¹ *Institucionální záležitosti v červnu 2010*. Euroskop.cz, 2. 7. 2010. On-line: (www.euroskop.cz/8443/16873/clanek/institucionalni-zalezitosti-v-cervnu-2010/).
- ³² *Zpráva o stavu implementace Lisabonské smlouvy (duben 2010)*. Vláda ČR, 30. 4. 2010, s. 8. On-line: (www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/aktualne/2010-04-30-Zprava-o-stavu-implementace-Lisabonske-smlouvy--_8230_.pdf).
- ³³ Tamtéž.
- ³⁴ *Návrh rozhodnutí Rady o organizaci a fungování Evropské služby pro vnější činnost (8029/10)*. Vysoká představitelka pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, 25. 3. 2010. On-line: (www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original?docid=55490&varid=47081&fileid=44989).
- ³⁵ *Rozhodnutí Rady o organizaci a fungování Evropské služby pro vnější činnost (2010/427/EU)*. Rada EU, 26. 7. 2010. On-line: (eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:201:0030:0040:CS:PDF).
- ³⁶ *Zpráva předsednictví o Evropské službě pro vnější činnost (14930/09)*. Evropská rada, 23. 10. 2009. On-line: (register.consilium.europa.eu/pdf/cs/09/st14/st14930.cs09.pdf).
- ³⁷ Tichý, Lukáš (2010): *Vztahy EU–Rusko po summitu: „business as usual“*. Natoaktual.cz, 14. 6. 2010. On-line: (www.natoaktual.cz/vztahy-eu-rusko-po-summitu-business-as-usual-fa2-na-analyzy.asp?c=A100614_093453_na_analyzy_m02).
- ³⁸ *Rozhovor s představitelkou Odboru Společné zahraniční a bezpečnostní politiky MZV ČR*, 25. 11. 2010.
- ³⁹ PISM (2010): *The Practice of Appointing the Heads of EU Delegations in the Wake of Council Decision on the European External Action Service*. Warsaw: Polish Institute of International Affairs, srpen 2010. On-line: (www.pism.pl/zalaczniki/PISM_Report_HoD.pdf).
- ⁴⁰ *Visehrad se prý obává hrozby malého zastoupení v diplomacii EU*. ČTK, 11. 3. 2010.
- ⁴¹ *O posty ve vznikající diplomatické službě EU usilují i Češi*. ČTK, 14. 4. 2010.
- ⁴² *Jiří Šedivý by mohl obsadit přední post v unijní diplomacii*. Mediafax.cz, 21. 5. 2010. On-line: (www.mediafax.cz/politika/3043085-Jiri-Sedivy-by-mohl-obsadit-predni-post-v-unijni-diplomacii).
- ⁴³ *Češi ani Slováci ve výběru velvyslanců EU neuspěli*. ČTK, 15. 9. 2010.
- ⁴⁴ *Rozhovor s představitelkou Odboru Společné zahraniční a bezpečnostní politiky MZV ČR*, op. cit.
- ⁴⁵ *Tisková zpráva 3057. zasedání Rady – Konkurenceschopnost (vnitřní trh, průmysl, výzkum a vesmír) (17668/1/10 REVI)*. Rada EU, 10. 12. 2010. On-line: (www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_

- [data/docs/pressdata/CS/intm/118868.pdf](#)).
- ⁴⁶ Juraj Chmiel: *Mám tři priority. Dvakrát Lisabon, jednou Galileo*. E15, 7. 1. 2010. On-line: ([www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/v-mediich/archiv-chmiel/juraj-chmiel-mam-tri-priority--dvakrat-lisabon--jednou-galileo-66691](#)).
- ⁴⁷ *Centrála systému Galileo bude v Praze*. Český rozhlas, 10. 12. 2010. On-line: ([www.rozhlas.cz/zpravy/evropskaunie/_zprava/822577](#)).
- ⁴⁸ *Tisková zpráva 3057. zasedání Rady – Konkurenceschopnost (vnitřní trh, průmysl, výzkum a vesmír) (17668/1/10 REV1)*, op. cit.
- ⁴⁹ *Administrativní část navigačního systému Galileo bude v Praze*. ČTK, 8. 12. 2010.
- ⁵⁰ Určitá debata proběhla v roce 2007 – viz např. Dobeš, Karel (2007): *Evropou obchází strašidlo Galileo*. Aktuálně.cz, 1. 8. 2007. On-line: ([aktualne.centrum.cz/clanek.phtml?id=478680](#)).
- ⁵¹ Např. *Rámcová pozice ČR ke sdělení Komise k revizi rozpočtu EU*. Vláda ČR, 1. 12. 2010. On-line: ([www.mfcr.cz/cps/rde/xbc/mfcr/101203_RP_web_doc.doc](#)), viz též *Národní kosmický plán*. Vláda ČR, 3. 5. 2010. On-line: ([www.spacedepartment.cz/storage/Narodni_kosmicky_plan/narodni_kosmicky_plan_cz.pdf](#)).
- ⁵² *Pozice ČR k projednávané strategii EU 2020*. Vláda ČR, 21. 12. 2009. On-line: ([www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Pozice_Strategie-EU-2020.pdf](#)).
- ⁵³ *Sdělení Komise Evropa 2020 – Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění (KOM(2010) 2020)*, 3. 3. 2010. On-line: ([ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_CS_ACT_part1_v1.pdf](#)).
- ⁵⁴ *Usnesení Výboru pro EU č. 11 k materiálu Rámcová pozice České republiky ke Sdělení Evropské komise „Evropa 2020. Strategie pro inteligentní, udržitelný a začleňující růst“*. Výbor pro evropské záležitosti Poslanecké sněmovny PČR, 15. 3. 2010. On-line: ([www.vlada.cz/assets/ppov/veu/usneseni/usneseni_veu_87.pdf](#)).
- ⁵⁵ *Fischer: EU si ve strategii do roku 2020 musí dát měřitelné cíle*. ČTK, 29. 1. 2010.
- ⁵⁶ *Chmiel: ČR má pro novou „desetiletku: EU tři priority*. ČTK, 18. 3. 2010.
- ⁵⁷ Tamtéž.
- ⁵⁸ *ČR chce, aby cílem nové strategie EU byla i konkurenceschopnost*. ČTK, 24. 3. 2010.
- ⁵⁹ Tamtéž; viz též *Zápis z 27. schůze Výboru pro záležitosti Evropské unie*. Senát, 14. 4. 2010; *Zápis z 63. schůze Výboru pro evropské záležitosti*. Poslanecká sněmovna, 24. 3. 2010.
- ⁶⁰ *Rámcová pozice ČR ke sdělení Komise k revizi rozpočtu EU (KOM (2010) 700 v konečném znění)*. Vláda ČR, 1. 12. 2010, op. cit.
- ⁶¹ *Závěry Evropské rady 25. a 26. března 2010 (EUCO 7/10)*, 26. 3. 2010. On-line: ([ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/press/ks6_er_zavery.pdf](#)).
- ⁶² Pro přehled viz *Úvod ke strategii Evropa 2020*. Stálé zastoupení ČR při EU. On-line: ([www.mzv.cz/representation_brussels/cz/evropska_unie/strategie_evropa_2020/uvod_ke_strategii_evropa_2020.html](#)); nebo *Strategie Evropa 2020*. Ministerstvo financí ČR. On-line: ([www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/eu_strategie_evropa_2020.html](#)).
- ⁶³ *Závěry Evropské rady 17. června 2010 (EUCO 13/10)*. 17. 6. 2010. On-line: ([www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/CS/ec/115366.pdf](#)).
- ⁶⁴ *Národní cíle ČR v rámci Strategie Evropa 2020*. Vláda ČR, 1. 9. 2010. On-line: ([www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/cr/eu-2020-a-cr-78696/](#)).
- ⁶⁵ *Národní cíle stanovené na základě hlavních cílů strategie „Evropa 2020“*. Hlavní překážky v jejich dosahování a navrhovaná řešení. Vláda ČR, červen 2010. On-line: ([www.asocr.cz/dokumenty/2010/100527EU2020-prekazky.pdf](#)).
- ⁶⁶ *Chmiel: ČSSD mi znemožnila informovat kraje o pomoci po povodních*. ČTK, 23. 5. 2010.
- ⁶⁷ *Akční plán pro naplňování národních cílů ČR stanovených v rámci Strategie Evropa 2020*. Vláda ČR. On-line: ([www.ictu.cz/fileadmin/docs/Akce_Spis/Pracovni_skupiny/Fondy_EU/Akcní_plan_St_rategie_Evropa_2020.doc](#)).
- ⁶⁸ *Závěry Evropské rady 17. června 2010 (EUCO 13/10)*, op. cit.
- ⁶⁹ *Česko je proti nové bankovní dani, chce změnit postoj EU*, op. cit.
- ⁷⁰ *Vláda potvrdila odmítavé stanovisko k evropské bankovní dani*. ČTK, 18. 8. 2010.

- ⁷¹ *Česko v Bruselu opět odmítlo zavedení bankovní daně*. ČTK, 7. 9. 2010.
- ⁷² *Závěry Evropské rady 17. června 2010 (EUCO 13/10)*, op. cit.
- ⁷³ *Rozhovor s představitelem Odboru pro všeobecné záležitosti EU MZV*, 19. 11. 2010.
- ⁷⁴ *Holman: ČNB odmítá změny v dohledu nad finančním trhem v EU*. ČTK, 22. 9. 2010.
- ⁷⁵ *Kontroverzní reforma finančního dohledu v EU byla schválena, ČNB je ostře proti*. E15, 22. 9. 2010. On-line: ([zpravy.e15.cz/byznys/finance-a-bankovnictvi/kontroverzni-reforma-financniho-dohledu-v-eu-byla-schvalena-cesi-ustoupili](#)).
- ⁷⁶ *EU zvažuje zpřísnění dohledu nad veřejnými dluhy*. Euractiv.cz, 6. 5. 2010. On-line: ([www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/eu-zvazuje-zpriseneni-dohledu-nad-verejnymi-dluhy-007457](#)).
- ⁷⁷ *Německo schválilo svůj příspěvek ke stabilizaci eurozóny*. ČTK, 21. 5. 2010. On-line: ([www.financninoviny.cz/zpravy/nemecko-schvalilo-svuj-prispevek-ke-stabilizace-eurozony/480438?rss](#)).
- ⁷⁸ *Brusel zvažuje zastavení dotací státům s nadměrnými deficity*. Euractiv.cz, 15. 4. 2010. On-line: ([www.euractiv.cz/regionalni-rozvoj/clanek/brusel-zvazuje-zastaveni-dotaci-statum-ktere-porussia-rozpocetova-pravidla-007371](#)).
- ⁷⁹ *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Evropské radě, Radě, Hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Posílení koordinace hospodářské politiky (KOM(2010) 250 v konečném znění)*, 12. 5. 2010. On-line: ([eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0250:FIN:CS:PDF](#)).
- ⁸⁰ *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Evropské radě, Radě, Hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Lepší koordinace hospodářské politiky pro stabilitu, růst a nová pracovní místa – Nástroje pro silnější správu ekonomických záležitostí EU (KOM(2010) 367 v konečném znění)*, 30. 6. 2010. On-line: ([eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0367:FIN:CS:PDF](#)).
- ⁸¹ Blíže viz *Institucionální záležitosti v září 2010*. Euroskop.cz, 30. 9. 2010. On-line: ([www.euroskop.cz/8443/17472/clanek/institucionalni-zalezitosti-v-zari-2010](#)).
- ⁸² *Institucionální záležitosti v září 2010*, op. cit.; viz též *Začíná evropský semestr. Státy musí šetřit a reformovat*. Euractiv.cz, 13. 1. 2011. On-line: ([www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/zacina-evropsky-semestr-staty-musi-setrit-a-reformovat-008341](#)).
- ⁸³ *Institucionální záležitosti v září 2010*, op. cit.
- ⁸⁴ *Klaus má na rozpočtovou problematiku EU podobný názor jako vláda*. ČTK, 22. 10. 2010.
- ⁸⁵ *Usnesení Výboru pro Evropskou unii č. 18 k materiálu „Rámcová pozice ke Sdělení Evropské komise k posílení koordinace hospodářských politik“*. Vláda ČR, 31. 5. 2010. On-line: ([www.vlada.cz/assets/ppov/veu/usneseni/usneseni_veu_94.pdf](#)).
- ⁸⁶ *Institucionální záležitosti v září 2010*, op. cit.; *Schwarzenberg: Měnit teď smlouvy EU by bylo riskantním omylem*. ČTK, 25. 10. 2010; *Německo s návrhem tvrdých sankcí na rozpočtové hříšníky narazilo. V EU totiž hřeší skoro všichni*. iHNed.cz, 21. 5. 2010. On-line: ([ekonomika.ihted.cz/c1-43716960-nemecko-s-navrhem-tvrdych-sankci-na-rozpocetove-hrisniky-narazilo-v-eu-totiz-hresi-skoro-vsichni](#)); *Summit EU nerozhodl o návrhu odebrat hlasovací právo*. ČTK, 29. 10. 2010.
- ⁸⁷ *Nečas: Česko podporuje zavedení automatických sankcí v EU*. ČTK, 15. 9. 2010; *ČR souhlasí s cíly návrhu EU o vynucování rozpočtové disciplíny*. ČTK, 27. 10. 2010.
- ⁸⁸ *Klaus má na rozpočtovou problematiku EU podobný názor jako vláda*. ČTK, 22. 10. 2010.
- ⁸⁹ *EU zpřísnila rozpočtové sankce, Merkelová a Sarkozy souhlasí*. ČTK, 18. 10. 2010.
- ⁹⁰ *Případné úpravy „Lisabonu“ by Češi mohli schvalovat v referendu*. ČTK, 28. 10. 2010.
- ⁹¹ *Merkelová prezentovala plán „záchrany eura“ včetně návrhu řízeného bankrotu země eurozóny*. Patria Online, 19. 5. 2010. On-line: ([www.patria.cz/Zpravodajstvi/1622886/merkelova-prezentovala-plan-zachrany-eura-vcetne-navrhu-rizeneho-bankrotu-zeme-eurozony.html](#)).
- ⁹² *Případné úpravy „Lisabonu“ by Češi mohli schvalovat v referendu*, op. cit.
- ⁹³ *Závěry Evropské rady 28. a 29. října 2010 (EUCO 25/1/10 REV 1)*, 30. 11. 2010. On-line: ([www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/CS/ec/117512.pdf](#)).
- ⁹⁴ *Schwarzenberg: Měnit teď smlouvy EU by bylo riskantním omylem*. ČTK, 25. 10. 2010.

- ⁹⁵ EU připustila změny „Lisabonu“, podle Nečase k nim nemusí dojít. ČTK, 29. 10. 2010.
- ⁹⁶ Nečas: Jak bude záchranný mechanismus vypadat, se zatím neví. ČTK, 29. 10. 2010.
- ⁹⁷ Případné úpravy „Lisabonu“ by Češi mohli schvalovat v referendu, op. cit.
- ⁹⁸ Ke změně Lisabonské smlouvy nebude referendum, řekl Nečas na Hradě. iDNES.cz. On-line: (zpravy.idnes.cz/ke-zmene-lisabonske-smlouvy-nebude-referendum-rekl-necas-na-hrade-pyv-domaci.asp?c=A110203_111650_domaci_kop).
- ⁹⁹ Nečas: Změnu lisabonské smlouvy by měl schvalovat i Klaus. ČTK, 16. 12. 2010.
- ¹⁰⁰ Závěry Evropské rady 16. a 17. prosince 2010 (EUCO 30/1/10 REV 1), 25. 1. 2011. On-line: (www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/CS/ec/118589.pdf).
- ¹⁰¹ EU mění kvůli záchrannému fondu Lisabonskou smlouvu. Euractiv.cz, 17. 12. 2010. On-line: (www.euractiv.cz/evropske-institute/clanek/evropska-unie-meni-kvuli-zachrannemu-fondu-lisabonskou-smlouvu-008239).
- ¹⁰² Závěry Evropské rady 16. a 17. prosince 2010 (EUCO 30/1/10 REV 1), op. cit.
- ¹⁰³ EU mění kvůli záchrannému fondu Lisabonskou smlouvu, op. cit.
- ¹⁰⁴ Němci tlačí na Čechy: Přijměte euro a platte. Lidovky.cz, 11. 12. 2010. On-line: (www.lidovky.cz/nemci-tlaci-na-cechy-prijmete-euro-a-platte-fj4-/ln_noviny.asp?c=A101211_000002_ln_noviny_sko).
- ¹⁰⁵ Estonsko přijme euro, na dlouho bude zřejmě poslední. ČTK, 28. 12. 2010.
- ¹⁰⁶ Klaus a ČNB: Odmítneme euro. Lidové noviny, 27. 11. 2010. On-line: (www.lidovky.cz/klaus-a-cnb-odmitneme-euro-095-/ln_noviny.asp?c=A101127_000002_ln_noviny_sko&klic=240111&mes=101127_0).
- ¹⁰⁷ Vyjednat s EU výjimku na euro by šlo těžko, miní premiér Nečas. iDNES.cz, 26. 11. 2010. On-line: (zpravy.idnes.cz/vyjednat-s-eu-vyjimku-na-euro-by-slo-tezko-mini-premier-necas-p5a-/domaci.asp?c=A101126_160859_domaci_kop).
- ¹⁰⁸ Výhodiska pozice ČR pro jednání o reformě rozpočtu EU – shrnutí pozice. Vláda ČR, květen 2010. On-line: (www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Vychodiska_shrnuti_Rozpoet-EU_kveten-2010_pdf.pdf).
- ¹⁰⁹ Pro přehled pozičních dokumentů viz Revize rozpočtu EU. Ministerstvo financí ČR. On-line: (www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/eu_revize_rozpoctu_eu.html).
- ¹¹⁰ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions and the National Parliaments – The EU Budget Review (COM(2010) 700 final), 19. 10. 2010. On-line: (www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Sdeleni_EK_revize_AJ_pdf.pdf).
- ¹¹¹ Rámcová pozice ČR ke sdělení Komise k revizi rozpočtu EU (KOM (2010) 700 v konečném znění), op. cit.
- ¹¹² Dva důležité dokumenty ve vztahu k EU schváleny. Vláda ČR, 31. 5. 2010. On-line: (www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/tiskove-zpravy/dva-dulezite-dokumenty-ve-vztahu-k-eu-schvaleny-72699/).
- ¹¹³ Rámcová pozice ČR ke sdělení Komise k revizi rozpočtu EU (KOM (2010) 700 v konečném znění), op. cit.
- ¹¹⁴ Česko odmítá růst výdajů v rozpočtu EU pro příští rok. ČTK, 28. 10. 2010.
- ¹¹⁵ Velké země chtějí zmrazit rozpočty EU po roce 2013, ČR je proti. Euractiv.cz, 20. 12. 2010. On-line: (www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/velke-zeme-eu-chteji-zmrazit-rozpocty-eu-po-roce-2013-cr-je-proti-008247).
- ¹¹⁶ Rámcová pozice ČR ke sdělení Komise k revizi rozpočtu EU (KOM (2010) 700 v konečném znění), op. cit.
- ¹¹⁷ Rámcová pozice ČR ke sdělení Komise k revizi rozpočtu EU (KOM (2010) 700 v konečném znění), op. cit.; bliže viz Výhodiska pozice ČR pro jednání o podobě kohezní politiky EU po roce 2013. Vláda ČR, 3. 11. 2010. On-line: (www.mmr.cz/CMSPages/GetFile.aspx?guid=081ab70a-abac-4183-b42a-d687d49b3770).
- ¹¹⁸ Rámcová pozice ČR ke sdělení Komise k revizi rozpočtu EU (KOM (2010) 700 v konečném znění), op. cit.

- ¹¹⁹ Francie s ČR chtějí pracovní skupinu k energetické bezpečnosti. ČTK, 15. 10. 2010.
- ¹²⁰ Beneš, Vít–Karlas, Jan: Evropský rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal (ed.): Česká zahraniční politika v roce 2008. Analýza ÚMV. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009.
- ¹²¹ Výbor pro Evropskou unii. On-line (www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/veu/vybor-pro-evropskou-unii-22560/).
- ¹²² Fischer: Vláda chce snížit deficit pod 3 procenta HDP do roku 2014. ČTK, 28. 1. 2010.
- ¹²³ Ministr pro Evropu nebude potřeba. Fischer chce úřad zrušit. On-line: (www.estat.cz/zpravy/estat-v-mediich/ministr-pro-evropu-nebude-potreba-fischer-chce-urad-zrusit/).
- ¹²⁴ Rozhovor s pracovníkem Úřadu vlády ČR, 10. 11. 2010.
- ¹²⁵ Kaczynski, Piotr a kol.: *The Treaty of Lisbon: A Second Look at the Institutional Innovations*. Joint CEPS, EGDMONT and EPC Study September 2010.
- ¹²⁶ Tamtéž, s. 11.
- ¹²⁷ Článek 7 – jednací řad vlády. Vláda ČR. On-line: (www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/jednaci-rad-vlady/jednaci-rad-vlady-26527/); rozhovor s pracovníkem MZV.
- ¹²⁸ Nečas: Evropské záležitosti neodstavíme na vedlejší kolej. Euractiv.cz, 5. 8. 2010. On-line: (www.euractiv.cz/cr-v-evropske-unii/clanek/necas-evropske-zalezitosti-neodstavime-na-vedlejsi-koleji-007791).
- ¹²⁹ Viz Beneš, Vít–Karlas, Jan: Evropský rozměr české zahraniční politiky, op. cit.
- ¹³⁰ Nečas: Evropské záležitosti neodstavíme na vedlejší kolej, op. cit.
- ¹³¹ Nečas: Státní tajemník pro Evropu bude už za pár týdnů. Aktuálně.cz, 22. 8. 2010. On-line: (aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=675383).
- ¹³² Opozice se liší v názoru na zřízení státního tajemníka pro EU. ČTK, 17. 8. 2010; ODS a TOP 09 se dál přou, nyní kvůli zákoníku práce a diplomacii. ČTK, 31. 8. 2010.
- ¹³³ TOP 09 dále odmítá tajemníka pro EU, Nečas o tom chce debatu. ČTK, 18. 11. 2010.
- ¹³⁴ Karlas, Jan: Evropské záležitosti, koordinace a český zájem. In: Drulák, Petr–Handl, Vladimír a kol.: *Hledání českých zájmů. Vnitřní rozmanitost a vnější akceschopnost*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010.
- ¹³⁵ Nečas žádá tajemníka pro EU, Schwarzenberg to odmítá. Deník Referendum, 18. 11. 2010. On-line: (www.denikreferendum.cz/clanek/7379-necas-zada-tajemnika-pro-eu-schwarzenberg-to-odmita).
- ¹³⁶ Náměstek pro evropské záležitosti Sedláček skončil ve funkci. ČTK, 5. 11. 2010.
- ¹³⁷ Beneš, Vít–Karlas, Jan: Evropský rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal (ed.): Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008, s. 61–91.
- ¹³⁸ Statut Výboru pro EU. Vláda ČR. On-line (www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/veu/vybor-pro-evropskou-unii-22560/).
- ¹³⁹ Rozhovory s pracovníkem Úřadu vlády ČR, 10. 11. 2010.
- ¹⁴⁰ Rozhovor s představitelem Odboru pro všeobecné záležitosti EU MZV, 19. 11. 2010.
- ¹⁴¹ Schwarzenberg zašel s Hodačem na pivo, na postoji ale nic nemění. ČTK, 13. 9. 2010.
- ¹⁴² Schwarzenberg se kvůli EU setkal s Hodačem, dál ale trvá na svém. ČTK, 9. 9. 2010.
- ¹⁴³ Houghton, Tim: *Zranitelnost, povstupní kocovina a role předsednictví: Formování národních preferencí nových členských států EU*. Mezinárodní vztahy, Vol. 45, 4/2010, s. 11–28.
- ¹⁴⁴ Rozhovor s představitelem Odboru pro všeobecné záležitosti EU MZV, op. cit.
- ¹⁴⁵ Rozhovory s pracovníky Stalého zastoupení ČR při EU, 6. 12. 2010.
- ¹⁴⁶ Totéž.
- ¹⁴⁷ Totéž.
- ¹⁴⁸ Pro diskusi o tvorbě koalice v EU viz kapitola *Státy západní Evropy v české zahraniční politice* v této knize.
- ¹⁴⁹ Rozhovor s pracovníkem Kanceláře prezidenta republiky, 2. 12. 2010.
- ¹⁵⁰ Totéž.
- ¹⁵¹ Klaus: Německo musí nést i negativní důsledky evropské integrace. ČTK, 29. 4. 2010.
- ¹⁵² *Budoucnost Evropy?* Václav Klaus. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2731).

- ¹⁵³ Klaus pro německý FAZ: Za krizi v Řecku může euro. ČTK, 27. 4. 2010.
- ¹⁵⁴ Klaus a ČNB: Odmítneme euro. Lidové noviny, 27. 11. 2010. On-line: (www.lidovky.cz/klaus-a-cnb-odmitneme-euro-095-/ln_noviny.asp?c=A101127_000002_ln_noviny_sko&klic=240111&mes=101127_0).
- ¹⁵⁵ Rozhovor prezidenta republiky pro týdeník Euro. Euro, 3. 5. 2010. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2583).
- ¹⁵⁶ Klaus s Nečasem si rozdělili role: Klaus se zúčastní summitů „velkých“, Nečas „malých“. IHNED. cz. On-line: (domaci.ihned.cz/c1-46508280-klaus-s-necasem-si-rozdelili-role-klaus-se-zucastni-summitu-velkych-necas-malych).
- ¹⁵⁷ Prezident se setkal s novým britským ministrem zahraničních věcí Williamem Haguem. On-line: (www.hrad.cz/cs/pro-media/tiskove-zpravy/6569.shtml).
- ¹⁵⁸ Rozhovor s pracovníkem Kanceláře prezidenta republiky, op. cit.
- ¹⁵⁹ Postoje vůči EU máme jednotné, tvrdí Nečas a Schwarzenberg. ČTK, 30. 10. 2010; Klaus se znovu sešel s Nečasem před summitem EU. ČTK, 8. 12. 2010.
- ¹⁶⁰ Postoje vůči EU máme jednotné, tvrdí Nečas a Schwarzenberg. ČTK, 30. 10. 2010.
- ¹⁶¹ Jednací řád Poslanecké sněmovny. Poslanecká sněmovna PČR. On-line: (www.psp.cz/docs/laws/1995/90.html#_15a), cit. 1. 4. 2011).
- ¹⁶² Tamtéž.
- ¹⁶³ Výbor pro evropské záležitosti. Poslanecká sněmovna PČR. On-line: (www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=510).
- ¹⁶⁴ Král, David–Bartovic, Vladimír: Český a slovenský parlament po Lisabonské smlouvě. Praha: Europeum, 2010. On-line: (www.europeum.org/doc/publications/Narodni_parlamenty_CZ_Web.pdf).
- ¹⁶⁵ Projev J. Bauera na konferenci „Nová role národních parlamentů v rozhodovacích procesech EU: předchozí zkušenosti a nové výzvy v souvislosti s Lisabonskou smlouvou“. Informační centrum Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, Praha, 16. 11. 2010.
- ¹⁶⁶ Výbor pro evropské záležitosti, op. cit.
- ¹⁶⁷ Král, David–Bartovic, Vladimír: op. cit.
- ¹⁶⁸ Projev Jindřišky Syllové na konferenci „Nová role národních parlamentů v rozhodovacích procesech EU: předchozí zkušenosti a nové výzvy v souvislosti s Lisabonskou smlouvou“. Informační centrum Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, Praha, 16. 11. 2010.
- ¹⁶⁹ Král, David–Bartovic, Vladimír: op. cit.
- ¹⁷⁰ Odůvodněné stanovisko Poslanecké sněmovny České republiky týkající se návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady o podmínkách vstupu a pobytu státních příslušníků třetích zemí za účelem sezónního zaměstnání (KOM(2010)0379 – C7-0180/20102010/0210(COD)). On-line: (www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+COMPARL+PE-450.919+01+DOC+PDF+V0//CS&language=CS).
- ¹⁷¹ Interparliamentary EU Information Exchange – COD/2010/0210. On-line: (www.ipex.eu/ipex/cms/home/Documents/dossier_COD20100210).
- ¹⁷² Král, David–Bartovic, Vladimír: op. cit.
- ¹⁷³ Viz např. Senátoři mají výhrady k Akčnímu plánu pro městskou mobilitu. ČTK, 18. 3. 2010; nebo i Senát možná evropský ochranný příkaz napaadne u evropského soudu. ČTK, 1. 4. 2010.
- ¹⁷⁴ Král, David–Bartovic, Vladimír: op. cit., s. 8.; Rozhovor s Lud'kem Seřizem, předsedou Výboru pro záležitosti Evropské unie Senátu ČR, 25. 11. 2010.
- ¹⁷⁵ Kaczynski, Piotr a kol., op. cit., s. 113.
- ¹⁷⁶ Rozhovor s Lud'kem Seřizem, předsedou Výboru pro záležitosti Evropské unie Senátu ČR, op. cit.; viz též Král, David–Bartovic, Vladimír: op. cit., s. 8.
- ¹⁷⁷ František Čákr: Národní parlamenty si už společný test subsidiarity vyzkoušely. Euractiv.cz, 26. 2. 2010. On-line: (www.euractiv.cz/print-version/analiza/frantisek-cakrt-narodni-parlamenty-si-uz-spolecny-test-subsidiarity-vyzkoušely-007149).
- ¹⁷⁸ Conclusions of the XLIII COSAC. Madrid, 31. 5.–1. 6. 2010. On-line: (www.cosac.eu/en/meetings/

- [Madrid2010/ordinary.doc/conclus.pdf](http://www.madrid2010/ordinary.doc/conclus.pdf)).
- ¹⁷⁹ Národní parlamenty by prý měly víc koordinovat svůj postup v EU. ČTK, 9. 3. 2010.
- ¹⁸⁰ Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o občanské iniciativě (SEK(2010) 370), 31. 3. 2010. On-line: (eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0119:FIN:CS:PDF).
- ¹⁸¹ Senát žádá přísnější podmínky pro podávání „evropské petice“. ČTK, 18. 3. 2010.
- ¹⁸² Usnesení Senátu č. 411 k Zelené knize o Evropské občanské iniciativě (senátní tisk K 90/07). Senát PČR, 18. 3. 2010. On-line: (www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/55120/46767).
- ¹⁸³ Usnesení Senátu č. 500 k návrhu nařízení Evropského parlamentu a Rady o občanské iniciativě (senátní tisk č. N 102/07). Senát PČR, 20. 5. 2010. On-line: (www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/55963/47461); Reakce Komise (C/2010/5058), 20. 7. 2010. On-line: (www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original?docid=56536&varid=47961&fileid=45903).
- ¹⁸⁴ Usnesení Senátu č. 465 ke sdělení Komise EVROPA 2020 – Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění (senátní tisk č. K 97/07). Senát PČR, 22. 4. 2010. On-line: (www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/55706/47243).
- ¹⁸⁵ Rozhovor s Lud'kem Seřizem, předsedou Výboru pro záležitosti Evropské unie Senátu ČR, op. cit.
- ¹⁸⁶ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Evropské radě, Radě, Evropské centrální bance, Hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Posílení koordinace hospodářské politiky (KOM(2010) 250). Evropská komise, 12. 5. 2010.
- ¹⁸⁷ Usnesení Senátu č. 591 ke sdělení Komise Evropskému parlamentu, Evropské radě, Radě, Evropské centrální bance, Hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Posílení koordinace hospodářské politiky (senátní tisk č. K 114/07). Senát PČR, 3. 11. 2010. On-line: (www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/57324/48620).
- ¹⁸⁸ Usnesení Senátu č. 518 k Informaci vlády České republiky o výsledcích jednání Evropské rady, která se konala dne 17. června 2010. Senát PČR, 23. 6. 2010. On-line: (www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/56163/47629).
- ¹⁸⁹ Usnesení Senátu č. 593 ke sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Evropské centrální bance – Fondy pro řešení problémů bank (senátní tisk č. K 116/07). Senát PČR, 3. 11. 2010. On-line: (www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/57328/48622).
- ¹⁹⁰ Usnesení Senátu č. 588 ke Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů Analýza možností snížení emisí skleníkových plynů o více než 20 % a vyhodnocení rizika úniku uhlíku (senátní tisk č. K 115/07). Senát PČR, 3. 11. 2010. On-line: (www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/57320/48618).
- ¹⁹¹ Rozhovor s Lud'kem Seřizem, předsedou Výboru pro záležitosti Evropské unie Senátu ČR, op. cit.
- ¹⁹² Národní cíle ČR v rámci Strategie Evropa 2020. Vláda ČR, 1. 9. 2010. On-line: (www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/cr/eu-2020-a-cr-78696/).
- ¹⁹³ Vláda pro Brusel vypracovala stručnou verzi strategie Evropa 2020. Parlamentní listy, 3. 6. 2010. On-line: (www.parlamentnilisty.cz/zpravy/167188.aspx).
- ¹⁹⁴ ČR nestanoví termín pro euro, zaměstnavatelům se to nelíbí. Euractiv.cz, 7. 12. 2010. On-line: (www.euractiv.cz/cr-v-evropske-unii/clanek/cr-nebude-mit-euro-do-roku-2014-zamestnavatele-jsou-proti-008192).
- ¹⁹⁵ Vláda přerušila na 14 dní projednávání Konvergenčního programu. ČTK, 25. 1. 2010.
- ¹⁹⁶ HK: Ekologická směrnice nesmí ovlivnit konkurenceschopnost ČR. ČTK, 4. 2. 2010.
- ¹⁹⁷ Zájmy uhelného průmyslu bude v Evropě nadále hájit Pudil. ČTK, 1. 2. 2010.
- ¹⁹⁸ What is ACEA? European Automobile Manufacturers Association. On-line: (www.acea.be/index.php/collection/about_us).
- ¹⁹⁹ Nečas: Ivan Hodač je nejžhavějším kandidátem na funkci státního tajemníka pro evropské záležitosti. Mediafax.cz, 22. 8. 2010. On-line: (www.mediafax.cz/politika/3084780-Necas-Ivan-Hodac-je-nejzhavejsim-kandidatem-na-funkci-statniho-tajemnika-pro-evropske-zalezitosti).
- ²⁰⁰ Euro. Česká národní banka. On-line: (www.cnb.cz/cs/mezinarodni_vztahy/euro/).
- ²⁰¹ Euro přispělo k zadlužení Řecka. Týden, 30. 8. 2010. On-line: (www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_

- media/clanky_rozhovory/media_2010/cl_10_100830a.html).
- ²⁰² Hampl, Mojmir: *Euro by nás před šokem nezachránilo*. Mladá fronta Dnes, 26. 11. 2008, s. 9. On-line: (www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2008/cl_08_081126.html).
- ²⁰³ Klaus a ČNB: *Odmítněme euro*, op. cit.
- ²⁰⁴ Tamtéž.
- ²⁰⁵ *Kontroverzní reforma finančního dohledu v EU byla schválena, ČNB je ostře proti*. E15, 22. 9. 2010. On-line: (zpravy.e15.cz/byznys/finance-a-bankovnictvi/kontroverzni-reforma-financniho-dohledu-v-eu-byla-schvalena-cesi-ustoupili).
- ²⁰⁶ Holman: *ČNB odmítá změny v dohledu nad finančním trhem v EU*. ČTK, 22. 9. 2010.
- ²⁰⁷ Tomšík, Vladimír: *Regulace a dohled nad finančním trhem v EU – aktuální otázky*. Prezentace na Sněmu Komory auditorů ČR, 22. 11. 2010. On-line: (www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/tomsik_20101122_komora_auditoru.pdf).
- ²⁰⁸ Hašek (ČSSD): *Vláda tajně škrtla krajům miliardy na fondy EU*. ČTK, 12. 8. 2010.
- ²⁰⁹ *Obcím na jižní Moravě se vládní škrtky u dotací nelíbí*. ČTK, 13. 8. 2010.
- ²¹⁰ *Kraje přestanou přidělovat nové unijní dotace, rozhodli hejtmani*. ČTK, 13. 9. 2010.
- ²¹¹ *Stát bude opět částečně spolufinancovat dotace z EU v krajích*. ČTK, 23. 9. 2010.
- ²¹² *Viz např. Krize eurozóny, záchranný balíček 500 miliard eur a krátkozrakost EU*. Blog iHNed.cz, 10. 5. 2010. On-line: (sedlacek.blog.ihtned.cz/cl-43351430-krize-eurozony-zachranny-balicek-500-miliard-eur-a-kratkozrakost-eu).
- ²¹³ *Viz např. Pavel Kohout: Jak Irům zhořklo euro*. Lidové noviny, 13. 11. 2010. On-line: (www.vlada.cz/cz/ppov/ekonomicka-rada/clanky/pavel-kohout-jak-irum-zhorklo-euro-78053/).
- ²¹⁴ *Euro v Česku se odkládá, kvůli řecké krizi se ho politici bojí*. iDNES.cz, 10. 5. 2010. On-line: (ekonomika.idnes.cz/euro-v-cesku-se-odklada-kvuli-recke-krizi-se-ho-politici-boji-pl3-ekonomika.aspx?c=A100509_195917_ekonomika_abr).
- ²¹⁵ *Sám se zachrání jen baron Prášil*. Rozhovor s viceguvernérem ČNB Mojmirá Hamplém. Mladá fronta Dnes, 10. 5. 2010. On-line: (www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2010/cl_10_100510.html); *Chvála koruny, euro už mohlo Česko stát 80 miliard*. Aktuálně.cz, 22. 11. 2010. On-line: (aktualne.centrum.cz/ekonomika/penize/clanek.phtml?id=683587).
- ²¹⁶ *Pavel Kohout: Jak Irům zhořklo euro*, op. cit.
- ²¹⁷ *Mezi tyto výjimky řadíme např. Chceme Deutsche Euro?* Respekt, 30. 11. 2010, a další komentáře Jana Macháčka.
- ²¹⁸ *Velké země chtějí zmrazit rozpočty EU po roce 2013, ČR je proti*, op. cit.
- ²¹⁹ *Rámcová pozice ČR ke sdělení Komise k revizi rozpočtu EU (KOM (2010) 700 v konečném znění*, op. cit; bližší viz *Východiska pozice ČR pro jednání o podobě kohezní politiky EU po roce 2013*, op. cit.
- ²²⁰ Beneš, Vít–Karlas, Jan: *Evropský rozměr české zahraniční politiky*. In: Kořan, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2008. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009, s. 69–70.
- ²²¹ Drulák, Petr: *Česká zahraniční politika mezi internacionalismem a atlantismem*. In: Kořan, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008, s. 395–402.
- ²²² *Česko je proti nové bankovní dani, chce změnit postoj EU*, op. cit.
- ²²³ Chmel, Marek–Syllová, Jindřiška: *Listina základních práv Evropské unie a česká „výjimka“ z Listiny*. Studie Parlamentního institutu PČR, listopad 2009.
- ²²⁴ Bončková, Helena–Smekal, Hubert: *Česká republika a výjimka z Listiny základních práv Evropské unie*. Studie Centra pro lidská práva a demokracii, 1/2010, s. 4. On-line: (www.iips.cz/data/files/Centrum%20LP/papers/Vyjimka_EU.pdf).
- ²²⁵ *Před rokem získalo Česko výjimku z listiny základních práv EU*. ČTK, 28. 10. 2010; *Před rokem ČR ratifikovala lisabonskou smlouvu*. ČTK, 1. 11. 2010; *Vláda asi kvůli Senátu neprosadí Klausovu výjimku k Lisabonu*. ČTK, 1. 12. 2010.
- ²²⁶ *Může francouzská bankovní daň dopadnout také na Komerční banku?* Patria Online, 14. 12. 2010. On-line: (www.patria.cz/Zpravodajstvi/1740733/muze-francouzska-bankovni-dan-dopadnout).

- take-na-komercni-banku.html).
- ²²⁷ *Schwarzenberg: Měnit teď smlouvy EU by bylo riskantním omylem*. ČTK, 25. 10. 2010.
- ²²⁸ *Divergence over convergence*. Economist, 4. 2. 2011. On-line: (www.economist.com/blogs/charlemagne/2011/02/saving_euro); *Merkel, Sarkozy inching towards eurozone deal*. Euractiv.com, 4. 2. 2011. On-line: (www.euractiv.com/en/euro-finance/merkel-sarkozy-inching-eurozone-deal-news-501895).
- ²²⁹ *Silver Lining of EU's Woes: Euro-Zone Crisis Presents Opportunity for Greater Unity*. Spiegel online, 13. 10. 2010. On-line: (www.spiegel.de/international/europe/0,1518,722998,00.html); *Merkel to call for common eurozone economic policymaking*. The Guardian, 4. 2. 2011. On-line: (www.guardian.co.uk/business/2011/feb/04/merkel-single-eurozone-economic-policy).
- ²³⁰ *Něčas se Sarkozym probrali pakt konkurenceschopnosti pro EU*. ČTK, 11. 2. 2011. On-line: (www.ceskenoviny.cz/svet/zpravy/necas-se-sarkozym-probrali-pakt-konkurenceschopnosti-pro-eu/595199&id_seznam=).

Kapitola 4

Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky

Vít Strátecký

V porovnání s předchozími roky nehrála bezpečnostní agenda tak výraznou roli v politickém, mediálním ani společenském diskurzu. Důvodem je především skutečnost, že téměř polovinu roku probíhala volební kampaň, ve které nebývá věnováno příliš prostoru zahraničněpolitickým či bezpečnostním tématům, a v dalších měsících se ustavovala vláda a vytvářely ministerské týmy na nižších úrovních. Je třeba také připomenout, že politicky konfrontační projekt americké protiraketové obrany byl zcela NATOizován¹ a do značné míry zmizel z veřejného a politického diskurzu. Podobně se uklidnila i situace kolem zahraničních misí, především pak té afghánské.

Menší viditelnost bezpečnostní agendy však neznamenala její absenci. V roce 2010 probíhala celá řada procesů, jež jsou klíčové pro transatlantickou i globální bezpečnost. Tím nejvýznamnější byla závěrečná fáze formulování nové strategické koncepce NATO, která byla přijata na listopadovém summitu NATO v Lisabonu. Finalizace a zveřejnění klíčového strategického dokumentu nejsilnější vojenské aliance na světě bylo výsledkem více než dvouletého procesu, v němž Česká republika prosazovala své zájmy a pohledy. V neposlední řadě je třeba také hned na úvod zmínit historický podpis bilaterální rusko-americké smlouvy New START, jenž shodou okolností proběhl v dubnu v Praze. Přestože ČR přirozeně není ani nejmenším hráčem na poli strategických zbraní, tato událost spolu s původním projevem amerického prezidenta B. Obamy z května 2008 vytváří pro ČR zajímavý prostor další zviditelnování v rámci „pražské agendy“.

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRAŇIČNÍ POLITIKY: POLITICKÝ KONTEXT A VÝCHODISKA

Hlavní priority vlády vzešlé z červnových voleb uvedené v jejím programovém prohlášení – reforma veřejných financí, reforma terciálního vzdělávání a boj s korupcí –

se nijak nedotýkají zahraniční a bezpečnostní politiky.² Zahraniční politice, Evropské unii a obraně se souhrnně věnuje třetí část dokumentu. V pasáži o Společné zahraniční a bezpečnostní politice dokument jako první prioritu zmiňuje silnou transatlantickou vazbu, na niž navazují tradiční atlantické priority – vztahy se zeměmi východní Evropy s důrazem na rozvíjení Východního partnerství a rozvíjení vztahů se zeměmi západního Balkánu. Po těchto teritoriálních prioritách poté přicházejí tematické priority s důrazem na podporu demokracie a lidských práv ve světě a na podporu procesu rozšiřování při zachování stávajících podmínek pro vstup. Z tohoto obecného pohledu představuje dokument zcela kontinuální obrys české zahraniční politiky.

V bezpečnostní oblasti vládní prohlášení zdůrazňuje roli Severoatlantické aliance jako základního pilíře bezpečnosti ČR a ztělesnění transatlantické vazby. Dokument dále předurčuje vládu k usilování o zachování charakteru NATO jako kolektivního obranného společenství. Není bez zajímavosti, že prohlášení v této souvislosti nezmiňuje pouze bezpečnost území, ale také ochranu občanů. Jak bude ukázáno níže, akcent na ochranu obyvatelstva a infrastruktury je jedním z hlavních inovativních prvků nové strategické koncepce NATO. Při krátkém hodnocení pasáže o bezpečnosti nelze opomenout skutečnost, že projekt Společné bezpečnostní a obranné politiky (SBOP) se objevuje pouze v poslední větě dané pasáže, přičemž se vláda zavazuje pouze k tomu, že bude „věnovat pozornost formování“ SBOP.

Vzhledem k zásadním problémům, kterými trpí rezort obrany,³ je právě tomuto rezortu v rámci vládního prohlášení věnována relativně velká pozornost. Tato skutečnost představuje zřejmě největší odlišnost od vládních prohlášení Topolánkovy a Fischerovy vlády. Kromě opakovaného důrazu na transatlantickou vazbu se objevuje pouze jedna zmínka o EU, a to v souvislosti s rozvojem krizového řízení EU. Bez bližšího specifikování zůstává např. věta o podpoře zapojování ČR do mezinárodních programů výstavby schopností.

Jeden z nejvýznamnějších procesů v rámci bezpečnostní agendy v roce 2010 představuje aktualizace strategických a bezpečnostních dokumentů, jež byla avizována již v prohlášení vlády. Novelizace *Bezpečnostní strategie České republiky* by měla dle dokumentu probíhat v návaznosti na novou koncepci NATO a bezpečnostní posuny mezinárodního prostředí. Kromě nové bezpečnostní strategie se ministerstvo obrany zavázalo vytvořit také *Bílou knihu*, jež by se měla stát základem pro pozdější novou *Obrannou strategii České republiky* navazující na *Bezpečnostní strategii*.

Jak již bylo naznačeno, vládní prohlášení naznačuje celkovou reformu rezortu obrany zaměřenou nejen na nakládání s finančními prostředky, ale také na zefektivnění přípravy, výcviku a vzdělávání ozbrojených složek. V této oblasti se vláda hodlala věnovat především racionalizaci systému velení a řízení ozbrojených sil a organizačních struktur Ministerstva obrany ČR, stejně tak jako snižování provozních nákladů a v neposlední řadě efektivitě a transparentnosti nákupů. Právě tyto momenty měly být jedněmi z pilířů připravované *Bílé knihy*.

Politická debata v rámci bezpečnostní dimenze české zahraniční politiky

Jak již bylo několikrát ukázáno v předchozích vydáních této publikace,⁴ politický zájem o bezpečnostní agendu naroste vždy v situaci, kdy je možné tuto agendu dobře

využít v rámci vnitropolitických soubojů. Vedle notorického tématu protiraketové obrany takto poměrně výrazně na přelomu let 2008 a 2009 rezonovalo např. téma Afghánistánu. Diskuse o protiraketové obraně se však přesunuly na půdu NATO a jak bude ukázáno níže, i přes faktické zmizení z politického i veřejného diskurzu protiraketová obrana zůstává nadále jednou z hlavních českých priorit v rámci NATO. Po eskalaci sporu o Afghánistán ve výše zmíněném období došlo také k rozplynutí této politické diskuse. Příčinu lze hledat do určité míry ve skutečnosti, že ČSSD ve sporném období vyjadřovala především nesouhlas s procedurálním charakterem rozhodování o účasti českých vojáků a civilistů v zahraničních misích. Právě absence komunikace s opozicí posílila negativistický pohled sociálních demokratů na danou problematiku. Z dlouhodobého hlediska ČSSD podporuje českou účast v zahraničních misích EU, NATO i OSN, přičemž specificky k podpoře misí v rámci NATO se přihlásila také ve svém velkém volebním programu pro volby do Poslanecké sněmovny.⁵ Na druhou stranu, jak bude ukázáno níže, většina sociálnědemokratických poslanců nehlasovala pro dvouletý vládní návrh působení sil a prostředků Ministerstva obrany ČR v zahraničních misích. Zůstává však otázkou, nakolik byl postoj ČSSD tentokrát formovaný skutečností relativně pohodlné vládní většiny.

Dalším významný krok v tomto ohledu mohla představovat implementace původního návrhu ministra obrany Martina Bartáka, podle kterého by vládní návrh působení sil a prostředků Ministerstva obrany ČR v zahraničních operacích měl být Poslaneckou sněmovnou schvalován na dva roky s výhledem na rok další. Tato skutečnost by měla zabezpečit větší kontinuitu a čitelnost v oblasti vysílání českých kapacit do zahraničí a zjednodušit strategické i rozpočtové plánování. Na druhou stranu dlouhodobější horizont může potenciálně přinést vyhrcořenější politickou diskusi, stejně tak jako může za určitých okolností komplikovat přijetí návrhu samého.⁶

Vláda poprvé takto koncipovaný návrh schválila na svém zasedání 6. října⁷ a sněmovna jej poté potvrdila na své 7. schůzi 3. listopadu poté, co ji doporučil ke schválení Výbor pro obranu a bezpečnost PS.⁸ V této souvislosti je však třeba říci, že návrh prošel relativně těsně, když proti hlasovali již tradičně všichni poslanci KSČM společně s většinou poslanců ČSSD, včetně Lubomíra Zaorálka a Jeronýma Tejce.⁹ Někteří významní poslanci ČSSD, profilující se výrazněji v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky, jako např. Jan Hamáček a Antonín Sedřa, se hlasování zdrželi. V souladu s výše uvedeným lze říci, že postoj ČSSD v této otázce zůstává poněkud ambivalentní. Každopádně se zdá, že je možné analyticky odlišit negativní postoj ČSSD před dvěma lety a nyní.

V politické diskusi, jež se týkala tohoto bodu, nejprve ministr obrany A. Vondra obhajoval hlavní návrhy materiálu. Podle návrhu dojde během následujících dvou let ke stažení většiny českých vojáků z Kosova. Zatímco pro rok 2011 návrh stále počítá s možným nasazením až 550 osob, v roce 2012 by v Kosovu mělo zůstat zhruba 12 českých vojáků. Stahování však bude patrné už v roce 2011, neboť značná část z plánovaných 550 vojáků bude připravena v aktivní záloze v ČR a v Kosovu zůstane pouze personál nezbytný pro udržení základny v Šajkovaci. Dva zástupci MO ČR pak nadále zůstanou v Bosně v rámci EU operace ALTHEA. K mírnému na-

výšení pak dojde v Afghánistánu, kde by mělo operovat v roce 2011 až 720 osob a rok později 640 osob v rámci operace NATO ISAF. Většina osob bude soustředěna v českém PRT v Lógaru, zbytek na vrtulníkové základně v Šaraně a nově na výcvikové základně afghánské národní armády ve Wardaku. Zvláštní mandát pak mají příslušníci 601. speciální jednotky chránící český zastupitelský úřad v Kábulu. Ostatní česká účast na zahraničních misích je spíše symbolická a zahrnuje např. pozorovatele v misi MFO (*Multinational Forces and Observers*) na Sinaji či tři zástupce, kteří budou pracovat v rámci Operačního velitelství protipirátské operace EU NAVFOR ATALANTA ve Velké Británii. Dokument také tradičně deklaruje počty příslušníků připravených k nasazení v rámci Sil rychlé reakce NATO a vojenských uskupení EU. Ministr Vondra v závěru svého vystoupení zmínil, že na zahraniční operace padne 1,9 mld. Kč, resp. 1,5 mld. Kč, což v roce 2011 činí zhruba 4 % rozpočtu MO. Ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg poté zmínil, že v rámci PRT bylo již proinvestováno více než 200 mil. Kč, které napomohly rozvoji provincie Lógar.

Komunistická opozice v rámci rozpravy již tradičně zaútočila především na samu podstatu afghánské mise a v širší perspektivě i americké zahraniční politiky prosazované také Severoatlantickou alinací. Poslanci ČSSD přednesli určité výhrady k necentralizovanému působení českých jednotek v Afghánistánu a upozornili na zhoršující se bezpečnostní situaci. Jako hlavní argument pro své odmítnutí návrhu uvedli skutečnost, že Rada bezpečnosti prozatím prodloužila mandát misi ISAF pouze o rok, a Poslanecká sněmovna tak nemůže schválit působení jednotek nad rámec tohoto mandátu. Mezi další námitky patřila skutečnost, že ani v roce 2009 nebylo MO schopno vyslat do Afghánistánu schválených 535 osob a v tomto kontextu může být navýšení na 720 osob značně problematické. Zajímavou poznámku vznesl také poslanec J. Hamáček (ČSSD), který upozornil, že ČR výrazně zaostává ve vysílání policistů (např. v rámci EUPOL působících v Afghánistánu).¹⁰ Vzhledem k ambivalenci postoje ČSSD je nyní obtížné hodnotit posuny v politické diskusi o zahraničněbezpečnostních otázkách. Lze ale říci, že strukturální situace relativně silně parlamentní vládní většiny přináší věcnější i méně emotivní debatu. Na druhou stranu ČSSD historicky podruhé odmítla návrh na působení českých sil v zahraničí, tentokrát však bez zásadnějších důsledků pro českou zahraniční politiku.

V rámci širšího tématu korupce se v rámci volební kampaně mnohokrát objevilo téma extrémně problematického hospodaření v rezortu obrany. Téma boje s korupcí si osvojily především Věci veřejné, o problémech na ministerstvu obrany se často zmiňovali i občanská a sociální demokraté. Je relativně zajímavé, že celé téma se víceméně dostalo do polohy dlouhodobě neřešeného problému, jehož hlavní kontury byly nastaveny už v počátku 90. let minulého století. Z tohoto pohledu se tak resort obrany (jistě právem)¹¹ stal všeobecným „otloukánkem“ a nikoli nástrojem kritiky jedné ze dvou hlavních stran. V této souvislosti je také třeba připomenout, že s obranou měli v různých dobách co dočinění mnozí představitelé lidovců, kteří nyní působí v TOP 09.

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRAŇIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Z pohledu bezpečnostní dimenze české zahraniční politiky lze za nejdůležitější moment roku 2010 považovat zakončení dlouhodobého procesu formulování nové strategické koncepce NATO. O nové strategické doktríně NATO se přirozeně uvažovalo již od zlomového roku 2001, nicméně dynamiku celý proces získal až v roce 2006, kdy na summitu v Rize byla přijata *Všeobecná politická směrnice*. Definitivní rozhodnutí pracovat na nové koncepci bylo přijato na summitu ve Štrasburku a Kehl v dubnu 2009. Jedním z hlavních principů práce na koncepci byla organizace národních debat, ze kterých by měly vzejít podněty pro práci tzv. skupiny moudrých vedenou bývalou americkou ministryní zahraničních věcí Madeleine Albrightovou. V České republice tuto debatu s podporou MZV organizoval CEVRO Institut společně s Prague Security Studies Institute, Asociací pro mezinárodní otázky a Centrem bezpečnostních studií Centra pro ekonomické a sociální strategie UK. Toto konsorcium na základě debaty s příslušníky české bezpečnostní komunity nakonec vydalo sborník obsahující návrh priorit.¹²

Sama alianční koncepce pak byla přijata v listopadu 2010 na summitu NATO v Lisabonu.¹³ Česká diplomacie je ve vztahu k NATO dlouhodobě konzistentní a hájila relativně předvídatelné pozice. Klíčovým východiskem je vnímání Aliance jako hlavního bezpečnostního garanta hájícího primárně území členských zemí NATO a stvrzujícího transatlantickou vazbu. V souladu s ostatními zeměmi střední a východní Evropy se tak čeští diplomaté zasazovali o potvrzení platnosti článků 4 a 5 *Washingtonské smlouvy*, nicméně na druhou stranu odmítali výrazné napojování primárně nevojenských hrozeb na tato ustanovení.¹⁴ Česká republika také dlouhodobě patří k nejdůležitějším proponentům politiky otevřených dveří a v této souvislosti např. kritizovala neudělení Akčního plánu členství Gruzii a Ukrajině na summitu NATO v Bukurešti v roce 2008.¹⁵

V tomto ohledu se česká diplomacie může opřít o další postkomunistické partnery, nicméně rozšiřování NATO východním směrem se zdá být uzavřenou záležitostí. V posledních letech pak Česká republika patří k nejhlasitějším zastáncům vybudování systému protiraketové obrany v Evropě, který by navázal na původní americký plán umístit komponenty amerického národního systému v ČR a Polsku. Otázka protiraketové obrany se také přirozeně dotýká širšího problému aliančních deterenčních schopností. V tomto ohledu je však také třeba zmínit souvislost s procesy odzbrojení a kontroly zbrojení, jež se staly významnými tématy současné americké administrativy.

Právě posledně jmenované problematiky se z pohledu současného i budoucího vývoje v NATO jeví jako nejzajímavější. Česká republika se staví spíše vlažně ke snahám definitivně stáhnout americké taktické jaderné zbraně z Německa a Belgie, neboť je považuje za určité symboly transatlantického spojení, a naopak silně prosazuje vybudování protiraketové obrany, kterou zcela v souladu se současným dominantním pohledem na strategickou problematiku vztahu odstrašení a protiraketové obrany vnímá jako posílení deterence v jejich nejrůznějších modalitách.¹⁶ V tomto

ohledu se však liší od pohledu některých klíčových evropských spojenců (především Německa), kteří primárně upřednostňují procesy odzbrojení a kontroly zbrojení.¹⁷ Česká republika se tak nepřipojila k několika iniciativám prosazovaným velkými evropskými státy. Tou pravděpodobně nejviditelnější byl otevřený dopis představitelů 25 členských států EU z prosince 2010 žádající americký Kongres o co nejrychlejší ratifikaci smlouvy New START, kterou podepsali v dubnu 2010 v Praze prezident Obama a Medveděv. Z členských zemí EU na výzvě chybí pouze podpis zástupce ČR a Litvy.¹⁸ Podle českých diplomatů Česká republika vnímá New START v širším kontextu procesů kontroly zbrojení a odzbrojování a z tohoto pohledu vidí nedostačnou reciprocitu k americkým krokům na straně Ruska.¹⁹ Tento argument vyznívá v napojení na čistě bilaterální proces týkající se pouze strategických zbraní trochu podivně. Ze strategického hlediska New START s dalšími procesy odzbrojování a kontroly zbrojení nesporně souvisí, nicméně je trochu překvapivé, že ČR takto razantně vystoupila v kontextu politické deklarace.

Projekt protiraketové obrany NATO získal po lisabonském summitu NATO opět reálnější obrysy,²⁰ když hlavy států oficiálně potvrdily, že protiraketová obrana se má stát klíčovým prvkem kolektivní obrany NATO v reflexi na rostoucí raketové hrozby. Cílem NATO bude v následujících letech rozšířit působnost systému ochrany bojiště ALTMBD (*Active Layered Theater Missile Defence*) na úroveň ochrany území a populace. Klíčovým tématem bude propojení amerického systému protiraketové obrany s rozvíjejícími se systémy Aliance. Závěrečná deklarace lisabonské summitu se výslovně zmiňuje o tom, že americký plán (tzv. *The US Phased Adaptive Approach for Missile Defence in Europe*)²¹ je ceněným příspěvkem do alianční architektury stejně tak jako další národní potenciální kapacity.²² Tato formulace naznačuje několik budoucích problémů, mezi něž lze počítat především míru zapojení evropských technologií (a potažmo evropského obranného průmyslu) do projektu a samozřejmě také otázku financování, neboť společný rozpočet NATO počítá pouze s výdaji na kontrolu a řízení. Jinými slovy evropské spojence v NATO čeká poměrně zásadní debata o přístupu k protiraketové obraně v situaci, kdy drtivou většinu klíčových technologií vlastní pouze USA. Americké systémy tak v současnosti nejsou „ceněným příspěvkem“, nýbrž jediným relevantním. Vzhledem k horizontu roku 2020 představuje protiraketová obrana jedno z nejdůležitějších témat současnosti, o nichž se bude diskutovat v NATO a pravděpodobně i v EU.

Nejen v rámci projektu protiraketové obrany sleduje Česká republika vztahy NATO–Rusko. ČR dlouhodobě patří mezi umírněnější oponenty zásadnějšího prohlubování spolupráce mezi Aliancí a Moskvou, a to především z důvodu nedůvěry, která vychází z kontinuálních ruských návrhů, jež v sobě obsahují více či méně otevřeně deklarované prvky definování zón vlivu či kontroly. Některé návrhy v tomto smyslu se týkaly také projektu protiraketové obrany, kde bude v budoucnosti záležet na tom, jakým způsobem bude Rusko „začleněno“ do celého systému. Je zřejmé, že Rusko představuje klíčového aktéra v procesech kontroly zbrojení a odzbrojení, stejně tak jako významného strategického partnera, na druhou stranu v rámci dosavadního vylepšování vztahů nebylo dosaženo ani přijatelného výsledku v oblasti společného hodnocení hrozeb, jež je přirozeným základem bezpečnostních aliancí.

Z celkového pohledu pak česká diplomacie vnímá výsledky lisabonského summitu jako velmi pozitivní. Nová strategická koncepce představuje dle zástupců ČR vyvážený dokument a reflektuje výše zmíněné české priority a stejně tak závěrečná deklarace posunula dále otázku protiraketové obrany. Podobně nesdílí kritiku jdoucí z některých evropských zemí, podle kterých výsledky lisabonského summitu představují ztracenou příležitost v oblasti odzbrojení a kontroly zbrojení.²³

Stejně tak jako v roce 2009, kdy v Praze v době českého předsednictví představil americký prezident Obama světu svoji vizi bezjaderného světa, se i na jaře roku 2010 stala ČR dějištěm významné události v podobě podpisu *New START Treaty*. Tato bilaterální dohoda je výsledkem obnoveného dialogu mezi USA a Ruskem v oblasti strategických zbraní. Z českého pohledu však může mít „pražská agenda“ mnohem širší význam. Vzhledem k velké celosvětové pozornosti představuje tato událost přirozené zviditelnění ČR. Na tomto potenciálu by chtěla česká diplomacie nadále stavět pořádáním výročních politicko-expertních konferencí, z nichž první by měla proběhnout v dubnu 2011. Dalším významným momentem je snaha o již zmíněné širší vnímání „pražské agendy“, která by kromě strategických otázek mohla obsahovat i otázky jaderné (či ještě širěji CBRN) bezpečnosti a ochrany. V této oblasti má Česká republika poměrně značný potenciál, který však česká zahraniční politika příliš nekultivuje. V ČR bylo např. v roce 2008 otevřeno jediné NATO CBRN *Center of Excellence* svého druhu,²⁴ jež potvrdilo a potenciálně zvýšilo již tak nezanedbatelné kapacity ČR ve výzkumu a vývoji v oblasti CBRN ochrany. Tato skutečnost však není v rámci české zahraniční politiky příliš patrná, i když by se ČR mohla stát při důsledném napojení na programy NATO a především pak EU vyžadujícím podporu ze strany administrativy jednou z vůdčích sil v této oblasti.

Z hlediska Afghánistánu představuje pro Českou republiku nadále zcela klíčovou prioritu pro aktivní zapojení do obnovy a rekonstrukce země Provinční rekonstrukční tým (PRT), který působí v Lógaru. V roce 2010 měl PRT podobu 11 civilní expertů MZV ČR a 261 příslušníků Armády České republiky. Rozpočet českého PRT v roce 2010 byl 80 mil. Kč a dále 300 000 EUR od řecké vlády.²⁵

Jednotícím prvkem obou přístupů v Afghánistánu, vojenského i civilního, je v současnosti proces „afghanizace“ prostupující napříč všemi složkami státu. Klíčový strategický dokument pro českou působnost v Afghánistánu²⁶ vymezil tři základní okruhy působení České republiky v zemi: budování institucí včetně *good governance*, rekonstrukci a rozvoj, posílení bezpečnosti. Právě v roce 2010 se začíná velmi intenzivně prosazovat princip zcivilnění rekonstrukce, kdy je kladen důraz na civilní složku oproti vojenské a následně začíná probíhat proces transformace, tj. předávání odpovědnosti místním subjektům. U obou procesů však hraje velmi důležitou roli individuální přístup a zhodnocení situace a následný konkrétní postup. Spektrum konkrétních projektů realizovaných českým PRT bylo velmi široké, od oblasti zemědělství²⁷ přes oblast vzdělávání²⁸ až do oblasti humanitární asistence a bilaterální roviny vládních rozvojových programů.²⁹

Jak již bylo naznačeno výše, v rámci interního rozměru bezpečnostní politiky došlo k aktivnímu nastartování procesů aktualizace klíčových strategických a bezpečnostních dokumentů. Největší dynamiku získala tvorba *Bilé knihy*, jež má připravit

komplexní reformu rezortu obrany vzhledem k ekonomickým tlakům a kritické netransparentnosti v oblasti vojenských i nevojenských akvizic. Paralelně s prací na *Bilé knize* docházelo také k revizi *Bezpečnostní strategie*. Jedním z prvních rozhodnutí současné administrativy bylo, že nedojde k vytváření nové *Bezpečnostní strategie*, nýbrž pouze k aktualizaci té stávající.³⁰ Toto rozhodnutí považuje autor této kapitoly za spíše nešťastné, neboť z jeho pohledu by nová strategie měla být spíše umírněná při definici hlavních hrozeb a rizik a naopak by měla být schopna blíže specifikovat způsoby a strategie, jakými bude Česká republika těmto hrozbám čelit. Vedle ve své podstatě nic neřešící obsírnosti všeobjímajícího přístupu je základní výhodou specifitějšího dokumentu skutečnost, že udává bezpečností politice jasnější směr, a to nejen z politického pohledu, ale také z perspektivy výzkumu, vývoje či průmyslové výroby. V roce 2010 vydalo zajímavé inspirativní strategické dokumenty několik evropských zemí, nicméně se zdá, že ČR zůstane ve své pozici konzervativní. Případnou kritiku však přinese příští vydání této knihy, neboť dle vládou schválených harmonogramů by oba dokumenty měly být představeny v první polovině roku 2011.

Z pohledu zahraničních misí za zmínku stojí již výše zmíněný nový typ nasazení českých vojáků v Afghánistánu. Od září 2010 působí česká jednotka v rámci mise OMLT ISAF (*Operational Mentoring and Liaison Team*) v provincii Wardak a jejím úkolem je cvičit, mentorovat (školit, instruovat, vysvětlovat) a pomáhat v procesu plánování velení a řízení pěší jednotky o síle praporu (*kandaku*) Afghánské národní armády.³¹ V prosinci 2010 také dorazily do Afghánistánu první čtyři Pandury, které armáda nakoupila v jednom z problematických tendrů. Pandury se tak zařadí po bok stejně problematicky nakoupených vozidel Dingo a Iveco operujících na základně Shank v rámci českého PRT v Lógaru.³² Na konci roku 2010 také odletěly do španělské Sevilly první dva letouny L-159, jež byly výměnnou součástí českého nákupu dopravních letadel CASA C-295M od konsorcia EADS. Také nad touto zakázkou se vznášelo mnoho otazníků.³³

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Jak již bylo několikrát naznačeno, již ve volební kampani se pozornost upírala k neudržitelné situaci na Ministerstvu obrany ČR. Problémem však nebyla pouze absence transparentnosti u výběrových řízení a nejrůznějších akvizic, ale také neefektivní zacházení s movitým a nemovitým majetkem a v neposlední řadě také dlouhodobě neřešená personální politika, která dovedla AČR do situace krajně nevyhovující a nákladné struktury. Ministr Alexandr Vondra vstoupil do rezortu poměrně razantně a během prvních měsíců udělal mnohé personální změny a nastartoval proces tvorby *Bilé knihy*, která měla nastínit směřování komplexní reformy.

V rámci personálních proměn byly sesazeni z funkcí hned čtyři náměstci, přičemž hlavně dva z nich, Jaroslav Kopřiva a Jan Fulík, byli jako dlouhodobí vysocí představitelé ministerstva médií často spojováni s neprůhlednými zakázkami. Není bez zajímavosti, že druhý jmenovaný na MO zůstal a pracuje jako zvláštní zmocněnc

na utajovaném projektu. Na post Generálního sekretáře Ministerstva obrany ČR by jmenován Jan Vylita, který přišel ze soukromé sféry (většinu pracovní kariéry strávil v různých pozicích ve společnosti PricewaterhouseCoopers) a jehož hlavním úkolem je zefektivnit a zprůhlednit hospodaření rezortu včetně nevojenských akvizic. Na vojenské akvizice dohlíží Úřad dohledu nad akvizicemi, jež je přímo podřízen ministroví.

Nejvýraznější rezortní postavou povolebního období se však stal bývalý ministr obrany M. Barták, jenž poměrně obtížně hledal další uplatnění ve státní správě. Po určité době se spekulovalo o jeho možném dosazení na post českého velvyslance ve Washingtonu a poté ho jako náměstka na vnitru razantně odmítl ministr R. John. Problematickou situaci na krátký čas „vyřešil“ ministr financí M. Kalousek, jenž Bartákovi nabídl místo náměstka na ministerstvu financí. Toto místo však musel Barták prozatímne opustit (listopad 2010) v souvislosti s obviněním z korupce z úst bývalého velvyslance USA v Praze Williama Cabanisse. K těmto událostem se tato kapitola ještě vrátí v části o mediálním kontextu.

Rozhodnutí o vypracování *Bílé knihy o obraně* nebylo vedeno pouze vnitřní situací v rezortu, ale také procesy vytváření nových strategických dokumentů v rámci NATO a EU či reakcí na proměnu obranného plánování NATO. Sama příprava probíhá ve třech úrovních a je koordinována poradcem ministra obrany Františkem Šulcem. Tou první je expertní tým pracovníků ministerstva obrany. Tato skupina vytvořila postupně několik ad hoc pracovních skupin, jež vypracovaly návrhy k jednotlivým tématům *Bílé knihy*.³⁴ Takto připravené materiály se poté dostávají do rukou Odborné komise pro přípravu *Bílé knihy*, jejíž členové pocházejí ze širší expertní bezpečnostní komunity.³⁵ Třetí úroveň pak představuje sama širší bezpečnostní komunita, která bude mít možnost vyjádřit se k obsahu *Bílé knihy* v rámci několika veřejných konferencí. První z těchto konferencí proběhla v prosinci 2010 na vojenské zotavovně v Měříně.³⁶ Jak již bylo naznačeno, kritickou reflexi dokumentu bude možné nabídnout až v příštím vydání této publikace.

V součinnosti s MO připravuje také MZV již zmiňovanou aktualizaci *Bezpečnostní strategie*. Je relativně s podivem, že strategicky detailnější *Bílá kniha* vzniká rychleji než obecnější *Bezpečnostní strategie*. Tato skutečnost je především dána snahou vedení MO o co nejrychlejší reformu. Na druhou stranu obě ministerstva bez problémů spolupracují a koordinují vzájemně provázané pasáže.³⁷ Také na aktualizované *Bezpečnostní strategii* se podílí širší expertní komunita v rámci nepravidelných setkání a seminářů. Lze říci, že cílem tohoto procesu není absorbovat co nejvíce nejrozličnějších myšlenek rozličných profesionálů, ale spíše stimulovat společenskou a potažmo i politickou diskusi o české bezpečnostní politice. V tomto ohledu je třeba zdůraznit, že oba zmiňované materiály budou zcela veřejné a otevřené širší diskusi.

Koncem roku 2010 také MZV avizovalo zahájení práce na strategii působení ČR v EU. Debata o bezpečnostní dimenzi v rámci tohoto dokumentu by mohly být zajímavé, neboť, jak už autor této kapitoly mnohokrát naznačil, potenciál EU v rozvoji kapacit bývá českou komunitou neprávem přehlížen. Důsledný aktivní a pragmatičtější přístup by např. mohl pomoci zapojení českých průmyslových i výzkumných institucí do programů v rámci Evropské obranné agentury (EDA), kde je ČR v podstatě

neviditelná a její výzkumný i výrobní sektor tak přichází potenciálně o nemalé prostředky. Pro ilustraci je možné také zmínit, že první Čech nastoupil na pozici do EDA v září 2010, zatímco zástupci srovnatelného a nijak zvlášť proevropsky aktivního Maďarska jsou v EDA již delší dobu hned tři, a to na strategicky zajímavých pozicích.³⁸

V loňské kapitole této publikace autor jako jeden z významných problémů identifikoval zákon 38/1994 Sb., o zahraničním obchodu s vojenským materiálem, který zjednodušeně ukládá zahraničním firmám nechat se v ČR zastupovat zprostředkovatelskou společností mající patřičná povolení. Už v průběhu volební kampaně několik politiků zmínilo nutnost tento zákon novelizovat a zrušit mj. klauzuli o nutnosti využívat českou zprostředkovatelskou společnost. Tuto snahu již předem kritizovali někteří dodavatelé obranného materiálu.³⁹ V říjnu 2010 se pro mnoho relativně překvapivě objevila na jednání vlády poslanecká novela tohoto zákona z pera J. Hamáčka, B. Sobotky, J. Tejce a dalších (všichni ČSSD), kdy byla formulace, že obchod s vojenským materiálem může provádět pouze právnická osoba se sídlem na území České republiky, změněna na osobu se sídlem na území členského státu Evropské unie nebo Organizace Severoatlantické smlouvy. Další kosmetické změny se pak odvíjely od této zásadní proměny. Základní problém této novely tkvěl ve skutečnosti, že nijak nerefletoval dvě klíčové unijní směrnice (2009/43/ES a 2009/81/ES) upravující transfer obranných materiálů uvnitř EU a zadávání státních zakázek v oblasti obrany.⁴⁰ Zaprvé je třeba zmínit, že tyto směrnice musí Česká republika implementovat do 30. 6. 2011 a tato implementace bude vyžadovat zásadnější změny zákona 38/1994 Sb., především v oblasti režimu licencí,⁴¹ který se velmi promění. Druhý významný problém představuje otevření trhu právnickým osobám ze zemí NATO, jež by mohlo být v politickém i právním rozporu s procesem vytváření společného trhu s obranným materiálem (EDEM). Celá situace kolem novely především ukazuje, že ani zainteresovaná politická reprezentace nesleduje nejnovější závazný vývoj na poli EU. S mírně odlišným odůvodněním vláda tento návrh zamítla.⁴²

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Také česká média se přirozeně věnovala méně bezpečnostním tématům po odeznění vnitropolitické diskuse o radaru a sporů o Afghánistán. Nové strategické koncepci NATO se z českých médií asi neobšírněji věnovaly *Hospodářské noviny*,⁴³ které také informovaly o české debatě probíhající zhruba rok před summitem samým. Stejný deník také informoval o cestě prvních čtyř Pandurů do Afghánistánu, přestože v průběhu roku tuto zprávu antcipovala i ostatní média.⁴⁴

Rušno bylo také kolem výše zmiňovaných L-159, které Česká republika slíbila výměnou za dopravní letadlo CASA C-295M. *Deník E15* v červenci informoval o tom, že španělské ministerstvo obrany nechce k výcviku pilotů české podzvukové stíhačky používat a o letadla tak nemá zájem.⁴⁵ Tato zpráva v zásadě nikoho nepřekvapila, neboť Španělsko má vlastní výcvikové stroje. Původním vládním záměrem, schváleným vládou M. Topolánka v posledních dnech její existence, bylo nakoupit tři letadla

CASA C-295M za 2,3 mld. Kč a za čtvrté „zaplatit“ pěti letouny L-159. Cena se postupně vyšplhala až na 3,6 mld. Kč a další miliarda přibyla v rámci plateb zprostředkovatelské společnosti Omnipol za čtyřletý servis. Jak již bylo zmíněno výše, koncem listopadu bylo nakonec definitivně rozhodnuto o tom, že Omnipol bitevníky L-159 odebere a Španělsko je přijme.⁴⁶ Letní kauza však opět naznačila, že poslední zbrojní „hrobeček“ Topolánkovy vlády byl opravdu podivný. Lze jen spekulovat o tom, jestli hlavní aktéři od počátku nepočítali s tím, že k výměně za L-159 nedojde a celková cena tendru se ještě nezvýší.

K nákupu dopravních letadel CASA C-295M se však poji ještě jedna, do značné míry významnější kauza, kterou zaznamenala všechna hlavní média. V říjnu 2010 bylo uzavřeno vyšetřování nákupu ze strany Evropské komise a byla podána žaloba na Českou republiku k Evropskému soudu, neboť ČR dle mínění komise porušila pravidla pro zadávání veřejných zakázek. Aniž bych chtěl předjímat rozsudek, již teď je jasné, že celá kauza bude stát daňové poplatníky značné množství peněz. Na druhou stranu lze doufat, že případ CASA zůstane jako memento pro další pokusy obcházet evropskou legislativu.

V listopadu 2010 rozjeli reportéři *Mladé fronty Dnes* Janek Kroupa a Tomáš Syrovátka asi nejzávažnější aféru v bezpečnostním sektoru v roce 2011.⁴⁷ Kauzu odstartovalo obvinění bývalého velvyslance USA v České republice W. Cabanisse, podle kterého si tehdejší první náměstek ministryně obrany Vlasty Parkanové M. Barták řekl o úplatek, na základě kterého by „vyřešil“ problém mezi Tatrou a její bývalou subdodavatelskou společností Praga. Tatra, jež vlastnila kontrakt na dodávku 550 automobilů Tatra pro AČR za zhruba 2,7 mld. Kč, se s Pragou rozešla kvůli nízké kvalitě některých pragováckých dilů a následně měla problémy s atesty dodávaných vozů. Cabanissova slova potvrdil také ředitel americké pobočky Tatry v ČR, jenž byl v rozhovoru, konaném ve Washingtonu, taktéž přítomen a následně také šéf Tatry Ronald Adams, jehož údajně kontaktoval blízký Bartákův známý, výše zmíněný šéf MPI Group Michal Smrž, se žádostí o finanční podporu. Do skupiny podezřelých zbrojařů se dostal také ředitel Prahy Petr Ptáček, který však obvinil v rozhovoru pro *Právo* a *Euro* exvelvyslance Cabanisse ze lži a představitele Tatry z korupčních praktik, kterých se měla firma podle amerických federálních zákonů dopustit spoluprací s lobbistou Pavlem Stoškem. Na základě této spolupráce měla Tatra získat zmíněnou zakázku za 2,7 mld. Kč bez výběrového řízení, kterou měl prosazovat především náměstek Kopřiva. V podstatě se tak do sporu dostali také náměstci Kopřiva a Barták, kteří údajně stáli na straně Tatry (Kopřiva) i Prahy (Barták).⁴⁸ Tatra navíc dle Ptáčka měla vyjádřit zájem o koupi společnosti Praga.

Kauza na čas „rozhoupala“ politickou scénu a v médiích se znovu objevily odkazy na všechny podezřelé zakázky posledních let – Dinga, Iveca, Pandury, letouny CASA.⁴⁹ Do krátkého sporu se dostali také ministři Kalousek a Vondra, kdy první jmenovaný v kontextu částečné obrany náměstka Bartáka obvinil ministra Vondru z toho, že ve vládě lobbil za Pandury kvůli dobrým vztahům s americkou firmou General Dynamics, jež je vlastníkem výrobce Pandurů, rakouské firmy Steyr, pro jejíž akcionáře v dané době pracoval bývalý generální tajemník NATO George Robertson, jež Vondru kontaktoval.⁵⁰

Z celkového pohledu lze říci, že po „vyhasnutí“ radarové kauzy se z hlediska bezpečnostních témat média daleko více zabývají podezřeními z korupčních a neefektivních praktik spojených s nákupy i obecným fungováním Ministerstva obrany ČR. Jak bylo uvedeno výše, právě novináři jsou hlavními nositeli těchto kauz. Jistě není bez zajímavosti, že problémy na obraně nejsou příliš politizované, přestože lze bez problémů vysledovat, které politické strany měly v posledních letech na MO ČR dominantní vliv.

ZÁVĚR

Zatímco první polovina roku 2010 byla zásadně ovlivněna volební kampaní, druhá do značné míry patřila strategickým dokumentům. Na mezinárodní úrovni byl přijat nový strategický koncept NATO, který je výsledkem několikaleté veřejné i politické diskuse. V České republice byla započata práce na nové *Bezpečnostní strategii* a *Bílé knize o obraně*, která se má stát základem reformy celého rezortu. Finální verze těchto dokumentů stejně tak jako jejich implementace slibují zajímavou látku pro reflexi, jež bude náplní příštího vydání této knihy.

Jednou z hlavních náplní této reflexe jistě bude situace na Ministerstvu obrany ČR, které i v roce 2010 vyjevilo další podivné kauzy. Z hlediska politické diskuse bude zajímavé sledovat vývoj v ČSSD, která v roce 2010 v méně politicky vypjaté atmosféře opět z valné části nepodpořila vyslání českých jednotek do zahraničí. Podle některých informací strana také pracuje na komplexním zahraničněpolitickém programu. V diskusích o protiraketové obraně v rámci NATO Česká republika i přes svůj jednoznačný postoj nebude hrát vůdčí roli, nicméně českou zahraniční politiku čeká zásadní diskuse o podobě budoucí přítomnosti v Afghánistánu. Bude zajímavé sledovat, nakolik bude tato diskuse politizována a jakým způsobem a za jakých podmínek bude v této věci probíhat dialog s opozicí.

Poznámky

- ¹ Střítecký, Vít (2010): Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2009. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů; Nik, Hynek–Střítecký, Vít: *Raketenabwehr, ade? Sicherheitspolitik in Polen und Tschechien?* Osteuropa, 60/6/2010; Hynek, Nik–Střítecký, Vít: *Rise and Fall of the Third Site of Ballistic Missile Defence*. Communist and Post-Communist Studies. 43/2/2010.
- ² Programové prohlášení Vlády České republiky. On-line: (www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programova-prohlaseni-74856/).
- ³ Střítecký, Vít (2010), op. cit.
- ⁴ Střítecký, Vít (2008): Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů; Střítecký, Vít (2009): Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2008. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009; Střítecký (2010), op. cit.

- ⁵ Volební program 2010 (2010). On-line: (www.cssd.cz/dokumenty?volebni-programy).
- ⁶ Střítecký (2010), op. cit.
- ⁷ Usnesení vlády ČR z 6. 10. 2010 č. 722 k návrhu na působení sil a prostředků rezortu Ministerstva obrany ČR v zahraničních operacích v letech 2011 a 2012 s výhledem na rok 2013.
- ⁸ Vládní návrh na působení sil a prostředků Ministerstva obrany ČR v zahraničních operacích v letech 2011 a 2012. Sněmovní tisk č. 132. On-line: (www.psp.cz/sqw/historie.sqw?T=132&O=6).
- ⁹ 7. schůze PSP ČR, 31. hlasování, 3. 11. 2010. On-line: (www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=52672).
- ¹⁰ 7. schůze PSP ČR. On-line: (www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/007schuz/s007094.htm).
- ¹¹ Akvizičním procesům se věnovala odpovídající kapitola o bezpečnostním rozměru české zahraniční politiky v roce 2009, viz Střítecký (2010), op. cit.
- ¹² *Nová strategická koncepce NATO: zájmy a priority ČR*. On-line: (nato-2010.webnode.cz/).
- ¹³ *Active Engagement. Modern Defence* (Strategická koncepce NATO). On-line: (www.nato.int/strategic-concept/index.html).
- ¹⁴ Rozhovory s českými diplomaty. Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Praha, 9. 12. 2010 a 4. 1. 2011. Střítecký (2009), op. cit.
- ¹⁵ Viz např. Hynek, Nik: *Missile Defence Discourses and Practices in Relevant Modalities of 21st Century Deterrence*. Security Dialogue, 4/2010.
- ¹⁶ Rozhovory s českými diplomaty, op. cit.
- ¹⁷ *New Start Matters*. On-line: (www.nytimes.com/2010/12/18/opinion/18iht-edstart18.html?_r=1&ref=guidowesterwelle).
- ¹⁸ Rozhovory s českými diplomaty, op. cit.
- ¹⁹ Geneze NATOizace projektu protiraketové obrany viz Střítecký (2009), op. cit.; Střítecký (2010), op. cit.
- ²⁰ Jeho stručná verze např. viz *The US Phased Adaptive Approach for Missile Defence in Europe*. On-line: (www.whitehouse.gov/the_press_office/FACT-SHEET-US-Missile-Defense-Policy-A-Phased-Adaptive-Approach-for-Missile-Defense-in-Europe/).
- ²¹ *NATO Lisbon Summit Declaration*. On-line: (www.nato.int/cps/en/SID-770FA2C7-7E1FCB1E/natolive/official_texts_68828.htm?mode=pressrelease).
- ²² Rozhovory s českými diplomaty vedené na formálních i poloformálních jednáních koncem roku 2010. S hodnocením nové alianční koncepce několikrát veřejně vystoupil první náměstek ministra obrany Jiří Šedivý, bývalý zástupce generálního tajemníka NATO pro obrannou politiku a strategické plánování.
- ²³ Střítecký (2009), op. cit.
- ²⁴ Viz *Provincní rekonstrukční tým České republiky, Lógar – Afghánistán*. On-line: (www.mzv.cz/prtlogar/cz/provincni_rekonstrukcni_tym/index.html, cit. 3. 1. 2011).
- ²⁵ Viz *Perspektivy účasti ČR na stabilizaci Afghánistánu v letech 2010–2012*. Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Praha, listopad 2009.
- ²⁶ Pokračující projekt „Zvyšování kvality středních zemědělských škol v Afghánistánu“, jehož gestorem je MZV ČR spolu s realizátorem Člověk v tísni. Rozpočet pro rok 2010 je 5,5 mil. Kč (rozpočet 2008–2010 je 15,5 mil. Kč). On-line: (www.clovekvtsni.cz/index2.php?id=264, cit. 3. 1. 2011).
- ²⁷ Poskytnutí vzdělávacích stipendií pro studium v ČR.
- ²⁸ Především rychlá asistence a projekty rychlého dopadu (QIP), v roce 2010 uvolněna částka přibližně 3,5 mil. Kč. Pro bilaterální projekty ČR–Afghánistán v podobě celonárodní program (NSP), rozpočet pro rok 2010 přibližně přes 100 000 USD. Zdroj: rozmluva s diplomatem MZV ČR, Praha, 5. 1. 2011.
- ²⁹ *Bezpečnostní strategie ČR* (2003) On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/bezpecnostni_politika/bezpecnostni_strategie_cr_1/index.html).
- ³⁰ On-line: (www.mise.army.cz/aktualni-mise/afghanistan-wardak/afghanistan-wardak-46900/).
- ³¹ On-line: (www.mise.army.cz/aktualni-mise/afghanistan-logar/zpravodajstvi/pandury-v-afgha-n-istanu-posili-bezpecnost-vojaku-50494/).
- ³² Viz Střítecký (2010), op. cit.
- ³³ Strukturu *Bílé knihy* lze nalézt viz on-line: (www.onwar.eu/2010/09/22/struktura-bile-knihy-o-obrane/).

- ³⁴ Členy komise lze nalézt viz on-line: (www.army.cz/informacni-servis/bila-kniha/komise/default.htm).
- ³⁵ Šulc, František (2010): *Přílišná očekávání a přílišná skepse*. OnWar.eu. On-line: (www.onwar.eu/2010/12/12/prilisna-ockavani-a-prilisna-skepse/).
- ³⁶ Rozhovory se zástupci MZV a MO, podzim 2010.
- ³⁷ Pracovníci EDA nereprezentují stát, nýbrž pracují pro tuto evropskou instituci. Reálně však samozřejmě národní afiliace mohou být výhodou.
- ³⁸ Viz např. rozhovor s majitelem společnosti MPI Group pro *E15*, 18. 2. 2010. On-line: (zpravy.e15.cz/nazory/rozhovory/michal-smrz-zbrojovky-prosly-ohnem-ted-je-chce-znicit-evropska-konkurence).
- ³⁹ Dopad Směrnic byl vysvětlen in Střítecký (2009), op. cit.
- ⁴⁰ O licencích viz Střítecký (2008), op. cit.
- ⁴¹ Usnesení vlády č. 743 z 20. 10. 2010 a odůvodnění usnesení. On-line: (racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/web/cs?Open&2010&10-20).
- ⁴² Černý, Adam: *Čtyři kritické body summitu NATO*. Hospodářské noviny, 19. 11. 2010; Anýž, Daniel: *Silné NATO a český zájem*. Hospodářské noviny, 19. 11. 2010; Ditrych, Ondřej–Hynek, Nik–Střítecký, Vít: *K čemu slouží alianční koncepce*. Hospodářské noviny, 16. 11. 2010.
- ⁴³ *Dárek k Vánocům: České Pandury míří do Afghánistánu*. Hospodářské noviny, 19. 12. 2010.
- ⁴⁴ Otto, Pavel: *L-159 nechceme, vzkázali Španělé*. *E15*, 2010. On-line: (zpravy.e15.cz/domaci/udalosti/l-159-nehceme-vzkazali-spanele).
- ⁴⁵ Otto, Pavel: *Bitevníky L-159 odebereme, ujišťuje Omnipol*. *E15*, 2010. On-line: (zpravy.e15.cz/domaci/udalosti/bitevniky-l-159-odebereme-ujistu-omnipol).
- ⁴⁶ Viz pravidelné texty obou autorů na *iDnes* od 11. 11. 2010.
- ⁴⁷ Marek, Rudolf: *Praga na straně Bartáka*. Euro, 14. 11. 2010. On-line: (www.euro.cz/detail.jsp?id=3439); Danda, Oldřich: *Cabaniss obvinil Bartáka, aby odvedl pozornost od podezřelé provize, řekl šéf Praga-Exportu*. Novinky.cz. On-line: (www.novinky.cz/domaci/216816-cabaniss-obvinil-bartaka-aby-odvedl-pozornost-od-podezrele-provize-rekl-sef-praga-exportu.html).
- ⁴⁸ Viz Střítecký (2010), op. cit.
- ⁴⁹ Článek přebrala všechna velká média. Rozhovor M. Kalouska pro Lidové noviny: *Kalousek viní Vondru z lobbingu*. On-line: (www.lidovky.cz/tiskni.asp?r=ln_noviny&c=A100904_000002_ln_noviny_sko&klic=238707&mes=100904_0).

Část III:

**Středoevropský rozměr
české zahraniční politiky**

Kapitola 5

Spolková republika Německo v české zahraniční politice

Vladimír Handl¹

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Východiska

Česká politika vůči Německu v roce 2010 naplňovala dříve naznačené tendence pragmatizace a decentralizace spolupráce, dalekosáhlé evropeizace česko-německé agendy a ideového souznění, popř. vzájemného vymezení – podle aktuální politické konstelace v České republice a českých aktérů, kteří se ve vzájemných vztazích profilovali. Nástup konzervativně-liberální koalice v Praze (v SRN podobná koalice nastoupila na podzim 2009) otestoval nejen zájem o spolupráci, ale i míru blízkosti či vzdálenosti konzervativně-liberálních kruhů obou zemí.

Druhým významným prvkem česko-německé relace byl další pokrok v procesu narovnání historických vztahů, a to zcela v duchu česko-německé deklarace 1997: Právě na této platformě nastal dlouho očekávaný politický průlom v česko-bavorských vztazích. Paralelně se zároveň prohluboval vnitročeský dialog o válce a poválečných událostech, zejména ve vztahu k německému obyvatelstvu Československa.

První polovinu roku českou politiku určovala překlenovací úřednická vláda. Neměla jasně profilovanou politickou orientaci, velmi dobrý pracovní vztah mezi premiérem J. Fischerem a kancléřkou A. Merkelovou ale umožňoval úspěšně spravovat praktickou vztahovou agendu. Vztahy s Německem nebyly kontroverzní, vzhledem k omezenému mandátu měly ale spíše udržovací charakter a nestaly se předmětem společenské diskuse.

V druhé polovině roku se česká politika s nástupem nové vlády aktivizovala, zároveň se projevil znatelný posun v některých oblastech směřování zahraniční politiky. Vláda, vedená ODS, inklinovala tradičně spíše k atlantické orientaci v mezinárodních vztazích. Německá vláda na své straně vystupovala v postlisabonském období jako neobismarckovský „satureovaný stát“ a *status quo power* nemající jiné ambice než podílet se v rámci NATO a EU na udržení stability mezinárodního systému a za-

jišťovat přebytek obchodní bilance, nezbytný pro financování německého sociálního státu. Takové Německo pokračovalo v převážně reaktivní politice, a to i tam, kde se ujímalo vedení – tedy včetně řešení krize eurozóny. Bylo aktivní a často i efektivní na taktické úrovni, postrádalo ale jasné strategické priority; mezi výjimky patřila tradiční geostrategicky a ekonomicky podmíněná snaha SRN nedopustit oddělení Evropy a Ruska – a tedy také podpora Obamově politice „resetu“ ve vztazích s Moskvou.

Politický kontext

Na německou politiku reagovali čeští političtí aktéři diferencovaně. Pokud jde o bezpečnostní politiku, reagoval atlantický proud české politiky na přístup prezidenta Obamy k Rusku se zjevnou, i když nevyřčenou skepsí (popř. i nedůvěrou), byl takovému zaměření německé politiky nadále vzdálen. Bezpečnostní politika tak byla oblastí, v níž se čeští atlantici vůči Německu vymezovali spíše kriticky. Evropské zaměření německé bezpečnostní politiky nacházelo větší pochopení u českých evropeistů a internacionalistů, přičemž posledně jmenované ve vládě zastupovali někteří představitelé TOP 09; ministr K. Schwarzenberg ovšem sám sdílel spíše pohled atlantistů v ODS. Byla to hlavně výše uvedená reaktivnost německé politiky v postlisabonském období, jež je neuspokojovala: bez výrazné angažovanosti SRN není podle této pozice akceschopná EU vůbec představitelná – a to nehledě na nové institucionální instrumenty, které Evropská unie získala v *Lisabonské smlouvě*. Tradiční pozici zaujímal i čeští autonomisté/suverenisté (např. prezident Klaus, iniciativa D.O.S.T., Suverenita Jany Bobošíkové, Strana svobodných občanů Petra Macha, KSČM): nadále se obávali rostoucí role Německa a odmítali mj. i proto sdílení suverenity na úrovni EU, prosazovali naopak posilování národního státu.

Poněkud jiná situace existovala v oblastech evropské politiky, jež neměly vojensko-bezpečnostní charakter. Posun směrem k německé pozici, který čeští atlantisté učinili během českého předsednictví v EU v roce 2009, nová vláda P. Nečase sice částečně korigovala, v řadě oblastí ale kooperativní vztah pokračoval. Pokračovala i poměrně velká blízkost v náhledu na řešení finanční krize a stabilizaci eurozóny: Koaliční strany české pravicově-liberální vlády zaujímaly ze své podstaty postoje, příbuzné s přístupy vlády SRN, pokud jde o hospodářskou politiku, rozpočtovou kázeň. Nic na tom nemění fakt, že vládní prohlášení ve vztahu k EU hovořilo výhradně o českých zájmech v době, kdy se do jinak pragmatické rétoriky kancléřky Merkelové vracel hodnotový prvek a tedy i zdůraznění významu záchrany EU jako takové.²

Německo se jako politické téma významněji neobjevovalo v programech žádné z parlamentních politických stran jinak než jako součást většího celku (zejména EU a NATO) a v odkazech na zájem o dobrou spolupráci se sousedními státy.³ Figurovalo tak jako partner konkrétních projektů: Volební program ODS zmiňoval SRN právě pouze v kontextu „*obousměrného propojení ropovodu a plynovodu*“.⁴ Nepřímo ale ODS naznačila odstup od německé politiky v EU, když očekávala nové šance pro „*celoevropskou reformní politiku*“ od svého působení v euroskeptické Skupině Evropských konzervativců a reformistů (ECRG) v Evropském parlamentu; vymezuje se tak *a priori* vůči evropské politice německých konzervativních stran.⁵ Podobně ne-

mohla ODS veřejně podpořit euro mj. proto, že se s ním v zásadě sžila v době premiéra M. Topolánka jako s projektem výhradně ekonomickým a jeho politický rozměr pomíjela. V době „eurokrize“ a všeobecné nejistoty pak bylo posílení politického vnímání eura pro stranu velmi obtížné. Jestliže premiér Nečas zaujímal pragmatický postoj, byly postoje strany – mj. díky blízkosti tomu, že premiér Nečas přiblížil ODS opět k Václavu Klausovi – ovlivňovány vyhraněnými preferencemi Hradu.

Ostatní politické strany, ať už vládní, nebo opoziční, se v otázce eura a vztahů se SRN výrazně neprofilovaly. ČSSD nebyla vůči politice kancléřky Merkelové nekritická už vzhledem k solidaritě s opoziční SPD. V diskusi v rámci ČSSD byla váha Německa uváděna jako důvod, proč by ČR měla posilovat evropské instituce, které relativizují asymetrii mezi členskými zeměmi. Ve vztahu k členství v eurozóně dávala najevo větší zájem než ODS. Německou politiku kritizovala za otálení při poskytnutí finanční připomoci Řecku.⁶ Pozice KSČM byla vůči euru velmi kritická, rozpad eurozóny pro ni ale v zásadě nepředstavoval vytoženou metu; kárala spíše Berlín za nedostatečnou ochotu poskytnout bezprostřední pomoc Řecku jako „oběti“ zavedení eura. KSČM udržovala od německé politiky obecně odstup. Soustředila se především na otázky hospodářské a interpretovala shodu pravicových vlád ČR a SRN na politice rozpočtových škrťů jako další důkaz toho, že se ČR stala polokolonií německého kapitálu.⁷ Naopak Strana zelených vnímala německou politiku fiskální disciplíny jako příklad pro ČR; ve svém volebním programu se zavazovala k prohlubování spolupráce s Německem a dalšími sousedními státy.⁸ KDU-ČSL chtěla pro spolupráci s Německem a dalšími sousedy využívat programy EU.⁹

Evropa tak zůstala rozdělujícím tématem české zahraniční politiky a politického prostoru i ve vztahu k Německu. Prezident Klaus se ostře vymezil proti německému pojetí evropské politiky např. slovy že „*dnes, po přijetí Lisabonské smlouvy, se dá říci, že Německo získalo mírovou cestou jasnou evropskou hegemonii, o níž bezúspěšně vedlo dvě světové války*“.¹⁰ Ještě důrazněji vystupovali jeho spolupracovníci: Petr Hájek, vicekancléř prezidenta Klause, ve své knize *Smrt ve středu*, uvedl, že se ČR dostala zpět pod německý protektorát a že je Evropská unie pokusem vytvořit „Čtvrtou říši“ – což byly teze, jež s ním sdílel další vyhraněný euroskeptik, bývalý europoslanec Vladimír Železný.¹¹

Překonána nebyla polarita vnitrospolečenské debaty o minulosti. Dlouhodobě se v ní profilovaly na jedné straně zastánci kritického diskurzu poválečného vývoje a obecně doby před rokem 1989, kteří zdůrazňují obecné principy a hodnoty. Na druhé straně stáli odpůrci kritické (sebe)reflexe, kteří se opírali především o národně-státní argumentaci. Česko-český dialog nicméně pokročil a část české veřejnosti se konfrontovala s událostmi, jež následovaly po druhé světové válce, zejména v souvislosti s vyháněním a odsunem německého obyvatelstva. Motivem byl především zájem o vlastní minulost a tedy i snahy o místní připomínky obětí poválečných událostí, jejich vyšetřování, posiloval se ale také vztah ke kulturním dějinám. Jiná část společnosti kritický diskurz z principu odmítala, zaujímal obrannou „národní“ pozici, hovořila o nepřijatelném zkreslování dějinných událostí. Tuto obavu vyjádřil např. prezident Klaus, když prohlásil, že je frustrován „*narůstající asymetrií*“ mezi pozorností věnovanou událostem, jež se staly za druhé světové války a po jejím skončení, a kri-

tizoval údajnou „absenci důrazu na klíčový význam časové posloupnosti a kauzální příčinnosti těchto událostí“.¹²

Naopak, spíše sjednocujícím politickým tématem se stala návštěva bavorského premiéra H. Seehofera, již všechny politické strany vnímaly jako pozitivní a úspěšnou. Pouze KSČM vydala již předem prohlášení, podle něž mělo jít o „zcela asymetrický a scestný politický krok“.¹³

Ve vztahu k SRN se tak nadále projevovala slabost českého politického konsenzu zejména v evropské politice, ale i ve vztahu k vlastní minulosti. Chybějící soustavný zájem o zahraniční politiku byl v roce 2010 do určité míry překryt dramatickým vývojem eurozóny, který vrátil Německo do české zahraničněpolitické debaty. Potvrdilo se, že Německo představuje významné téma zejména ve zlomových situacích, kdy se rozhoduje o celkovém evropském kontextu české zahraniční politiky a vnějších hospodářských vztahů.

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Úspěchy pracovních styků na nejvyšší i na pracovní úrovni

Potvrdilo se, že důležitým předpokladem aktivní politiky vůči německému sousedovi je vytvoření přímých a funkčních vztahů mezi hlavními aktéry: personifikace představuje jeden z předpokladů efektivní přímé diplomacie. Potřebné nástupiště pro aktivní politiku si tak v Berlíně vytvořil během své návštěvy (19.–20. srpna) premiér P. Nečas, když navázal velmi dobrý pracovní kontakt s kancléřkou Merkelovou.

Ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg (jehož první cesta vedla 19. července právě do Německa) mohl navázat na své výborné vztahy v SRN z dob vlády M. Topolánka. Věcně hájil potřebu cestovat do SRN a dalších sousedních zemí konstatacím, že „právě kvůli tomu, že máme dobré sousedské vztahy, se musíme víc o ně starat a o ně pečovat“.¹⁴ Problémem české politiky nejpozději od doby českého předsednictví v EU ovšem bylo, že na německé straně tato filozofie ustupovala pragmatickému soustředění na zájem o stabilitu a o konformitu české politiky s německým postojem zejména v EU.

Úspěchem české diplomacie bylo, že zajistila nástupní návštěvu spolkového prezidenta Ch. Wulffa, který se již předtím představil ve většině sousedních zemí SRN a návštěva České republiky pro něj sama o sobě nepředstavovala prioritu. Jednání s prezidentem Klausem proběhla ve velmi dobrém duchu, i když se oba politici nutně lišili v konkrétních názorech např. na otázky eurozóny. Návštěva znamenala vrchol prezidentské vztahové agendy vůči SRN.

Téměř historický úspěch v navazování přímých pracovních styků mezi současnou německou a českou politickou reprezentací představovala první návštěva bavorského premiéra v Praze (19.–20. prosince). P. Nečas našel v H. Seehoferovi (CSU) pragmatického partnera, s nímž sdílel zájem „prolomit ledy“ v oficiálních kontaktech a dodat tak jinak intenzivním česko-bavorským vztahům chybějící politickou úroveň. Prohloubila se pracovní spolupráce ministerstev zahraničních věcí: na schůzce mi-

nistrů Kohouta a Westerwelleho 4. března v Berlíně se strany dohodly na ustavení konzultačního mechanismu (platformy) na úrovni vrchních ředitelů a ředitelů odborů obou ministerstev zahraničních věcí pro výměnu informací, analýz a stanovisek a identifikaci možných společných projektů. Akcent byl přitom na bilaterální spolupráci v oblasti Východního partnerství a energetické politiky. Konzultační mechanismus zastřeší pravidelné setkávání příslušných náměstků ministrů. Ministři rovněž navázali na úspěšně se rozvíjející praxi, když se dohodli na provádění pravidelných recipročních stáží diplomatů obou zemí na ministerstvech zahraničních věcí.¹⁵

Finanční krize a stabilizace eurozóny

Vztahu české politiky a médií k Německu v roce 2010 dominoval dramatický vývoj eurozóny a role SRN jako hegemonu snah o její stabilizaci. Základem převládajícího vzájemného porozumění, zejména po nástupu vlády P. Nečase, byla blízkost hospodářských kultur obou zemí, založená na směřování k nízké inflaci, vyrovnanému rozpočtu a posilování konkurenceschopnosti exportně orientovaného hospodářství. To se projevovalo v přístupu k finanční krizi již v roce 2009. Dodržování principů hospodářské disciplíny a zvyšování efektivity představovalo pro Německo, hlavního garanta stabilizace eurozóny, i ČR zcela klíčovou otázku. Kancléřka Merkelová uvítala premiéra Nečase mj. slovy „s radostí jsem přijala, že Česká republika s novou vládou se silně orientuje na konsolidaci rozpočtu“ (19. srpna).¹⁶

Berlín by zjevně velmi uvítal, kdyby právě tato česká vláda vyslovila alespoň symbolický zájem dosáhnout členství v eurozóně co nejdříve. Během návštěvy premiéra Nečase kancléřka Merkelová údajně naznačila, že by „Česko ráda viděla v klubu“ a že by Praha patřila ke spojencům, s jejichž pomocí by SRN eurozónu stabilizovala a vedla k hospodářské disciplíně. Podobné nabídky měly směřovat i na Polsko.¹⁷ Vládní koalice ale byla v této otázce velmi zdrženlivá a gesto, které by Českou republiku mohlo v krizi eurozóny posunout do polohy důležitého partnera SRN, neučinila.

Jedním z důvodů byl fakt, že v ODS P. Nečase hrál větší roli hlas jejího zakladatele – V. Klause, jehož konzistentně negativní postoj vůči euru dával jeho domovské straně malý prostor pro politický, nebo alespoň rétorický manévr. Prezident Klaus pokračoval ve své kritice eura a uplatňoval ji (jako vždy) i na německé půdě, tentokrát např. svým článkem ve *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (27. dubna) a vystoupením v rámci známého přednáškového cyklu na Humboldtově univerzitě (29. dubna). Klaus v Berlíně kritizoval SRN mj. za otálení při poskytnutí pomoci Řecku. Německo podle něj musí nést následky integrace, již samo formovalo. Podpořil tak rostoucí skepsi vůči euru a EU v německé společnosti a za svůj kritický pohled sklídl bouřlivé ovace.¹⁸ Odstup od německé reprezentace se nejlépe projevil v situaci, kdy V. Klaus neviděl české členství „v představitelné budoucnosti“, kdežto prezident Ch. Wulff chválil ČR za „dobrou úlohu při tvorbě pravidel“ v EU a doporučoval jí přijetí eura.¹⁹

I přes určitou ambivalenci v přístupu k otázce členství v eurozóně měla ale česká politika v Německu převážně pozitivní odezvu: hlavním zájmem SRN bylo, aby česká vláda prováděla hospodářskou politiku, jež by jí v perspektivě přijetí do eurozóny umožnila. Německá strana přijala i fakt, že se Česká republika nezapojila do záchran-
ného balíčku zemí eurozóny.

Obecné otázky evropské politiky

V první polovině roku ještě v česko-německém vztahu „dobíhala“ atmosféra českého předsednictví v EU v roce 2009 a německé pomoci české straně oslabené pádem vlády. Nadále platilo, že česká politika v EU byla s německým přístupem kompatibilní ve většině hlavních otázek, více než s ostatními členskými státy EU. Česko-německá spolupráce ve věcných bodech pokračovala bez problémů, i když intenzita vztahů ve srovnání s rokem 2009 v některých oblastech poklesla.

V prvním pololetí se agenda v očekávání předčasných voleb v České republice dramaticky nerozvíjela. Vláda P. Nečase po svém nástupu zahájila vůči SRN „pozitivní ofenzívu“ styků na pracovní úrovni: během několika měsíců do Prahy přijeli státní tajemníci německého MZV W. Hoyer a W.-R. Born, každý měsíc se konala alespoň jedna důležitá bilaterální akce, přičemž otázky EU představovaly naprostou většinu projednávané agendy.

Hlavním předpokladem spolupráce byla realizace *Lisabonské smlouvy*. Jistý význam měla i skutečnost, že se SRN v roce 2009 stala *de facto* garantem úpravy, kterou si vynutil prezident Klaus; její realizace proběhne v budoucnosti, v roce 2010 toto téma ve vzájemných vztazích aktuální nebylo.

Při řešení krize eurozóny česká vláda podpořila filozofii německého přístupu – tedy zejména akcent na rozpočtovou disciplínu. Nepodílela se nicméně na záchranném mechanismu a zdrženlivě vnímala případnou změnu *Lisabonské smlouvy*, již spojovala s referendem, např. kdyby mělo dojít na možnost odebrat státu hlasovací práva v případě, že nedodrží kritéria paktu stability a růstu.

Rozdíl se projevovaly v přístupu k „problematickým“ členům EU – Rumunsku a Bulharsku: Německá strana se je zdráhala podpořit při přijetí do schengenského prostoru a akcentovala jejich nepřipravenost. ČR tuto otázku posuzovala benevolentněji a soustředila se na základě vlastní zkušenosti na pozitivní efekty přijetí. Podobně Německo – pod dojmem eurokrize a s ní spojených výdajů – zdrženlivě posuzovalo možnosti dalšího rozšiřování EU; ČR naopak ve své podpoře přijetí nových členů setrvalo.

Očekávaly se rozdíly v přístupech obou zemí k vyjednávání nového rozpočtu EU, kdy česká strana hledala možnost buď vyrovnání plateb, nebo radikální reformy společné zemědělské politiky. Obě strany se shodly na tom, že by se rozpočet EU neměl navýšit přes 1 % HDP.

Bezpečnostní politika a situace v regionu

Po nástupu pravicové koalice se prosadil posun české politiky ve prospěch atlantické pozice. Nevyřčená, ale zjevná skepse podstatné části atlantické komunity vůči prezidentu Obamovi a jeho politickým krokům, zejména tzv. „resetu“ ve vztahu k Rusku, nebo perspektivě světa bez jaderných zbraní, českou politiku od přístupů SRN oddalovala. Podobně německá politika nesdílela zklamání z rekonfigurace projektu protiraketové obrany, již projevovaly v Praze atlantické kruhy; naopak vítala jeho inkluzivní charakter a tedy potenciální možnost integrovat do celého procesu Rusko.

V bezpečnostní agendě Německo pro českou politiku nicméně nepředstavovalo hlavního partnera a podobně se Německo nesoustředilo primárně na ČR. S převedením protiraketové obrany na novou platformu přestala být ČR předmětem zvláštní

pozornosti SRN (a dalších zemí), což část české politiky vnímala negativně.²⁰ V předí německé bezpečnostní politiky stál problém Íránu, v němž česká politika příliš nefigurovala.

Jako problematické se potvrdilo střídání preferencí v oblasti bezpečnostní politiky s výměnou českých vlád. Přechodný kabinet J. Fischera o výrazný zahraničněpolitický profil ani neusiloval. Vlastní (a stranické) preference ovšem naznačovali jeho ministři. Ministr zahraničních věcí J. Kohout např. před návštěvou v Berlíně prohlásil, že by se NATO mělo vrátit ke svým kořenům, tedy k teritoriální obraně.²¹ Tento postoj má tradičně v německé politice kladnou odezvu.

Politicky citlivé téma představovaly substrategické jaderné zbraně: německá strana je zařadila na svou zahraničněpolitickou agendu zejména pod vlivem koaliční strany – liberální FDP. O tom, aby o stažení jednala NATO, panoval v Německu obecně konsenzus, stejně jako o potřebě „globální nuly“ v oblasti jaderných zbraní.²² Česká strana se k těmto cílům hlásila v době Fischerovy vlády.²³ Následující pravo-středová koalice premiéra Nečase ale již vnímala otázku stažení substrategických jaderných zbraní (podobně jako jadernou „globální nulu“) se značnou opatrností.

Rovněž americký „reset“ ve vztazích s Ruskem a nová jaderná strategická doktrína USA byly hodnoceny vládami A. Merkelové a J. Fischera obdobně kladně. Naopak atlantický proud české bezpečnostní politiky, dominantní ve vládě P. Nečase, se k posunu v americké politice vyjadřoval zdrženlivě; na neveřejných fórech se pak vůči politice prezidenta Obamy a podobně orientovanému přístupu SRN jasně vymezoval. Německo, spojenec v NATO, si paradoxně „udrželo“ místo v geopolitické argumentaci české atlantické komunity. Například ministr obrany A. Vondra zdůrazňoval zájem, aby Američané zůstali angažováni „v prostoru mezi Německem a Ruskem“.²⁴

Česká politika nebyla zcela jednotná ani v tom, zda a jak posilovat společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a společnou bezpečnostní a obrannou politiku EU. Prezident Klaus se např. vyslovil proti posilování EU v této oblasti v již zmiňovaném článku ve *FAZ* 27. dubna. V praktických otázkách se nicméně česká strana jako tradičně na společné politice podílela. Novou dimenzi česko-německé asymetrie představovala ESVA: česká politika nebyla příliš úspěšná v obsazování postů v rámci této nové diplomatické služby EU. Naopak, obě strany spojoval kritický přístup k postupu vysoké představitelky Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku C. Ashtonové, který považovaly za málo transparentní a nedostatečně aktivní při zapojování členských zemí do formování a uskutečňování společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU.

V centru společného zahraničněpolitického zájmu ČR a SRN zůstával projekt Východního partnerství. V první polovině roku obě strany zdůraznily otevřenost projektu účasti dalších zemí, zejména Ruska nebo Turecka.²⁵ Pozitivní prezentace Východního partnerství v Rusku patřila mezi priority německé politiky od samého počátku. Berlín se podařilo změkčit původní odmítavé stanovisko Moskvy v říjnu 2010.²⁶ K té době ale již nová česká vláda sledovala vůči Rusku důraznější politiku. Diskuse o možné spolupráci v této oblasti proto dále pokračovala, nedospěla ale k žádné konkrétnější dohodě. Právě Východní partnerství by se mělo podle závěrů návštěvy ministra G. Westerwelle v Praze v prosinci 2009 stát významnou oblastí česko-

-německé spolupráce. Naznačil to i společný článek ministrů zahraničních věcí ČR a SRN 4. března v *Mladé frontě Dnes* a *Finacial Times Deutschland*, v českém listu ovšem až na straně 13 (!).

Nečekaným způsobem česko-německé vztahy ovlivnil vývoj v Maďarsku: Německo (podobně jako Rakousko nebo Polsko) bylo znejistěno některými autoritářskými a nacionalistickými projevy v maďarské politice. Hrozbu navíc představoval hospodářský propad země, kterou německá politika a společnost až do rozšíření EU v roce 2004 vnímala jako nejpokročilejší a „nejkompatibilnější“ zemi regionu. Vdledjším efektem tohoto jevu byla skutečnost, že německá politika projevovala zvýšený zájem o spolupráci se stabilními zeměmi střední Evropy, zviditelnila se i Visegrádská skupina.

Hospodářské vztahy

Závislost na německé konjunktře se projevila mj. tím, že hospodářský růst „superkompetitivní“ SRN stimuloval postupné oživení i na české straně. V době krize vzrostl podíl Německa na českém zahraničním obchodě. V opačném směru se podobný efekt projevoval jen v lokálních rozměrech: V některých německých příhraničních městech až 30 procent zákazníků tvořili Češi.²⁷ V České republice fungovalo asi 3500 podniků, které mají souvislost s Německem a zaměstnávají asi 100 000 lidí.²⁸ Česko-německá obchodní a průmyslová komora měla cca 5500 členů a byla největší bilaterální zahraniční hospodářskou komorou v ČR.²⁹

Růstu české ekonomiky pomáhala skutečnost, že němečtí investoři vnímali ČR jako nejpřitažlivější zemi střední-východní Evropy; očekávali od ní ale konsolidaci státního rozpočtu, reformu pracovního práva a vzdělávacího systému.³⁰ Německé firmy měly zájem prosadit v ČR pružnější pracovní právo (flexibilnější konta pracovní doby). Pro české odbory šlo o požadavek nepřijatelný; shodly se ale s německými podnikateli na německém modelu *Kurzarbeit*, který by ovšem musela spolufinancovat česká vláda. 81 % německých podnikatelů si přálo zavedení eura, němečtí investoři kritizovali, že jim „*chybí politická předvídatelnost*“ ČR.³¹

Energetická problematika, dříve dramaticky diskutovaná i v česko-německých vztazích zejména v souvislosti s přerušením dodávek ruského plynu přes Ukrajinu v lednu 2009 a v souvislosti s výstavbou německo-ruského plynovodu Nord Stream, byla trvalou, ale méně dramatickou součástí česko-německých vztahů. Dodávky plynu v ČR zajišťovaly převážně německé firmy, jež také budovaly přípojku na baltský plynovod Nord Stream: část dosahující k české hranici byla v podstatě dokončena (plynovod Opal), s výstavbou na českém území se počítalo v letech 2011–2012. Půjde o tranzitní plynovod Gazela společnosti Net4gaz německého koncernu RWE. Na čtyřech místech bude 166 km dlouhý plynovod napojen na českou síť.³² RWE posiloval svou přítomnost v ČR i tím, že zde vybudoval své centrum pro střední-východní Evropu. Potvrdil, že nemá zájem o *asset swap* s ruskými energetickými giganty, tedy „výměnu“ vlastnictví zařízení v ČR a Rusku.

Premiér Nečas a kancléřka Merkelová se shodli na propojování energetických sítí a výstavbě plynovodu Nabucco.³³ Na vládní úrovni se sblížily postoje obou stran, pokud jde o jadernou energetiku: prodloužení fungování německých jaderných elektrár-

ren a úvahy o rozšíření Temelína vycházely z potřeby zajistit spolehlivý přísun energie a splnit evropské závazky snížení emisí CO₂. Aktivizace jaderné energetické politiky narážela na odpor oponentů „jádra“ v obou zemích, téma bilaterálních vztahů nicméně nepředstavovala – i během návštěvy H. Seehofera zůstala v podstatě na okraji pozornosti. Českou pozici samozřejmě s pochopením vnímali představitelé Svazu německého průmyslu.³⁴ České straně se nedařilo ve vzájemných vztazích řešit přetěžování přenosových sítí tokem elektřiny z Německa.

Doprava

Německá strana vyzývala Českou republiku k dostavbě dálnice D8, kde chybí dvacetikilometrový úsek mezi Lovosicemi a Ústím nad Labem. Česká strana v rámci zvyšování konkurenceschopnosti Evropy v globální soutěži argumentovala ve prospěch výstavby moderního železničního koridoru Praha–Plzeň–Domažlice–Mnichov.³⁵

Do plánů výstavby dopravní infrastruktury vstupoval stát, regiony i dotčené obce. V oblastech, kde na sebe plány infrastruktury nenavazovaly, se zájmy a představy obou stran střetaly, nebo byly dokonce v konfliktu. Sasko např. postavilo silnici od Cvikova do Schneebergu směrem na Karlovy Vary a vyvolávalo opakovaně jednání o možnosti výstavby pokračující silnice přes Krušné hory. Ta ale nebyla v harmonogramu výstavby dopravní infrastruktury ČR a bránily se jí dotčené obce, protože se obávaly masové kamionové dopravy. Naopak česká tripartita schválila výstavbu jezu na Labi jako součást opatření pro oživení ekonomiky. Proti vystupovali čeští i němečtí ochránci přírody (společnost Arnika a německý BUND, který má 400 000 členů a podporuje modernizaci železnic), kteří plán hodnotili jako investici hospodářsky nesmyslnou a ekologicky škodlivou. V této otázce se projevila i změna politické konstelace: vláda P. Nečase dávala zastáncům výstavby zatím největší naději na realizaci.³⁶

Ochrana prostředí

Téma výstavby jezu na Labi se stalo testem česko-německé spolupráce při ochraně životního prostředí: Sasko podalo proti stavbě jezu u Děčína protest, protože se obávalo, že ohrozí druhovou rozmanitost v Labi a zmenší množství vody, protékající do Německa.³⁷

Předmětem česko-německé diskuse se stala rovněž plánovaná dostavba jaderné elektrárny Temelín. Bavorská vláda sama podpořila prodloužení životnosti jaderných elektráren v Bavorsku o minimálně 15 let s tím, že by v opačném případě zavřela své elektrárny jen proto, aby začala dovážet energii z Temelína. Rozhodnutí bylo ale kontroverzní v Bavorsku samém.³⁸ V srpnu až září měla bavorská a saská veřejnost možnost vyjádřit se k plánům ČEZ na dostavbu Temelína, využila jej ale – na rozdíl od veřejnosti rakouské – pouze velmi omezeně. Bavorské ministerstvo životního prostředí žádalo české partnery o poskytnutí dodatečných informací ohledně bezpečnostních schránek dvou plánovaných bloků.³⁹

Pokračovaly lokální iniciativy, které se zaměřovaly na příhraniční projekty, spolufinancované z EU. Vznikl tak Krajinný park Bavorsko–Čechy, zahrnující mikroregion Dobrohost a LAG Brückenland Bayern.

Vnitro

Politickou a společenskou pozornost nadále poutala otázka kontrol za německými hranicemi. Ministři zahraničních věcí Kohout a Westerwelle se shodli, že kontroly českých řidičů, které německá policie v pohraničí provádí, sice neporušují *Schengenskou dohodu*, v některých případech ale odporují jejímu duchu.⁴⁰ To, že většinu kontrol provádějí bavorsští policisté, zdůvodňovala bavorská strana tím, že sice kriminalita v Bavorsku klesla na nejnižší úroveň za 18 let, že ale na Čechy připadá nejvíce pokusů o pašování drog a v pohraničí roste počet krádeží aut. Rozsah kontrol byl značný, německá policie např. prověřovala většinu českých linkových autobusů.⁴¹ V saské CDU se ozývaly hlasy pro obnovu kontrol přímo na hranicích. Důvodem byl 30procentní nárůst krádeží aut v Sasku v roce 2009; v prvním pololetí 2010 ovšem počet krádeží aut v českém pohraničí opět o třetinu klesl.⁴² Podle saského ministra vnitra nastal závod s kriminálními bandami.⁴³ Posilovat se proto měla i přímá příhraniční spolupráce, česká policie pak v reakci na nárůst krádeží aut v německém pohraničí začala provádět obdobné kontroly aut s německou značkou na svém území.⁴⁴ Systém společných hlídek fungoval „v malém“ již od roku 2007 na Labi, kdy na společné policejní lodi „Evropa“ pravidelně slouží dva čeští a dva němečtí policisté. Podobně pokračovalo propojování činnosti dopravní policie, kdy např. ústecká a saská úřadovna spolu začaly využívat dvě speciální dodávky pro kontrolu nákladní dopravy.⁴⁵ V první případu pohraničního pronásledování dopadli u Krupky policisté ze Saska tři lupiče z ČR, jež poté zatkla česká policie. Tento postup umožňuje *Schengenská dohoda* i spolupráce policie obou zemí.⁴⁶ Rostla např. i schopnost hasičů obou stran pomáhat v případě potřeby za hranicemi.⁴⁷ Nepodařilo se naopak, díky nedořešeným technickým otázkám, dotáhnout do konce dohodu o možnosti nasazovat na území sousedního státu záchrannou lékařskou službu.

Otázky minulosti

Nevýznamnější událostí v této oblasti byla návštěva bavorského premiéra Seehofera. Představovala úspěšný příklad diplomatického úsilí obou stran, kdy zátěž minulosti již nebránila otevření styků na politické úrovni. *De facto* se tak princip česko-německé deklarace z roku 1997 začal uplatňovat i na politické úrovni vztahů česko-bavorských. Ve smířlivém duchu se nesly již dříve hlavní projevy na každoročním srazu sudetských Němců, konaném tentokrát v Augsburgu (22.–23. května) pod vstřícně formulovaný heslem „Společné dějiny – společná budoucnost v Evropě“. Jestliže ministryně práce a sociálních věcí Bavorska Christine Haderthauerová (jejíž úřad v bavorské vládě záležitosti sudetských Němců spravuje) prohlásila, že „*do Evropy nepatří ani Benešovy sochy, ani Benešovy dekrety*“,⁴⁸ orientovali se premiér Seehofer i mluvčí Sudetoněmeckého krajanského sdružení Posselt na budoucnost – zjevně ve snaze nezablokovat možnost uskutečnit konečně oficiální návštěvu Prahy.⁴⁹

Pokračoval proces českého vyrovnání s minulostí, v němž se zesíleně angažovala zejména místní veřejnost. V Postoloprtech byla po mnoholeté diskusi odhalena pamětní deska, připomínající masakr 763 německých obyvatel regionu z června 1945. Velvyslanec SRN v ČR Johannes Haindl při obřadu neopomněl zmínit, že tragická událost byla následkem utrpení, které Evropě přineslo nacistické Německo.⁵⁰ Vyšet-

řování údajných poválečných vražd a poprav Němců proběhla v Dobroníně a ve Znojmu; vyšetřování naopak skončilo v případě ostravského tábora Hanke, kde mělo být zabito okolo 200 osob.⁵¹

Příspěvky z německé strany přicházely zejména z politických kruhů. Prezident SRN Ch. Wulff při návštěvě v Praze 19. listopadu prohlásil, že „*my Němci jsme Čechům v době okupace způsobili nevýslovné utrpení*“.⁵² Uvedl také, že zločiny nacistů nelze srovnávat s poválečným děním v ČSR.⁵³ Mluvčí Sudetoněmeckého krajanského sdružení B. Posselt se k minulosti vyjádřil v Lidicích slovy: „*Ukláníme se před našimi spoluobčany z Lidic a žádáme o odpuštění té části viny, kterou i my neseme*.“⁵⁴ Oba zároveň připomněli i násilí spáchané na Němcích po druhé světové válce.

V Německu byla otevřena výstava o Česích totálně nasazených v Nordhausenu ve výrobě V2.⁵⁵ Velmi široký dosah měla výstava věnovaná totálně nasazeným, která byla v létě umístěna na stěnách stanic berlínského metra.

Významný fenomén představovalo několik kulturních a mediálních počínů, symbolické akty historické paměti i méně viditelné, místně založené aktivity. Pozornost české a hlavně německé veřejnosti upoutal film Juraje Herze *Habermannův mlýn*, který v lednu získal Bavorskou filmovou cenu a byl dlouho na úvodní webové stránce Sudetoněmeckého krajanského sdružení.⁵⁶ Pro německou veřejnost i politiku symbolizoval ochotu české společnosti zabývat se nepředpojatě otázkou války a poválečné doby. Myšlenkou pochopení doby bylo vedeno řada dalších děl (dokument *Dům se zelenou střechou*, ČT2 11. února, ARD 1. března), přičemž některé záměrně vyvolávaly kontroverzní debaty, jako např. film režisér Michala Vondráčka *Zabíjení po česku*. Autor dostal za svůj dokument od německé nadace Centra proti vyháněním cenu Franze Werfela za lidská práva.⁵⁷

Kontroverznost tématu potvrdilo vystoupení prezidenta Klause, který u příležitosti výročí událostí 17. listopadu odmítl asymetrii – v médiích i v politickém diskurzu – mezi pozorností věnovanou událostem před zahájením druhé světové války, jejímu průběhu a událostem po jejím skončení.⁵⁸ Naopak V. Havel viděl v asymetrii důsledek dlouhodobého mlčení o poválečné části historie a ministr Schwarzenberg považoval za správné, aby se Češi vyrovnávali především s vlastními zločiny.⁵⁹

Nikoli česká politika, ale média (a rovněž KSČM) věnovaly pozornost otázce zastoupení Svazu vyhnanců v radě Nadace Útěk, vyhnání, usmíření. Komentáře se věnovaly zejména tomu, že z vědecké rady nadace vystoupila česká historička docentka Kristina Kaiserová. Svůj odchod vysvětlila nepřipustnou politizací práce rady (již dříve radu z podobných důvodů opustil polský historik Tomasz Szarota). Německá SPD s případem spojila kritiku nadace za to, že vychází ve svém pojetí vstříc německému Svazu vyhnanců.⁶⁰ Jako členka česko-německé komise historiků se pak docentka Kaiserová podílela na přípravě výstavního konceptu centra, který byl schválen správní radou centra 25. října.⁶¹

Týdenník *Der Stern* přinesl zprávu, že ministr Schwarzenberg připouští možnost zrušení dekretů prezidenta Beneše. MZV tuto informaci dementovalo. Vyplývala z reportáže televize ARD, jejíž tým přijel do Prahy z Berlína a pracoval bez konzultace s pražským štábem ARD, dobře obeznámeným s českým konsenzem v daném tématu.⁶²

Dále svou činnost rozvíjel Česko-německý fond budoucnosti. Ředitel sekretariátu fondu Tomáš Jelínek uvedl, že „*prioritou Česko-německého fondu budoucnosti zůstává vedle výměn mládeže a partnerství škol rovněž spolupráce v kulturní sféře*“.⁶³ Na spolupráci se podíleli rovněž sudetští Němci, kteří se zapojovali do společných projektů renovace kulturních památek v místech dříve osídlených Němci (7,5 mil. Kč pro rok 2011). Na zasedání v bavorském Schönsee (22. září) Správní rada fondu podpořila 93 bilaterálních projektů sumou téměř 9 mil. Kč.

Pokračovala snaha uskutečňovat humanitární gesta vůči obětem nacismu. Deutsche Bahn poskytne okolo 6,3 mil. Kč prostřednictvím Nadace Připomínka, odpovědnost a budoucnost na lékařskou nebo sociální pomoc především ve prospěch Židů a Romů, přeživších vyhlazovací koncentrační tábory.⁶⁴

V nejobecnější rovině společnou historii jako spojnicí regionu Bavorska a jižních Čech přiblížily oslavy tisíciletí Zlaté stezky mezi Pasovem a Prachaticemi.⁶⁵ První muzejní sbírku s tématem dějin a kulturního odkazu českých Němců v Čechách budovala v Ústí nad Labem vědecká, vzdělávací a kulturní instituce Collegium Bohemicum.⁶⁶

Sub-nacionální úroveň

Českou republiku v průběhu roku navštívili premiéři Braniborska M. Platzeck a Saska S. Tillich. Úspěch zástupců českého MZV představuje skutečnost, že se po sedmi letech jednání podařilo zajistit, aby saská strana získala možnost využívat pro své aktivity v Praze historickou budovu Lužického semináře. Tento úspěch symbolizuje stále intenzivnější vztahy mezi ČR a Saskem.

Hlavní událostí na zemské úrovni byla nicméně výše uváděná první návštěva bavorského premiéra v Praze (19.–20. prosince). Její příprava proběhla během asi šesti měsíců, byla tedy relativně krátká, ale velmi náročná. Jak uvedl jeden z hlavních aktérů příprav, velvyslanec ČR v SRN Rudolf Jindrák, připomínal postup svou intenzitou a naprostou utajeností kriticky citlivá jednání o česko-německé deklaraci v letech 1995–1996 (podepsána 21. 1. 1997). Hlavní otázka spočívala v tom, jak premiér Horst Seehofer osloví dekrety prezidenta Beneše – tedy téma, kvůli kterému do Prahy nepřijel někdejší premiér Edmund Stoiber. Premiér Nečas vytyčil předem prostor pro jednání, když prohlásil, že „*pokud by základní vyznění případně podobné návštěvy bylo to, že se opět vracíme především k minulosti, tak to nic pozitivního česko-německým vztahům nepřinese*“.⁶⁷ Bavorská strana český postoj zjevně respektovala: Tradiční roli patrona sudetských Němců, kteří se stali tzv. třetím bavorským kmenem, vyjádřil Seehofer tím, že členem jeho delegace byl mluvčí Sudetoněmeckého krajanského sdružení B. Posselt. Ten se ale podle dohody nezúčastnil jednání, nýbrž jen společenského programu. Ve svých projevech se H. Seehofer na rozdíl od svých dřívějších vyjádření, a především od někdejšího premiéra Stoibera, důsledně držel rámce česko-německé deklarace 1997.⁶⁸ Někdejší pozice E. Stoibera, že do Prahy nepojede, dokud bude ČR trvat na platnosti dekretů prezidenta Beneše, tak vzala pod tlakem reality za své. Kromě neústupnosti české strany se tak projevila zejména snaha H. Seehofera, pragmatického politika bez osobní vazby na Českou republiku, posílit svůj kredit mezi

bavorskými voliči, kteří (včetně bývalých sudetských Němců) mají již dlouho zájem na dalším prohloubení spolupráce s Českou republikou. Kromě toho CSU díky neúspěšným volbám musela poprvé vytvořit koaliční vládu s FDP. Paradoxně tak oslabení CSU vedlo k tomu, že již nemusela „bojovat“ o hlas každého voliče, váha případných odpůrců v rámci sudetoněmecké voličské komunity proto relativně poklesla. Hlavní témata jednání se i proto týkala praktické agendy sousedských styků – dopravy, policejních kontrol na hranicích, hospodářské spolupráce atd.⁶⁹

Nestandardní charakter návštěvy zdůraznila skutečnost, že H. Seehofera nepřijal prezident Klaus, který se v jiných případech na Pražském hradě zemské premiéry setkává. Ve vztazích s Mnichovem zůstal prezident zatím zdrženlivý zjevně díky souvislosti s otázkou dekretů prezidenta Beneše, již sám pravidelně vnáší do politické debaty. Návštěva tak proběhla nehledě na opatrnou skepsi Pražského hradu.

Na regionální úrovni nejintenzivnější příhraniční styky a rozvoj zajišťovaly nadále investice z evropských fondů. Plzeňský kraj, Jihočeský kraj, Horní Falcko, Dolní Bavorsko a Horní Rakousko vytvořily první obří tzv. metropolitní region Dunaj–Vltava s 5,5 mil. obyvatel. Má v letech 2014–2020 nahradit podstatně menší tzv. regiony soudržnosti, které zatím v letech 2008–2013 čerpají peníze z dosavadního rozpočtu EU.⁷⁰ Mezi neúspěšnější patřil trojstranný euroregion Neisse–Nisa–Nysa, který jen v české části za posledních dvacet let získal z evropských fondů cca 2 mld. Kč.⁷¹

Některé slabě rozvinuté příhraniční oblasti neviděly jinou možnost, jak zintenzivnit svůj hospodářský a kulturní život, než spoluprací se sousedy na německé straně – např. Železnorudsko.⁷² Podobně realizují společné projekty o objemu 256 mil. Kč čtyři české a německé obce spojené do mikroregionu Centrální Krušnohoří.⁷³

Kultura

Kultura spojovala centrální, státně organizované akce s aktivitou místní úrovně.

V Sasku a sousedním ústeckém kraji probíhaly tradiční, rozsáhlé, již 12. dny české a německé kultury, na jejichž organizaci se z české strany podílelo např. Collegium Bohemicum z Ústí nad Labem. Svěbytná tradice je důležitým přínosem kulturnímu životu celého regionu. V Praze proběhy v listopadu u příležitosti 20. výročí partnerství mezi Prahou a Hamburkem dva týdny „Dnů Hamburku“. Konaly se každoroční, umělecky náročné dny německého divadla v Praze.

Tradičně aktivní byly v kulturní oblasti ZÚ Berlín a Česká centra, jejichž činnost přivedla na české akce nejen v německé metropoli tisíce zájemců (např. promítání filmu *Habermannův mlýn* na ZÚ v Berlíně spojené s diskusí s režisérem). Samostatné aktivity vyvíjelo např. nevládní kulturní Centrum Bavaria Bohemia v Schönsee.

Dynamika kulturních vztahů stále častěji probíhala na lokální úrovni. Do povědomí v Čechách (i Německu) pomalu pronikala myšlenka, že některé kulturní hodnoty v zejména v příhraničních oblastech je možné zachránit jen ve spolupráci – např. roubené chalupy v okolí Šluknovského a Frýdlantského výběžku.⁷⁴ Další příklad přinesly Ústecký kraj a partneři ze Saska, kteří spolupracovali na tom, aby UNESCO zapalo do seznamu světového dědictví hornické památky na obou stranách Krušných hor.⁷⁵

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: INSTITUTE A AKTÉŘI

V české politice vůči SRN nedošlo během roku k žádné podstatnější změně v kompetencích a váze jednotlivých aktérů v politice vůči SRN. Spolupráce mezi Úřadem vlády ČR a MZV se jevila v zásadě jako intenzivní a bezproblémová. Úřad vlády zjevně akceptoval základní „bilaterální kompetenci“ MZV a opíral se o ni. Premiér Nečas samostatně prosadil svou představu o návštěvě premiéra Bavorska Seehofera v Praze, a to nehledě na zdrženlivou distanci některých dalších ústavních činitelů, zejména prezidenta republiky.

Vláda a parlament i jeho výbory se nezabývaly Německem jako zvláštním bodem programu, zmiňovaly jej ale v širším kontextu. Jednak se tak dělo ve všech debatách o evropské politice zejména v souvislosti s krizí eurozóny a přípravou stabilizačních opatření, v nichž bylo Německo vnímáno jako klíčový aktér. Několikrát bylo zmíněno v kontextu přípravy evropské *battle-group* vedené bundeswehrem pro rok 2012, na níž se bude podílet Armáda ČR. Návštěva premiéra Seehofera byla 16. prosince předmětem interpelace poslankyně za KSČM Marty Semelové na premiéra Nečase.

Svůj specifický postoj vůči Německu si udržoval prezident Klaus, zejména pokud jde o otázky evropské politiky. Na rozdíl od roku 2009, kdy jednal v přímém rozporu s postojem vlády v otázce ratifikace *Lisabonské smlouvy*, nedošlo v roce 2010 k takto zásadnímu odchýlení od vládní linie. Mnohohlasost české politiky se v tomto smyslu vrátila k „normálu“, kdy prezident (a jeho spolupracovníci) vyjadřoval převážně vlastní a často kontroverzní názory, ale neztěžoval postup vlády.

Omezení finančních prostředků zhruba o 20 % se dotklo všech institucí ČR v SRN. ZÚ Berlín snížil vzhledem k finančním omezením svůj stav o šest osob, z toho o dva diplomaty. Situace vyžadovala nové přístupy a větší zapojení občanské i soukromé sféry. Po dvanácti letech se např. z Drážďan do Düsseldorfu přesunulo České centrum. Kulturní aktivity v Sasku si nicméně rozdělily GK ČR Drážďany, České centrum v Berlíně, česko-německá Nadace Brücke/Most v Drážďanech a Collegium Bohemicum v Ústí nad Labem. V Německu tak jako v jediné zemi nadále působí více než jedno České centrum.

Český dům v Düsseldorfu byl otevřen 25. října. Stal se modelovým příkladem hospodárného umístění agentur CzechTrade, CzechInvest, CzechTourism, Českého centra a konzulátu v jednom pronajatém objektu. Jeho hlavní činnost spočívá v oblasti ekonomické, zejména v podpoře českých exportérů. Zároveň ale bude podporovat vzájemné kulturní vztahy a turismus.⁷⁶ CzechInvest své zastoupení do Düsseldorfu přenesl z Mnichova.

Pokračovala jednání o možnosti, aby SRN získala za odpovídající protihodnotu do vlastnictví sídlo své ambasády v Praze, Lobkovický palác. Česká strana k německému zájmu přistupovala s pochopením vzhledem k historické symbolice paláce pro SRN. Jako protihodnotu posuzovala německou nabídku získat v centru Berlína lukrativní pozemek.⁷⁷

NĚMECKÁ DIMENZE ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

V médiích tematicky převládala při pohledu na Spolkovou republiku Německo tři témata: hospodářské otázky, vývoj v EU a krize eurozóny a návštěva bavorského premiéra Seehofera. Výrazně (a pozitivně) bylo posuzováno zejména téma německé konjunktury, na níž je české hospodářství výrazně závislé.⁷⁸ Přitom některé kroky na německé cestě z krize – jako např. *Kurzarbeit* – vyvolávaly kritické reakce z liberálních pozic a nacházely naopak podporu levice.⁷⁹

Pokračovala poněkud nekonzistentní debata o krizi eura a českých zájmech. Jestliže zastánci euroskeptické pozice přímo či nepřímo vyjadřovali uspokojení (a sebestoputvení), upozorňoval např. Jan Macháček na to, že oslabení a případně rozpad eurozóny jen zvýší závislost ČR na Německu a posílí vliv Ruska;⁸⁰ v tomto kontextu autor jako přijatelnou vnímal i další federalizaci (nikoli centralizaci) EU.⁸¹ *Hospodářské noviny* vyjadřovaly německé strategii v obecných rysech podporu.⁸² Snaha přijít s mediálním hitem, spíše než analytický úsudek, se objevila v *Lidových novinách*, když „informovaly“ o tom, že německá politika vyvíjí na ČR tlak, aby přijala euro.⁸³ V obecných rysech ale česká média pro německý postup vyjadřovala sice nikoli nekritické, přesto ale převládající pochopení.

Pozitivní obraz Německa se objevoval v jednotlivých oblastech společenského života – např. v kultuře byl velmi pozitivně přijat 15. ročník přehlídky německého divadla v ČR.⁸⁴ Věcně kritický pohled na vnitřní vývoj v SRN již tradičně nabízela Anneke Hudalla v *Respektu*.⁸⁵

Až na výjimky, jako představovaly *Haló noviny*, vnímala média pozitivně návštěvu bavorského premiéra Seehofera. Adam Černý v *Hospodářských novinách* zdůrazňoval historický a politický kontext česko-bavorského vztahu. Luboš Palata uvítal návštěvu jako šanci využít zvláštní most mezi Bavorskem a Čechy, který představují sudetští Němci.⁸⁶ Naději v novou éru ve vztazích s Bavorskem vyjádřila většina médií.⁸⁷ Pozitivní očekávání tlumilo *Právo*, které akcentovalo účast Bernda Posselta, mluvčího Sudetoněmeckého krajanského sdružení, v bavorské delegaci.⁸⁸

Veřejnost posuzovala vztahy s Německem pozitivněji než kdykoli za posledních deset let: v březnu 2000 hodnotilo vztahy se SRN příznivě 77 % dotázaných (negativně 14 %), v listopadu 2010 byl poměr 89 % k 7 %; lepší hodnocení dostaly už jen vztahy se Slovenskem a Polskem. Naopak, až za Německem následovaly Velká Británie (84 : 4), USA (83 : 12) a Francie (82 : 10).⁸⁹ Pokud jde o sympatie vůči vybraným zemím, zaostávalo Německo již tradičně za Slovenskem, všemi uvedenými zeměmi a rovněž Polskem, Rakouskem a Japonskem (dosažené hodnocení 2,55 na škále 1 až 5, kdy „1“ představuje nejvyšší hodnotu).⁹⁰

ZÁVĚR

Česká politika vůči SRN měla v roce 2010 střídavou dynamiku, intenzita vztahů se koncem roku zvyšovala. Projevila se v pokračování běžné praktické agendy na všech

úrovních, rozvoji styků na nejvyšší úrovni a podobných přístupech obou vlád ke klíčovému tématu evropského vývoje – krizi eurozóny. Na společenské úrovni pokročila zejména česko-česká diskuse o minulosti, pokračovaly rovněž bilaterální iniciativy a projekty, vzrostl dále význam Česko-německého fondu budoucnosti.

V čistě bilaterální agendě po průlomu v česko-bavorských vztazích nebylo téma, které by je zásadním způsobem zatěžovalo. Vztah k minulosti a odlišné pohledy na ni zůstávají přirozeně součástí česko-německých (a zejména česko-bavorských) vztahů a mohou ovlivňovat jejich atmosféru, zejména společenskou a mediální. I bavorská strana se ale během historické návštěvy premiéra H. Seehofera pohybovala striktně na půdorysu česko-německé deklarace z ledna 1997: držela se závazku, nezatěžovat vzájemné vztahy „*politickými a právními otázkami pocházejícími z minulosti*“.⁹¹

V bezpečnostní politice se převážně atlanticky orientovaná vláda (jako vždy v česko-německém vztahu) poněkud vzdálila od pozic, které zaujímala SRN. Nicméně vzhledem k tomu, že tato oblast nepatří ani z jedné strany k hlavním tématům vzájemné relace, neznamenal tento posun zásadní změnu v politice vůči SRN jako celku.

Německo se jeví jako strategický partner České republiky v Evropské unii. Vláda, vedená ODS, ale evropský rozměr vztahů vůči Německu definovala spíše pragmaticky, a proto dlouhodobější hledisko neakcentovala. Byla navíc limitována postojem prezidenta republiky, jenž udržoval od evropské politiky SRN známý kritický odstup. Jako v minulých letech to ale byla stále více dynamika politického a hospodářského vývoje v EU a SRN samé, co určovalo kvalitu a intenzitu vztahu s německým sousedem, spíše než politické záměry nejednotné české politické reprezentace.

Jako velmi problematická se jevila tendence některých českých kritiků EU a eura podporovat hlasy, jež útočí na EU/euro v Německu samém. Ač ideologicky pochopitelná, vyvolává taková aktivita otázky, zda není v rozporu s deklarovanými cíli české zahraniční politiky a neohrožuje tak základní rámec národního zájmu – členství ve fungující a prosperující EU. Právě EU jako garant evropské stability a prosperity, který zmírňuje existující asymetrie (např. mezi ČR a SRN) a představuje jednu z mála šancí zachovat jistou roli Evropy v turbulentní světové politice a hospodářství, představuje hlavní pilíř české zahraniční politiky po roce 1990. Funkční EU ovšem není myslitelná bez aktivní účasti Německa. Žádná česká politická strana nebo jednotlivý aktér nepředložili ani v roce 2010 politickou strategii pro hypotetickou situaci, kdy by Německo v EU vzalo za své přístupy a preference, zastávané českými euroskeptiky. Navíc propojení českého hospodářství s německým získalo takový rozměr a charakter, že Petr Zahradník (Česká spořitelna, člen NERV) se záměrnou nadsázkou doporučil, aby se Česká republika v nejbližší době soustředila na splnění tzv. maastrichtských kritérií – a pak přistoupila ke měně, která bude tou dobou platit v Německu.

Poznámky

¹ Autor děkuje za podněty a připomínky odpovědným pracovníkům vládních institucí a diplomatům MZV ČR, s nimiž vedl individuální rozhovory a bez nichž by tento příspěvek nemohl být sepsán.

Jde o tyto osoby (uvádí se v abecedním pořadí, bez udání funkcí): Michal Bucháček, Jiří Čistěcký, Milan Čoupek, Tomáš Ehler, Rudolf Jindrák, Jan Bruner, Jakub Novák, Robert Otepka. Zvláštní poděkování patří Zastupitelskému úřadu ČR v Berlíně a velvyslanci Rudolfu Jindrákovi za vytvoření optimálních podmínek při práci na textu. Publikovaný text je samozřejmě zcela v odpovědnosti autora a vyjadřuje názory, jež se nemusejí shodovat s postoji uvedených osob a institucí.

² Vystoupení spolkové kancléřky Angely Merkelové ve Spolkovém sněmu, 21. 5. 2010. Srv. s Programovým prohlášením Vlády České republiky, 4. 8. 2010.

³ Viz např. 2010 *Volební program TOP 09*, s. 32–33. On-line: (www.top09.cz/files/soubory/volebni-program-2010-do-poslanecke-snemovny.pdf); podobně viz *Program Věcí veřejných. Zahraniční politika*. On-line: (www.veciveřejne.cz/program-vv-zahranicni-politika.html).

⁴ *Vize 2020*. ODS, s. 24. On-line: (www.vize2020.cz/docs/vize2020final.pdf).

⁵ Op. cit., s. 21.

⁶ *Odborná programová diskuse Nová realita Evropské unie ČSSD*, 7. 11. 2010. On-line: (www.cssd.cz/inews/nazory-a-komentare/verejna-debata-nova-realita-evropske-unie).

⁷ *Grospič: Sociální škrtý se souhlasem Merkelové*. Haló noviny, 21. 8. 2010. On-line: (www.kscm.cz/article.asp?thema=2742&item=50199&category=&previev=archiv).

⁸ *Volební program Strany zelených pro volby do Poslanecké sněmovny 2010*, s. 11, 76. On-line: (www.zeleni.cz/underwood/download/files/sz-volebni-program-2010.pdf).

⁹ *KDU-ČSL: To lepší v nás. Volební program 2010–2014*, s. 38. On-line: (www.kdu.cz/Kdu/media/Kdu/Volby/KDU_program.pdf).

¹⁰ Klaus, Václav: *Klasický liberalismus se dostal v současnosti do viditelné defenzivy*. Parlamentní listy, 8. 7. 2010.

¹¹ Petřík, Lukáš: *Železný: Z EU vystupovat nemusíme. Ona se úspěšně drolí sama*. Parlamentní listy, 3. 7. 2010.

¹² Vystoupení prezidenta republiky na vzpomínkové akci k 71. výročí 17. listopadu 1939. Praha, 17. 11. 2010. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2716).

¹³ *Výjádření MUDr. Jiřího Maštálky, místopředsedy ÚV KSČM a europolance, k chystanému přijetí návštěvy H. Seehofera a B. Posselta zástupci vlády ČR*. KSČM. On-line: (www.kscm.cz/article.asp?thema=2730&item=52409).

¹⁴ *Schwarzenberg pojedí na první cestu do Berlína, pak do Vídně*. ČTK, 13. 7. 2010.

¹⁵ *Tiskové prohlášení MZV ČR u příležitosti setkání ministrů zahraničních věcí České republiky a Spolkové republiky Německo 4. března 2010 v Berlíně*. MZV ČR. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/x2010_03_04_setkani_ministru_jana_kohouta_a_guida_westerwelleho.html).

¹⁶ *Merkelová vítá úspěšná opatření Nečasovy vlády*. ČTK, 19. 8. 2010.

¹⁷ *Berlín: Německo Čechy ani nikoho jiného do eurozóny netlačí*. ČTK, 12. 12. 2010.

¹⁸ *Gespräch mit dem tschechischen Präsidenten*. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 28. 4. 2010. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2577).

¹⁹ *Klaus: Jakýkoliv problém eurozóny je i českým problémem*. ČTK, 22. 11. 2010.

²⁰ *O ČR nebylo v Mnichově moc slyšet, podle Vondry odešla z výsluní*. ČTK, 7. 2. 2010.

²¹ *Kohout pro SZ: NATO by se mělo od misí vrátit k obraně*. ČTK, 3. 3. 2010.

²² *Deutschland muss deutliche Zeichen für eine Welt frei von Atomwaffen setzen*. Antrag der Fraktionen der CDU/CSU, SPD, FDP und Bündnis/Die Grünen. Deutscher Bundestag, Drucksache 17/1159, 24. 3. 2010, s. 2.

²³ *Kohout: Na radě jsou teď taktické jaderné zbraně*. Parlamentní listy, 18. 4. 2010. On-line: (www.parlamentnilisty.cz/arena/politici-volicum/163557.aspx).

²⁴ *Alexandr Vondra: NATO se nemůže předčasně vzdát svého jaderného odstrašení*. Právo, 19. 11. 2010. On-line: (zpravy.ods.cz/prispevek.php?ID=15458).

²⁵ *Kohout a Westerwelle: Východní partnerství není soukromý klub*. ČTK, 3. 3. 2010.

²⁶ Vystoupení experta parlamentní skupiny CDU-CSU na konferenci ÚMV a Konrad Adenauer Stiftung, Praha, MZV, 20. 10. 2010.

²⁷ *V Německu u hranic s ČR a Polskem roste kriminalita, lidé zuří*. ČTK, 1. 4. 2010.

- ²⁸ Němečtí investoři chtějí prodloužení kont pracovní doby. ČTK, 3. 2. 2010.
- ²⁹ ČNOPK: Německé firmy v ČR preferují němčinu před angličtinou. ČTK, 14. 2. 2010.
- ³⁰ Průzkum: ČR zůstává pro německé firmy nejatraktivnější v regionu. ČTK, 28. 6. 2010.
- ³¹ Německé firmy zlepšení ekonomické situace v ČR nepocítují. ČTK, 30. 3. 2010.
- ³² Německá strana plynovodu je skoro hotová, napojila se do Čech. ČTK, 16. 11. 2010.
- ³³ Merkelová vítá úsporná opatření Nečasovy vlády. ČTK, 19. 8. 2010.
- ³⁴ Kohout: Kontroly Čechů v Německu mohou odporovat duchu Schengenu. ČTK, 4. 3. 2010.
- ³⁵ Bavorské i české ministerstvo dopravy chtějí trať Praha-Mnichov. ČTK, 5. 11. 2010.
- ³⁶ Čeští a němečtí ekologové znovu vyostřili spor o jez na Labi. ČTK, 28. 4. 2010; Nová vláda oživí labské jezy, shodují se rejdaři i ekologové. ČTK, 20. 7. 2010.
- ³⁷ Sasko podalo oficiální protest proti stavbě jezu na Labi u Děčína. ČTK, 20. 11. 2010.
- ³⁸ Bavory se přou o životnost jaderných elektráren, straší Temelínem. ČTK, 6. 8. 2010.
- ³⁹ Focus: Bavorsko pochybuje o zabezpečení nových bloků Temelína. ČTK, 4. 10. 2010.
- ⁴⁰ Německá vláda bude řešit kontroly Čechů, odporují duchu Schengenu. iDnes, 4. 3. 2010. On-line: (zpravy.idnes.cz/nemecka-vlada-bude-resit-kontroly-cechu-odporuji-uchu-schengenu-ph9-/zahranicni.asp?c=A100304_165741_zahranicni_abr).
- ⁴¹ Podle vnitřní Němci kontrolují 70 pct. linkových autobusů z ČR. ČTK, 5. 5. 2010.
- ⁴² ČR, Německo a Polsko společně požádají o peníze EU na povodně. DůmFinancí.cz, 15. 9. 2010. On-line: (dumfinanci.cz/stalo-se/cr-nemecko-a-polsko-spolecne-pozadaji-o-penize-eu-na-povodne).
- ⁴³ DPA: Německý ministr vyhláší boj kriminalitě v příhraničí. ČTK, 14. 10. 2010.
- ⁴⁴ Právo: Policie zpřísní kontroly německých aut v příhraničí. ČTK, 26. 11. 2010.
- ⁴⁵ Policie v Ústeckém kraji dostala nová auta pro kontrolu kamionů. ČTK, 23. 3. 2010.
- ⁴⁶ Saská policie poprvé pronásledovala české zloděje až na území ČR. ČTK, 4. 11. 2010.
- ⁴⁷ Viz např. Hasiči z Libereckého kraje mají nové vozy i pro akce v Německu. ČTK, 23. 2. 2010.
- ⁴⁸ Steinbachová kritizovala stálou platnost „zákonů o vyhánění“ v EU. ČTK, 22. 5. 2010.
- ⁴⁹ Seehofer chce do Prahy přijet v září nebo říjnu a zahájit dialog. ČTK, 23. 5. 2010.
- ⁵⁰ Deska na hřbitově v Postoloprtech připomíná masakr Němců. ČTK, 3. 6. 2010.
- ⁵¹ Právo: Policie neotevře poválečný masakr civilistů v Ostravě. ČTK, 25. 11. 2010.
- ⁵² Wulff: Němci nesmí zapomenout, jaké utrpení Čechům dřív způsobili. ČTK, 19. 11. 2010.
- ⁵³ Wulff: Zločiny nacistů nelze srovnávat s poválečným děním v ČSR. ČTK, 22. 11. 2010.
- ⁵⁴ Posselt a bavorský ministr požádali v Lidicích o odpuštění. ČTK, 17. 11. 2010.
- ⁵⁵ V Německu otevřena výstava o nuceně nasazených Čechách. ČTK, 9. 8. 2010.
- ⁵⁶ Režisér Juraj Herz dostal v Německu prestižní filmovou cenu. ČTK, 15. 1. 2010.
- ⁵⁷ Německá nadace ocenila Vondráčka za dokument o masakru Němců. ČTK, 15. 10. 2010.
- ⁵⁸ Text projevu Václava Klause při pietní akci u Hlávkovy koleje. On-line (www.klaus.cz).
- ⁵⁹ Klaus: Násilí Čechů na Němcích se nedá srovnat se zločiny nacistů. ČTK, 17. 11. 2010.
- ⁶⁰ Česká historička odešla z nadace německého vysídleleckého centra. ČTK, 9. 3. 2010.
- ⁶¹ Správní rada berlínského vysídleleckého centra schválila koncepci. ČTK, 25. 10. 2010.
- ⁶² Televize zřekla výroky Schwarzenberga, měl chtít rušit dekrety. ČTK, 16. 9. 2010. Tento závěr potvrzuje rozhovor autora s německými televizními žurnalisty, Praha, 24. 11. 2010.
- ⁶³ Česko-německý fond v Bavorsku podpořil další spolupráci. ČTK, 22. 9. 2010.
- ⁶⁴ Z peněz Deutsche Bahn pro oběti nacismu půjde do ČR 250.000 eur. ČTK, 9. 12. 2010.
- ⁶⁵ Milénium Zlaté stezky se bude slavit na české i německé straně. ČTK, 24. 3. 2010.
- ⁶⁶ V Ústí nad Labem vznikla stálá expozice o českých Němcích. ČTK, 21. 5. 2010.
- ⁶⁷ Nečas nevidí smysl Seehoferovy návštěvy, pokud by šlo o dekrety. ČTK, 19. 8. 2010.
- ⁶⁸ Bayerische Staatsregierung. Pragueise. Rede: Ministerpräsident Horst Seehofer, 19. 12. 2010. On-line: (www.bayern.de/Reden-.345.10335591/index.htm).
- ⁶⁹ Společné komuniké v návaznosti na rozhovor předsedy vlády České republiky a bavorského ministerského předsedy v Praze dne 20. 12. 2010. Vláda ČR. On-line: (www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Komunike_20-12-10.pdf).
- ⁷⁰ Krajská tripartita v Plzni začala s přípravou vzniku euroregionů. ČTK, 16. 3. 2010.
- ⁷¹ Euroregion Nisa získal z evropských fondů už přes dvě miliardy Kč. ČTK, 15. 5. 2010.

- ⁷² Obě strany hranice Železnorudska má oživit volnočasový projekt. ČTK, 13. 5. 2010.
- ⁷³ Obce v centrálním Krušnohoří realizují projekty za 256 mil. korun. ČTK, 1. 10. 2010.
- ⁷⁴ Tradiční roubené chalupy má ochránit česko-německý projekt. ČTK, 20. 10. 2010.
- ⁷⁵ O zápis do UNESCO usilují i krušnohorské hornické památky. ČTK, 12. 10. 2010.
- ⁷⁶ V Düsseldorfu začíná fungovat Český dům propagující zemi. ČTK, 4. 9. 2010.
- ⁷⁷ Němci za Lobkovický palác nabízejí pozemek v centru Berlína. ČTK, 22. 11. 2010.
- ⁷⁸ Dobrá zpráva pro Česko: Německo roste rychleji. Hospodářské noviny, 6. 12. 2010, s. 1. Podobně: Vezeme se spolu s Německem. Ekonom, 2. 12. 2010, s. 67; Německý růst trhá rekordy. Ekonom, 9. 12. 2010, s. 59.
- ⁷⁹ Hruška, Blahoslav: Kurzarbeit aneb jak podojit stát. Ekonom, 4. 3. 2010, s. 10.
- ⁸⁰ Macháček, Jan: Chceme Deutsche euro? Hospodářské noviny, 1. 12. 2010, s. 10.
- ⁸¹ Macháček, Jan: Schauble, euro a cesta k federaci. Hospodářské noviny, 15. 12. 2010, s. 10.
- ⁸² Hošek, Jiří: Žena, která nebouchá do stolu. Hospodářské noviny, 20. 12. 2010, s. 09.
- ⁸³ Daniel Kaiser–Lenka Zlámalová–Petr Kolář: Němci tlačí na Čechy: Přijměte euro a platte. Lidové noviny, 11. 12. 2010.
- ⁸⁴ Varyš, Vojtěch: Německo náš vzor. Týden, 22. 11. 2010, s. 65.
- ⁸⁵ Hudalla, Anneke: Dosněno. Respekt, 15. 3. 2010, s. 22.
- ⁸⁶ Palata, Luboš: Böhmischové. Lidové noviny, 21. 12. 2010, s. 10.
- ⁸⁷ Mnichov snad už nebude jen zrada a diktát. Mladá fronta Dnes, 21. 12. 2010, s. 2.
- ⁸⁸ Plesník, Vladimír: Posselt ve Strakovce. Právo, 21. 12. 2010, s. 6.
- ⁸⁹ Červenka, Jan: Občané o vztazích ČR s některými zeměmi – listopad 2010. Tisková zpráva Centra pro výzkum veřejného mínění SÚ AV ČR, 21. 12. 2010.
- ⁹⁰ Červenka, Jan: Sympatie české veřejnosti k některým zemím – listopad 2010. Tisková zpráva Centra pro výzkum veřejného mínění SÚ AV ČR, 21. 12. 2010.
- ⁹¹ Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji. MZV ČR, 21. 1. 1997, On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/neverejne/druha_svetova_valka_a_jeji_dusledky/dokumenty/cesko_nemecka_deklarace_o_vzajemnych.html).

Kapitola 6

Státy Visegrádské skupiny a Rakousko v české zahraniční politice

Michal Kořan

„Plaveme všichni ve stejném středoevropském hrnci... Všichni jsme kupa malých a nedůležitých zemí – a proto bychom měli podle možností spolupracovat, jak se to stalo částečně při budování evropské diplomacie. Sám nikdo z nás velké skoky nedokáže.“
ministr zahraničních věcí ČR, Karel Schwarzenberg

STÁTŮ VISEGRÁDSKÉ SKUPINY A RAKOUSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Pokud v minulých letech stála česká středoevropská politika na okraji zájmu politických aktérů, rok 2010 – i díky obecně ještě slabšímu zájmu o zahraniční politiku – znamenal ještě další propad. Pouze zvýšená asertivita vlády Viktora Orbána vůči citlivým minulostním otázkám, která narušila pro ČR nedotknutelné hájemství vzniku Československa, podnítila české politiky k tu více tu méně patřičným reakcím. Stejně jako v roce 2009 byl ovšem politický nezáměr vyvažován aktivním a širokým zapojením nejvyšších exekutivních aktérů do středoevropských relací. K důležitému posunu došlo ve vnímání významu středoevropské dimenze české zahraniční politiky na úrovni vlády. Zatímco vláda Mirka Topolánka neodkazovala ve svém prohlášení na střední Evropu či sousedské vztahy vůbec (!), prohlášení vlády Jana Fischera se omezilo na vágní záměr „*pěstovat sousedské vztahy*“,¹ vláda Petra Nečase do svého prohlášení zahrнула silnou formulaci, že při prosazování svých priorit bude „*aktivně spolupracovat se všemi relevantními partnery, především zeměmi regionu střední Evropy*“.² Navíc v programovém prohlášení více než v minulosti rezonují obecné priority Visegrádské skupiny (energetická bezpečnost, Východní partnerství a podpora balkánských integračních snah). Ovšem očekávání, že plnohodnotná politická vláda, nastoupivší po úřednickém kabinetu J. Fischera, jasněji odpoví na strategické evropské, světové a bezpečnostní výzvy a tyto odpovědi přetaví i do své regionální politiky,

zůstala v průběhu roku 2010 nenaplněna, jakkoli si ve své středoevropské politice počinala Nečasova vláda velice aktivně. Tento faktor souvisí zejména s již dlouhodobým neuspokojivým domácím politickým kontextem, který přinejmenším již od podzimu 2010 paralyzuje celou vládnoucí koalici (viz kapitola 1).

VISEGRÁDSKÁ SPOLUPRÁCE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: AGENDA A UDÁLOSTI

Rok 2010 ve visegrádské spolupráci potvrdil trend popsáný již v roce 2009, tj. posilování i rozšiřování konkrétní a prakticky cílené spolupráce, zejména v rámci EU. Jednoznačným posunem oproti minulým letům bylo posílení shody i provádění konkrétních kroků v oblasti energetiky a zlepšení schopnosti komunikovat o prioritách V4 (Východní partnerství a západní Balkán) s vlivnými členy EU (zejm. Německo a aktuální předsednické země) a s Evropskou komisí (rovněž díky osobě komisaře pro rozšíření, Štefana Füleho). Zejména aktivnější přístup Německa k V4 může být do budoucna významným faktorem. Pozitivnější přijímání V4 ze strany EU a dalších partnerů lze dát do souvislosti s prozatím nejnovějším dílkem do mozaiky současného působení Visegrádské skupiny: od roku 2010 se nejvyšší exekutivní představitelé V4 začali jednoznačněji hlásit ke sdílené zodpovědnosti za osud evropské budoucnosti. Oproti předchozím letům, kdy dlouho převládal „post-integrační“ koncept visegrádské spolupráce, na jehož základě se visegrádské země vymezovaly vůči EU a svou roli v Evropě definovaly více či méně negativně, byl z mnoha prohlášení v roce 2010 patrný principiální obrat k pozitivnímu konceptu, tj. k Visegrádu jako jednomu z energizujících hlasů celé evropské integrace. Tento obrat byl nezbytný pro získání důvěry i prostoru pro působení na evropské úrovni a právě poslední rok ukázal, že toto pojetí plodí úspěchy.³ Pochopitelně, některá citelná omezení visegrádské spolupráce přetrvávají a budou zohledněna v závěru tohoto oddílu.

Visegrádská skupina a energetika

Maďarské předsednictví pokračovalo v trendu „specializace“ vrcholných summitů, popsaném v předchozím vydání. Na summitu předsedů vlád v Budapešti na konci února 2010 bylo hlavním tématem propojení energetické infrastruktury visegrádských zemí a západního Balkánu, v čemž se protnul český a polský dlouhodobý zájem o energetickou bezpečnost a maďarský zájem o země Balkánu. Proto se summitu zúčastnili rovněž zástupci Bulharska, Chorvatska, Srbska a Rumunska. V rámci summitu došlo i k setkání se zvláštním vyslancem USA pro energetiku Eurasie Richardem Morningstarem. Důležitým tématem setkání byla plánovaná výstavba plynovodu Nabucco, jíž Maďarsko během svého předsednictví V4 silně tematizovalo. Záměrem premiérů visegrádských zemí bylo mj. vyslat signál směrem k EU, že region má na projektu Nabucco velký zájem a je připraven hledat konkrétní cesty a nástroje jeho realizace. Je přitom ovšem zároveň zřejmé, že bez politické a finanční podpory ze strany EU projekt Nabucco ztroskotá. Kromě snížení vnější závislosti se předsedové vlád zaměřili i na vnitřní připravenost čelit případným krizím, zejména se shodli na nutnosti

propojit infrastrukturu v rámci visegrádského regionu a na nutnosti zvětšení kapacit pro skladování plynu.⁴ Výsledkem summitu byla ambiciózně znějící deklarace,⁵ jejíž význam dále zvyšuje skutečnost, že se pod ní podepsaly balkánské státy a – s výhradou k závazku vůči jaderné energii – rovněž Rakousko. Kromě stability zdrojů a transportu energií bylo za jednu z hlavních priorit považováno snížení překážek volnému pohybu energií v rámci regionu, chybějící severo-jihní propojení a zvýšení vzájemné solidarity při zvládání případných krizí.⁶ Nebývalý – a v důsledku efektivní – důraz na energetickou bezpečnost by nebyl myslitelný, pokud by nedošlo k posunu ve vnímání této problematiky zejména na straně Maďarska. Energeticko-bezpečnostní summit lze přitom považovat za skutečně přelomový,⁷ navíc v návaznosti na něj došlo k aktivizaci visegrádské *Pracovní skupiny na vysoké úrovni k energetické bezpečnosti*. Skupina přispěla k přípravě únorového summitu a dále se pravidelně scházela, a to i před relevantními radami v Bruselu, aby se soustředila na konkrétní, technické a praktické otázky spjaté s energetickou politikou. Aktivizace energetické tematiky v rámci visegrádské spolupráce vyústila i v konkrétní – a bezprecedentní – kroky směrem k EK, včetně předsedy EK J. Barrosa. V září 2010 se ministři hospodářství V4 obrátili společným dopisem (prvním svého druhu) na komisaře pro energetiku Günthera Oettingera s požadavkem, aby EK v rámci chystané studie mapující dovoz ropy do Evropské unie zhodnotila i možnost úplného zastavení dodávek ropovodem Družba z Ruska. V4 dále požadovala, aby se EK zaměřila i na rozšíření infrastruktury propojující region V4 se starými členskými zeměmi unie a napojení na jejich ropné terminály, stejně jako na možnosti reverzního toku ropovodu Družba.⁸ Společný zájem zemí V4 na zajištění energetické bezpečnosti a její význam jako jedné z hlavních priorit polského předsednictví Rady EU také zdůraznil Václav Klaus po jednáních na summitu prezidentů visegrádských zemí, který proběhl 5.–6. listopadu v Karlových Varech.⁹

*Visegrádská skupina a východní Evropa*¹⁰

Bližící se maďarské a polské předsednictví Radě EU (leden–červen, resp. červenec–prosinec 2011) přispěla k dalšímu zvýšení významu projektu Východního partnerství v agendě Visegrádské skupiny. Na druhé straně právě v této souvislosti začíná iniciativu ve vztahu k východní politice nejen na půdě Visegrádské skupiny, ale i EU výrazněji přebírat opět Polsko, pro které je východní Evropa dlouhodobou prioritou (a to až do té míry, že konání plánovaného – po Praze v roce 2009 druhého – summitu Východního partnerství bylo odloženo z původně plánovaného maďarského předsednictví až do období předsednictví polského).

V březnu proběhl ambiciózní summit ministrů zahraničních věcí zemí V4 k projektu Východního partnerství a následně konference za účasti představitelů Evropské komise, tří pobaltských republik, Španělska, Belgie, Švédska a zemí zapojených do Východního partnerství. Ze společného prohlášení ministrů zahraničních věcí zemí V4 vyplývají jako základní priority spolupráce v oblasti energetické bezpečnosti, energetické a dopravní infrastruktury a rovněž v oblasti liberalizace vízového režimu (na základě individuálního pokroku jednotlivých partnerských zemí). Rovněž byla dohodnuta podpora iniciativy na vytvoření Skupiny přátel Východního partnerství.¹¹

Prizvání Španělska jako předsednické země Rady EU, Belgie jako nadcházející předsednické země a komisaře pro rozšíření a evropskou politiku sousedství mělo ukázat zájem zemí V4 a závazek ze strany předsednických zemí a Komise zachovat pozici Východního partnerství v agendě EU.¹² Tomu odpovídaly i závěry summitu ministrů zahraničí zemí V4 (20. 7. 2010, Budapešť).¹³

Východní rozměr visegrádské spolupráce je často pojímán ve vztahu k energetické bezpečnosti, celkově se nicméně v tomto ohledu spíše projevuje prioritní zaměření na rozvoj energetického dialogu se zeměmi západního Balkánu. To naznačilo i složení výše zmíněného únorového summitu V4 věnovaného energetické bezpečnosti, kde země Východního partnerství nebyly zastoupeny.¹⁴ Pro posílení energetické bezpečnosti jsou prioritními projekty zemí V4 kromě dílčích bilaterálních propojení, především plynovody Nabucco, Nord Stream, popř. South Stream. Pro spolupráci se zeměmi Východního partnerství v této oblasti ovšem důraz na jmenované projekty může znamenat komplikace především pro vztahy s Ukrajinou. Naopak výrazněji by na pozornosti mohl získat Ázerbájdžán jako předpokládaný dodavatel plynu přes Nabucco.

Třemi tematickými workshopy pokračoval projekt „Sdílení zkušeností visegrádské spolupráce v zemích západního Balkánu a Východního partnerství“ zahájený v roce 2009. Vzhledem k tomu, že projekt se zaměřuje především na posílení regionální spolupráce, jsou cílovou skupinou v rámci Východního partnerství především země GUAM.¹⁵ V Gruzii (10.–12. 3. 2010) a Moldavsku (24.–26. 6. 2010) se konaly workshopy zaměřené na ekonomickou spolupráci (Tbilisi), resp. přeshraniční spolupráci (Kišiněv). Třetí workshop k roli občanskospolečenských organizací v regionální spolupráci byl 17.–19. 11. 2010 v Sarajevu.¹⁶ Grantový program „Visegrad+“ Visegrádského fondu byl v roce 2010 zaměřen na Gruzii.¹⁷ V dubnu byl L. Veselý z velvyslanectví ČR v Kyjevě jmenován představitelem Mezinárodního Visegrádského fondu pro Ukrajinu.¹⁸

Visegrádská spolupráce a oblast Balkánu

Geografické zaměření na balkánský region patří ke stálým V4. Hlavní pozornost je pochopitelně směřována na podporu evropských integračních ambicí a transformaci zemí západního Balkánu. Země V4 v posledních letech věnují zvýšené úsilí tomu, aby svou zvyšující se váhu v EU přetavili ve zvýšení zájmu „starých“ členských zemí EU a Evropské komise o proces jihovýchodního rozšiřování EU. Kromě toho má jihovýchod Evropy pro V4 význam i s ohledem na energetickou bezpečnost. Slovenské předsednictví uspořádalo v říjnu 2010 setkání ministrů zahraničních věcí V4 a zemí západního Balkánu, jehož se zúčastnil i komisař pro rozšíření Š. Füle, které reflektovalo obě zmíněné dimenze. Šlo již o druhé setkání ministrů zahraničních věcí, zasvěcené specificky problematice západního Balkánu (první proběhlo v říjnu 2009). Jedním z konkrétních projektů vůči zemím západního Balkánu bylo založení slovenského informačního centra pro předávání zkušeností zemím západního Balkánu. V obecné rovině V4 zejména usiluje o to, aby nedošlo k přílišným prodlevám v procesu integrace balkánských zemí do EU, jež by působily negativně na dotčené země. V prohlášení přijatém v Bratislavě se Maďarsko a Polsko zavázaly, že budou v rámci

svých předsednictví EU prosazovat balkánské rozšíření EU. Konkrétně pak jde o podporu rychlého ukončení přístupových rozhovorů s Chorvatskem, zahájení přístupových rozhovorů s Makedonií či umožnění vízové liberalizace pro Bosnu a Hercegovinu, Albánii a Srbsko.

Slovenské předsednictví V4

V polovině roku převzalo od Maďarska své předsednictví Slovensko, které vytyčilo čtyři hlavní priority, jež Česká republika jednoznačně podporuje. Kromě energetické bezpečnosti a snahy snižovat závislost zemí regionu na ruských strategických surovinách, je to úsilí o obnovu ekonomického růstu, o stabilitu veřejných financí, tvorbu nových pracovních míst, např. i zvyšováním důvěryhodnosti celého regionu. V4 by měla hrát roli i při vytváření nové strategie a budoucnosti EU s důrazem na ekonomickou výkonnost. Slovenské předsednictví také přirozeně podporuje společné zájmy směrem na východ a na Balkán. Na premiérském summitu 20. července v Budapešti, kde došlo k oficiálnímu předání předsednictví, se ministerští předsedové dohodli na zintenzivnění spolupráce v rámci EU, např. na pravidelném setkávání před summitu EU a evropskými radami. Právě zintenzivnění spolupráce v rámci EU je další slovenskou prioritou. Dle premiéra P. Nečase by pro ČR mohl takový mechanismus být zajímavý, je ovšem potřeba zajistit předjednání agendy na odborných úrovních před vlastním jednáním.¹⁹ Dle dostupných informací se mechanismus konzultací (ať už osobní či prostřednictvím telekonferencí) před významnými schůzkami v rámci EU opravdu stabilizoval a stal se pravidlem a to na nejrůznějších úrovních (premiér, ministr zahraničních věcí či jiní zástupci ministerstva zahraničních věcí) v závislosti na úrovni konkrétní evropské schůzky.²⁰ Zintenzivnění spolupráce v rámci EU vyústilo v roce 2010 v realizaci několika významných společných aktivit vůči EK, z nichž některé jsou zmíněny i v této kapitole.

Na počátku listopadu proběhl v Karlových Varech dvoudenní summit prezidentů V4 (naposledy proběhl visegrádský summit prezidentů v ČR v roce 2006 v Lánech). Summit se uskutečnil ve značně obměněné podobě, neboť po tragické smrti polského prezidenta Lecha Kaczyńskiego Polsko reprezentoval nový prezident Bronislaw Komorowski, poprvé se summitu zúčastnil i nový maďarský prezident Pál Schmitt. Dle českého prezidenta Klause tak šlo o přelomový summit, neboť předchozí jednání již dle jeho slov byla „rutinní záležitostí“. Na vlastních jednáních se prezidenti shodli zejména na budoucí zesílené spolupráci v oblasti řešení romské problematiky a energetické společnosti, čímž tedy tento vrcholný politický summit potvrdil nově nalezenou prioritu V4 let 2009 a 2010. Zároveň se prezidenti shodli na visegrádské podpoře priorit maďarského i polského předsednictví Rady EU v roce 2011.²¹

Formáty „Visegrád plus“

Pravidelně se zde zabýváme formátem rozšířené spolupráce V4, kdy na svá jednání skupina přizve třetí státy. Konkrétní formáty mají proměnlivou strukturu, např. v období vstupu do EU byla hodně aktivizována komunikace V4 + Benelux, často se hovoří o potenciálu spolupráce V4 + Severská rada či V4 + pobaltské státy. Stále jasněji se však ukazuje, že formáty V4+ mají své opodstatnění pouze v případě konkrétního

obsahu spolupráce, a proto se zdá, že se upouští od snahy za každou cenu kultivovat určitý V4+ formát a naopak je upřednostňována *ad hoc* spolupráce. Přesto rozsah spolupráce V4+ nadále narůstá. V roce 2010 došlo k velice efektivní spolupráci na platformě V4 + Bulharsko a Rumunsko, s ohledem na regionální priority V4 nadále zůstává atraktivní formát V4 + země západního Balkánu a Východního partnerství. Slibně se rozvíjí spolupráce V4 + Japonsko, která si již buduje svou tradici od roku 2007, kdy bylo rozhodnuto o pravidelném obročním setkávání ministrů zahraničních věcí, doplněném každoročním setkáním státních tajemníků a *ad hoc* setkáními politických ředitelů (v roce 2010 k němu došlo na počátku února).²² Kontakty s Japonskem mají i své konkrétní zaměření na hospodářství, životní prostředí, rozvojovou spolupráci či podporu turismu. Na úrovni politických ředitelů proběhlo setkání V4 + Izrael (říjen 2009). Větší význam pro V4 však má posílený zájem Německa o V4 a rovněž i v poslední době nevídaný zájem USA. USA navštívila v prosinci 2010 delegace politických ředitelů ministerstev zahraničních věcí visegrádských zemí. Přirozeným hlavním tématem byla otázka transatlantických vztahů a zejm. střední Evropy po změnách v americké administrativě, včetně témat energetické bezpečnosti, východní a balkánské politiky EU a citlivé vztahy s Ruskem.²³ Problémem však v této dimenzi může být obecně otažajitější nálada současného politického vedení české zahraniční politiky vůči administrativě Baracka Obamy.

Ostatní oblasti spolupráce

V březnu 2010 byl otevřen první společný konzulát zemí V4, což znamenalo vpravdě historický průlom. Společné zastoupení v Kapském Městě bylo iniciativou ČR a bylo koncipováno jako pilotní projekt. Česká republika nabídla původně český generální konzulát visegrádským partnerům. Vitalitu projektu dokazuje jak funkčnost konceptu, tak jeho postupné rozšiřování. Visegrádský dům v Kapském městě byl původně koncipován zejména pro oblast konzulární spolupráce, ale společné akce se postupně rozšířily nad rámec a zahrnují společenské, kulturní akce či společné prezentace turismu. Na základě pozitivních zkušeností byla podepsána dohoda o prodloužení spolupráce v rámci jihoafrického visegrádského domu, ale hlavně byly zintenzivněny diskuse o dalších podobných projektech. Na neformálním setkání ministrů zahraničních věcí v září se ministři dohodli na dalším postupu v této oblasti, do konce roku si měly jednotlivé země předat informace o svých požadavcích a nabídkách stran sdílení konzulárních služeb.

V rámci komunikace mezi stálými zástupci v Bruselu byla tematizována otázka zastoupení visegrádských zemí v rodící se Evropské službě pro vnější činnost (ESVA). V4 se dlouhodobě snažila společně upozorňovat na nutnost rovnoměrného zastoupení, na veřejnost pronikly i informace, že se visegrádské země z vlastní vůle vůbec nemusely podílet na tvorbě rodícího se diplomatického sboru, pokud by nebyl garantován spravedlivý podíl, neboť případné nedostatečné zastoupení v ESVA by mohlo vést ke ztrátě zájmu o zahraniční politiku EU a mohlo by vést k rozšíření propasti mezi politikou EU a národními politikami. Natolik rezolutní a nátlakový postoj sice dementovala např. česká stálá zástupkyně v Bruselu. V každém případě se visegrádské úsilí o rovnoměrné zastoupení setkal s podporou zemí jako např. Bulharsko, Rumunsko, Kypr,

Řecko, Malta, Portugalsko, Rakousko a pobaltské státy.²⁴ Navzdory společnému postupu nadále zeje značná propast mezi mírou diplomatického zastoupení tzv. starých a nových členských zemí v ESVA. Přesto by spolupráce v zájmu adekvátní reprezentace diplomatů ze střední Evropy mohla být impulzem pro zlepšení nedostatečně sladěné politiky vzájemné podpory a koordinace kandidatur na umístování sídel mezinárodních institucí či obsazování mezinárodních funkcí lidmi z V4.²⁵

Tradičně bohatou oblastí spolupráce s rozvinutou strukturou setkání a pracovních skupin na nejrůznějších úrovních je spolupráce v záležitostech vnitra a justice. Regionální spolupráce v těchto oblastech probíhá v rámci více formátů než V4, zejména v tzv. Salcburském fóru. Oblast vnitra je typická svým zaměřením na praktické, všednodenní otázky, jako např. extremismus či ochrana hranic. I v oblasti vnitra a justice byla v roce 2010 patrná snaha intenzifikovat spolupráce na úrovni EU. Na konci března 2010 proběhlo setkání ministrů spravedlnosti, jedním z témat bylo sdílení zkušeností z institutu domácího vězení.

Pravidlem se stalo i setkávání ministrů kultury, z jejich setkání vyplynul zájem vytvořit společnou visegrádkou strategii s cílem ovlivnit jednání o příští finanční perspektivě EU (2014–2020) tak, aby byl větší prostor věnován kulturním záležitostem. V rámci kultury pokračovaly konzultace a spolupráce v oblasti rozvoje turistiky, v dubnu se v Kutné Hoře konalo setkání odborníků na cestovní ruch, kteří se zabývali otázkou turistického ruchu v historických městech i podpory cestovního ruchu obecně. V květnu byla v Praze podepsána smlouva o spolupráci mezi Mezinárodním visegrádkým fondem (IVF) a Středoevropskou univerzitou v Budapešti, kdy se IVF zavázal poskytovat stipendia historikům na studium archivu Open Society, který budapeštská univerzita spravuje a který patří mezi největší archivy pro zkoumání dějin střední Evropy.²⁶ Velkým zájmem maďarského předsednictví bylo posílení spolupráce v oblasti turistického ruchu jak turistického marketingu, tak turistiky jako formy hospodářské a veřejné diplomacie. V roce 2010 bylo rozhodnuto o zacílení společných aktivit na Čínu, Japonsko, USA a asijskou část Ruské federace. Byly podniknuty prvotní kroky ke koordinaci aktivit v Brazílii a Indii.²⁷

Spolupráci v oblasti obrany je možné zhruba dělit na politickou a vojenskou úroveň. V politické oblasti se státy V4 v minulosti soustředily zejména na podporu politiky otevřených dveří NATO vůči východním a jihovýchodním zemím (zejména však Ukrajině a Gruzii). Tento náboj je v posledních zhruba dvou letech omezen, přesto však došlo k velkému setkání na úrovni ministrů obrany v říjnu 2009, kam byli pozváni ministři obrany Ukrajiny, Makedonie, Srbska, Černé Hory a Bosny a Hercegoviny. Předtím v září proběhlo setkání na úrovni politických ředitelů, kdy byly nastíněny základní společné priority, jež pak byly dále probrány a posvěceny na zmíněném říjnovém setkání ministrů obrany. Zde byl odsouhlasen vznik pracovní skupiny ke konceptu nového strategického konceptu NATO, která fungovala na úrovni zastoupení visegrádkých zemí při NATO v Bruselu. V kontextu roku 2010 byla právě spolupráce a komunikace s cílem ovlivnit nový strategický koncept NATO velmi významná. Podstatné sjednocení názorů a postupu v oblasti strategického konceptu je určitě pokrok oproti situaci z předchozích let, kdy národní priority byly vcelku nesourodé a je možno zpětně říci, že zájem zemí střední Evropy byl v novém konceptu uspokojen.

Koordinovaná akce Visegrádké skupiny na tom měla bezesporu významný podíl.²⁸ V oblasti vojenské spolupráce je asi nejvýznamnějším projektem vytvoření visegrádké Battle Group, o níž je v této knize tradičně pojednáváno. V červenci 2010 se nad tímto tématem sešli náčelníci štábů, kteří projednali studii proveditelnosti a výsledky svého jednání delegovali na setkání ministrů obrany plánované za slovenského předsednictví V4. Nadále zůstává v platnosti plánovaný termín roku 2015 a rok 2010 naznačil, že uskutečnění projektu bojové skupiny je reálnější, než se zdálo v minulých letech předpokládat. Ještě na konci roku 2009 se národní ředitelé pro vyzbrojování sešli a odsouhlasili vznik několika pracovních skupin, zabývajících se konkrétními projekty možné spolupráce v oblasti vyzbrojování (chemická-biologická-radiologická-jaderná pracovní skupina, skupina „Voják 21. století“, skupina pro protivzdušnou obranu, skupina pro strategický vzdušný most). Tyto skupiny se postupně začaly scházet v roce 2010. Nadto bylo v září 2010 podepsáno memorandum mezi veliteli vzdušných sil V4, které identifikovalo oblasti budoucí spolupráce a došlo i k dohodě o pravidelném setkávání na této úrovni. Vytyčené oblasti jsou čtyři, mezi nimi výcvik, spolupráce při přelétávání hranic jednotlivých vzdušných prostorů, v řízení letového prostoru a při logistice.²⁹ V případě úspěchu této spolupráce by šlo o zajímavý posun v oblasti armádní spolupráce, po níž odborníci již dlouho volají, která však narážela na tradiční neochotu. Tato neochota vychází z protekcionismu, chránícího domácí zbrojařské firmy. V odborné rovině je již delší dobu zřejmé, že protekcionismus paradoxně spíše povede k likvidaci domácích zbrojařských firem. Malý domácí trh nedokáže zajistit dostatečně velké zakázky, jež by z ekonomického hlediska zabezpečily nákladný vývoj, nezbytný pro konkurenceschopnost výrobků.³⁰ Minulé zkušenosti tedy nabádají k opatrnosti, i v minulosti existovalo více návrhů na společné projekty ve vyzbrojování, stejně jako pracovní skupiny, které se touto otázkou zabývaly. Protože se nezbytnost hlubší spolupráce ukazuje ve stále větší míře, je přesto možné očekávat, že zvýšená visegrádká aktivita na tomto poli v roce 2010 může přinést své ovoce. Platí však, že prozatím jsou reálnější konkrétní projekty bilaterální (ČR a Slovensko či Polsko) než projekty celovisegrádké.

Země V4 jsou obvykle vnímány jako názorově rozdělené ohledně zemědělské politiky, kdy je zejména Polsko, díky vysokému podílu zemědělství v ekonomice, tlačeno k odlišným pozicím vůči společné zemědělské politice. Z toho hlediska bylo zajímavé prohlášení ministrů zemědělství V4, Bulharska a Rumunska, kde se určité zájmy vůči politice, do níž plyne až polovina celkového evropského rozpočty, přece jen shodují. Společná deklarace zmíněných států požaduje, aby došlo ke zjednodušení, větší spravedlnosti, rovnocennosti při rozdělování dotací a udržitelnosti společné zemědělské politiky. Dále deklarace volá po zrušení možností původních zemí bez omezení dotovat své národní farmáře. Tato deklarace byla vydána krátce před tím, než měla EK předložit svůj návrh budoucí politiky zemědělské politiky, jejíž konečnou podobu má schválit až Evropský parlament v roce 2011. Toto téma není zdaleka nové, nerovnocennost tzv. starých a nových členských států při rozdělování dotací byla již tématem českého předsednictví v Radě Evropy, kdy neformální rada ministrů na svém setkání v Brně v červnu 2009 přiznala až šestinásobné rozdíly v dotacích na hektar zemědělské půdy. Tehdy se také EK zavázala předložit v roce 2011 novou podobu zejména sys-

tému přímých plateb. I tento závazek znamenal určitý průlom a společné prohlášení z listopadu 2010 tedy bylo logickým důsledkem dlouhodobého tlaku dotčených zemí. Stejně jako v případě energetické politiky se V4 obracela se společným postupem přímo na EK, a to nejen v tomto případě, ale např. i v případě setkání rady pro zemědělství a rybolov a ve zcela konkrétních oblastech (např. vyjednávání volného obchodu mezi EU a Ukrajinou) vyzvala EK k zahrnutí svých požadavků. Ve všech těchto případech šlo o bezprecedentní společný postup zemí V4 vůči EK. Kromě toho se v oblasti zemědělství konzultace zabývaly situací na trhu s mlékem, zneužívání výrobců ze strany velkých obchodních řetězců.³¹ I v oblasti zemědělství tedy visegrádská spolupráce zaznamenala za poslední období pozitivní a hlavně prakticky užitečný vývoj.

Na stejné platformě, tj. V4 + Bulharsko a Rumunsko, probíhalo již od roku 2008 na úrovni pracovní skupiny jednání mezi ministerstvy zodpovědnými za územní plánování, konkrétně šlo o problematiku tzv. regionálních rozvojových pólů a rozvojových os. V březnu 2010 byla na základě celkem sedmi setkání této pracovní skupiny přijata rezoluce ministrů V4+2, která má sloužit jako základ pro inovaci národních plánů územního plánování stejně jako pro celkový regionální rozvoj a může být užita i jako podklad pro jednání v rámci EU. Ministři rozhodli, že spolupráce bude pokračovat i nadále, neboť výsledky pracovních skupin naznačily další potřeby koordinovaného postupu zejména při odstraňování překážek při územním plánování. Stejně tak je možné, že spolupráce ve formátu V4+2 bude rozšířena o další sousední země.³² Tyto konkrétní výsledky spolupráce v oblasti územního plánování přispívají k větší kohezi V4 i širšího regionu a znamenají značný posun ve vnitřní spolupráci V4.

Rovněž v oblasti kohezní politiky byla V4 schopna vytvořit společnou pozici a tu následně komunikovat směrem k EK. Tato shoda se začala rýsovat až v průběhu roku 2010, kdy se česká pozice více přiblížila „prokohezním“ visegrádským zemím. Česká republika původně spíše očekávala, že vzhledem k ekonomickému vývoji opustí skupinu zemí, pro něž jsou vysoké výdaje na kohezní politiku bezprostředně výhodné, a proto se stavěla spíše za podporu větších investic do vzdělání a inovací. Ekonomická realita však český postoj vrátila zpět ke „kohezním“ zemím, a proto se ČR mohla připojit k visegrádské snaze ochránit politiku soudržnosti EU v její současné podobě (a zachovat Evropský sociální fond jako součást evropské kohezní politiky).

V oblasti sociálních věcí představilo maďarské předsednictví ambiciózní program vytvoření středoevropské romské strategie, zaměřené na sdílení zkušeností, především ve věcech romské inkluze a sociální integrace. Stejně jako v energetické problematice byla zřízena (v září 2009) *Pracovní skupina na vysoké úrovni* pro romskou otázku. Do konce maďarského předsednictví však tato otázka nezaznamenala zásadnější posun a celá agenda byla přesunuta až na slovenské předsednictví, které se s ní výrazněji začalo zabývat až ve své druhé polovině.³³ Toto téma ovšem zaznělo např. na visegrádské setkání předsedů parlamentů visegrádských zemí, jež se konalo na počátku října na Slovensku.

*Shrnutí*³⁴

Před pěti lety Visegrádská skupina (V4) slavila své patnáctiny v rozpačité atmosféře nedůvěřivého rozhlížení se po samém důvodu své existence. Smysl V4 se zdál být

zpochybněn vstupem České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska do Evropské unie. Na práh třetí dekády Visegrád vstupuje jako sebevědomá a smysluplná regionální entita, která v posledních třech letech (bez většího mediálního či veřejného zájmu) učinila pozoruhodný pokrok, který jí přinesl zesílenou a efektivnější politickou spolupráci i příslib toho, že se z Visegrádské skupiny stane jeden ze silných a energizujících hlasů evropské politiky. Nemá pochopitelně smysl zastírat, že ani v roce 2010 nebyla V4 prosta problémů, jež omezují její potenciál. Některé z nich jsou více méně přirozené – a tudíž obtížně překonatelné – jako rozdílnost zájmů v konkrétních oblastech regionální, evropské či bezpečnostní politiky. K tomu přidejme i tradičně odlišné zahraničněpolitické akcenty i pojetí středoevropské politiky, kdy např. nový maďarský ministr zahraničních věcí János Martonyi zmínil ve svém projevu ve Vídni, že osou středoevropské politiky má být právě Maďarsko a Rakousko,³⁵ přičemž tato tradiční dunajská orientace není právě v souladu s pojetím střední Evropy v ostatních visegrádských zemích a zejména v ČR. Jiné problémy jsou dány často zbytečně nízkou mírou vzájemné solidarity a důvěry mezi jednotlivými partnery. V4 nebyla příliš úspěšná ve své snaze o důstojné zastoupení ve vznikající Evropské službě vnější akce, lze očekávat spory při vyjednávání o budoucí finanční perspektivě EU. Dalším přetrvávajícím vlastním dluhem V4 je slabé či přehlíživé veřejné povědomí o visegrádské spolupráci, a to navzdory desetiletému a většinou výbornému působení Mezinárodního visegrádského fondu. V tomto smyslu bohužel ani žádné světlo na konci tunelu vidět není. Přesto máme všechny důvody se domnívat, že po letech určitého tápání Visegrád v letech 2009 a 2010 nalezl a potvrdil smysl své existence. Pustil se na riskantní cestu, kdy zvýšil očekávání od sebe sama a tato očekávání se snaží naplnit sebevědomým prosazováním vlastních preferencí v evropském kontextu. Zároveň také způsobem zodpovědným a přijatelným pro ostatní partnery. Nadále ale platí, že Visegrádská spolupráce není přirozeným a nutným jevem. Naopak, jde o křehkou entitu, která existuje navzdory často protichůdným zájmům svých členů a žije pouze z kontinuální politické vůle a ze zaujetí konkrétních jednotlivců.

POLSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: AGENDA A UDÁLOSTI

Vzájemné vztahy mezi Českou republikou a Polskem jsou ovlivňovány jednak strategičností této relace ze strany ČR a rovněž obecným vektorem polské zahraniční politiky. Polská zahraniční politika v roce 2010 pokračovala v částečné proměně, jež přinesla zejména větší orientaci na evropský prostor, jíž je nutné dát do souvislosti jak s přípravami na předsednictví Rady EU, tak i relativním, přinejmenším rétorickým, ústupem atlantismu. Dalším výrazným prvkem v polské zahraniční politice je zároveň oslabení „zadržovacích“ tendencí vůči Rusku za současné snahy více zapojit Rusko do evropského dění.³⁶ Polsko se tedy obecně pokouší lépe kapitalizovat svou geopolitickou polohu i potenciál, který je dán jeho velikostí a úspěšným proplutím světovou finanční a ekonomickou krizí. Z pohledu české diplomacie je podstatné, zda nové akcenty v polské zahraniční politice odpovídají českým zájmům. Po určitých korekcích v některých oblastech české evropské politiky (viz níže) se ve většině aspektů české

a polské postoje shodují, což vytváří prostor pro blízkou spolupráci i po té, co obě země přestaly sdílet osud potenciálních hostitelů prvků americké národní protiraketové obrany. Rok 2010 přitom potvrdil, že tento prostor byl intenzivně využíván, zejména při tvorbě polských předsednických priorit v závěru roku 2010 či při konzultacích o novém strategickém konceptu NATO v jeho průběhu. To dokazuje, že vzájemné vztahy mají pevnější základ než jen společnou snahu o maximální upevnění transatlantických vztahů, která udávala obecný ráz česko-polské relaci v letech 2006–2009.

Vývoj posledních dvou let ukázal na silnější polskou orientaci na evropskou dimenzi v obranné a bezpečnostní rovině. Ministr zahraničních věcí R. Sikorski přímo deklaroval, že „*transatlantické vztahy (do budoucna) nepředstavují /.../ dramatický potenciál /.../ ve strategických otázkách přichází čas pro Evropu, (neboť) Amerika se už nebojí, že by budování společné obrany podlomilo NATO /.../ (a) vzhledem ke škrtům v obraně, jež USA časem čekají, bychom se měli připravit na den, kdy se budeme muset o vlastní bezpečnost starat sami*“, a to vše za podmínky, kdy „*mnoho zahraničněpolitických témat, která Evropané a Američané považovali za ústřední a na nichž tolik záleželo Polsku v uplynulých deseti letech, vyhasnou s počátkem nové dekády*“.³⁷ Pokud si však odmyslíme poněkud dramatickou rétorickou rovinu příklonu k evropskému pohledu, již lze dát do souvislosti i s blížícím se polským předsednictvím Radě EU, spatříme, že v konkrétních zahraničně- a bezpečnostněpolitických krocích se Polsko nadále pevně drží doktríny kompatibility atlantické a evropské bezpečnostní dimenze, která je prioritou i pro Českou republiku. Skutečností však zůstává, že přinejmenším od léta 2009 dochází k patrnému polskému příklonu k evropské bezpečnostní a obranné politice.³⁸ V roce 2010 byla tato náklonnost zvýrazněna s tím, jak byla ESDP/CSDP zahrnuta do programu polského předsednictví Radě EU. Konkrétní obrysy získala v tzv. Výmarském dopisu k CSDP, který byl na počátku prosince 2010 zaslán francouzským, německým a polským ministrem zahraničních věcí vysoké představitelce pro zahraniční záležitosti a bezpečnostní politiku Catherine Ashton. Dopis požadoval nový impulz pro CSDP, za současné komplementarity s národními a transatlantickými plánovacími kapacitami. K posílení je dle dopisu potřeba využít všechny nové instrumenty dle *Lisabonské smlouvy*, zejména trvalou strukturovanou spolupráci, přičemž zlepšení je žádoucí zejména ve schopnostech plánovat a vykonávat mise za současných podmínek tenčících se zdrojů.³⁹ Intenzivní mnohovrstevnatá komunikace mezi českou a polskou stranou v této oblasti se nesla v kooperativním duchu, česká diplomacie podporuje polskou strategii, jež zahrnuje i dlouhodobou českou prioritu v oblasti civilní a expertní komponenty misí CSDP. K podobně strategickému porozumění došlo i při konzultacích a kooperaci ohledně nového strategického konceptu NATO, jehož výsledná podoba poskytla středoevropským zemím ujištění, že je NATO připraveno garantovat jejich bezpečnost.

Vzhledem k blížícímu se polskému unijnímu předsednictví i k započatým negociacím ohledně budoucí finanční perspektivy se zvýraznila otázka shody názorů na budoucí unijní rozpočet. Poté, co se ČR rozhodla přimknout ke „kohezním“ zemím, tj. zemím, které budou požadovat přinejmenším zachování stávající roviny prostředků na evropskou politiku soudržnosti, probíhají i v této otázce intenzivní substantivní konzultace, v nichž panuje elementární shoda.

Z předchozích odstavců je tedy patrné, že v oblastech strategického významu panuje názorová shoda i stále vyšší intenzita komunikace, která byla ještě zvýšena v závěru roku 2010. Z dílčích projektů je nutné zmínit pokračování prací na severo-j jižním plynovém česko-polském konektoru, který je přes některé rozdíly pohledu na energetickou bezpečnost konkrétním příspěvkem k větší energetické bezpečnosti obou zemí a který by měl být spuštěn na podzim 2011. Dále se v roce 2010 konkretizovala diskuse o vzájemném diplomatickém zastupování, o vzájemném *secondmentu* diplomatů (zejm. šlo o pobyt českého diplomata na polském ministerstvu zahraničních věcí v průběhu polského předsednictví Radě EU).

Při květnovém setkání mezi ministry zahraničních věcí J. Kohoutem a R. Sikorským v polské Bydhošti, kde byl otevřen nový český honorární konzulát, bylo podepsáno *Memorandum o spolupráci*, které mj. na základě hodnocení prodloužilo fungování česko-polského/polsko-českého fóra a učinilo závazek k pravidelným konzultacím mezi ministerstvy, výměnám diplomatů, sdílení diplomatických misí apod.⁴⁰

Dle dostupných informací by mohla v průběhu první poloviny roku 2011 být dořešena i otázka tzv. územního dluhu, o němž bylo intenzivně pojednáváno v minulých vydáních této publikace.

Vysoká úroveň vzájemných vztahů byla potvrzena i diplomatickými styky na nejvyšších úrovních. Začátek roku se nesl v duchu předchozí výborné relace na prezidentské úrovni. Polský prezident L. Kaczyński vykonal dvoudenní oficiální návštěvu České republiky 21.–22. ledna a u příležitosti návštěvy obdržel nejvyšší české státní vyznamenání Řád bílého lva. Kromě toho se setkal s předsedou vlády J. Fischerem a s předsedou sněmovny M. Vlčkem. Prezidenty obou států, V. Klause i L. Kaczyńskiego, pojil obdobný pohled na problematiku Evropské unie, která byla jedním z hlavních témat jednání. Shodli se na nutnosti demokratizovat EU a na obavě z federalizace, unifikace a centralizace evropského prostoru. Například v souvislosti s *Lisabonskou smlouvou*, již oba dlouhodobě odmítali, poukázali na to, že nový systém reprezentace EU navenek neumožnil EU adekvátně reagovat na humanitární katastrofu po zemětřesení na Haiti.⁴¹ Premiér Fischer řešil s prezidentem Kaczyńským spolupráci v rámci EU, NATO a V4, mj. realizaci *Lisabonské smlouvy*, bezpečnostní spolupráci po rozhodnutí USA změnit své plány na protiraketovou obranu a energetické spolupráci v rámci Visegrádské skupiny⁴² (v oblasti energetické bezpečnosti L. Kaczyński přiznal rozdílné postoje obou zemí, stejně jako upozornil na problémy s infrastrukturním napojením⁴³). Výborné vztahy mezi prezidenty obou zemí, které pojila zejm. příbuznost konzervativního pohledu na EU, nečekaně přetřhlo letecké neštěstí, při němž u ruského Smolenska zahynul nejen polský prezident Kaczyński se svou chotí, ale i významná část polské politické, armádní a veřejné elity. Smolenská tragédie vzedmula nevídanou vlnu solidarity české veřejnosti i politické reprezentace, Česká republika uctila památku 96 obětí katastrofy dnem státního smutku.

Polský premiér Donald Tusk do ČR zavítal v dubnu v rámci setkání amerického prezidenta B. Obamy se středoevropskými státníky a pak ještě v červenci na soukromou návštěvu bez politické náplně, kdy v Praze vystoupil na letní škole politologických a ekonomických studií. Hosté závěrečného programu školy se rekrutují

z konzervativních kruhů, v minulosti zde vystoupil např. L. Walesa, M. Dzurinda či V. Orbán.⁴⁴

Vztahy na ministerské úrovni odpovídaly vysoké úrovni komunikace předchozích let. Stanovení termínu návštěvy polského ministra zahraničních věcí Sikorského sice provázely problémy – původně byla jeho návštěva plánována na únor, na žádost polské strany byla však zrušena a přesunuta na duben, kdy byla opět zrušena kvůli zmíněné letecké katastrofě u Smolenska, k setkání tedy došlo až při zmiňované květnové návštěvě ministra J. Kohouta v Bydhošti. Polsko bylo rovněž jedním z prvních cílů zahraničních cest (staro)nového ministra zahraničních věcí ČR Karla Schwarzenberga (před Polskem navštívil Německo, Afghánistán a Rakousko). K. Schwarzenberg znovu podnikl pracovní cestu do Polska v prosinci, kdy se setkal s polským vicepremiérem W. Pawlakem. Zajímavostí této návštěvy bylo, že český ministr musel mírnit polské obavy z přílišné české expanze do polského uhelného odvětví (více viz část *Ekonomické vztahy*). Premiér V. Nečas navštívil Polsko 2. listopadu, setkal se se všemi nejvyššími polskými představiteli. Jednání navázalo na říjnový summit EU, kde se probírala zejména témata ekonomické spolupráce, včetně sankcí za porušení rozpočtových pravidel eurozóny. Společným tématem rovněž byla důchodová reforma a jednání o novém unijním rozpočtu, jež mají začít v roce 2012.

Oblast dopravy se zaměřuje na zlepšení infrastrukturního napojení, posiluje snaha pojímat česko-polské dopravní propojení jako součást evropské dopravní sítě TNT, zde jde především o železniční propojení Katovice–Ostrava a o dálniční propojení (Mnichov)–Praha–Vratislav.

Ekonomické vztahy

Polsko si v roce 2010 udrželo postavení třetího největšího zahraničního obchodního partnera, po Německu a Slovensku, když v roce 2009 na této pozici vystřídal Rakousko. V roce 2009 sice došlo k nepříznivému obratu ve vývoji vzájemného obchodu, způsobenému světovou finanční a ekonomickou krizí, byl zaznamenán meziroční pokles v objemu obchodu o 21,3 %. Toto snížení dokonce patřilo v obchodě s bezprostředními sousedy ČR k nejvyšším a navíc bylo doprovázeno vyšším poklesem vývozu oproti dovozu, což vedlo k tomu, že poprvé v historii polský vývoz převážil český vývoz (ovšem propad dovozů do Polska byl všeobecným jevem). Nezměnila se proto ani pozice České republiky na polském trhu – 3,6 % na celkovém polském dovozu, protože všichni obchodní partneři Polska zaznamenali obdobný, nebo dokonce i vyšší propad vzájemného obchodu.

V roce 2010 se česko-polský zahraniční obchod zotavil a dosáhl úrovně období před krizí. Vývoz do Polska z České republiky se zvýšil oproti stejnému období minulého roku o 31,6 % (dosáhl úrovně 6,136 mld. EUR) a dovoz z Polska o 26,4 % (6,07 mld. EUR). Podíl Polska na našem zahraničním obchodě i nadále činí 6,2 % (vývoz 6,0 %, dovoz 6,5 %). Rovněž se v roce 2010 podařilo obnovit dosavadní kladné saldo ČR, ovšem nikoli již v takové míře jako před krizí. Svědčí to o rostoucím exportním a výrobním polském potenciálu, který nebyl tak postižen krizí jako další státy EU.⁴⁵ Polská ekonomika v každém případě vyšla z období světové krize sebevědomější, když se navíc v roce 2009 dostala jako první země bývalého východního

bloku mezi šest největších ekonomik EU, polské HDP předčilo nizozemské.⁴⁶ Tento fakt podtrhuje hospodářský význam Polska pro české hospodářství i české vnější ekonomické vztahy.

V roce 2010 pokračovalo úsilí o propojování strategických energetických a obranných odvětví. S poněkud tradiční nevypočitatelností a proměnlivostí pokračoval „příběh“ prodeje státního podílu v polské elektrárenské společnosti ENEA a případného zájmu koncernu ČEZ na této privatizaci. V roce 2009 se nejprve ČEZ odmítl tendru zúčastnit, v listopadu téhož roku se rozhodl o podíl usilovat spolu s německou RWE, aby v roce 2010 opět od tohoto záměru odstoupil. Nejasnosti ostatně provázejí i samotnou privatizaci – původně bylo plánováno nabídnout k prodeji 66% kontrolní balík akcií, polská vláda se však v říjnu 2010 nedohodla s RWE na ceně. Polsko snížilo balík k prodeji na 51 %, aby na počátku roku 2011 celou privatizaci opět odložilo. Privatizace společnosti ENEA je dalším z příkladů politické citlivosti privatizace strategických odvětví, do hry se např. vložil i bývalý prezident L. Walesa, když zaslal dopis polskému premiérovi Tuskovovi, žádající o privatizaci ENEA do polských rukou. Ne zcela přímočaré jsou ovšem i aktivity ČEZ samého. V listopadu 2009 postoupil ČEZ do dalšího kola privatizace tepláren ve městech Bytom a Zabrze, ovšem na počátku února své plány ohledně polské energetiky opět změnil a nepodal nabídku – bez podání vysvětlení. Možným důvodem bylo, že se ČEZ chtěl soustředit na větší akvizici dalších státních energetických společností, včetně společnosti ZE PAK (elektrárny Patnów–Adamów–Konin), jejichž podíly hodlá polská vláda nabídnout k prodeji pro financování rostoucího rozpočtového deficitu. V březnu a dubnu 2010 byl ČEZ (spolu se společností RPG Partners Z. Bakaly) považován za jednoho z favoritů na koupi podílu ve společnosti PAK, která disponuje zhruba 8% podílem na polském trhu a plán na akvizici podílu v této společnosti by mohl být důvodem nepodání nabídky na dvě zmíněné teplárny. V červnu 2010 se však ČEZ rozhodl nepokračovat v nabídce ani v tomto případě. Tyto kroky lze dát do souvislosti i obecnou revizí zahraničních investic ČEZ v návaznosti na dopady finanční a ekonomické krize.

Svých nadějí na strategický obchod s Polskem po neúspěchu při koupi výrobce helikoptér PZL Świdnik se nevzdalo ani Aero Vodochody finanční skupiny Penta. V průběhu roku 2010 usilovalo o účast na chystaném tendru na nákup cvičných bojových letounů do Polska. Aero chce prodat šestnáct cvičných bojových letounů L-159 polské armádě v odhadované hodnotě až 9,1 mld. Kč. Aero vstupovalo do soutěže s nevelkými nadějemi, postupem však jeho šance rostly, např. díky nabídkám offsetů a možnostem tvorby česko-polských konsorcií. Přesto však Aero favoritem tendru není. V případě úspěchu by nicméně šlo o zcela unikátní česko-polskou transakci s možným dopadem na celé odvětví spolupráce v oblasti vojenského průmyslu. Obdobně převratný – a celoregionální – dopad by v případě úspěchu mělo spojení nákladních železničních dopravců ČD Cargo a polského PKP, o kterém jednal v listopadu 2010 na své návštěvě Varšavě i český premiér P. Nečas. Konkrétnější návrhy však spatřily světlo světa až na počátku roku 2011 a jasno by mohlo být nejdříve v polovině roku 2011. Ze zajímavých realizovaných kontraktů lze zmínit zisk zakázky na generální opravu vodní elektrárny Żydowo za 400 mil. Kč pro ČKD Blansko Holding či významný obchod plzeňské Škody, jež dodá do jihopolské Vratislavi tramvaje za 2 mld.

Kč. Velkým úspěchem je rovněž zapojení českého Metrostavu do mezinárodního konsorcia na dostavbu polské dálnice A4.

Na druhé straně se i v roce 2010 museli čeští investoři potýkat s obvyklou citlivostí polské veřejnosti, politiků i odborů vůči privatizaci polských podniků do zahraničních rukou. Tato citlivost se v roce 2010 např. projevila, když se přední polskou těžařskou společností Bogdanka (nakonec bez úspěchu) pokoušela koupit firma NWR napojena na B. Bakalu. S obavami bylo pohlíženo i na akviziční aktivity Energetického a průmyslového holdingu (EPH), který na počátku prosince 2010 získal jeden z největších polských dolů Silesia, což v každém případě byl velký úspěch. Obavy Poláků před zájmem českých firem o polské uhelné doly ovšem dokonce musel při své prosincové návštěvě Varšavy rozptýlovat český ministr zahraničních věcí. Při též příležitosti se vyslovil pro větší otevřenost v obchodních vztazích.⁴⁷

Shrnutí

Nedopustíme se klišé, pokud zde vyslovíme názor, že česko-polské vztahy se v roce 2010 dostaly na posledních letech jednoznačně nejvyšší úroveň. Značnou dynamikou česko-polská relace procházela i v letech 2007–2009, ovšem tato dynamika byla přeci jen spíše omezena na určité oblasti a na vytváření potenciálu pro budoucí spolupráci. Právě rok 2010 dokázal tento potenciál plně využívat, což je dáno zejména větší komplexitou spolupráce, která se konkretizovala, zintenzivnila a rozšířila i do specifických evropských a bezpečnostních oblastí. Za potvrzení výjimečnosti česko-polských vztahů lze považovat i reálnou možnost společného zasedání české a polské vlády v roce 2011, které by bylo vůbec první v novodobé historii České republiky (ke společnému zasedání nedošlo ani v česko-slovenské relaci).

SLOVENSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: AGENDA A UDÁLOSTI

Tak jako v minulých letech, i v roce 2010 měla multilaterální a ekonomická agenda navrch nad ryze česko-slovenskou politickou bilaterální dimenzí. Bilaterální vztah je prost otevřených otázek či problémů, ale rovněž také prost zásadnější bilaterální náplně. Ve srovnání s léty 2007–2009 se ovšem projevila větší ideologická blízkost obou vlád, která se částečně promítá i do zahraniční politiky. V období vlády Roberta Fica se objevovaly odlišnosti v některých vektorech zahraniční politiky. Nejsilněji se odlišné názory projevíly v odtažitém hodnocení Slovenska původních českých plánů do zapojení do americké národní protiraketové obrany, kdy Slovensko dalo několikrát svou nelibost s touto českou aktivitou. V červenci 2010 naopak Slovensko ústy ministra zahraničních věcí M. Dzurindy podpořilo plány na případné zřízení centra včasného varování v ČR v rámci protiraketového deštníku, který navrhl prezident B. Obama.⁴⁸ Posun slovenské zahraniční politiky byl patrný i na ruském vektoru, kdy např. na podzim vláda rozhodla zrušit plánovanou širokorozchodnou trať, na niž se původně dohodl s Ruskem R. Fico. Bilaterální komunikace se však soustředí zejména na otázky spjaté s Visegrádskou skupinou, evropskými záležitostmi, ekonomickým

propojováním a po nástupu nových vlád došlo k zintenzivnění komunikace ohledně reformního úsilí obou vlád.

Z pohledu zahraniční politiky byly nejzajímavější kontakty mezi rezorty obrany, jež se brzy po výměnách vlád začaly vzájemně informovat o svých reformních a koncepčních krocích. Kvůli vyhocenější situaci ve slovensko-maďarských vztazích byla ve srovnání s minulostí bohatší „minulostní agenda“, a to zejména v létě 2010.

V reakci na květnové vyostření slovensko-maďarského sporu, k němuž došlo po schválení maďarského zákona o dvojím občanství (nově umožňuje získat maďarského občanství i Maďarům žijícím v zahraničí), se česká diplomacie postavila na stranu Slovenska. S ohledem na tradiční nezasahování do slovensko-maďarských sporných otázek byla tato reakce překvapivá. Nejrazantnější postup zvolil prezident Klaus, vyjádřil otevřenou podporu a solidaritu se Slovenskem, odsoudil maďarský postup a dokonce i narychlo pozval slovenského velvyslance v Praze Petra Brňa na hrad pro bezprostřední konzultace. Je ovšem pravda, že hlavní reakce ČR přišla až po schválení maďarského zákona „o maďarské soudržnosti“. Ministr zahraničních věcí J. Kohout reagoval zdrženlivěji, ale neméně jasně,⁴⁹ když pohrozil, že pokud bude Maďarsko pokračovat v podněcování nacionalismu, Česká republika opustí svou nestrannou pozici a postaví se jasně na stranu Slovenska. J. Kohout totiž nereagoval na samý zákon o dvojím občanství, ale zejména na možné zpochybňování Trianonské smlouvy, která garantuje evropské uspořádání po první světové válce.⁵⁰

K další eskalaci došlo na počátku června, kdy maďarský parlament schválil „zákon o maďarské soudržnosti“, který stanovil dnem všech Maďarů 4. červen, tj. den podpisu Trianonské smlouvy. Především se v zákonu praví, že „každý jednotlivý Maďar, stejně jako komunita Maďarů, která se dostala pod vládu jiných států, je součástí jednotného maďarského národa, jehož soudržnost je realitou přesahující státní hranice, a jako taková je určujícím prvkem jejich osobní i kolektivně založené identity“.⁵¹ V tomto okamžiku se celá otázka přesunula i na bilaterální rovinu česko-maďarskou. V okamžité reakci na schválení zákona došlo v české zahraniční politice k bezprecedentnímu kroku, kdy premiér a prezident, nejvyšší představitelé exekutivní moci, vydali společné prohlášení, v němž označili zákon za nepřijatelný, za znevažující Trianonskou smlouvu a otevírání historických otázek označili za nebezpečné.⁵² Empatii a pochopení se slovenskou stranou vyjádřil při své první zahraniční cestě, která vedla 19. července právě do Bratislavy, i nový český předseda vlády P. Nečas.⁵³ Ten v Bratislavě potvrdil i tvrdý postoj ČR, obsažený ve zmíněném prohlášení V. Klause a J. Fischera. K určitému uklidnění však došlo po jednání V4 v Budapešti 20. července a tamním setkání I. Radičové a maďarského premiéra V. Orbána.⁵⁴ Angažmá české diplomacie při eskalaci slovensko-maďarského sporu lze hodnotit příznivě. S výjimkou prvotní reakce prezidenta Klause zůstala ČR věrna své strategii nezasahování do bilaterálního sporu, v jeho pozdějším průběhu sehrála určitou stabilizující roli, zároveň se však patřičně a ostře ohradila proti napadání jednoho ze zakládajících principů evropského uspořádání 20. a 21. století, jež nepřímou zpochybňovalo i historický vznik Československa.

Oproti tomu ve vztahu česko-slovenském hrají historické reminiscence již nuluovou roli. Při výročí 92 let od vzniku ČSR vydali P. Nečas a I. Radičová společné pro-

hlášení, kde vyjádřili sdílený respekt a úctu k tradici 28. října 1918. V Bratislavě byla při této příležitosti odhalena více než dvoumetrová socha prvního československého prezidenta T. G. Masaryka (proti jejímu postavení protestovaly zhruba dvě desítky sympatizantů radikální Lidové strany Naše Slovensko).⁵⁵

Z ostatní agendy stojí za pozornost setkání ministrů životního prostředí ČR a SR v únoru 2010, kde došlo k dohodě, že obě země budou konzultovat vývoj na trhu s kredity skleníkových plynů.⁵⁶ Rovněž v únoru se v Bratislavě sešel český ministr pro evropské záležitosti Juraj Chmiel se slovenským ministrem zahraničí Miroslavem Lajčákem a jedním z výsledků setkání byl příslib podpory ČR při kandidatuře o získání sídla navigačního systému Galileo. Na podzim se na veřejnosti objevily první informace o plánovaném uzavření Českého centra v Košicích, k němuž mělo dojít v souvislosti s úspornými opatřeními. Definitivní uzavření bylo nakonec naplánováno na březen 2011, od kdy převezme jeho činnost centrum v Bratislavě. Toto rozhodnutí přišlo pět let poté, co byl v Košicích zrušen český generální konzulát, což se setkalo s rozhořčeným postojem českých krajanů i dalších obyvatel Košic.⁵⁷ V květnu vláda projednala a následně byla ratifikována změna smlouvy o společných hranicích se Slovenskem, která zpřesňuje určení hranice na vodních tocích, o podobné smlouvě se jedná i s Rakouskem. Na konci roku byla v Poslanecké sněmovně ratifikována smlouva, dle níž bude ČR nadále zodpovědná za správu méně přeshraničních mostů a silnic než doposud. Česká republika se zatím stará o devět z 12 hraničních mostů včetně dálničního mostu přes řeku Moravu a o tři ze čtyř společných silnic. Podle smlouvy by Slovensko mělo mít nově na starosti osm mostů a tři silnice.⁵⁸ Slovensko a ČR společně čelily kritice za situaci romské menšiny, a to jak ze strany vysoké komisařky pro lidská práva, tak i v pravidelné hodnotící zprávě o stavu lidských práv, jež je připravována v USA.

Brzy po nástupu do svých funkcí se v Praze setkali český a slovenský ministr obrany A. Vondra a L. Galko. Ze setkání vzešly vcelku ambiciózní plány spolupráce v řadě oblastí: transportní vrtulníky, řešení obrany vzdušného prostoru, dopravní letectvo, pozemní logistika či vojenské školství, věda a výzkum. Konkretizaci plánů měla na starosti společná pracovní skupina, která měla na počátku roku 2011 připravit konkrétnější návrhy spolupráce. Další oblastí spolupráce je společné působení v zahraničních misích, zejména v Afghánistánu a v Kosovu.⁵⁹ Pohled na rozmanitost předjednaných oblastí spolupráce naznačuje vysokou ambici, která se nemusí nutně setkat se skutečnými možnostmi a realitou. K upuštění od některých plánů došlo již na podzim 2010, přímá vojenská spolupráce rovněž naráží na slabší ochotu české armády po nepřesvědčivých zkušenostech ze společné bojové skupiny. Na konci roku 2010 došlo k překvalifikování ambicí spolupráce, jež by se nově měla soustředit na menší, dílčí cíle, v oblasti logistiky, výcviku, zdravotnictví či vzdělávání. Výsledky této spolupráce však budou konkretizovány až v průběhu roku 2011.⁶⁰

Bylo již zmíněno, že slabší bilaterální obsahová náplň česko-slovenských vztahů byla v roce 2010 vyvažována vysokou intenzitou diplomatických kontaktů na nejvyšší exekutivní úrovni. Vzájemné návštěvy českých a slovenských vrcholných politiků jsou časté. Bývalý slovenský premiér R. Fico byl jen za rok 2009 v Česku třikrát, premiér Fischer vycestoval na oficiální návštěvu Slovenska přesně týden po svém ná-

stupu do čela vlády v květnu 2009. Tehdy to byla to jeho druhá zahraniční cesta ve funkci (první směřovala do Bruselu). V obdobném tempu pokračovaly návštěvy na nejvyšší úrovni i v roce 2010. Blízké vztahy panovaly i na úrovni politických stran, zejména na levici. V březnu 2010 byl slovenský premiér R. Fico, který má blízko k tehdejšímu předsedovi sociálních demokratů Jiřímu Paroubkovi, hlavním hostem programové konference ČSSD. Naopak, na počátku dubna tehdejší předseda ČSSD J. Paroubek vyhlásil podporu Směru-SD před červnovými slovenskými parlamentními volbami.

Na konci března se v Sezimově Ústí, ve vile někdejšího prezidenta E. Beneše, sešli český premiér J. Fischer se svým slovenským partnerem R. Ficem, jenž do ČR přicestoval na oficiální návštěvu. Hlavním tématem jednání byla spolupráce v rámci EU, NATO a V4. Právě oblast visegrádské spolupráce byla jedním z významných témat, oba premiéři se shodli na kladném hodnocení zintenzivnění spolupráce za poslední období. Z bilaterálních témat došlo zejména na spolupráci v oblasti jaderné energetiky, konkrétně šlo o dostavbu jaderné elektrárny v Jaslovských Bohunicích. Jaderná energetika je silným pojítkem mezi oběma státy, dle R. Fica budou „*Slovenská a Česká republika patřit k velmi málo zemím na celém světě, které mají odvahu stavět nové atomové bloky*“. Zajímavé je, že se premiéři dotkli i otázky slovensko-maďarských vztahů, obě strany se shodly na nezpochybnitelnosti tzv. Benešových dekretů, ale rovněž o výstavbě silnic a dálnic (zejm. o propojení automobilek v Nošovicích a v Žilině). Na setkání byl potvrzen slib, že Slovensko podpoří českou kandidaturu o sídlo systému Galileo.

Rovněž designovaná slovenská premiérka I. Radičová prohlásila, že její první zahraniční cesta povede v každém případě do ČR,⁶¹ stejně tak učinil i nový slovenský ministr zahraničních věcí M. Dzurinda. Svým způsobem výjimečná byla cesta K. Schwarzenberga do Bratislavy, ten se 9. července setkal s I. Radičovou, tj. záhy po jejím jmenování premiérkou, ovšem K. Schwarzenberg ještě v té době nebyl jmenován do úřadu ministra zahraničních věcí. Zajímavé ovšem je, že po svém jmenování navštívil K. Schwarzenberg jako první země Německo, Afghánistán a Rakousko, přičemž na Slovensko na ryze bilaterální návštěvu v roce 2010 necestoval. Nový předseda vlády P. Nečas učinil Slovensko cílem své první cesty záhy po svém jmenování, 19. července. Kromě již zmíněné podpory Slovenska v jeho sporu s Maďarskem padl návrh na společné jednání české a slovenské vlády, jež by bylo v kontextu české zahraniční politiky (ale i česko-slovenských vztahů) průlomové. Dle dostupných informací však – na rozdíl od Polska – nebyl v tomto ohledu učiněn žádný pokrok. Mezi další témata jako obvykle patřilo chybějící dálniční propojení na severu obou zemí. K tomu dodejme, že dopravní problémy na Třinecku se v průběhu roku vyhrtily do té míry, že lidé v létě několikrát zablokovali mezinárodní tranzitní tah na Slovensko. Ministr dopravy V. Bárta se zavázal řešit situaci pomocí pracovní skupiny. Na premiérském setkání byla dalším tématem větší koordinace v EU, záplavové oblasti na řece Moravě, energetická bezpečnost či předávání zkušeností z reformního úsilí, které obě vlády deklarovaly.⁶² V říjnu premiérka Radičová cestovala do Prahy na oficiální návštěvu, v rámci cesty se kromě předsedy vlády P. Nečase setkala také s prezidentem V. Klausem, předsedou Senátu P. Sobotkou a předsedkyní Poslanecké sněmovny

M. Němcovou. Na jednání s P. Nečasem bylo jedním z hlavních témat rodící se evropská pravidla pro hospodářskou a měnovou stabilitu, obě strany se shodly na potřebě automatických sankcí za rozpočtovou nekázeň, zároveň ale také na potřebě zohlednit při výpočtu deficitů náklady spjaté s penzijními reformami. Ze setkání rovněž vzešel návrh na vytvoření společných pracovních skupin, které by sloužily k předávání zkušeností mezi oběma zeměmi v různých oblastech. Česká republika by tímto způsobem např. chtěla získávat poznatky ze slovenských reforem, naopak Slovensko by se mohlo inspirovat českým integrovaným záchranným systémem, které chce Slovensko postupně vybudovat. Na úrovni předsedů vlád rovněž zazněla podpora plánované spolupráci v rezortu obrany, a to až po možné převzetí některých složek obrany pod společné financování, konkrétní oblasti spolupráce v oblasti obrany však byla hledána na úrovni ministerstev obrany.⁶³

Ekonomické vztahy

Česká republika nadále zůstává druhým největším obchodním partnerem Slovenské republiky. Vzájemný zahraničně obchodní obrat za první pololetí 2010 dle slovenských statistik dosáhl 5,378 mld. EUR a představoval 12,0 % celkového obratu SR ve sledovaném období. Dle slovenských statistik byla obchodní výměna v prvním pololetí 2010 ve prospěch SR, aktivní bilance dosáhla 818 mil. EUR. Komoditně důležité místo v českém vývozu na Slovensko zaujímá export motorových vozidel a součástí motorových vozidel. K dalším objemově významným komoditám patří např. ropné oleje, černé uhlí. Hlavní komoditou tedy zůstávají auta Škoda, ale i autobusy Iveco (Karosa) a SOR. Slovenský vývoz do ČR reprezentují ropné oleje, vysílací přístroje, ploché válcované výrobky, léky, části a příslušenství motorových vozidel. V roce 2010, po krizovém roce 2009, lze vysledovat pozitivní tendence v rozvoji vzájemného obchodu. Dle slovenských statistik slovenský dovoz z ČR meziročně vzrostl indexem 104,5 a slovenský vývoz do ČR vzrostl indexem 130,7. Lze očekávat pokračování dovozu komponentů do slovenských automobilek a i do elektrotechnického průmyslu. Nadále expandující síť řetězce Lidl zas dává předpoklad dovozu potravin, zejména mléčných výrobků.⁶⁴

Z bilaterálních hospodářských vztahů je dlouhodobě nejzajímavější propojování v oblasti energetiky a rok 2010 ukázal, že kromě elektrické energie je trend propojování v energetickém sektoru silný i v oblasti plynárenství. Kromě RWE expandovaly v roce 2010 na slovenský trh firmy ČEZ a Vemex, aktivně si ale naopak na českém trhu počínaly i slovenské subjekty. Skupina ČEZ navíc hodlá od roku 2011 nabourat monopol Slovenského plynárenského průmyslu, který drží 100% monopol na dodávky plynu do slovenských domácností.⁶⁵ Po omezení svých aktivit v jiných zemích středoevropského regionu se skupina ČEZ chce soustředit právě na Slovensko, zejména na jadernou energetiku.⁶⁶

Z ostatní významnějších transakcí lze upozornit na českou firmu SOR, která získala zakázku za více než 800 mil. Kč na dodávku 100 autobusů pro bratislavskou MHD. Největší slovenský řetězec s elektronikou Nay, který na konci roku 2008 vstoupil na tuzemský trh a otevřel první dvě prodejny v Olomouci a Třebíči, letos po roční pauze vynucené hospodářskou krizí hodlá pokračovat v expanzi a plánuje otevřít až

pět prodejen. Poštová banka, patřící k největším bankám na slovenském trhu spotřebitelského financování, otevřela v březnu v Praze svou první českou pobočku. Další zajímavou položkou v ekonomických vztazích byla koupě krachujícího podniku Novosta slovenským Vulkanem Partizánské, který zlínského výrobce obuvi koupil s cílem obnovit výrobu. Naopak směrem na Slovensko expandovala firma Sconto nábytek, která rozhodla o otevření svého prvního slovenského obchodu v Trnavě. Skupina J&T, o níž bylo i v minulých vydáních „ročenky“ referováno jako o jednom z nejvýznamnějších činitelů, propojujících českou a slovenskou ekonomiku, se rozhodla v prostřednictvím své společnosti Tatra Mountain Resort investovat ve slovenských Tatrách 130 mil. EUR, tedy zhruba 3 mld. Kč. To by představovalo největší investici do turistiky ve střední Evropě.⁶⁷ Dále byla skupina J&T angažována v koupi jednoho z nejvýznamnějších slovenských deníků – *Pravda*. Česká společnost Florena koupila od britské mediální skupiny Daily Mail & General Trust vydavatelství Perex, které *Pravdu* vydává a prodej zprostředkovala právě J&T, jež naznačila, že by mohla Perex později ovládnout.⁶⁸ Na podzim 2010 pak skupina J&T oznámila zájem o koupi Dexia banky Slovensko. Finanční skupina Penta připravila na rok 2011 plán investic do komerčních realit v Bratislavě (zejm. kancelářských prostor) ve výši okolo 1 mld. Kč.

Stále více ekonomické zabarvení dostává i přeshraniční spolupráce. Na dubnovém Ekonomickém fóru ČR–SR se příhraniční kraje České republiky, Polska a Slovenska dohodly na snaze získat dotační program Evropské unie. Z něho plánují představitelé Moravskoslezského kraje, Žilinského samosprávného kraje a Opolského a Slezského vojvodství platit projekty v dopravě, hospodářství cestovním ruchu a energetice. Cílem je mj. nalézt způsob, jak dostat celý region do povědomí Evropské unie. Tento průmyslový region s několika miliony obyvatel má podle regionálních zástupců pro EU zásadní význam z hlediska surovinového, energetického, dopravního i sociálního. Na Ekonomickém fóru byla rovněž dohodnuta bližší spolupráce i mezi zástupci hospodářských komor příhraničních regionů.⁶⁹

RAKOUSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: AGENDA A UDÁLOSTI

V roce 2010 pokračovala uklidněná atmosféra z roku 2009, k níž zejména přispělo rozhodnutí ČEZ odložit plánované vyspání výběrového řízení na dostavbu dalších dvou bloků jaderné elektrárny Temelín. Přesto i rok 2010 bohužel ukázal na přetrvávající politický a mobilizační potenciál tzv. minulostní agendy, která v porovnání s rokem 2010 častěji přesáhla i do mediální a veřejné sféry. Trvalým jevem v česko-rakouském vztahu je na jedné straně vysoká míra ekonomického propojení, kvalitní přeshraniční spolupráce, ovšem na straně druhé zcela chybějící strategičtější bilaterální relace, jež se zejména z vůle rakouské strany soustředí na bilaterální problémy (jaderná energetika a minulostní agenda) a přinejlepším na vzájemné informování o evropských záležitostech. Rok 2010 v tomto ohledu nepředstavoval žádný posun vpřed, ale, naštěstí, ani žádný posun vzad.

Symbolický význam měla skutečnost, že K. Schwarzenberg po svém jmenování cestoval na svou třetí zahraniční návštěvu (po Německu a neplánovaně i po Afghá-

nistánu) právě do Rakouska. Ministři zahraničních věcí České republiky a Rakouska konstatovali pokračující uvolnění ve vzájemných vztazích, a to v obou citlivých oblastech – minulostní otázky a jaderná energie. Jsou si vědomi, že tato témata jsou pravidelně nastolována na každém jednání, ale zároveň se shodli na tom, že se zvýšila transparentnost a informovanost Rakouska o provozu a případných událostech v JE Temelín. Zároveň M. Spindelegger uznal právo každé země na vlastní rozhodování o energetické politice (více viz níže). V oblasti minulostní agendy oba ministři vyzdvihli práci a potenciál společné skupiny historiků. Pravdou je, že na jednání samém se vzájemné pohledy příliš nestřetly, K. Schwarzenberg uznal, že poválečný odsun Němců byl bezprávím a že ČR se se svou minulostí musí vyrovnat nejprve sama, a zároveň, že tzv. Benešovy dekrety se zrušit nedají. Jak ovšem níže uvidíme, na jiných úrovních byla minulostní agenda v roce 2010 přece jen intenzivnější než v minulosti, na čemž měli svůj podíl mj. i prezidenti obou zemí. Tradičním tématem jednání je rovněž snaha identifikovat oblasti spolupráce v rámci EU, tj. snaha posunout vzájemný dialog za pouhé úsilí o snižování vzájemného napětí. Průsečíky zájmů obou zemí v evropské politice – snad s výjimkou regionální a přeshraniční spolupráce – jsou ovšem mizivé, proto v této oblasti dosud nenastal žádný významný průlom. Ministři zmínili možnost bližšího postupu v politice EU vůči zemím západního Balkánu, východní Evropy, či při budování Evropské služby vnější akce a sdílení konzulárních zastoupení. Tyto oblasti byly ovšem identifikovány i v minulosti a dosud k prohloubení spolupráce nedošlo, tím spíše, že ČR má právě pro tyto oblasti bližší platformu ve Visegrádské skupině, a z tzv. „starých členských států“ EU zejména v Německu. Symbolickým závazkem, stvrzujícím deklarovanou blízkost obou ministrů, však byla shoda na potřebě vzájemných setkání každého půl roku.⁷⁰ Zajímavé ovšem je, že ve svých komentářích vykreslil rakouský tisk českého ministra o poznání negativněji než v období počátku jeho prvního funkčního období ve funkci v roce 2007.

Značnou mediální i veřejnou pozornost vyvolala slova rakouského prezidenta, sociálního demokrata Heinze Fischera, který na přelomu února a března 2010 v rámci své předvolební kampaně (v níž posléze uspěl) ve své zdravotní rakouskému Sudetoněmeckému krajanskému sdružení odsoudil tzv. Benešovy dekrety jako akt těžkého bezpráví. Explicitně přitom zmínil výjimku z *Listiny základních práv EU*, již před svým podpisem *Lisabonské smlouvy* vyžadoval prezident Klaus. Dle rakouského prezidenta tato výjimka nemá na problematiku tzv. Benešových dekretů žádný vliv. Český prezident se vůči slovům H. Fischera ohradil s tím, že je lituje, užívají-li se historická témata ve volební kampani.⁷¹ Ke kauze se vyslovila většina předních českých ústavních činitelů, kteří si slova rakouského prezidenta vyložili jako útok na platnost tzv. Benešových dekretů, a všichni se sjednotili na jediném možném názoru, že dekrety zůstávají a zůstanou nedílnou součástí českého práva. Na druhé straně je ale také pravda, že H. Fischer drží ohledně minulostní problematiky dlouhodobě jednotnou linii, kdy dekrety prezidenta republiky odsuzuje jako bezpráví (ostatně i dle názoru českého ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga byl poválečný odsun a konfiskace aktem proti lidským právům, jakkoli tzv. Benešovy dekrety zrušit nelze⁷²), ale zároveň odmítá jejich posuzování mimo kontext doby a bez přihlédnutí k tomu, co jim předcházelo. Zároveň před vstupem ČR do EU, kdy toto téma bylo v česko-rakouském

vztahu patrně nejvyhrocenější, deklaroval, že se minulostní témata nesmí stát překážkou vstupu ČR do EU. Již v minulých vydáních této publikace jsme upozorňovali na konfliktní potenciál minulostních témat i na určitou, byť mírnou eskalaci této tematiky na rakouské straně, zároveň se však potvrzuje, že opakované tematizování minulostní problematiky ve vztahu k Rakousku (např. právě při zdůvodňování výjimky z *Lisabonské smlouvy*) ze strany českého prezidenta je v rozporu s dlouhodobou středoevropskou linií české zahraniční politiky a zbytečně poskytuje záminky pro politizaci těchto témat i na straně rakouské. Znepokojující rovněž je, že minulostní otázky se objevovaly v průběhu roku 2010 střídavě jak v rakouských, tak v českých médiích, a to pravděpodobně s vyšší intenzitou než v minulých letech. Na druhou stranu je pravda, že český a rakouský prezident se setkávají nadstandardně často a svými osobními kontakty přispívají k zlepšování vzájemné atmosféry (v roce 2010 se setkali v listopadu v dolnorakouském klášteře Geras).

Uvolnění v jaderné oblasti, které si pochvalovali ministři zahraničních věcí, je trnem v oku rakouským protiatomovým aktivistům stejně jako Zeleným. Tradiční odpůrci JE Temelín již v loňském roce obrátili svou pozornost od existence stávající elektrárny k procesu schvalování dostavby dvou původně plánovaných reaktorů. Hlavním argumentem zůstalo tvrzení, že proces posouzení vlivu stavby na životní prostředí (EIA) je v rozporu s evropským právem či že je dokonce fraškou. Posudek konstatuje, že případná výstavba dalších dvou bloků elektrárny přírodu nenaruší. Oficiální a ostrý postup (podání nóty ministerstva zahraničních věcí a předvolání českého velvyslance ve Vídni) požadovali na počátku srpna ústy své předsedkyně E. Glawischnig rakouští Zelení.⁷³ České ministerstvo životního prostředí poskytlo do konce září (původně do konce srpna) lhůtu pro podávání námitek proti EIA k dostavbě JE Temelín. Horní Rakousy stupňovaly svou aktivitu právě v průběhu srpna, kdy hornorakouská vláda spustila internetovou kampaň, v níž vyzývala občany, aby podávaly své námítky vůči dostavbě Temelína. Tuto iniciativu oficiálně představil hornorakouský zemský rada pro životní prostředí a člen Zelených Rudi Anschober. K tomu dodal, že se Horní Rakousy pokusí blíže nespecifikovaným způsobem o soudní přezkum EIA k dostavbě Temelína (soudní přezkum české právo umožňuje).⁷⁴ Do konce září se do kampaně zapojilo zhruba 5000 občanů.⁷⁵ Organizace *Atomstopp Temelin* rovněž na počátku září zaslala otevřený dopis českému prezidentovi, premiérovi, šéfům obou komor Parlamentu ČR i předsedům všech parlamentních stran s námitkami proti dostavbě.⁷⁶ Nedošlo sice k takovému vyhocení situace jako v roce 2007, kdy byla rakouská veřejnost mobilizována a docházelo i k blokádám hraničních přechodů, na druhou stranu aktivita rakouských občanů ostře kontrastuje s nezájmem obyvatel Bavorska a Saska, kteří také měli možnost se ke zprávě EIA vyjádřit. Za velké vítězství proto odpůrci JE Temelín považovali rozhodnutí české vlády z října 2010 až o několik let oddálit dostavbu Temelína, zejména kvůli omezení investic ze strany firmy ČEZ, patrně i kvůli požadavkům oslovených firem, jež mají zájem vstoupit do soutěže o dostavbu JE Temelín, ale také z důvodu nejasného vývoje ohledně poptávky elektřiny po roce 2020.⁷⁷ Přesto v prosinci aktivisté z některých organizací (*Antiatom Szene* a *Resistance for Peace* spolu s hornorakouským pověřencem pro jaderné otázky Radkem Pavlovcem) požadovali po rakouském parlamentu, aby kvůli rakouské protijaderné

politice zřídil vyšetřovací výbor. Podle aktivistů totiž v posledním desetiletí rakouský antiatomový postup „systematicky slábl“ a někteří rakouští politici mohli jednat „pod vlivem jaderné lobby“. Důkazem jsou prý jaderné elektrárny Temelín a Mochovce i prodloužení životnosti německých zařízení.⁷⁸ S výraznou podporou R. Anschobera vláda Horních Rakous investuje do českých protiatomových sdružení. Podle údajů hornorakouského Zemského účetního dvoru vydaly Horní Rakousy na podporu boje proti jaderné energii v přepočtu celkem 25,25 mil. Kč mezi lety 2006–2008.⁷⁹ V roce 2009 rozdala šesti českým protiatomovým sdružením necelých 5,3 mil. Kč (zhruba o 120 tis. Kč více než v roce 2008). Pro rok 2010 byla plánována podpora v obdobné výši jako v roce 2009.⁸⁰

Čtyři roky sledujeme vývoj okolo nákupu obrněných transportérů Pandur od rakouské firmy Steyer, který v minulých letech zasahoval i nejvyšší exekutivní a diplomatickou rovinu česko-rakouských vztahů. V roce 2010 měla obrovská akvizice ministerstva obrany dohru spíše již v podobě nejrůznějších podezření a obvinění z korupce při výběru dodavatele ozbrojených transportérů pro českou armádu. V ČR nejprve vznikl na naléhání tehdejšího předsedy J. Paroubka speciální vyšetřovací tým, o jehož zřízení rozhodl policejní prezident. V únoru se tato otázka dostala i na jednání vlády a premiér Fischer se osobně zasadil o prioritizaci tohoto případu pro nejvyšší státní zastupitelství a policii.⁸¹ K vyšetřování bylo přikročeno i v Rakousku a v září kauza sporného nákupu přerostla do česko-rakouských vztahů, když tehdejší nejvyšší státní zástupkyně R. Vesecká podepsala ve Vídni dohodu o vytvoření společného česko-rakouského vyšetřovacího týmu.⁸² Rozplétání nejrůznějších verzí příběhu o ovlivňování politického rozhodování při nákupu ozbrojených transportérů nepatří na stránky této analýzy, v každém případě dokumentuje neutěšený stav v oblasti armádních zakázek, o nichž detailněji píše V. Střítecký v kapitole 4 *Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky*.

I v roce 2010 docházely na ministerstvo vnitra stížnosti na šikanu při kontrolách českých řidičů německou a v menší míře právě i rakouskou policií, přičemž některé ze stížností popisovaly chování zejména německých policistů při kontrolách až na hranici lidské důstojnosti. V březnu uložil premiér J. Fischer ministru vnitra M. Pecinovi, aby se na tuto otázku speciálně zaměřil, v květnu se pak konalo jednání na pracovní úrovni mezi zástupcem českého, rakouského a německého ministerstva vnitra.⁸³

Nekončící příběh prvního propojení České republiky a Rakouska rychlostní silnicí se za rok 2010 na české straně vrátil spíše zpět. V případě rychlostní silnice R52 z Brna do Mikulova sice ministr dopravy G. Slamečka v únoru deklaroval, že stavba má v kraji prioritu, ale nejsou pro ni finance. Navíc, stavba nemá oporu v územních plánech. Územní plán, v němž byla trasa R52 zanesena, byl z procesních důvodů zrušen v roce 2009 Nejvyšším správním soudem. K tomu je nutné připočítat vytrvalý odpor ekologů a obcí dotčených stavbou. Jediným posunem v této otázce tak zůstávají pokračující práce na rakouské straně, kde byl jeden z úseků zprovozněn, a na samém počátku roku 2011 pak informace, že komunikace R52 bude zanesena do tzv. dopravní super strategie ministerstva dopravy, tzn., že se počítá, že se na projekt naleznou peníze. V případě platnosti super-strategie by se s přípravnými pracemi mělo začít v roce 2012. Na realizaci projektu má značný zájem i stávající vedení Jihomoravského kraje,

dálniční propojení bylo např. tématem březnového jednání jihomoravského hejtmana M. Haška s dolnorakouským místohejtmanem S. Leitnerem.⁸⁴ Zároveň se však již v dubnu 2010 objevily informace o tom, že rakouská strana přehodnocuje dostavbu dálnice na své straně. Argumentem byla potřeba úspor s přihlédnutím k nejasnostem a průtahům na české straně. Navíc se po otevření prvního úseku v Rakousku ukázalo, že vytiženost dálnice není tak vysoká, jak se původně předpokládalo.⁸⁵ V listopadu 2010 přeci jen informoval dolnorakouský hejtman o tom, že realizace stavby bude dokončena, byť možná v levnější variantě a bude končit 10 km od státních hranic, a to do konce roku 2016.⁸⁶ Všechny tyto výkyvy a změny svědčí o vrtkavosti osudu dálničního spojení mezi Vídni a Prahou. Vzhledem ke značnému zájmu stávajícího vedení obou dotčených regionů (Jihomoravský kraj a Dolní Rakousy) však lze očekávat výraznou snahu tyto problémy překonat. Navíc, nadále je platná mezivládní dohoda, jež s dálničním spojením počítá. Podporu dálničnímu propojení vyjádřili i prezidenti ČR a Rakouska na svém listopadovém jednání v dolnorakouském klášteře Geras.⁸⁷ Druhou variantou, schválenou rovněž vládou a navrhovanou ekologickými sdruženími a obcemi, je využití stávající D2, ovšem zde je problém, že rakouská strana s napojením na rychlostní komunikaci u Břeclavi nepočítá.⁸⁸

Tradičně na dobré úrovni se nachází regionální a přeshraniční spolupráce. Významnou událostí v regionální spolupráci bylo vytvoření ambiciózního regionu Dunaj–Vltava, který dosahuje vpravdě obřích rozměrů. Dohodu o vzniku regionu, zahrnujícího Plzeňský, Jihočeský a Karlovarský kraj, Dolní Bavorsko, Horní Falc a Horní Rakousko, s téměř 5,5 mil. obyvatel, podepsali na počátku července 2010 po zhruba roční komunikaci předsedové hospodářských komor zmíněných regionů. Celý projekt je plánován tak, aby byl připraven nahradit současné menší regiony při čerpání evropských dotací na rozvoj regionů po roce 2013. Představitelé sdružení v průběhu roku jednali se zástupci EK, EP, regionální i státní správy o dalším posunu tohoto prozatím neformálního pracovního uskupení.⁸⁹ Svou životnost si v roce 2010 zachoval projekt Region Centrope, jenž byl ustaven v roce 2003. Tvoří ho jižní Morava, východ Rakouska a západ Slovenska a Maďarska. Žije v něm kolem 6,5 mil. lidí. Cílem iniciativy je díky přeshraniční spolupráci vytvořit prosperující oblast v srdci Evropy. K existujícím úspěšným projektům patří zavedení pravidelné lodní dopravy mezi Vídni a Bratislavou. Katamarán Twin City Liner jezdí už pět let. Přepравil přes půl milionu cestujících, v létě 2010 získala linka ve Vídni nový přístavní terminál.

Ekonomické vztahy

Zatímco v roce 2009 došlo k poklesu obratu vzájemného obchodu oproti roku 2008 o 16,5 % (pokles exportu byl historicky nejnižší a činil téměř 15 %, u importu to bylo dokonce 19 %), v roce 2010 se situace výrazně zlepšila a vzájemná obchodní výměna opět vzrostla. V roce 2010 se zvýšil obrat zahraničního obchodu České republiky s Rakouskem oproti stejnému období předchozího roku o 15,4 %. Vývoz v roce 2010 vzrostl o 18,2 % (100,1 mld. Kč v roce 2009 a 118,2 mld. Kč v roce 2010) oproti stejnému období předcházejícího roku. Hodnota vývozu byla v roce 2010 dokonce větší než v roce 2008. Dovoz vzrostl ve stejném období 2010 o 11,5 % (72,5 mld. Kč v roce 2009 a 80,8 mld. Kč v roce 2010). Aktivní české saldo bylo v roce 2010 nej-

vyšší za posledních pět let (37,5 mil. Kč). V českém vývozu výrazně převládá investiční zboží nebo polotovary, růst vývozu je proto dosahován zejména v obdobích vysoké investiční aktivity rakouských firem nebo v obdobích, kdy se daří rakouskému průmyslu. V rakouském vývozu do ČR hraje podstatně větší roli spotřební zboží, počínaje potravinami přes plastové výrobky až po pohonné hmoty, které jsou nejvýznamnější položkou vůbec. Je zde dobře patrná vazba na obchodní a investiční aktivity rakouských firem v ČR (pohonné hmoty – OMV, potraviny – Interspar, Billa, plastové výrobky – Baumax, hrací automaty – Casinos Austria).⁹⁰

Přes dozvuky světové finanční a ekonomické krize (se ztrátou se v ČR potýkaly např. ÖMV či řetězec Spar) pokračovalo v roce 2010 ekonomické propojování obou zemí. Nejzajímavějším procesem je pokračující slučování středoevropských burz. V lednu 2010 se akciové burzy ve Vídni, Praze, Budapešti a Lublani staly rovnocennými dečinnými firmami holdingové společnosti CEESEG AG. Kromě středoevropského propojení burz s cennými papíry významně pokročilo i sjednocování středoevropského trhu s energiemi. V únoru podepsaly dohodu o postupném sjednocení spotového trhu s elektrickými energiemi rakouská, polská a česká energetická burza. Podpis dohody je výsledkem širší iniciativy tzv. středo- a východoevropského fóra pro integraci trhů s elektřinou, jež vzniklo již v prosinci 2009. Z dalších obchodních aktivit jsou zajímavé plány na další expanzi v ČR obchodního řetězce s nábytkem Kika, který hodlá do pěti let otevřít 15 nových prodejen. Významnější investicí byla i koupě podniku Kovošrot, předního českého zpracovatele kovového šrotu, rakouskou firmou Scholz Austria AG, v únoru tuto transakci posvětila Evropská komise. Další zajímavou akvizicí byla koupě firmy Viamont DSP rakouským Strabagem.

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI STÁTŮM VISEGRÁDSKÉ SKUPINY A RAKOUSKU: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Vláda a Parlament ČR jako aktéři vstupovaly do české středoevropské politiky v legislativním procesu sjednávání mezinárodních smluv, z nichž žádná nevyvolala kontroverzi či nepřekročila standardní smluvní aktivity. Významnějším zásahem do středoevropského rozměru na úrovni vlády bylo společné prohlášení předsedy vlády a prezidenta republiky k situaci v Maďarsku v létě 2010. V minulosti tento nástroj nebyl použit a naznačuje, že společné prohlášení může být symbolicky velice silný zahraničněpolitický nástroj. Na úrovni diplomatických styků nedošlo k výraznějšímu výkyvu, četnost návštěv byla podobná jako v roce 2009, neboť i v roce 2009 došlo k výměně vlády a s ním souvisejícímu nezbytnému diplomatickému „kolečku“, tedy cestování po sousedních a středoevropských zemích. V porovnání s ostatními relacemi – s výjimkou evropského rozměru české zahraniční politiky – přitahuje středoevropský zahraničněpolitický rozměr jednoznačně nejširší spektrum aktérů a také nejvíce pozornosti nejvyšších exekutivních činitelů. Toto ovšem platí pouze o diplomacii jako takové, na vnitropolitické rovině je středoevropským relacím věnována

až na výjimky (sporné otázky) nulová pozornost. Po změnách v *Lisabonské smlouvě*, v souvislosti s posílenou visegrádkou spoluprací v unijních otázkách, narostla v roce 2010 činnost předsedy vlády, jenž nově častěji komunikuje se svými visegrádkými partnery. To lze ovšem říci i o dalších úrovních, zejména o ministři zahraničních věcí. Z přehledu setkání a aktivit V4 za rok 2010 vyplývá, že se podařilo odstranit určitý deficit, kterým visegrádká spolupráce trpěla ještě v roce 2008, totiž, že existovalo slabé propojení mezi aktivitami na úrovni národních koordinátorů (většinou ředitelé odborů) a vrcholnými ministerskými setkáními. Předpokládaný mechanismus koordinace V4 stanovoval, že mezi úrovní koordinátorů a ministrů bude hrát roli jakéhosi prostředníka pravidelné setkávání státních tajemníků, kteří mají dostatečné pravomoci k nastolování ministerské agendy. Tento mechanismus ovšem nebyl v minulosti naplňován, a proto se mohly v koordinaci objevovat problémy. V roce 2009 a ještě více v roce 2010 se zdá, že tuto potřebnou roli prostředníka mezi pracovní a politickou úrovní hráli političtí ředitelé, kteří se setkávali velice často, jak k evropským, tak k bezpečnostním otázkám (před významnými schůzkami či radami), a podnikali i společné zahraniční cesty (např. do USA v prosinci 2010). Tento vývoj by měl mít jednoznačně pozitivní dopad na efektivitu celé visegrádké spolupráce. I v roce 2010 rostla role stálého zastupitelství v Bruselu, a to jak při EU, tak při NATO. Posílení role SZ Brusel je pochopitelné vzhledem ke zvýšení významu evropské a bezpečnostní agendy pro visegrádkou spolupráci. Stejně tak narůstá vliv tematických odborů MZV (tj. odbory věnující se bezpečnostní a evropské politice, včetně teritoriálních, zaměřených na východní Evropu a západní Balkán). Pokračuje tak trend specializace, jež je nezbytná pro efektivní uchopení středoevropské, zejména visegrádké spolupráce. Obecně však k zásadní proměně koordinace a tvorby české středoevropské politiky v roce 2010 nedošlo.

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI STÁTŮM VISEGRÁDSKÉ SKUPINY A RAKOUSKU V MEDIÁLNÍM PROSTORU⁹¹

Mediální kontext středoevropského rozměru české zahraniční politiky se v roce 2010 příliš neproměnil. Všechny sledované deníky a týdeníky se téměř shodně zaměřovaly na tzv. mediální události, a to selektivně a většinou povrchně. Důležité je, že u témat, která se týkají bilaterálních vztahů určité země s Českou republikou, většinou není příliš silný normativní podtext, články jsou informativní. Často jde skutečně o „prosté“ informativní sdělení, někdy je snaha provádět základní analýzu vztahů. Články, které by se však nějak výrazně či koncepčně věnovaly zhodnocení bilaterálních vztahů či české zahraniční politiky vůči některé ze zemí, se téměř nevyskytují. Oproti tomu bylo typické, že články týkající se vnitropolitických témat i cizího státu jsou mnohem více normativní a mají i snahu být více analyticky zaměřené (např. volba prezidenta v Polsku). V roce 2010 jednoznačně vystupovalo do popředí téma slovensko-maďarského sporu a autoritativních tendencí nové maďarské vlády a jejich důsledků pro středoevropský region. Nadále doznívala i otázka americké protiraketové obrany. Mediálně vděčnou událostí tradičně bylo setkání prezidentů V4 (tentokrát v Karlových Varech),

keré má pro V4 značný symbolický a politický význam, praktický význam je však velice omezený. Naopak otázky týkající se středoevropské visegrádské spolupráce či evropských a dalších aspektů česko-polských vztahů, jež byly pro rok 2010 zcela klíčové, až na výjimky naprosto chyběly. Zajímavým médiem pro sledování ekonomického rozměru středoevropské politiky byl týdeník *Ekonom*, který vcelku důsledně analyzoval nejrůznější aspekty ekonomického propojování regionu. Ze sledovaných týdeníků (*Respekt*, *Reflex*, *Týden*) má pravděpodobně nejslabší zpravodajství o středoevropském regionu posledně jmenovaný týdeník *Týden*, týdeník *Respekt* se občas pustil do zajímavých úvah o střední Evropě ve vztahu k EU jako takové. Nejdiferencovanější zpravodajství o českých středoevropských relacích měl deník *Právo*, kontinuálnější zpravodajství bylo ještě možné nalézt v *Hospodářských novinách*. Celkově tedy mediální reflexe české středoevropské politiky odpovídá mizivému politickému zájmu, jakkoli právě v tomto regionu (spolu s Německem) je vytvářena páteř české evropské i bezpečnostní politiky.

ZÁVĚR

Česká středoevropská politika stojí na okraji zahraničněpolitických diskusí. Nezáměr je vyvážen tím, že se vláda ve svém programovém prohlášení přihlásila k aktivní středoevropské politice a tento závazek plně převedla i do praxe. Středoevropská dimenze skutečně poskytuje nebývale robustní základ české zahraniční politiky v řadě myslitelných oblastí. Celkový politický kontext visegrádské spolupráce a středoevropské politiky jako takové byl ovlivněn bezprecedentním stavem. Od léta 2010 vládnu ve všech visegrádských zemích, poprvé od listopadu 1989, ideologicky spřízněné – pravicové – vlády. Je stále poměrně brzy hodnotit vliv tohoto faktoru, nicméně odlišnost politických kontextů v jednotlivých zemích, nízká úroveň stranických vazeb jednotlivých pravicových stran nabádá spíše k opatrnosti. Navzdory významným posunům v evropské politice byl rok 2010 v české středoevropské politice po dlouhé době rokem bez výrazných témat, s výjimkou letní eskalace slovensko-maďarského napětí. Zde se však projevila konejšivá síla Visegrádské skupiny, když byla již vysoce vyhrocená situace částečně zklidněna po setkání slovenské premiérky I. Radičové s maďarským premiérem V. Orbánem na oficiálním visegrádském summitu v červenci 2010. Nadále se potvrzuje, že jedinými dvěma relacemi s výraznějším strategičtějším obsahem jsou vztahy s visegrádským uskupením a bilaterální relace s Polskem. V případě Rakouska sice přetrvává kýžený klid (alespoň ve srovnání s lety 2006 a 2007), ovšem přidaná hodnota bilaterálního vztahu zůstává minimální. Vztah se Slovenskem byl tradičně bratrsky nadstandardní, s výjimkou konzultací ohledně vnitropolitických reforem rovněž bez závažnějšího bilaterálního obsahu. Ve všech relacích hrají obrovskou roli ekonomické vazby a postupující ekonomické propojování regionu, v případě Slovenska zejména v oblasti energií. Rok 2011 poskytne odpovědi ohledně možných výsoce zajímavých českých obchodních úspěchů v Polsku. Rok 2010 posílil víceúrovňovou strukturu kontaktů aktérů zejména v česko-polském a visegrádském rozměru, v rámci Visegrádu byla posílena vazba na vyšší úrovni managementu MZV, což byl

nezbytný předpoklad pro zefektivnění komunikace. Mediální zázemí zůstalo (sledování s výjimkou ekonomických vazeb) na nekreativní, neanalytické úrovni a nepřispívalo k prohloubení obecného povědomí o hlavních výzvách a významu české středoevropské politiky.

Obecně lze rok 2010 shrnout jako jednoznačně úspěšný – významným způsobem se podařilo posunout spolupráci jak v rámci visegrádské spolupráce, tak s Polskem a podařilo se přinejmenším udržet klidnou relaci s Rakouskem. Výzvy pro rok 2011 spočívají zejména v dalším prohloubení kvalitní spolupráce v rámci Visegrádu, zejména ohledně evropské politiky, další kultivace spolupráce s Polskem, jak při jeho předsednictví, tak mimo něj (a to zejména v oblasti evropské a bezpečnostní politiky, značný prostor zůstává v oblasti energetické politiky). Bude zapotřebí nadále aktivně hledat společná vzájemně obohacující témata se Slovenskem a Rakouskem a co největší politickou podporu věnovat dalšímu ekonomickému i infrastrukturnímu propojování regionu.

Poznámky

- ¹ Programové prohlášení vlády ČR. On-line: (www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/jan-fischer/ppv-2009.pdf).
- ² Programové prohlášení Vlády České republiky, 4. 8. 2010. On-line: (www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf).
- ³ Kořan, Michal: *Visegrádská spolupráce na prahu třetí dekády*. Mezinárodní politika, 3/2011, s. 4–5.
- ⁴ Premiér Fischer se účastní summitu V4 o energetice. ČTK, 24. 2. 2010; Fischer na summitu V4 vyzval ke snížení energetické závislosti. ČTK, 24. 2. 2010.
- ⁵ Declaration of the Budapest V4+ Energy Security Summit, 24. 2. 2011. On-line: (www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=1154&articleID=27720&ctag=articlelist&iid=1).
- ⁶ 2009/2010 Hungarian Presidency: Annual Report. On-line: (www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=1&articleID=29805&ctag=articlelist&iid=1).
- ⁷ Rozhovor s pracovníky MZVČR, 6. 4. 2011.
- ⁸ Euro: Země Visegrádu chtějí po EK studii dopadu zastavení Družby. ČTK, 28. 3. 2010.
- ⁹ V4 podpoří Poláky a Maďary při jejich předsednictví EU. Euroskop.cz, 5. 11. 2010. On-line: (www.euroskop.cz/38/17753/clanek/v4-podpori-polaky-a-madary-pri-jejich-predsednictvi-eu/).
- ¹⁰ Oddíl věnován východní dimenzi visegrádské spolupráce byl zpracován s Petrou Cibulkovou, autorkou kapitoly 10: *Státy východní dimenze Evropské politiky sousedství v české zahraniční politice*.
- ¹¹ Joint statement of the foreign ministers of the Visegrad Group at their meeting in Budapest, 2 March 2010. On-line: (www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=830&articleID=27803&ctag=articlelist&iid=1).
- ¹² 2009/2010 Hungarian Presidency: Annual Report, op. cit.
- ¹³ Joint Statement Summit of the Heads of Government of the Visegrad Group 20 July 2010, Budapest. On-line: (www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=1&articleID=29804&ctag=articlelist&iid=1).
- ¹⁴ Press Statement of Prime Minister Gordon Bajnai as delivered after the extended energy security summit of the V4 Countries, 24. 2. 2010. On-line (www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=1154&articleID=27721&ctag=articlelist&iid=1).
- ¹⁵ Uskupení tvořené Gruzii, Ukrajinou, Ázerbájdžánem a Moldavskem.
- ¹⁶ Webové stránky projektu. On-line: (interregional.icdt.hu/en/).
- ¹⁷ Visegrad+, Visegrad Fund. On-line: (visegradfund.org/grants/visegrad_plus/).

- ¹⁸ *Jmenován představitel Mezinárodního visehradského fondu pro Ukrajinu*. ZÚ v Kyjevě, 20. 4. 2010. On-line: (www.mzv.cz/kiev/cz/zpravy_a_udalosti/jmenovan_predstavitel_mezinarodniho.html).
- ¹⁹ *Země V4 chtějí koordinovat svůj přístup k EU i energetice*. ČTK, 20. 7. 2010.
- ²⁰ Rozhovor s pracovníky MZV ČR, op. cit.
- ²¹ *V4 podpoří polská a maďarská témata při jejich předsednictví EU*. Vláda České republiky, 5. 11. 2010. On-line: (www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/v-mediich/v4-podpori-polska-a-madarska-tematata-pri-jejich-predsednictvi-eu-77781/).
- ²² Consultation of V4 Political Directors in Japan. On-line: (www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=1154&articleID=27476&ctag=articlelist&iid=1).
- ²³ *Visegrad Group Political Directors' Visit to Washington*. Atlantic Council, 8. 12. 2010. On-line: (www.acus.org/event/visegrad-group-political-directors-visit-washington).
- ²⁴ *Visegrád se prý obává hrozby malého zastoupení v diplomacii EU*. ČTK, 11. 3. 2010.
- ²⁵ Gniazdowski, Mateusz (2011): *Dilemata největšího z menších: K visehradskému rozměru polské politiky*. Mezinárodní politika, 3/2011, s. 9–11.
- ²⁶ *Historikové dostanou stipendia na zkoumání dějin zemí Visegrádu*. ČTK, 7. 5. 2010.
- ²⁷ *2009/2010 Hungarian Presidency: Annual Report*, op. cit.
- ²⁸ Tamtéž; rozhovor s pracovníkem MZV ČR, 18. 5. 2011.
- ²⁹ *Letecké síly visehradské čtyřky budou více spolupracovat*. tn.cz, 18. 9. On-line: (tn.nova.cz/zpravy/domaci/letecke-sily-zemi-visegradske-tyrky-budou-vice-spolupracovat.html).
- ³⁰ Zetocha, Karel (2011): *Spolupráce Visegradské čtyřky v oblasti vyzbrojování*. Mezinárodní politika, 3/2011, s. 14–16.
- ³¹ *2009/2010 Hungarian Presidency: Annual Report*, op. cit.
- ³² Tamtéž.
- ³³ Tamtéž; rozhovor s pracovníky MZV ČR, op. cit.
- ³⁴ Shrnutí částečně vychází z: Kořan, Michal: *Visegradská spolupráce na prahu třetí dekády*, op. cit.
- ³⁵ *Fungování visehradské skupiny záviselo dle Martonyie na Slovensku*. ČTK, 13. 7. 2010.
- ³⁶ Viz např.: *Radek Sikorski, ministr zahraničí Polské republiky, nabádá Západ k pohledu na Východ*. Ekonom, 10. 12. 2010.
- ³⁷ Tamtéž.
- ³⁸ Hynek, Nik–Střítecký, Vít–Handl, Vladimír–Kořan, Michal: *The US–Russian „reset“: Implications Central Eastern Europe and Germany*. European Security, 2010, 18/3, s. 272.
- ³⁹ Farrell, Eleanor: *Boosting European Defence co-operation*, 28. 1. 2011. The Institute of International and European Affairs. On-line: (www.iiea.com/blogosphere/boosting-european-defence-co-operation).
- ⁴⁰ Prodloužení činnosti česko-polského fóra. On-line: (www.mzv.cz/cesko-polske_forum/cz/prodlouzeni_cinnosti_cesko_polskeho_fora.html).
- ⁴¹ *Klaus a Kaczyński kárali EU za přístup k Haiti, odmítli superstát*. ČTK, 21. 1. 2010.
- ⁴² *Kaczyński jednal s Fischerem o situaci v EU po přijetí „Lisabonu“*. ČTK, 21. 1. 2010.
- ⁴³ *Rozhovor: Lech Kaczyński: Evropská unie potřebuje lidi, oponující směšné politické korektnosti*. Hospodářské noviny, 25. 1. 2010.
- ⁴⁴ *Tusk zakončil Letní školu politologických a ekonomických studií*. ČTK, 28. 7. 2010.
- ⁴⁵ *Polsko: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. BusinessInfo.cz. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/sti/polsko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000792/?rtc=1).
- ⁴⁶ *Premiáři se neotrásl*. Ekonom, 15. 4. 2010.
- ⁴⁷ *Schwarzenberg v Polsku mírnil obavy z české expanze v těžbě uhlí*. ČTK, 10. 12. 2010.
- ⁴⁸ *Dzurinda: Slovensko by se zapojilo do protiraketové obrany Evropy*. ČTK, 30. 7. 2010.
- ⁴⁹ *Klaus přijal velvyslance SR*. ČTK, 26. 5. 2010; *Prezident Klaus vyjádřil podporu Slovákům a odsoudil maďarský nacionalismus*. Mediafax, 26. 5. 2010. On-line: (www.mediafax.cz/politika/3046598-Prezident-Klaus-vyjadril-podporu-Slovakum-a-odsoudil-madarsky-nacionalismus).
- ⁵⁰ *Klaus přijal velvyslance SR*. ČTK, 26. 5. 2010; *Prezident Klaus vyjádřil podporu Slovákům a odsoudil maďarský nacionalismus*, op. cit.

- ⁵¹ *Je to nepřijatelné! Klaus a Fischer se pustili do maďarského zákona*. Lidovky.cz, 4. 6. 2010. On-line: (www.lidovky.cz/je-to-neprijatelne-klaus-a-fischer-se-pustili-do-madarskeho-zakona-1cn-ln-zahranici.asp?c=A100604_154141_ln_zahranici_gaa).
- ⁵² *Tiskové prohlášení k Zákonu o národní soudržnosti přijatém v Parlamentu Maďarské republiky*, 4. 6. 2010. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2620).
- ⁵³ *Nečas: Praha má pochopení pro SR ve sporu s Maďary*. ČTK, 19. 7. 2010.
- ⁵⁴ *Radičová jednala s Orbánem, vztahy obou zemí jsou teď prý lepší*. ČTK, 20. 7. 2010.
- ⁵⁵ *Odhalení Masarykovy sochy v Bratislavě doprovázel protest*. ČTK, 28. 10. 2010.
- ⁵⁶ *Češi budou se Slováky konzultovat vývoj na trhu s emisemi*. Finance.cz, 9. 2. 2010. On-line: (www.finance.cz/zpravy/finance/251795-cesi-budou-se-slovakys-konzultovat-vyvoj-trhu-s-emisemi?id_tovar_2841=4800&t=1270785556).
- ⁵⁷ *České centrum v Košicích končí*. ČT24, Svět, 13. 2. 2011. On-line: (www.ct24.cz:8001/svet/114864-ceske-centrum-v-kosicich-konci/).
- ⁵⁸ *Česká republika bude nově udržovat méně mostů na hranicích se Slovenskem*. Železnice – silnice, 9. 12. 2010. On-line: (www.silnice-zeleznice.cz/clanek/ceska-republika-bude-nove-udrzovat-mene-mostu-na-hranicich-se-slovenskem/).
- ⁵⁹ *ČR a Slovensko zvažují, jak prohloubit vojenskou spolupráci*. České noviny, 22. 7. 2010. On-line: (www.ceskenoviny.cz/zpravy/cr-a-slovensko-zvazuji-jak-prohloubit-vojenskou-spolupraci/506643&id_seznam=288).
- ⁶⁰ Rozhovor s pracovníkem MO SR, 19. 5. 2011.
- ⁶¹ *Já se nepotřebuji měnit. Rozhovor s Ivetou Radičovou*. Respekt, 16. 6. 2010.
- ⁶² *Nečas v Bratislavě: Průlomem může být společné jednání vlád*. Parlamentní listy, 20. 7. 2010. On-line: (www.parlamentnilisty.cz/zpravy/zahranicni-politika/170518.aspx).
- ⁶³ *Česko a Slovensko uvažuje o týmech pro předávání zkušeností*. Euroskop.cz, 19. 10. 2010. On-line: (www.euroskop.cz/38/17639/clanek/cesko-a-slovensko-uvazuje-o-tymech-pro-predavani-zkusenosti).
- ⁶⁴ Informace přejaty ze *Souhrnné teritoriální informace: Slovensko*, její obchodní a ekonomická část je dostupná on-line: (www.businessinfo.cz/cz/sti/slovensko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000797/).
- ⁶⁵ *ČEZ chce dodávat elektřinu a plyn také pro slovenské domácnosti*. Finanční noviny, 20. 12. 2010. On-line: (www.finance.cz/zpravy/finance/292216-cez-chce-dodavat-elektřinu-a-plyn-take-pro-slovenske-domacnosti/).
- ⁶⁶ *Roman: ČEZ se soustředí na investice v ČR a na Slovensku*. Finanční noviny, 8. 4. 2010. On-line: (www.financninoviny.cz/zpravy/roman-cez-se-soustredi-na-investice-v-cr-a-na-slovensku/460292).
- ⁶⁷ *J&T chce investovat do tatranských areálů 130 milionů eur*. E-15.cz, 6. 4. 2010. On-line: (zpravy.e15.cz/byznys/reality-a-stavebnictvi/j-t-chce-investovat-do-tatranskych-arealu-130-milionu-eur).
- ⁶⁸ *Česká Florena koupila slovenský deník Pravda*. ČT24, 1. 3. 2010. On-line: (www.ct24.cz/media/82597-ceska-florena-koupila-slovensky-denik-pravda/).
- ⁶⁹ *Přihraniční kraje ČR, Polska a SR chtějí vlastní dotační program*. Finanční noviny, 29. 4. 2010. On-line: (www.financninoviny.cz/zpravodajstvi/zpravy/prihranicni-kraje-cr-polska-a-sr-chteji-vlastni-dotacni-program/470135).
- ⁷⁰ *Schwarzenberg: „Benes-Dekrete sind Unrecht“*. Die Presse, 22. 7. 2010. On-line: (diepresse.com/home/politik/aussenpolitik/582941/Schwarzenberg_BenesDekrete-sind-Unrecht?from=suche.intern.portal); *Ministři: Napětí mezi ČR a Vídní klesá*. České noviny, 22. 7. 2010. On-line: (www.ceskenoviny.cz/zpravy/ministri-napeti-mez-cr-a-vidni-klesa/506647&id_seznam=15281).
- ⁷¹ *Rakouský prezident odsoudil Benešovy dekrety jako těžké bezpráví*. iDnes, 4. 3. 2010. On-line: (zpravy.idnes.cz/rakousky-prezident-odsoudil-benesovy-dekrety-jako-tezke-bezpravai-1dn-zahranicni.asp?c=A100304_133457_domaci_jw).
- ⁷² *Schwarzenberg: „Benes-Dekrete sind Unrecht“*, op. cit. Viz též např.: *Rakouský velvyslanec: Temelín už není výbušné téma*. Český rozhlas, 22. 7. 2010. On-line: (www.rozhlas.cz/zpravy/evropske-zalezitosti/_zprava/761920).

- ⁷³ *Rakouští zelení chtějí od Vídně „ostré kroky“ proti Temelínu.* ČTK, 8. 8. 2010.
- ⁷⁴ *Horní Rakousy mají kampaň proti Temelínu, běží lhůta pro námítky.* České noviny, 24. 8. 2010. On-line: (www.ceskenoviny.cz/svet/zpravy/horni-rakousy-maji-kampan-proti-temelinu-bezi-lhuta-pro-namitky/519450).
- ⁷⁵ *Sasko a Bavorsko prodloužily lhůtu na námítky k dostavbě Temelína.* Ekolist.cz, 31. 8. 2010. On-line: (ekolist.cz/cz/kultura/zpravy-kultura/sasko-a-bavorsko-prodlouzily-lhutu-na-namitky-k-dostavbe-temelina); *Do akce proti dostavbě Temelína se v Rakousku zapojilo 5000 lidí.* ČTK, 27. 9. 2010.
- ⁷⁶ *Odpůrci Temelína píší své výhrady proti Temelínu českým politikům.* České noviny, 2. 9. 2010. On-line: (www.ceskenoviny.cz/zpravy/odpurci-temelina-pisi-sve-vyhrady-proti-temelinu-ceskym-politikum/523226&id_seznam=1027).
- ⁷⁷ *ČEZ odkládá kvůli krizi dostavbu Temelína. Možná až o několik let.* iHned.cz, 12. 12. 2010. On-line: (ekonomika.ihned.cz/c1-47038450-cez-kvuli-krizi-odklada-dostavbu-temelina-mozna-az-o-nekolik-let); *Odpůrci atomu považují odklad dostavby Temelína za vítězství.* ČTK, 14. 10. 2010.
- ⁷⁸ *Protijaderní aktivisté kritizují rakouskou protijadernou politiku.* ČTK, 14. 12. 2010.
- ⁷⁹ *Odpůrci atomu z ČR dostali loni z Rakouska přes pět milionů korun.* ČTK, 22. 7. 2010.
- ⁸⁰ *Horní Rakousy dají na boj proti Temelínu a dalším JE pět milionů Kč.* Ekolist.cz, 17. 8. 2010. On-line: (ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/horni-rakousy-daji-na-boj-proti-temelinu-a-dalsim-je-pet-mil-kc).
- ⁸¹ *Fischer žádá, aby pandury byly pro Martinů i Veseckou prioritou.* ČTK, 22. 2. 2010.
- ⁸² *Česko-rakouské vyšetřování Pandurů odstartovalo.* iDnes.cz, 10. 9. 2010. On-line: (zpravy.idnes.cz/cesko-rakouske-vysetrovani-panduru-odstartovalo-fsd-/domaci.asp?c=A100910_133104_domaci_ttt).
- ⁸³ *Fischer uložil Pecinovi, aby řešil šikanu českých řidičů v cizině.* ČTK, 2. 3. 2011; *Česko jedná s Rakouskem o pohraničních kontrolách.* Český rozhlas, 4. 5. 2010. On-line: (www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/_zprava/728325).
- ⁸⁴ *Doprava z Brna do Vídně se po roce 2018 výrazně zrychlí.* 4stav.cz, 8. 3. 2011. On-line: (www.4stav.cz/doprava-z-brna-do-vidne-se-po-roce-2018-vyrazne-zrychli_4c4900).
- ⁸⁵ *Dálnice Brno–Vídeň ve slepé uličce: odklad nyní hrozí v Rakousku.* iDnes, 1. 4. 2010. On-line: (brno.idnes.cz/dalnice-brno-viden-ve-slepe-ulicce-odklad-nyni-hrozi-v-rakousku-pvf-/brno-zpravy.asp?c=A100331_183131_brno-zpravy_dmk).
- ⁸⁶ *Rakousko bude dál pokračovat ve stavbě dálnice z Vídně do Brna.* Silnice – železnice, 12. 11. 2010. On-line: (www.silnice-zeleznice.cz/clanek/rakousko-bude-dal-pokracovat-ve-stavbe-dalnice-z-vidne-do-brna/).
- ⁸⁷ *Klaus jednal v Rakousku o Temelínu a dálnici Brno–Vídeň.* Novinky.cz, 26. 11. 2010. On-line: (www.novinky.cz/zahranicni/evropa/217984-klaus-jednal-v-rakousku-o-temelinu-a-dalnici-brno-viden.html).
- ⁸⁸ *Slamečka: R52 má top prioritu, peníze na ni ale zatím nejsou.* ČTK, 23. 2. 2010; *Doprava z Brna do Vídně se po roce 2018 výrazně zrychlí*, op. cit.
- ⁸⁹ *Ve střední Evropě vznikl první obří region Dunaj–Vltava.* Finance.cz, 1. 7. 2010. On-line: (www.finance.cz/zpravy/finance/270680/?MailcenDivLogin=1).
- ⁹⁰ *Informace přejaty ze Souhrnné teritoriální informace: Rakousko*, obchodní a ekonomická sekce dostupná on-line: (www.businessinfo.cz/cz/sti/rakousko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000794/).
- ⁹¹ *Za analýzu mediálního kontextu vděčím zejména Aleši Karmazínovi, který působil na ÚMV na počátku roku 2011.*

Část IV:

Dvoustranné vztahy České republiky s vybranými zeměmi a regiony

Kapitola 7

Spojené státy americké v české zahraniční politice

Ondřej Ditrych

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

„Uzavřela se jedna kapitola vztahů, která začala před dvaceti lety za prezidenta Havla a skončila českým usilováním o radar.“ Tak zhodnotil ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg vývoj ve vzájemných vztazích po loňském rozhodnutí Obamovy vlády přehodnotit plán na vybudování systému protiraketové obrany.¹ Základní orientace české zahraniční politiky i jisté konstanty, na straně českých vlád podmíněné chápáním Spojených států jako liberální velmoci a hlavního garanta bezpečnosti v euratlantickém prostoru, zůstaly přirozeně zachovány. Přesto byl uplynulý rok především obdobím hledání nové reálné náplně zahraniční politiky vůči Spojeným státům po zhroucení symbolické nadstavby „zvláštních vztahů“ na podzim roku 2009.

Realistické hledání nové náplně vzájemných vztahů na české straně bylo podmíněno především reakcí na proces zásadní proměny, jímž v současné době prochází americká zahraniční politika. Reakcí USA na proměňující se strukturu mezinárodních vztahů se zdá být nový pružný a na výsledky zaměřený pragmatismus, který za účelem řízeného ústupu z hegemonního postavení, jehož cílem je zpomalení a zmírnění následků probíhajících strukturálních procesů, působí na rozvíjení vztahů s nastupujícími mocnostmi. Jedním z důsledků tohoto trendu je i „reset“ vztahů s Ruskem. V jejich nově podobě je Rusko uznáváno jako rovnocennější partner než v minulosti, což vede na straně politických reprezentací některých zemí střední a východní Evropy včetně České republiky k obavám z uznání jeho sféry vlivu nebo alespoň práva spolurozhodování nad tímto prostorem. Dalším souvisejícím trendem je relativní pokles zájmu Spojených států o Evropu, jež je v současnosti považována za bezpečnostně zajištěnou a v globálních kalkulacích Washingtonu nesehrává příliš významnou roli.

Tyto trendy jsou strukturálně podmíněny proměňujícím se prostředím mezinárodní politiky. Pragmatismus charakterizující novou americkou zahraniční politiku usilující o vytvoření příznivé rovnováhy moci spíše než udržení globální dominance bude

proto s nejvyšší pravděpodobností v budoucnosti její konstantou. (I navzdory pokračující rétorice v její prospěch: „*Domnívám se, že svět na nás spoléhá stejně jako v minulosti... Pro Spojené státy s sebou globální vedoucí role nese odpovědnost i bezprecedentní příležitost*“, prohlásila Hillary Clintonová při přednášce na *Council of Foreign Relations* 8. září, kde vyzvala k využití „*nového amerického momentu*“.² Svými činy, včetně politiky na Středním východě a severní Africe ve světle arabských revolucí a občanské války v Libyi však této výzvě USA příliš nedostávají.) Obnovení dřívějšího zájmu o střední Evropu a kultivace zvláštních vztahů – pokud kdy byly chápány na americké straně stejně jako na straně jejich středoevropských partnerů – nelze proto očekávat ani v důsledku možných politických změn po příštích prezidentských volbách (i proto, že zahraničněpolitickou komunitu již definitivně opouští „studenoválečnická generace“). Pokud skutečně dojde k výraznějšímu vychýlení pod vlivem nové americké pravice, potom patrně spíše směrem k *izolacionismu*. Naproti tomu při pokračování tohoto trendu lze vyšší americkou angažovanost v Evropě v blízké budoucnosti očekávat, jen pokud zde dojde k vážné krizi.

Ve vztahu k České republice je příznakem nové americké zahraniční politiky standardizace vzájemných vztahů (na americké straně se hovoří o *normalizaci*), které od vzniku českého státu nikdy zcela neodrážely rozdíl v postavení a významu obou států. Zatímco v 90. letech mohl být za reálný výsledek zvláštních vztahů považován relativně neproblematický proces přístupu ČR do Severoatlantické aliance, v posledním desetiletí byly „zvláštní vztahy“ (či slovy velvyslance Koláře české boxování ve „*vyšší váhové kategorii*“³) především symbolickou nadstavbou. Její odstranění otevřelo na české straně možnost konstruktivně promýšlet nové možnosti rozvíjení vzájemných vztahů – nyní již bez zaslepujícího ideologického balastu. „*Američané od nás nic nepotřebují*“, konstatoval před svou říjnovou cestou do USA K. Schwarzenberg, aby tak zdůraznil, že je to Česká republika, kdo musí nyní ve vzájemných vztazích převzít iniciativu.⁴

Tento veskrze pozitivní trend byl v české zahraniční politice patrný zejména od nástupu nové politické vlády v polovině roku – vzhledem k politizaci americké agendy v posledních letech (radar, a dílem i nepobytová víza) zvolila Fischerova úřednická vláda spíše udržovací strategii. Ve své současné podobě byly na české straně vztahy se Spojenými státy politizovány podstatně méně. Snad nejlepším příkladem je agenda centra včasného varování (viz níže). Podle stínového ministra zahraničních věcí L. Zorálka se jednalo o *de facto* projekt NATO, kterému ČSSD nechtěla klást do cesty překážky. Nebylo podle něj dokonce ani tématem celonárodní debaty. „*Nás to zajímá věcně, odborně, není to primárně politická debata*.“⁵ Politizovaným tématem v minulém roce zůstala účast na aliančních expedičních misích, což byla nicméně otázka, která se vztahů se Spojenými státy dotkla jen dílem a významně je přesahovala.

Základní štěpení na české politické scéně podle kategorií internacionalismu, atlanticismu, kontinentalismu a autonomismu a od něj se odvíjející postoje ke vztahům se Spojenými státy však zůstaly zachovány. Prozradily to mj. volební programy politických stran před květnovými parlamentními volbami, byť dvoustranné vztahy s USA v nich nejsou – až na výjimky – podrobně tematizovány. ODS, parlamentní strana s nejsilnějším atlanticistickým prvkem, tak interpretovala transatlantickou vazbu pře-

devším jako (jednostranné) poskytování bezpečnostní garance Spojenými státy Evropské unii, jež je charakterizována poněkud pasivně jako (pouze) spoluzodpovědná za udržování míru a stability ve světě. ODS se také výslovně ve svém programu postavila proti budování vlastních obranných struktur EU.⁶ Internacionalismus se silným atlantistickým podtónem byl patrný i v programu nové (posléze koaliční) strany TOP 09, která přislíbila „*nadále posilovat úzké spojení s USA*“.⁷ Stíny atlantismu byly patrné i v programu další nové parlamentní strany, Věcí veřejných, která ve svém programu vyzvala k „*otevřenému a rovnocennému přístupu*“ v jednání s USA – aniž by upřesnila, v čem přesně by kýžená změna měla spočívat – a k důslednějšímu přesvědčování veřejnosti o významu našeho spojení.⁸ Kontinentální orientace zůstala vlastní ČSSD, jež se ve svém programu ve vztahu ke Spojeným státům pouze výslovně odmítla budování prvků protiraketové obrany podobných radaru (což již nebylo, vzhledem ke změně amerického záměru, věcně příliš relevantní).⁹ KSČM zůstala tradičně autonomistickou: rezolutně odmítla možnou přítomnost cizích vojenských sil a vyzvala k zastavení účasti v zahraničních vojenských misích (které „*poškozuji ve světě mír, lidská práva a demokracii*“) a vystoupení z NATO.¹⁰ Z politických stran, kterým se oproti minulému volebnímu období nepodařilo v nové Poslanecké sněmovně získat mandát, vykazovala Strana zelených tradičně silně kontinentalistický prvek, vyzvala k důsledné natoizaci systému protiraketové obrany a kvitovala pražskou agendu jaderného odzbrojování prezidenta Obamy.¹¹ Pouze obligátní zmínka o NATO jako garantovi obrany suverenity a bezpečnosti ČR a jinak spíše důraz na posilování bezpečnostních kapacit EU byly vlastní i volebnímu programu KDU-ČSL.¹²

Vláda, která z parlamentních voleb vzešla, se ve svém prohlášení k vztahům s USA přímo nevyslovila (zdůraznila zde pouze, že členství v NATO coby ztělesnění silné transatlantické vazby je základním pilířem české bezpečnosti).¹³ Premiér Nečas i ministr Schwarzenberg se nicméně ve svých projevech profilují jako atlantisté (u ministra zahraničních věcí jde o jednoznačnou kontinuitu, která v Topolánkové vládě vedla k ideovému rozkolu ze Stranou zelených, za níž byl do vlády nominován). Například v závěru prosincové Evropské rady v Bruselu P. Nečas označil ČR jako „*tradičního obhájce transatlantické vazby*“, který nemá zájem na oslabení vztahů se Spojenými státy, před nímž zde varovala Catherine Ashtonová. Naopak zdůraznil význam jejich „*nadstandardního*“ charakteru, založeného na *hodnotovém* souznění (tj. nikoliv např. na společném zájmu).¹⁴ Premiérovu orientaci podtrhuje mj. i výběr krajně atlantisticky orientovaného ředitele Občanského institutu Romana Jocha za poradce pro zahraniční politiku.

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Návštěvy a nově sjednané úmluvy: přehled

Řadu vzájemných návštěv zahájil v uplynulém roce svým příjezdem do Prahy americký *Assistant Secretary of State* Philip Gordon (13. ledna), který zde s prvním náměstkem ministra zahraničních věcí T. Pojarem vedl druhé kolo jednání v rámci stra-

tegického dialogu. Současně byla dohodnuta návštěva českého ministra zahraničních věcí ve Washingtonu, kterou vykonal K. Schwarzenberg 5.–6. října. Tématem jeho půlhodinového jednání s ministryní zahraničních věcí Hillary Clintonovou byla situace v Afghánistánu (Poslanecká sněmovna krátce předtím schválila dvouletý plán nasazení českých jednotek počítající s navýšením jejich počtu v roce 2011, což americká strana podle předpokladu kvitovala), ekonomická spolupráce, diskuse možnosti zapojit USA do projektu Východního partnerství a dostavba jaderné elektrárny Temelín. Vedle toho ministr Schwarzenberg ve Washingtonu jednal i o možnosti zřídit v České republice pobočku některého z významných amerických *think-tanků*. Mezi tím navštívil premiér J. Fischer Kalifornii (16.–17. února). Pronesl přednášku na Stanfordu a spolu s ředitelkou CzechInvestu Alexandrou Rudyšarovou jednal s podniky v Silicon Valley, mj. se společností Google, o pokračování nabídek stáží pro české firmy. V březnu byl na pracovní návštěvě USA prezident V. Klaus, který zde pronesl přednášku o změnách podnebí.

Téměř přesně po roce navštívil Prahu americký prezident B. Obama (8.–9. dubna). Důvodem byl podpis nové smlouvy START s Ruskem ve Španělském sále Pražského hradu. Během své návštěvy se však stačil ještě setkat se zástupci jedenácti zemí bývalého východního bloku včetně ČR. V bubenečské rezidenci amerického velvyslance je ujistil, že Spojené státy se o střední a východní Evropu nadále zajímají, a tuto část návštěvy lze interpretovat jako „uklidňující“ ve světle obav některých vlád v regionu z možného strategického partnerství mezi USA a Ruskem ve vztahu k evropské bezpečnosti, které podle nich naznačila právě smlouva START, ale hlavně změna plánu budování protiraketové obrany. Následujícího dne (9. dubna) vedl krátká dvoustranná jednání s prezidentem Klausem a předsedou vlády Fischerem, jejichž tématem byla ekonomika, nová strategická koncepce NATO, alianční působení v Afghánistánu a dostavba Temelína.¹⁵ Během dvoudenní návštěvy americké delegace se na Pražském hradě sešli i rezortní ministři Clintonová a Kohout. Bezprostředně po pražské návštěvě odcestoval premiér Fischer do Washingtonu, kde se účastnil bezpečnostní konference pořádané prezidentem Obamou. (Původní plán návštěvy musel být upraven, protože schůzka prezidentů Obamy a Medveděva v Praze si vyžádala premiérovu přítomnost.) Fischera doprovázel ministr obrany Martin Barták, který s náměstkyní amerického ministra obrany Elen Tauscherovou jednal o české účasti na projektu protiraketové obrany.

Prezident Klaus a ministr Schwarzenberg cestovali do USA též na výroční zářijové zahájení Valného shromáždění OSN. Prezident Klaus se zde účastnil prezidentské večere v Bílém domě (nejednalo se však o dvoustranné setkání s prezidentem Obamou, k němuž tak od Klausova nástupu do úřadu stále ještě nedošlo) a přednášel na několika univerzitách, zatímco ministr Schwarzenberg spolu s dalšími ministry zahraničních věcí členských států EU jednal s H. Clintonovou. K. Schwarzenberg navštívil Spojené státy celkem třikrát, protože kromě této a následující říjnové pracovní návštěvy (viz výše) se účastnil – v této době nikoliv jako ministr zahraničních věcí – ještě konference k dvacátému výročí projevu V. Havla, kterou v Kongresu uspořádala ambasáda ve Washingtonu (25. února). Doprovázel ho zde i velvyslanec při OSN M. Palouš (oba s prezidentem Havlem v době jeho první návštěvy Spojených států spolupra-

covali). Výčet oficiálních návštěv uzavírá cesta ministra průmyslu a obchodu Martina Kocourka, jejímž hlavním tématem byla energetika (6. prosince).

Počet návštěv na vyšší úrovni odpovídala stavu v minulých letech a nedošlo zde k výraznému nárůstu či poklesu – český ministr zahraničních věcí a několik dalších ministrů navštěvují jednou ročně USA pravidelně, podobně jako prezident Klaus, jehož návštěvy v tomto, podobně jako v minulých letech, postrádaly dvoustrannou zahraničněpolitickou agendu. Podruhé během dvou let navštívil Prahu prezident B. Obama. V obou případech se nicméně jednalo o návštěvu, jejíž téma výrazně přesahovalo dvoustranné vztahy mezi oběma zeměmi, byť jeho pobyt byl o krátká bilaterální jednání doplněn. K poklesu intenzity došlo vzhledem ke změně amerických plánů budování systému protiraketové obrany u návštěv na nižší úrovni (mj. i proto, že jednání o umístění centra včasného varování byla nesrovnatelně méně složitá než v případě původní radarové stanice v Brdech).

Nejvýznamnější novou dohodou mezi ČR a USA byla smlouva o spolupráci v oblasti vědeckého výzkumu, jež vytváří obecný rámec pro řešení projektů amerického ministerstva obrany českými výzkumnými subjekty. Proces jejího sjednávání byl původně navázán na jednání o umístění radarové stanice. Po změnách v koncepci americké protiraketové obrany bylo proto její znění upraveno. (Zároveň však některé ústavy Akademie věd ČR, podobně jako ČVUT, granty amerického ministerstva obrany řešily již v tomto mezidobí.) Podle sdělovacích prostředků vedla k jistému zdržení v jednání snaha českého ministerstva obrany vypisovat některé zakázky bez výběrového řízení.¹⁶ Česká vláda nakonec smlouvu schválila na svém zasedání 27. dubna. Ministři obrany M. Barták a Robert Gates ji následně podepsali na schůzce v Bruselu 10. června. Během návštěvy ministra průmyslu a obchodu M. Kocourka v USA byla podepsána deklarace o spolupráci v jaderné energetice. Nezvýhodňuje Spojené státy v tendru o dostavbu jaderné elektrárny Temelín a není na ni ani přímo napojena, nicméně její podpis nepochybně odráží ekonomický zájem americké vlády o vývoj jaderné energetiky v České republice. Na české straně se jedná o jeden z prvních hmatatelných důsledků rozšíření strategického dialogu mezi oběma zeměmi o další oblasti mimo původně úzce vymezená bezpečnostní témata. Nakonec, vláda předložila Poslanecké sněmovně návrh k vyslovení souhlasu s ratifikací protokolu pozměňujícím smlouvu mezi ES a USA o letecké dopravě z roku 2007 (prozatímně prováděné od následujícího roku), jejímž předmětem je vytvoření jednotného leteckého prostoru. Protokol sám se dotýkal především odstraňování překážek v přístupu na trh služeb v oblasti letecké dopravy.

Rámec vztahů: Strategický dialog

Základním rámcem vztahů mezi Českou republikou a Spojenými státy je strategický dialog. Obě země ho navázaly v roce 2008 v souvislosti s jednáním o umístění prvků protiraketové obrany na českém území. Česká republika se tak zařadila k šesti zemím, s nimiž USA podobný dialog vedou (Austrálii, Číně, Japonsku, Norsku, Izraeli a Saúdské Arábii). Změna amerických plánů vybudování třetího pilíře protiraketové obrany ve střední Evropě základní rámec strategického dialogu přitom nijak nepříznivě nepoznamenala (podle vyměněných not formálně spočívá v každoroční konzul-

taci na úrovni náměstků ministra), postupně se však proměňuje jeho obsah a česká strana usilovala o jeho intenzifikaci. Jednání se původně přirozeně dotýkala hlavně bezpečnostních otázek, včene spolupráce v oblasti vojenského výzkumu. V kontextu hledání nové náplně vzájemných vztahů však v roce 2010 česká diplomacie usilovala o proměnu dialogu tak, aby byla otevřena nová témata a v té souvislosti navázána užší mesirezortní spolupráce, jež se doposud omezovala téměř výhradně na ministerstva zahraničních věcí a obrany. V tomto smyslu vyzněl i dopis ministra Schwarzenberga adresovaný H. Clintonové v předvečer jeho říjnové návštěvy Washingtonu.¹⁷ Novými tématy se podle něj měla stát zejména ekonomika a spolupráce v oblasti civilního využívání jaderné energie.

Chybějící velvyslanci

Po odchodu Richarda Grabera v lednu 2009 se uvolnilo místo amerického velvyslance v Praze, které se ani po dvou letech nepodařilo zaplnit. Vedoucím mise po většinu roku 2010 tak byl *chargé d'affaires* John Ordway, bývalý velvyslanec v Kazachstánu a Arménii. První kandidát amerického prezidenta Obamy na post velvyslance Mark Nathanson svou kandidaturu sám stáhl, protože v pozici velvyslance by musel omezit své podnikatelské aktivity. Druhý kandidát, Obamův dlouholetý známý z Harvard Law School a poradce pro etiku Norman Eisen, čelil naproti tomu opozici v Senátu ztělesněné v republikánském senátorovi z Iowy Charlesu Grassleyem. Důvodem byly patrně především jejich předešlé neshody. Eisen, jehož matka pocházela z Československa, navštívil Prahu v dubnu s prezidentem Obamou. Zde bylo jeho jméno navrženo české straně, podle prezidenta Klause jen několik hodin po jeho připomínce při večeři v Bubenči, že by česká strana přítomnost velvyslance ocenila.¹⁸ Obama Eisena poté formálně navrhl Senátu (29. června) a v červenci se uskutečnilo jeho slyšení před výborem pro zahraniční záležitosti. Pro českou diplomacii byl Eisen zcela přijatelným kandidátem. Za jeho výhodu byl považován i přímý přístup k americkému prezidentovi.¹⁹ Původně očekávala jeho příjezd již v září, vzhledem k problematickému schvalovacímu procesu a listopadovým doplňovacími volbám však ani ke konci roku nový americký velvyslanec do Prahy nedorazil. Na konci roku však prezident Obama překvapivě (patrně i pro českou diplomacii)²⁰ zahrnul Eisena mezi tzv. *recess appointments*, jmenování v senátním mezidobí, jež nepodléhají bezprostřednímu schválení, avšak Senát je musí dodatečně odsouhlasit ke konci následujícího roku (v tomto případě 2011). Jmenování nebylo přitom očekáváno zejména proto, že jde v americké politice o citlivý proces, na druhé straně místo velvyslance v ČR zde nebylo považováno za natolik důležité, aby si prezident nemohl dovolit Senát obejít. Tak či onak byl učiněn rozhodující krok k ukončení téměř dvouleté absence velvyslance v Praze. Ta se sice ve vzájemných vztazích výrazněji neprojevila, nedostatek rozhodnosti na straně americké vlády místo obsadit má jistý, byť symbolický význam a zpochybňuje úvahy o „zvláštních vztazích“ mezi oběma zeměmi. Eisen nakonec předal na Pražském hradě své pověřovací listiny 28. 1. 2011 a v polovině února přednesl na půdě ÚMV svůj první veřejný velvyslanecský projev.

V červnu 2010 ukončil své již tak prodloužené působení ve Washingtonu i český velvyslanec Petr Kolář, který se přesunul na podobně prominentní post do Moskvy.

(Za svůj největší úspěch označil sjednání zrušení turistických víz pro české občany.)²¹ Důvodem zdržení byly parlamentní volby v České republice: místo velvyslance v USA se stalo žetonem v politické hře hlavních zúčastněných stran. Po volbách uprázdněné místo se však ani české straně nepodařilo nakonec do konce roku zaplnit. Z různých důvodů padla původně zmiňovaná jména bývalého ministra obrany M. Bartáka (po jeho pozdějším obvinění z korupce v souvislosti s nákupem vozů Tatra se předseda vlády Nečas obával „zhoršení vztahů s USA“²² k němuž však zjevně nedošlo) a bývalého ministra zahraničních věcí J. Kohouta. Horkým kandidátem na pozici se poté stal Petr Gandalovič. Jeho jmenování zdržel spor mezi ministrem zahraničních věcí a prezidentem o další jména v seznamu navržených velvyslanců, ale patrně i komplikace s vydáním bezpečnostní prověrky na stupeň přísně tajné Národním bezpečnostním úřadem – podle tisku byly hlavním problémem Gandalovičovy úzké kontakty na kontroverzní regionální podnikatele.²³ Gandalovič prověrku nakonec obdržel na začátku ledna 2011.

Bezpečnost

Přes snahu na straně české diplomacie otevírat ve vztazích s USA nová témata si bezpečnostní oblast podržela své výsadní postavení. Hlavní kapitolou v oblasti bezpečnosti bylo umístění centra včasného varování jako součásti modifikované a „NATOizované“ architektury evropského pilíře protiraketové obrany. Jednání o projektu byla zahájena již na podzim roku 2009. Následně byl do americké *Missile Defense Agency* vyslán český zástupce, aby zde hledal nejúčinnější možný způsob zapojení ČR do systému. Souběžně probíhala mezivládní jednání, na rozhodnutí se však čekalo až na politickou vládu vzešlou z červnových parlamentních voleb. Na druhé straně již v dubnu ministr Kohout naznačil, že v centru nebudou působit američtí vojáci a půjde spíš o komunikační uzel se dvěma kanceláři než ovládací středisko.²⁴ Americká vláda požádala Kongres o uvolnění prostředků na centrum 30. června a česká vláda rozhodnutí o jeho vzniku oznámila následující měsíc. Podle svého předsedy P. Nečase bude jeho hlavním posláním včasná výstraha v případě odpálení raket směřující na území členských států NATO. Profil agendy zůstal po celou dobu na rozdíl od dřívějších jednání o radaru velmi nízký: „*Nebude to žádná velká smlouva, nepůjde se s tím ani do Parlamentu.*“²⁵ Jak bylo již naznačeno výše, ani opozice nevyvíjela snahu téma politizovat a upřednostnila ponechat jej v mantinelech *odborné* debaty.

Diskutovaným bezpečnostním tématem byla i přítomnost českých vojáků v Afghánistánu, na jejímž zvýšení měly USA (stejně jako v případě ostatních aliančních spojenců) zájem. Jednání probíhala nejen o účasti v NATO ISAF, kde Parlament nakonec těsně před říjnovou návštěvou ministra Schwarzenberga navýšení počtu vojáků odsouhlasil, ale i o novém nasazení 601. skupiny speciálních sil v operaci *Enduring Freedom*. Ministr obrany Barták na toto téma jednal 13. května v Praze s šéfem amerického velitelství speciálních operací SOCOM Ericem Thorem Olsonem, avšak bez výsledku. Dalšími tématy byl nákup přepravních letounů C-130 Hercules, přistoupení USA k české iniciativě v NATO na využití modernizovaných ruských vrtulníků v expedičních misích, které by mohlo částečně vyřešit trvající kapacitní problém (modernizace provádějí Letecké opravny Malešice) nebo certifikace na vývoz a zpětný vý-

voz českých letounů L-159. Stroje obsahují součástky ze Spojených států, a proto byl vyžadován v kontextu tendru na španělská transportní letadla CASA souhlas amerického ministerstva zahraničních věcí. Během své dubnové návštěvy ve Washingtonu M. Barták jednal s náměstkyní ministryně zahraničních věcí E. Tauscherovou o zkrácení řízení, jež obvykle trvá několik měsíců. Nakonec Nejvyšší státní zastupitelství využilo nabídky americké strany ke spolupráci při poskytnutí materiálů k případu plánovaného nákupu stíhacích letounů Gripen od BAE.²⁶

Energetika

Energetika se dostala na výsluní vzájemných vztahů především v důsledku zájmu americké vlády o soutěž ČEZ o dostavbu třetího a čtvrtého bloku Temelína s opcí na zbudování pátého bloku v Dukovanech a případně i dvou bloků ve slovenských Jaslovských Bohunicích, do níž se vedle konsorcia vedeného ruskou společností Atomstrojexport a francouzskou Arevou přihlásila i americká společnost Westinghouse. Česká vláda se v uplynulém roce pokusila této příležitosti využít k otevření nové tematické kapitoly ve vzájemných vztazích v rámci rozšířeného strategického dialogu. První vlaštovkou tohoto vývoje byl podpis deklarace o spolupráci na poli jaderné energetiky. Zároveň byl tendr o rok odložen a tak i v roce 2011 se bude moci česká diplomacie těšit zvýšenému zájmu americké i ruské strany (o dostavbě Temelína se během jednání doprovázející podpis nové smlouvy START zmiňoval i ruský prezident Medveděv). Na druhé straně, USA nadále poskytovaly spíše rétorickou podporu českým snahám o diverzifikaci dodávek ropy a zemního plynu do Evropy a zejména projektu plynovodu Nabucco. Faktický americký nezájem doplňoval i nový ekonomický zájem na vytvoření odbytišť pro rostoucí nabídku amerického zemního plynu z břidelic na světovém trhu s LNG.

Další témata

Mezi další zaznamenaná témata vzájemných vztahů lze zařadit (doposud neúspěšnou) snahu české diplomacie zapojit Spojené státy více do evropského projektu Východního partnerství – snad dílem inspirovanou i Bidenovým projevem v Bukurešti v roce 2009 vyzývající středoevropské země ke spolupráci při šíření demokracie a principů právního státu dále na východ. USA doposud o projekt vyjadřovaly trvající, avšak spíše obecný zájem. Spolupráce v oblasti lidských práv a transformační politiky obecně je tradiční kapitolou dvoustranných vztahů mezi oběma zeměmi, s nástupem Obamovy vlády však došlo k jistému utlumení společných aktivit zejména na mezinárodních fórech. Neinstitucionalizovaná, avšak dlouhodobě praktikovaná spolupráce při konkrétních spolufinancovaných projektech (na americké straně zejména s *National Endowment for Development*) ale pokračovala v nenarušené podobě. Diskutovalo se o možnosti nechat v České republice vzniknout pobočku jednoho z významných amerických *think-tanků*. Toto téma bylo jedním z hlavních bodů návštěvy ministra Schwarzenberga ve Washingtonu, kde společně s bývalou ministryně zahraničních věcí Madeleine Albrightovou jednal se zástupci Brookings Institute, Aspen Institute a American Enterprise Institute. Cílem iniciativy podle ministra bylo rozdmýchání české debaty o zahraniční politice, kterou ministr označil za pro-

vinční. S myšlenkou si již dříve pohrávala ČSSD, naopak prezident Klaus byl podle sdělovacích prostředků k projektu spíše skeptický.²⁷ Nakonec na straně české diplomacie byla patrná snaha přivlastnit si dílem „pražskou agendu“ jaderného odzbrojení nastolenou prezidentem Obamou v jeho pražském projevu na jaře 2008.

Ekonomické a kulturní vztahy

Vzájemné ekonomické vztahy s USA jsou od roku 2007 charakterizovány z českého pohledu schodkem obchodní bilance, který se každoročně prohlubuje. Tento trend byl potvrzen i v roce 2010, byť v prvních třech kvartálech došlo k téměř shodnému zintenzivnění obchodní výměny na obou koncích přibližně o čtvrtinu (přičemž celkový obrát českého zahraničního obchodu vzrostl o 19 %). Vývoz do USA byl založen především na interních smlouvách nadnárodních společností a zakázkové práci pro velké americké firmy, např. GE Aviation, Sikorski Helicopters, IKEA nebo John Deere/Bosch. Spojené státy byly v roce 2010 devátým největším přímým zahraničním investorem v ČR, přičemž obstarávaly přibližně 3 % investic.²⁸ Za návštěvy ministra průmyslu Kocourka v USA byl zahájen ekonomický dialog jako nástroj prohloubení obchodní a průmyslové spolupráce. Konkrétním výsledkem byla již zmíněná smlouva o spolupráci v jaderné energetice. Z hlediska další konkrétní ekonomické agendy lze kromě dostavby jaderné elektrárny Temelín zmínit ještě vyřazení České republiky ze seznamu zemí, kde je obtížně vymahatelné právo na duševní vlastnictví, o něž česká diplomacie delší dobu usilovala (výčet zemí obsahovala tzv. *Special Report 301* vydávaná U.S. Trade Representative a hlavním důvodem české přítomnosti na seznamu bylo bujení příhraničních trhů s ilegálním zbožím). Během návštěvy ministra Schwarzenberga se diskutovalo o možnosti založení české obchodní komory v USA. Americká obchodní komora v ČR se zviditelnila na jaře, kdy zveřejnila návrh novelizace zákona o veřejných zakázkách. Podle sdělovacích prostředků ji k tomu vedlo přesvědčení amerických podnikatelů, že na ně vzhledem k neprůhlednému řízení nedosáhnou.²⁹ Iniciativu kritizoval prezident Klaus.³⁰ CzechInvest v roce 2010 realizoval pilotní projekt stáží pro české firmy v Plug and Play Tech Center v kalifornském Silicon Valley. Před evropským soudním dvorem byl rozhodnut spor mezi budějovickým Budvarem a americkou společností Anheuser-Busch (člena skupiny InBev) o užívání známky Budweiser v zemích EU, který byl rozhodnut ve prospěch českého podniku (29. července).

Podobně jako v minulých letech se v USA uskutečnila řada kulturních akcí (promítání filmů, koncertů, výstav, debat a čtení) pořádaných či spolupořádaných zejména Českým centrem. Významnou akcí veřejné diplomacie byla prezentace České republiky v New Yorku ve dnech 15.–22. května, na které se vedle centra podílel i tamní konzulát, CzechTourism, CzechInvest a Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. Na začátku roku nastoupil na místo ředitele Českého centra a Národní budovy v New Yorku bývalý ředitel pražské ZOO Petr Fejk. V polovině roku si nicméně v českých sdělovacích prostředcích veřejně postěžoval, že se mu nedaří naplňovat vizi působení centra (vedle toho se spekulovalo o jeho ambicích nechat se nominovat na místo pražského primátora). Poukazoval přitom především na nedostatek kompetencí a malou vůli ke změnám na straně Českých center a MZV (hovořil v té souvislosti o „kompetenčním propletení“ nebo o nevoli vyjmout část národní budovy z bezdaňového režimu a ne-

chat ji působit jako zahraniční neziskovou organizaci, což by podle něj mohlo až trojnásobně zvýšit její příjmy.³¹ Ke konci roku ve funkci skončil a ve sdělovacích prostředcích následně podrobil českou kulturní diplomacii v New Yorku další kritice, soustředěně na údajnou zkostnatělost systému řízení, nedostatek prostředků věnovaných na propagaci a omezený záběr kulturních akcí vycházející z osobního vkusu rozhodujících osob v Českých centrech.³²

Již v červnu se česká vláda zabývala problémy hospodaření MZV a v této souvislosti i prodražení rekonstrukce České národní budovy, jejíž cena se oproti původnímu projektu vyšplhala na trojnásobek, celkem 812 mil. Kč.³³ Zakázkou se následně zabýval i Nejvyšší kontrolní úřad a později i kontrolní výbor Poslanecké sněmovny, který si ve svém listopadovém usnesení vyžádal od MZV koncepci využití České národní budovy.³⁴

Tabulka 1:
Obchodní výměna s USA za období leden–září 2010 (v mil. USD)

Vývoz	1 789,0
Dovoz	2 092,9
Obrat	3 881,9
Obchodní bilance	– 306,1

Zdroj: Český statistický úřad, U.S. Department of Commerce.

IDENTIFIKACE HLAVNÍCH AKTÉRŮ ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY VŮČI USA

Seznam aktérů české zahraniční politiky se oproti posledním letům výrazněji neproměnil. Hlavními aktéry zůstalo ministerstvo zahraničních věcí a jeho organizační součásti (zejména odbory amerických států a bezpečnostní politiky a ZÚ ve Washingtonu) a ministerstvo obrany (mj. gestor dohody o spolupráci v oblasti vojenského výzkumu). Tato ministerstva v důsledku snahy rozvinout vzájemné vztahy v nových oblastech doplnilo i ministerstvo průmyslu a obchodu. Úřad vlády, sehrávající významnou úlohu v období, kdy byl premiérem M. Topolánek a místopředsedou vlády pro evropské záležitosti A. Vondra, zůstával spíše zatlačen do pozadí – jednalo se přitom o pokračování trendu zaznamenaného již od počátku Fischerovy úřednické vlády. Z ideologického hlediska byl P. Nečasovi vlastní obdobný atlantismus jako někdejšímu premiéru Topolánkovi, nevtěloval jej ale do obdobně silných gest a jeho vliv na formování zahraniční politiky vůči k USA byl po „restituci“ této agendy MZV obecně slabší.

Role dalších institucí byla omezena. Prezident Klaus sice USA dvakrát navštívil, jeho cesty ale již tradičně neměly dvoustranný zahraničněpolitický obsah. Od svého nástupu do úřadu ostatně prezident ještě státní návštěvu Spojených států nevykonal. I zapojení Parlamentu ČR na formulaci české zahraniční politiky bylo omezeno. Na rozdíl od minulých let se Poslanecká sněmovna nepokusila do procesu aktivně vstou-

pit mimo standardní proceduru (ratifikaci již dojednané mezinárodní smlouvy), tak jako tomu bylo při jednání o radaru. V rámci této standardní procedury potom její zahraniční výbor a následně v prvním čtení i plénum projednaly politicky neproblémový protokol ke smlouvě mezi ES a USA o letecké dopravě. Poněkud netradiční bylo snad jen zapojení sněmovního kontrolního výboru díky jeho vazbě na NKÚ ve věci České národní budovy v New Yorku. Parlamentní diplomacie byla utlumena mj. i díky úsporným opatřením přijatým v průběhu roku, na jejichž základě byly omezeny zahraniční cesty, zvláště do mimoevropských zemí.

Zcela standardní úlohu sehrávaly další organizace jako České centrum v New Yorku, CzechInvest nebo CzechTourism. Aktérem české zahraniční politiky *sui generis* byla bývalá americká ministryně zahraničních věcí českého původu M. Albrightová, jež např. lobbowała za zřízení pobočky amerického *think-tanku* v České republice. Vedle toho, bez přímé souvislosti s dvoustrannými vztahy USA, napomáhala prosadit české zahraničněpolitické preference i jako hlava skupiny moudrých připravujících návrh nové strategické koncepce NATO – zejména se jednalo o zopakování záruky územní obrany.

ČESKÁ ZAHRA NIČNÍ POLITIKA VŮČI USA V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Zejména kapitola radaru byla v minulých letech výbušným politickým (či politizovaným) tématem, které se stalo v mediálním a veřejném prostoru předmětem široké diskuse. Po jeho odeznění zatím žádné jiné téma vzájemných vztahů s podobným mobilizačním potenciálem nevyvstalo. Sdělovací prostředky poněkud zjednodušeně, byť ne zcela nesprávně, interpretovaly nepřítomnost amerického velvyslance v Praze jako příznak upadajícího významu České republiky pro americkou zahraniční politiku. Kromě toho vzbuzovala témata dvoustranných vztahů jen malou pozornost a nebyla o nich vedena širší veřejná debata. Hnutí *Ne základnám*, aktivně vyjadřující své postoje ve veřejném prostoru proti výstavbě amerického radaru na českém území, pokračovalo v protestech i proti plánovanému centru včasného varování. Nicméně patrně zejména vzhledem k tomu, že na českém území nebudou v souvislosti s jeho činností působit žádní američtí vojáci (a rovněž zahalení projektu v nominálně multilaterálním hávu NATO), se hnutí nepodařilo vzbudit větší zájem veřejnosti.

ZÁVĚR

Radarovou krizí byla setřesena víceméně symbolická nadstavba vzájemných vztahů mezi globální supervelmocí na jedné straně a malým středoevropským státem ve strategicky z globálního hlediska navíc nepřilíš významném regionu. Standardizace vztahů byla způsobena v první řadě novým pragmatickým prvkem v americké zahraniční politice, který se projevil v odlišném působení Spojených států v prostředí mezinárodních vztahů a zejména vůči (nastupujícím) mocnostem / rivalům USA. Protože

byl tento trend strukturně podmíněn proměňujícím se globálním prostředím, není pravděpodobné, že v blízké budoucnosti dojde k jeho zvratu.

Pro českou diplomacii byla tato krize nepochybně pozitivním jevem. Spojené státy zůstaly klíčovým spojencem České republiky a přátelské vztahy otřesem nijak neutrpěly. Zároveň ale česká diplomacie dospěla k přesvědčení, že o kultivaci těchto vztahů se bude v budoucnu muset sama aktivně přičiňovat. Prvními vlaštovkami tohoto myšlenkového posunu byly snahy o rozšíření strategického dialogu o témata nesouvisející přímo s bezpečností. Česká zahraniční politika se zde mohla opřít zejména o zájem USA o tendr na dostavbu jaderné elektrárny Temelín. Zaznameníhodným úspěchem byl podpis dohody o spolupráci v oblasti vědeckého výzkumu – jeden z hmatatelných důsledků procesu dřívějších vyjednávání o umístění prvků protiraketové obrany na českém území. Dovršena byla jednání o projektu, který nahradil původní záměr vybudovat radarovou stanici v Brdech – o centru včasného varování. Zejména díky odlišným specifikacím, zvolené strategii nízké profilace tématu a absenci odmítavé reakce na straně Ruska nedošlo v tomto případě k politizaci provázející původní projekt.

Na druhé straně, téma jaderné energetiky bude pro Spojené státy významné, jen dokud nebude rozhodnuto o vítězi temelínského tendru. A v Afghánistánu bude moci Česká republika svůj závazek k uskutečňování transatlantické bezpečnosti prokazovat sotva několik dalších let (byť by bylo vhodné, aby zde i vzhledem ke svým bezpečnostním zájmům zůstávala činná i po roce 2012). Pokud bude tedy chtít vláda udržovat co nejužší vztahy s USA, bude muset při vědomí toho, že Spojené státy ČR k ničemu nezbytně nepotřebují, vyvíjet vlastní iniciativu na mezinárodních polích v oblastech společného zájmu, kde jim může být užitečná a ze své užitečnosti také náležitě těžit. Jako taková pole se nabízí „pražská agenda“ propojující kontrolu zbrojení velmocí, celkový trend k jadernému odzbrojení a spolupráci v civilní oblasti, k níž ČR může snadno přihlásit a sehrát tak úlohu, kterou tradičně menší státy v mezinárodní politice mohou mít – hlasu kosmopolitní mravnosti a tvůrce norem, které ostatní nemohou odmítnout, protože by se tím protivily svému deklarovanému étosu. Vedle toho může navazovat na již zahájenou spolupráci v projektu společné euratlantické teritoriální ochrany – moderně chápané bezpečnosti území soustředěné nikoliv na hrady stavěné proti vnějšímu nepříteli, ale na vnitřní ochranu rozptýleného obyvatelstva nebo kritické infrastruktury i prostřednictvím protiraketového systému NATO. Zde se může i prostřednictvím sjednané dvoustranné dohody s USA ke své ekonomické i politické výhodě zapojit do systému na úrovni spolupráce při vývoji a výrobě komponentů a zároveň se vkládat – narozdíl od dřívě častého pasivního přejímání cizích konceptů – do řešení politických problémů nevyřešených na lisabonském summitu NATO, jakými jsou účast Ruska, účinná multilateralizace systému (včetně účinného zapojení evropských členských zemí) nebo budoucí podoba či vůbec přežití alianční odstrašovací strategie. Dalším významným tématem dvoustranných vztahů, jež by mělo být v budoucnu rozvíjeno, je spolupráce v oblasti lidských práv a demokratické, konkrétně v oblasti východní Evropy a potenciálně skrze zapojení USA do projektů Východního partnerství, které nyní ještě více než v minulosti v důsledku tlaku na reorientaci evropské politiky sousedství vyžaduje politické oživení.³⁵

Poznámky

- ¹ *iHNed.cz*, 5. 10. 2010.
- ² On-line: (www.cfr.org/diplomacy/conversation-us-secretary-state-hillary-rodham-clinton/p22896).
- ³ ČTK, 6. 6. 2010.
- ⁴ *iHNed.cz*, 5. 6. 2010.
- ⁵ ČTK, 30. 6. 2010.
- ⁶ *Vize 2020*, volební program ODS (2010). On-line: (www.vize2020.cz/docs/vize2020final.pdf).
- ⁷ Volební program TOP 09 (2010), sekce *Zahraniční politika*. On-line: (www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/zahranicni-politika-1352.html).
- ⁸ Volební program Věci veřejných (2010), sekce *Zahraniční politika*. On-line: (www.veciverejne.cz/program-vv-zahranicni-politika.html).
- ⁹ *Program změny a naděje*, volební program ČSSD (2010). On-line: (www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/dokumenty/velky_volebni_program.pdf).
- ¹⁰ *Volební program KSČM* (2010). On-line: (www.ksem.cz/index.asp?thema=4393).
- ¹¹ *Volební program Strany zelených* (2010). On-line: (www.zeleni.cz/underwood/download/files/sz-volebni-program-2010.pdf).
- ¹² *To lepší v nás*, volební program KDU-ČSL (2010). On-line: (www.kdu.cz/Kdu/media/Kdu/Volby/KDU_program.pdf).
- ¹³ On-line: (www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf, cit. 13. 12. 2010).
- ¹⁴ Mediafax, 17. 2. 2010.
- ¹⁵ ČTK, 9. 4. 2010.
- ¹⁶ ČTK, 28. 1. 2010.
- ¹⁷ Podle rozhovoru na Odboru amerických států MZV ČR, 23. 11. 2010.
- ¹⁸ ČTK, 9. 4. 2010.
- ¹⁹ Podle interview na odboru amerických států MZV ČR, op. cit.
- ²⁰ *Hospodářské noviny*, 31. 12. 2010.
- ²¹ ČTK, 6. 6. 2010.
- ²² *Lidové noviny*, 12. 11. 2010.
- ²³ *Hospodářské noviny*, 31. 12. 2010.
- ²⁴ Rozhovor v České televizi, 18. 4. 2010.
- ²⁵ ČTK, 30. 7. 2010.
- ²⁶ ČTK, 12. 8. 2010.
- ²⁷ *Lidové noviny*, 17. 11. 2010.
- ²⁸ Podle údajů Zastupitelského úřadu v USA, dostupných on-line: (www.businessinfo.cz/cz/sti/spojene-staty-americke-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000804).
- ²⁹ ČTK, 10. 3. 2010.
- ³⁰ ČTK, 16. 3. 2010.
- ³¹ *Mladá fronta Dnes*, 16. 8. 2010.
- ³² *Aktuálně.cz*, 10. 1. 2011.
- ³³ ČTK, 3. 6. 2010.
- ³⁴ Usnesení č. 32, 6. schůze Kontrolního výboru Poslanecké sněmovny PČR, 19. 11. 2010.
- ³⁵ Tato doporučení vycházejí z policy paperu ÚMV, kde jsou také podrobněji rozpracována. Ditrych, Ondřej-Hynek, Nik (2011): *Future Perspectives of U.S.-Czech Relations*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

Kapitola 8

Státy západní Evropy v české zahraniční politice

Mats Braun, Ondřej Ditrych

Tato kapitola si klade za cíl představit dvoustranné vztahy ČR se zeměmi západní Evropy.¹ V první části je představen rámec pro analýzu evropského bilateralismu a politický kontext vztahů, jež se v něm odehrávají. Druhá, tematická část, je věnována bilateralismu jako modalitě vzájemných vztahů v rovině EU. Hlavní otázkou, kterou si zde pokládáme, je s kým zejména měla ČR v Radě EU podobné zájmy a s kým a podle jakého vzoru skutečně vytvářela koalice.² Třetí část je rovněž tematicky zaměřena – tentokrát na dvoustranné vztahy bez výraznějšího unijního rozměru. Ve čtvrté části je provedena analýza hlavních aktérů české zahraniční politiky ve vztahu ke státům západní Evropy, jejichž veřejný a mediální ohlas je sledován v páté části.

STÁTY ZÁPADNÍ EVROPY V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Přes soudobé diskuse o slábnutí jejich vlivu zůstávají státy ústředními aktéry mezinárodní politiky. Za upřednostňovanou modalitu jejich vztahů může být v současnosti považován multilateralismus. Nejenže však jeho legitimizující principy, *internacionalismus* či nověji *globální vládnutí*, mohou být jen zástěrkou partikulárních mocenských zájmů,³ ale přinejmenším na základě těchto zájmů se může fungující multilaterální architektura stát pouze *nominální*, vyprázdněnou.⁴ Dvoustranné vztahy zůstávají i v tomto novém prostředí klíčovou součástí diplomacie.

Evropská unie je nejvýznamnějším mírovým pokusem v soudobých dějinách překročit stín „vestfálského uspořádání“. Přesto i zde si státy – či v užším slova smyslu jejich vlády – drží klíčové rozhodovací pravomoci a vykonávají značný vliv při jednání politik a, vzhledem k omezeným implementačním kapacitám evropských institucí, i při jejich uvádění v život. A byť i zde je multilateralismus upřednostňovaným modelem politického rozhodování, neztrácejí dvoustranné vztahy svůj význam, přestože jejich povaha i účel se proměňují. Děje se tak na pozadí obecného procesu přizpůsobení diplomacie novému politickému prostředí, jež EU zakládá v prostoru,

kte rý vyplňuje. Hlavní úlohou evropské diplomacie již není předcházení válce, či obecněji tlumení nepříznivých důsledků mezinárodní anarchie. Evropská diplomacie nyní prostředkuje a udržuje v chodu sektorální a funkční spolupráci mezi členskými státy.⁵ Převážná část vzájemných vztahů (podle nezávisle vyslovených odhadů několika českých státních úředníků až 80 %) se vztahuje k dimenzi EU.⁶ Unijní prostředí působí proměnu diplomacie ve smyslu její *multilateralizace* a *domestikace*,⁷ přičemž tradiční bilaterální rozměr je zatlačen do pozadí. Ambasády jako hlavní aktéři dvoustranných vztahů nicméně nezanikají. Naopak, nalézají v prostředí EU nový *raison d'être*. Jedním možným způsobem zachycení tohoto procesu je koncept „unijně orientovaného bilateralismu“.⁸ Jeho klíčovou charakteristikou je důraz kladený na význam přístupové (*access*) funkce diplomacie: v politickém prostředí EU se sedmadvacítkou členů je pro ně nanejvýš obtížné sledovat postoje ostatních (což je životně důležité při ovlivňování rozhodovacího procesu) a vstupovat s nimi v kontakt pouze v bruselské aréně. Proto státy považují za svůj zájem udržovat své diplomatické kapacity v ostatních členských státech. (Na druhé straně, přes jistou institucionální europeizaci státní správy se ministerstva zahraničních věcí členských států obyčejně nepřizpůsobují unijnímu prostředí do té míry, aby rušily evropské teritoriální odbory. Česká republika v tomto směru není /narozdíl např. od sousedního Rakouska/ výjimkou – členské státy na MZV spadají do působnosti dvou odborů, odboru severní a východní Evropy a odboru jižní a východní Evropy.) Europeizace úlohy ambasád jako tradičních nástrojů bilaterálních vztahů, která je doprovodným jevem obecného procesu transformace evropské diplomacie, by neměla být opomíjena v možné budoucí diskusi o pokračujícím významu českého zastoupení v členských státech EU (viz níže).

Přestože evropská politika jako celek je přirozeně předmětem štěpení na české politické scéně, vztahy s jednotlivými členskými západoevropskými státy – ať už v rovině EU nebo mimo ni – jsou téměř zcela depolitizovány. Zatímco o dvoustranných vztazích v rámci EU vládne obecně malé povědomí jak u veřejnosti, tak patrně i v politických kruzích, vztahy mimo evropský rozměr jsou obecně považovány za vyřešené a spíše technického rázu, soustředěné na veřejnou diplomacii a kulturní vazby. Nevystávaly proto jako svébytné téma v klíčových politických dokumentech, kterými bylo např. vládní prohlášení nebo politické programy stran před květnovými parlamentními volbami.

STÁTY ZÁPADNÍ EVROPY V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE: DVOUSTRANNÉ VZTAHY V RÁMCI EU

Podstatná část spolupráce mezi Českou republikou a státy západní Evropy probíhá v rámci EU. V širším smyslu je samozřejmě jádro celého vývoje Evropské unie v prohlubování a institucionalizaci vzájemné spolupráce mezi členskými státy. V této části se však omezujeme pouze na konkrétní vztahy mezi ČR a státy západní Evropy v rámci EU. Klademe si otázky, s kým ČR nejčastěji vytváří koalice v Radě EU a s kým má ČR podobné zájmy v evropské spolupráci.⁹ Nahlédneme-li do odborné literatury o práci v Radě EU, nalezneme dvě hypotézy o povaze vztahů mezi členskými

státy v Radě. První hypotéza, která byla dlouho dominantním názorem ve vědecké komunitě, předpokládá, že neexistují pevné koalice, a že je tudíž spolupráce vyjednávána *ad hoc* na základě konkrétní otázky. Druhá hypotéza předpokládá naopak, že existuje větší stabilita ve spolupráci mezi členskými státy, tj. předpokládá, že existují stabilnější koalice některých členských států,¹⁰ protože tyto koalice nemusí být formalizovány a nemají za důsledek, že státy koalice vždy drží stejnou pozici.

Tvorba koalic

Používáme-li metaforu sítě pro komunikaci a interakci mezi členskými státy EU, je zřejmé, že nelze mluvit o tom, že by Česká republika měla určité partnerské státy ve všech oblastech, nebo že by spolupráce mohla být plně institucionalizována. Výzkum však ukazuje, že není úplně na místě tvrdit, že by státy spolupracovaly vždy jen *ad hoc* podle toho, jaká otázka je právě projednávána. Důvody větší institucionalizace spolupráce několika států mohou být strategické a na základě národních preferencí, ale mohou také reflektovat kulturní blízkost.¹¹ Existují skupiny států, jejichž spolupráce je silně institucionalizována. Státy Beneluxu a severské státy se pravidelně setkávají např. před Radou, což však neznamená, že by vždy vypracovávaly společné pozice. Některé studie naopak ukazují, že např. Švédové mají blíže ke spolupráci s Brity než s ostatními Seveřany.¹² Pro ČR je v této souvislosti důležitá Visegrádská skupina. Státy visegrádské spolupráce mívají pravidelná formální setkání na úrovni ministrů, COREPER, Mertens a Antici.¹³ Na pracovní úrovni se potom pravidelně setkávají visegrádští koordinátoři ministerstev zahraničních věcí.

V odborné literatuře lze rozlišit tři typy analýz tvorby koalice v Radě EU. První typ studie zkoumá formální hlasování v Radě. Takovýchto studií existuje již několik a před rozšířením v roce 2004 potvrdily existenci štěpení v Radě podle severojižní linie. Nedokázaly však potvrdit relevanci bloků států, kterými jsou státy Beneluxu nebo státy severské.¹⁴ Analýzy hlasování v Radě mají tu výhodu, že pracují s kvantifikovatelnými daty. Trpí však také značnými nedostatky. Jedním problémem, který je spojen s touto skupinou analýz, je, že ve většině otázek k hlasování v Radě vůbec nedochází, a tudíž analýza nevyovídá nic o tom, jak se ve velké části agendy Rady ke kompromisu dopracovalo. Analýzy také nedokážou zachytit existenci blokující menšiny, protože takové otázky se v oficiálních záznamech neobjevují.¹⁵

Druhý typ studií se zaměřuje na pozice členských států v konkrétních případech a klade si otázku, které státy mají navzájem blízké pozice. Nicméně problémem těchto studií je, že přestože mají dva státy stejné pozice, nutně to neznamená, že vystupují v Radě nebo v pracovních skupinách pod Radou opravdu v koalici.¹⁶ Státy mohou mít podobnou pozici, aniž by spolupracovaly. Třetí cesta výzkumu tvorby koalic v EU vede přes mapování vztahů v pracovních skupinách pod Radou a COREPER. Nejznámějším takovým pokusem je práce Lindahla a Naurina, kteří provedli několik set rozhovorů se zástupci členských států v COREPER. Smyslem rozhovorů bylo zjistit, s kým především respondenti spolupracují při vytváření společných pozic. Závěry studie ukazují nejen to, kdo s kým nejvíce komunikuje, ale také jaké státy jsou pro konzultaci více nebo méně oblíbené. Podle očekávání studie potvrdily, že nejoblíbenějšími zeměmi pro konzultaci jsou evropské velmoci, tedy Francie, Velká Britá-

nie a Německo. Nicméně potvrdily také, že velikost není vše. Například Itálie nemá v hierarchii vůbec takovou pozici, která by velikosti státu odpovídala.¹⁷ Některé malé (střední i velké) státy, jako jsou Nizozemsko, Švédsko a Dánsko, mají naopak podle průzkumu daleko větší váhu, než by jejich velikost napovídala. Pro ČR je v této souvislosti zajímavé, že průzkum naznačuje, že hlavními partnery ČR jsou státy V4 (spojené přes Polsko s Německem). Podle studie patřila ČR v roce 2006 mezi nejoblíbenější partnery z nových členských států v EU. Lze však konstatovat, že v průzkumu většina nových členských států dopadla relativně špatně. Bylo ale také mnoho starších členských států s horšími výsledky než ČR, např. Belgie, Irsko a Řecko.¹⁸

Vztahy České republiky se státy západní Evropy v EU

V této části nahlížíme na spolupráci České republiky s ostatními členskými státy EU dvěma způsoby. Zaměřujeme se zprv na pozice, které ostatní státy zaujaly k prioritám českého předsednictví v Radě v roce 2009, a zadruhé na výpovědi účastníků jednání v EU z české strany (mj. ze stálého zastoupení při EU, MZV a úřadu vlády). Protože nelze považovat spolupráci ve všech otázkách za stejně důležitou, soustředíme se na dlouhodobé prioritní oblasti ČR – tedy na otázku, kdo jsou hlavní partneři ČR v těchto oblastech. Prioritní oblasti jsou definovány jako priority českého předsednictví v Radě EU 2009 a zároveň relevantní témata obsažená v programovém prohlášení vlády P. Nečase. Těmito třemi oblastmi jsou: vnější vztahy EU (Východní partnerství a rozšíření), energetická bezpečnost a ekonomická liberalizace (reakce na hospodářské krize a obecná liberalizace jednotného trhu).

Vnější vztahy

Pod názvem vnějších vztahů se díváme na dvě priority České republiky. Zprv je to Východní partnerství, obsažené v prioritách českého předsednictví a implicitně také v programovém prohlášení vlády, které hovoří o vztazích se zeměmi východní Evropy.¹⁹ Zadruhé jde o rozšiřování EU, které také patřilo mezi prioritní oblasti českého předsednictví. Jedná se v obou případech o oblasti, ve kterých v ČR existuje více-méně politický konsenzus.²⁰

V případě projektu Východního partnerství je patrné, že spolupráce ČR je do velké míry geograficky determinována. Obecně lze říci, že skoro žádné státy nebyly proti projektu během českého předsednictví, byť několik států bylo méně ochotno projekt financovat. Během předsednictví mohla ČR spoléhat na pomoc nejen od Švédska a Polska, tj. ze států, které projekt formálně navrhovaly, ale také od sousedních států a z ostatních států s východní geografickou polohou v EU: pobaltských států, Slovinska, Finska a Dánska. Dva ze tří největších států EU, Německo a Velká Británie, také zastávaly k Východnímu partnerství pozitivní postoj. Rumunsko a Bulharsko obecně projekt podporovaly, ale měly obavy z konkurence projektů Východního partnerství a Černomořské spolupráce. Lze říci, že jižní státy často prosazovaly postoj, že proti projektu nic nemají, ale zároveň nebyly příliš ochotny poskytnout projektu finanční zdroje.²¹

V tematické oblasti rozšiřování EU existuje neformální Tallinnská skupina 13 států, které podporují další rozšiřování včetně členství Turecka. Do této skupiny pa-

tří kromě ČR, Velká Británie, Švédsko, pobaltské státy, Maďarsko, Slovensko, Polsko, Rumunsko, Portugalsko, Španělsko a Finsko.²² Opět je zřejmé, že geografická dimenze sehrává určitou roli. Ve skupině jsou všechny čtyři státy Visegrádské skupiny, ale zároveň i severské a také jižní členské státy. Jsou také státy, které mají k rozšíření vyloženě negativní postoj, a to zejména Německo, Belgie, Nizozemsko a Francie. Státy, jež preferují prohlubování spolupráce, jsou opatrnější vůči dalšímu rozšiřování. Zajímavé je, že většina původních členů má k rozšíření negativní postoj.

Nejkontroverznější postoj České republiky v oblasti vnějších vztahů je její postoj k Blízkému východu. Česká politika je často vnímána jako příliš proizraelská. Během českého předsednictví vedl český postup ke kritice ze strany několika jiných členských států. Například Belgie, Lucembursko, Švédsko, Maďarsko, Itálie, Nizozemsko i Řecko kritizovaly ČR za to, že bere příliš malý ohled na palestinskou stranu konfliktu.²³

Energetická bezpečnost

Zvýšení energetické bezpečnosti ČR bylo prioritou českého předsednictví i vlády vlády P. Nečase.²⁴ Česká republika má v otázce energetické bezpečnosti podobný postoj zejména jako ostatní postkomunistické státy, které mají stejné obavy ze závislosti na Rusku.²⁵ Spojuje je také vysoká spotřeba uhlí. Činnost ČR během předsednictví byla v této tematické oblasti u jiných členských států (Velká Británie, Švédsko a Itálie) hodnocena pozitivně. Německo např. vnímalo také práci předsednictví hlavně pozitivně, ale mělo před zahájením českého předsednictví obavy, aby jižní koridor neprovokoval Rusko. Deklarovaná podpora však neznamená vždy, že státy jsou ochotny také činit. Jak konstatovali Hynek a Štrátecký, mezivládní dohoda o plynovodu Nabucco ukazuje, že podpora pro českou pozici v této otázce existuje jen zdánlivě. Necelý měsíc po dohodě byla totiž v Ankaře podepsána dohoda o plynovodu South Stream, který je pro Nabucco projektem konkurenčním.²⁶

Ekonomická liberalizace

V oblasti ekonomické liberalizace má Česká republika jasné preference v její prospěch a během posledních třech vlád zaujala pozici, jež je skeptická vůči sociální dimenzi EU.²⁷ Ekonomická liberalizace je pojem, který používáme pro činnost v rámci několika agend EU a tudíž v několika různých konfiguracích Rady. Deregulace jednotného trhu Evropské unie se odlišuje od jiných zde analyzovaných tematických oblastí v tom, že geografická blízkost v tom případě není natolik důležitá. Spolupráce je spíše dána ekonomickou strukturou země a ideologickými preferencemi vlády. V oblasti jednotného trhu v širším smyslu má ČR často společné zájmy s Velkou Británií, Nizozemskem, Dánskem a Lucemburskem – otevřenými ekonomikami preferujícími deregulaci. V otázce finančních opatření proti ekonomické krizi hrají roli i jiné faktory než otevřenost ekonomiky. Státy, které nezavedly euro, mají mnohdy podobné preference: zejména ve prospěch toho, aby se související témata řešila v rámci Ecofin a nikoliv pouze skupiny Eurogroup. Proto jsou přirozenými partnery ČR v takových otázkách např. Velká Británie a Švédsko. Zajímavé je, že během rozhovorů respondenti zmiňují hlavně tyto dva státy jako partnery ČR v měnové politice – nikoliv tedy

ostatní nové členské státy, ze kterých drtivá většina zatím euro také nezavedla. Velká Británie a Švédsko jsou v podobné pozici jako ČR v tom smyslu, že na zavedení jednotné evropské měny aktivně nepracují.

S ohledem na práci během předsednictví v souvislosti s opatřeními vůči ekonomické krizi lze říci, že došlo ke štěpení mezi těmi členskými státy, které chtěly aktivnější zasahování ze strany EU, a těmi, které chtěly především bránit fungování jednotného trhu. Česká republika jasně patřila do druhé skupiny, stejně jako severské státy a mnoho nových členských států. V4 v této otázce neměla jednotnou pozici, protože Maďarsko si přálo aktivnější zasahování ze strany EU.

STÁTY ZÁPADNÍ EVROPY V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: DVOUSTRANNÉ VZTAHY MIMO RÁMEC EU

Dvoustranné vztahy se zeměmi západní Evropy, které se odehrávají mimo rámec EU, nezískávají obecně mnoho politické pozornosti. V souladu s předpokladem formulovaným výše byly tyto vztahy obecně považovány za *vyřešené* a měly převážně udržovací povahu. Dominovala jim témata nikoliv politická, ale spíše ekonomická (obchod) a kulturní.²⁸ V oblasti kulturní diplomacie lze jako bilaterální agendu s řadou západoevropských zemí zmínit zejména veřejné aktivity zastupitelských úřadů a Českých center. Příkladem země, s níž měla ČR rozsáhlé kulturní vztahy tohoto typu, je Lucembursko. Jejich rámcem bylo 700. výročí královského sňatku Elišky Přemyslovny a Jana Lucemburského a nosným tématem „integrace Evropy“. Iniciátorem bylo především české velvyslanectví v Lucemburku, vedle lucemburského velvyslanectví v Praze jeden z klíčových aktérů podílejících se na řadě kulturních akcí, jež výročí v obou zemích připomněly. Jednou z nejvýznamnějších byla výstava „Královský sňatek“ v pražském Domě U Kamenného zvonu. Dalším typem kulturních vztahů bylo dojednávání programů existujících kulturních dohod. Jejich obsahem bývá především spolupráce v oblasti vzdělávání, jejímž gestorem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Jeden takový program byl dojednáván s Portugalskem. Jeho obsahem bylo mj. udělování stipendií českým a portugalským studentům nebo podpora lektorátu českého jazyka na Lisabonské univerzitě, která vedle výukové činnosti působí i jako aktér kulturní diplomacie svého druhu, pořádatel či spolupořádatel řadu kulturních aktivit včetně divadelních představení českých autorů. Dlouhodobě zde působí i český básník a překladatel František Listopad. Při dojednávání jiného programu, s Belgií (resp. dvojice programů, neboť ČR zde zohlednila státoprávní uspořádání v belgickém státě a vedla jednání zvlášť s Valonskem a Vlámskem), vyvstala otázka, jestli je vhodné do budoucna jednat o této agendě nadále na vládní úrovni. Přestože pro období 2011–2013 byl nakonec zvolen ještě tradiční formát, nastolení této otázky je možno vnímat jako reflexi nového pluralismu a houstnoucí sítě transnárodních vztahů. Nakonec, politické otázky byly až na výjimky, z nichž nejvýznamnější jsou stručně pojednány níže, omezeny např. na dojednávání podpory kandidatur států v mezinárodních organizacích (příkladem byla podpora České republiky portugalské kandidatury na pozici nestálého člena Rady bezpečnosti OSN) nebo

konzulární spolupráci při vydávání schengenských víz. Se Španělskem tak byla dojednána spolupráce, na jejímž základě Španělsko převezme konzulární agendu ve vybraných zemích Karibiku a Latinské Ameriky a v Rovnickové Guineji, zatímco Česká republika jej zastoupí v Moldavsku. Další dohody o spolupráci při udělování schengenských víz byly uzavřeny s Francií a Portugalskem.

Spíše *technický* (tj. apolitický) charakter dvoustranných vztahů mezi Českou republikou a zeměmi západní Evropy pokrývanými v této kapitole neznamenal, že byly tyto vztahy zcela prosty politiky a kontroverze. Příkladem byly vztahy s jednou z nejvýznamnějších z nich s Francií. Tyto vztahy poznamenaly v minulých letech spory v souvislosti s českým předsednictvím Radě EU a rok 2010 měl představovat v jistém smyslu nový začátek. Nástup nových velvyslanců v Praze i Paříži byl rutinní záležitostí (českou velvyslankyní ve Francii se stala dostavadní ředitelka diplomatického protokolu MZV Marie Chatardová, do Prahy přijel bývalý ředitel analytického odboru *Quai d'Orsay* Pierre Lévy), na druhé straně skutečným nástrojem narovnání vztahů měla však být návštěva premiéra J. Fischera v Paříži (10.–11. května). Tématem jednání – po více než roce vedených na nejvyšší úrovni (Fischer se setkal s premiérem Fillonem a ministryní financí Lagardeovou) – byl zejména akční plán strategického partnerství pro léta 2011–2013 (po dojednání byl schválen vládou a připraven k podpisu pro návštěvu premiéra P. Nečase v Paříži na začátku roku 2011), spolupráce v oblasti jaderné energetiky a konkrétněji zájem francouzské společnosti Areva o budoucí tendr na dostavbu čtvrtého a pátého bloku jaderné elektrárny Temelín. Kolem tendru vyrostla, podobně jako např. ve vztazích s USA (viz relevantní kapitola v této ročence), zvláštní agenda, jež získala i svůj vlastní institucionální rámec: v prosinci vznikla Česko-francouzská energetická komise, která by se měla zabývat spoluprací v oblasti jaderného výzkumu, ale např. i diskusí (již nyní velmi podobných) stanovisek k jaderné energetice na půdě EU. Na pořadu dne však byla, jak je tomu u zahraničních návštěv v evropských zemích zvykem, i témata evropské politiky: problémy státního dluhu zemí eurozóny, ale hlavně francouzská podpora umístění centrály evropského navigačního systému Galileo (resp. Úřadu pro dohled nad evropským satelitním systémem Galileo) v České republice, poměrně ojedinělý příklad koordinovaného lobbingu ČR u ostatních členských států za prosazení definovaného zájmu. Systém Galileo, jehož cena je v současnosti odhadována na 3,5 mld. EUR, by měl být tvořen celkem 30 satelity. Jeho spuštění je očekáváno v roce 2013. Česká republika nakonec svého cíle ještě před koncem roku dosáhla.²⁹

„Předsednictví je za námi... Myslím, že není nutné se k tomu nějak výrazně vracet. Bez škrábanců to nebylo,“ konstatoval po jednání český premiér.³⁰ Již na konci léta byl ale oheň znovu na střeše, tentokrát v souvislosti s francouzskými repatriacemi Romů do Rumunska a Bulharska. Ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg v ostrém prohlášení pro *Lidové noviny* naznačil, že jde o politiku, ve které hrají roli „rasistické pohledy“.³¹ Později svůj výrok zmírnil (a francouzské podráždění se dotklo i řady dalších kritiků v čele s Evropskou komisí), jistým problémem však zůstala podoba pařížského jednání vybraných zemí, které jsou příjemci emigrantů (jednání se uskutečnilo bez České republiky, Rumunska nebo Bulharska). Přestože se jinak s ministrem v odsudku francouzské repatriční politiky neztotožnil, kritizoval po-

dobu jednání i předseda vlády P. Nečas.³² Napětí se však podařilo zmírnit záhy, při Schwarzenbergově návštěvě Francie. (Návštěva byla původně plánována již na konec července, francouzský ministr zahraničí Kouchner však musel náhle odjet do Afriky řešit krizi kolem zabíjení francouzského zajatce drženého islamistickými teroristy v Nigeru. Kouchner kvůli tomu vynechal i zasedání Rady ministrů.) Ministr se zde setkal se svým protějškem Kouchnerem a vlivným poradcem prezidenta Sarkozyho Jeanem-Davidem Levitem. Česká diplomacie zde reflektovala jistou dvoukolejnost francouzské zahraniční politiky, jejímiž hlavními aktéry jsou souběžně ministerstvo zahraničních věcí a Elysejský palác, nejednající vždy ve shodě. Vedle romských repatriací byla jednání vedena i o kritériích budoucího výběrového řízení na dostavbu Temelína nebo vznikající Evropské službě vnější akce.³³

Zatímco vztahy s Francií zaznamenaly v uplynulých letech výraznější výkyvy, relace s dalším velkým západoevropským státem, v mnoha ohledech ideově spřízněným s Českou republikou, s Velkou Británií, i přes politické vazby mezi novou britskou a českou vládou spíše stagnovala. Bezpečnostní spolupráce utrpěla útlumem expediční činnosti na Balkáně (KFOR) a rozdílnými působišti v Afghánistánu, v současnosti se tedy omezuje zejména na – již multilateralizovaný – program BMATT (*British Military Advisory and Training Team for Central and Eastern Europe*). Prozatím se nepodařilo rozvinout pomocí bilaterálních jednání ani užší vztahy v rovině evropské politiky (viz výše), o což nová britská vláda vyjadřovala alespoň deklaratorní zájem. Součástí problému v tomto případě byly i institucionální překážky pro dvoustranná jednání na české straně (absence reprezentativní pozice), jež patrně zabránily státnímu ministrovi pro Evropu Davidu Lidingtonovi během jeho podzimních cest po střední a východní Evropě zavítat i do Prahy. K nápravě došlo až na sklonku roku, kdy společně s ministrem zahraničních věcí Williamem Haguem Prahu navštívili. Zatímco Hague vedl jednání s ministrem Schwarzenbergem, Lidington zde jednal o evropských záležitostech s prvním náměstkem ministra zahraničních věcí J. Schneiderem. Při této příležitosti byl finalizován proces ustavení posíleného politického dialogu mezi oběma zeměmi na politické i expertní úrovni, který do budoucna může současný trend pozměnit. K oživení vzájemných vztahů na nepolitické rovině by mělo přispět i Česko-britské fórum, které bylo ve druhé polovině roku plánováno MZV (KSAP) ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů.

Jedním z veřejně nejviditelnějších témat dvoustranných vztahů, v tomto případě mezi Českou republikou a Španělskem, se stal tendr na dodávku čtveřice vojenských dopravních letounů CASA. Podrobnosti tendru jsou pojednány ve zvláštní kapitole věnované bezpečnostním vztahům. Na tomto místě proto postačí uvést, že španělská vláda zaslala v červenci české vládě dopis, ve kterém oznámila, že nemá zájem o pětičlenné bitevníky L-159, jež měly být původně vyměněny za čtvrtý letoun CASA. České ministerstvo obrany následně oznámilo, že se neobává nenaplnění smlouvy s dodávajícím konsorciem EADS. Podle jeho výkladu muselo stroje odebrat a najít pro ně uplatnění v jiném členském státu NATO, i když o ně Španělsko ztratilo zájem.³⁴ Vedle toho se vztahy se Španělskem (předsedajícím státu EU v první polovině roku 2010) týkaly rovněž např. podpory Madridu české kandidatury na umístění centrály projektu Galileo (viz výše). Jednali o ní i premiéři Fischer a Zapatero na okraj washing-

tonského summitu věnovaného jaderné bezpečnosti. (Na tomtéž summitu předseda vlády J. Fischer jednal i s norským premiérem Jensem Stoltenbergem o dodávkách norského plynu do České republiky. Současný kontrakt vyprší v roce 2017.)³⁵ Bilaterální rozměr vzájemných vztahů se Španělskem byl ale celkově v roce 2010 poměrně omezený (navzdory četnosti návštěv českých státních představitelů, kteří ale směřovali výhradně na unijní zasedání během španělského předsednictví). Na této skutečnosti se mohly podepsat i rozdílné postoje v zahraniční politice obou zemí – např. ve vztahu ke Kubě, Izraeli, Kosovu a Rusku. Na druhé straně odlišné pohledy zejména na Rusko a částečně i Střední východ (Izrael) byly poměrně patrné ve vztazích s řadou jiných západoevropských států, zatímco v případě transformační politiky trvalo horizontální štěpení spojující ČR se severními zeměmi, přičemž jižní země (přes svou často autoritativní minulost) – nejen Španělsko, a nejen ve vztahu ke Kubě – nadále zastávaly postoje přinejmenším rezervované.

Na závěr sekce lze zmínit několik zahraničněpolitických zajímavostí. Na první pohled zarážející, zejména ve srovnání např. se sousední Itálií, byla četnost zahraničních návštěv českých státních představitelů ve Vatikánu. Navštívili jej ministr financí E. Jánota, ministři zahraničních věcí J. Kohout a K. Schwarzenberg i předsedkyně Poslanecké sněmovny M. Němcová. Alespoň částečným vysvětlením je dvacáté výročí znovunavázání diplomatických styků a loňská návštěva papeže Benedikta XVI. v České republice. Přes četnost návštěv však nebyly vztahy mezi oběma suverénními celky poznamenány jejich hmatatelným zlepšením – bolavé místo, absence konkordátu, zůstalo nezhojeno. (Smlouva s Vatikánem byla sjednána v roce 2002, neprošla ale Parlamentem ČR a bude ji patrně v budoucnu nutno znovu otevřít a renegociovat. Hlavním citovaným problémem byla údajná privilegia katolické církve v českém právním řádu, která by z uzavření konkordátu, tj. přijetí mezinárodního závazku českou stranou, vyplynula.) Z italské metropole Říma bylo do Milána přestěhováno České centrum. Jedním z důvodů byl úmysl i nadále udržet jisté zastoupení v severní Itálii, kde byl v důsledku úsporných opatření zrušen (právě milánský) generální konzulát. Nakonec, prosty konkrétní náplně nezůstaly vztahy se Suverénním řádem Maltézských rytířů. ČR je díky historické vazbě jedním z mála států, kde má Řád své diplomatické zastoupení. (Maltézský konvent byl na pražské Malé Straně, v areálu kolem nynějšího Maltézského náměstí a kostela sv. Panny Marie pod Řetězem, zřízen v druhé polovině 12. století. Souvisel s účastí krále Vladislava II. na druhé křížové výpravě a jeho setkáním v Jeruzalémě s tehdejším velmistrem Řádu sv. Janem Jeruzalémským.)³⁶ Po katastrofickém zemětřesení na Haiti bylo oběma stranami podepsáno memorandum, díky němuž byla českým státem poskytnuta prostřednictvím organizace „Maltézská pomoc“ karibskému státu humanitární asistence.

STÁTY ZÁPADNÍ EVROPY V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE HLAVNÍCH AKTÉRŮ

Při identifikaci klíčových aktérů dvoustranných vztahů na evropské úrovni je namístě zavést termín *networked governance* neboli síťové vládnutí. Pojem dobře vy-

stihuje skutečnost, že spolupráce členských států EU daleko přesahuje formální jednání v rámci Rady EU a že tedy ve hře je daleko více aktérů než pouze jejich ministři. Spolupráce probíhá na několika různých úrovních zároveň a není tedy výhradně doménou národních diplomatů. V pracovních skupinách Rady a v různých výborech komitologie se setkávají jak diplomaté, tak experti a úředníci z různých rezortů členských států. V jejich *sítích* mohou být jednotlivci velmi důležití pro své státní aparáty díky kontaktům s protějšky v ostatních členských státech. Jádro EU jako systému vládnutí založeného na různých sítích dobře vyjadřuje následující citát zaměstnance Evropské komise: „*Evropské společenství je prazvláštní útvar. Jeden by čekal, že bude řízena ve stylu velké nadnárodní společnosti. Namísto toho je řízena jako malá lokální divadelní společnost v tom smyslu, že funguje díky vztahům mezi různými lidmi na různých úrovních.*“³⁷

V zastupování České republiky při jednání s ostatními členskými státy EU je samozřejmě klíčová vláda a ministři, kteří ji reprezentují v Radě. Zvláštní místo však zaujímá také COREPER (výbor stálých zástupců), ve kterém velvyslanci členských států připravují pozice dané země před jednáním v samotné Radě. COREPER je zajímavý nejen z toho důvodu, že často se o konkrétních otázkách rozhoduje již v tomto výboru, ale zejména proto, že se jedná o útvar, ve kterém velvyslanci jednají v uzavřeném prostoru bez dozoru své centrály a tudíž vytvářejí kolegiální atmosféru. COREPER je proto při vytváření evropských zájmů důležitý orgán.³⁸ Proto sehrává Stálé zastoupení v Bruselu důležitou roli při interakci ČR s ostatními členskými státy. Jmenovitě lze zmínit stálé představitele ve výboru COREPER II a ve výboru COREPER I, jimiž v roce 2010 byly velvyslankyně Milena Vicenová a Jana Reinišová. Důležité jsou i skupiny Antici a Mertens s odpovědností za přípravu COREPER II a COREPER I, i zastoupení ČR v dalších pracovních skupinách pod Radou. Stálé zastoupení hraje také roli při koordinaci činnosti jiných českých aktérů v EU. Například organizuje pravidelně setkání s českými poslanci Evropského parlamentu a pracuje na udržování kontaktů s Čechy pracujícími v institucích EU.

Důležité místo v rovině evropských politik zaujímají také ministerstva. Českou republiku v pracovních skupinách často zastupují přímo rezortní odborníci. Dále má každé ministerstvo rezortní koordinační skupinu, která plánuje činnost ministerstva v EU.³⁹ Na ministerstvech působí úředníci zodpovědní za koordinaci evropské agendy daného rezortu, a tyto úředníci mají ze své funkce často kontakty na své protějšky v ostatních členských státech. Vytváří tak síť lidí, jež může být klíčová v rozhodovacím procesu EU.⁴⁰ Pro ČR byla v tomto smyslu významná zkušenost českého předsednictví. Zkušenosti s řízením jednání v pracovních skupinách apod. byly důležité pro upevnění postavení konkrétního jednotlivce ve skupině vyjednávačů z členských států, a tudíž potenciálně (a to i do budoucna) pro prosazování českých zájmů. Využívání toho druhu nabytých výhod ve prospěch ČR je však omezeno v důsledku vysoké personální fluktuace.

Mimo rámec unijní politiky byly běžným způsobem uskutečňovány dvoustranné vztahy kromě činnosti ambasad a institucí veřejných (Česká centra) a ekonomických (CzechTrade, CzechInvest) zahraniční návštěvy státních představitelů (prezidenta, ministrů) a vysokých státních úředníků, které se však zřídka obešly bez diskuse evrop-

ské politiky. Například Velkou Británii navštívil v říjnu 2010 prezident Klaus, který zde hovořil s ministrem zahraničních věcí W. Hagem a, jak bývá jeho zvykem, pronesl přednášku o jednom z ústředních témat svého zájmu, v tomto případě o globálním oteplování (na londýnském Global Warming Policy Foundation). Již předtím zde jednal v únoru ministr pro evropské záležitosti J. Chmiel, v červnu se naopak zúčastnil pouze pietního aktu ministr zahraničních věcí J. Kohout. Konzultace v Londýně vedl také jeho náměstek Vladimír Galuška. Na druhé straně Českou republiku v březnu navštívili princ Charles a vévodkyně z Cornwallu a v prosinci ministr W. Hague. Exekutivní návštěvy však v posledních letech zastihují (byť v uplynulém roce díky úsporám omezené) zahraniční cesty parlamentních delegací nebo vysokých představitelů, v případě českého parlamentu jak Poslanecké sněmovny, tak Senátu. Za hlavního aktéra dvoustranných vztahů je nadále možno považovat MZV, byť s jistou výhradou. Po procesní stránce je totiž české ministerstvo zahraničních věcí dobrým příkladem instituce klasické diplomacie, jež vzhledem k novému pluralismu aktérů vstupujících do transnárodních vztahů přichází o dřívější kontrolu nad výkonem zahraniční politiky. Přes nedávné úpravy světuje kompetenční zákon MZV pravomoci odpovídající víceméně tradiční úloze podobného úřadu.⁴¹ Ministerstvo je zde definováno jako „ústřední orgán státní správy... pro oblast zahraniční politiky“, který zabezpečuje a koordinuje „aktivity vyplývající z dvoustranné a mnohostranné spolupráce“. Znamená to, že mj. „koordinuje činnost ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy v oblasti zahraničních vztahů na jim svěřených úsecích státní správy“.⁴² Jeho úloha, zvláště v případě vztahů s evropskými státy, je však ve skutečnosti omezenější a nelze ji považovat za zcela *koordináční*, tj. navozující dojem jednak dokonalé informovanosti o realizaci zahraničních vztahů jinými státními aktéry, jednak celkové kontroly výsledné podoby reprezentace českého státu v zahraničí.

Na druhou stranu je třeba doplnit, že úředníci dotázaní na tuto problematiku však nevyjádřili zcela jednoznačná stanoviska. Podle některých nebývá MZV v praxi často o zahraničních cestách vykonaných zástupci ostatních ministerstev ani *informováno*, pokud si nevyžádají podkladové materiály nebo nevyužijí služeb zastupitelských úřadů, které o tom Černínský palác zpětně zpravují. Podle jiných mají informaci dostatek a koordináční úlohu naplňují úspěšně, ať už přímo z Černínského paláce nebo prostřednictvím Stálého zastoupení v Bruselu. Model koordinace české zahraniční politiky potom považují ve srovnání s jinými státy za spíše užší než volnější. Tak či onak, vedle MZV vstupují do procesu utváření zahraniční politiky ve vztahu k západoevropským zemím i další rezorty, ať už prostřednictvím vlastních sítí transnárodních vztahů (především v unijní dimenzi zahraniční politiky), nebo prostřednictvím mezi-rezortního řízení. Příkladem tohoto typu zapojení, kde si MZV nepochybně svou koordináční úlohu drží, je dojednávání výsledné podoby výše zmíněného akčního plánu strategického partnerství s Francií.

Nad několika ambasádami v členských státech EU visela v roce 2010 hrozba uzavření. Mělo se jednat o ambasády v Lotyšsku, Estonsku, Lucembursku, Slovinsku a na Kypru. Z původních pětadvaceti však bylo nakonec přijato rozhodnutí zrušit pouze pět – ve všech případech v mimoevropských zemích (ministr Schwarzenberg se uzavírání zastupitelských úřadů v evropských státech bránil). Zrušení tak postihlo úřady

v Kongu, Keni, Jemenu, Kostarice a Venezuele. Přes kritiku opozice, že proces omezování diplomatické přítomnosti v zahraničí není koncepční,⁴³ je pravděpodobné, že tlak na MZV, aby přijímalo viditelná úsporná opatření, bude v budoucnu pokračovat a otázka významu ambasád v evropských zemích může být znovu nastolena a podrobena (či nikoliv) diskusi. (Švédsko jako první členská země EU začalo v roce 2010 razantně snižovat svoje zastoupení u jiných unijních států, u nichž zrušilo pět ambasád,⁴⁴ a mohlo by se proto stát do budoucna pro ostatní členské státy včetně ČR příkladem.) Důvod k existenci českých velvyslanectví v malých státech EU např. již zpochybnil prezident Klaus, který svůj postoj zdůvodnil tím, že „*Evropská unie již není zahraničí ve standardním slova smyslu*“.⁴⁵ Při zvažování významu zastoupení v zemích EU by však bylo krátkozraké brát v úvahu pouze ekonomické zájmy, nebo vůbec – jak vzhledem ke svým postojům poněkud paradoxně učinil v projevu před shromážděnými českými velvyslanci prezident – zpochybňovat význam mezistátních vztahů uvnitř politického prostoru EU. Ambasády jako nástroje „*unijně orientovaného bilateralismu*“ mohou být významným nástrojem prosazování českých zájmů, byť nikoliv v kontextu klasických bilaterálních vztahů ani náhradou za transnárodní síť mezi ministerstvy řešícími každodenní technickou unijní agendu.

STÁTÝ ZÁPADNÍ EVROPY V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: MÉDIA A VEŘEJNÁ DEBATA

Faktická depolitizace vztahů se zeměmi západní Evropy a nízká schopnost veřejnosti (i v důsledku zjednodušujících či zkreslujících ideologických narativů) pronikat do způsobů vytváření evropské politiky včetně jejího mezivládního rozměru se odrazila i v absenci chápání vztahů s kteroukoliv evropskou zemí jako výraznějšího tématu veřejné diskuse. Zmínky o vztazích s jednotlivými státy podle sčítacího modelu zavedeného v minulém vydání této ročenky zůstávaly v podobném relativním vztahu jako v loňském roce, v případě Francie jako nadále výrazně dominujícím státem se lze domnívat, že loňské předsednictví se na pokrývání vztahů výrazněji neodrazilo, resp. nejednalo se o jednorázové zkreslení. Zásadněji vzrostla hodnota jen u Vatikánu, odražející s nejvyšší pravděpodobností četnost návštěv popisovanou výše.

Tabulka 1:
Zmínky o české zahraniční politice vůči danému státu
ve vybraných sdělovacích prostředcích

	zmínky v médiích:*
Andorra	0
Belgie	32
Dánsko	22

Finsko	34
Francie	121
Irsko	39
Island	5
Itálie	56
Lichtenštejnsko	17
Lucembursko	12
Malta	0
Monako	1
Nizozemsko	45
Norsko	16
Portugalsko	21
San Marino	0
Španělsko	57
Švédsko	45
Švýcarsko	50
Vatikán (Svatý stolec)	54
Velká Británie	49

*) Zmínky o zahraniční politice ČR vůči danému státu nebo obecně vzájemných vztazích vyjádřené počtem dyád (ČR + stát X) ve vybraných sdělovacích prostředcích (*Hospodářské noviny, Mladá fronta Dnes, Lidové noviny, Právo, Euro, Respekt, Týden, Reflex*) za období 1. 1.–31. 12. 2010. Vyloučeny jsou zprávy nepolitického charakteru, zejména z oblasti sportu. Zpracováno s využitím nástroje *Anopress*. Za shromáždění dat autoři děkují Barboře Kramářové.

ZÁVĚR

Dvoustranné vztahy se západoevropskými státy nechřadnou, procházejí však podstatnou proměnou. Bilateralismus v časech EU je „unijně orientovaným bilateralismem“. Jeho projevy jsou dominance témat evropské politiky ve vzájemných vztazích, jejich uskutečňování v rámci evropských institucí, ale zároveň také jejich překračování, ať už směrem do prostoru někdejší tradiční diplomacie (nový *raison d'être* vnitrounijních ambasád), tak do nových dimenzí vznikajících v důsledku procesů uchopených výše skrze koncept síťového vládnutí: diplomacie již není výsadou diplomatů.

Analýza dvoustranných vztahů v rámci EU přinesla následující výsledky. I když nelze říci, že Česká republika vytváří v Radě koalice vždy se stejnými státy, je možné

identifikovat několik trendů. Zaprvé, ČR má často společné zájmy se sousedními státy. Zvláštní význam sehraávají státy Visegrádské skupiny. Existuje zde nejen formalizovaná spolupráce mezi zástupci států na různých úrovních v Radě EU, společné zájmy nacházejí např. v oblasti energetiky a vnějších vztahů. Jsou však také oblasti, ve kterých není společný zájem tak patrný, např. v kapitole společné zemědělské politiky nebo v monetárních otázkách. Z rozhovorů také vyplývá, že pro práci v Radě jsou kontakty s lidmi z těchto států klíčové, i z toho důvodu, že jejich zástupci, např. v pracovních skupinách pod Radou, se často dobře znají a mohou mluvit otevřeně a jiným způsobem než s protějšky z jiných států. Jsou např. ochotni přiznat, že existuje rozdíl mezi oficiální pozicí „jejich“ státu a vlastním postojem.

Dalšími státy, které jsou pro Českou republiku v Radě klíčové, jsou velké státy EU – zejména Německo, Francie a Velká Británie. Velké státy jsou obecně důležité z hlediska jejich významu při vytváření většiny v Radě i proto, že dokážou snadno blokovat zde přijímaná rozhodnutí, a snaha menších států o nadstandardní vztahy s nimi je proto přirozená. Podpora Německa byla podle některých zdrojů klíčová pro průběh českého předsednictví, na druhé straně oba státy mají často odlišné preference, např. co se týká rozšíření nebo řešení ekonomické krize, a podle svědectví v Radě neexistuje mezi státy nějaké zvláštní partnerství. ČR se snažila přiblížit i Velké Británii a Itálii.⁴⁶ Velká Británie, Itálie a ČR mají mj. společné preference ve prospěch mezivládního modelu integrace v EU. Z uskutečněných rozhovorů však vyplývá, že relevance zvláštních partnerství s těmito dvěma státy na praktické úrovni je nízká. Intenzivní vztahy pojí ČR s Francií – podle uskutečněných rozhovorů předsednictví, resp. spolupráce v Trojce přispěla k lepšímu chápání francouzských pozic. I tak je nicméně nadále patrné, že oba státy mají v mnoha oblastech velmi odlišné preference a v pro ČR prioritních oblastech se jejich zájmy setkávají jen výjimečně.

Česká republika má obecně méně často společný zájem se státy jižní Evropy než se státy severními. S jižními státy málokdy vstupuje do koalice nebo praktikuje ne-standardní způsoby bližší spolupráce. Zejména to platí o dvou nových členských státech, Maltě a Kypru. Státy nejčastěji zmiňované jako partneři mimo V4 jsou Nizozemsko, Švédsko, Dánsko a Velká Británie. Zdá se, že tento výběr mohou vysvětlit ideologické preference a struktura ekonomiky.

Na otázku, do jaké míry ovlivňuje euroskepticismus části politické elity ČR pozice v Radě, a zprostředkovaně i způsoby prosazování zájmů ve spolupráci s ostatními členskými státy, se nenabízí jednoznačná odpověď. Někteří naši respondenti byli přesvědčeni o tom, že ČR je vnímána jako euroskeptická země a že tato skutečnost snižuje její koaliční potenciál v Radě. Jiní respondenti se však domnívali, že podobný kauzální vztah neexistuje, protože podle nich je spolupráce skutečně *issue-based*.

Politika ve vztazích k zemím západní Evropy je téměř výhradně vymezena rámcem EU. Mimo něj jim proto dominují ekonomická a kulturní témata. I tyto vztahy jsou však poznamenány členstvím či úzkým přidružením zemí západní Evropy k EU. Významnou roli sehraává proces *domestikace* diplomacie, v jehož důsledku jsou ve vztazích otevírána nová témata (např. kulturní) a na obou stranách do procesu vstupují noví aktéři – a novou cílovou skupinou diplomatické činnosti je v konkrétním případě kulturní diplomacie nově společnost jako celek, nikoliv politická reprezen-

tace daného státu. Trend k unijně orientovanému bilateralismu ve spojení s depolitizací tradičních dvoustranných vztahů bude patrně dále prohlubován i v následujících letech, bez ohledu na to, zdali bude evropská integrace v obecné rovině pokračovat či nikoliv. Na druhé straně to neznamená, že vztahy se všemi západoevropskými státy mimo rámec unijní politiky se vyvíjejí po totožné trajektorii. Relace s Francií pokračovala v poměrně dynamickém vývoji, který nabrala v posledních několika letech, s několika vzestupy a propady. Její intenzita je dána nejen společnou zkušeností předsednictví, ale obecně i francouzským diplomatickým aktivismem, jenž je uplatňován i vůči ostatním evropským státům bez ohledu na jejich velikost. Francouzská kultura evropské diplomacie kontrastuje s britským, spíše pasivním přístupem. V kontrastu s vývojem ve vztazích s Francií lze v případě vztahů s druhou západoevropskou mocností pozorovat spíše stagnaci, a to i přes dlouhodobější ideovou spřízněnost, umocněnou navíc výsledky parlamentních voleb v obou zemích.

Poznámky

- ¹ V závislosti na koncepci publikace sem řadíme Andorru, Belgii, Dánsko, Finsko, Francii, Irsko, Island, Itálii, Lichtenštejnsko, Lucembursko, Maltu, Monako, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, San Marino, Suverénní řád maltézských rytířů, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Vatikán a Velkou Británii.
- ² K ostatním rovinám evropského rozměru české zahraniční politiky viz kapitola 3 *Evropský rozměr české zahraniční politiky* v této knize.
- ³ Srv. Carr, E. H.: *The Twenty Years' Crisis*. London: Macmillan, 1946.
- ⁴ Srv. Hynek, Nik (2009): *Continuity and Change in the US Foreign and Security Policy with the Accession of President Obama*. Central European Journal of International and Security Studies, 3(2).
- ⁵ Batora, Jozef (2005): *Does the European Union Transform the Institution of Diplomacy?* Journal of European Public Policy 12(1).
- ⁶ Podle rozhovorů na MZV, 28. 11. 2008 a 30. 9. 2009.
- ⁷ Bratberg, Øivind (2008): *Bilateral Embassies in an Integrated Europe: A Case of Institutional Robustness?* Journal of European Integration, 30(2).
- ⁸ Srv. Batora, Jozef–Hocking, Brian (2009): *EU-Oriented Bilateralism: Evaluating the Role of Member State Embassies in the European Union*. Cambridge Review of International Affairs, 22(1).
- ⁹ Viz odkaz č. 2.
- ¹⁰ Naurin, Daniel (2007): *Network Capital and Cooperation Patterns in the Working Groups of the Council of the EU*. EUI Working Paper, no. 14.
- ¹¹ Tamtéž.
- ¹² Lindahl, Rutger–Naurin, Daniel (2005): *Sweden: The Twin Faces of a Euro-Outsider*. European Integration, 27(1).
- ¹³ Více srv. v kapitole 6 *Státy visegrádské skupiny a Rakousko v české zahraniční politice* v této publikaci.
- ¹⁴ Viz např. Mattila, Mikko–Lane, Jan-Erik (2001): *Why Unanimity in the Council? A Roll Call Analysis of Council Voting*. European Union Politics, 2(1).
- ¹⁵ Naurin, op. cit., s. 4.
- ¹⁶ Tamtéž.
- ¹⁷ Viz např. Tallberg, Jonas (2008): *Bargaining Power in the European Council*. Journal of Common Market Studies, 46(3).
- ¹⁸ Naurin, op. cit.

- ¹⁹ *Programové prohlášení Vlády České republiky*. On-line: (www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf, cit. 13. 12. 2010).
- ²⁰ Beneš, Vít: The Demand Side of the EU Enlargement Process: Understanding Neighbours' Policies towards the EU. In: Drulák, Petr–Braun, Mats (eds.): *The Quest for the National Interest: a Methodological Reflection on Czech Foreign Policy*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2010.
- ²¹ Podle rozhovorů k Braun, Mats–Matějková, Šárka: *Hodnocení českého předsednictví v Radě EU 2009*. Nepublikovaná analýza pro MZV ČR, 2010.
- ²² Tamtéž.
- ²³ Tamtéž.
- ²⁴ *Programové prohlášení Vlády České republiky*, op. cit.
- ²⁵ Střítecký, Vít: Europeanists in Spite of Themselves: Energy as an Atlanticist priority of the Czech EU Presidency. In: Drulák, Petr–Šabič, Zlatko (eds.): *The Czech and Slovenian EU presidencies in a comparative perspective*. Dordrecht: Republic of Letters, 2010, s. 171.
- ²⁶ Hynek, Nik–Střítecký, Vít (2010): The Fortunes of the Czech Discourse on the Missile Defence. In: Drulák, Petr–Braun, Mats (eds.): *The Quest for the National Interest: a Methodological Reflection on Czech Foreign Policy*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2010.
- ²⁷ Viz Beneš, Vít–Braun, Mats (2010): Evropský rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2009. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010.
- ²⁸ Jejich následující stručná diskuse vychází z rozhovorů na odboru jižní a východní evropy MZV ČR (OJVE), 4. 1. 2010.
- ²⁹ ČTK, 10. 12. 2010.
- ³⁰ ČTK, 11. 5. 2010.
- ³¹ *Lidové noviny*, 28. 8. 2010.
- ³² ČTK, 30. 8. 2010.
- ³³ ČTK, 6. 9. 2010.
- ³⁴ ČTK, 22. 7. 2010.
- ³⁵ ČTK, 14. 4. 2010.
- ³⁶ Hlavsa, Václav–Vančura, Jiří: *Malá Strana. Menší Město pražské*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1983.
- ³⁷ Jönsson, Christer–Strömvik, Maria: Negotiations in Network. In: Elgström Ole–Christer Jönsson (eds.): *European Union negotiations – Processes, Networks and Institutions*. London: Routledge, 2005.
- ³⁸ Lewis, Jeffrey (2005): *The Janus Face of Brussels: Socialization and Everyday Decision Making in the European Union*. International Organization, 59(4).
- ³⁹ Viz např. *Evropská problematika a MPO*. On-line: (www.mpo.cz/dokument64792.html).
- ⁴⁰ Jönsson–Strömvik, op. cit.
- ⁴¹ Zákon č. 2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky.
- ⁴² Tamtéž, §6.
- ⁴³ Tisková zpráva ČSSD, 6. 8. 2010.
- ⁴⁴ Tiskové prohlášení švédského ministerstva zahraničních věcí. On-line: (www.sweden.gov.se/sb/d/12653/a/138250).
- ⁴⁵ *iHNed.cz*, 1. 9. 2010.
- ⁴⁶ Podle rozhovorů k Braun, Mats–Matějková, Šárka, op. cit.

Kapitola 9

Rusko v české zahraniční politice

Petra Kuchyňková

RUSKO V ČESKÉ ZAHRAJNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

V roce 2010 nebyla česká zahraniční politika poznamenána na rozdíl od roku 2009 mimořádnými okolnostmi (české předsednictví v Radě EU). Přesto tento rok přinesl zajímavé události, které se dotýkaly nejen česko-ruských vztahů, ale měly přesah i mimo záběr české zahraniční politiky. Prezident Medveděv sice v únoru ještě svým podpisem posvětil novou vojenskou doktrínu, která mezi hlavními hrozbami pro Rusko bezpečnost jmenuje další rozšiřování Severoatlantické aliance a budování projektů protiraketové obrany. Zároveň však v dubnu v Praze podepsali ruský a americký prezident novou smlouvu o omezení strategických zbraní nahrazující START I, jejíž platnost vypršela v roce 2009, a v listopadu 2010 se konal summit NATO v Lisabonu, věnovaný také hledání nových vztahů mezi Aliancí a Ruskem. Také na česko-ruských politických vztazích je to znát uvolněním a posílením pragmatické roviny, i když nezmizely kontroverzní body (např. do médií dále prosakují zprávy o aktivitách ruských tajných služeb na českém území).

Trend zmírňování existujícího napětí v politické rovině nenarušil ani fakt, že se v roce 2010 v České republice uskutečnily hned troje volby (do Poslanecké sněmovny, Senátu i volby komunální) a byla sestavena nová koaliční vláda, která vystřídala úřednický kabinet J. Fischera. Na postech ministra zahraničních věcí a obrany v ní zasedly i osobnosti spjaté s někdejší Topolánkovou vládou (K. Schwarzenberg, A. Vondra). Na druhé straně některé výrazné osobnosti, jež se profilyovaly ve vztahu k Rusku, politickou scénu opustily. Především někdejší předseda vlády a ODS M. Topolánek, kterého v čele ODS vystřídal P. Nečas, později jmenovaný premiérem.

Novou oblastí, o níž se začalo v mediálním a politickém diskurzu více mluvit jako o ohnisku vzrůstajícího ruského zájmu a s tím spojených potenciálních (i bezpečnostních) ohrožení, se stále více stávala ekonomika a její strategická odvětví. Tady ale třecí plochy mezi Ruskem a ČR nejsou tak jednoznačné jako v oblasti (tvrdé) bezpečnosti, protože ekonomické vztahy dle některých interpretací skýtají zároveň i nejper-

spektivnější pole pro spolupráci. V české vnitropolitické, veřejné a mediální debatě se tak zvýšenou měrou začalo diskutovat o tom, zda rostoucí zájem ruských investorů o ČR (zejména v energetice) lze chápat jako příležitost, která s sebou nese nové možnosti (včetně těch pro české firmy na ruském trhu), nebo zda se jej máme obávat jako jiného projevu ruské snahy o rozšíření vlivu do střední Evropy a expanzi (ekonomickou) dále na západ.

Zahraněpolitická témata již tradičně nepatří k nejdůležitějším otázkám voleb, a to ani těch parlamentních. Soustředění na vnitropolitická témata navíc v roce 2010 umocňovaly důsledky krize projevující se v českém hospodářství. Přesto se na rozdíl od minulosti v zahraničněpolitických částech programových dokumentů relevantních stran častěji (i když v různém rozsahu) objevovalo téma vztahů k Rusku (důraz na perspektivy zejména ekonomické spolupráce, nebo i varování před bezpečnostními hrozbami z této strany). Rusko bylo také mnohem více než v minulosti zmiňováno v souvislosti s energetickou bezpečností, hlavně pravicovými stranami.

ODS kupř. v dokumentu *Vize 2020*, zveřejněném ještě v době, kdy byl v jejím čele M. Topolánek, věnovala budoucnosti vztahů ČR a Ruska speciální část. Vztahy by dle dokumentu měly být korektní, v duchu pragmatické spolupráce, za nepřijatelné jsou ale považovány ruské pokusy o zvětšování vlivu v zemích bývalého sovětského bloku. Připomenut je konflikt v Gruzii a ruská pozice energetické velmoci.¹

TOP 09 vedl do voleb někdejší ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg, který se v Topolánkově vládě netajil názory, jež ruská strana nepřijímala kladně (souhlas radarové základně USA či odsouzení ruských vojenských akcí v Gruzii). Nepřekvapí proto, že odmítání snah o obnovu vlivu Ruska v jeho sousedství se objevilo také ve volebním programu TOP 09. I ten však zároveň vyzýval ke korektním a pragmatickým vztahům, založeným na vzájemném respektu, a k nastolení standardních vztahů v energetické oblasti.²

Neznámou byla v případě zahraniční politiky strana Věci veřejné, jejíž osobnosti prozatím s její realizací v exekutivě či legislativě neměly přímé zkušenosti. V programu pro volby 2010 vztahům s Ruskem mnoho místa věnováno nebylo, byly zařazeny mezi „*vztahy s dalšími mocnostmi a ostatními zeměmi*“ a zdůrazněna byla potřeba, aby Rusko respektovalo nezpochybnitelnou přináležitost ČR k politickému Západu.³

V programovém prohlášení vzniklé středopracíkové vlády (ODS, TOP 09 a VV) nakonec na Rusko jako takové v oblasti zahraniční politiky speciální důraz kladen není.⁴ Tak tomu ovšem nebylo ani v případě programového prohlášení předcházející „prozatímní“ Fischerovy vlády (zde pouze nepřímo v souvislosti s důrazem na pokračování podpory programu Východního partnerství, k němuž Rusko zaujímá ambivalentní vztah, jenž se ovšem v posledním roce vyvíjí). Stejně tak tato oblast vztahů s Ruskem nebyla speciálně tematizována ani v programovém prohlášení Topolánkovy vlády z roku 2007, kde se logicky objevoval hlavně důraz na přípravu předsednictví ČR v Radě EU a také na úlohu ČR jakožto členského státu NATO.

Levici bývá v diskurzu o české zahraniční politice ve vztahu k Rusku přisuzováno zdůrazňování perspektiv spolupráce s Ruskem. V případě ČSSD jde zejména o perspektivy ekonomické, v případě KSČM hraje roli i ideová profilace ve vztahu k me-

zinárodní politice.⁵ ČSSD se ve svém volebním programu pro sněmovní volby 2010 vztahům s Ruskem podrobněji nevěnovala,⁶ v dlouhodobém stranickém programu však zmiňuje Rusko jako důležitého partnera pro ČR v ekonomice, s důrazem na potřebu reagovat na vývoj ve světě zaměřením českého exportu na nové trhy (vedle Ruska též na Čínu, Indii, Latinskou Ameriku či země severní Afriky).⁷

Zatímco programové dokumenty politických stran ještě odrážely v oblasti česko-ruských vztahů zkušenosti z let předcházejících, v roce 2010 se pod vlivem dění ve světě i na české scéně mezi těmito důležitými tématy vyprofilovaly také další otázky: Má Česká republika podporovat zařazení Ruska do nových projektů spolupráce se Západem (alianční protiraketová obrana, spolupráce s NATO v dalších oblastech, spolupráce s USA např. v Afghánistánu apod.)? Jaká jsou rizika, či naopak perspektivy ruských snah o investice ve strategicky významných odvětvích (typicky výběrové řízení ČEZ na dostavbu JE Temelín)?

V případě první otázky panovala shoda napříč různými názorovými proudy o tom, že zapojení Ruska do spolupráce především s USA a NATO je nutné, pokud Rusko samo bude chtít. Někteří politici či diplomaté ovšem nabádali k opatrnosti (viz komentáře k podpisu rusko-americké smlouvy či lisabonskému summitu NATO).

Názor, že Rusko nadále vnímá ČR jako součást své zájmové sféry, prezentoval i v roce 2010 v české veřejné debatě bývalý prezident V. Havel. S Ruskem je podle něho nutné udržovat dobré vztahy, neznamena to však, že by česká strana neměla otevřeně dávat najevo, co si myslí např. o nedostacích právního státu a dodržování lidských práv v Rusku (neobjasněné vraždy novinářů apod.). Ruské uplatňování vlivu je podle bývalého prezidenta nyní sofistikovanější (pronikání skrze ekonomickou oblast), neznamena to však, že by neexistovalo.⁸ Havel, ačkoli již stojí mimo aktivní politiku, je tak jednou z mála osobností, která na nedostatky právního státu v Rusku a přítomnost autoritativních prvků v současném ruském režimu kontinuálně upozorňuje.

Prezident V. Klaus naopak i v průběhu roku 2010 při několika příležitostech (např. při svých dvou návštěvách Moskvy, v květnu⁹ a v listopadu 2010¹⁰) zopakoval svůj dlouhodobě zastávaný názor, že současné Rusko hrozbou není a že „hraní kartou ruské hrozby“ v české politické debatě získává politikům „levné politické body“ a nebere v úvahu změny, k nimž v Rusku dochází. Prezident se také již v minulosti kladně vyjadřoval o dalších možnostech ruských investic v ČR a naopak podporoval české investice v Rusku.¹¹ Za zaznamenání stojí též fakt, že se v průběhu roku 2010 V. Klaus několikrát setkal s nejvyššími představiteli ruského státu (Putinem a především Medvěděvem). V případě ruského prezidenta to v květnu 2010 v Moskvě u příležitosti oslav konce druhé světové války bylo již páté setkání těchto politiků, což je frekvence, která v případě nejvyšších představitelů Ruska a České republiky před nástupem V. Klause do prezidentské funkce neměla obdoby.

V otázce dostavby Temelína byli čeští politici ve svých vyjádřeních vesměs opatrní. Vláda je vzhledem k podílu státu ve společnosti ČEZ důležitým aktérem, i když vláda Fischerova vzhledem k dočasnosti svého mandátu stála stranou tohoto tématu. Strany nové vládní koalice se sice shodovaly na nutnosti posílit energetickou bezpečnost ČR (zejména v oblasti plynu), v otázce možného vstupu ruského investora do do-

stavby Temelína ovšem byly ODS a TOP 09 rozdělené, explicitní nesouhlas dle časopisu *Ekonom* vyjadřovaly pouze Věci veřejné.¹²

Celkově lze hodnotit, že se zrušením původního amerického projektu protiraketové obrany ve střední Evropě, dalšími posuny v rusko-amerických vztazích, vztazích Rusko–NATO i Rusko–EU (např. podpis tzv. *Partnerství pro modernizaci*, k němuž došlo na summitu EU–Rusko na přelomu května a června 2010 v Rostově na Donu) je možné pozorovat uvolnění a zejména změnu rétoriky v politické, diplomatické a bezpečnostní rovině česko-ruských vztahů. Tento vývoj je zároveň dokladem toho, jak moc česko-ruské vztahy v politické a bezpečnostní rovině ovlivňuje celkový kontext vztahů mezi Ruskem a mezinárodními strukturami, jejichž je ČR součástí (EU i NATO).

Přestože pro roky 2008 a 2009 více platilo, že se ve vnější politice ČR odráží i její členství v EU (vzhledem k přípravám a realizaci předsednictví), také v průběhu roku 2010 se v agendě vztahů s Ruskem objevovala témata reflektující hlavní otázky dialogu EU–Rusko. Zejména šlo o otázku víz, zapojení ČR do programu modernizace v Rusku na základě *Partnerství pro modernizaci* či podporu vstupu Ruska do WTO vyjadřovanou na úrovni EU ze strany ČR. Ta byla ovšem podmíněna splněním přístupových závazků a zájmem Ruska právně zakotvit obchodně-ekonomickou spolupráci s EU.¹³ Zejména postoj k otázce víz dokládá, že Nečasova vláda se snaží odvíjet v dialogu EU–Rusko svoji politiku vůči Rusku od širší strategie ČR v rámci „východní politiky“ EU, nikoli naopak.

Na půdě NATO zase čeští představitelé oficiálně tlumočili podporu postupnému odbourávání bariér mezi NATO a Ruskem, zároveň však ČR náleží ke státům, které podporují zachování stávající bezpečnostní architektury v euroatlantickém prostoru, včetně bezpečnostních organizací, jež se na ní podílejí (NATO, OBSE). Ruské návrhy na změny (především v souvislosti s návrhy prezidenta Medvěděva týkající se nové evropské bezpečnostní organizace) vnímají jako téma k diskusi a neprojevují jim bezprostřední podporu, což v „dialogu“ (Rusko–NATO–ČR) opět svědčí o logickém upřednostnění české spojenecké pozice v Alianci.

RUSKÁ DIMENZE ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Veřejností nejsledovanější událost v politické dimenzi představovala již zmíněná krátká návštěva ruského prezidenta Medvěděva u příležitosti podpisu nové smlouvy o redukci strategických zbraní s americkým prezidentem Obamou. Ruský prezident do Prahy přicestoval pouhý den před podpisem smlouvy a jen krátce jednal s českým prezidentem, přičemž předmětem rozhovoru byly především ekonomické otázky (možnosti českých firem dostat se k zakázkám v Rusku, především v oblasti infrastruktury, na druhé straně měla být zmíněna i dostavba nových bloků Temelína).¹⁴

Podpis nové smlouvy START probíhal na pozadí vývoje amerického projektu protiraketové obrany. Závěry listopadového summitu NATO v Lisabonu přinesly vedle alianční strategie pro následující desetiletí i shodu na otevření nové etapy vztahů NATO a Ruska (prezident Medvěděv a vedoucí představitelé NATO se shodli, že Ali-

ance a Rusko nepředstavují jeden pro druhého hrozbu), alianční systém protiraketové obrany má být proto otevřený a nabízet možnosti k zapojení i pro Rusko. Takto komentovali „renesanci“ vztahů mezi NATO a Ruskem i zúčastnění představitelů české politické scény (premiér Nečas, ministři Schwarzenberg a Vondra i prezident Klaus). Za všechny lze zmínit vyjádření ministra Schwarzenberga, podle kterého je teď prioritou právě odbourání vzájemné nedůvěry obou stran (ruských představitelů vůči NATO i některých členů NATO vůči Rusku).¹⁵ Zda a jakým způsobem se Rusko zapojí do projektu protiraketové obrany, je ovšem otázka, stejně jako role již bude v systému hrát ČR. Existuje možnost umístit na českém území centrum včasného varování nového systému, někteří čeští opoziční politici už ale vůči této možnosti vyslovili námitky (např. předseda KSČM V. Filip na schůzi Poslanecké sněmovny v srpnu 2010).¹⁶

Česko-ruské diplomatické styky v roce 2010 ale neprobíhaly pouze na multilaterální úrovni. Prezident Klaus během roku dvakrát navštívil Moskvu. Jednou šlo o květnové oslavy konce druhé světové války, podruhé to bylo v listopadu 2010, kdy Klause pozvala ruská Alfa-bank jako hlavního řečníka u příležitosti udělování cen zahraničním společnostem působícím v Rusku.¹⁷ Za zmínku ovšem stojí, že se prezident v průběhu této návštěvy krátce setkal i s ruským premiérem Putinem, s nímž opět hovořil především o česko-ruských obchodních vztazích.

Důležitými aktéry v české zahraniční politice vůči Rusku byly v roce 2010 i ministerstvo zahraničních věcí a diplomatická služba. Proměna atmosféry byla znát na setkání ministra Schwarzenberga s jeho protějškem Lavrovem u příležitosti jednání Valného shromáždění OSN v září 2010.¹⁸ K. Schwarzenberg dle oficiální zprávy MZV ČR charakterizoval setkání jako „*velmi příjemné*“,¹⁹ oba ministři potvrdili „*velmi dobré vztahy*“ mezi svými zeměmi,²⁰ zejména v ekonomické oblasti (ruský ministr podpořil zájem ruských podniků o investice v ČR a na druhou stranu nabídl českým podnikům možnost investovat na ruském trhu). Avšak o tom, že se česká strana nezdráhá na diplomatické úrovni diskutovat i o tématech, která nejsou ruské straně příjemná, svědčí fakt, že se hovořilo i o politických a bezpečnostních otázkách, v nichž se stanoviska obou politiků i zemí neshodují (např. ruská vojenská přítomnost v jižní Osetii a Abcházii po válce v roce 2008).²¹

Na druhé straně české MZV v roce 2010 reagovalo také vyjádřením solidarity na některé neblahé události, jež Rusko postihly. Šlo především o teroristické útoky v Moskvě v březnu 2010²² a ve Vladikavkazu v září 2010²³ a o katastrofální letní požáry v evropské části Ruska. Zde se ČR podílela finanční pomocí, protože kvůli probíhající povodni nemohla vyslat techniku a záchranáře, o něž ruská strana požádala. Ministr Schwarzenberg proto rozhodl o jednorázové humanitární pomoci v maximální možné výši (5 mil. Kč).²⁴

Obrušování ostré ruské pozice v souvislosti s některými dalšími politickými otázkami, v nichž se angažovala i ČR, potvrdil též český vyslanec se zvláštním určením pro Východní partnerství Petr Mareš (kupř. v rozhovoru pro rozhlas z listopadu 2010). K projektu, který byl oficiálně zahájen v rámci českého předsednictví EU v květnu 2010, Rusko zpočátku vyjadřovalo až nezvykle ostrý nesouhlas, nyní sice z těchto pozic úplně neustoupilo, nevyjadřuje je už ale tak ostře a hledá v projektu případné výhody i pro sebe.²⁵

Za zaznamenání stojí, že v roce 2010 byla po delší době vyřešena také otázka uprázdněného postu českého velvyslance v Moskvě. Pozice byla volná více než půl roku, čekalo se na to, zda prezident Klaus v ní potvrdí Petra Koláře, který předtím zastával funkci velvyslance ČR v USA. Kolář se nakonec své funkce ujal v červnu 2010. V listopadu 2010 též dosavadního ruského velvyslance v ČR Alexeje Fedotova nahradil Sergej Kiseljov, někdejší ruský velvyslanec na Seychelských ostrovech a v Singapuru.

Popsaný vývoj ovšem neznamená, že by se česko-ruským vztahům začala zcela vyhýbat kontroverzní témata. Typickým příkladem jsou v roce 2010 další zprávy o zvýšených aktivitách ruských tajných služeb na českém území vyplývající z výroční zprávy BIS zveřejněné v roce 2010,²⁶ výroční zprávy Vojenského zpravodajství²⁷ i z médií (případ údajného ruského špiona Roberta Rachardža). Rusko přitom všechny tyto zprávy oficiálně odmítá jako vykonstruované.

Citlivým tématem je také otázka dodržování lidských práv v Rusku. V oficiálním dialogu obou stran je tematizována málo, ruská strana z pochopitelných důvodů k tomuto tématu v politickém dialogu přistupuje s nechutí. Česká strana se proto v těchto otázkách angažuje spíše na nevládní úrovni, což platilo i pro rok 2010. Za zmínku stojí např. říjnová návštěva aktivisty známé ruské nevládní organizace Memorial Alexandra Čerkasova v Praze u příležitosti konference Forum 2000. Oficiálním gestem již byla listopadová návštěva centra organizace Memorial, kterou vykonal nový český velvyslanec v Moskvě Kolář. Kolář vyjádřil za velvyslanectví České republiky organizaci morální podporu a přislíbil v mezích možností i praktickou spolupráci,²⁸ čímž potvrdil, že navzdory své diplomatické funkci nehodlá některé problémy ruského vnitropolitického života přehlížet.

Tématem česko-ruských vztahů je v poslední době také vízová otázka, jež rezonuje i v dialogu Ruské federace a EU. Rusko usiluje o dosažení bezvízového styku s členskými státy EU, včetně ČR, tato otázka je však vázána na společnou vízovou politiku EU, což je i stanovisko, které ruské straně oficiálně tlumočí české ministerstvo zahraničních věcí (např. v rámci schůzky Schwarzenberga s Lavrovem).²⁹ Česká republika nepatří k zemím podporujícím rychlý pokrok při řešení otázky vízového styku s Ruskem na úrovni EU. Důvodem jsou jak přísliby EU ohledně vízové otázky vůči zemím zařazeným do programu Východního partnerství, které ČR podporuje, tak i ohledy na otázky vnitřní bezpečnosti.

Členství ČR v EU přitom ovlivňuje i českou legislativu týkající se pobytu cizinců (občanů jiných než členských zemí EU) na českém území. V průběhu roku 2010 byla schválena novela zákona o pobytu cizinců, která implementuje opatření několika legislativních aktů EU a od 1. 1. 2011 mění dosavadní pravidla pro žadatele o pobyt. Mimo požadavků na biometrické údaje (otisky prstů atd.) ruší např. možnost zastupování cizince na základě plné moci, kterou hojně využívali i manažeři firem prostřednictvím najatých právních kancelářů. Rusové žijící a pracující na českém území (živnostníci plus osoby evidované na úřadech práce) přitom dle údajů Českého statistického úřadu tvoří čtvrtou nejpočetnější skupinu po Ukrajincích, Vietnamcích a občanech Moldavska.³⁰

Hospodářské a obchodní vztahy

Ruská federace nadále patří mezi prioritní země pro český export. Pozici Ruska v mezinárodním obchodě ovšem v lednu 2010 ovlivnilo zavedení celní unie mezi Ruskou federací, Kazachstánem a Běloruskem (od 1. 1. 2010 je uplatňován jednotný celní sazebník pro dovoz, který přibližně z 90 % vychází z dosavadního ruského celního sazebníku; od 1. 7. 2010 měl potom nabýt účinnosti jednotný celní zákon, odstranění celních kontrol na vnitřních hranicích a vytvoření jednotné vnější celní hranice).³¹ Dle prohlášení českého Ministerstva průmyslu a obchodu ČR tento krok ovlivní mezinárodní obchod, na druhé straně ovšem vytvoření celní unie přineslo i snížení celních tarifů u některých druhů zboží, což by mělo usnadnit jeho vývoz do zmíněných zemí.³²

Zatímco v roce 2009 došlo k propadu objemu obchodní výměny mezi Českou republikou a Ruskou federací až o 40 % v důsledku globální recese, dostupné údaje za rok 2010 signalizují opět zvýšení obrátu vzájemného obchodu přibližně o 20 % oproti roku předcházejícímu.³³ V prvních sedmi měsících roku 2010 činil objem vývozu ČR do Ruska 34,187 mld. Kč (cca 1,903 mld. USD),³⁴ což byl nárůst oproti stejnému období roku 2009 o více než 5 mld. Kč, stejně tak dovoz dosáhl 74,430 mld. Kč (cca 4,143 mld. USD),³⁵ což je o téměř 15 mld. Kč více než ve stejném období roku 2009.³⁶ Dochází tedy k postupné stabilizaci českého dovozu do Ruska, nebylo však možné očekávat přiblížení rekordním údajům z roku 2008, kdy objem českého dovozu dosahoval až 3,988 mld. USD.³⁷ Za tímto vývojem stojí i restriktivní a protekcionistická opatření, jež Rusko přijalo v souvislosti s ekonomickou krizí a z nichž pod vlivem příznivějšího vývoje v posledním roce odstranilo pouze část.³⁸ Oživení přesto nastalo již v průběhu prvního pololetí roku 2010 v prodeji jedné z klíčových skupin českých produktů na ruském trhu, automobilů.³⁹

Na druhé straně se ovšem díky ekonomické recesi, jež zejména v roce 2009 přinesla pád cen energetických surovin, jež k nám Rusko vyvážá, podařilo poněkud zmírnit deficit bilance vzájemné obchodní výměny, což se částečně promítalo i v číslech dostupných za rok 2010.

Údaje za první pololetí roku 2010 ukazovaly také postupný návrat ruských turistů do České republiky. Za první pololetí roku 2010 byl dle údajů Českého statistického úřadu zaznamenán v ČR meziroční nárůst podílu turistů z Ruska o 14 %, což bylo nejvíce ze všech zemí, za třetí čtvrtletí už to byl velmi významný meziroční nárůst o více než 36 %. Rusové se tak dostali na druhé místo v žebříčku návštěvníků ČR po Němcích.⁴⁰

Nový impulz česko-ruské ekonomické spolupráci mělo v říjnu 2010 přinést také další jednání česko-ruské mezivládní komise, které se tentokrát uskutečnilo v Moskvě. Rusko navštívil český ministr průmyslu a obchodu M. Kocourek a jednal zde mj. se svým protějškem Viktorem Christěnkem či místopředsedou ruské vlády Alexandrem Žukovem. Paralelně se uskutečnilo i zasedání Mezivládní komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědeckotechnickou spolupráci a dalších pracovních skupin. Česká republika na jednáních projevila zájem podílet se na projektech modernizace v Rusku v souvislosti s podpisem *Partnerství pro modernizaci* mezi EU a Ruskou federací. Projednávaly se i zcela konkrétní projekty (modernizace výrobních kapacit těžkého strojírenství na Urale, výstavba chemického závodu v Nižním Tagilu, možné navý-

šení počtu leteckých linek a zavedení nových linek mezi destinacemi v ČR a Rusku, spolupráce ohledně oprav a modernizace ruských vrtulníků Mi atd.).⁴¹

V průběhu roku 2010 také zaznamenaly v Rusku úspěchy některé české firmy. Například na přelomu roku 2009 a 2010 byl dokončen v Krasavinu první projekt plynové elektrárny realizovaný v Rusku českou firmou (další podobný projekt má být realizován na okraji Jekatěrinburgu).⁴² České společnosti se podílely také na první etapě modernizace Magnitogorského metalurgického kombinátu, dalším projektem je např. výstavba farmaceutického závodu RAFARMA. Tyto zakázky podporuje Ministerstvo financí ČR a Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, přičemž v pozadí je i snaha využít úspěchy k dalším investičním možnostem českých firem (podobně je vnímána např. i příprava olympiády v Soči, o kterou mají zájem české stavební společnosti).⁴³

Působení firem na ruském trhu ale není bez problémů. Ačkoli místopředseda ruské vlády Žukov na jednání česko-ruské mezivládní komise deklaroval, že chce Rusko vytvořit co nejlepší podmínky pro působení zahraničních firem, včetně těch českých (odvolával se přitom na některé legislativní změny, k nimž ve prospěch zahraničních investorů došlo v roce 2010, jako zkrácení lhůt pro vystavení povolení apod.), v médiích se objevily též informace o některých problémech českých investorů v Rusku. Šlo např. o delší dobu trvající spor českých akcionářů ze skupiny PPF Investment s holdingem Bazel vlivného podnikatele Olega Děripasky⁴⁴ či informace o silném zájmu ruských společností o společnost Home Credit & Finance Bank podnikatele Petra Kellnera.⁴⁵

Ruští podnikatelé hájí své pozice na domácím trhu, na druhé straně ale usilují o úspěšnou expanzi na trhy ve střední Evropě. Za zmínku stojí např. navýšení akciového podílu německé dceřinné společnosti Gazprom Germania ve firmě Vemex, jež působí jako alternativní dodavatel plynu v ČR (především pro firmy). Transakcí, jejímž výsledkem měla být výlučná kontrola Gazprom Germania nad firmou Vemex, se zabýval i český Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, neshledal však, že by narušovala hospodářskou soutěž, a proto ji povolil.⁴⁶ V roce 2010 přítomnost ruského kapitálu posílila i v českém hotelnictví.⁴⁷

Do budoucna nejsledovanějším tématem je ovšem výběrové řízení firmy ČEZ na dostavbu dalších dvou bloků jaderné elektrárny Temelín. O zakázku, která se netýká jen Temelína, ale měla být spojena i s další modernizační výstavbou v Dukovanech a také ve slovenských Jaslovských Bohunicích, mají nejvážnější zájem ruská společnost Atomstrojexport, americký Westinghouse a francouzská skupina Areva. Atomstrojexport vstoupil do výběrového řízení v rámci vytvořeného konsorcia, v němž jsou zapojeny i české firmy. V čele konsorcia vystupuje Škoda JS, jež je ovšem již delší dobu spojena s ruským kapitálem, konkrétně se strojírenským holdingem OMZ.⁴⁸

Ruská strana přikládá temelínskému výběrovému řízení značnou důležitost, dokládají to již zmíněné výroky politiků, včetně místopředsedy ruské vlády Žukova, který po říjnovém zasedání česko-ruské mezivládní komise přímo prohlásil, že ruská strana očekává vítězství česko-ruského konsorcia vzhledem k předložené nabídce, podle níž mají být dodavatelem většiny zařízení pro nové bloky Temelína české podniky.⁴⁹ V případě tendru jsou však diskutovanou otázkou též strategické a bezpečnostní ohledy a obavy ze zvýšení závislosti na ruských investicích i na dodávkách rus-

kého paliva. Již od roku 2010 je totiž na základě desetiletého kontraktu z roku 2006 výhradním dodavatelem jaderného paliva do českých elektráren (nejen do Dukovan, ale i do Temelína) ruská firma Tvel. Tvel je podobně jako Atomstrojexport součástí ruského gigantu Rosatom a kromě České republiky dodává palivo i do dalších zemí střední a východní Evropy (např. Slovensko či Ukrajina), do Číny, Indie či Íránu a ve spolupráci se zahraničním partnerem také do některých západoevropských zemí (Švýcarsko, Velká Británie či Německo).⁵⁰

Vítěz celého výběrového řízení měl být původně znám na jaře 2012, s uvedením nových bloků do provozu se počítalo do roku 2020.⁵¹ Česká vláda však rozhodla o odkladu dostavby, jako důvod byly uváděny mj. informace od dodavatelů, že potřebují k předložení svých návrhů delší čas.⁵² Podle informací *Hospodářských novin* to mělo být právě česko-ruské konsorcium, jež žádalo od české vlády odklad tendru a také jako první obdrželo informace o tom, že se má dostavba skutečně zpozdit. To by svědčilo o preferování tohoto uchazeče o temelínský tendr, ČEZ ovšem tyto informace popřel.⁵³

Rusko v roce 2010 učinilo též významný krok k posílení své pozice dodavatele plynu na evropský trh, když byla v dubnu zahájena stavba plynovodu Nord Stream. Česká republika chce v té souvislosti zajistit svou energetickou bezpečnost posílením pozice tranzitní země. Na Nord Stream a na plynovod OPAL vedoucí přes území východního Německa má být proto napojen nový plynovod Gazela procházející na západě přes české území, který se začal se budovat na podzim 2010.⁵⁴ V českém tisku bývá Gazela někdy nesprávně označována jako trasa pro „diverzifikaci dodávek“ plynu do ČR. Ovšem vzhledem k napojení právě na Nord Stream, jenž má dodávat ruský plyn, má z hlediska energetické bezpečnosti ČR význam spíše pro zajištění české tranzitní pozice.

RUSKO V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Rok 2010 (stejně pro rok předchozí) přinesl obměnu vlády, která je jedním z klíčových aktérů v česko-ruských vztazích. Přestože se vracejí osobnosti spjaté s Topolánkovou vládou, tehdejší vyhocené období politických vztahů střídá pragmatická rétorika. Nečasova vláda navazuje na předcházející vládu Fischerovu zdrženlivostí v některých citlivých tématech typu temelínského tendru, přestože je zde významným aktérem (viz rozhodnutí o odložení dostavby). Na druhou stranu vládní i diplomatické představitelé (ministr zahraničních věcí, částečně premiér a především nový velvyslanec v Moskvě) zdůrazňují, že česko-ruské vztahy sice musí být založeny na vzájemném respektu a spolupráci, Česká republika zde však nesmí hrát přehnaně servilní roli⁵⁵ a bude též na Rusku samém, do jaké míry bude ochotno spolupracovat se strukturami, jejichž součástí ČR je, a s českými spojenci v politicko-bezpečnostní oblasti. Ačkoli tedy česká vláda hledá ve vztazích s Ruskem pragmatický konsenzus, její představitelé před ruskou stranou nezastírají, že mezi oběma stranami přetrvávají témata, na nichž se neshodnou.

V roli důležitého aktéra česko-ruských vztahů nelze opomenout prezidenta Klause, již kvůli jeho dvěma moskevským návštěvám a několika už zmíněným projevům či rozhovorům pro tisk, v nichž se tématu Ruska a česko-ruských vztahů věnoval. Pochvalných slov za roli v česko-ruských vztazích se mu ostatně dostalo od odcházejícího velvyslance Fedotova, podle kterého k současnému „konstruktivnímu ovzduší“ v česko-ruských vztazích přispěl i fakt, že se Klaus v minulosti s oběma prezidenty (Putinem i Medvěděvem) několikrát osobně setkal⁵⁶ (lze připomenout, že v květnu 2010 v Moskvě to bylo již páté setkání Klause s Medvěděvem).

Na vládní úrovni je konstantně důležitým aktérem vedle MZV také MPO. Jednání obou ministerstev bývá nejen ve vztazích k Rusku přičítána dvojkolejnost, některá témata se přitom velmi úzce prolínají. Zajímavé je, jak kupř. téma výběrového řízení na dostavbu Temelína, které by logicky mohlo zaznívat hlavně v mezivládním dialogu rezortů průmyslu a obchodu, rezonovalo i v politických dialozích představitelů diplomacie či prezidentů, což potvrzuje strategický a ne úplně apolitický rozměr této kauzy. Vládním zmocněncem pro dostavbu Temelína byl ostatně jmenován Václav Bartuška, jehož úřad zvláštního velvyslance ČR pro otázky energetické bezpečnosti náleží MZV.

Ministerstvo průmyslu a obchodu se na druhé straně pod vedením nového ministra Kocourka ve vztahu k Rusku snažilo navázat na již předcházející proexportní a otevřenou politiku, jednání o dalším prohlubování spolupráce i o konkrétních projektech. Neplatilo to jen na mezivládní úrovni, ale i na úrovni regionální. M. Kocourek v říjnu 2010 podepsal memorandum o obchodní a ekonomické spolupráci mezi Českou republikou a bohatým Tatarstánem. Vláda také v případě regionální spolupráce podporuje podnikatelské mise (v dubnu 2010 navštívil v čele podnikatelské mise Baškortostán tehdejší ministr financí E. Janota).⁵⁷

MPO též spolupracuje s nevládní Komorou pro hospodářské styky se zeměmi SNS, která je i v oblasti česko-ruských obchodních vztahů nezanedbatelným aktérem. Během roku 2010 proběhlo v gesci Komory několik dalších podnikatelských misí (např. do Kazaně a Novosibirska), ve spolupráci s MPO Komora zaštitila v Rusku v červnu 2010 i další národní výstavu ČR, tentokrát v Uljanovsku.⁵⁸ Nelze zapomenout ani na společnosti CzechTrade, popř. CzechTourism, jež zaštitovaly další akce, zejména účast českého byznysu na několika ruských veletrzích, které v roce 2010 proběhly v oblasti energetiky, stavebnictví, strojírenství, cestovního ruchu atd.⁵⁹

Méně aktivit přímo v oblasti česko-ruských vztahů v roce 2010 zaznamenalo Ministerstvo obrany ČR (zmínit lze jednání delegace ministerstva, které se uskutečnilo v Moskvě v říjnu 2010 v souvislosti s pravidelným zasedáním Pracovní skupiny pro vojensko-technickou spolupráci mezi Českou republikou a Ruskou federací či podporu spolupráce v oblasti modernizace a oprav ruských vrtulníků Mi a plánovaného zřízení centra oprav a modernizace vrtulníkové techniky na českém území, jež by sloužilo nejen potřebám české armády).⁶⁰ Vrcholní zástupci MO ČR se přirozeně účastnili i takových akcí, jako byl americko-ruský summit v Praze⁶¹ či jednání Rady Rusko–NATO během lisabonského summitu v listopadu 2011.

Parlament ČR na rozdíl od exekutivy tradičně nepatří ke klíčovému aktérům v oblasti zahraniční politiky ani v dílčí oblasti česko-ruských vztahů, přesto lze zmínit

některé akce konané na parlamentní půdě (např. konference „Ruská vojenská doktrína: Výzvy pro střední a východní Evropu“ v dubnu 2010 v PSP ČR),⁶² návštěvy oficiálních představitelů parlamentu v Rusku (např. červnová návštěva předsedy Senátu P. Sobotky v Moskvě, Kazani a Uljanovsku) či tematizaci otázek souvisejících s Ruskem v rozpravách vedených při schůzích jednotlivých komor parlamentu či jejich výborů. V případě Poslanecké sněmovny bylo během roku 2010 Rusko zmiňováno v rámci rozprav hlavně v souvislosti s jinými projednávanými tématy české zahraniční a bezpečnostní politiky (např. s otázkou mezinárodního angažmá v konfliktu v Afghánistánu či s agendou EU týkající se summitů EU–Rusko).⁶³ Opozice, konkrétně předseda KSČM V. Filip, na půdě PSP ČR kritizovala zahraničněpolitické pasáže programového prohlášení Nečasovy vlády mj. proto, že nereflktují pozitivní trendy v rusko-amerických vztazích. V této souvislosti šlo i o možné umístění centra včasné výstrahy na území ČR, jehož prostřednictvím by měla ČR zůstat zaangažována v přípravách aliančního protiraketového systému. Předseda KSČM vyjádřil pochybnosti, do jaké míry je tento projekt v rámci NATO připravován na základě spolupráce USA a Ruska.⁶⁴ To mj. potvrzuje pozici KSČM v diskurzu, který se týká Ruska a možných českých aktivit v aliančním projektu protiraketové obrany.

ČESKÁ ZAHRAIČNÍ POLITIKA VŮČI RUSKU VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Vzhledem k tomu, že vývoji politického diskurzu o Rusku a česko-ruských vztazích byl věnován dostatečný prostor v úvodu, bude se tato část zaměřovat především na stručné zmapování mediální reflexe těchto témat.

Mediálně nejvděčnější událostí roku 2010, v níž figurovaly česká a ruská strana, byl bezesporu podpis rusko-americké smlouvy v Praze. Tématu se věnovaly všechny významné deníky i internetové servery, Česká televize připravila přímý přenos.⁶⁵ Tisk i masová digitální média se obšírně věnovala programu obou prezidentů, bezpečnostním omezením v Praze, zdůrazňován byl krátkodobý vzrůst významu hlavního města, které se v příslušné době nacházelo přirozeně i v hledáčku zahraničních novinářů. Média přinesla zprávy i o některých zajímavých či sporných souvislostech podpisu smlouvy. Například nepozvání někdejšího prezidenta Havla na slavnostní oběd u příležitosti podpisu smlouvy či určitým pochybnostem, zda podpis smlouvy v Praze neevokuje interpretaci, že Česká republika je jakousi „neutrální půdou“, což je vzhledem k členství v NATO úloha, jakou by ČR neměla zájem hrát. Takové možnosti připustil pro média např. A. Vondra a částečně i P. Kolář (tehdy ještě velvyslanec v USA, později nový velvyslanec v Moskvě), podle kterého by taková interpretace mohla vyhovovat především ruské straně.⁶⁶ Prezident Klaus k tomu v odpověď deníku *Mladá fronta Dnes* zveřejnil prohlášení odmítající zlehčování významu smlouvy (podle prezidenta měla ČR vystupovat během podpisu jako spojenec jedné signatářské strany, tedy USA, má ale „velmi rozumný zájem o udržování dobrých vztahů s Ruskou federací“).⁶⁷

Rusko jako takové se pochopitelně dostalo do středu pozornosti českých médií i v souvislosti s tragickými událostmi, k nimž zde v roce 2010 došlo (především březnové teroristické útoky v Moskvě a srpnové požáry). Méně si média všimla takových témat, jako byly zpráva BIS o aktivitách tajných služeb na českém území či další jednání českých politiků s ruskými představiteli.

Česká tisková kancelář a média specializující se více na ekonomická témata (*Hospodářské noviny*, *Ekonom*, *Euro*, servery *iHNED.cz* či *e15.cz*) se potom mnohem více než „mainstreamová“ média věnovaly také tématu ruského zájmu o českou ekonomiku, včetně kauzy Temelína. ČTK či server *iHNED.cz* se pokoušely podrobněji mapovat souvislosti výběrového řízení, věnovaly se jeho účastníkům s důrazem na Atomstrojexport a vytvořené česko-ruské konsorcium, neopomíjely ani další kontext související se vztahem ruských firem k jaderné energetice u nás (dodávky paliva od ruského Tvelu) a v některých případech se více spekulativně věnovaly i vyhlášenému odkladu tendru.

Oproti předcházejícímu období tedy bylo možné zachytit větší frekvenci informací a komentářů vztahujících se k angažmá Ruska a ruských firem v ekonomické oblasti, především v souvislosti s výběrovým řízením na dostavbu JETE. Tyto informace pronikly i do „mainstreamových“ médií, která do té doby této dimenzi česko-ruských vztahů prakticky nevěnovala pozornost. Naopak logicky se omezuje dříve frekventované téma česko-ruských vztahů i Ruska jako takového v rovině bezpečnostní politiky a souvisejících hrozeb, což opět odráží změny týkající se projektu protiraketové obrany a menší zájem veřejnosti např. o otázky související s následky rusko-gruzinské války apod. O ruské bezpečnostní politice bylo informováno v souvislosti s podpisem americko-ruské smlouvy v Praze či v souvislosti s lisabonským summitem NATO, zde ovšem opět spíše povrchně a bez tematizace možných „hrozeb“. Některá média ovšem prezentovala nejen oslavné, ale i opatrné ohlasy, např. na podpis nové smlouvy START.⁶⁸

ZÁVĚR

Vývoj zahraniční politiky České republiky vůči Rusku probíhal v roce 2010 částečně v intencích vývoje předchozího roku (větší pozornost je věnována ekonomickým vztahům ČR a Ruska, včetně jejich strategického významu, otázky „tvrdé bezpečnosti“ ustupují do pozadí). V kontextu vývoje ruské zahraniční politiky je důraz kladen na sledování a podporu ruské spolupráce se západními aktéry, zároveň ale nástup Nečasovy vlády přináší více pragmatičnosti, střízlivosti, ale i opatrnosti, která vychází z toho, v jakém tónu se nesly ruské koncepční a strategické dokumenty týkající se bezpečnostní oblasti a jaká byla ještě v nedávné době ruská rétorika. Česká strana také reflektuje, že ve vzájemných vztazích existují sporná témata (aktivity ruských bezpečnostních služeb, otázka lidských práv a aktivit Ruska v postsovětském prostoru). Důležitá by měla být v této souvislosti aktivita ČR na multilaterální úrovni, především v rámci členství v NATO a EU (např. zapojení do projektu protiraketové obrany

NATO, česká pozice v jednáních na úrovni EU o spolupráci Unie s Ruskem, podpoře ruskému vstupu do WTO či liberalizaci vízového styku). Ruské straně se z těchto aktivit dostává signálů, že ČR není (např. na půdě EU) členským státem, jenž by šel Rusku v důležitých jednáních automaticky vstříc.

Do budoucna zůstává rozhodně otevřenou otázkou ekonomická spolupráce, včetně výběrového řízení na dostavbu Temelína a české aktivity v oblasti energetické politiky. Vládu zde čekají důležitá rozhodnutí, v oblasti energetické a částečně i vnější politiky by ale nezanedbatelnou roli měla hrát i jednání na úrovni EU, případně V-4. Důležitou složkou jsou ale také finance, jak dokresluje i pozastavení temelínského tendru.

V souvislosti s EU je třeba mít na paměti, že rok 2011 bude rokem příprav nové finanční perspektivy, což je významné např. z hlediska budoucnosti energetických projektů, včetně nové infrastruktury, ale i při uvažování o prioritách vnější politiky EU, včetně politiky vůči východním sousedním státům. V roce 2011 se též v EU ujímají předsednictví dva státy, které spolu s ČR vstoupily do EU v rámci východní vlny rozšíření v roce 2004, Maďarsko a Polsko. Oba mají plány na oživení projektu Východního partnerství a též z hlediska energetické politiky EU a její vnější dimenze (což platí především pro Polsko). V souvislosti s ekonomickými a obchodními vztahy Ruska a ČR bude nepochybně důležitý i vývoj ruské vnější obchodní politiky, přístup k mezinárodnímu obchodu i zahraničním investicím a přirozeně i hospodářský vývoj (v případě Ruska je pro rok 2011 předpovídán meziroční nárůst HDP o více než 4 %).⁶⁹

Ze zřetelů však nelze ztrácet ani vnitropolitický vývoj v Rusku, a to především vzhledem k blížícím se parlamentním a v roce 2012 i k prezidentským volbám.

Poznámky

- ¹ Vize 2020. ODS. On-line: (www.vize2020.cz/docs/vize2020final.pdf).
- ² TOP 09 S podporou starostů: 2010. Volební program. On-line: (www.top09.cz/files/soubory/volebni-program-2010-do-poslanecke-snemovny.pdf).
- ³ Věci veřejné: Politický program. On-line: (www.veciveřejne.cz/politicky-program.html); *Diplomacie na křižovatce: Má být česká nebo stranická?* IHNED.cz, 12. 5. 2010. On-line: (zahranicni.ihned.cz/c1-43429440-diplomacie-na-krizovatce-ma-byt-ceska-nebo-stranicka).
- ⁴ Programové prohlášení Vlády České republiky, 4. 8. 2010. On-line: (www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlasi_vlady.pdf).
- ⁵ *Otevřený volební program KSČM pro volby do PS PČR 2010*. On-line: (www.kscm.cz/index.asp?thema=4393&category=).
- ⁶ *Program změny a naděje. Lepší budoucnost pro obyčejné lidi*. ČSSD. On-line: (www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/volebni_program_velky.pdf).
- ⁷ Dlouhodobý program ČSSD – zkrácená verze. On-line: (www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/dokumenty/programove-dokumenty/dlouhodoby-program.pdf).
- ⁸ *Havel: Rusko považuje Česko stále za svou zájmovou sféru*. Lidovky.cz, 9. 4. 2010. On-line: (www.lidovky.cz/havel-rusko-povazuje-cesko-stale-za-svou-zajmovou-sferu-pk7-/ln_domov.asp?c=A100409_144241_ln_domov_tai); *Havel: Rusko stále vnímá Česko jako svou zájmovou*

- sféru*. E15, 9. 4. 2010. On-line: (zpravy.e15.cz/domaci/politika/havel-rusko-stale-vnima-cesko-jako-svou-zajmovou-sferu).
- ⁹ *Na Klause udělala přehlídka dojem, Rusko nepovažuje za hrozbu*. ČTK, 9. 5. 2010.
  - ¹⁰ *Rusko bez předsudků*. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2713).
  - ¹¹ *Klaus s Putinem jednali i o dostavbě Temelína*. ČTK, 11. 11. 2010.
  - ¹² *Inventura koaličních slibů*. Ekonom, 2. 9. 2010. On-line: (ekonom.ihned.cz/c6-10011880-46212170-400000_d-inventura-koalicnich-slibu).
  - ¹³ *Vystoupení předsedy vlády Petra Nečase v Poslanecké sněmovně a Senátu PČR k přípravě Evropské rady ve dnech 28.–29. 10. 2010*. Vláda ČR, 27. 10. 2010. On-line: (www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/projevy/vystoupeni-predsedy-vlady-petra-ncase-v-poslanecke-snemovne-a-senatu-pcr-k-priprave-evropske-rady-ve-dnech-28-29-rijna-2010-77405/).
  - ¹⁴ *Podle Medveděva bude smlouva s USA ovlivňovat proces odzbrojení*. ČTK, 7. 4. 2010.
  - ¹⁵ *Rusko přijalo nabídku NATO spolupracovat na protiraketovém štítu*. iHNED.cz, 20. 11. 2010. On-line: (zahranicni.ihned.cz/c1-48245870-rusko-prijalo-nabidku-nato-spolupracovat-na-protiraketovem-stitu).
  - ¹⁶ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: Stenografický zápis 3. schůze, 10. 8. 2010. On-line: (www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/003schuz/3-1.html).
  - ¹⁷ *Rusko bez předsudků*. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2713).
  - ¹⁸ *Ministr Schwarzenberg se setkal se Sergejem Lavrovem*. MZV ČR. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/archiv_zprav/rok_2010/x2010_09_23_ministr_schwarzenberg_se_setkal_se-sergejem-lavrovem.html).
  - ¹⁹ Tamtéž.
  - ²⁰ Tamtéž.
  - ²¹ Tamtéž.
  - ²² *Prohlášení MZV odsuzující teroristické útoky v Moskvě*. MZV ČR. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/x2010_03_29_odsuzujici_teroristicke_utoky_v_moskve.html).
  - ²³ *Prohlášení MZV k teroristickému útoku v Rusku*. MZV ČR. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/x2010_09_10_prohlaseni_mzv_k_teroristickemu_utoku_v_rusku.html).
  - ²⁴ *Česká republika pomáhá s odstraňováním škod v Rusku*. MZV ČR. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/archiv_zprav/rok_2010/x2010_08_12_ceska_republika_pomaha_s_odstranovanim.html).
  - ²⁵ *Má Unie zájem o východní sousedy?* Radio Česko, 24. 11. 2010. On-line: (www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/v-mediich/ma-unie-zajem-o-vychodni-sousedy-78428/).
  - ²⁶ *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2009*. On-line: (www.bis.cz/vz2009cz.pdf).
  - ²⁷ *Zpráva o činnosti Vojenského zpravodajství za rok 2009*. On-line: (www.vzcr.cz/static/zprava2009.aspx); *Ruští špióni chtěli proniknout ke špičkám české armády*. iHNED.cz, 31. 5. 2010. On-line: (domaci.ihned.cz/c1-43966960).
  - ²⁸ *Návštěva Memorialu*. Velvyslanectví České republiky v Moskvě, 19. 11. 2010. On-line: (www.mzv.cz/moscow/cz/aktuality/navsteva_memorialu.html).
  - ²⁹ *Schwarzenberger (aktualizováno: 23. 9. 2010 20:19) jednal s Lavronovem, o Temelinu i o vízech*. iHNED.cz, 23. 9. 2010. On-line: (zahranicni.ihned.cz/c1-46548220-schwarzenberg-jednal-s-lavrovem-o-temelinu-i-o-vizech).
  - ³⁰ *Zaměstnanost cizinců podle zemí, pohlaví a postavení v zaměstnání*. Český statistický úřad, 31. 12. 2009. On-line: (www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ciz_zamestnanost).
  - ³¹ *Informace pro vývozce do Ruska, Běloruska a Kazachstánu o změně dovozního režimu*. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2010. On-line: (www.mpo.cz/dokument68093.html).
  - ³² *MPO: Celní unie Ruska, Běloruska a Kazachstánu bude pro ČR výhodná*. ČTK, 6. 1. 2010.
  - ³³ *Česká republika a Rusko podporují rozšíření spolupráce v prioritních odvětvích průmyslu*. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2010. On-line: (www.mpo.cz/dokument80019.html).

- ³⁴ Dle aktuálního kurzovního lístku ČNB 21. 1. 2011 (1 USD = 17,966 CZK). Česká národní banka. On-line: (www.cnb.cz/cs/index.html).
- ³⁵ Viz pozn. č. 43.
- ³⁶ *Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. Dle údajů Businessinfo.cz. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/sti/rusko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000580/#sec2).
- ³⁷ Tamtéž.
- ³⁸ *Sedmá monitorovací zpráva o potenciálních restriktivních opatřeních třetích zemí vůči zemím EU*. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2010. On-line: (www.mpo.cz/dokument80504.html).
- ³⁹ *Automobilka Šoda už nefandí jen českému hokeji. Stala se sponzorem i ruského týmu*. iHNED.cz, 19. 8. 2010. On-line: (sport.ihned.cz/c1-45788050-automobilka-skoda-uz-nefandi-jen-ceskemu-hokeji-stala-se-sponzorem-i-ruskeho-tymu).
- ⁴⁰ *Rychlá informace: Zahraničních hostů přijelo více, domácích opět ubylo*. Český statistický úřad: Cestovní ruch – 3. čtvrtletí 2010. On-line: (czso.cz/csu/csu.nsf/informace/ccru111010.doc).
- ⁴¹ *Česká republika a Rusko podporují rozšíření spolupráce v prioritních odvětvích průmyslu*. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2010. On-line: (www.mpo.cz/dokument80019.html).
- ⁴² *Firma PSG-International dokončila paroplynovou elektrárnu v Rusku*. ČTK, 17. 6. 2010.
- ⁴³ *České firmy se chtějí zapojit do výstavby na Uralu*. ČTK, 15. 11. 2010.
- ⁴⁴ *Ingosstrach má investovat do Sky Express, PPPI se to nelíbí*. ČTK, 7. 10. 2010.
- ⁴⁵ *Týden.cz: Ruská banka Nomos plánuje vstup na burzu*. ČTK, 7. 12. 2010.
- ⁴⁶ Křížová, J.: *Gazprom a Vemex se mohou spojit*. Euro, 2010. On-line: (www.euro.cz/detail.jsp?id=25904).
- ⁴⁷ *Viliam Sivek prodal Rusům síť hotelů EuroAgentur*. Finanční noviny, 19. 12. 2010. On-line: (www.financninoviny.cz/zpravy/viliam-sivek-prodal-rusum-sit-hotelu-euroagentur/572121).
- ⁴⁸ *Объединенные машиностроительные заводы*. On-line: (www.omz.ru/).
- ⁴⁹ *Vicepremiér Žukov: Rusko čeká vítězství v tendru o Temelín*. ČTK, 19. 10. 2010.
- ⁵⁰ *V temelínském reaktoru nahradilo americké palivo ruské*. ČTK, 18. 8. 2010.
- ⁵¹ *Potvrzeno: ČEZ pustil do tendru na větší Temelín všechny zájemce*. iHNED, 19. 2. 2010. On-line: (ekonomika.ihned.cz/c1-40635960-cez-pustil-do-tendru-na-temelin-vsechny-zajemce?keepThis=true&TB_iframe=true&height=600&width=650).
- ⁵² *Nečas: O odkladu dostavby Temelína rozhodne až vláda, ne střední management ČEZ*. ČT24, 13. 10. 2010. On-line: (www.ct24.cz/ekonomika/104190-necas-o-odkladu-dostavby-temelina-rozhodne-az-vlada-ne-stredni-management-cezu/).
- ⁵³ *Rusové na rozdíl od konkurence už měsíc vědí, že se dostavba Temelína zpozdí*. iHNED, 13. 10. 2010. On-line: (ekonomika.ihned.cz/c1-47074950-rusove-na-rozdil-od-konkurence-uz-mesic-vedi-ze-se-dostavba-temelina-zpozdi).
- ⁵⁴ *Ministr Kocourek odstartoval plynovod Gazela, napojí ČR na Nord Stream*. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, 2010. On-line: (www.mpo.cz/dokument79751.html).
- ⁵⁵ *Kolář: Vztahy s Ruskem by měly být korektní, ale ne podlézavé*. ČTK, 6. 6. 2010.
- ⁵⁶ *Vehyslanec: Medveděv by mohl Prahu navštívit do roku a půl*. ČTK, 2. 9. 2010.
- ⁵⁷ *Nové kontrakty v Tatarstánu otevírá právě podepsaná smlouva*. Ministerstvo průmyslu a obchodu, 2010. On-line: (www.mpo.cz/dokument80017.html).
- ⁵⁸ *Akční plán pro Rusko*. BusinessInfo.cz. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/rubrika/rusko/1000580/).
- ⁵⁹ Tamtéž.
- ⁶⁰ *Náměstek ministra na jednání v Moskvě*. Ministerstvo obrany České republiky, 2010. On-line: (www.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/namestek-ministra-na-jednani-v-moskve-48356/).
- ⁶¹ *Účast ministra obrany na americko-ruském summitu v Praze*. Ministerstvo obrany České republiky, 2010. On-line: (www.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/ucast-ministra-obrany-martina-bartaka-na-americko-ruskem-summitu-v-praze-38683/).
- ⁶² *Martin Barták: Rusko vnímáme jako partnera ke spolupráci*. Ministerstvo obrany České republiky, 21. 4. 2010. On-line: (www.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/martin-bartak-rusko-vnimame-jako-partnera-ke-spolupraci-39026/).

- ⁶³ *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 6. volební období: Zápis z 5. schůze Výboru pro evropské záležitosti konané 27. 10. 2010*. On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=66212).
- ⁶⁴ *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 3. schůze, část 33, 10. 8. 2010*. On-line: (www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/003schuz/s003033.htm).
- ⁶⁵ *Summit Rusko–USA sledovalo v televizi celkem 1,5 milionu diváků*. ČTK, 9. 4. 2010.
- ⁶⁶ *Obama a Medveděv potvrdili schůzku v Praze*. iHNED.cz, 25. 3. 2010. On-line: (hn.ihned.cz/c1-41758230-obama-a-medvedev-potvrdili-schuzku-v-praze); *Obama osobně si přál, aby novou smlouvu s Ruskem podepsal v Praze*. iHNED.cz, 1. 4. 2010. On-line: (domaci.ihned.cz/c1-42138570-obama-prijede-do-prahy-potvrdit-prvni-krok-na-ceste-k-vizi-bezjaderneho-sveta).
- ⁶⁷ *Odpověď prezidenta republiky na otázky MF Dnes týkajících se podpisu Smlouvy mezi Ruskou federací a Spojenými státy americkými o omezení strategických jaderných zbraní, 7. 4. 2010*. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2548).
- ⁶⁸ *Roman Joch: Netlačme na ratifikaci START*. iHNED.cz, 25. 11. 2010. On-line: (hn.ihned.cz/c1-48304290-netlacme-na-ratifikaci-start).
- ⁶⁹ *MMF: Tahounem růstu bude příští rok Čína, ale globální tempo bude pomalejší*. iHNED.cz, 6. 10. 2010. On-line: (ekonomika.ihned.cz/c1-46874180-mmf-tahounem-rustu-bude-pristi-rok-cina-ale-globalni-tempo-bude-pomalejsi).

Kapitola 10

Státy východní dimenze Evropské politiky sousedství v české zahraniční politice

Petra Cibulková

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE EVROPSKÉ POLITIKY SOUSEDSTVÍ: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

České předsednictví Rady Evropské unie (EU) v první polovině roku 2009 a zahájení Východního partnerství jako jedné z jeho hlavních priorit zvýšily pozornost, kterou česká zahraniční politika do té doby věnovala zemím východní Evropy.¹ Po skončení předsednictví EU a v souvislosti s vnitropolitickou situací (pádem vlády a přípravou parlamentních voleb původně plánovaných na podzim 2009) zahraničněpolitická témata výrazně ustoupila do pozadí. Vývoj české zahraniční politiky a bilaterálních vztahů se zeměmi východní dimenze Evropské politiky sousedství (ENP) ve druhé polovině roku 2009 nicméně naznačoval, že tento region si své místo mezi českými prioritami zachová. Rok 2010, včetně nových koncepčních dokumentů relevantních pro zahraniční politiku ČR, ukazují, že Česká republika považuje projekt Východního partnerství a posílení vztahů s jeho účastnickými zeměmi za důležitou součást nejen své, ale i evropské „východní politiky“.

Posílení významu zemí východní Evropy z hlediska priorit české zahraniční politiky se projevilo v nové *Koncepci zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období 2010–2017* přijaté v květnu 2010. Pozici dlouhodobé priority zahraniční rozvojové spolupráce se zemí Východního partnerství zachovalo Moldavsko. Do nově definované kategorie tzv. prioritních zemí bez programu spolupráce (střednědobé priority) byla oproti předchozí koncepci ale zařazena i další země Východního partnerství – Gruzie. Důvodem je podle Koncepce návaznost na rekonstrukční pomoc zahájenou Českou republikou po rusko-gruzinském konfliktu v roce 2008.²

Rozšíření záběru v duchu Východního partnerství naopak nepřinesla aktualizace *Koncepce transformační politiky ČR*, resp. *Programu transformační politiky* přijatého

v červenci 2010. Podobně jako v předchozím období Program mezi priority transformační spolupráce řadí čtyři ze sedmi zemí Východního partnerství – Bělorusko, Gruzii, Moldavsko a Ukrajinu.³

Do roku 2010 vstupovala Česká republika s úřednickou vládou pod vedením Jana Fischera, která si ve svém programovém prohlášení z června 2009 kladla za cíl mj. jiné „*usilovat o další rozvíjení iniciativ, které byly spuštěny za českého předsednictví*“.⁴ Již tato zmínka znamenala určitý posun oproti předchozímu období. Vláda M. Topolánka, resp. její programové prohlášení z ledna 2007 sice českému předsednictví Rady EU vyčlenilo samostatnou část, země východní Evropy se ovšem neobjevily ani mezi předpokládanými prioritami předsednictví, ani v další části prohlášení k zahraniční a bezpečnostní politice ČR.⁵ Explicitní zařazení zemí východní Evropy a rozvoje vztahů s nimi (s důrazem na projekt Východního partnerství) mezi hlavní priority české zahraniční politiky přineslo až programové prohlášení koaliční vlády premiéra Petra Nečase sestavené po květnových volbách 2010.⁶

Se zeměmi východní dimenze ENP souvisel i růst pozornosti věnované energetické bezpečnosti po plynových krizích z předchozích let, a to jak ze strany ČR, tak EU (viz ročenka 2009). Programové prohlášení vlády P. Nečase z června 2009 mezi klíčovými projekty uvádí plynovod Nabucco, přičemž se zavazuje k jednáním s producentními zeměmi.⁷ V tomto kontextu je možné chápat zájem ČR na posilování vztahů s Ázerbájdžánem, který se v posledních letech projevoval.

Příprava českého předsednictví, resp. stanovení Východního partnerství jako jedné z jeho priorit přispělo rovněž k většímu důrazu na ekonomické příležitosti, které tento region představuje pro české firmy. Dynamický růst bilaterálních ekonomických vztahů v průběhu roku 2008 prakticky se všemi zeměmi regionu ale v roce 2009 negativně ovlivnila světová ekonomická krize.⁸

Místo, které Východní partnerství a většina jeho účastnických zemí zaujaly v oficiální zahraniční politice ČR, se ovšem příliš neprojevuje v politické diskusi k tomuto tématu. Na pořad jednání Sněmovny a Senátu ČR se během roku 2010 dostaly jen v podstatě standardní bilaterální smlouvy a dohody, jež byly bez rozpravy schváleny.⁹ Téma východní Evropy se ostatně nijak výrazněji neobjevovalo ani v předvolební kampani, resp. ve stranických politických programech. Jako sféru českého zájmu východní Evropu označila pouze TOP 09.¹⁰ Projekt Východního partnerství v souvislosti s ochranou lidských práv v Bělorusku a českou rozvojovou spoluprací zmínila ve svém programu Strana zelených (SZ).¹¹ Ochrana lidských práv a její prosazování ve světě, včetně Běloruska, se dostala i do programu Křesťanské a demokratické unie-Československé strany lidové (KDU-ČSL).¹² Občanská demokratická strana (ODS) obsáhleji formulovala své zahraničněpolitické priority jen ve vztahu k Rusku, přičemž státy východní Evropy sloužily jen jako podpůrný argument (invaze do Gruzie a plynová krize na Ukrajině).¹³ Ostatní politické strany (Věci veřejné, Česká strana sociálně demokratická a Komunistická strana Čech a Moravy) se východní Evropě ve svých programech nevěnovaly vůbec. Podobné závěry lze vyvodit i z dotazníků k zahraničněpolitickým prioritám parlamentních stran publikovaných v časopise *Mezinárodní politika* v květnu 2010.¹⁴

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE EVROPSKÉ POLITIKY SOUSEDSTVÍ: AGENDA A UDÁLOSTI

Multilaterální témata

Politika EU – Východní partnerství

V roce 2010 se z iniciativy České republiky konalo několik multilaterálních setkání tematicky zaměřených na Východní partnerství a stejně tak tuto agendu ČR zahrnovala do bilaterálních jednání s dalšími členskými zeměmi EU.

Za španělského předsednictví EU se v lednu 2010 v Madridu uskutečnil seminář „Budoucnost Východního partnerství: výzvy a příležitosti“. Česká republika, reprezentovaná ministrem zahraničních věcí J. Kohoutem, náměstkem ministra pro evropské záležitosti V. Galuškou a českým zástupcem v EBRD P. Štěpánkem, byla společně s Polskem iniciátorem tohoto semináře, původně plánovaného již na rok 2009 (viz ročenka 2009). Setkání se kromě zemí zapojených do Východního partnerství účastnili i zástupci Ruska, Turecka, USA, mezinárodních finančních institucí, občanské a akademické sféry.¹⁵

Během návštěvy ministra Kohouta v Německu v březnu 2010 bylo Východní partnerství jedním z hlavních bodů jednání. Společný článek ministrů Kohouta a Westerwelleho zveřejněný ve *Financial Times Deutschland* k Evropské politice sousedství, resp. její východní dimenzi, potvrzoval zájem zapojit do realizace konkrétních projektů v rámci Východního partnerství i další již výše zmiňované aktéry, tj. vedle mezinárodních finančních institucí i sousední země partnerských zemí (jmenovitě Rusko a Turecko). Ze zemí zapojených do Východního partnerství se ministři v článku zmínili konkrétně pouze o Ukrajině. Spíše než o výraz prioritního postavení Ukrajiny pro oba státy šlo o reakci na únorové prezidentské volby na Ukrajině, když vyslovili připravenost Evropy podpořit demokratickou Ukrajinu při provádění politických a ekonomických reforem.¹⁶

18. května uspořádala Carletonova univerzita v Ottavě společně s velvyslancetvými ČR, Polska, Švédska a Delegací EU seminář „Východní partnerství: Zhodnocení nového příspěvku k politice sousedství EU“, kterého se za českou stranu zúčastnil velvyslanec ČR v Kanadě K. Žebrakovský a ředitel Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM D. Král.¹⁷

V souvislosti s parlamentními volbami zůstalo v ČR poněkud stranou pozornosti neformální setkání ministrů zahraničních věcí zemí Východního partnerství, které se konalo 24. 5. 2010 v Sopotech.¹⁸ Hlavním bodem jednání byla původně polská iniciativa, podpořená zeměmi Visegrádské skupiny (V4) během jejich březnového mimořádného summitu k Východnímu partnerství, na vytvoření neformální „Skupiny přátel Východního partnerství“. Toto uskupení by sdružovalo země a organizace do Východního partnerství oficiálně nezapojené, ale které mají zájem se podílet na dílčích projektech realizovaných v rámci partnerství. Činnost Skupiny přátel Východního partnerství byla v září 2010 oficiálně zahájena v Bruselu a účastní se jí USA, Rusko, Turecko, Norsko, Švýcarsko, Kanada, Japonsko, Evropská banka pro obnovu a rozvoj, Evropská investiční banka a Světová banka.¹⁹

Důraz současné české vlády na Východní partnerství v rámci vnějších vztahů EU se projevil i na summitu EU v září 2010. Podle vyjádření premiéra Nečase právě Česká republika iniciovala zahrnutí zmínky o tomto projektu do závěrečného shrnutí ze summitu, což by mělo přispět k zachování pozice Východního partnerství jako jednoho ze strategických zájmů vnějších vztahů EU.²⁰

Příspěvkem České republiky k implementaci cílů Východního partnerství, který zmiňovala i zpráva Evropské komise pro druhé zasedání ministrů zahraničí Východního partnerství (Brusel, 13. 12. 2010), bylo konání dvou seminářů. Ve dnech 7.–13. listopadu Ministerstvo zahraničních věcí ČR ve spolupráci s Evropskou komisí uspořádalo v Praze pro experty ze zemí Východního partnerství seminář o reformě veřejné správy a podpoře demokratizace na místní a regionální úrovni a ve dnech 13.–17. prosince Ministerstvo spravedlnosti ČR organizovalo na Justiční akademii v Kroměříži seminář o reformě soudnictví.²¹

Ostatní multilaterální aktivity a východní Evropa

V roce 2010 se Česká republika podílela i na přípravě nové makroregionální strategie EU pro dunajský region, která kromě osmi členských zemí EU zahrnuje i šest nečlenských zemí, z toho dvě – Moldavsko a Ukrajina jsou účastnickými zeměmi Východního partnerství. Česká republika předložila svoji pozici k připravované Dunajské strategii EU v březnu 2010. V obecné rovině ČR podpořila využití této strategie jako doplňkového nástroje pro posílení spolupráce s nečlenskými zeměmi, nicméně navrhované prioritní oblasti a konkrétní projekty, které podle ČR měly být do strategie zahrnuté, se zemí Východního partnerství netýkaly.²² Visegrádský rozměr politiky vůči státům východní Evropy je pokryt v kapitole 6 této publikace.

Bilaterální témata

Ukrajina

Koncem roku 2009 se česko-ukrajinské vztahy vyvíjely ve stínu skandálu s udělováním víz na Lvovském konzulátu (viz ročenka 2009). V lednu 2010 tehdejší velvyslanec ČR v Ukrajině Jaroslav Bašta požádal o uvolnění z funkce ze zdravotních důvodů. Jeho jméno se sice objevovalo v médiích ve spojitosti s vízovou aférou, sám Bašta ovšem taková narčení již v říjnu 2009 odmítl. Rovněž ministr zahraničních věcí J. Kohout v souvislosti s rezignací Bašty v lednu 2010 prohlásil, že nemá důvod pochybovat o důvodech, které mu pan velvyslanec sdělil.²³ Od odstoupení J. Bašty se do současnosti post velvyslance na Ukrajině nepodařilo obsadit.

V lednu a únoru se konaly prezidentské volby na Ukrajině. Jejich výsledek – vítězství Viktora Janukovyče – vyvolal diskusi o dalším zahraničněpolitickém směřování Ukrajiny. Česká diplomacie pozitivně hodnotila průběh voleb, který podle ministra Kohouta svědčil o posunu směrem k demokracii. Zároveň v reakci na výsledky voleb vyjádřil zájem České republiky jednat o otázkách společného zájmu s jakoukoli administrativou, která po volbách nastoupí do čela Ukrajiny. Mezi hlavními tématy budoucích jednání jmenoval energetickou bezpečnost, projekt Východního partnerství, bezpečnostní otázky a další směřování Ukrajiny do euroatlantických struktur.²⁴

V březnu se v médiích objevila zpráva o záměru kyjevské radnice prodat budovu, kterou má pronajaté velvyslanectví ČR. Informaci média čerpala ze stranického serveru Bloku Julie Tymošenko a nebylo jasné, zda se nejedná jen o součást vnitropolitického boje. 4. března proto Česká republika předala Ukrajině diplomatickou nótu, ve které žádala objasnění situace ohledně budovy velvyslanectví. Podle vyjádření ukrajinské strany v médiích (4. března) budovy budou nabízeny k prodeji jen po předchozím souhlasu dotčených velvyslanectví, která budou mít zároveň předkupní právo.²⁵

Ve dnech 26.–28. 4. 2010 se senátor Alexandr Vondra a velvyslanec se zvláštním posláním pro otázky energetické bezpečnosti Václav Bartuška zúčastnili mezinárodního fóra Ukrajina–Evropa v Kyjevě. Bartuška se zároveň sešel i s představiteli ministerstva energetiky Ukrajiny a Naftogazu.²⁶ Během jejich návštěvy (27. dubna) proběhla v ukrajinském parlamentu ratifikace ukrajinsko-ruské smlouvy o prodloužení pronájmu ruské vojenské základny v Sevastopolu, kterou nová prezidentská administrativa V. Janukovyče uzavřela výměnou za snížené ceny dodávek ruského plynu. Ratifikaci smlouvy doprovázely ostré protesty opozičních stran na půdě parlamentu, jež vyvrcholily rvačkou mezi zastánci a oponenty smlouvy. V rozhovoru pro list *Kommersant* Bartuška tuto smlouvu označil za nepochopitelnou z pohledu EU. Vzhledem k tomu, že se jedná o vnitřní záležitost Ukrajiny a Ruska, nelze podle něho ze strany EU očekávat nějakou reakci. V kombinaci s vyhocením situace v ukrajinském parlamentu by to ale, podle jeho názoru, mohlo mít velmi špatný vliv na zájem na Ukrajině investovat.²⁷

Pravděpodobně v souvislosti s přípravou komunálních voleb na Ukrajině a změnami volebního zákona z července 2010, které komplikovaly pozici zejména opozičních bloků a kandidátů, zaslali 12. srpna ministři zahraničních věcí ČR, Polska a Švédska svému ukrajinskému protějšku společný dopis. Ujistili ho v něm o připravenosti podpořit Ukrajinu v jejích evropských aspiracích, ocenili demokratický vývoj v zemi a vyjádřili naději, že průběh komunálních voleb tento vývoj potvrdí.²⁸

Nástup V. Janukovyče na post prezidenta a vytvoření vlády pod vedením Nikoly Azarova byly ve vnitřní politice Ukrajiny doprovázeny ostrými spory zejména s bývalou vládou J. Tymošenkové. Mezinárodní přesah, který se dotýkal i česko-ukrajinských vztahů, tento konflikt získal v souvislosti se zahájením trestního stíhání některých členů bývalé vlády. V říjnu 2010 byl v Praze na základě mezinárodního zatykače zadržen bývalý ministr hospodářství Bohdan Danylyšyn, obviněný na Ukrajině ze zneužívání pravomocí při sjednávání státních zakázek. Na základě rozhodnutí soudu byl umístěn do předběžné vazby do doby rozhodnutí o případném vydání Ukrajině. V polovině listopadu se objevily zprávy, že Danylyšyn požádal v Česku o politický azyl. České ministerstvo zahraničních věcí se nicméně v této kauze nijak neangažovalo, což potvrdila i oficiální návštěva ministra K. Schwarzenberga v Kyjevě 28.–30. listopadu. Případ Danylyšyn nebyl podle vyjádření ministrů zahraničních věcí obou zemí předmětem jednání, přičemž český ministr zdůraznil, že tato záležitost bude řešena podle práva. Nevyloučil zároveň, že Danylyšynovi může být v ČR po posouzení jeho žádosti politický azyl udělen.²⁹

Hlavním tématem jednání v Kyjevě byly zejména možný příspěvek ČR k přibližování Ukrajiny k EU (pomoc při reformě legislativy podle evropských standardů),

energetické otázky (modernizace ukrajinské transportní sítě) a možnosti posílení ekonomické spolupráce (zájem Ukrajiny na spolupráci např. se Škoda Auto). Ministr Schwarzenberg navštívil také Autonomní republiku Krym (ARK), jež má pro ČR především ekonomický potenciál.³⁰ Pravděpodobně i z tohoto důvodu ještě na počátku roku ČR podle (dnes už bývalého) velvyslance J. Bašty plánovala otevřít v Simferopoli honorární konzulát.³¹ K. Schwarzenberg na setkání se zástupci krymské administrativy navrhl uspořádání česko-krymského podnikatelského fóra.³² Vedle ekonomických otázek se hovořilo i o problematice dodržování lidských práv, jedné z priorit české zahraniční politiky. V této souvislosti se český ministr zajímal o postavení Krymských Tatarů a sešel se i s jejich předákem Mustafou Džemilovem. Problémy této menšiny podle ministra trvají.³³

V závěru roku 2010 byly česko-ukrajinské vztahy opět ve znamení vízové problematiky, tentokrát kvůli problémům na ukrajinské straně. Vizová aféra na české straně z roku 2009 měla dohru u pražského soudu, který 18. 6. 2010 rozhodl o povinnosti MZV vrátit poplatky neoprávněně vybrané za registraci přes call-centrum. V reakci na rozsudek vydalo MZV prohlášení, které kladlo důraz na to, že soud nezpochybnil zákonnost řešení náporu žadatelů prostřednictvím call-centra. To je podle prohlášení důležité proto, aby této situace nemohli využívat organizátoři placených pořadníků.³⁴ Právě kvůli aktivitám „zprostředkovatelů“ před konzulátem ČR v Kyjevě podávala česká strana několik stížností, přičemž na konci prosince pohrozila, že pokud ukrajinské úřady nezačnou problém řešit, může dojít k dočasnému uzavření konzulátu nebo zavedení call-centra.³⁵

Z ekonomického hlediska zůstává Ukrajina ze zemí východní dimenze ENP pro ČR nejdůležitějším partnerem. Jako jediná z této oblasti je na seznamu prioritních zemí pro export ČR (2009), přičemž mezi perspektivní obory pro vývoz jsou zařazeny potravinářský průmysl, strojírenství, energetika a technologie pro ochranu životního prostředí. Tomuto postavení Ukrajiny v zahraničně-obchodních vztazích ČR odpovídají i aktivity ekonomické diplomacie. V průběhu roku 2010 se uskutečnily čtyři podnikatelské mise, české firmy měly své zastoupení na mezinárodním Průmyslovém fóru 2010 a dalších investičních fórech organizovaných místní samosprávou. Zástupci Generálního konzulátu ČR v Doněcku se zúčastnili Mezinárodního investičního summitu Donbass Investment Destination. Právě východní Ukrajina je českými subjekty považována za oblast s rostoucím potenciálem. V květnu vstoupil v platnost *Protokol o podpoře a vzájemné ochraně investic mezi ČR a Ukrajinou*. V září proběhlo na Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR česko-ukrajinské podnikatelské fórum.³⁶

V říjnu byl oficiálně zahájen nový twinningový projekt na Ukrajině zaměřený na oblast ekologického auditu. Česká republika, prostřednictvím Ministerstva životního prostředí ČR, v tomto projektu vystupuje jako „junior partner“ rakouské agentury pro životní prostředí. Úspěšně ukončena byla druhá závěrečná fáze projektu v rámci české zahraniční rozvojové spolupráce, který se týkal inventarizace a hodnocení lesních ekosystémů na Ukrajině.³⁷ Na lokálních projektech v Ukrajině se podílí i české nevládní organizace. Na Ukrajinu se zaměřuje např. Arcidiecézní charita Olomouc. V roce 2010 mj. přispěla na vybavení nové moštárny v Kolonii, z jejíhož provozu získá místní partnerská organizace prostředky na své projekty.³⁸

Bělorusko

Česká politika vůči Bělorusku se i v roce 2010 vyznačovala dvojitým zaměřením, jež vyplývá z charakteru politického režimu v Bělorusku a z pozice ČR jako silného kritika nedemokratických praktik Lukašenkovy administrativy. Aktivita ČR se proto soustředí jednak na oficiální vztahy se státní administrativou a jednak na spolupráci a podporu opozičním politickým a občanským subjektům.

V oficiální rovině k zintenzívnění bilaterálních vztahů přispělo zapojení Běloruska do projektu Východního partnerství. Přizvání Běloruska k projektu a jeho účast na zahajovacím summitu partnerství v Praze v květnu 2009 vyvolaly kritické reakce jak ze strany politiků, tak zejména ze strany nevládních organizací na ochranu lidských práv. Toto pozvání bylo výsledkem zájmu Evropské unie, a v souladu s tím i České republiky, o obnovu oficiálního politického dialogu, který se v evropské i české politice projevoval již od roku 2008 (viz ročenka 2009). V bilaterálních česko-běloruských vztazích bylo dokladem tohoto přístupu i obnovení vzájemného diplomatického zastoupení na úrovni velvyslanců. Od roku 2002, kdy Česká republika odmítla udělit Alexandru Lukašenkovi vízum k jeho účasti na summitu NATO v Praze a obě země po diplomatické roztržce své velvyslance stáhly, bylo zastoupení pouze na úrovni charge d'affaires. K normalizaci došlo v letech 2009–2010, když byl nejprve v říjnu 2009 jmenován mimořádným a zplnomocněným velvyslancem ČR v Bělorusku Jiří Karas a o téměř rok později, v září 2010, předal své pověřovací listiny prezidentovi ČR nově jmenovaný běloruský velvyslanec v Praze Vasilij Markovič.³⁹

K výrazné aktivizaci bilaterálních vztahů došlo až od podzimu 2010 v souvislosti s prezidentskými volbami v Bělorusku plánovanými na prosinec 2010. 15. listopadu Prahu navštívil opoziční prezidentský kandidát Uladzimir Njajkljajev, který byl oficiálně přijat ministrem zahraničních věcí K. Schwarzenbergem.⁴⁰ Ve dnech 17.–19. listopadu navštívili Bělorusko poslanci David Vodrážka a Jan Hamáček (předseda a místopředseda Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny PČR), aby zde podpořili opozici a opoziční prezidentské kandidáty. Oproti původnímu plánu se jednalo o neoficiální cestu, protože organizační výbor sněmovny ji kvůli úsporám odmítl schválit. Náklady proto nakonec hradili organizátoři, tj. sdružení Občanské Bělorusko. D. Vodrážka se v této souvislosti kriticky vyjádřil pro *Parlamentní listy*: „*Že jsme nedostali svolení pro oficiální cestu od sněmovny, je poměrně nepříjemná věc. Navíc, když Česká republika oficiálně prohlašuje, že podporuje demokratizaci a lidská práva.*“⁴¹ Právě kvůli hlavnímu cíli cesty, tj. podpoře demokratické opozice Běloruska, která je dlouhodobou prioritou české zahraniční politiky, se (nakonec) soukromé iniciativě obou poslanců dostalo pochvaly ze strany ministerstva zahraničních věcí. Kromě setkání se zástupci běloruské opozice se uskutečnila i formální schůzka s místopředsedou běloruského parlamentu V. Guminskym kvůli možnostem českých podnikatelských subjektů investičně se podílet na plánované privatizaci části běloruského státního sektoru.⁴²

Prezidentské volby v Bělorusku, které se konaly 19. 12. 2010, dopadly podle očekávání Lukašenkovým vítězstvím. Násilné potlačení demonstrací, jež proti zmanipulovaným volbám v Minsku propukly, vyvolalo negativní reakce ze zahraničí, včetně ČR. Ještě téhož dne vydalo Ministerstvo zahraničních věcí ČR oficiální prohlášení,

v němž se ztotožnilo s předběžným hodnocením voleb ze strany OBSE jako nesplňujících demokratické standardy. Zároveň v prohlášení vyjádřilo znepokojení nad nadměrným použitím síly proti demonstrantům a zadržením opozičních aktivistů, včetně kandidátů, a vyzvalo běloruské úřady k maximální zdrženlivosti.⁴³ Tvrdost zásahu běloruského režimu proti opozici znovu oživil diskusi o vhodné strategii EU vůči Bělorusku. Od roku 2008 Evropská unie začala zmírňovat sankce proti představitelům běloruské státní administrativy uvalené po zmanipulovaných volbách v roce 2006 a snažila se dosáhnout dílčího uvolňování režimu v politické a ekonomické oblasti prostřednictvím politického dialogu. Prosincové volby a následné represe tento přístup zpochybnily a vyvolaly požadavky na opětné uvalení sankcí proti představitelům běloruského režimu. Pozici české zahraniční politiky k otázce dalšího směřování politiky EU vůči Bělorusku jasně vyjádřil ministr zahraničí K. Schwarzenberg jako jeden ze spoluautorů článku *Lukashenko the Loser* zveřejněného 23. prosince v *International Herald Tribune*. Podle K. Schwarzenberga a dalších tří ministrů zahraničních věcí států Evropské unie – C. Bildta (Švédsko), R. Sikorského (Polsko) a G. Westerwelleho (Německo) situace v Bělorusku je horší než pokusy Miloševiče o udržení režimu v Srbsku v roce 2000 a vyvolává vzpomínky na zavedení stanného práva v Polsku v roce 1981. Evropa podle nich nesmí mlčet a musí se nyní více angažovat na straně běloruských demokratických sil. Pokračování sbližování s Lukašenkem naopak označili za ztrátu času a peněz.⁴⁴ Dalo se tedy očekávat, že právě tyto země budou prosazovat obnovení sankcí proti běloruskému režimu ze strany EU (jednání proběhla v lednu 2011).

Posun v postojích České republiky směrem k dialogu s běloruskou státní administrativou, ke kterému došlo v letech 2008–2009, se projevil i v bilaterálních jednáních o ekonomických otázkách. Bělorusko sice není zařazené mezi prioritní země pro vývoz ČR, ale MZV jej v rámci projektů ekonomické diplomacie zařadilo mezi „*země s dlouhodobými vzájemnými tradicemi spolupráce, resp. s dalšími politickými aspekty*“.⁴⁵

V květnu (5.–6.) proběhlo v Minsku 2. zasedání česko-běloruské mezivládní komise zřízené na základě *Dohody o hospodářské, průmyslové a vědecko-technické spolupráci* v lednu 2009.⁴⁶ Jedním z výsledků zasedání bylo podepsání Memoranda o porozumění mezi společnostmi MERO ČR a GUP Gomeltransněfť Družba, které má zjednodušit výměnu informací týkajících se přepravy ruské ropy do ČR ropovodem Družba. Dohoda s Běloruskem je poslední z řady podobných smluv se zeměmi, jimiž ropovod Družba prochází (Rusko, Ukrajina, Slovensko), a završuje tak budování systému včasného varování. Přímé dohody s partnerskými společnostmi začaly být uzavírány v reakci na zastavení dodávek v roce 2007 s cílem posílit energetickou bezpečnost ČR.⁴⁷ Jednání v Komisi se rovněž týkalo běloruského zadlužení vůči ČR. Právě ustavení společné komise umožnilo v roce 2009 znovuotevřít jednání o této otázce, jejíž řešení bylo od roku 2001 zablokované. Do roku 2010 vstupovalo Bělorusko s dluhem vůči ČR ve výši téměř 33 mil. Kč.⁴⁸ Běloruská strana při jednání v květnu 2010 potvrdila svoji připravenost dluh řešit, přičemž má zájem na jeho splacení formou dodávek zboží. Tento postup v současnosti čeká na schválení českou vládou.⁴⁹ V rámci jednání Komise byl důležitý i podpis (11. srpna) *Protokolu k česko-běloruské smlouvě*

o zamezení dvojího zdanění uzavřené v roce 1996 (platnost od 1998), který zajišťuje výměnu informací v daňové oblasti a zavádí zlepšení podmínek pro podnikatelské subjekty v podobě nižšího zdanění dividend a licenčních poplatků.⁵⁰

Mezivládní jednání o ekonomických otázkách byla doprovázena i aktivitami, jejichž cílem je zvýšení investičních příležitostí českých podniků v Bělorusku. 26.–30. dubna proběhla podnikatelská mise do Brestské oblasti (projekt ekonomické diplomacie č.74/2010), 11.–14. května měla ČR poprvé oficiální expozici na Běloruském průmyslovém fóru (BELPROMENERGO). V rámci Mezinárodního strojírenského veletrhu v Brně proběhl 15. září Běloruský business den. Větší informovanost o obchodních příležitostech podpořili specializované semináře k Bělorusku organizované na MPO.⁵¹

Vzhledem k charakteru politického režimu v Bělorusku se Česká republika i prostřednictvím českých nevládních organizací soustředí v rámci rozvojové a transformační spolupráce na projekty v oblasti ochrany lidských práv a podpory demokracie. Mezi nejaktivnější v tomto ohledu patří Občanské Bělorusko a Člověk v tísni.⁵²

Gruzie

Rusko-gruzínský konflikt v roce 2008, při kterém Česká republika (s výjimkou prezidenta V. Klause) zastávala jasně progruzínský postoj, a následné zahájení rekonstrukční pomoci Gruzii vedly k nárůstu intenzity bilaterálních vztahů v politické, humanitární i ekonomické oblasti (viz ročenka 2009). V roce 2010 česko-gruzínské bilaterální vztahy nezaznamenaly zásadní komplikace. Jednání na ministerské úrovni se týkala především české podpory integrace Gruzie do NATO a posílení jejích vztahů s EU. Významnou oblastí jednání byly rovněž možnosti prohloubení ekonomické spolupráce. Vývoj v Gruzii probíhal v roce 2010 bez významnějších otřesů, snad kromě přípravy nové gruzínské ústavy, kterou v dílčích bodech kritizovala např. Rada Evropy. Relativně klidný vývoj se proto projevil i v podobě standardních bilaterálních vztahů s ČR. Výraznější reakci české strany nevyvolala ani aféra kolem odvyšlání falešné zprávy o napadení Gruzie Ruskem 13. 3. 2010, v níž byly použity i záběry českého velvyslance v Gruzii Ivana Jestřába ze srpna 2008.

Na konci března měl bývalý prezident V. Havel v Gruzii převzít vyznamenání od gruzínského prezidenta Michaila Saakašviliho, který již v předchozím období oceňoval Havlův požadavek, aby EU jasně označila za agresora v konfliktu z roku 2008 Rusko. Havlova cesta do Tbilisi byla nakonec kvůli jeho nemoci zrušena.⁵³

V průběhu summitu o jaderné bezpečnosti ve Washingtonu 12.–13. 4. 2010 se v rámci bilaterálních jednání premiér J. Fischer sešel s prezidentem Saakašvilim. Hovořili mj. i o možnostech úvěrování účasti českých firem na rekonstrukci lékařských zařízení v Gruzii. 23.–24. dubna jednal gruzínský vicepremiér a ministr pro euroatlantickou integraci G. Baramidze v rámci své návštěvy ČR s ministrem pro evropské záležitosti J. Chmielem a ministrem obrany M. Bartákem.⁵⁴ Svou podporu prohloubení vztahů Gruzie s EU vyjádřila česká diplomacie v předvečer zasedání ministrů zahraničí EU k této otázce. 25. 10. 2010 uspořádal K. Schwarzenberg v budově českého velvyslanectví v Lucemburku společnou snídani, které se účastnili ministr zahraničních věcí Gruzie G. Vašanadze, komisař EU pro rozšíření a evropskou politiku sou-

sedství Š. Füle, zvláštní představitel EU pro Jižní Kavkaz P. Semneby a ministři zahraničních věcí států tzv. Nové skupiny přátel Gruzie (2005), již je ČR rovněž členem. Česká republika, Litva a Polsko připravily pro následné zasedání ministrů zahraničí EU návrhy na posílení vztahů EU–Gruzie.⁵⁵ G. Baramidze navštívil ČR znovu 24.–26. 11. 2010. Při setkání s ministry Schwarzenbergem a Vondrou byly mj. hodnoceny výsledky summitu NATO (19.–20. listopadu).⁵⁶

Přestože význam Gruzie pro ČR od roku 2008 vzrostl i v ekonomické oblasti, nelze objem vzájemného zahraničního obchodu s Gruzii srovnávat s Ukrajinou, Ázerbájdžánem ani Běloruskem.⁵⁷ Z hlediska investiční aktivity zůstává ČR pro Gruzii důležitým partnerem, a to od roku 2007, kdy se ČR díky podílu firmy Energo-Pro na privatizaci gruzínských podniků dostala na první místo.⁵⁸ V prosinci 2010 Energo-Pro rozšířila své aktivity v gruzínském energetickém sektoru koupí plynové elektrárny v Tbilisi.⁵⁹ Investice v hodnotě 45 mil. USD znamenala opětne zařazení České republiky mezi nejvýznamnější investory v zemi.⁶⁰ I z tohoto hlediska je důležitá *Smlouva o podpoře a vzájemné ochraně investic*, podepsaná v srpnu 2009 a v prosinci 2010 ratifikovaná českou stranou.

Gruzie je v české zahraniční spolupráci zařazena mezi střednědobé priority. V roce 2010 bylo plánováno a realizováno celkem sedm projektů v oblasti zdravotnictví, rozvoje venkovských oblastí a podpory zemědělství, podpory drobného podnikání a komunit, transformační spolupráce, životního prostředí, energetiky, vody a sanitační, podpory mezinárodních organizací a malých lokálních projektů. Na realizaci těchto aktivit se podílí nejen Česká rozvojová agentura, ale i řada nevládních organizací (Charita ČR, Člověk v tísni, České centrum fundraisingu, Organizace pro pomoc uprchlíkům, Transparency International, Agora Central Europe, Adra, IOM a Asociace pro děti trpící leukémií).⁶¹

Moldavsko

Moldavsko se od roku 2009 potýká s vnitropolitickou nestabilitou, která je způsobena patovým rozložením sil mezi komunistickou stranou a opozicí neumožňující ani jedné straně prosadit svého kandidáta na post prezidenta. Vzhledem k nastavení politického systému tato situace vede k opakovaným parlamentním volbám (již třikrát během posledních dvou let). Od voleb v dubnu 2009 nicméně zemi vede prodemokraticky orientovaná vláda, jež má zájem se aktivně účastnit na projektech přibližování k EU.

Ačkoli by se z intenzity bilaterálních setkání na vyšší úrovni mohlo zdát, že z politického hlediska je význam Moldavska pro ČR nižší, hraje Moldavsko v české zahraniční politice významnou roli. Prakticky jediným významnějším momentem v roce 2010 byla účast ČR v uskupení zemí podporujících Moldavsko v jeho evropských aspiracích (*Group of the European Action of the Republic Moldova*) vytvořeném 25. 1. 2010 z iniciativy Rumunska.⁶² Třetí zasedání této skupiny v Kišiněvě 30. 9. 2010 bylo zároveň příležitostí k bilaterálnímu setkání ministra Schwarzenberga s jeho moldavským protějškem. Při této příležitosti Moldavsko a ČR podepsaly *Memorandum o spolupráci v oblasti evropské integrace*, které má posílit smluvní základnu česko-moldavské spolupráce v této oblasti (ČR již v říjnu 2009 převzalo ve vztahu k Moldavsku roli zastupujícího koordinátora EU). Uzavřena byla rovněž Dohoda o spolu-

práci v oblasti školství, kultury, mládeže a sportu. Během své návštěvy v Moldavsku se ministr seznámil i s rozvojovými projekty, jež ČR v zemi realizuje.⁶³ Moldavsko je zařazeno mezi priority české zahraniční rozvojové spolupráce. Projekty se sektorově zaměřují na životní prostředí (např. obnovení systému nakládání s odpadními vodami na lokální úrovni, varovný povodňový a monitorovací systém na řece Prut), sociální péči (rozvoj domácí pečovatelské služby) a vzdělávání (program předškolní přípravy dětí s postižením a speciálními potřebami). Na realizaci projektů se podílí i neziskové organizace, např. Charita ČR či Adra.⁶⁴ Jednou z priorit je Moldavsko i v rámci transformační spolupráce.

Ázerbájdžán a Arménie

Plynová krize z roku 2009 a projekt plynovodu Nabucco zvýšily význam Ázerbájdžánu v české zahraniční politice (viz ročenka 2009). I proto se ČR rozhodla posílit svoji přítomnost v zemi a otevřít v Baku samostatné zastoupení. Zastupitelství zahájilo svou činnost v listopadu 2009, v březnu 2010 začal provoz konzulární sekce. Oficiálně přijel velvyslanectví v Baku otevřít ministr zahraničních věcí J. Kohout 13. 5. 2010.⁶⁵ Ve svém projevu označil oblast jižního Kavkazu za prioritní region české zahraniční politiky a Ázerbájdžán za velmi důležitého partnera v něm. Vzhledem k blížícím se volbám v separatistické mezinárodně neuznávané republice Náhorní Karabach (23. května) se ministr Kohout vyjádřil i k této otázce s tím, že řešení konfliktu musí být nalezeno podle norem mezinárodního práva, včetně zásady územní celistvosti států, tj. při respektování mezinárodně uznávaných hranic Ázerbájdžánu.⁶⁶ V zapojení Ázerbájdžánu do Východního partnerství ministr viděl možnost dosáhnout posunu v důležitých oblastech, jako jsou vláda práva, ochrana lidských práv a demokratizace.⁶⁷ Následující den se J. Kohout setkal s nejvyššími představiteli Ázerbájdžánu, včetně prezidenta Alijeva. Podepsána byla smlouva o letecké dopravě, a to mj. i v souvislosti s plánovaným zavedením přímého leteckého spojení mezi Prahou a Baku. To od července 2010 zajišťuje ázerbájdžánská letecká společnost AZAL.⁶⁸

Z ekonomického hlediska je pro ČR Ázerbájdžán ze zemí Východního partnerství důležitým partnerem. Obrat vzájemného obchodu je druhý nejvyšší po Ukrajině, což je dáno především podílem Ázerbájdžánu na dodávkách ropy do ČR. Zájem české strany na rozšíření možností českých subjektů v Ázerbájdžánu se projevil v zahrnutí podnikatelské mise do této země mezi projekty ekonomické diplomacie pro rok 2010 (26.–29. 10. 2010).⁶⁹ Významné zakázky v Ázerbájdžánu získaly v roce 2010 brněnský Siemens Turbomachinery (dodávka turbíny pro spalovnu odpadů v Baku za 190 mil. Kč)⁷⁰ a středočeská firma Linet (dodávka lůžek do zdravotnických zařízení ázerbájdžánské ropného gigantu Socar za 22 mil. Kč).⁷¹

Arménie stojí ze šesti zemí Východního partnerství v české zahraniční politice nejvíce v pozadí, což z pohledu Arménie mohlo prohloubit i otevření zastupitelského úřadu v Baku. Na přelomu dubna a května měl Arménii v rámci své cesty do Asie navštívit premiér J. Fischer. Načasování pravděpodobně souviselo i s plánovaným slavnostním otevřením velvyslanectví v Baku. Kvůli Fischerově nemoci musela být cesta odložena. Premiér se nicméně se svým arménským protějškem sešel nejprve 7. května při jeho návštěvě v Praze⁷² a následně během své cesty do Jerevanu 17.–18.

května. Předmětem jednání byly Východní partnerství a posílení bilaterální smluvní základny, resp. uzavření smlouvy o ochraně investic a zabránění dvojího zdanění. Podobně jako ministr zahraničních věcí Kohout o několik dní dříve v Baku odpovídal i premiér Fischer na tiskové konferenci po jednání na otázku týkající se Náhorního Karabachu. Podle jeho vyjádření je Arménie na správné cestě, přičemž podpořil jednání v rámci tzv. Minské skupiny OBSE a varoval před unáhlenými kroky, které by mohly vyvolat konflikt.⁷³ Podobně jako s Ázerbájdžánem, byla během návštěvy podepsána dohoda o letecké dopravě. Vzhledem k počtu nelegálních migrantů z Arménie v ČR česká strana iniciovala i podpis *Smlouvy o předávání a přebírání protiprávně pobývajících osob*.⁷⁴

Premiéra Fischera doprovázela do Arménie i podnikatelská delegace. Podle Svazu průmyslu a dopravy ČR představují pro české subjekty příležitost rekonstrukce a modernizace metra v Jerevanu financovaná z prostředků Evropské banky pro obnovu a rozvoj a projekty v oblasti vodní energetiky.⁷⁵ V rámci zahraniční rozvojové spolupráce realizovala v roce 2010 s podporou MZV dlouhodobější projekty v Arménii společnost Člověk v tísni (Posílení řízení migračních toků 2009–2012, Prevence obchodování s dětmi 2009–2011).⁷⁶

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE EVROPSKÉ POLITIKY SOUSEDSTVÍ: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Politici a diplomatictí aktéři

Skupina aktérů vztahů České republiky se zeměmi východní dimenze ENP na politické a diplomatické úrovni se od doby přípravy českého předsednictví EU částečně proměnila. Klíčovými zůstává ministerstvo zahraničních věcí a v jeho rámci především Odbor států severní a východní Evropy a Odbor společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU. V souvislosti s posilováním role projektu Východního partnerství v agendě Visegrádské skupiny roste význam spolupráce s Odborem států střední Evropy.

Do vytvoření nové vlády se na koordinaci politiky vůči východní Evropě podílelo i ministerstvo pro evropské záležitosti. Nečasova vláda se rozhodla toto ministerstvo zrušit, nicméně personál zůstal na úřadu vlády vzhledem k záměru premiéra Nečase vytvořit post státního tajemníka pro EU, který by měl koordinaci témat pro jednání v Bruselu na starosti. Případný vznik úřadu státního tajemníka a především jeho možné kompetence v oblasti zahraniční politiky ČR se ale staly spornou otázkou mezi premiérem a ministrem zahraničních věcí Schwarzenbergem. Ten vytvoření takového postu v rámci úřadu vlády odmítá.⁷⁷

Vzhledem k roli energetické spolupráce ve vztazích se zeměmi východní Evropy je důležitý rovněž podíl velvyslance se zvláštním posláním pro energetiku (V. Bartuška). Po nástupu K. Schwarzenberga na post ministra zahraničních věcí byla zahájena příprava reorganizace ministerstva a zahraničních zastoupení ČR s cílem dosáhnout úspor v jejich financování. Změny, které byly schváleny v září 2010 s platností od ledna, resp. února 2011,⁷⁸ by se ale východní dimenze české zahraniční politiky příliš dotknout neměly. Naopak zvýšení významu této regionální priority se v roce

2010 promítlo do posílení personální a organizační struktury její realizace. Východní partnerství získalo v rámci MZV samostatné zastoupení jmenováním velvyslance se zvláštním posláním pro Východní partnerství, kterým se stal Petr Mareš. Nově byl zřízen zastupitelský úřad v Ázerbájdžánu a posíleno bylo i zastoupení ČR v Ukrajině. Původně uvažovaný konzulát v Autonomní republice Krym, o kterém ještě v únoru hovořil bývalý velvyslanec J. Bašta (viz výše), nakonec nahradil honorární konzulát ČR v Charkově, otevřený 10. 12. 2010.⁷⁹

Na realizaci projektů české zahraniční politiky ve východní Evropě se podílí i další odbory MZV, např. Odbor lidských práv a transformační politiky a Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci. V oblasti praktické realizace rozvojových projektů nejen ve východní Evropě je zásadní role České rozvojové agentury, jejímž zřizovatelem je MZV (1. 7. 2010). Důležitou pozici měla i další ministerstva, zejména Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR (ekonomická diplomacie), Ministerstvo financí ČR (oblast ochrany investic a zamezení dvojího zdanění) a Ministerstvo vnitra ČR (vízová problematika). Vzhledem k množství aktérů, kteří se podílejí na přípravě a realizaci dílčích projektů, funguje od července 2009 pracovní mezirezortní podskupina Východní partnerství.⁸⁰

Ekonomičtí aktéři

Ekonomické a obchodní aktivity České republiky jsou na státní úrovni podporovány ministerstvem zahraničních věcí prostřednictvím obchodně-ekonomických úseků zastupitelských úřadů a Českých center. Důležitá je role MPO a jejích příspěvkových organizací CzechTrade a CzechInvest. Ve spolupráci s Hospodářskou komorou ČR zahájila agentura CzechTrade v roce 2010 program „Společná účast na specializovaných výstavách a veletrzích v zahraničí“, díky němuž mohou české firmy získat příspěvek na náklady spojené s účastí na veletrzích.⁸¹ S výjimkou Ukrajiny, která je z ekonomického hlediska nejvýznamnějším partnerem ČR, nemá CzechTrade v zemích východní dimenze ENP přímé zastoupení prostřednictvím zahraniční kanceláře. Podobně i v případě agentury CzechInvest se ve vztahu ke sledovanému regionu rozvíjely vztahy výhradně s Ukrajinou (spolupráce s agenturou InvestUkraine).⁸² Důležitou službu zájemcům o spolupráci s východní Evropou poskytuje server *BusinessInfo.cz*, i když i tady je patrná rozdílná intenzita dosavadních bilaterálních vztahů a v objemu a aktualizaci informací u některých zemí regionu zůstávají rezervy. Významná je proto činnost Komory SNS, která se aktivně podílí na přípravě a realizaci podnikatelských misí do východní Evropy a zprostředkovává informace z regionu.

V roce 2010 pokračovala diskuse o novém organizačním modelu, který by vedl k efektivnějšímu prosazování ekonomické diplomacie, přičemž zásadní bude především rozdělení kompetencí mezi MZV a MPO. Ministr průmyslu a obchodu Martin Kocourek by rád prosadil větší vliv svého úřadu na velvyslanectví, tj. MPO by jako ekonomické ministerstvo mělo zajišťovat, aby velvyslanci prosazovali v zahraničí prioritní ekonomické zájmy ČR. S ohledem na potřebu vybudovat silnou a jednotnou síť služeb pro firmy hledající v zahraničí ekonomické příležitosti je podle něj třeba uvažovat i o nové roli agentury CzechTrade.⁸³

Na budování pozitivního obrazu České republiky v regionu se mj. zaměřuje i agentura CzechTourism, příspěvková organizace ministerstva pro místní rozvoj. Důležité jsou i aktivity nevládních organizací v oblasti rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (viz část bilaterální vztahy).

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE EVROPSKÉ POLITIKY SOUSEDSTVÍ VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Tak jako v minulých letech roli při zvyšování veřejného povědomí o východní Evropě hrálo jen několik výzkumných institucí a nezávislých think-tanků (viz ročenka 2009). Mezi nejaktivnější je možné zařadit Asociaci pro mezinárodní otázky, Institut pro evropskou politiku – Europeum, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně, Pražský institut bezpečnostních studií a Ústav mezinárodních vztahů, které v průběhu roku uspořádaly řadu tematických konferencí a přednášek. Na jejich webových stránkách jsou také přístupné odborné články a analýzy věnované zemím a regionu východní Evropy. Z hlediska obecného veřejného povědomí o regionu jsou důležitá vystupování jejich pracovníků v médiích.

Zastoupení tématu východní Evropy v českých médiích bylo nicméně i v roce 2010 relativně nízké. Větší prostor byl věnován jen dílčím událostem, např. ukrajinským prezidentským volbám a dalšímu zahraničněpolitickému směřování Ukrajiny či případu B. Danylyšyna. V závěru roku média obšírněji komentovala situaci v Bělorusku před a po prezidentských volbách. V této souvislosti se pozornosti dostalo i české politice na podporu běloruské opozice, resp. při ochraně lidských práv a demokratizace obecně. Východní partnerství se v českých médiích objevovalo spíše jako doplňková informace k běžným zpravodajským přehledům událostí z regionu. Role České republiky se v tomto případě omezovala na zmínku o zahájení programu v době českého předsednictví EU. Termín „Evropská politika sousedství“ zazníval téměř výhradně ve spojitosti s postem Š. Füleho, často ovšem zkrácovaného na komisiát „pro rozšíření“.

ZÁVĚR

Vývoj české zahraniční politiky v roce 2010 potvrdil, že bez ohledu na změnu vlády v průběhu roku, se státy východní dimenze ENP a projekt Východního partnerství stabilizovaly jako jedna ze základních priorit. Od českého předsednictví EU výrazně posílila multilaterální rovina vztahů se zeměmi regionu, a to jak z hlediska aktivit ČR v rámci EU, tak spolupráce v rámci Visegrádské skupiny. Nadcházející maďarské a polské předsednictví pravděpodobně tento trend potvrdí, i když právě v této souvislosti lze očekávat přebírání iniciativy ze strany Polska. Česká republika by se proto měla zaměřit na zachování své role zejména prostřednictvím spolupráce se státy V4. Předsednictví Visegrádské skupiny od druhé poloviny roku 2011, tj. souběžně s polským předsednictvím Rady EU, k tomu vytváří velmi dobré předpoklady.

Bilaterální vztahy se státy východní dimenze ENP zůstaly i nadále diferencované. Jednotlivé země regionu jsou v české politice prioritní v rozdílných oblastech – Ukrajina a Bělorusko z ekonomického hlediska, spolu (nově) s Ázerbájdžánem i z hlediska energetické bezpečnosti, Moldavsko a Gruzie z hlediska rozvojové spolupráce. Stranou pozornosti české zahraniční politiky stojí Arménie. Česká politika v tomto směru odráží priority na úrovni EU. Ve vztahu k Bělorusku Česká republika po roce 2008 přejala unijní politiku dialogu s Lukašenkovým režimem, nicméně vývoj na konci roku 2010 ukázal, že si (i v rámci EU) hodlá zachovat iniciativní roli v politice na ochranu lidských práv, která je dlouhodobě jednou z profilových a uznávaných aktivit ČR.

V české zahraniční politice vůči státům východní dimenze ENP se také začínají více projevovat unijní projekty, jež mají posílit energetickou bezpečnost Evropy. Na jedné straně vedl zájem o aktivní účast v těchto projektech ke zvýraznění role Ázerbájdžánu v české zahraniční politice. Na straně druhé ale v energetické spolupráci může znamenat menší angažovanost ČR vůči Ukrajině a Bělorusku, se kterými tyto projekty nepočítají. Východní Evropa se v této oblasti dostává výrazněji do pozadí vztahů se zeměmi západního Balkánu a dynamika dialogu o energetických otázkách zůstává závislá na výskytu krizových situací, jako byla plynová krize v roce 2009.

Celkově lze říci, že zahraniční politika České republiky se ve vztahu ke státům východní Evropy formuje v souladu s obecným přístupem a prioritami Evropské unie k tomuto regionu. Tomu odpovídá i snaha ČR zapojit do dílčích projektů realizovaných v rámci Východního partnerství Rusko a oslabit tak jeho vnímání tohoto projektu jako antiruského. Oporu pro své iniciativy se ČR snaží získat spoluprací se státy, které se na východní Evropu zaměřují dlouhodobě, tj. především Německem, Polskem a Švédskem.

V institucionálním zajištění politiky se státy východní dimenze ENP nedošlo v roce 2010 k zásadnímu posunu, tj. její realizace zůstala stejně jako v předchozích letech v gesci několika ministerstev (v případě MZV i různých odborů) a jimi spravovaných agentur. Vývoj diskuse o novém modelu ekonomické diplomacie přitom ukazuje na trvajícím problému vymezení kompetencí zejména mezi MZV a MPO. Vytvoření postu velvyslance se zvláštním posláním pro Východní partnerství znamená zlepšení možnosti koordinace činnosti jednotlivých odborů v rámci MZV. V kombinaci se záměrem premiéra jmenovat státního tajemníka pro EU na úřadu vlády to ale představuje další prostor pro kompetenční spory, zejména ve vztahu k Bruselu.

Angažovanost ČR vůči státům východní Evropy se nepochybně zvyšuje v politické, ekonomické i rozvojové oblasti a k jejímu dobrému jménu v regionu výrazně přispívá i činnost českých nevládních organizací. O to více pozornosti by mělo být věnováno zvýšení veřejného povědomí o tomto směru české zahraniční politiky. Dostupnost a úplnost informací např. o probíhajících i plánovaných ekonomických a rozvojových projektech negativně ovlivňuje roztržičnost agendy mezi jednotlivé aktéry. Soustředění či alespoň provázání informací o regionu a aktivitách ČR jako celku by mohlo přispět k jejich zviditelnění a tím i zvýšení zájmu o region ze strany veřejnosti a podnikatelských subjektů.

Poznámky

- ¹ Tulmets, Elsa: Státy východní dimenze Evropské politiky sousedství v České zahraniční politice. In: Kořan, Michal (ed.): *Zahraniční politika České republiky v roce 2009. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010, s. 204–218 (dále viz ročenka 2009).
- ² *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017*. MZV ČR, s. 13–14. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/aktualne/koncepce_zrs_cr_2010_2017.html).
- ³ *Popis programu transformační spolupráce*. MZV ČR, s. 1. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/transformacni_spoluprace_1/koncepce_transformacni_spoluprace.html).
- ⁴ *Programové prohlášení vlády ČR*. Tyden.cz, 29. 5. 2009. On-line: (www.tyden.cz/rubriky/domaci_programove-prohlaseni-vlady-cr_122187.html).
- ⁵ *Programové prohlášení vlády* (M. Topolánka). Vlada.cz, 17. 1. 2007. On-line: (www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20780).
- ⁶ *Programové prohlášení Vlády České republiky*. Vlada.cz, 4. 8. 2010, s. 12. On-line: (www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf).
- ⁷ Tamtéž, s. 37.
- ⁸ *Statistika zahraničního obchodu*. Český statistický úřad. On-line: (apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO).
- ⁹ Viz záznamy z jednání obou komor Parlamentu ČR a relevantních výborů.
- ¹⁰ *Zahraniční politika. Volební program TOP 09 s podporou Starostů*, 2010. On-line: (www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/zahranicni-politika-1352.html).
- ¹¹ *Volební program Strany zelených: volby do Poslanecké sněmovny 2010*. On-line: (www.zeleni.cz/underwood/download/files/sz-volebni-program-2010.pdf).
- ¹² *Volební program 2010–2014*, KDU-ČSL, 2010. On-line: (www.kdu.cz/Kdu/media/Kdu/Volby/KDU_program.pdf).
- ¹³ *Řešení, která pomáhají*. Podrobný volební program ODS, 2010. On-line: (www.ods.cz/volby2010/data/soubory-ke-stazeni/182/volebni-program-velky.pdf).
- ¹⁴ *Česká zahraniční politika z pohledu parlamentních stran*. Mezinárodní politika, 5/2010, s. 24–28.
- ¹⁵ *Ministr Kohout zahájil v Madridu seminář k Východnímu partnerství*. MZV ČR, 27. 1. 2010. On-line: (www.mzv.cz/.../x2010_01_27_ministr_kohout_zahajil_v_madridu_seminar_k_vychodnimu_partnerstvi2548.html?).
- ¹⁶ „Die Partner im Osten müssen ins Boot“ – Namensartikel von Bundesminister Guido Westerwelle und dem tschechischen Außenminister Jan Kohout in der Financial Times Deutschland, Auswärtiges Amt, 4. 3. 2010. On-line: (www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Interviews/2010/100304-BM-Kohout-FTD.html).
- ¹⁷ *Conference Program*. Centre for European Studies, Carleton University. On-line: (www.carleton.ca/ces/events/EasternPartnership2010/EasternPartnership2010.htm).
- ¹⁸ *Eastern Partnership Foreign Ministers Informal Meeting, Sopot, 24 May 2010*. On-line: (www.msz.gov.pl/Eastern,Partnership,Foreign,Ministers,Informal,Meeting,,Sopot,,24,May,2010,35981.html).
- ¹⁹ *Group of Friends of Eastern Partnership*. Eastern Partnership Community. On-line: (www.easternpartnership.org/eap-institutions/group-friends-eastern-partnership).
- ²⁰ *Necás čeká, že Východní partnerství bude pro EU dál důležité*. ČTK, 22. 9. 2010.
- ²¹ *Implementation of the Eastern Partnership: Report to the meeting of Foreign Affairs Ministers, December 12, 2010*. On-line: (eeas.europa.eu/eastern/docs/eap_meeting_foreign_affairs_131210_en.pdf).
- ²² *EU strategy for the Danube region (EUSDR); Contribution of the Czech Republic*, s. 2. On-line: (ec.europa.eu/regional_policy/consultation/danube/doc/countries/cz_contribution.pdf).

- ²³ *Velvyslanec Bašta požádal ze zdravotních důvodů o uvolnění.* ČTK, 17. 1. 2010.
- ²⁴ *Kohout: Volby na Ukrajině byly v souladu s mezinárodními normami.* ČTK, 8. 2. 2010.
- ²⁵ *Kyiv considers holding auctions on privatization of embassies.* KyivPost, 4. 3. 2010. On-line: (www.kyivpost.com/news/city/detail/61015/).
- ²⁶ *Návštěva senátora Vondry a velvyslance zvláštním posláním pro otázky energetické bezpečnosti Bartušky v Kyjevě.* ZÚ v Kyjevě, 29. 4. 2010. On-line: (www.mzv.cz/kyev/cz/zpravy_a_udalosti/navsteva_senatora_vondry_a_velvyslance.html).
- ²⁷ *Bartuška: Dohody Ukrajiny a Ruska jsou pro EU nepochopitelné.* ČTK, 29. 4. 2010.
- ²⁸ *Ministři zahraničí Česka, Polska a Švédska podporují evropskou integraci Ukrajiny.* ZÚ v Kyjevě, 18. 8. 2010. On-line: (www.mzv.cz/kyev/cz/zpravy_a_udalosti/ministri_zahranici_ceska_polska_a.html).
- ²⁹ *Чехия, возможно, рассматривает вопрос предоставления убежища Данилишину.* KyivPost, 29. 11. 2010. On-line: (www.kyivpost.ua/politics/news/chehiya-vozmozhno-rassmatrivaet-vopros-predostavleniya-ubezhischa-danilishinu.html).
- ³⁰ *Návštěva ministra Schwarzenberga v Kyjevě.* ZÚ v Kyjevě, 2. 12. 2010. On-line: (www.mzv.cz/kyev/cz/zpravy_a_udalosti/navsteva_ministra_schwarzenberga_v_1.html).
- ³¹ *Česko otevře konzulát na Krymu.* Právo, 19. 2. 2010.
- ³² *Ukrajina: Rozvoj infrastruktury v Autonomní republice Krym.* BusinessInfo.cz. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/ukrajina/ukrajina-krym-plan-ekologie-turismus/1000905/59336/).
- ³³ *Obávané Tatary vyhnal z Krymu Stalin, na spravedlnost čekají dodnes.* iDnes.cz, 1. 12. 2010. On-line: (zpravy.idnes.cz/obavane-tatary-vyhna-z-krymu-stalin-na-spravedlnost-cekaji-dodnes-1fw-/zahranicni.asp?c=A101130_204354_zahranicni_vel).
- ³⁴ *Prohlášení MZV k rozsudku proti call centru na GK.* MZV ČR, 21. 6. 2010. On-line: ([www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlasi_a_stanoviska/x2010_06_21_prohlasi_mzv_k_rozsudku_proti_call centru_na_gk_lvov\\$2548.html?action=setMonth&year=2010&month=11](http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlasi_a_stanoviska/x2010_06_21_prohlasi_mzv_k_rozsudku_proti_call centru_na_gk_lvov$2548.html?action=setMonth&year=2010&month=11)).
- ³⁵ *Česko hrozí Ukrajině, že zastaví vydávání víz. Kvůli vizové mafii.* Lidové noviny, 30. 12. 2010. On-line: (www.lidovky.cz/cesko-hrozi-ukrajine-ze-zastavi-vydavani-viz-kvuli-vizove-mafii-pxz-/ln_zahranici.asp?c=A101230_073822_ln_zahranici_lya).
- ³⁶ Webové stránky ZÚ Kyjev, portál BusinessInfo.cz.
- ³⁷ Tamtéž.
- ³⁸ *Arcidiécezní charita Olomouc koupí na Ukrajinu lis na ovoce.* ČTK, 22. 3. 2010.
- ³⁹ *ČR a Bělorusko povyšují svá zastoupení na úroveň velvyslance.* ČTK, 24. 9. 2010.
- ⁴⁰ *Njakljajev nečeká fěrové volby; do ČR přijel pro podporu.* ČTK, 15. 11. 2010.
- ⁴¹ *Vodrážka a Hamáček byli v Bělorusku. Navzdory sněmovně.* Parlamentní listy.cz, 22. 11. 2010. On-line: (www.parlamentnilisty.cz/parlament/poslanecka-snemovna/181682.aspx).
- ⁴² Tamtéž.
- ⁴³ *Prohlášení MZV k prezidentským volbám Bělorusku dne 19. 12. 2010.* MZV ČR, 20. 12. 2010. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlasi_a_stanoviska/prohlasi_mzv_k_prezidentskym_volbam.html).
- ⁴⁴ *Lukashenko the Loser.* The New York Times – International Herald Tribune, 24. 12. 2010. On-line: (www.nytimes.com/2010/12/24/opinion/24iht-edbildt24.html?ref=belarus).
- ⁴⁵ *Projekty na podporu ekonomické diplomacie 2010.* MZV ČR. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/ekonomicke_zajmy/projekty_na_podporu_ekonomicke.html).
- ⁴⁶ *2. zasedání česko-běloruské mezivládní komise.* ZÚ Minsk, 24. 5. 2010. On-line: (www.mzv.cz/minsk/cz/obchod_a_ekonomika/x2_zasedani_cesko_beloruske_mezivladni.html).
- ⁴⁷ *Dohoda z Minsku zvýší bezpečnost dodávek ropy.* MERO ČR. On-line: (www.mero.cz/novinky-archiv-novinek/).
- ⁴⁸ *Roční souhrnná zpráva o stavu a vývoji zahraničních pohledávek ČR v roce 2009.* MF ČR. On-line: (www.mfcr.cz/eps/rde/xchg/mfcr/xsl/vf_agendaCKA_zahr_pohled_55895.html).
- ⁴⁹ *2. zasedání česko-běloruské mezivládní komise,* op. cit.
- ⁵⁰ *Protokol ke Smlouvě o zamezení dvojího zdanění mezi ČR a Běloruskem.* MPO ČR, 12. 8. 2010. On-line: (www.mpo.cz/dokument77681.html).

- ⁵¹ Webové stránky ZÚ Minsk, MPO ČR, server BusinessInfo.cz.
- ⁵² Viz webové stránky těchto organizací: www.civicbelarus.org; www.clovekvtisni.cz.
- ⁵³ *Havel pojedí příští týden do Gruzie, vyznamená ho Saakašvili.* ČTK, 19. 3. 2010.
- ⁵⁴ *Ministr Chmiel se setkal s gruzínským vicepremiérem G. Baramidzem.* Vlada.cz, 23. 4. 2010. On-line: (www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/tiskove-zpravy/ministr-j--chmiel-se-setkal-s-gruzinskym-vicepremierem-g--baramidzem-71098/).
- ⁵⁵ *Ministr Schwarzenberg uspořádal pracovní snídani Nové skupiny přátel Gruzie.* MZV ČR, 25. 10. 2010. On-line: ([www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_tema_ta/x2010_10_25_ministr_schwarzenberg_usporadal_pracovni_snidani\\$2548.html?action=setMonth&year=2011&month=1](http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_tema_ta/x2010_10_25_ministr_schwarzenberg_usporadal_pracovni_snidani$2548.html?action=setMonth&year=2011&month=1)).
- ⁵⁶ *Vicepremiér: Gruzie je pro klidné řešení problémů s Ruskem.* ČTK, 25. 11. 2010.
- ⁵⁷ *Statistika zahraničního obchodu,* op. cit.
- ⁵⁸ Kratochvíl, Petr: *Země východní dimenze Evropské politiky sousedství v české zahraniční politice.* In: Kořan, Michal (ed.): *Zahraníční politika České republiky v roce 2007. Analýza ÚMV.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008, s. 239.
- ⁵⁹ *Energo-Pro koupila v Tbilisi plynovou elektrárnu za 855 mil. Kč.* Hospodářské noviny, 6. 12. 2010.
- ⁶⁰ *Foreign Direct Investments by Countries.* National Statistics Office of Georgia. On-line: (www.geostat.ge/cms/site_images/files/english/bop/FDI_Eng-countries.xls).
- ⁶¹ *Rozvojová spolupráce – Projekty realizované v Gruzii v roce 2010 rozdělené podle sektorů.* ZÚ Tbilisi. On-line: (www.mzv.cz/tbilisi/cz/vzajemne_vztahy/gruzie/rozvojova_spoluprace/index.html).
- ⁶² *Launch of group meant to support European action of Republic of Moldova is open initiative.* Interlic.md, 26. 1. 2010. On-line: (en.interlic.md/2010-01-26/launch-of-group-meant-to-support-european-action-of-republic-of-moldova-is-open-initiative-14211.html).
- ⁶³ *Ministr Schwarzenberg se setkal se svým moldavským protějškem.* MZV ČR, 30. 9. 2010. On-line: ([www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/x2010_09_30_ministr_schwarzenberg_se_setkal_se_svy_moldavskym_protejskem\\$2548.html?action=setMonth&year=2010&month=12](http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/x2010_09_30_ministr_schwarzenberg_se_setkal_se_svy_moldavskym_protejskem$2548.html?action=setMonth&year=2010&month=12)).
- ⁶⁴ *Moldavsko, Projekty.* Česká rozvojová agentura. On-line: (www.czda.cz/cra/projekty/moldavsko.htm).
- ⁶⁵ *Ministr Kohout oficiálně otevřel velvyslanectví ČR v Baku.* ČTK, 13. 5. 2010.
- ⁶⁶ *Fischer přijel do Arménie, pochválil pracovitost tamních žen.* ČTK, 17. 5. 2010.
- ⁶⁷ *Na návštěvě u Alieva. Luxus má i odvrácenou tvář.* iDnes.cz, 16. 5. 2010. On-line: (zpravy.idnes.cz/na-navsteve-u-alieva-azerbajdzansky-ropny-luxus-ma-i-odvracenu-tvar-1z0-/zahranicni.asp?c=A100516_135805_zahranicni_aha).
- ⁶⁸ *Praha bude mít od poloviny července letecké spojení do Baku.* ČTK, 12. 7. 2010.
- ⁶⁹ *Projekty na podporu ekonomické diplomacie 2010,* op. cit.
- ⁷⁰ *Brněnský Siemens dodá do Baku parní turbínu za 190 mil. Kč.* ČTK, 11. 7. 2010.
- ⁷¹ *Linet dodal do Ázerbájdžánu 600 lůžek za 22 milionů korun.* ČTK, 18. 8. 2010.
- ⁷² *Fischer se svým arménským protějškem probíral partnerství s EU.* ČTK, 7. 5. 2010.
- ⁷³ *Fischer přijel do Arménie, pochválil pracovitost tamních žen,* op. cit.
- ⁷⁴ *Záznam jednání Poslanecké sněmovny ČR a Senátu ČR o ratifikaci smlouvy.* On-line: (www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/009schuz/s009229.htm#r4) a (www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/57855/49061).
- ⁷⁵ *Fischer se svým arménským protějškem probíral partnerství s EU,* op. cit.
- ⁷⁶ *Humanitární a rozvojová pomoc – Arménie.* Člověk v tísni. On-line: (clovekvtisni.cz/index2.php?id=272).
- ⁷⁷ *Náměstek pro evropské záležitosti Sedláček skončil ve funkci.* Vlada.cz, 5. 11. 2010. On-line: (www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/aktualne/namestek-pro-evropske-zalezitosti-sedlacek-skoncil-ve-funkci-77776/).

⁷⁸ *Ministr Schwarzenberg rozhodl o reorganizaci ministerstva.* MZV ČR, 27. 9. 2010. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/x2010_09_30_ministr_schwarzenberg_rozhodl_o_reorganizaci_ministerstva.html).

⁷⁹ *V Charkově otevřen Honorární konzulát.* MZV ČR, 21. 12. 2010. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/v_charkove_otevren_honorarni_konzulat_cr.html).

⁸⁰ Byla zřízena na základě usnesení Výboru pro EU z 13. července, č. 13. Vlada.cz, 2009. On-line: (www.vlada.cz/assets/ppov/veu/usneseni/usneseni_veu_66.pdf).

⁸¹ *CzechTrade a Hospodářská komora pomáhají českým firmám na zahraničních trzích.* Hospodářská komora ČR, 14. 9. 2010. On-line: (www.komora.cz/zpravodajstvi-a-media/aktuality-4/pruzkumy-vystavy-souteze-konference/czechtrade-a-hospodarska-komora-pomahaji-ceskym-firmam-na-zahranicnich-trzich.aspx).

⁸² *Ukrajina se v CzechInvestu inspirovala jak zlepšit investorské prostředí.* CzechInvest, 24. 8. 2010. On-line: (www.czechinvest.org/ukrajina-se-v-czechinvestu-inspirovala-jak-zlepsit-investorske-prostredi).

⁸³ *Podpora exportu musí být efektivní.* MPO ČR, 19. 10. 2010. On-line: (www.mpo.cz/dokument80237.html).

Kapitola 11

Balkánský rozměr české zahraniční politiky

Filip Tesar

BALKÁNSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Rodící se koncepce vztahů s Balkánem

V roce 2010 česká zahraniční politika ideově navázala na předsednictví Rady EU v roce 2009, v jehož programu byla věnována konkrétní pozornost zemím západního Balkánu, zejména v souvislosti s pokračováním rozšiřování EU. Tím byly poprvé jasně stanoveny cíle české zahraniční politiky ve vztahu ke konkrétním balkánským zemím, byť v omezeném geografickém záběru a zúžené pouze na vztah daných zemí k EU. Nová vláda v čele s P. Nečasem navázala na předchozí vlády premiérů J. Fischera a M. Topolánka podporou euroatlantské integrace západního Balkánu, podobně jako ony se ovšem ve svém programovém prohlášení ze 4. 8. 2010 vláda omezila na obecná vyjádření: v oddíle o zahraniční politice uvádí vedle tří dalších priorit rovněž vztahy se zeměmi západního Balkánu, zejména integraci zemí regionu do EU. Rozšiřování EU za podmínky zachování stávajících kritérií pro vstup – což se v dané době týkalo západního Balkánu – přikládá vláda „velký význam“. V prohlášení vláda zmínila i podporu rozšiřování NATO o země, které budou mít zájem a budou dostatečně připraveny.

V průběhu roku 2010 však česká zahraniční politika vyslala také několik signálů ukazujících na větší zájem o vybrané země. Zdá se, že pozornost, kterou česká zahraniční politika věnovala v posledních letech čtyřem balkánským zemím: Bulharsku, Rumunsku, Chorvatsku a Srbsku, nebyla náhodná. Význam česko-bulharských a česko-rumunských vztahů byl symbolicky zdůrazněn sérií akcí připomínajících 90. výročí navázání oficiálních vztahů. Na druhou stranu tehdy, kdy bylo možné postupovat společně (kanadská víza), česká strana vystupovala raději samostatně, nejednoznačně se stavěla k tomu, že se obě země dostaly do tichého konfliktu s Francií ohledně romských emigrantů, a nevěnovala pozornost ani výhledům na začlenění Bulharska a Rumunska do schengenského systému. Poměrně velkou pozornost věnovala česká zahraniční politika Srbsku a jeho integraci do EU. Souběžná podpora roz-

voje česko-srbských vztahů a evropeizace Kosova ukazuje snahu překročit úzký rámec bilaterálních vztahů a dokládá vědomí spoluzodpovědnosti za stabilitu regionu.

V závěru roku se MZV rozhodlo definovat dlouhodobý přístup ČR vůči západnímu Balkánu, dlouhodobé a krátkodobé cíle, a zpracovat návrh účinného systému podpory rozvoje vztahů mezi Českou republikou a zeměmi západního Balkánu.

Konkretizace představ politických stran...

V polovině roku 2010 se v anketě časopisu *Mezinárodní politika* vyjádřili tehdejší předsedové parlamentních politických stran k rozšiřování EU. Co se Balkánu týče, nejstriktněji se vymezila KDU-ČSL, jež však po volbách ztratila zastoupení v Poslanecké sněmovně. Podle jejího předsedy C. Svobody by EU měla být rozšířena o Chorvatsko a další rozšiřování by mělo přijít řadu až poté, co EU rozšířená o Chorvatsko začne skutečně efektivně fungovat. O něco otevřenější se ukázal být předseda ODS P. Nečas, který uvedl prioritně Chorvatsko a někdy později Srbsko, s tím, že západní Balkán je hlavní oblastí pro rozšíření. Nejsířejší pojal otázku rozšiřování předseda Strany zelených (která po volbách rovněž ztratila zastoupení ve sněmovně) O. Liška, jenž obecně zmínil státy bývalé Jugoslávie (opominul tak Albánii, nejspíše však nechtěně). Předpokladem podle Lišky je, že se tyto státy budou chtít stát členy EU, že budou splňovat kodaňská kritéria a že sama EU bude institucionálně připravená tyto státy absorbovat. Podobně i předseda TOP 09 K. Schwarzenberg zmínil všechny státy západního Balkánu společně. Nejkonkrétněji se k Balkánu vyjádřil předseda ČSSD J. Paroubek. Podle něj by Chorvatsko mělo vstoupit v letech 2012–2013, poté by měla přijít na řadu Makedonie, dále Černá Hora, Srbsko, Albánie a Bosna a Hercegovina (BaH). Tím vyloučil Kosovo, proti jehož uznání ze strany ČR se ČSSD stavěla. Důležitá byla Paroubkova zmínka o tom, že otázka akceschopnosti rozšiřující se EU je podle něho v hlavních rysech zajištěna přijetím *Lisabonské smlouvy*. Předseda KSČM V. Filip uvedl pouze obecně, že EU by se měla rozšířit o všechny státy, které budou naplňovat kritéria a budou napomáhat zkvalitnění řízení a fungování EU. Otázky využil k zopakování protestu proti odtržení Kosova od Srbska za asistence EU.¹

Ke Kosovu se v průběhu roku z řad KSČM vyjádřili i K. Konečná tvrzením, že uznáním Kosova ČR „*absolutně odřízla*“ Srbsko, svého zahraničního spojence,² a J. Kohlíček návrhem na úplné stažení z Afghánistánu a přechodnou českou vojenskou přítomnost v Kosovu na ochranu Srbů.³ K přistupování Chorvatska se čelný představitel KSČM pro zahraniční otázky J. Maštálka vyjádřil v souvislosti s právy menšin nikoli kriticky, jak to bylo pro KSČM dosud typické, a kritizoval naopak široce pojatou kolektivní ochranu národnostních menšin v procesu přidružování a přistupování.⁴

Představitelé dvou nejsilnějších politických stran P. Nečas a J. Paroubek se před volbami shodně vyslovili pro spolupráci s balkánskými zeměmi, s nimiž došlo nebo mělo dojít k liberalizaci vízového režimu, oba však současně varovali před možnými bezpečnostními hrozbami. Nečas přímo zmínil obchod s narkotiky a v této souvislosti „*kosovarské, albánské a balkánské mafie*“.⁵

Stínový ministr zahraničních věcí ČSSD L. Zaorálek vyjádřil souhlas se stahováním českého kontingentu KFOR z Kosova, neboť spíše než pro vojenskou je nyní v Kosovu prostor pro civilní misi EULEX. Na rozdíl od představitele vládní koalice

A. Vondry ovšem nezmiňoval převzetí bezpečnostních úkolů nově budovanými kosovskými ozbrojenými silami.⁶

... a nezám v praxi

Na druhou stranu českou politickou scénu stále charakterizuje nezám o konkrétní aktuální balkánská témata. Nikdo veřejně nekomentoval slovinsko-chorvatský spor či výsledky voleb v BaH nebo v Kosovu. V Poslanecké sněmovně i v jejím zahraničním a evropském výboru se o Balkáně jednalo převážně jen ve spojitosti s projednáváním mezinárodních smluv. Kromě toho bylo v souvislosti s plánem vlády radikálně snížit stavy českého kontingentu KFOR zmiňováno i Kosovo, avšak jen jako zástupné téma: poslanci vyjadřovali primárně postoj k českému účinkování v Afghánistánu. Přímou ke Kosovu se vyjádřil pouze poslanec ČSSD J. Foldyna, jenž i v minulosti osobně vystupoval jako aktivní obhájce práv kosovských Srbů. Nyní v kontextu zpráv spojujících úřadujícího kosovského premiéra Hashima Thaçiho se závažnými zločiny v interpelaci na ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga žádal o stažení chargé d'affaires v Prištině Janiny Hřebíčkové do Prahy na konzultace, dokud v čele „státu Kosovo“ bude Thaçi.⁷ Formulace i náplň interpelace naznačuje, že postoj vůči nezávislosti Kosova se otupuje i v ČSSD.

Z balkánských zemí bylo na politické scéně nejčastěji zmiňováno Řecko, jehož případ využívaly strany pozdější vládní koalice jako negativního příkladu v předvolební kampani. Průběžně tak na něj pak odkazovala i koaliční i vláda, naopak představitelé opoziční ČSSD jej po volbách zmiňovali, když odmítali srovnání mezi Českou republikou a Řeckem. Odkazy nicméně směřovaly do vnitřní politiky, k vládním reformám, na vládní úrovni z nich nevyplýval názor na pomoc zemím eurozóny ohroženým finanční krizí, na budoucí fiskální politiku EU ani na začlenění ČR do eurozóny. Tímto směrem se vyjadřoval hlavně český komisař Štefan Füle, který fakticky představitelem české zahraniční politiky není.

BALKÁNSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY: UDÁLOSTI A AGENDA

Evropská a transatlantická problematika ve vztahu k balkánskému rozměru české zahraniční politiky

Česká republika pokračovala v tradiční podpoře rozšiřování EU na Balkán. Na společných jednáních uvnitř EU i bilaterálních jednáních s Makedonií setrvala u verbální podpory zahájení přístupových rozhovorů s Makedonií a odmítala vnášení bilaterálních sporů do rozšiřovací agendy. V tom i nadále představovala uvnitř EU spolu s Bulharskem marginální proud, bez větší šance situaci nějak ovlivnit. Na rozdíl od Bulharska, které k Makedonii tíhne kvůli etnické a historické blízkosti, je český postoj dán především nepředpojatostí (ačkoli nemáme blízké vztahy s Makedonií, na rozdíl od většiny západních zemí je nám historicky i ideově vzdálené i Řecko). Hodnota českého postoje je spíše symbolická a spočívá ve viditelném udržování principiálního postoje k rozšiřování v rámci EU. Česká republika podpořila i implementaci *Prozatímní*

dohody ke Stabilizační a asociační dohodě se Srbskem, udělení kandidátského statusu Černé Hoře, zavedení vízové liberalizace pro Albánii a BaH a zahájení dialogu o vízové liberalizaci s Kosovem. Vyjádřila připravenost asistovat všem zemím regionu v konkrétních oblastech integrace a celkově se k Balkánu stavěla v rámci EU nadprůměrně vstřícně. Ohledně rozšiřování EU, především co se týče Chorvatska a Srbska, se Česká republika shodla na postojích s ostatními státy V4, což má význam především v případě Maďarska a Polska, předsednických zemích Rady EU v roce 2011.

Z transatlantické agendy bylo nejdůležitějším bodem odsouhlasení poměrně rychlého stažení českého kontingentu KFOR z Kosova, jímž bylo v době rozpočtových škrťů kompenzováno posilování mise v Afghánistánu. NATO plánovalo vzhledem ke stabilní bezpečnostní situaci v Kosovu a k budování kosovských ozbrojených sil výraznou redukci KFOR. Ta se neplánovaně uspíšila tím, jak některé země stahovaly své vojáky dříve, než se počítalo (většinou ve snaze ušetřit), a za těchto okolností i Česká republika přistoupila ke snižování razantněji, než se původně očekávalo. Když ministr K. Schwarzenberg informoval generálního tajemníka NATO Anderse Fogha Rasmussena o říjnovém rozhodnutí vlády s tím, že parlament tak může do konce roku schválit dvouletý plán zahraničních misí České republiky v rámci spojeneckých závazků v NATO, což mělo zabránit každoročním dohadům a nejistotě, nebyl Rasmussen podle ministrových slov „*přiliš štasten*“.⁸ Podle českého velvyslance při NATO Martina Povejšila by však bylo možné plán změnit jen za cenu dodatečných nákladů a změny vysílání vojáků do Afghánistánu. To by zasáhlo do plánů NATO, které jsou v současné době přednější.⁹ Po schválení parlamentem v listopadu 2010 zůstalo v Kosovu pouze 77 vojáků na základně Šajkovac a 15 vojáků na velitelství KFOR v Prištině. Plán naší účasti v misi sice dává až do 30. 6. 2011 mandát až pro 550 osob, většinu však tvoří prapor operačních záloh v pohotovosti na českém území do 30. 6. 2011. Česká účast v kosovské misi se svým závěrem velice podobá konci našeho účinkování v BaH, kde bylo rovněž v podobném kontextu rozhodnuto o rychlém a radikálním snížení české účasti, a dána přednost tehdy důležitější operaci v Kosovu.

Bilaterální vztahy České republiky k balkánským zemím

Ministr zahraničních věcí J. Kohout v lednu navštívil Srbsko, kde jednal se svým protějškem Vukem Jeremićem, premiérem Mirko Cvetkovićem, místopředsedou vlády pro evropskou integraci Božidarem Đelićem a ministrem obrany Draganem Šutanovcem. Jednání byla zaměřena na stav a další rozvoj vzájemných vztahů včetně podpory českých ekonomických zájmů, evropskou integraci Srbska a situaci na západním Balkáně. Ministr pro evropské záležitosti J. Chmiel přijal v březnu hlavního chorvatského vyjednavče o přístupu k EU Vladimira Drobnjaka, aby s ním konzultoval aktuální stav přístupových jednání. Premiér Fischer se v únoru setkal s premiérem Makedonie Nikolou Gruevskim. Jednali o aktuálním stavu vzájemných vztahů, spolupráci v ekonomické a obchodní oblasti a rozšiřování EU a shodli se, že komisař Füle přispěje k dynamičtějším rozšiřování EU. Na jednání navázalo Česko-makedonské ekonomické fórum organizované Hospodářskou komorou ČR.

U příležitosti 90. výročí navázání diplomatických styků mezi Československem a Bulharskem přijal ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg bulharského ministra

zahraničních věcí Nikolaje Mladenova a při té příležitosti vyzdvihl tradičně velmi dobré vztahy, pomoc Čechů při budování novodobého bulharského státu a fakt, že Česká republika patří k největším investorům v Bulharsku. Během své říjnové návštěvy v sídle NATO v Bruselu se ministr Schwarzenberg setkal s chorvatským ministrem zahraničních věcí a evropské integrace Gordanem Jandrokovićem a jednal s ním o stavu integračních jednání, vztazích Chorvatska se sousedními zeměmi západního Balkánu, situaci na západním Balkáně, možnostech ekonomické spolupráce a energetické bezpečnosti. Nabídl Chorvatsku také pomoc při modernizaci vojenských transportních vrtulníků (Česko je jedinou zemí Aliance, která disponuje technologií pro transformaci vrtulníků ruské výroby na standardy NATO). V září přijal K. Schwarzenberg ministra pro evropskou integraci Kosova Besima Beqaje. Hovořili spolu hlavně o evropské integraci Kosova, bilaterálních vztazích obou zemí, obchodní spolupráci, české přítomnosti v mezinárodních misích v Kosovu (KFOR a EULEX) a aktuálním vývoji na mezinárodní scéně. Ministr Schwarzenberg nabídl zkušenosti s integračním procesem. Bezprostředně po říjnovém zasedání Rady ministrů zahraničních věcí v Lucemburku, která rozhodla o postoupení srbské přihlášky Evropské komisi k hodnocení, navštívil český ministr zahraničních věcí Srbsko, kde jednal se svým rezortním protějškem Jeremićem a premiérem Cvetkovićem o integraci Srbska do EU, situaci na západním Balkáně, vztazích s Kosovem, vzájemné podpoře kandidatur v multilaterálních organizacích, zájmu Srbska o spolupráci s V4 a hospodářské spolupráci a možnostech českých investic v Srbsku. V listopadu využil K. Schwarzenberg své účasti na summitu o Dunaji k setkání se svým rumunským protějškem Teodorem Baconschim a místopředsedou srbské vlády pro evropskou integraci Božidarem Đelićem, s nímž jednal o možnostech užší spolupráce v procesu evropské integrace Srbska. Pod vedením ministra Schwarzenberga se MZV podílelo na úspěšném dojednání společného návrhu EU a Srbska rezoluce VS OSN k mínění Mezinárodního soudního dvora (Srbsko původně hodlalo předložit vlastní rezoluci). V prosinci schválil K. Schwarzenberg humanitární pomoc Černé Hoře a BaH v souvislosti se záplavami, které tyto země postihly.

Premiér P. Nečas přijal v listopadu srbského premiéra Cvetkoviće. Hlavním tématem první oficiální návštěvy srbského premiéra v České republice bylo rozšiřování EU a přístup Srbska k otázce Kosova a dialogu s ním. Nečas nabídl srbské straně české zkušenosti s integrací a vyjádřil přesvědčení, že Srbsko získá bezprostředně po odeslání dotazníku Evropské komisi kandidátský status. Na návštěvu navázalo na MPO Česko-srbské podnikatelské fórum. Prezident V. Klaus navštívil v červnu 2010 Makedonii, návštěvu pojal v širokém duchu, jenž je pro jeho cesty na Balkán, zejména západní, obvyklý. Kromě makedonského prezidenta a premiéra se setkal se zástupci parlamentu a zahájil Makedonsko-české podnikatelské fórum. Navštívil rovněž tamní, převážně albánskou Univerzitu jihovýchodní Evropy. Předseda Poslanecké sněmovny M. Vlček přijal v únoru předsedajícího Poslanecké sněmovny BaH Milorada Živkoviće. Předseda Senátu P. Sobotka přijal v květnu předsedkyni bulharského parlamentu Cecku Cačevu.

Český komisař v EU Š. Füle získal agendu rozšiřování EU, což může český zájem o Balkán oživit.¹⁰ Füle bezprostředně po jmenování vyrazil na pracovní cestu do dvou balkánských kandidátských zemí, Chorvatska a Makedonie. Dalším impulzem

může být jmenování Jana Jařaba do čela Regionálního zastoupení vysoké komisařky OSN pro lidská práva, dohlížejícího na danou problematiku v EU a kandidátských zemích. Jařab se balkánské problematice věnuje dlouhodobě a jeho jmenování je tím cennější, že je výsledkem vítězství v mezinárodním konkurzu. Jařab by tak mohl představovat další potenciální pojitko české a mezinárodní politiky vůči Balkánu. V závěru roku 2010 byl ředitelem pro vztahy se západním Balkánem, Ruskem a východními státy jmenován Miroslav Lajčák, bývalý slovenský ministr zahraničních věcí a Vysoký představitel a zvláštní představitel EU pro BaH, čímž se otevírá dodatečná, byť nepřímá spojnice pro spolupráci Česka a Slovenska na Balkáně; jako nejpřirozenější téma se nabízí Srbsko, jemuž Slovensko věnuje soustavnou pozornost již deset let a k němuž se česká zahraniční politika rovněž začala výrazněji obracet.

Rozsah aktivit Jihomoravského kraje v srbském regionu Šumadija, který je nejrozsáhlejší spoluprací s balkánským regionem v rámci všech českých krajů (výrazem toho je doposud krajem schválených více než 90 projektů v hodnotě 82 mil. Kč), byl tentokrát menší, a omezil se hlavně na návštěvy. Cenu F. A. Zacha, kterou kraj uděluje osobnostem za mimořádný přínos v česko-srbských vztazích, byla předána Neveně Bogdanović, ředitelce Červeného kříže v Kragujevci, a Miroljubu Joksimovićovi, řediteli II. kragujevackého gymnázia. Jihomoravský a Olomoucký kraj v květnu 2010 společně uspořádaly za účasti podnikatelů, představitelů ministerstva průmyslu a obchodu a srbského velvyslanectví kulatý stůl věnovaný tematicky spolupráci se Srbskem a podnikatelským prostředím v této zemi. Oproti minulým letům byl Jihomoravský kraj podstatně aktivnější ve spolupráci s partnerským regionem Zadar v Chorvatsku, kde se kromě vzájemných návštěv a prezentací rozběhl první projekt kraje na podporu partnerského regionu. Olomoucký kraj byl o něco aktivnější než v předchozích dvou letech ve spolupráci s partnerským regionem Vojvodina v Srbsku.¹¹ Uskutečnilo se celkem osm spíše drobnějších aktivit, kraj rovněž finančně podpořil projekt Historického archivu Bela Crkva o české menšině v Banátu, jenž bude realizován v roce 2011.¹² Ústecký kraj, který v roce 2009 dojednal dohodu o spolupráci s Republikou srbskou v BaH, tuto dohodu v dubnu 2010 podepsal. Kraj pak jednal s krajskou hospodářskou a agrární komorou o možnostech spolupráce a podpory, a delegace kraje Republiku srbskou navštívila. Probírala se možnost společných projektů na čerpání evropských peněz a univerzitní spolupráce. České město Mělník a bulharský Melnik navázaly spolupráci, čímž se počet partnerských měst z Bulharska mezi českými městy zvýšil na čtyři (více partnerských měst z Balkánu leží pouze v Řecku).¹³

Smluvní základna vztahu České republiky k balkánským zemím

Uzavřeny byly:

Dohoda o hospodářské spolupráci mezi Ministerstvem průmyslu a obchodu České republiky a Ministerstvem zahraničního obchodu a ekonomických vztahů Bosny a Hercegoviny

Ujednání mezi Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a Ministerstvem školství a vědy Republiky Makedonie o spolupráci v oblasti vzdělávání

Program školské a kulturní spolupráce mezi vládou České republiky a vládou Řecké republiky na léta 2010–2013

Základní rámec smluvní základny s balkánskými státy je již téměř dokončen. Za zmínku stojí snaha o modernizaci smluvní základny se Srbskem z podnětu ministrů Kohouta a Schwarzenberga¹⁴ a návrh ministra Schwarzenberga o sukcesi České republiky a Kosova do dvoustranných smluv mezi Českou republikou a Svazovou republikou Jugoslávie.

Další dynamika rozšiřování smluvní základny bude záviset na živosti dvoustranných vztahů. Tu orientačně ilustruje počet dosud uzavřených platných dvoustranných a mnohostranných smluv: s Albánií 14, Kosovem 15, Řeckem 21, BaH 23, Černou Horou 28, Srbskem 29, Bulharskem 32, Makedonií 33, Chorvatskem 38 a Rumunskem 38. Pro srovnání: se Slovenskem měla Česká republika v roce 2010 uzavřeno 159 smluv. Poslední dvě země bychom na základě toho mohli v českých vnějších vztazích hodnotit jako středně důležité, ostatní jako méně důležité či nedůležité.¹⁵

Ekonomická spolupráce

Hlavním českým investorem na Balkáně (na západním Balkáně téměř výlučným) byl i nadále ČEZ. Jeho expanzivní strategie doznala během roku řady změn dokládajících obtížnost balkánského terénu. V březnu ČEZ vzdal pro průtahy a nejasnosti účast v tendru na rekonstrukci a dostavbu tepelné elektrárny v Kosovu, do níž vstoupil v konsorciu s americkou firmou AES v roce 2006, a jež se mohla stát největší českou investicí v zahraničí. Ačkoli ještě koncem roku 2009 hovořil šéf ČEZ International Tomáš Pleskač, že by ČEZ rád vstoupil na prvním místě do Srbska, kde se rozbíhala privatizace dvou elektráren, v roce 2010 se ČEZ na Balkáně nakonec soustředil na posilování svých pozic v těch státech, kde už působil z minula. I zde však upustil od stavby paroplynové elektrárny v Rumunsku (podobně jako dříve v Bulharsku; naopak v Turecku, Maďarsku a na Slovensku jejich výstavbu stále plánuje) a vzdal zde i účast na dostavbě jaderné elektrárny Cernavodă s tím, že se chce v regionu věnovat pouze nízkorizikovým projektům. Někteří analytici uváděli tento krok do spojitosti s českou důchodovou reformou, kde mohly dividendy či jiné příjmy navázané na ČEZ hrát svou roli.¹⁶

ČEZ sice v Rumunsku instaloval první část turbín plánovaného největšího větrného parku v Evropě (600 MW), avšak pokračování dočasně odložil kvůli zpochybnování stavebního povolení místními úřady a protestům místních obyvatel. Trval zde i problém s dlužníky (rumunské železnice jsou s více než 1 mld. Kč dluhů nejhorším dlužníkem, které ČEZ na Balkáně má); největší pohledávky (cca 6 mld. Kč) měl v Albánii. V Albánii a Rumunsku čelil ČEZ i vysokému procentu krádeží elektřiny, v Albánii vedl spor s regulačním úřadem, který nechtěl povolit zvýšení výkupní ceny elektřiny, v Bulharsku naopak pokračoval ve sporu se státem, který napadal cenu elektřiny stanovenou ČEZ, a čelil vládnímu nátlaku na vyplacení dividendy vyšší, než k jaké byl ČEZ ochoten. Navzdory tomu i přes krizi dosahoval ČEZ podle Pleskače očekávané návratnosti.¹⁷

Vývoj obchodní výměny mezi Českou republikou a balkánskými státy procházel v roce 2010 nestejným vývojem, závislejícím hlavně na situaci v balkánských

státech. S některými státy pokračoval propad, nejvýrazněji s Řeckem a Chorvatskem, mírněji s Bulharskem, k mírnému oživení došlo s Rumunskem a poměrně výraznému se Srbskem. V celkovém součtu zaujímá Balkán v českých vnějších hospodářských vztazích zhruba stále stejné místo, přičemž určující zůstávají vztahy s Rumunskem. Zatímco však před globální finanční krizí potenciál Balkánu pro českou ekonomiku zvolna vzrůstal, od vypuknutí krize stagnuje.

V roce 2010 začala platit nová *Koncepce podpory vývozu do prioritních zemí*, navržená ministerstvem průmyslu a obchodu v předchozím roce, podle níž z původního seznamu prioritních zemí vypadlo Bulharsko, Chorvatsko a Rumunsko a z balkánských zemí zde zbylo Srbsko.¹⁸ To je země, v níž se snahy o posílení českého vývozu a českých investic nesetkávaly příliš s úspěchem a ke změně trendu nedošlo ani v roce 2010. Ekonomická diplomacie se vedle prioritních zemí zaměřila rovněž na země s dlouhodobými vzájemnými tradicemi spolupráce, resp. s dalšími politickými aspekty, což bylo vztaženo i na Balkán.¹⁹ Ze 40 schválených projektů ekonomické diplomacie se Balkánu týkala desetina (po jednom k Řecku, Chorvatsku, Kosovu a BaH).²⁰

V turistické sezóně 2010 se pochopitelně nemohly opakovat rekordní výsledky posledních let, zvláště po přerušení letového provozu kvůli výbuchu islandské sopky počátkem sezóny. Z balkánských zemí si první příčku s tradičně vysokým náskokem udrželo Chorvatsko, které podobně jako v roce 2009 navštívilo ze všech zemí světa českých turistů nejvíce, následováno Řeckem, kde počet českých dovolených omezily hospodářská krize a stávky, Bulharskem a Černou Horou.

Rozvojová spolupráce a transformační politika

Vláda schválila v květnu usnesením č. 366/2010 *Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017*, která nahradila předcházející dokument z roku 2002. Důvodem byly změny zahraničněpolitického a ekonomického kontextu, nové závazky České republiky v rámci EU a na dalších multilaterálních fórech i obecné trendy v oblasti rozvojové politiky. Koncepce kromě aktualizace základních cílů a principů poskytování stanovila rovněž nové teritoriální priority. Žádná z balkánských zemí nebyla v nové koncepci vyřazena, původní skupina osmi programových zemí (nejvyšší kategorie – země s programem spolupráce) byla zúžena na pět a z balkánských zemí v ní zůstala pouze BaH. Srbsko a Kosovo byly přeřazeny do nové kategorie projektových zemí (země, ve kterých jsou ve střednědobém horizontu potřebné a žádoucí rozsáhlejší rozvojové aktivity ČR).²¹

V červenci 2010 byla rovněž ministrem zahraničních věcí schválena nová koncepce transformační politiky, do níž se mj. promítly zkušenosti z českého předsednictví Rady EU. Nová koncepce se týkala hlavně zaměření transformační politiky, nedošlo k teritoriální redukci; BaH, Kosovo i Srbsko tedy zůstaly prioritními zeměmi. MZV následně vzhledem k neuspokojivému stavu návrhů na projekty transformační politiky pro tyto země vypsalo grant na zpracování analýzy prioritních oblastí pro českou transformační politiku v západním Balkáně.

Kulturní spolupráce

Kulturní spolupráce s Balkánem v roce 2010 nijak zvláště nevybočila z obvyklého rámce, tradičně vedlo Bulharsko a Rumunsko díky činnosti zdejších Českých center a zčásti díky obdobným institucím obou zemí v Praze. V Chorvatsku, Srbsku, BaH a v menší míře v Albánii byly hlavním hybatelem kulturní výměny zdejší česká velvyslanectví. Nosným prvkem byl v roce 2010 především český film. V Jičíně proběhla výstava o zdejším rodákovi architektu Karlu Paříkovi, činném v BaH, připravená pracovníky české ambasády v Sarajevu a původně otevřená u příležitosti 150. výročí Paříkova narození.

Imigrace a krajané

Projekt legální imigrace byl z důvodu zvyšujícího se počtu uchazečů o zaměstnání a současného snižování počtu volných pracovních míst ke konci roku 2010 ukončen. Celková odezva z balkánských zemí se pohybovala mírně nad počty uchazečů z většiny zemí, avšak zůstala – s výjimkou Bulharska (10 % přihlášených) – hluboko pod úrovní kulturně blízkých postsovětských států. Bez Bulharska činila kolem 8,6 %. Obecně Česká republika není, jak se zdá, pro migranty z Balkánu stále příliš přitažlivá. V roce 2010 tvořili asi 5,5 % z celkového počtu cizinců v České republice, i když jejich počty mírně stoupají.²² Největší komunitou balkánských migrantů jsou občané Bulharska, tvořící téměř třetinu všech balkánských migrantů, následovaní občany Rumunska (cca pětina všech migrantů). Komunity migrantů nehrají v bilaterálních vztazích větší roli.

Z celkového objemu peněžních darů na podporu krajaňských komunit a spolků podporujících vztahy s Českem směřovalo v roce 2010 na Balkán 24 %. Lví podíl na tom má ovšem Chorvatsko (17,4 %), které je na prvním místě ze všech zemí, kam peněžní dary směřovaly, s velkým předstihem před státy, v nichž žijí rozsáhlé české komunity (USA, Německo, Slovensko). Dotace pro Svaz Čechů v Republice Chorvatsko je také největším jednotlivým peněžním darem. Česká republika otevřela v říjnu 2010 honorární konzulát v rumunském Temešváru, jehož obvod zahrnuje i župu Caraș Severin, kde žije početná česká krajaňská komunita. Královéhradecký kraj navštívily dvě krajaňské delegace ze srbského Jižního Banátu, s nímž má kraj právě s ohledem na zdejší českou menšinu navázanu zahraniční spolupráci. V rámci této spolupráce kraj zaštiťuje i spolupráci obce Čermná nad Orlicí se srbskými obcemi Češko Selo a Kruščica, v níž je soustředěna krajaňská komunita. Celkově však hrají krajané v české zahraniční politice, tak jako v minulých letech, okrajovou roli symbolického požitka s Balkánem.

BALKÁNSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Vláda premiéra J. Fischera se k Balkánu stavěla vstřícně, nepředstavoval však pro ni prioritu. Ministr J. Chmiel, který nahradil Š. Füleho po jeho odchodu na post evropského komisaře, se však k balkánské agendě stavěl velice otevřeně a ač byl úřednickým

ministrem, vyjadřoval se konkrétněji než naprostá většina politické scény. Podrobně komentoval události na Balkáně a při příležitosti slovinského souhlasu s mezinárodní arbitráží jeho sporu s Chorvatskem přímo uvedl, že Česká republika bude podporovat Chorvatsko v jeho snaze vstoupit do EU počátkem roku 2012. Spolu s nastupující vládou Petra Nečase se do balkánské agendy vrátila zvýšená dynamika nesená hlavně osobou ministra zahraničních věcí Karla Schwarzenberga, jenž tak navázal na své předchozí působení. Jeho pozici nyní umocňoval fakt, že je předsedou strany, jež ho nominovala. Tematicky ministr Schwarzenberg pokračoval v politice vytýčené svými předchůdci Kohoutem, resp. Chmielem, avšak s větším důrazem.²³ Jako jediný se (při návštěvě Francie) kriticky vyjádřil k deportacím rumunských a bulharských Romů z Francie. To hodnotil premiér Nečas jako vnitropolitickou záležitost Francie a odmítl zatahování EU a členských zemí do sporu.²⁴ Ministr vnitra R. John zase odmítl ohledně kanadských víz spolupracovat s Bulharskem a Rumunskem s odkazem na to, že Bulharsko a Rumunsko usilují o zavedení, nikoli obnovení bezvívzového styku jako Česká republika.²⁵ Premiér Nečas rovněž vyjádřil pochopení pro postoj Slovenska, jež se odmítlo podílet na záchranném balíku eurozóny pro Řecko.²⁶ Spíše než svědectvím o nejednotnosti vlády to svědčí o nekoncepčním přístupu k regionu, v rámci něhož MZV již po léta vystupuje neaktivněji a zároveň poměrně autonomně.

Během celého roku 2010 byl v české politice vůči Balkánu znát jistý důraz na Srbsko, což bylo důsledkem souběhu na české politické scéně široce sdílených sympatií k této zemi a snahy EU smazat zaostávání Srbska v integraci do EU. Už na lednovém setkání s velvyslanci vyznamenal ministr J. Kohout bývalou českou velvyslankyni v Srbsku a Černé Hoře Juditu Šťouráčovou za významné přispění k rozvoji česko-srbských vztahů (J. Šťouráčová byla za své účinkování ve funkci velvyslance oceněna i prezidentským vyznamenáním Jugoslávská hvězda I. řádu). Opačné póly v přístupu ke Kosovu představovaly stejně jako v době Topolánkovy vlády MZV a Hrad: ministerstvo uvítalo mínění Mezinárodního soudního dvora z července 2010 ve věci souladu vyhlášení nezávislosti Kosova s mezinárodním právem s tím, že potvrdilo stanovisko české vlády z května 2008 (na jehož základě vláda na podnět tehdejšího ministra K. Schwarzenberga diplomaticky Kosovo uznala).²⁶ Prezident Klaus přijal odcházejícího srbského velvyslance Vladimira Vereše, jemuž před dvěma lety dal najevo svůj odpor vůči uznání a svůj pozitivní vztah k Srbsku, a nyní svá stanoviska zopakoval. Jednota naopak vládla ve vztahu k Makedonii, kde přenášení sporu o název země, jež s Makedonií vede Řecko, do integrace Makedonie do EU a NATO odmítl ministr Kohout na ministerské konferenci zemí EU a západního Balkánu v červnu a prezident Klaus při své návštěvě země.²⁸

Koncepci zahraničních misí včetně stažení českého kontingentu z Kosova uvítala opozice v Poslanecké sněmovně s nesouhlasem, který se však týkal mise v Afghánistánu, nikoli Kosova. Senát koncepci schválil bez problémů, kladně se k němu postavil např. i senátor za ČSSD a předseda Výboru pro zahraničí, obranu a bezpečnost J. Dienstbier, jeden z mála českých politiků, kteří se Balkánu soustavně věnovali, známý kritickým postojem k nezávislosti Kosova.

Ačkolí komisař EU není, přísně vzato, součástí české zahraniční politiky, jeho vliv se do ní jistým způsobem promítl už jen tím, že komisař Füle hovořil konkrétněji než

naprostá většina vrcholných českých politiků. Chorvatsko by podle něj mohlo v případě, že splní podmínky, týkající se mj. dodržování základních práv a svobod a fungování soudnictví, uzavřít přístupové rozhovory s EU v roce 2011, Makedonie by poté, co vyřeší spor o svůj název s Řeckem, mohla započít rozhovory velice rychle, a za jeho mandátu by mohly začít rozhovory s několika dalšími balkánskými státy. Rozhodujícím kritériem pro přijetí bude stoprocentní připravenost.²⁹ Srbsko by podle něj mohlo získat status kandidáta do konce roku 2011. Fülle potvrdil, že je nezbytný kooperativní přístup Srbska ke Kosovu, týkající se i volného pohybu zboží a osob s kosovskými dokumenty, aniž by však pokrok v této oblasti byl přímo spojen s míněním o kandidatuře.³⁰ To je v intencích dosavadního vyváženého českého přístupu k Srbsku i ke Kosovu i snahy stáhnout zpoždění Srbska v jeho integraci do EU. Tyto postoje česká diplomacie zastávala od vyhlášení nezávislosti Kosova (2008).

Spolupráce krajů v roce 2010 potvrdila setrvalý trend, tj. aktivní spolupráci Jiho-moravského kraje, následovaného s odstupem krajem Olomouckým, a nízkou aktivitu ostatních; i v aktivitách krajů vévodí vztahy se Srby (Srbskem, resp. Republikou srbskou v BaH).

BALKÁNSKÁ DIMENZE ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Veřejný prostor

Nezájem většiny politiků o aktuální dění na Balkáně provázal i nezájem většiny veřejnosti. Určitou přitažlivost na veřejné a akademické scéně si udrželo hlavně Kosovo. Skupina srbských sympatizantů založila občanské sdružení Přátelé Srbů na Kosovu a spustila v polovině roku 2010 internetové stránky www.kosovoonline.cz, na nichž začala zveřejňovat průběžné zpravodajství o situaci kosovských Srbů. Ústav mezinárodních vztahů (ÚMV) uspořádal v říjnu 2010 ve spolupráci s Institutem pro evropskou politiku EUROPEUM přednášku na téma Kosovo, nejmladší evropský stát, moderovanou ředitelem ÚMV P. Drulákem. Hostem byl Besim Beqaj, kosovský ministr pro EU, který pohovořil nejen o bilaterálních vztazích České republiky a Kosova, ale především o jeho perspektivách, výhodách a podpoře evropské integrace. Mimo Kosovo stojí za pozornost kvůli snaze zvýšit všeobecnou informovanost o aktuálním dění na Balkáně pracovní setkání na téma západní Balkán se zástupci MZV, velvyslanectví Srbska a BaH v České republice, Vysoké školy mezinárodních vztahů a novináři, uspořádané senátorem J. Dienstbierem v listopadu po volbách v Bosně a Hercegovině.

Média

Tak jako v minulých letech se Balkánu průběžně a podrobně věnoval hlavně Český rozhlas, který si na Balkáně udržuje stálého zpravodaje a snaží se o analytický přístup. ČT24 vysílala několik analytických pořadů týkajících se obchodních vztahů České republiky s Albánií, Bulharskem a Chorvatskem.³¹ Tisk i televize většinou spoléhají na zprávy přebírané ze zahraničí, patrná je nechuť analyzovat. Jelikož v roce 2010 se na Balkáně nedělo nic, co by mělo globální význam –, což byl v minulých letech hlavně

status Kosova – odrazilo se to i na nízkém zájmu českých médií. V kontrastu k omezenému zájmu o vlastní balkánské záležitosti bylo v českém tisku publikováno několik textů „objevujících“ krajanské komunity v Srbsku a Chorvatsku (jež byly dlouhou dobu v mediálním stínu krajanské komunity v Rumunsku).³²

České zpravodajství o Balkáně je tedy slabším odrazem hlavního zahraničního proudu. Nelze o něm říci, že je nevyvážené nebo selektivní, nejde však do hloubky. Úroveň běžného českého zpravodajství o Balkáně lze dát pravděpodobně do souvislosti s informovaností většiny českých politiků o něm.

ZÁVĚR

V roce 2010 byla v českém přístupu k Balkánu celkově konečně patrná určitá systematická, která byla společným vyústěním hospodářských vztahů, tradičně pocíťované blízkosti k určitým balkánským národům, historické nezatíženosti českých vztahů k Balkánu a impulzu, který poskytlo předsednictvím Rady EU. S ujasňováním postoje vůči Balkánu na politické scéně však tím více vyvstaly do popředí i setrvalé slabiny české balkánské politiky. Hybatelem české zahraniční politiky vůči Balkánu zůstává MZV ČR a dynamika tak záleží především na osobě ministra. MZV usiluje o rovnoměrný přístup k celému regionu a vyvážený vztah v citlivé kosovské otázce. Naopak prezident Klaus se zde staví jednoznačně na srbskou stranu. Kosovo tak zůstává hlavním sporným bodem české balkánské politiky, třebaže jeho význam pro většinu politické scény již uvadl. Většina českých politiků se v balkánských záležitostech příliš neorientuje a ani o to nejeví zájem (v roce 2010 nad tuto většinu vyčnívali hlavně K. Schwarzenberg, J. Dienstbier, snad i V. Klaus). Nedá se přehlédnout, že na tiskových konferencích po setkáních se svým polským a maďarským protějškem to nebyl český premiér Nečas, ale polský, resp. maďarský premiér, kdo v hovoru o zahraniční politice explicitně zmínil podporu integračních snah Chorvatska či Srbska. Dění na Balkáně slouží na české politické scéně převážně jen jako prostředek k reflexi domácí politiky.

Česká republika, navzdory hospodářskému potenciálu z hlediska balkánských zemí, i faktu, že její vztahy s balkánskými zeměmi nejsou zatíženy historickými traumaty, nehraje ve srovnání s ostatními zeměmi V4 roli, jakou by hrát mohla. Ke zvýšení jejího významu na Balkáně by mohla přispět zamýšlená koncepce vztahů se západním Balkánem, jež by měla zúročit dosavadní zkušenosti, už jen tím, že by přinesla větší soustředění na země, u nichž je větší potenciál rozvoje vzájemných vztahů. Dosáhnout vyšší účinnosti české balkánské politiky však není možné bez odpovídajícího, stále chybějícího politického zázemí; Balkán navíc očividně není prioritou ani pro českou veřejnost. Ačkoli čeští politici rádi zmiňují, že je Balkán České republice blízký, je namísto otázka, nakolik je to skutečně pravda. V pozadí české politiky pěstování přátelských vztahů pokud možno se všemi partnery v regionu nestojí ani tak politické úsilí, jako spíše neochota zabývat se aktuálními balkánskými problémy. Ani česká podpora Makedonie ve sporu s Řeckem takovou ochotu nenaznačuje: verbální podpora za situace, kdy je české stanovisko v EU výrazně menšinové, nic nestojí, na-

víc s Řeckem Česká republika udržuje vztahy poměrně korektní, ale nepříliš blízké. Pohodlnost a povrchnost většinového českého přístupu k Balkánu vyvstává např. ve srovnání se zeměmi Východního partnerství, o nichž jsou politická i veřejná scéna informovány lépe a v podstatně větší míře k tamnímu dění zaujímají konkrétní stanoviska. Význam těchto zemí posiluje např. i množství migrantů. Při pokračování výše uvedených trendů je tak dost dobře možné, že Balkán bude nakonec zeměmi Východního partnerství zastíněn.

Poznámky

- ¹ Petr Nečas (ODS), Jiří Paroubek (ČSSD), Vojtěch Filip (KSČM), Cyril Svoboda (KDU-ČSL), Ondřej Liška (SZ), Karel Schwarzenberg (TOP 09). *Česká zahraniční politika z pohledu parlamentních stran*. Mezinárodní politika 5/2010, s. 24–27.
- ² *Dvě otázky pro Kateřinu Konečnou, místopředsdkyni zahraničního výboru sněmovny (KSČM)*. Haló noviny. 7. 4. 2010.
- ³ Jelínek, Jan: *Vládě nic nebrání vytvořit podmínky pro stažení vojáků*. Rozhovor Haló novin s Jaromírem Kohlíčkem (KSČM), poslancem Evropského parlamentu. Haló noviny, 19. 1. 2010.
- ⁴ Maštálka, Jiří: *Přístupová jednání a ochrana menšin*. Haló noviny, 19. 5. 2010.
- ⁵ Otázky Václava Moravce – speciál. ČT24, 27. 5. 2010.
- ⁶ ČRo 1 – Radiožurnál, Ozvěny dne, 27. 9. 2010.
- ⁷ On-line: (www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/013schuz/s013086.htm, cit. 14. 12. 2010).
- ⁸ On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/archiv_zprav/x2010_09_13_generalni_tajemnik_nato.html, cit. 14. 12. 2010).
- ⁹ ČRo – Rádio Česko, Událost dne, 14. 9. 2010.
- ¹⁰ Pojítkem s českou zahraniční politikou je i to, že zástupkyně šéfa komisařova týmu se stala Jana Katarina Šindelková, někdejší první tajemnice českého velvyslanectví v Bělehradě a ředitelka Füleho ministerského týmu. Šindelková bude mít na starost právě oblast jihovýchodní Evropy, konkrétně Srbsko, Bosnu a Hercegovinu, Kosovo, Černou Horu a Albánii.
- ¹¹ On-line: (www.kr-ustecky.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=450018&id=1655441&p1=84858, cit. 15. 12. 2010).
- ¹² On-line: (www.kr-olomoucky.cz/NR/exeres/3110AC01-AA7E-49B9-8209-48C1EAF4B440.htm?lang=CZ, cit. 15. 12. 2010).
- ¹³ Mělnické radní k navázání spolupráce s malým bulharským městečkem vedla i myšlenka, že společenský dosah spolupráce bude v hornatém jihozápadním Bulharsku mnohem větší než v okolí hlavního města nebo na pobřeží, kde je mezinárodní spolupráce mnohem bohatší. To svědčí o promyšlené koncepci. Poněkud kuriózní je, že prvním podnětem k navázání spolupráce byl shodný název obou měst. Úmysl spolupracovat podpořila i vinařská tradice vlastní oběma městům. Mělník očekává spolupráci zejména v oblasti kultury, sportu a školství a výměnu zkušeností s činností veřejné správy a orgánů EU. Teplík, Tomáš: *České město Mělník i bulharský Melnik mají bohatou vinařskou a vinohradnickou tradici*. Mělnický deník, 26. 7. 2010.
- ¹⁴ Konkrétně sjednáním *Dohody mezi vládou České republiky a vládou Republiky Srbsko o změnách Dohody mezi vládou České republiky a federální vládou Svazové republiky Jugoslávie o vzájemné podpoře a ochraně investic*, podepsané 13. 10. 1997 v Bělehradě, *Protokolu mezi vládou České republiky a vládou Republiky Srbsko k Dohodě o hospodářské spolupráci mezi vládou České republiky a Radou ministrů Srbska a Černé Hory a Protokolu mezi vládou České republiky a vládou Republikou Srbsko o policejní spolupráci v boji proti trestné činnosti*.
- ¹⁵ Jako orientační stupnice mohou posloužit tyto země: Polsko 163 smluv, Německo 122, USA 61, Maďarsko 45, Portugalsko 15, Island 3.

- ¹⁶ On-line: (zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/cez-opusti-projekt-dostavby-jaderne-elektřiny-v-rumunsku, cit. 20. 2. 2011).
- ¹⁷ iHned.cz. On-line: (hn.ihned.cz/c1-45566320-platit-za-elektrinu-to-v-albani-nebylo-zvykem, cit. 20. 2. 2011).
- ¹⁸ Výběr prioritních zemí byl podložen makroekonomickými kritérii (váha 58 %), názory podnikatelů a podnikatelských organizací (z hlediska potenciálu trhu země a jeho saturace, váha 30 %) a vyjádřením státní správy (váha 12 %). V případě Bulharska a Rumunska ovšem sehrál roli názor, že by mělo dojít k definitivnímu oddělení konceptu prioritních zemí od EU, a začleňovat do něj tedy pouze země mimo EU. On-line: (www.mpo.cz/dokument58287.html, cit. 14. 12. 2010).
- ¹⁹ MZV ČR. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/ekonomicka_diplomacie/projekty_na_podporu_ekonomicke.html, cit. 15. 12. 2010).
- ²⁰ On-line: (www.export.cz/exportcz/Hlav%C3%ADstr%C3%A1nka/Projektynapodporuekonomick%C3%A9diplomacie2010/Schv%C3%A1len%C3%A9projekty2010/tabid/201/Default.aspx, cit. 15. 12. 2010).
- ²¹ MZV ČR. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/index.html, cit. 14. 12. 2010).
- ²² On-line: (www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/1000466A60/\$File/c01t01.pdf, cit. 20. 2. 2011).
- ²³ Pravomoci ministerstva pro evropské záležitosti převzalo po volbách Ministerstvo zahraničních věcí ČR.
- ²⁴ Vláda ČR. On-line: (www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/komentar/petr-necas-clenske-ze-me-eu-maji-pravo-vyzadovat-dodrzovani-vlastnich-zakonu-76165/, cit. 15. 12. 2010).
- ²⁵ ČRo – Rádio Česko, Rozhovor na aktuální téma, 8. 11. 2010.
- ²⁶ Vláda ČR. On-line: (www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-konference/tiskova-konference-petra-necase-a-ivety-radicove--18--rijna-2010-77124/, cit. 15. 12. 2010).
- ²⁷ MZV ČR. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/x2010_07_22_prohlaseni_posudek_icj_kosovo.html, cit. 15. 12. 2010).
- ²⁸ MZV ČR. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/archiv_zprav/x2010_06_02_ministr_kohout_na_konferenci_zemi_eu_a_zapadniho_balkanu.html, cit. 14. 12. 2010); Václav Klaus. On-line: (www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-vaclav-klaus/vybrane-projevy-a-rozhovory/154.shtml, cit. 14. 12. 2010).
- ²⁹ Palata, Luboš: *Rozšiřování EU naráží. A přitvrdilo.* Lidové noviny, 21. 10. 2010.
- ³⁰ Štefan File o *Upitniku o kandidaturi Srbije za EU.* B92, 24. 11. 2010. On-line (www.b92.net/info/intervju/index.php?yyyy=2010&nav_id=474714, cit. 15. 12. 2010).
- ³¹ ČT 24, *Ekonomika*, 25. 2. 2010; ČT 24, *Ekonomika*, 26. 8. 2010 (pořadu se účastnil i albánský prezident Bamir Topi); ČT 24, *Ekonomika*, 3. 6. 2010.
- ³² Homola, Miroslav: *Češi v Srbsku: Stará vlast nás zase objevila.* Právo, 21. 5. 2010; Honsnejmanová, Dagmar: *Česká knihovna a dožínky v Chorvatsku.* Rychnovský deník, 6. 8. 2010; *Svaz Čechů v Chorvatsku.* Rychnovský deník, 6. 8. 2010 a Frýdecko-místecký a třebečický deník, 26. 8. 2010.

Kapitola 12

Blízký východ, Středomoří a Afghánistán v české zahraniční politice

Jaroslav Bureš, Marek Čejka

BLÍZKÝ VÝCHOD, STŘEDOMOŘÍ A AFGHÁNISTÁN V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Česká zahraniční politika a její vztah k Blízkému východu nebyla v roce 2010 zdaleka tak sledována jako v roce předchozím. Pokles zájmu je celkem pochopitelný, neboť v první polovině roku 2009 probíhalo české předsednictví, které se překrývalo s tak závažnými událostmi, jako byla izraelská intervence do pásma Gazy (operace „Lité olovo“). To platí jak pro pozornost vůči zahraniční politice z pohledu vnitřního, tak i vnějšího, hlavně EU. Přesto lze říct, že zájem Fischerovy vlády byl mnohem větší než v případě následně Nečasovy vlády rozpočtové zodpovědnosti.

Jedním z důvodů menšího zájmu bylo smazání zásadnějších rozdílů mezi společnou zahraniční bezpečnostní politikou EU a blízkovýchodní diplomacií Obamovy administrativy, což se přeneslo do konkrétních společných přístupů transatlantických partnerů, např. v postojích k sankcím proti Íránu a k současným pokračováním dialogu 6+1, k dlouhodobé vojenské přítomnosti členských zemí NATO v Iráku i ve vztahu k blízkovýchodnímu konfliktu a Íránu. Blízký východ a Afghánistán se tento rok v důsledku změněné geopolitické situace nestal tradičním předmětem ostrých střetů mezi pravicovými atlantisty z ODS a levicovými europeanisty z ČSSD jako v minulosti, i když odlišné postoje přetrvávaly. To se projevilo nejmarkantněji při hlasování v Parlamentu ČR o české civilní a vojenské přítomnosti v Afghánistánu. ODS i ČSSD ve svých programech zmiňovaly potřebu konsenzuální spolupráce vláda–opozice a větší důraz na veřejnou diplomacii, ale v praxi přetrvávaly určité problémy. Přenesení tématu protiraketové obrany z bilaterální (česko-americké roviny) na multilaterální rovinu, tj. do kompetence NATO, mělo vliv na percepce „iránské hrozby“, která byla mnohem méně připomínána v této souvislosti. Rovněž postoje vůči problémovým stá-

tům, často před listopadem 1989 preferovaným zemím, byly více ovlivňovány větším pragmatismem podpořeným ekonomickými zájmy, tj. hledáním potencionálních trhů v období odbytové krize. Podobný postoj zastávala ODS již v letech 1993–1996. Tyto země recipročně deklarovaly zájem vrátit zvláště ekonomické a obchodní vztahy s Českou republikou na dřívější úroveň a někdy i bez ohledu na kvalitu vztahů ČR s Izraelem. Těžiště konfliktů se přeneslo do vnitřní ekonomicko-sociální sféry, což bylo patrné i v předvolební kampani.

Podobně jako v předcházejícím roce nemělo MZV ČR zformulovanou celkovou zahraničněpolitickou koncepci vůči regionu, přestože se vláda k tomu zavázala ve svém programovém prohlášení. Byly vypracovány pouze některé dílčí strategie zaměřené na vybrané klíčové aspekty zahraniční politiky. V listopadu 2009 byl připraven dokument *Perspektivy účasti České republiky na stabilizaci Afghánistánu 2010–2012*, který je velmi realistický a vychází z premisy, definované neschopností současné afghánské vlády kontrolovat většinu svého území i s podporou mezinárodního společenství. V dokumentu jsou navrhována opatření na dlouhodobou stabilizaci Afghánistánu ve vojenské i civilní oblasti.¹ Druhým klíčovým dokumentem se zaměřením do vzdálené budoucnosti byla *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období let 2010–2017*, která navazovala na předchozí koncepci z let 2002–2007. Musela vycházet ze změněných ekonomických, politických, bezpečnostních, sociálních a environmentálních podmínek. Vzala do úvahy negativní dopady globalizace na rozvojový svět, zvláště v období současné krize. Koncepce spojovala rozvojovou pomoc s lidskými právy a prosazováním demokratických svobod. Došlo k přeskupení forem a kvality zahraniční pomoci ve vztahu k některým blízkovýchodním zemím.

15. 7. 2010 byla kolegiem ministra zahraničních věcí schválena také nová koncepce transformační politiky, jež rozšiřovala předchozí koncepci z roku 2005. Zahradila znatelný posun v přístupu k podpoře demokracie ve Společné zahraniční a bezpečnostní politice EU. Měla rovněž objasňovat cíle transformační politiky navenek, vůči ostatním aktérům zahraniční politiky a vůči veřejnosti. Klíčový byl i důraz na větší propojení lidských práv a demokracie v zahraničněpolitických přístupech.² Mezi desítku prioritních zemí, pro něž bylo vyčleněno 90 % rozpočtu programu TRANS v každém roce, byl zařazen i Irák.

Ministerstvo průmyslu a obchodu připravovalo ve spolupráci s podnikovou sférou od počátku roku *Exportní strategii na léta 2011–2016*, která měla nahradit obdobný dokument pro období 2006–2010. Koncem roku bylo patrné, že příprava nové koncepce bude odložena o rok, aby mohla být sladěna s připravovanou zahraničněpolitickou koncepcí MZV. Mezi nejpreferovanější regionální země z obchodního hlediska opět patřil „čtyřlístek zemí“: Egypt, Saúdská Arábie, SAE a Turecko.

Vedle vládních dokumentů existovaly i názory politických stran na formulování zahraniční politiky. Vítěz voleb – ČSSD – nastínila hlavní principy zahraniční politiky v *Oranžové knize o zahraniční politice*, kterou připravil stínový ministr zahraničních věcí L. Zaorálek. Objasnil v ní, za jakých podmínek ČSSD akceptuje českou misi v Afghánistánu: Musí být předem určen její reálný smysluplný a dosažitelný cíl. Důraz by měl být kladen na stabilizaci ekonomicko-sociální situace. ČSSD od-

mítla politiku dvojích standardů v přístupech k lidským právům.³ Dokument uvedl i tvrzení, že demokratizace nestabilních států povede k jejich ekonomickému rozvoji a rozvoj k politické stabilitě a menší konfliktosti. Zahraničněpolitické postoje ODS byly shrnuty v dokumentu *Vize 2020*, který odrážel obavy z islámské imigrace a její integrace do společnosti. ODS kladla tradičně důraz ve svém programu na podporu NATO. A. Vondra ve svém projevu doslova řekl. „Není možné zásadně měnit naše závazky vůči spojencům nebo utíkat z Afghánistánu podle toho, jak se ráno Jiří Paroubek probudí nebo jaký průzkum veřejného mínění si zrovna přečte nebo dokonce zaplatí.“⁴ Klíčová byla energetická bezpečnost.

Ve volebním programu TOP 09 byl zdůrazněn cíl diverzifikace zdrojů a přepravních cest a sjednocení postojů EU za tímto účelem. Blízký východ byl uveden jako oblast českých národních zájmů. Byla vyjádřena podpora politiky NATO v Afghánistánu, Pákistánu a Íránu. Smysluplná pomoc rozvojovým zemím měla být postavena na principu odbourávání obchodního protekcionismu a nikoli na charitě. TOP 09 vyjádřila zájem o vypracování dlouhodobé koncepce zahraniční politiky společně s opozicí.⁵

Věci veřejné uvedly arabské země mezi významné neevropské země, s nimiž bude třeba udržovat dobré vztahy. Jejich program kladl důraz na aktivní prosazování lidských práv, které mají univerzální charakter.⁶

ODS i TOP 09 podporovaly na rozdíl od VV členství Turecka v EU, což bylo zdůvodněno ze strany ODS obavou z islamizace a radikalizace Turecka a následného ohrožení bezpečnosti EU. Přesto lze konstatovat, že zahraničněpolitické otázky spojené s daným regionem se nestaly předmětem sporů uvnitř Nečasovy vlády v počátečním období a program pro prvních 100 dní vlády ani neobsahoval zahraniční témata. Obsah klíčových dokumentů stran avizoval perspektivně dobré podmínky i pro shodu vlády se sociálnědemokratickou opozicí, např. v oblasti lidských práv, energetické bezpečnosti a při projednávání některých bezpečnostních témat (např. terorismus, zbraně hromadného ničení, migrace).

V roce 2010 však již Česká republika nehrála tak důležitou roli v EU, a navíc v tomto roce průběžně docházelo k výrazným vnitropolitickým změnám v české politice. V jejich důsledku byla pozornost veřejnosti, politiků, médií a dalších výrazných aktérů směřována v první řadě na právě toto vnitřní politické dění. V roce 2010 se konala na území ČR série voleb (parlamentních, komunálních a senátních), jež přinesly konec provizoria úřednické vlády J. Fischera a vnesly na scénu koaliční vládu ODS–TOP09–VV v čele s premiérem P. Nečasem (ODS). Po volbách do Senátu se podařilo ČSSD ovládnout horní sněmovnu PČR, získala tak schopnost oddalovat některé zahraničněpolitické kroky vlády. Ve vztahu ČR vůči Blízkému východu tato změna vládnoucích elit však neznamenal žádnou podstatnější změnu. Diplomacie České republiky vůči blízkovýchodním zemím zůstala přibližně na stejné úrovni jako v roce 2009. I přes změnu vlády nedošlo k žádným radikálním výkyvům ani k výraznějším změnám postojů ČR vůči aktérům izraelsko-palestinského konfliktu. Detailně jsou pokroky, posuny, popř. kontroverze analyzovány v následujících částech a podkapitolách.

Projevy antisemitismu, islamofobie a jejich vztah k českému diskurzu současné izraelské politiky

V roce 2010 poněkud polevily aktivity české radikální pravice a v České republice tak nedošlo ani k výraznějším antisemitským či islamofobním incidentům, které by mohly souviset se zahraniční politikou ČR vůči některým zemím Blízkého východu. Došlo k řadě aktivistických akcí, jež měly přímou či nepřímou vazbu k Izraeli a Palestině či k boji proti antisemitismu. V dubnu 2010 se tak např. konal pochodňový „Pochod dobré vůle“, který měl podle slov organizátorů „pokojně a kulturně reagovat na agresivitu a ignoranci neonacistů a antisemitů ve společnosti“.⁷ Mezi hlavní organizátory této akce patří mezinárodní organizace ICEJ (*International Christian Embassy Jerusalem* – „Mezinárodní křesťanské velvyslanectví v Jeruzalémě“). ICEJ u nás již delší organizuje nejrůznější konference, pochody proti antisemitismu (naposledy např. průvod, který se konal 18. 4. 2010 v Praze), podpisové akce, debatní setkání o antisemitismu či o současném Izraeli. Řada lidí ovšem netuší, že ICEJ svými postoji sleduje také svou teologickou agendu. ICEJ si u nás vytvořila také velmi dobré politické kontakty a jejich akcí se nezdědka účastní i izraelské diplomaty, přeživší holocaustu či vysocí představitelé naší politiky, jako např. předseda senátu P. Sobotka nebo bývalý pražský primátor P. Bém.⁸

V roce 2010 došlo v České republice k aktivizaci propalestinských aktivistů, hlavně prostřednictvím hnutí Přátelé Palestiny a Mezinárodního hnutí solidarity (*International Solidarity Movement*, ISM). Stalo se tak hlavně po lednovém vyhoštění české propalestinské aktivistky Evy Novákové, která byla pro své propalestinské aktivity deportována z palestinského města Ramallah do ČR.⁹ Zmíněná hnutí poté začala (hlavně v Praze) organizovat různé demonstrace, diskuse a happeningy na podporu Palestinců pod hesly „Pomoc není terorismus“, „Nesouhlas s okupací není antisemitismus“ a je i více činná na internetu (např. v rámci různých diskusních sítí).¹⁰

V únoru navštívil na svém přednáškovém turné Českou republiku americký profesor Norman Finkelstein, jenž je známý svými kritickými a rozporuplnými pamflety na adresu Izraele. V ČR nedlouho předtím vyšel překlad jeho *Průmyslu holocaustu*. Finkelsteinova návštěva byla spojená s kontroverzemi ohledně zrušení jeho přednášky Akademií věd ČR, kde měl původně vystoupit.¹¹

Aktivismu na poli izraelsko-palestinského sporu se v roce 2010 účastnili i někteří dřívější vrcholní politici. Bývalý prezident V. Havel oznámil, že se zapojí do mezinárodní kampaně na podporu Izraele. Havel společně s dalšími osobnostmi, jako je např. někdejší španělský premiér José María Aznar, se chtějí zasazovat o lepší vnímání židovského státu v evropských i jiných zemích, kde je dle jejich názoru k Izraeli veřejnost skeptičtější než třeba ve Spojených státech.¹² V tomto kontextu se objevilo i opačná iniciativa v rámci EU. V prosinci naléhalo 26 minulých významných evropských lídrů, včetně Javiera Solany, na šéfkou unijní diplomacie Catherine Ashtonovou, aby pohrozila Izraeli sankcemi, pokud neukončí výstavbu osad na okupovaných územích.¹³

V západním světě došlo v posledním desetiletí (hlavně v souvislosti s útoky 11. 9. 2001) k poměrně velkému nárůstu islamofobie a různých kontroverzí v souvislosti se vztahem mezi muslimy (hlavně přistěhovalci muslimského původu) a „původními“

obyvateli západních zemí. Zatímco různé projevy xenofobie zaměřené např. proti obyvatelům černé pleti, Židům, Číňanům nejsou v západní Evropě a České republice příliš často otázkou veřejného diskurzu, v případě islámu a muslimů je situace odlišná. Poměrně vysoké procento Čechů má obavy z islámu, výzkumy agentury CVVM v roce 2010 potvrdily obavy Čechů ze zahraniční migrace (60 % respondentů). 63 % respondentů vyžadovalo, aby se cizinci přizpůsobili životním zvyklostem hostitelské země. Levicovým voličům a starším lidem nejvíce vadil příliv cizinců. Výhrady byly k zaměstnávání cizinců v době stoupající nezaměstnanosti. Další výzkum testoval sympatie veřejnosti vůči různým národnostem a etnickým skupinám. Průzkum ukázal, že mezi nejméně oblíbené patřily národnosti z daného regionu: Turci, Kurdové, Afghánci, Palestinci, Iráčané, ale také i Izraelci, což bylo dáno obavou z ohnisek konfliktů.¹⁴ V České republice také nejsou při šíření islamofobie aktivní pouze různé soukromé osoby (prostřednictvím svých internetových stránek a blogů) a soukromé sdružení či organizace (např. server *Eurabia*, *Pravda o islámu* ad.), ale občas se islamofobní výroky (či projevy islamofobie) blízké – což mohou být např. výroky, které by se stěží tato osoba jen stěží odvážila říci např. na adresu křesťanů či Židů) objevují i v různých projevech veřejných osobností. Odstupující český kardinál Vlk tak např. v lednu 2010 prohlásil, že Evropská unie se odchýlila od křesťanských základů, na nichž byla budována, a sekularizovala se. Tím se otevřel prostor pro „hrozbu islamizace“.¹⁵ K nevyváženým výrokům o Blízkém východě se vrátil ex-premiér M. Zeman,¹⁶ který v květnu 2010 prohlásil, že islám představuje pro Evropu hrozbu: „Základním konfliktem ve 21. století bude konflikt mezi euroamerickou a islámskou civilizací. Mezi náboženstvím lásky a náboženstvím nenávisti.“¹⁷ Muslimové z Brna podali proti Zemanovi vzápětí trestní oznámení. Výroky v podobném duchu zazněly i z řad představitelů strany Suverenita.¹⁸ V srpnu vyvolaly protesty muslimské komunity v Hradci Králové letáky, které vyzývají veřejnost k protestům proti vybudování islámského centra.¹⁹

Nemalé pozdvižení na české politické scéně i ve veřejnosti vyvolaly neuvážené výroky předsedy ODS M. Topolánka generalizující charakterové vlastnosti Židů, gayů a kritizující církve. Kauza vyvrcholila Topolánkovým odstoupením z čela jihomoravské volební kandidátky, 20. 6. 2010 pak byl nahrazen v čele ODS P. Nečasem.

Diverzifikace energetických zdrojů a dopravních cest – projekt plynovodu Nabucco

Česká republika začala během předsednictví v EU aktivně prosazovat projekt plynovodu Nabucco vedoucího z kaspické oblasti do střední Evropy. V srpnu akcionáři plynovodu rozhodli, že nebudou počítat s jeho napojením na bohatá íránská ložiska. Místo toho byl vydán souhlas, že se napojí na ložiska plynu v kurdských oblastech Iráku. Nebylo definitivně dořešeno jeho financování a rovněž bezpečnostní situace v regionu nebyla dobrá. Bývalý premiér Topolánek řekl na Pražském evropském energetickém fóru, že země EU pro něho nezajistily dosud plyn, čímž byla značně ohrožena jeho konečná realizace.²⁰ Místo toho preferoval dovoz zkapalněného zemního plynu, nejspíš z Alžírsko. Podle velvyslance pro energetiku Václava Bartušky by bylo racionálnější dovážet rezervní plyn ze západní Evropy, protože dovoz zkapalněného plynu vyžaduje budovat nové terminály.²¹ Přesto Visegrádská skupina tento projekt

i nadále podporovala. Nový plynovod Lanžhot–Baumgarten–Line (LBL) propojí českou a rakouskou síť. ČR by se tak mohla přímo napojit na plynovod Nabucco, pokud bude v roce 2015 hotov a odebírat tak plyn z Blízkého východu. V roce 2010 začala Česká republika odebírat poprvé íránskou ropu.

Rušení českých zastupitelských úřadů v zahraničí

V srpnu 2010 se rozvířila diskuse kvůli rušení některých činných českých ambasad z finančních a ekonomických důvodů, což se dotklo v menší míře i regionu Blízkého východu a severní Afriky. Rozhodnutí vlastně navazovalo na záměr vlády z roku 1993, který zmiňoval snížit počet českých ambasad, ale nakonec nebyl realizován v původně zamýšleném rozsahu. Podobně jako v 90. letech se i v roce 2010 objevovaly návrhy na zrušení ZÚ Rabat, Ammán, Kuvajt, Islámábád a Saná, ale schváleno bylo zrušení úřadu pouze v Jemenu a konzulát v Istanbulu. Ostatní zmíněné úřady by měly být uzavřeny v budoucnu. Opozice tento krok ostře odmítla jako nepromyšlený a byla podpořena některými podniky. Rezortní stínový ministr L. Zaorálek dokonce obvinil vládu, že opouští africké teritorium, kam začínají ve vysoké míře pronikat Číňané i Američané. Zvláštní bezpečnostní význam přisoudil ambasadám v Jemenu a Pákistánu. Nekoncepčním rozhodnutím dává česká vláda najevo nezáměr o tyto země. Požádal ministra zahraničních věcí, aby předložil své záměry příslušným výborům PS PČR. Vláda by měla být odpovědná za vnímání ČR v zahraničí a za dlouhodobě utvářené vazby, struktury a kontakty, jejichž rušení pro nás bude znamenat trvalou a neodčinitelnou ztrátu i s ohledem na export.²² Rozhodnutí prý nebyla dostatečně konzultována s MPO. Kritika se snesla i na rozpočet ministerstva na rok 2011, který v období úsporných balíčků počítá s velkými investicemi do oprav a rekonstrukcí ambasad v zahraničí.²³ Naopak vedení MZV vypočetlo, že uzavřením jednoho úřadu ušetří 5 až 8 mil. Kč.

BLÍZKÝ VÝCHOD, STŘEDOMOŘÍ A AFGHÁNISTÁN V ČESKÉ ZAHRAIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Česká diplomacie a státy Mašriku

Česká diplomacie izraelsko-palestinský konflikt

V roce 2010 pokračovala ve vztahu k Izraeli a Palestině Česká republika v podobném stylu diplomacie, jaký známe z předešlých let – tzn. velmi přátelský (až nekritický) postoj k Izraeli a poněkud méně intenzivní, ale přesto zřetelné snahy o pomoc Palestincům a Palestinské autonomii.

Jedním z úkolů českého předsednictví v EU v roce 2009 bylo úsilí České republiky o ještě těsnější vztahy mezi EU a Izraelem. To se (hlavně vzhledem aktuálním dopadům operace „Lité olovo“) však nepodařilo dosáhnout. V zásadě ale došlo k předpokládanému posílení v průběhu předsednictví následujících po českém předsednictví Radě EU.

Na počátku roku 2010 se stal novým českým velvyslancem v Izraeli Tomáš Pojar, bývalý první náměstek ministra zahraničních věcí, ex-ředitel organizace Člověk v tísni a zároveň syn Miloše Pojara, prvního polistopadového československého velvyslance v Izraeli.²⁴ O několik měsíců dodala ČR další důkaz, jak je pro ni Izrael důležitý: ministr zahraničních věcí J. Kohout otevřel v květnu Tel-Avivu vůbec první České centrum na Blízkém východě. Ředitelem centra byl jmenován David Stecher.²⁵

Velmi přátelský kurz k Izraeli potvrdila česká diplomacie i doma. Byla např. uspořádána konference ke dvacátému výročí obnovení diplomatických styků mezi Izraelem a Českou republikou (ty byly navázány v únoru 1990). Konala se v Praze a zúčastnili se jí čelní čeští politici, včetně premiéra J. Fischera.²⁶ Čeští představitelé při této příležitosti opět uvedli, že „Češi jsou schopni řešit blízkovýchodní konflikt“ (v minulosti proklamoval něco podobného např. prezident V. Havel).²⁷ Přesto však o několik měsíců později přijala česká vláda a premiér (tentokrát se již jednalo o novou vládu pod vedením P. Nečase) izraelského ministra zahraničních věcí Avigdora Liebermana. Ten je členem radikálně pravicové strany Náš domov Izrael, která je dnes součástí izraelské vládní koalice, a je i řadou Izraelců považován za ultrapravicového radikála.²⁸ Lieberman pronesl v minulosti řadu rasistických výroků na adresu Arabů a je u něj velmi důvodné podezření, že byl v minulosti členem strany Kach, která byla později v Izraeli zakázána a dostala se dokonce na seznam teroristických organizací v USA a v EU. Lieberman v České republice mj. prezentoval i své soukromé kontroverzní plány na řešení izraelsko-palestinského konfliktu spojené s masovým sociálním inženýrstvím v Izraeli a Palestině. To nevyvolalo žádnou výrazně odmítavou reakci našich politických představitelů.

Z hlediska našich ambicí při pomoci řešení izraelsko-palestinského konfliktu určitě vyvolává nejasnosti skutečnost, že čeští politici nedávají prakticky žádným způsobem najevo, že by byli schopni rozlišovat mezi izraelskými politiky, kteří jsou konsenzuálně ochotni řešit otázky související s izraelsko-palestinským konfliktem, a mezi politiky, kteří celou svou politickou kariéru kompromis mezi Izraelci a Palestinci více či méně otevřeně sabotují (a to i za situace, že se stali členy vládní koalice).

Ve vztahu k Palestincům a Palestinské autonomii je česká zahraniční politika zdrženlivější než k Izraeli, nicméně v květnu spojil ministr Kohout s návštěvou Izraele i návštěvou Palestiny a zavítal tak i na Západní břeh (nikoliv do pásma Gazy), kde se setkal s palestinským premiérem Salámem Fajjádem a s dalšími vysokými palestinskými představiteli.²⁹ Pozdější Nečasova vláda v druhé polovině roku 2010 žádným výrazným způsobem kontakty s Palestinskou autonomií neprohloubila (což ale nemusí v tak relativně krátkém časovém období nic zásadního naznačovat). V každém případě rozvojová pomoc ČR vůči Palestincům pokračovala i během roku 2010 a dosáhla v tomto roce velikosti 9,5 mil. Kč.

Postoj České republiky k pásmu Gazy a „konvoji do Gazy“

Jednou z klíčových kauz roku 2010, která obrátila pozornost (nejen) naší diplomacie k izraelsko-palestinskému konfliktu, se stal „lodní konvoj do Gazy“. Konvoj několika lodí byl součástí tzv. „Flotily svobody“, jež měly za cíl prolomit izraelskou blo-

kádu uvalenou na pásmo Gazy a dodat humanitární pomoc. Ještě hluboko v mezinárodních vodách pak došlo k vylodění izraelského námořního komanda na palubě lodi, přičemž na jedné z nich (turecké lodi Mavi Marmara) vypukly potyčky, načež došlo ke ztrátám na životech na straně účastníků konvoje. Incident vyvolal velkou pozornost světových médií a vzbudil četné emoce na straně stoupců i odpůrců současné izraelské politiky. Konvoje se účastnili i čtyři čeští novináři, což přispělo k tomu, že o celé události se hojně diskutovalo i u nás.

České ministerstvo zahraničních věcí k incidentu nevydalo zvláštní prohlášení s poukazem na to, že prohlášení už vydala Evropská unie ústy své ministryně zahraničních věcí C. Ashtonové, a proto „by nemělo smysl, aby každá země vydávala zvláštní prohlášení“.³⁰ K incidentu se však vyjádřili čeští diplomaté i představitelé naší politické scény. Velvyslanec v Izraeli T. Pojar poznamenal mj.: „Litujeme všech zmařených životů.“ Předseda Senátu P. Sobotka (ODS), který byl v době incidentu s konvojem právě na Blízkém východě, prohlásil: „Námořní konvoj do Gazy byl plánovanou provokací pod záminkou humanitární pomoci.“ Humanitární pomoc do Gazy dle jeho názoru „proudí do Gazy plnými doušky“. Česká levice vyjádřila spíš negativní postoje vůči izraelskému zásahu v Gaze. J. Hamáček (ČSSD) např. uvedl: „Reakce Izraele byla naprosto neadekvátní, incident se stal v mezinárodních vodách, jde o porušení mezinárodního práva.“ Kateřina Konečná (KSČM) k incidentu dodala: „Pokud budeme před tímhle zavírat oči, tak nám hrozí takový průšvih, že se z toho tady všichni zblázníme.“³¹

Izrael

V dubnu byl zahájen izraelsko-český program Gešer/Most na podporu společných výzkumných projektů českých a izraelských firem a institucí. Program se současně zaměřuje na komerční využití výzkumu. Z programu, který je rozdělen do pěti tříletých výzev, mohou firmy získat kolem 600 mil. Kč.³²

I v roce 2010 pokračovala rozvojová pomoc České republiky v Palestině. Neaktuálnější data zatím nejsou k dispozici. V letech 1996–2008 česká strana na Palestinských územích realizovala 14 rozvojových projektů v celkové hodnotě přes 250 mil. Kč.³³

Libanon

Vztahy České republiky a Libanonu byly v roce 2010 značně rozporuplné. Zatímco v ekonomických vztazích následoval pokrok – ministr financí Eduard Janota a libanonská ministryně financí Rajja Hasanová v březnu podepsali v Bejrútu protokol k dohodě o podpoře a vzájemné ochraně investic mezi oběma zeměmi³⁴ – v rovině politické následovalo zhoršení, poté co libanonští představitelé a tamní radikální šíitské hnutí Hizballáh obvinily Českou republiku ze spolupráce s izraelskou tajnou službou při vytváření špionážní sítě v Libanonu. Podle libanonského deníku *Al-Achbár* české velvyslanectví v Bejrútu vydalo vízum agentovi, který byl pak cvičen v ČR. Jedná se o Máhira Abú Džurajše z jiholibanonského Mardž Ujúnu. V Libanonu byl v roce 2010 zatčen spolu s dvacetičlennou skupinou údajných agentů. Při výslechu údajně řekl, že dostal příkaz získat české vízum. České velvyslanectví v Bejrútu mu prý do-

klady napoprvé odmítlo vydat a dostal je až napodruhé. Podle *Al-Achbáru* Izrael podobně své agenty vyslal do Maďarska, Belgie, Itálie, Turecka a na Kypr.³⁵ Česká republika tato obvinění nepopřela a Izrael je nekomentoval. V každém případě podobná obvinění značně znesnadňují České republice, aby byla vnímána jako nestranný hráč, popř. země, která by mohla pomoci s řešením izraelsko-palestinského konfliktu mírovou cestou.

Další kontroverzní událostí je fakt, že v srpnu požádal na libanonském velvyslanectví v Praze o libanonský azyl muž, jenž o sobě tvrdí, že je drúzský právník a že sloužil v minulosti v izraelské armádě. Nabídl informace z Bejrútu a Jeruzaléma ze 14. 2. 2005, tedy ze dne, kdy byl při atentátu zavražděn bývalý libanonský premiér Rafik Harírí.³⁶

Sýrie

Česko-syrská hospodářská a sociální spolupráce se v loňském roce zdatně rozvinula (přínejmenším v době Fischerovy vlády). Společnost AŽD Praha uzavřela v březnu smlouvu s finskou firmou Nokia Siemens Network na dodávku návštěvnických stanic v Sýrii. Hodnota kontraktu je 40 mil. Kč.³⁷ Velkou zakázku získala také česká pobočka koncernu Siemens na výstavbě rozvodny vysokého napětí v syrském městě Banias za 5,5 mil. EUR (v přepočtu přes 141 mil. Kč). Rozvodna na pobřeží Středozemního moře bude sloužit k zálohování napájení jedné z největších syrských rafinerií.³⁸

U zmiňované sociální spolupráce se podařilo ministru práce a sociálních věcí Petru Šimerkovi podepsat v březnu se syrskou ministryní práce a sociálních věcí smlouvu o sociálním zabezpečení. Od roku 2010 tak mají např. Češi žijící a pracující v Sýrii a Syřané, kteří naopak pracují nebo pracovali v České republice, snazší cestu k důchodům. Jde vůbec o první smlouvu tohoto typu, kterou Česká republika vyjednala s arabskou zemí.³⁹

Egypt

V roce 2010 patřila k nejdůležitějším událostem v česko-egyptských vztazích lednová návštěva prezidenta Klause v Egyptě. Během návštěvy se setkal se svým egyptským protějškem Husní Mubarakem, s premiérem Ahmadem Nazífem a generálním tajemníkem Ligy arabských států Amrem Músou. Tématem Klausova rozhovoru s Mubarakem byly také izraelsko-palestinské vztahy a ekonomická spolupráce mezi Egyptem a ČR. Klaus představil arabské vydání své knihy *Modrá, nikoliv zelená planeta*. Český prezident také jednal s Mubarakem o egyptologické výstavě v Praze, která se uskuteční v roce 2012.⁴⁰ Podle Amr Músy se mohou české firmy v arabských zemích uplatnit hlavně investicemi do energetické infrastruktury, železnic, silnic a ekologických projektů.⁴¹

Co se týká postojů Václava Klause k Blízkému východu, ty se, podobně jako v mnoha dalších případech, více či méně odlišují od oficiálního kurzu českých vlád. Klaus dává dlouhodobě najevo náklonnost k Izraeli, avšak na druhou stranu ve svých projevech rád zdůrazňuje „vyváženost“ v postoji ČR k Blízkému východu a důležitost kompromisu Izraele s arabským světem.⁴² Český prezident má v arabském světě

a mezi vrcholnými arabskými politiky zjevně dobré kontakty a rád se tam vrací (viz níže).

Na Klausovu návštěvu navázal v únoru kontrakt mladoboleslavské automobilky Škoda Auto, jež začne na egyptském trhu prodávat svou vlajkovou loď – Škodu Superb. Toto auto tak bude po Fabii, Octavii a Roomsteru čtvrtý model Škody prodávaný v Egyptě.⁴³ Přesto lze konstatovat, že ekonomické a politické vztahy s Egyptem v tomto roce nedosáhly úrovně předchozích let, což bylo dáno nejistou vnitropolitickou situací podpořenou spekulacemi o zhoršeném stavu prezidenta Mubaraka a parlamentními volbami. Egypt odmítl pozorovatelskou misi EU a snažil se spíše utlumovat vztahy s jednotlivými evropskými zeměmi, aby předešel intervencionismu a kritice politického systému. Taktéž ekonomická a finanční krize způsobila, že stát začal šetřit a omezovat dovozy a investiční aktivity. Kromě prezidenta se neuskutečnila žádná významná návštěva na úrovni premiéra či ministra. Byla odsunuta i plánovaná návštěva egyptského ministra obchodu Rašida.

Další rozvoj vzájemných ekonomických vztahů následoval v květnu, kdy od finančního investora Kilcullen Kapital Partners koupila předního českého výrobce elektroměrů ZPA Smart Energy z Trutnova egyptská společnost El Sewedy Electrometer.⁴⁴ V červenci se také dohodla s Egyptem společnost RWE Dea, která náleží do německé energetické skupiny RWE, že bude investovat 3,6 mld. USD (cca 70 mld. Kč) do rozvoje plynových polí v Egyptě.⁴⁵

Česká diplomacie a státy Maghrebu

Frankofonní státy Maghrebu v minulosti nepatřily mezi české prioritní země v oblasti MENA, ale v posledních letech se trend změnil, především v obchodní oblasti. Potvrdil to i rok 2010. Obchodní obrat v případě Tuniska, Maroka i Alžírsko dosahoval kolem 150 mil. USD. Důvodem byly relativně otevřené ekonomiky Tuniska a Maroka patřící do tzv. agadirské skupiny zemí, jež v rámci euro-středomořské zóny volného obchodu MEFTA pokročily nejvíce. Maroku byl udělen EU statut *avancé* v roce 2008 a o podobné ocenění má zájem i Tunisko. Alžírsko, bohaté na ropu a plyn, neusilovalo o úzké vztahy s EU, ale preferovalo diverzifikovanou hospodářskou strategii a ochrannářskou politiku, která brzdila její vstup do WTO. Tradice vztahů s Českou republikou byly poměrně dlouhé a nebyly poznamenány závažnějšími problémy. Existoval zájem odebírat perspektivně i alžírský plyn. V roce 2009 byly definitivně uhrazeny pohledávky vůči ČR. Čeští oficiální představitelé v roce 2010 nejvíce navštěvovali Alžírsko. Ministr zemědělství J. Šebesta, ministr obchodu a průmyslu V. Tošovský a ministr obrany M. Barták jednali v únoru Alžíru o možnostech spolupráce. Prezident Klaus se symbolicky setkal s alžírským prezidentem Bouteflikou u příležitosti listopadového summitu EU–Afrika v libyjském Tripolisu.

Hlavní překážkou obchodu s Marokem byla jeho komoditní roztříštěnost a nestabilita, snad s výjimkou železa a papíru. Moderní technologie se dostaly do popředí v posledních pěti letech. Největší událostí v marocko-českých vztazích bylo podepsání protokolu k investiční dohodě v březnu.

Tunisko-české vztahy byly podpořeny dostatečnou smluvní základnou. V dubnu 2009 byla podepsána v Tunisu mezinárodní *Dohoda o hospodářské spolupráci*, která

nahradila obchodní dohodu z roku 2004. Na tuniském trhu působila řada českých firem a podařilo se vytvořit i čtyři smíšené firmy. Jedna z nich, společnost Geosan Group, zvítězila v tendru na výstavbu paláce Cité de la Culture a v roce 2010 se zapojila do první etapy prestižního projektu. V Praze se sešla v říjnu smíšená tunisko-česká komise pro hospodářskou spolupráci na úrovni náměstků, která posoudila úroveň spolupráce dohodnuté v roce 2009 prezidentem Klausem.

Libye

V roce 2010 byl vyhlášen Průmyslový rozvojový plán na rok 2010–2013 zaměřený na realizaci drobných projektů s cílem nastartovat podnikatelskou, průmyslovou aktivitu Libyjců. Souběžně byla vytvořena instituce kontrolující zahraniční investice a dovozy, což ochladilo potencionální zájem investorů. Libyjská strana, reprezentovaná místními obchodními komorami, projevila zájem o transfer českých technologií a zakládání společných podniků. V roce 2010 proběhla řada jednání vedoucího úřadu a vedoucího obchodně-ekonomického úseku ZÚ Tripolis s ministerstvem financí, obrany a centrální bankou. Poptávka byla po dovozu komponentů pro fotovoltaické, tepelné, větrné a solárně-tepelné elektrárny. Vzájemný obchod měl na počátku tendenci k růstu, podobně jako v předcházejícím roce, ale v druhé třetině nastala změna. Současná světová krize a také krize ve vztazích Libye–Švýcarsko, potažmo mezi zeměmi schengenského prostoru a Libyí, se odrazily negativně v poklesu českého vývozu za celou první polovinu roku o 0,5 mld. Kč. Byla paralyzovaná činnost evropských zastupitelských úřadů a bylo i omezeno cestování evropských obchodníků-podnikatelů do země. Pro státní příslušníky EU bylo pozastaveno vydávání libyjských víz, což poškodilo i české firmy (např. Geosan – kanalizace), a napomohlo k pronikání ostatních zemí, na něž se vízová restrikce nevztahovala (Turecko, Čína, Korejská republika, Indie, USA).

V politické oblasti došlo na poli libyjsko-českých vztahů k významné události. 1. 7. 2010 byla zřízena v Praze libyjská lidová kancelář, která má plnit funkci velvyslanectví, v jehož čele by byl chargé d'affaires, nikoliv velvyslanec. Byly tak ukončeny dva roky nejistoty v dvoustranných vztazích (libyjská ambasáda v Praze byla zrušena v srpnu 2008). Poté měli Libyjci zájem o zřízení kanceláře pro ekonomickou spolupráci v čele s chargé d'affaires, která by měla pravomoc vydávat i víza. Tento krok byl odmítnut, protože odporuje Vídeňským úmluvám o diplomatických stycích. Libye se musela spokojit pouze s generálním konzulátem, ale snažila se o povýšení zastoupení.

Na summit EU–Libye (29.–30. 11. 2010) odcestoval do Tripolisu prezident V. Klaus. Ve svém projevu označil protekcionismus a vnucování jednotných standardů bez náležitého zhodnocení úrovně rozvoje jednotlivých zemí za největší problém.⁴⁶ Byly dohodnuty konzultace na úrovni náměstků, ale nakonec koncem října odcestoval do Libye i vrchní ředitel MZV Vítězslav Grepl. Do Prahy přiletěl taktéž ředitel odboru pro evropské země A. Džarúd. V centru zájmu těchto konzultací byla plná normalizace vztahů a zřízení rezidentního velvyslanectví s velvyslancem, odbourání vízových restrikcí na obou stranách. Česká strana prosazovala rovné podmínky v hospodářské, obchodní oblasti, jež využívají ostatní země EU.

Česká diplomacie a státy Arabského poloostrova

Vztahy České republiky k ostatním oblastem Blízkého východu nebyly tak intenzivní, aby měly v tomto textu samostatné podkapitoly. Některé další dílčí kontakty jsou tak shrnuty společně v této části.

Na začátku července 2010 např. zahájila mezi Prahou a Dubají ve Spojených arabských emirátech (SAE) pravidelnou linku letecká společnost Emirates, přičemž odhadovala, že by během prvního roku svého fungování mohla přepravit zhruba 165 000 lidí.⁴⁷

V listopadu 2010 navštívil prezident Klaus Kuvajt a setkal se s klíčovými osobnostmi tamní politiky včetně kuvajtského emíra šejcha Sabaha IV. Návštěva byla směřována na prohloubení vzájemných politických a ekonomických styků a kromě oficiálních setkání s kuvajtskými politiky prezident při návštěvě tohoto emirátu zahájil Kuvajtsko-české podnikatelské fórum.⁴⁸

Česko-jemenské vztahy se dostaly v roce 2010 pod kritiku Amnesty International (AI). Jemenská vláda při potlačování domácích povstalců a členů místní Al-Káidy porušuje lidská práva. V boji s nimi využívá pomoc pocházející z USA a Evropské unie a také zbraně z České republiky. Podle zprávy AI vyvezla ČR do Jemenu v roce 2009 vojenský materiál za více než 10 mil. EUR (248 mil. Kč).⁴⁹ ČR je členem poměrně úzké skupiny zemí „Přátel Jemenu“, jejímž cílem je pomoc jemenské vládě při nutných ekonomických a společenských reformách. Problémem bude zrušené ZÚ v Saná, které by mělo činnosti koordinovat. Vzhledem ke svým dosavadním aktivitám a obecným sektorovým prioritám se ČR soustředí především na sektory zemědělství a sociálního rozvoje (včetně vzdělávání, sociálních a zdravotnických služeb).⁵⁰

Styky České republiky s Katarem jsou stále poznamenány vleklou aférou katarského prince Hámida bin Abdal Sáního, kterého Obvodní soud pro Prahu 2 v roce 2005 nepravomocně odsoudil za sex s nezletilými dívkami na 2,5 roku vězení. Princ ale za podezřelých okolností, do kterých byl zapojen tehdejší ministr P. Němec, ČR opustil a vyhnul se spravedlnosti. V roce 2010 dal soudce Petr Stutzig vydat mezinárodní zatykač na prince. Pražskému městskému soudu se totiž nadále nedařilo doručit princovi soudní usnesení a předvolání.⁵¹

Irák

Hlavní událostí byly březnové parlamentní volby v Iráku, které vyhrála těsně koalice sekulárních stran Národní irácké hnutí expremiéra Aláviho. ČR se zúčastnila volební pozorovatelské mise společně s USA. EU odmítla účast v misi z bezpečnostních důvodů. V srpnu opustila Irák poslední americká bojová jednotka a do konce roku 2011 na základě smlouvy SOFA i zbytek armády, což zvýšilo obavy okolních arabských vládců z destabilizace a pronikání Íránu. Počet teroristických útoků sice částečně poklesl, ale o stabilitě nešlo hovořit. Byly patrné příznaky islamizace kdysi sekulárního Iráku. Čeští křesťané kritizovali útok na syrsko-katolickou katedrálu v Bagdádu. Pražský arcibiskup D. Duka v této souvislosti upozornil, že útok byl veden na kostel dokonce při mši, přestože v minulosti byly kostely místem azylu. Biskup V. Malý odletěl v listopadu do Iráku coby předseda Rady Iustitia et Pax, která se zajímá o dodržování lidských práv a snížení napětí ve světě.

Klíčové návštěvy ministra zahraničních věcí J. Kohouta a ministra průmyslu a obchodu V. Tošovského proběhly již v roce 2009, avšak rok 2010 se vyznačoval návštěvami na nižší úrovni. Napjaté ovzduší bezprostředně před parlamentními volbami v Iráku a menší zájem o zahraničněpolitická témata před českými parlamentními volbami nevytvořily patřičnou kulisu pro aktivizaci bilaterálních politických vztahů. Dlouho plánovaná návštěva parlamentní delegace v Iráku se tudíž neuskutečnila. V květnu a září se pouze konaly konzultace ministerstev zahraničních věcí. V říjnu pak navštívil Irák náměstek MZV ČR T. Dub.

Od roku 2009 je patrná větší aktivita českých firem v Iráku. Nejdůležitější jsou projekty rekonstrukce rafinérií v Basře, Daura a Bajdží, na nichž se podílelo několik firem: Chemoprojekt, Technoexport, UNIS a Prokop Engineering. Škoda otevřela své prodejny v Erbilu a Dohúku. Aktivní je i Sigmainvest v zavlažovacích a vodohospodářských projektech. Zájem ze strany státu o průnik na tradiční trhy existuje. V červnu vytvořil Svaz průmyslu a dopravy a MPO společnou iniciativu na podporu podnikatelů v Iráku nazvanou *Task Force Iraq*, která navázala na výsledky a cíle návštěvy ministra Tošovského a měla podpořit české vývozce a investory. Od roku 2008 fungovala v Sulejmánii Česko-kurdská podnikatelská rada. Aktivní byla velvyslankyně, která podnikla obchodně-politickou cestu do šiitského Nadžafu a vytvořila předpoklady pro možné rozšíření aktivit za hranice kurdských oblastí. Bez ohledu na bezpečnostní rizika funguje i České obchodní centrum v Bagdádu podporované velvyslanectvím. Zájem o Irák projevil i Česko-arabské obchodní centrum v Karlových Varech.

Íránská islámská republika

Ani v roce 2010 nenastal rozhodující průlom ve vztazích s Íránem, což bylo v prvé řadě tradičně způsobeno perským vysíláním Rádía Fardá prostřednictvím americké rozhlasové stanice RFE/RL připravované v Praze a realizované v Turecku. V této souvislosti by ve vztahu k ČR by Írán údajně uvítal omluvu ČR za perské vysílání Fardá jako gesto dobré vůle pro normalizaci diplomatických vztahů.

Írán patřil tradičně mezi největší české obchodní partnery na Blízkém východě, což bylo dáno jednak tím, že přestaly platit některá restriktivní opatření v oblasti obchodu a bankovníctví, čímž došlo ke zrovnoprávnění našich exportérů, a jednak to bylo způsobeno i dovozy íránské ropy do ČR. Obchodní obrat dosahoval za prvních deset měsíců 178 mil. USD, což je třetí místo ve sledované skupině zemí.

Nový posun nastal v otázce výstavby elektrárny v Búšehru. Obama administrativa oddělila kauzu Búšehr od procesu předimenzovaného obohacování uranu, což vytvořilo podmínky pro průnik západních investorů do civilní jaderné energetiky, kterou kontrolovalo přes deset let Rusko. Zákon číslo 99/2000 Sb., zakazující veškerý český vývoz pro jadernou elektrárnu v Búšehru, byl od počátku odmítán KSČM, jíž se podařilo v roce 2009 zjistit, že vzduchotechniku, kterou mělo zajistit pro Búšehr ZVVZ Milevsko, nakonec dodala britská firma. Komunisté v roce 2009 iniciovali zrušení zákona v PS PČR, ale neuspěli. O totéž usilovala před nimi i sociálnědemokratická vláda. V roce 2010 předseda KSČM naznačil, že definitivní zrušení zákona i nadále patří k hlavním úkolům jeho strany, protože daná elektrárna je pod kontrolou MAAE a daný zákon je iracionální.⁵² 9. 6. 2010 RB OSN schválila rezoluci č. 1929,

kteřá měla za cíl omezit spolupráci v procesu obohacování uranu s Íránem. Ve stejném měsíci schválila i EU dodatečně tvrdé sankce omezující spolupráci v oblasti jaderné energetiky. Česká republika, na rozdíl od některých zemí EU, sankce bez výhrad podpořila a jednotlivá ministerstva je rozpracovala pro potřeby své agendy. Nepřipojila se k evropským rebelujícím zemím sdružených v tzv. Nové agendě, které spojovaly jaderné odzbrojení s procesem nešíření (Švédsko, Finsko, Řecko, Slovinsko, Irsko),⁵³ ani těm, jež kritizovaly sankce z hlediska hospodářských dopadů na obchod. Přesto ČR, podobně jako EU i USA, byla připravena jednat a spolupracovat s Íránem na rozvoji bilaterálních vztahů, jak to opakovali ministři zahraničních věcí obou zemí K. Schwarzenberg a Manúšehr Mottakí v září 2010 v New Yorku u příležitosti pravidelného zasedání VS OSN.⁵⁴

V roce 2008 Írán odmítl akreditaci českého velvyslance zamýšlenou jako gesto dobré vůle před zahájením českého předsednictví. V roce 2010 se Írán sice vyjádřil k otázce normalizace úrovně vztahů pozitivně, ale v praktické rovině opět nedošlo k průlomům, zřejmě v důsledku perského vysílání Rádía Fardá, o kterém íránské bezpečnostní složky soudily, že destabilizuje politickou situaci v zemi.

Bezpečnostní informační agentura (BIS) ve své zprávě v roce 2009 konstatovala, že Írán měl zájem o české výrobky, které sice nepodléhají mezinárodní kontrole, ale z nichž bylo možno sestavit „kontrolované zařízení“. České zpravodajské služby také zaznamenaly snahy Íránu uskutečnit obchod s českými společnostmi, které s touto zemí již léta neobchodují kvůli sankcím OSN a dalšími opatřením. Výrobky, jež lze užít i při vývoji zbraní hromadného ničení, chtěla podle BIS získat v Česku i Sýrie. Podle BIS také zájem o motory a další součástky, které se používají k výrobě vojenských bezpilotních prostředků. Šlo o zprostředkovatelské společnosti z Číny, Íránu a dalších zemí s vazbou zejména na íránský vojenský program. Ze získaných informací vyplynulo, že ani v této oblasti dodávky nesměřovaly přímo k rizikovým subjektům. Zájem o česká speciální strojírenská zařízení projevíli kromě íránských společností i dovozci ze Sýrie a Pákistánu.⁵⁵ Předsedkyně Státního úřadu pro jadernou bezpečnost (SÚJB) D. Drábová trochu překvapivě informovala, že nemá žádný signál o tom, že by Írán v ČR usiloval o získání komponentů či vědomostí, jež je možné použít k výrobě zbraní hromadného ničení.⁵⁶ SÚJB rovněž vydal výjimku pro studium dvou Íránců na Zlínské univerzitě Tomáše Bati, avšak BIS je i poté začala prověřovat, zdali jejich studium nesouvisí s vojenskými technologiemi. Íránská diplomacie sice připouštěla zájem o výrobky nepodléhající mezinárodní kontrole, ovšem fakt a tvrzení BIS, že je lze použít i ke stavbě kontrolovaného zařízení, byly podle ní v rovině spekulací. „*Je udivující, že dokument této povahy není vyhotoven na základě prokázaných skutečností,*“ uvedl Írán ke zprávě BIS.

Česká diplomacie a Afghánistán

Mandát pro působení sil a prostředků rezortu ministerstva obrany v zahraničních operacích v letech 2011–2012 s výhledem na rok 2013 počítal s posílením angažmá české armády v Afghánistánu v roce 2011 na kontingent čítající do 720 osob a v roce 2012 na celkový počet do 640 osob. V roce 2010 činil český příspěvek do mise ISAF podle schváleného mandátu kontingent do 535 příslušníků Armády České republiky. V sou-

časné době působí v ISAF za českou armádu úkolové uskupení do 100 osob na kábulském mezinárodním letišti, a v rámci Regionálního velitelství – východ (RC-E) Provinční rekonstrukční tým do 275 osob (PRT) v provincii Lógar,⁵⁷ vrtulníková jednotka do 110 osob na základně Šarana v provincii Paktika a výcvikový tým v provincii Wardak. Česká republika se rovněž od října 2007 angažuje v policejní misi EU. V současné době působí v EUPOL Afghanistan tři čeští policisté. Český provinční rekonstrukční tým v provincii Lógar zahájil svou činnost v roce 2008.

V roce 2010 dokončil rekonstrukční tým PRT 40 rozvojových projektů a 31 malých projektů QIP. Působí ve třech oblastech: podpora vlády, podpora ekonomického rozvoje a média. Angažuje se i v doprovodných účelových oblastech, jako jsou školství, zdravotnictví a menší infrastrukturní projekty. Roční rozpočet PRT na rekonstrukci je 80 mil. Kč ze státního rozpočtu ČR. V roce 2010 přispěla do rozpočtu českého PRT rovněž vláda Řecké republiky částkou 300 tis. EUR na projekty v oblasti školství a zemědělství. 14.–22. 11. 2010 se v České republice uskutečnila stáž 18 zástupců a představitelů lógarských státních institucí – poboček afghánských ministerstev a guvernéra provincie Lógar, kterou organizovalo MZV ve spolupráci s MO. Cílem projektu bylo ukázat afghánským představitelům, jak fungují jednotlivé složky státu a samosprávy, či jak vypadají některé projekty a stavby. Pro rok 2010 ČR přispěla do těchto fondů: *Halo Trust Fund, National Solidarity Programme, Law and Order Trust Fund, Ana Trust Fund* částkou přibližně 4,3 mil. Kč. Z humanitárního rozpočtu MZV byly v roce 2010 poskytnuty 3 mil. Kč na pomoc afghánským uprchlíkům v Íránu prostřednictvím Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR). V současné době studuje v ČR šest vládních stipendistů z Afghánistánu. Ministr zahraničních věcí J. Kohout se zúčastnil lednové londýnské konference, která obnovila partnerství mezinárodního společenství s Afghánistánem po loňských prezidentských volbách.

Bilaterální vztahy v hospodářské oblasti nejsou příliš rozvinuté a obchodní obrat činí necelých 20 mil. USD s vysoce kladnou bilancí. V červenci byla dokončena sukcese do smluv a ČR jednostranně potvrdila sedm smluv z období Československa. Z bilaterálních návštěv bylo nejdůležitější setkání ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga s jeho protějškem Rassoulem v červenci 2010 u příležitosti konference v Kábulu. Jednali o sukcesi do smluv a mezirezortní dohodě týkající se imunit českých policistů v zemi. 4.–7. 11. 2010 přicestoval do Afghánistánu opět ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg a ministr obrany A. Vondra. Česká strana vyjádřila zájem na brzkém podepsání memoranda o porozumění týkající se předávání zajatců. Byl potvrzen závazek ČR podílet se na rekonstrukci země.

Euro-středomořská spolupráce

Česká zahraniční politika se zapojovala podle možností i do aktivit euro-středomořského partnerství a činnosti nově ustanovené Unie pro Středomoří (UfM), i když tato agenda ztratila po českém předsednictví svůj význam. Svědčí o tom i fakt, že nebyl dosud jmenován vyslanec pro Středomoří. Činnost UfM byla negativně ovlivněna bezpečnostní situací v oblasti následkem pozastaveného mírového procesu na Blízkém východě po izraelském útoku proti Gaze a na konvoj mírových aktivistů. V dů-

sledku toho byl zrušen summit UfM a odložen na rok 2011. Konalo se pouze několik ministerských konferencí, na kterých byla zastoupena ČR (téma např. obchod, vodní zdroje). Nebylo rovněž finančně a organizačně zajištěno fungování sekretariátu v Barceloně, když partneři z jihu zatím nezajistili jeho dohodnuté financování. Některé české firmy projevíly zájem o projekty UfM, ale dosud nebyla vyjasněna problematika jejich financování, a tak žádný nebyl předložen. MPO rovněž nebylo dobře obeznámeno s problematikou. ČR patřila mezi země, jež odmítaly přílišnou politizaci a preferovaly, aby Unie podporovala konkrétní rozvojové projekty ve Středomoří, které budou pro účastníky prospěšné.

Česká republika byla aktivní i v rámci Středomořského dialogu NATO, který byl zahájen již v roce 1994 a zapojilo se do něho šest zemí jižního Středomoří. Vojská intervence Izraele v Gaze a izraelský útok na flotilu mířící do Gazy v květnu 2010 způsobily stagnaci dialogu.

V rámci dialogu prosazovala ČR posílení spolupráce Izraele s NATO, ale členové Aliance kladli spíše důraz na více vyvážené aktivity s jednotlivými zeměmi. Česká republika taktéž preferovala pragmatické a pružné přístupy a prosazovala takovou spolupráci, která zohledňuje individuální potřeby MeD partnerů i samotné Aliance. Usilovala z politického hlediska o co nejtěsnější vztahy zemí jižního Středomoří s NATO. Podporovala ambice Aliance v oblasti veřejné diplomacie a uvažovala o zintenzivnění vztahů na tomto fóru se středomořskými zeměmi.

BLÍZKÝ VÝCHOD, STŘEDOMOŘÍ A AFGHÁNISTÁN V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Fischerova vláda projevovovala zájem o blízkovýchodní i středomořskou problematiku, jak o tom svědčí i frekvence a směrování návštěv v prvním pololetí roku 2010. V centru pozornosti ministra zahraničních věcí J. Kohouta (ČSSD) byl hlavně blízkovýchodní mírový proces a vztahy s Izraelem. Po nástupu Nečasovy vlády nastal ústup od blízkovýchodní agendy, protože hlavním cílem vlády bylo řešení ekonomicko-finančních problémů v období krize. Tento menší zájem měl zřejmě dočasný charakter, jak o tom svědčí mj. i obsazení klíčových postů. Lze uvést jmenování konzervativce Romana Jocha, ředitele Občanského institutu, poradcem premiéra Nečase pro oblast lidských práv (Joch je z minulosti známý svými kontroverzními názory a články na téma islámu, menšin apod.). Staronový ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg se v období Topolánkovy vlády a českého předsednictví v EU tradičně často vyjadřoval k regionální problematice. Zřejmě zásadní význam mělo jmenování do funkce prvního náměstka MZV ČR Jiřího Schneidera, bývalého velvyslance v Izraeli a analytika Pražského institutu bezpečnostních studií, u něhož lze předpokládat zvýšený zájem o bezpečnostní problematiku regionu. Na dalších klíčových postech nedošlo ke změnám. Vrchním ředitelem sekce mimoevropských zemí a rozvojové spolupráce zůstal Vítězslav Grepl a post ředitele blízkovýchodního odboru si zachoval arabista Tomáš Smetánka.

Stále nebylo rozhodnuto, kdo a zdali vůbec někdo nahradí prvního a zároveň i posledního vyslance ministra zahraničních věcí pro Středomoří A. Slabého, který se stal velvyslancem v Tunisku. Jeho nejmenování potvrzuje dlouhodobější menší zájem o jižní dimenzi ENP. Koordinátorem pro barcelonský proces byla P. Vašinová, která ale měla rovněž předat funkci počátkem roku 2011 svému dosud neurčenému nástupci. Centrem regionální sítě Nadace Anny Lindhové pro dialog kultur ve Středomoří zůstal Ústav mezinárodních vztahů, který byl v listopadu schválen za člena sítě EuroMeSCo, jež sdružuje ústavy euro-středomořského prostoru zabývající se politicko-bezpečnostními analýzami pro potřeby Evropské komise i národních vlády. Zvláštní velvyslanec pro otázky energetické bezpečnosti V. Bartuška, který se často vyjadřoval k problematice výstavby plynovodu Nabucco, nadále vykonával funkci a byl navíc jmenován i zmocněncem vlády pro dostavbu jaderné elektrárny Temelín.

Úkoly spojené s koordinací společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU s ústředím zabezpečovala sekce vnějších vztahů při stálé misi ČR. Skupinu MaMa (Severní Afrika, Unie pro Středomoří, Blízký východ – mírový proces) opět řídila Radka Bordesová. Tomáš Výprachtický zabezpečoval činnost skupiny MoG (Střední Východ a Záliv), ale přibral nově i agendu rozšiřování EU (COELA). Funkce se ujalo několik českých velvyslanců: Tomáš Pojar (ZÚ Tel Aviv), Eva Filipiová (ZÚ Damašek); Jaroslav Ludva (ZÚ Abú Dhabí).

V rámci přípravy nové strategie státu zaměřené na podporu českého exportu byla pozornost kladena na lepší spolupráci dvou ministerstev (MZV a MPO) a přesné vymezení kompetencí. V centru pozornosti bylo zkvalitnění činnosti obchodně-ekonomických úseků při ZÚ a zpružnění vydávání víz s pomocí Hospodářské komory a Svazu průmyslu.

BLÍZKÝ VÝCHOD, STŘEDOMOŘÍ A AFGHÁNISTÁN V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Obecně bylo informování o Blízkém východě v českých médiích v roce 2010 na podobné úrovni jako v letech předešlých – tedy nepříliš zasvěcené, málo investigativní a často recyklující jen zprávy ČTK nebo zpravodajství zahraničních agentur. Dalším problémem je malá nestrannost českých médií, kdy je v případě řady deníků a internetových portálů patrné, se kterou ze stran blízkovýchodního konfliktu sympatizují.

I v českém novinářském prostředí však existují výjimky, jako je např. blízkovýchodní zpravodaj Českého rozhlasu Břetislav Tureček, jenž se v řadě svých reportáží pouští i do různých témat, kterým se obvykle mnoho jiných českých novinářů z důvodů politické korektnosti příliš nevěnují (různé záležitosti související s izraelsko-paléstinskými vztahy, špionážní aktivitou ČR pro Izrael – viz výše, atd.).

V roce 2010 informovala česká média hlavně o výrazných kauzách, kde byla spojitost mezi Blízkým východem a ČR. V roce 2010 to byla především problematika „Flotily do Gazy“, které se účastnili přímo i čeští novináři.⁵⁸

Provládní postoje už tradičně reprezentovaly v souvislosti se zahraniční politikou *Mladá fronta Dnes*, *Hospodářské noviny* a částečně také *Respekt* a *Lidové no-*

viny. Naopak opoziční názory bylo možné najít v deníku *Právo* a velmi ideologických *Haló novinách*.

Absence velkého nezávislého tištěného periodika s kritickými názory (vůči vládní politice i opozici) i s fundovanými komentáři české provenience byl i v roce 2010 viditelný problém české žurnalistiky.

Událostí roku bylo slavnostní spuštění první česko-arabské televize HE TV, ke kterému došlo prosinci 2010. Rada pro rozhlasové a televizní vysílání (RRTV) udělila na zasedání konaném 1. 12. 2010 vysílací licenci společnosti HE TV s.r.o. Po obsahové stránce se má jednat o multikulturní program zaměřený na arabskou národnostní menšinu žijící v ČR. Program by mohl být atraktivní i pro tuzemského diváka tím, že se mu bude snažit tuto národnost přiblížit a překonat některé negativní stereotypy a předsudky v naší společnosti. Stanice má sídlo v Brně a stojí za ní podnikatelé Mohammed Abbás a Petr Doležal. Poradcem televize se stal bývalý europoslanec Vladimír Železný. Kanál HE TV bude vysílat volně prostřednictvím satelitu Atlantic Bird 4A (7,2°W). Vysílání by mělo být postupně umístěno i na další satelity, které budou mít lepší pokrytí střední Evropy.

ZÁVĚR

Velkým problémem české zahraniční politiky (nejen) vůči Blízkému východu, Středomoří a Afghánistánu zůstala i v roce 2010 skutečnost, že převažovala v rozhodovacím procesu reaktivní ad hoc diplomacie, což vedlo k četným nedorozuměním a častému odporu opozice. Nová vláda se sice zavázala vypracovat koncepci, ale složité finančně-ekonomické a reorganizační úkoly posunuly realizaci tohoto cíle na následný rok. Také programy nových vládních stran se v zahraničněpolitické sekci o Blízkém východu vyjadřovaly velice vágně.⁵⁹

Co se týká evropeizace české zahraniční politiky, je možné ji označit za selektivní, kdy v určitých případech (jako např. izraelská operace „Lité olovo“ v pásmu Gazy v roce 2009) způsobila česká diplomacie skandál s nerespektováním zahraničněpolitické názorové linie většiny zemí EU (viz „aféra Potužník“). Jindy se ale naše diplomacie poněkud účelově schovávala za výroky a názory nejvyšších představitelů EU (viz výše uvedená absence stanoviska v případě „flotily do Gazy“).

Pokud lze v souvislosti s rokem 2010 mluvit o nějakém posunu v postoji ČR k izraelsko-palestinskému konfliktu, je možné konstatovat, že nová vláda měla spíše tendenci být o něco méně vyvážená než vláda předešlá především v přístupech k izraelsko-palestinskému konfliktu, což naznačovaly některá výše uvedená setkání a výroky českých politiků.

V roce 2010 bylo možné vystopovat i některé velmi důležité pokroky ve vztahu k Sýrii a Egyptu, i když ty spíše ještě souvisejí s aktivitami Fischerovy úřednické vlády, případně se zahraničními cestami prezidenta V. Klause než s diplomatickými aktivitami nové Nečasovy exekutivy.

Diverzifikace energetických zdrojů (projekt Nabucco či dovoz LNG) se stala klíčovými tématy českého předsednictví a byla obsažena i ve volebních programech

některých vládních stran, ale s odchodem Topolánkovy vlády úsilí v tomto směru pokleslo. Sám premiér Topolánek odepsal tento projekt a přiklonil se k dovozům zkapalněného plynu, snad z Alžírsko.

Pokračoval dlouhodobý trend malého zájmu o euro-středomořské partnerství a jižní dimenzi ENP. Čeští politici jakoby si neuvědomovali obrovský význam regionu pro bezpečnost a stabilitu EU jako celku a životní zájem jihoevropských členských zemí na rozvoji vztahů s jižním Středomořím.

Tradiční vypjaté konflikty při každoročním rituálu schvalování afghánské mise na půdě Parlamentu ČR poněkud ustaly, což bylo dáno poměrem sil po posledních parlamentních volbách v PS PČR a smířlivějším postojem části sociálních demokratů po nástupu nové americké administrativy slibující odchod vojsk ze země. Přesto sociálnědemokratictí politici i nadále kritizovali „afghanizaci“ české armády a pochybovali o úspěšnosti mise, což odráželo nepochybně postoje jejich voličů.

Tvrdom antiiránský kurz kulminoval během českého předsednictví. Tehdy údajně podle serveru *WikiLeaks* česká a britská diplomacie dokonce radila USA izolovat evropské odpůrce sankcí proti Íránu.⁶⁰ Íránská hrozba přestala být pilířem blízkovýchodní agendy poté, co nastoupila Obamova administrativa a projekt protiraketové obrany byl odložen. Přesto Poslanecká sněmovna nepodpořila zrušení zákon o zákazu vývozu komponentů a know how pro íránskou jadernou elektrárnu v Búšehru z roku 2000. V tomto roce se obě české vlády zařadily do evropského mainstreamu a projevoval se u nich větší pragmatismus (zájem o ekonomickou spolupráci a dovoz ropy z Íránu), ale dodržovaly vyhlášené sankce.

Poznámky

- ¹ *Perspektivy účasti České republiky na stabilizaci Afghánistánu 2010–2012*. MZV ČR, listopad 2009.
- ² Koncepce transformační politiky. MZV ČR. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/koncepce_transformacni_spoluprace.html).
- ³ Lubomír Zaorálek: *Oranžová kniha ČSSD o zahraniční politice*, 30. 1. 2010. On-line: (www.cssd.cz/volby).
- ⁴ Alexandr Vondra: *ČR v Evropě a ve světě*. Ideová konference ODS Vize 2020. On-line: (www.vize2020.cz/vystoupeni/cr-v-evrope-a-ve-svete).
- ⁵ *TOP 09, volební program*, 2010. On-line: (www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/zahranicni-politika-1352.html).
- ⁶ Věci veřejné, program – zahraniční politika. On-line: (www.veciverejne.cz/program-vv-zahranicni-politika.html).
- ⁷ *Ze Staroměstského náměstí se odpoledne vydá Pochod dobré vůle*. ČTK, 18. 4. 2010.
- ⁸ Čejka, Marek: *Podivný boj proti antisemitismu*. A2, č. 12/2010.
- ⁹ On-line: (www.haaretz.com/news/czech-pro-palestinian-activist-returns-home-after-expelled-by-israel-1.261318).
- ¹⁰ *Lidé v Praze opět protestovali proti izraelskému útoku*. ČTK, 1. 6. 2010.
- ¹¹ On-line: (zidovskelisty.blog.cz/1002/norman-finkelsteinem-a-jeho-prumysl).
- ¹² *V Česku bude jednat izraelský ministr zahraničí Lieberman*. ČTK, 17. 9. 2010.
- ¹³ *Split EU Narrows Middle East to Call for Urgent Progress*. On-line: (www.business.com/regions/Israel).

- ¹⁴ Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav ČSAV: Postoje české veřejnosti k cizincům (březen); Postoj české veřejnosti k zaměstnávání cizinců (březen); Vztah Čechů k vybraným národnostem (prosinec 2009). On-line: (www.cvvm.cas.cz).
- ¹⁵ *Vlk: EU se odchýlila od křesťanských základů, hrozí jí islamizace*. ČTK, 5. 1. 2010; *Server kavkazských radikálů pochválil kardinála Vlka*. ČTK, 9. 1. 2010.
- ¹⁶ On-line: (www.radio.cz/en/section/corraffrs/zeman-under-fire-after-arafat-hitler-comparison-in-israeli-paper).
- ¹⁷ *Brněnští muslimové se ohradili proti výrokům Bobošíkové*. ČTK, 21. 9. 2010.
- ¹⁸ Tamtéž.
- ¹⁹ *Muslimy v Hradci Králové urazily letáky, brojíci proti jejich centru*. ČTK, 16. 8. 2010.
- ²⁰ *Topolánek: Plynovod Nabucco je téměř mrtvým projektem*. Finanční noviny, 2. 12. 2010. On-line: (www.financninoviny.cz/zpravodajstvi/zpravy/topolank-plynovod-nabucco-je-temer-mrtvym-projektem/564435).
- ²¹ Tamtéž.
- ²² *Zaorálek: Schwarzenberg ničí dědictví Masarykovy republiky*. Britské listy. On-line: (www.blisty.cz/2010/8/6/art53860.htm).
- ²³ *Zaorálek: Karel Schwarzenberg v případě rušení ambasad obelhal veřejnost i prezidenta*. Parlamentní listy.cz, 23. 11. 2010. On-line: (parlamentnilisty.cz/parlament/politici-volicum/18_1820.aspx).
- ²⁴ *Novým českým velvyslancem se stal první náměstek ministra zahraničí Tomáš Pojar*. ČTK, 14. 1. 2009.
- ²⁵ *Kohout otevřel v Izraeli České centrum a bude jednat o spolupráci*. ČTK, 4. 5. 2010.
- ²⁶ *Koná se konference k obnovení diplomatických styků s Izraelem*. ČTK, 9. 2. 2010.
- ²⁷ *Fischer: ČR je připravena pomoci řešit blízkovýchodní konflikt*. ČTK, 9. 2. 2010.
- ²⁸ *Zakheim, Dov: Liberman is the problem*. Foreign Policy, 10. 12. 2010. On-line: (shadow.foreignpolicy.com).
- ²⁹ *Ministr Kohout navštívil palestinská území*. ČTK, 7. 5. 2010.
- ³⁰ *ČT žádá, aby Česko odsoudilo postup Izraele. Týrali naše reportéry, tvrdí*. iHNED.cz. On-line: (www.ihned.cz, 2010-6-2).
- ³¹ *Předseda českého Senátu Sobotka: Konvoj do Gazy byl plánovanou provokací*. Český rozhlas, 2. 6. 2010. On-line: (www.rozhlas.cz/zpravy/blizkyvychod/_zprava/741807); *Další dva Češi zadrženi v Izraeli podepsali vyhoštění a vrátí se*. ČTK, 2. 6. 2010; *Českého novináře postup Izraele proti účastníkům flotily šokoval*. ČTK, 3. 6. 2010.
- ³² *Firmy mohou z česko-izraelského fondu získat nejméně 600 mil. Kč*. ČTK, 1. 4. 2009.
- ³³ *Ministr Kohout navštívil palestinská území*. ČTK, 7. 5. 2009.
- ³⁴ *Janota podepsal dodatky investičních dohod s Libanem a Marokem*. ČTK, 20. 3. 2010.
- ³⁵ *Viz Melman, Yossi: Does Israel's defense establishment censor unwelcome opinions?* Haaretz, 22. 4. 2010; *Libanon viní ČR ze spolupráce s izraelskou rozvědkou*. ČTK, 22. 4. 2010.
- ³⁶ *Žadatel o libanonský azyl prý chce v ČR rozkrýt vraždu Haríriho*. ČTK, 18. 8. 2010.
- ³⁷ *AŽD Praha uzavřela kontrakt v Sýrii za 40 milionů korun*. ČTK, 31. 3. 2010.
- ³⁸ *Český Siemens dodá do Sýrie rozvodnu za 5,5 milionu eur*. ČTK, 28. 6. 2010.
- ³⁹ *MPSV: Češi pracující v Sýrii budou mít nárok na důchod*. ČTK, 29. 3. 2010.
- ⁴⁰ *Za dva roky bude na Hradě výstava Tutanchamonova pokladu*. ČTK, 8. 2. 2010.
- ⁴¹ *Šéf LAS: Český průmysl může v arabském světě uspět, má dobrý zvuk*. ČTK, 9. 2. 2010.
- ⁴² *Viz např. Klausův projev při recepci na počest izraelské nezávislosti v roce 2008*. On-line: (www.klaus.cz/clanky/677). Či při návštěvě Izraele v roce 2005. On-line: (www.klaus.cz/clanky/1966). I když již ne zcela aktuální, je v této souvislosti zajímavá také část Klausova dopisu palestinskému velvyslanci v ČR Sameehu Abdulu Fattahovi z roku 2001. Klaus v něm mj. uvádí, že: „osobně velmi důsledně rozlišuji nejen mezi terorismem a náboženstvím, ale i mezi terorismem a morálně a politicky přijatelnými formami legitimního politického boje“.
- ⁴³ *V roce 2009 v Egyptě prodala Škoda 3581 vozů. Škoda Auto začne v Egyptě prodávat Superb, je již na 102 trzích*. ČTK, 4. 2. 2010.
- ⁴⁴ *Výrobce elektroměrů ZPA koupila egyptská firma El Sewedy*. ČTK, 26. 5. 2010.

- ⁴⁵ *RWE investuje 3,6 miliardy USD do rozvoje plynových polí v Egyptě*. ČTK, 22. 7. 2010.
- ⁴⁶ *Václav Klaus: Notes for Tripoli EU-Africa Summit*. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2728).
- ⁴⁷ *Emirates chtějí mezi Prahou a Dubají přepravit 165.000 lidí ročně*. ČTK, 12. 5. 2010.
- ⁴⁸ On-line: (www.klaus.cz/kalendar/?page=4).
- ⁴⁹ *AI žádá ČR, aby zvážila vyzbrojení Jemenu*. ČTK, 24. 8. 2010.
- ⁵⁰ *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017*. MZV ČR, 2010.
- ⁵¹ *Soud pravděpodobně vydá zatykač na katarského prince*. ČTK, 22. 9. 2010.
- ⁵² *ČT1 a ČT24: Otázky V. Moravce (12. 12. 2010: Protesty odborů. Debata mezi J. Pospíšilem a V. Filipem)*. On-line: (www.portal.Justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=5372&j=5372&d=314589).
- ⁵³ *Agenda byla předložena v roce 1998, dokument publikován v Disarmament Diplomacy, No. 27, červen 1998.*
- ⁵⁴ *Czech Ready to Expand Relations with Iran*. Fars News Agency, 26. 9. 2007. On-line: (en.trend.az/news/world/iran/1022657.html).
- ⁵⁵ *Írán v ČR usiloval o díly k výrobě zbraní hromadného ničení*. Finanční noviny, 23. 6. 2010. On-line: (www.financninoviny.cz/zpravy/iran-v-cr-usiloval-o-dily-k-vyrobe-zbrani-hromadneho-ni-ceni/494995&id_seznam=552).
- ⁵⁶ *Podle BIS chtěl Írán získat v ČR díly k výrobě jaderných zbraní*. On-line: (i.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/_zprava/750602).
- ⁵⁷ *Nedílnou součástí českého PRT v provincii Lógar je jedenáctičlenný tým civilních expertů, kteří v oblasti realizují řadu rozvojových projektů.*
- ⁵⁸ *Možná i z tohoto důvodu byl ze strany některých osob v ČR vyvinut tlak na odvolání B. Turečka (kterého se však nakonec zastali jak někteří vysocí představitelé MZV ČR, tak i izraelské ambasády v ČR).*
- ⁵⁹ *Viz např. TOP 09*. On-line: (www.top09.cz/proc-nas-volit/politika/zahranici/); *Věci veřejné*. On-line: (www.veciverejne.cz/program-vv-zahranicni-politika.html).
- ⁶⁰ *WikiLeaks: Češi chtěli izolovat odpůrce protiiránských sankcí*. ČT 24, 4. 2. 2011. On-line: (www.ct24.cz/svet/eu/114582-wikileaks-cesi-chteli-izolovat-odpurce-protiiranskych-sankci/).

Kapitola 13

Dálný východ v české zahraniční politice

Rudolf Fürst

DÁLŇNÝ VÝCHOD V ČESKÉ ZAHRAŇIČNÍ POLITICE: POLITICKÝ KONTEXT A VÝCHODISKA

Pro českou zahraniční politiku představuje Dálný východ (DV) tradičně vzdálenou oblast, kde neuplatňuje žádné specifické politické cíle, tím méně takové, jež by se vymykaly evropskému hlavnímu proudu. Vymezení Dálného východu v návaznosti na předchozí díly této monografie představuje Čína (Čínská lidová republika /ČLR/), Japonsko, Korejská lidově demokratická republika (KILDR) a Korejská republika (KR). Do této kapitoly – stejně jako v předchozích dílech – zahrnujeme ještě Mongolsko a Vietnam (Vietnamská socialistická republika). Zvláštní postavení má Čínská republika na Tchaj-wanu (tj. Tchaj-wan), se kterou ČR udržuje kontakty na neoficiální úrovni.

Hlavním motivem rozvoje bilaterálních a multilaterálních vztahů s těmito zeměmi na východě Asie je především ekonomická spolupráce, zejména v obchodní a investiční činnosti. V tomto směru existuje vysoká míra konsenzu mezi českými politickými elitami, a to i přes silný akcent na problematiku lidských práv v Číně a trvající bezpečnostní krizi na Korejském poloostrově. Jakkoliv je ekonomický zájem ČR o DV evidentní, systémové a konkrétní kroky vlád jsou podnikány zřídka a diskuse o nich většinou zanikne ve stereotypu tematiky lidských práv v Číně, v Tibetu a KILDR.

Mezinárodní situace v KILDR se po nástupu nového politického lídra Kom Čon-una v roce 2010 zkomplikovala a její řešení se vymykalo z kontroly i z pohledu USA a Číny samé. Pokud jde o eskalující krizi na Korejském poloostrově, česká politika vůči KILDR patří v evropském kontextu k demokratickému mainstramu EU, aniž by současná situace dovolovala využít tradice československo-severokorejských kontaktů i obnovené české diplomatické mise v Pchjongjangu k aktivnějšímu podílu na snížení bezpečnostního napětí.

Na úrovni vládních dokumentů se pozornost vůči DV oproti uplynulému roku i v perspektivě dekády nijak viditelně nezměnila, vládní prohlášení České republiky

ve svém oddíle věnovaném zahraniční politice asijský rozměr nezmiňovalo,¹ ve srovnání s prohlášením předchozí vlády z roku 2006 tak nedošlo k žádné změně. Zatímco předcházející rok 2009 byl v agendě ČR s DV na multilaterální i bilaterální úrovni mimořádně bohatý, s ukončením českého předsednictví v EU aktivit na vládní úrovni v kontaktu s východní Asií rapidně ubylo. Tento úbytek nelze interpretovat jako propad významu vztahů ČR se zeměmi DV, či jako nenadálou změnu ve vzájemné percepci, ale jako logický důsledek nebyvalého nahromadění agendy do období českého předsednictví v EU v roce 2009 a posléze přechodu do běžného provozu po jeho skončení.

K viditelné korekci české politiky na DV s odchodem předchozí vlády premiéra J. Fischera a ministra zahraničních věcí J. Kohouta nedošlo, s tím rozdílem, že období premiéra Fischera přineslo zostření diplomatických vztahů s Pekingem v důsledku aktivní politiky premiéra na podporu lidských práv v ČLR a tibetského exilu. Nástup nové vlády P. Nečase a ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga do politiky se zeměmi DV vlastní nové přístupy nepřinesl.

V České republice byla mediálně nejvíce sledovaným tématem česká účast na světové výstavě Expo v Šanghaji, která však postrádala z české strany výraznější aktivitu na straně politických kontaktů. Tato sféra české vládní politiky poněkud utrpěla, neboť premiér Fischer musel stornovat návštěvu v Číně pro výhrady hostitelské země za jeho podporu pro nepřijatý návrh rezoluce v Parlamentu ČR k situaci v Tibetu a také za přijetí tibetského dalajlamy v Praze v předcházejícím roce. Bude zajímavé sledovat, jak česká diplomacie tuto zkušenost zhodnotí v budoucnu, když reakce čínské strany je vždy a zřetelně předvídatelná. Příkladem je odřeknutí účasti Číny v plánovaném summitu EU–ČLR v Lyonu v roce 2008 jako odvetný krok za setkání prezidenta N. Sarkozyho s dalajlamou v době francouzského předsednictví.

DÁLŇNÝ VÝCHOD V ČESKÉ ZAHRAŇIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Vládní agenda

Rok 2010 představuje markantní úbytek agendy na vládní úrovni jak na multilaterální, tak i na bilaterální úrovni. Tento zřetelný útlum lze interpretovat jako důsledek mimořádné koncentrace aktivit ČR v době evropského předsednictví v předchozím roce, kdy ČR vystupovala jako předsedající země EU na summitech EU s Čínou, Japonskem a Jižní Koreou. Rozjednaná *Dohoda EU o volném obchodu s Korejskou republikou* z roku 2009, která nebyla ratifikována na summitu EU–KR v době českého předsednictví, byla nakonec podepsána v průtazích až v říjnu 2010 v Bruselu.² Výrobům průmyslového zboží z EU se naskytne větší přístup na jihokorejský trh, z KR do EU naopak vzroste dovoz automobilů, který se ČR podle prognóz podstatně nedotkne.³ Česká vláda schválila smlouvu už s předstihem v září, podmínky pro přístup českých exportérů na jihokorejský trh by se měly významně zlepšit, aniž by se projevil negativní dopad masivního nárůstu korejských dovozů, které se v některých zemích EU (zejména Německo) jeví jako problematické.⁴

Bilaterální mezivládní agendě v daném roce dominovala návštěva Mongolska, kam se v květnu na krátkou oficiální návštěvu vypravil premiér J. Fischer v doprovodu podnikatelských kruhů. Původně plánovaná cesta do Arménie, Kambodže a Mongolska v dubnu 2010 musela být z důvodu nemoci předsedy vlády odložena. Mongolsko patří mezi osm prioritních zemí v rámci české zahraniční rozvojové spolupráce. Česká strana se zajímala hlavně o oblast důlního průmyslu, energetiky, geologického průzkumu a vodohospodářství. Významnou položkou vzájemné agendy je také migrační a sociální politika, v průběhu hospodářské krize patřili mongolští pracovníci k těm, kteří nejvyšší měrou (60 % ze všech cizinců v ČR) přistoupili na nabídku dobrovolných návratů na náklady státu v důsledku ztráty pracovních míst.⁵

Česko-čínské vztahy ovládlo téma lidských práv, když premiér J. Fischer požádal ministra zahraničních věcí a místopředsedu vlády J. Kohouta, aby se zabýval případem odsouzeného čínského spisovatele Liou Siao-po. Stalo se tak poté, co na počátku roku delegací Charty 77 v čele s ex-prezidentem Havlem (Václav Havel, biskup Václav Malý a herec Pavel Landovský) a poté i zástupcům Českého helsinského výboru v čele s Annou Šabatovou nebylo na ZÚ ČLR umožněno osobní předání petice. Čínská ambasáda výzvu ignorovala a delegace do areálu ZÚ odmítla vpustit. Představitelé Charty 77 v čele s bývalým prezidentem Havlem vhodili text výzvy do schránky čínské ambasády.⁶ Neuctivé chování ZÚ ČLR bylo důvodem k oficiálnímu protestu premiéra Fischera, který si předvolal velvyslankyni ČLR k vysvětlení.

Skupina českých poslanců (ODS, ČSSD, SZ, TOP 09, KDU-ČSL) z podnětu Charty 77 podala oficiální návrh kandidatury vězněného disidenta Liou Siao-poa na Nobelovu cenu míru.⁷ V prosinci 2010 Česká republika nepodlehla diplomatickému tlaku Pekingu, aby se český diplomatický zástupce nezúčastnil slavnostního předání Nobelovy ceny čínskému vězněnému spisovateli Liu Saio-po v Oslu, jak ostatně učinila s výjimkou 16 zemí naprostá většina států.⁸

Mrazivý chlad na pozadí navenek korektních česko-čínských vztahů naznačuje neúčast premiéra Fischera na světové výstavě Expo v Šanghaji. O cestě českého předsedy vlády se s předstihem jednalo, avšak v odezvě na jeho podporu v březnu v Poslanecké sněmovně ve prospěch rezoluce kritizující ČLR za porušování lidských práv v Tibetu (z podnětu Strany zelených, návrh neprošel na program hlasování, viz níže) nebylo možné dojednat adekvátní přijetí na čínské straně, jak naznačil deník *Mladá fronta Dnes* („Fischer na Expo do Šanghaje nejel, podle Číňanů by ho nepřijal ani starosta“). ČR byla sice adekvátně reprezentována vedoucím delegace, vicepremiérem a ministrem Kohoutem, čínskou stranu však při setkání oficiálně reprezentoval jen náměstek ministra zahraničních věcí Čaj-t'ün.⁹

Diplomatické napětí kvůli české podpoře držitele Nobelovy ceny pokračovalo zadržetím tří pozvaných návštěvníků českého zastupitelského úřadu v Pekingu, pozvaných v říjnu na kulturní program. Mezi nevpouštěnými osobami na český ZÚ byla Cchuej Wej-pching (Cui Wiping), vyučující na pekingské filmové akademii, známá svými nekonformními politickými názory. Podle ČTK čínské úřady chtěly zabránit setkání paní Cchuej s českým velvyslancem, aby jej nemohla informovat o sbírání podpisů na výzvě k propuštění vězněného disidenta Liou Siao-po.¹⁰

Hospodářská rovina vztahů ČR s Dálným východem

Ekonomická agenda České republiky se zeměmi DV byla ovlivněna pokračující globální ekonomickou krizí. Vedle obecného utlumení zahraničních investic od asijských partnerů také pokračovaly nízké exporty do zemí DV, i když nepatrný nárůst vývozu do Číny na 0,9 % (z celkového objemu exportů ČR), jež jinak oscilují sotva v rozmezí 0,5–1 % (0,7 % v roce 2009), lze kvitovat jako náznak zlepšení. V celkovém obratu zahraničního obchodu (tj. vývozu i dovozu) již postoupila ČLR na třetí místo za Německem a Slovenskem, ovšem v důsledku rostoucích dovozů, které v roce 2010 zaujímají druhé místo za Německem.¹¹ Obchod s ČLR je tedy nadále velmi nevyvážený, v roce 2010 deficit vzrostl na rekordních 268,3 mld. Kč (10,6 mld. EUR) a představuje nejvyšší zápornou položku v obchodní statistice ČR a jednotlivých zemí.¹²

Úbytek investic partnerských zemí DV je patrný zejména v případě Tchaj-wanu, který se vytratil z původně významné pozice investora číslo dvě za Japonskem v 90. letech. V roce 2010 bylo pořadí přímých zahraničních investic z DV následující: na prvním místě Korejská republika (722,2 mil. Kč), která reinvestovala své zisky (428,6 mil. Kč), na druhém místě již stále viditelnější ČLR (538 mil. Kč). Japonské investice do ČR byly tentokrát poprvé v záporných číslech.¹³

Česká republika jako příjemce zahraničních investic z východní Asie si i v době krize uchovala svou atraktivitu – zejména díky dobrým referencím, vyhovující geografické poloze blízko Německa a dobré úrovni dodavatelských služeb a technologické gramotnosti.

Jižní Korea

Vláda České republiky potvrdila liberalizaci obchodu s Korejskou republikou – v návaznosti na smlouvu EU–KR o volném obchodě. KR patří mezi čtyři hlavní exportní partnery ČR v Asii.¹⁴ Obchodní obrat s Jižní Koreou přesáhl v loňském roce 1,6 mld. USD (zhruba 31 mld. Kč). To ji řadí do první desítky nejvýznamnějších mimounijních obchodních partnerů Česka z hlediska obratu. Smlouva s KR otevírá širší možnosti exportu českým strojírenským a chemickým firmám a také výrobcům spotřebního zboží, zejména skla, bižuterie a porcelánu, protože podstatně snižuje tamní celní tarify.¹⁵

Rostoucí význam korejských investic do ČR nachází pokračování ve fúzích domácích podniků s korejskými partnery. Plzeňská Škoda Power a britská Doosan Babcock vytvořily skupinu Doosan Power Systems Ltd. (DPS), která je součástí západní pobočky společnosti jihokorejské strojírenské skupiny Doosan Heavy Industries & Construction. Doosan v roce 2009 za 100 % akcií Škoda Power zaplatila 11,5 mld. Kč. Nová společnost zastřeší čtyři nadnárodní podniky (Doosan Babcock, Škoda Power, Doosan Power Systems Americas a Doosan Power Systems Europe), poskytuje kompletní energetické investiční celky – kotle, turbíny a generátory. Čtyři obchodní jednotky DPS budou společně sídlit v britském Crawley. Pro podnik Škoda Power představuje sdružení do nadnárodního celku vzrůst produkce a zisku. Podle ČTK Škoda Power v minulém roce dosáhla rekordní tržby 6,4 mld. Kč a v roce 2010 plánovala zvýšit tržby o více než pětinu.¹⁶

Čínská lidová republika

Investiční boom ČLR, který se stává stále patrnější i v středoevropských zemích bývalého východního bloku (zejména např. v Polsku) a na Balkáně, zasáhl už i do ČR. Významným tématem se stala nabídka čínských stavebních firem na budování dálnic, jejichž výstavba v ČR je dlouhodobě předražená. Ministr dopravy V. Bárta vedl příslušná jednání, ve kterých zdůrazňoval výhodnou cenovou nabídku čínských dodavatelů v porovnání s přemrštěnými náklady na výstavby silnic domácích firem.

Finanční skupina PPF rozšířila pole působnosti v ČLR o další region, když získala licenci pro Home Credit China v Tchien-ťinu (Tianjin). Tato česká úvěrová společnost poskytuje v Číně od roku 2008 spotřební úvěry již celkem 150 000 klientům prostřednictvím 1800 prodejních míst s ústředími v Šen-čenu, Kuang-čou a Čcheng-tu. Vsup do bohatého přístavního města s deseti miliony obyvatel potvrzuje úspěšnou expanzi PPF v Číně.¹⁷

Zaznamenaníhodnou zprávou je také zřízení první přímé letecké linky po roce 1989 mezi ČLR a ČR (již existuje mezi ČR a Tchaj-wanem a ČR a KR). Jedná se zatím pouze o nákladní přepravu na trase Praha–Šanghaj, Praha–Tchien-ťin, kterou zajišťuje čínská letecká společnost Yangtze River Express Airlines.¹⁸ Přímé letecké spojení pro osobní přepravu do ČLR zatím stále ještě nebylo navázáno.

Z hlediska trendu nelze přehlédnout trvajícím nárůstem turismu ze asijských zemí, především Korejců (34% meziroční nárůst), Číňanů (32 %) a Japonců (21 %). Turisté z východní Asie se tak v celkovém pořadí řadí hned za Němce, kterých do ČR zavítá nejméně.¹⁹

Vietnam

V uplynulých dvou letech patřil Vietnam k nejprogresivnější destinaci českých investic ve zde sledované oblasti DV. Událostí roku 2010 bylo zahájení výstavby investičního celku cementárny Phu Son. Zřizovateli jsou česká firma Inekon Group a vietnamská Phu Son Cement, na dodávkách pro cementárnu se bude podílet několik dalších českých firem (např. PSP Engineering Přerov). Projekt za necelé tři miliardy korun financuje PPF banka a garanci poskytla Exportní garanční a pojišťovací společnost EGAP. Výstavba má začít v lednu 2011, smlouva k projektu byla již podepsána v roce 2006, došlo však ke zpoždění v důsledku světové hospodářské krize a hypoteční krize ve Vietnamu.²⁰ K větším projektům ve Vietnamu patří také připravovaná výstavba rozšiřující kapacitu doků pro opravu lodí v severní provincii Hai Phong jihlavskou stavební firmou PSJ v hodnotě 100 mil. USD.²¹

DÁLNÝ VÝCHOD V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Vzhledem k výraznému úbytku mezivládní agendy po skončení českého předsednictví EU se hlavní těžiště dění ve vztahu k zemím DV (s výjimkou zmiňované návštěvy premiéra J. Fischera v Mongolsku) přesunulo na Parlament ČR, dále na rutinní činnost MZV, úroveň rezortních ministerstev, regionální správy a nevládní organizace (NGO).

Parlament, ministerstva, regiony, města a obce, NGO

Delegace Senátu ČR se po třech letech v srpnu opět vypravila do ČLR. Během dvánáctidenní cesty do Pekingu, provincií Šan-si a Če-ťiang a do Hongkongu absolvovala delegace členů Výboru pro veřejnou správu a územní rozvoj v čele s místopředsedou Senátu Milanem Štěchem (ČSSD) setkání v čínském parlamentu (Všečínské shromáždění lidových zástupců) a s rezortními ministerstvy. Jednání se týkala prohloubení hospodářské spolupráce, konkrétněji pak technologií úspor energie a ochrany životního prostředí. Později zástupci Ústavně-právního výboru Senátu v čele s místopředsedou Senátu Jiřím Šnebergem (ODS) počátkem září navštívili Korejskou republiku.²²

Poslanecká sněmovna ČR se v roce 2010 nerozhodla hlasovat, zda se připojí k festivalu *Vlajka pro Tibet* (10. březen), poslanecký návrh Skupiny přátel Tibetu byl přehlasován. Zamítnut byl i návrh Skupiny přátel Tibetu „*prohlášení k situaci v Tibetu 2010*“.²³ Strana zelených alespoň vyvěsila tibetskou vlajku ze svých kanceláří z okna Poslanecké sněmovny a Senátu, tibetská vlajka nakrátko zaválala v tentýž den také před Ministerstvem životního prostředí ČR zásluhou ministra Jana Dusíka. V České republice tolik populární březnovou akci *Vlajka pro Tibet* tradičně podpořily v hojném počtu místní radnice (364).²⁴

S aktuální expanzí čínských investic do prostoru postkomunistické Evropy upoutal pozornost zájem Ministerstva dopravy ČR a jmenovitě nového ministra V. Bárty (Věci veřejné) o vstup investorů z ČLR, jejichž nabídka by podstatně zlevnila státní výdaje na budování dálničního systému v České republice. Vzhledem k mediální odezvě (viz níže) lze usuzovat, že dosah čínských firem do ČR se začíná stávat relevantním politickým tématem z důvodu konkurence, která je interpretována charakteristickým diskurzem s tematikou dumpingu, jenž kupodivu nezazníval mnohem dříve v souvislosti s úpadkem obuvnictví, kožedělného průmyslu a textilní výroby, odvětví v Československu kdysi tradičních.

Trend decentralizace a meziregionální spolupráce poslední dekády potvrzuje kontakt Ústeckého kraje v čele s hejtmankou Janou Vaňhovou (ČSSD) s čínskou provincií An-chuej (68 mil. obyvatel). Hejtmanka podepsala s provinčním guvernérem Wang San-jünem Deklaraci o navázání přátelského vztahu s konkrétním zaměřením na oblast tradiční čínské medicíny.²⁵

Rostoucí počet členů vietnamské menšiny v ČR a její zájem o integraci do většinové společnosti reflektují nevládní organizace (Svaz Vietnamců v ČR, Svaz vietnamských podnikatelů v ČR, Svaz vietnamských studentů a mládeže, Klub Hanoi, La Strada, Poradna pro uprchlíky, Centrum pro integraci cizinců, Multikulturní centrum Praha Člověk v tísni). V daném roce tato jednání již nezadržitelně směřovala na vládní úroveň (zmocněnec vlády pro lidská práva, ombudsman). Vietnamci, jejichž počet se odhaduje na 65 tisíc (s legálním pobytem, 150 tisíc neoficiálně), tvoří třetí nejpočetnější asijskou cizineckou komunitu v ČR, která aspiruje na status menšiny. Tato snaha byla podpořena vietnamským zastupitelským úřadem a také předsedou vlády Nguyen Tan Dungem během jednání s premiérem M. Topolánkem v roce 2008. O udělení statutu menšiny rozhoduje Rada vlády pro národnostní menšiny. Kritériem udělení statutu je tradiční a dlouhodobý charakter pobytu, tj. bez ohledu na etnický původ. Pro uvážení českých úřadů je kromě toho relevantní otázka nepřijatelnosti

nosti dvojího občanství, přistěhovalci z Vietnamu by se museli zřici svého občanství v původní domovině.²⁶

DÁLŇÝ VÝCHOD V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Mezinárodního přesahu českých podpůrných aktivit na osvobození vězněného čínského disidenta Liou Siao-po dosáhli Charta 77 a zejména exprezident Václav Havel. Společné apely V. Havla s laureátem Nobelovy ceny za mír Desmondem Tutu byly prezentovány mj. v listech *Washington Post*, *Observer*, *Guardian*, i např. zprostředkovaně v hongkongském *South China Morning Post*. Ocenění Lioua Nobelovou cenou za mír pak lze pokládat za velký mezinárodní úspěch, kde česká nominace i podpora patřily k nejvíce aktivním.²⁷ Česká média však na druhou stranu posouvají zásluhy České republiky a Charty 77 na ocenění Lioua na vyšší úroveň, než odpovídá skutečnosti. Týká se to hlavně automatického stavění paralely mezi text čínské dokumentu *Charta 08* a české podoby (*Prohlášení Charty 77*), čínský text českou Chartu necituje a ani nelze z textu prokázat přímou obsahovou souvislost.

Nicméně spolunominace vězněného spisovatele Liou Siao-po na Nobelovu cenu za mír na druhou stranu ukazuje asertivitu českého úsilí, a v tomto případě i nebyvalou efektivnost, jež přispěla k mimořádné míře mezinárodní podpory pro čínské demokratické hnutí. Napomohla podnítit diskusi uvnitř ČLR samé, kde udělení Nobelovy ceny čínskému disidentovi i přes negativní propagandistickou kampaň pozitivně rezonovalo v prostředí intelektuálních a částečně i politických elit. Nechtěný efekt ještě podtrhl postoj čínské diplomacie, kterou diskreditoval nedůstojný a neúspěšný pokus bojkotovat slavnostní ceremoniál předání Nobelovy ceny nepřítomnému uvězněnému laureátovi. Zahraniční zastupitelské úřady obdržely oficiální nótu čínské ambasády, aby se slavnostního aktu udělení Nobelovy ceny za mír nezúčastnily. I přes podporu několika lojálních států nakonec výzva ČLR skončila fiaskem.²⁸

České účasti na světové výstavě Expo Šanghaj 2010 se po zásluze dostalo mimořádného mediální pokrytí. Vedle průběžného zpravodajství v tištěných i elektronických periodikách tentokrát význam celé akce podtrhl speciální pořad České televize (ČT1) formou pravidelného zpravodajského pořadu *EXPOminuty*, který byl po dobu konání světové výstavy zařazen do hlavní vysílací doby každou neděli. Českým divákům se tak dostalo mimořádně bohaté nabídky zpravodajství o dění na Expu, ale i neobyčejně obsáhlých a aktuálních reportáží o současné Číně. Početní zastoupení českých umělců a osobností veřejného života na Expu svědčí o velkých ambicích ČR a o rostoucí snaze se v Číně prosadit.²⁹

Televizní pořad *EXPOminuty*, i většina novinových reportáží měly ovšem na druhou stranu národně sebeoslavny charakter, zdůrazňující mimořádnou úspěšnost české expozice a velký zájem návštěvníků o český pavilon.³⁰ Přitom velký počet návštěvníků evidentně spíše vycházel z přebytku zájmu o jiné atraktivní národní pavilony, kde se v horkých letních dnech tvořily dlouhé fronty, které mnoho čekajících odvedly spíše k návštěvě volnějších kapacit méně přeplněných pavilonů.³¹ Českou expo-

zici *Plody civilizace* podle ČT24 dohromady vidělo přes 8,5 milionu návštěvníků (tj. zhruba přes 12 %), kteří museli strávit hodiny ve frontách a v průměru mohli navštívit denně jen šest expozic.³² Opakující se zdůrazňování vlastní atraktivity na šanghajském Expu vyvolává dojem zveličování vlastních úspěchů v kontextu světové výstavy.

Mediální prostor naznačil, jak rostoucí konkurence čínských firem v Evropě, do té doby nebyvalá, mění vliv českých lobby směrem k politizaci ekonomických témat. Důkazem toho je mediální pozornost přítomnosti čínských stavebních firem, jež mají nahradit předražené stavby dálnic v ČR, jak potvrdil výzkum SANEP v souvislosti s podporou vstupu čínských subjektů do českého prostředí ministra Bárty. Problém navazuje na otázku korupce a neúměrného navyšování nákladů na výstavbu dálnic v ČR. České veřejné mínění se zdá postoj ministra podporovat.³³

Média popisují pokračující emancipaci vietnamské minority, jak nasvědčují kauzy stížností představitelů vietnamské komunity nebo dokonce soudní řízení v procesu vietnamských občanů v ČR, kteří podali hromadnou žalobu na vládu a MZV ČR z důvodu znemožnění žádosti o dlouhodobý pobyt v České republice, kdy česká vláda v roce 2008 přerušila vydávání víz. Netransparentní a zkorumpovaný systém vydávání víz ZÚ ČR v Hanoji nebylo díky médiím možno dále utajovat. Organizace La Strada a Klub Hanoi ČR sleduje v Česku situaci vietnamských migrantů, kteří v době krize nedostali slíbenou mzdu a nemohou splácet masivní dluhy spojené s cestou do ČR. Podle statistik Ministerstva práce a sociálních věcí ČR došlo ke snížení počtu Vietnamců žijících v ČR, jejich celkový počet se odhaduje na 60 tisíc, od roku 2008 se počet zaměstnaných z 16 tisíc (2008) snížil na 3600 (2010). Nabídku vrátit se do vlasti na náklady české vlády využilo jen 283 Vietnamců (19. ledna). Soud odmítl další individuální žaloby proti porušování zákona MZV při vydávání víz v Hanoji prostřednictvím tzv. *call centra*.³⁴ Podezřelý systém telefonické registrace žadatelů o víza byl v roce 2009 nahrazen bezplatným internetovým systémem Visapoint. Medializací problému se však přesto prokázalo netransparentní chování ZÚ v Hanoji a také nedostatečná kontrola soukromých personálních agentur státem.

Vietnamská tematika v médiích pokračovala líčením problematického sociálního postavení dělníků v důsledku hospodářské krize³⁵ a také stereotypy kriminálních kauz. Novým tématem je viditelnější protivietnamská aktivita neonacistických hnutí, jež poukazují na údajné zhoršování soužití většinové společnosti s Vietnamci, zejména v prostoru pražské tržnice SAPA. Proti květnovému mítinku Dělnické strany v Praze 4 poblíž vietnamské tržnice se občanská společnost kriticky ohradila formou happeningů a informačních kampaní odsuzujících extremismus.³⁶ Doposud novým tématem je také rostoucí pozornost českých firem, zejména prodejců automobilů, které začínají Vietnamce žijící v ČR vnímat jako významné klienty a snaží se je oslovit reklamními materiály ve vietnamštině.³⁷

Děni na Korejském poloostrově český mediální svět pojímá v neokonzervativní schematické zkratce poukazující na bezpečnostní hrozbu světu od izolovaného vojenského režimu v Pchjongjangu, kterému je třeba čelit výhradně silou, zatímco diskuse o možnosti liberálnějších diplomatických postupů zůstává v České republice něčím těžko představitelným, i přes evidentní tradici vlastních kontaktů s KLDŘ a nevyužitých možností.

Pokračující úspěchy české kultury napomáhají české *image* v Korejské republice. Překlad Havlovy hry *Odcházení* byl nastudován v Soulu, český filmový dokument *Český mír* (autoři Filip Remunda a Vít Klusák) zvítězil v mezinárodní soutěži a obdržel hlavní cenu mezinárodní poroty *Bílá husa* na festivalu dokumentárních filmů v mezinárodní demarkační zóně v Paju (pohraniční zóna na 38. rovnoběžce na hranicích s KLDK). Jeho autoři jsou již v Korejské republice známi, na mezinárodním filmovém festivalu v Čonžu již dříve v roce 2005 zvítězil jejich film *Český sen*.³⁸ Renomé ČR jistě napomohlo i druhé místo ve světové soutěži krásy mužů „Mr. World“ v Soulu, jež získal český soutěžící Josef Karas.³⁹ Zásadou ZÚ v Soulu se úspěšně prezentovala populární postava Krtečka z české kreslené knižní a filmové tvorby pro děti na výstavě v soulské Národní knihovně pro děti a mládež.⁴⁰

Za moment hodný pozornosti je medializace stinných stránek podnikatelských aktivit významných asijských investorů v ČR. Inspektorát práce během kontroly konstatoval porušení zákonů v pracovně právní oblasti, zejména v problematice pracovních podmínek a hodnocení přesčasů. Podnikové odbory v Nošovicích pro neshody s vedením přešly do stávkové pohotovosti. Pochybení v podobě nestandardních podmínek pro odpočinek v pracovní době zahraničních dělníků zaznamenala kontrola inspektorátu i v tchajwanském podniku Foxconn v Pradubicích.⁴¹ Podobnou situaci rozkrývá také celovečerní filmový dokument režiséra Víta Klusáka *Vše pro dobro světa a Nošovic* o automobilce Hyundai v Nošovicích, pojatý v očekávaně kritickém odstupu a potvrzující pochybnosti na pozadí atraktivního zevnějšku gigantické investice.

ZÁVĚR

Oblast Dálného východu je v české zahraniční politice dlouhodobě politicky převážně bezkonfliktní, pragmaticky orientovaná, zaměřená na ekonomické priority. Ve velké většině vystupují silné asijské ekonomiky jako investoři, česká strana jako příjemce investic a neúspěšný exportér je limitována konkurenceschopností výrobků, neexistencí trvalejší koncepce a také materiálními podmínkami, umenšenými navíc obdobím vládních úspor. Česká republika působí dojmem země, která dokáže dobře zvládnout roli danou vnějšími okolnostmi, jako v případě předsednictví EU v předcházejícím roce nebo obstojnou sebezprezentací na světové výstavě Expo. Očekávat však nějakou výraznou vlastní mezinárodní aktivitu na DV bez urgentního vnějšího podnětu patrně nelze.

S Čínou – pro ČR nejdůležitější zemí Dálného východu – pokračuje tradice chladných politických vztahů, které se však nepřelévají do ekonomické oblasti v důsledku neexistence relevantních investičních a obchodních projektů, jež by mohly vládní úřady ČLR efektivně omezit jako odvetný krok. V ČR se zdá být patrný velký vliv protibetské lobby a elit kritických k čínskému nedemokratickému režimu. Český mediální a politický diskurz neustále potvrzuje, jak je téma demokracie a lidských práv v české společnosti senzitivní a politicky mobilizující. Současně také vyjevuje pokračující tendenci konstruovat českou představu o vlastních pozitivních kvalitách na základě průměru k negativnímu stereotypu čínského a severokorejského komunismu.

Ekonomické aktivity asijských investorů v ČR utlumily dozvuky globální ekonomické krize, potěšující je trvajících zájem Korejské republiky, a nyní již také podstatnější měrou i ČLR, zatímco Japonsko zůstává ve vztazích s ČR stálí, která pokračuje v duchu tradice a setrvačnosti. Gradující investiční expanze čínských firem směřujících do zemí EU a také do nových členských zemí na východě EU, dospěla i do ČR, kde začíná budit pozornost. Nadějně oživení českých exportů do Číny paradoxně kolidovalo s diplomatickými komplikacemi české politiky lidských práv. Přijetí dalajlamy v předcházejícím roce a posléze aktivní zásluha na udělení Nobelovy ceny pro Liou Siao-po je bilance, kterou si nejspíš diplomacie Pekingu bude pamatovat. Mírné navýšení českého exportu ve stejné době dosvědčuje specifickou českou-čínskou anomálii, že podpora lidských práv nemusí nutně ohrožovat ekonomické vztahy. V akademickém světě a v médiích se dočkala pozornosti studie německých autorů na téma „dalajlama efekt“, kvantifikující újmu evropských zemí v úbytku exportu.⁴² V českém případě, jak se zdá, podobné nebezpečí nehrozí, otázkou je, jak dlouho bude ČR v obchodě s Čínou marginální, jako doposud. Vzestup českého vývozu o pouhých 0,2 % (z celkového českého exportu) nelze považovat za dostatečný, vzhledem k nárůstu obchodního deficitu s Čínou je nutné dosáhnout výrazně vyšších hodnot, aby negativní trend byl alespoň částečně korigován. Proto lze považovat za zvláštní, proč vládní úřady (vláda, MZV, MPO) nepřicházejí s dalšími iniciativami, jež by navázaly na systémové kroky předešlých vlád a ministerstev, během kterých došlo alespoň k vybudování základů sítě CzechTrade a CzechInvest v Číně. Spoléhat na samopohyb tržních sil v Číně je zcela nereálné.

Mimo oblast tristních výsledků exportu do zemí DV existuje našťastí i pozitivnější stránka ekonomických aktivit ČR, ke kterým náleží trvalý nárůst turistiky z východní Asie. Zde je velká příležitost, jež však zatím čeká na větší využití. Jsou také stále otevřené možnosti většího uplatnění české kulturní diplomacie, jak dokazuje úspěšná prezentace ČR na světové výstavě Expo v Šanghaji a v úspornější podobě také činnost agilní české ambasády v Soulu. Propagace ČR by však vyžadovala navýšení výdajů, které v době vládních úspor nejsou k dispozici. Nezbyvá tedy než nadále hrát na Dálném východě jen pasivní roli, ozvláštňenou asertivními skutky na podporu lidských práv v Číně, na niž se Česká republika mezinárodně a úspěšně specializuje.

Poznámky

- ¹ Programové prohlášení Vlády České republiky. Vláda České republiky, 4. 8. 2010. On-line: (www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programova-prohlaseni-74856/).
- ² EU–Korea Free Trade Agreement online. European Commission, Trade, 6. 10. 2010. On-line: (trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=443).
- ³ MPO si nechalo zpracovat studii u Asociace pro mezinárodní otázky viz: Studie: Dohoda o volném obchodu s Koreou zvýší český export. ČTK, 28. 7. 2010.
- ⁴ Vláda je pro liberalizaci obchodu mezi EU a Koreou. ČTK, 1. 9. 2010.
- ⁵ Premiér Fischer v Mongolsku. Vláda České republiky, 20. 5. 2010. On-line: (www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/premier-jan-fischer-v-mongolsku-72319).

- ⁶ *Havel jde na čínské velvyslanectví podpořit čínského disidenta.* ČTK, 6. 1. 2010.
- ⁷ *Čeští zákonodárci nominovali čínského disidenta na Nobelovu cenu.* ČTK, 3. 2. 2010.
- ⁸ Simpson, John: *Liu Xiaobo: China's Nobel public affairs disaster.* BBC news, 10. 12. 2010. On-line: (www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-11974612).
- ⁹ *Fischer na Expo do Šanghaje nejel, podle Číňanů by ho nepřijal ani starosta.* Mladá fronta Dnes, 18. 5. 2010. On-line: (zpravy.idnes.cz/fischer-na-expo-do-sanghaje-nejel-podle-cinanu-by-ho-neprijal-ani-starosta-1qx-/domaci.asp?c=A100518_144947_domaci_abr).
- ¹⁰ *Čínská policie zadržela profesorku pozvanou na ambasádu ČR.* ČTK, 22. 10. 2010.
- ¹¹ *Zahraněční obchod podle skupin zemí za leden až prosinec 2010. Tabulka 3.* Český statistický úřad. On-line: ([www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/300031C2EA/\\$File/6001101203a.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/300031C2EA/$File/6001101203a.pdf)); *Hlavní zahraniční obchodní partneři za leden až prosinec 2010. Tabulka 4.* Český statistický úřad. On-line: ([www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/300031C2F2/\\$File/6001101204a.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/300031C2F2/$File/6001101204a.pdf)).
- ¹² *Bilance s vybranými zeměmi za leden až prosinec 2010. Tabulka 4.* Český statistický úřad. On-line: ([www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/300031C301/\\$File/6001101204d.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/300031C301/$File/6001101204d.pdf)).
- ¹³ *Přímé zahraniční investice do ČR za rok 2010 v teritoriální struktuře (v 1. až 3. čtvrtletí).* Česká národní banka. On-line: (www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/pzi/pzi_2010_toky/pzi_2010_zeme_czk.html).
- ¹⁴ *Vláda je pro liberalizaci obchodu mezi EU a Koreou.* ČTK, 1. 9. 2010.
- ¹⁵ Tamtéž.
- ¹⁶ *Škoda Power a Doosan Babcock vytvořily firmu Doosan Power Systems.* ČTK, 2. 2. 2010; *Škoda Power Plzeň a Doosan Power Systems má nové české zástupce.* ČTK, 24. 2. 2010.
- ¹⁷ *PPF může na severu Číny poskytovat spotřebitelské úvěry.* ČTK, 22. 2. 2010; *Kellnerův Home Credit připravuje další expanzi v Číně.* Právo, 9. 2. 2010.
- ¹⁸ *Do Prahy bude létat nákladní letadlo z Číny.* Letectví.cz. On-line: (www.letectvi.cz/letectvi/Article68899.html, cit. 3. 3. 2010).
- ¹⁹ *Asiaté milují jižní Čechy...* Eurozprávy. Odkaz na Tomio Okamuru, viceprezidenta a mluvčího Asociace českých cestovních kancelářích a agentur (AČCKA). On-line: (domaci.eurozpravy.cz/spolecnost/19796-asiate-miluji-jizni-cechy-to-me-tesi-rika-zimola/, cit. 17. 12. 2010).
- ²⁰ *Inekon Group postaví ve Vietnamu novou cementárnu.* Finance.cz, 16. 12. 2010. On-line: (www.finance.cz/zpravy/finance/291936-inekon-group-postavi-ve-vietnamu-novou-cementarnu/).
- ²¹ *E15: Jihlavská stavební firma PSJ bude stavět doky ve Vietnamu.* ČTK, 6. 10. 2010.
- ²² *Senátoři si na sklonek léta naplánovali cesty do východní Asie.* ČTK, 28. 8. 2010.
- ²³ *Tisková zpráva Skupiny přátel Tibetu Parlamentu ČR ke Dni Tibetu 2010.* Webové stránky Strany zelených, 10. 3. 2010. On-line: (strana.zeleni.cz/15425/clanek/tiskova-zprava-skupiny-pratel-tibetu-parlamentu-cr-ke-dni-tibetu-2010/).
- ²⁴ *Tibetská vlajka zavlála z okna sněmovny i Senátu.* ČTK, 10. 3. 2010; *Poslanci odmítli podpořit Tibet.* iHned.cz, 10. 3. 2010.
- ²⁵ *Vaňhová (ČSSD): Spolupracujeme s ekonomickým tygerem Číny.* Parlamentní listy, 21. 7. 2010. On-line: (www.ct24-volby.cz/2010/07/21/vanhova-cssd-spolupracujeme-s-ekonomickym-tygerem-ciny/).
- ²⁶ *Čeští Vietnamci chtějí status menšiny, pomoci jim může sčítání lidu.* iDNES.cz, 28. 11. 2010. On-line: (zpravy.idnes.cz/cesti-vietnamci-chteji-status-mensiny-pomoci-jim-muze-scitani-lidu-1fs-/domaci.asp?c=A101128_124225_domaci_jj).
- ²⁷ *Havel and Tutu: If China frees Nobel winner, it will show its strength.* The Washington Post. On-line: (www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2010/10/21/AR2010102105090.html); *Tutu and Havel: China must release Liu Xiaobo – or lose its credibility.* Guardian, 5. 12. 2010. On-line: (www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/dec/05/liu-xiaobo-nobel-havel-tutu); *Former Czech president protests jailing of dissident Liu Xiaobo.* South China Morning Post, 7. 1. 2010.
- ²⁸ Simpson, John, op. cit.
- ²⁹ Viz webové stránky stránky Expo.cz. On-line: (www.czexpo.cz).
- ³⁰ *Typicky viz např.: Český pavilon v Šanghaji zlomil rekord (na titulní stránce úvodní reportáž).* Právo, 17. 5. 2010; *Úspěch: Expo-2010 skončilo. Český pavilon navštívilo přes osm milionů lidí.*

- Týden.cz*, 31. 10. 2010. On-line: (www.tyden.cz/rubriky/zahranici/asiie-a-oceanie/expo-2010-skoncilo-cesky-pavilon-navstivilo-pres-osm-milionu-lidi_184864.html).
- ³¹ Interview s účastníkem realizačního týmu Expo Šanghaj.
- ³² *Obrazem: jaké bylo Expo?* Česká televize 24, 31. 10. 2010. On-line: (www.ct24.cz/svet/expo-2010/).
- ³³ *Češi chtějí čínské dálnice, tvrdí průzkum.* Parlamentní listy, 15. 11. 2010. On-line: (www.parlamentnilisty.cz/profil-y-sprava//user-data/06B091AE/file/20465-sanep_dalnice_media.pdf).
- ³⁴ *Soud musí prozkoumat kauzu Vietnamce, který nemohl žádat o vízum.* ČTK, 19. 1. 2010; *Nevdaný spor: 130 Vietnamců hromadně zažalovalo Česko.* Aktuálně.cz. On-line: (aktualne.centrum.cz/domaci/soudy-a-pravo/clanek.phtml?id=667996); *Soud zamítl žaloby, v nichž byla napadena diplomacie kvůli vizům.* ČTK, 22. 7. 2010.
- ³⁵ *Konec snu o velkém výdělku: Vietnamce v Česku bez práce dotují rodiny z vlasti.* EuroZprávy.cz. On-line: (domaci.eurozpravy.cz/spolecnost/19796-asiate-miluji-jizni-cechy-to-me-tesi-rika-zimola/).
- ³⁶ *Praha-Libuš: Soužití s vietnamskou komunitou se zhoršuje.* ČTK, 5. 4. 2010.
- ³⁷ *Firmy touží po Vietnamcích: Ve hře je 60 tisíc zákazníků.* iHned.cz. On-line: (domaci.ihned.cz/c1-48352470-firmy-touzi-po-vietnamcich-ve-hre-je-60-tisic-zakaznikuietnamci).
- ³⁸ *Dokument Český mír získal hlavní cenu na festivalu v Jižní Koreji.* ČTK, 20. 9. 2010.
- ³⁹ *Čech Josef Karas se stal druhým nejkrásnějším mužem planety.* ČTK, 27. 3. 2010.
- ⁴⁰ *Czech cartoon „Krték“ vying to win Korean hearts.* Korea Times, 26. 11. 2010. On-line: (www.koreatimes.co.kr/www/news/include/print.asp?newsIdx=77024).
- ⁴¹ *Hyundai u nás s „asijskými“ praktikami narazil.* Hospodářské noviny, 23. 2. 2010; *Inspektoři práce dali Foxconnu v Pardubicích pokutu půl milionu.* Deník Referendum, 8. 7. 2010. On-line: (denikreferendum.cz/clanek/4714-inspektori-prace-dali-foxconnu-v-pardubicich-pokutu-pul-milionu).
- ⁴² Fuchs, Andreas–Klann, Nils-Hendrik: *Paying a Visit: The Dalai Lama Effect on International Trade*, Center for European Governance and Development Research (CEGE), Georg-August-Universität Göttingen, Discussion Papers, No. 113, October 2010.

Kapitola 14

Subsaharská Afrika v české zahraniční politice¹

Ondřej Horký

ÚSPORNÁ OMEZENÍ NEBO NEKONCEPČNÍ OPUŠTĚNÍ?

Loňské vydání této řady analýz afrického rozměru české zahraniční politiky označilo předchozí rok za „nejrušnější od roku 1993“ v historii vzájemných vztahů se subsaharskou Afrikou.² Rok 2009 také označilo za „nadějný“ z hlediska naplňování koncepce *Příprava strategické debaty o přístupu ČR k Africe*. Zároveň ale bylo v kapitole zdůrazněno, že přes mimořádnost předsednictví v Radě Evropské unie zůstává subsaharská Afrika i nadále na okraji české politické scény: „*Může se totiž stát, že postupný proces evropeizace zahraničněpolitické agendy povede v rámci dělby práce k dalšímu posílení východního a jihovýchodního rozměru české zahraniční politiky na úkor vztahů se subsaharskou Afrikou.*“³ Rok 2010 tento trend potvrdil.

S ročním odstupem od českého předsednictví lze nicméně označit za předčasně to, že kapitola připisovala další oslabování jižního rozměru české zahraniční politiky pouze vlivu Evropské unie. Dnes se zdá, že k tomuto trendu vedou především domácí faktory. Pravicová vláda, která vzešla z květnových voleb do Poslanecké sněmovny, je euroskeptičtější než předchozí koaliční vláda a zaměřuje se především na bezprostřední ekonomické zájmy a energetickou bezpečnost v dodávkách fosilních paliv. S výjimkou důrazu na euroatlantický vztah se globální dimenze z vládního diskurzu takřka vytratila a návrhy staronového ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga už nekorigují internacionalističtí koaliční partneři. Vládu však především ovládla mantra snižování objemu veřejných rozpočtů a nevyhnula se ani české africké politice.

Již tradičně slouží jako ukazatel zájmu české zahraniční politiky o subsaharský region uzavírání zastupitelských úřadů. Na podzim roku 2009 přechodná vláda rozhodla o uzavření dvou ze šesti úřadů právě v subsaharské Africe. Usnesení její nástupkyně o necelý rok později tento poměr a počet kopírovalo a Afrika dnes zastává z hlediska výsledků opakovaných uzavírání úřadů téměř stejnou okrajovou pozici jako Latinská Amerika. Co je však možná stejně důležité, z procedurálního hlediska učinil ministr rozhodnutí bez hlubší konzultace se zbytkem rezortu, ostatními rezorty, natož parlamentem, a to na poslední chvíli a bez koncepční přípravy, takže není ani jasné, kolik

bude uzavření úřadů stát a kolik prostředků naopak ušetří. I přes zvýšené úsilí v hledání nových forem diplomatického zastoupení jako záplaty na již narušenou diplomatickou síť je tento pokračující trend nahodilého rozhodování ze strany MZV znepokojující. Jeho zvrácení nezabránila ani trvající kritika parlamentu a dalších aktérů. Na druhou stranu lze ocenit, že MZV Odbor států subsaharské Afriky v rámci úsporných opatření opětovně nesloučilo s Odborem států Blízkého východu a severní Afriky tak, jak opakovaně činilo v minulosti.

Jinak ve vztazích Česka a subsaharské Afriky nepřinesl rok 2010, kdy sedmnáct zemí oslavilo půlstoletí své nezávislosti, nic zásadně nového ani překvapivého. Oficiální návštěvy potvrdily tradiční dvoustranné vztahy s vybranými zeměmi regionu (Etiopie, Ghana, Zambie), avšak celkově jejich intenzita vzhledem k dozvuku předsednictví, politickému nezájmu a očekávání nové vlády poklesla. Nejdůležitější události na unijní úrovni, summitu EU–Afrika, který se konal na sklonku roku v Tripolisu, se zúčastnil prezident republiky V. Klaus. V oblasti obchodu došlo k návratu exportu i importu na předkrizové hodnoty mnohem rychleji než ve zbytku světa, což svědčí o dalším potenciálu regionu pro vzájemný obchod. V mediální oblasti nejvíce pozornosti strhl šampionát ve fotbale v Jihoafrické republice. Podařilo se mu tak rozbit staré, ale zároveň i vytvořit nové stereotypy o této zemi, potažmo subsaharské Afriky jako celku. Ani nové obrazy o subsaharské Africe ani parlamentní, opoziční, podnikatelská a mediální kritika kroků MZV však neotevřela debatu o českých zájmech v měnícím se regionu.

AFRICKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Ohrožené naplňování „Přípravy strategické debaty o přístupu ČR k Africe“

Politické změny, snižování rozpočtu zahraniční politiky a stagnace rozpočtu rozvojové spolupráce dále snížily možnosti naplňování (stále nezveřejněné) vládní koncepce *Příprava strategické debaty o přístupu ČR k Africe*.⁴ Teprve nově připravovaná koncepce zahraniční politiky jako celku ukáže na další místo subsaharské Afriky – podobně jako Latinské Ameriky – ve vnějších vztazích Česka. Zatímco růst zemí skupiny BRIC (Brazílie, Rusko, Indie, Čína) již začíná MZV pomalu reflektovat, důsledky těchto geopolitických změn pro Afriku, na které klade koncepce velký důraz, však zatím zřejmě nechává jeho vedení chladným. Tuto výzvu lze sice řešit dalším posílením a zefektivněním vnějších politik Evropské unie, uzavření dalších úřadů však snižuje možnosti získání vlastních informací nutných pro aktivní účast na unijním rozhodování. Mezitím spolupráce na úrovni tzv. visegrádské čtyřky nebo s dalšími sousedy nepostoupila natolik, aby Česko mohlo tyto informace sdílet s dalšími členskými státy. Cesta multilateralizace a evropeizace české africké politiky jako odpovědi na nezájem o region na domácí politické scéně se proto s omezením bilaterálních vztahů uzavírá.

Z hlediska užších cílů koncepce se jako nejproblematičtější jeví uzavření úřadu v Keni, která je členskou zemí Mezivládního orgánu pro rozvoj IGAD, jež pokrývá

Africký roh a sám sídlí v Džibuti, ale především také sídlem programů OSN pro životní prostředí (UNEP) a lidská sídla (UN-HABITAT). Umístění významných mezinárodních organizací totiž koncepce stanovila jako důležitý faktor pro držení zastupitelských úřadů, roh Afriky je navíc prioritním českým regionem. Na druhou stranu byla v *Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017* podle očekávání potvrzena Etiopie jako prioritní země s vlastním programem rozvojové spolupráce, byť s relativně omezenými zdroji. Z hlediska bilaterálních vztahů *Příprava strategické debaty o přístupu ČR k Africe* označila mj. za obchodně zajímavé země Keňu a Konžskou demokratickou republiku, tedy opět státy, ve kterých budou v lednu 2011 zastupitelské úřady uzavřeny. Naplňování závěrů vládní strategie pro Afriku zkrátka nelze oddělit od problematiky diplomatické sítě, jež tvoří základní podmínku pro vstupy České republiky na dvoustranné, unijní i mnohostranné úrovni.

Snížený zájem nové vlády o subsaharskou Afriku a jeho důsledky

Půlrok koaliční vlády Občanské demokratické strany, TOP 09 a Věci veřejných neumožňuje plně posoudit změny postoje vlády vůči subsaharské Africe obecně a ministerstva zahraničních věcí konkrétně. Nicméně již nyní se jeví jako jasné, že celkový nezáměr předsedy vlády P. Nečase o zahraniční cesty, který jasně deklaroval ve svém projevu na setkání vedoucích zastupitelských úřadů, postihne především okrajové regiony českého zájmu.⁵ V předchozím kabinetu menší koaliční partneři Strana zelených a KDU-ČSL mírně a často neviditelně korigovaly euroskepticismus a úzké zaměření ODS na ekonomickou diplomacii a transatlantické vztahy. TOP 09 se oproti tomu s politikou většího koaličního partnera shoduje a Věci veřejné se soustředí pouze na omezený počet domácích témat. Do koaliční smlouvy, programového prohlášení vlády ani tradičního projevu premiéra na setkání vedoucích zastupitelských úřadů se subsaharská Afrika tradičně vůbec nedostala.

Ke sníženému zájmu vlády lze navíc přičíst oslabení faktoru národní prestiže, který hrál důležitou roli během českého předsednictví v Radě EU a který se projevil v přípravě a schválení dokumentu *Příprava strategické debaty o přístupu ČR k Africe* ve Výboru pro EU. Českou vládu ani diplomacii již netáhne motivace dokazovat svoji „evropskost“, jejíž součástí je i zájem o africký region, naopak se může vůči střednímu proudu, který v minulosti formovaly „staré“ členské země, silněji vymezovat. Ústup vládních pozic, zejména v oblasti zahraničních cest, navíc otevírá prostor pro prezidenta V. Klause, který není politicky odpovědný a který často využívá zahraniční politiky České republiky pro propagaci svých osobních názorů. Jistou šanci pro udržení politické relevance afrického regionu představuje parlament, který je oproti MZV lépe napojený na podnikatelskou sféru a nevládní sektor. Jeho usnesení, přijatá napříč politickým spektrem, však ministerstvo zahraničních věcí opakovaně ignoruje (viz níže). Z vnitrozřetného pohledu africkou agendu oslabuje celkově slabá pozice Sekce mimoevropských zemí a rozvojové spolupráce i chybějící zkušenost jakéhokoliv současného náměstka s africkou agendou.

AFRICKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Pokračující oklešťování diplomatické sítě

Na základě usnesení vlády z 25. srpna došlo k uzavření velvyslanectví v konžské Kinshase a keňském Nairobi, čímž se snížil počet českých velvyslanectví v regionu na pět (Akkra, Abuja, Addis Abeba, Harare a Pretoria).⁶ Od února 2011, kdy mají být oba úřady uzavřeny, si tak zbývající ambasády mezi sebe rozdělí pokrytí třinácti zemí rovníkového pásu Afriky. Na rozdíl od Kinshasy však bude v Nairobi v budově velvyslanectví Slovenské republiky otevřena kancelář, ve které bude sídlit úřadovna ZÚ Addis Abeba. Vlastní, nedávno zrekonstruované prostory, nebudou využívány. Český detašovaný diplomat bude mít v Nairobi kromě dvoustranné agendy na starosti také zastupování České republiky u agencí OSN pro životní prostředí (UNEP) a lidská sídla (UN-HABITAT). Vzhledem ke škrtům se další snížení počtu diplomatů a diplomatek zachovalým úřadům vyhne a velvyslanectví v Nigérii dokonce posílí. V regionu tak zůstanou celkově tři desítky českých zaměstnanců a zaměstnankyň.

Uzavření ambasád navazuje na usnesení přechodné vlády J. Fischera ze září 2009.⁷ Velvyslanectví v Angole bylo uzavřeno k poslednímu březnu roku 2010 současně s otevřením velvyslanectví v Ázerbájdžánu, jehož zřízení bylo odůvodněno plánovanou výstavbou ropovodu Nabucco, a dobře ilustruje přesun zájmu české zahraniční politiky. Nicméně osud českého úřadu v Zimbabwe stále není zpečetěn. Ministr J. Kohout před českou delegací v Zambii prohlásil, že velvyslanectví v Harare, které mělo být podle usnesení vlády z předchozího podzimu původně uzavřeno „na základě posouzení dalších dopadů a souvislostí“, uzavřeno zatím nebude (Česká republika byla mezitím Dánskem přizvána do skupiny zemí *Friends of Zimbabwe*). Revokaci předchozích usnesení ve vládě ovšem neprosadil. Pokud by byl úřad, ve kterém působí český diplomat a diplomatka, v roce 2010 skutečně uzavřen, počet nově „opuštěných“ zemí stoupne na sedmáct.

Pokud Česku nakonec zůstanou pouze velvyslanectví v Abuje, Addis Abebě, Akkře a Pretorii, srovná se tak jejich počet se Slovenskem (které je přítomno v Nairobi, avšak ne Akkře) nebo Polskem (které je zase přítomné v Luandě). Ze zemí Visegrádské skupiny tak bude sice stále početně přesahovat Maďarsko, které má už pouze tři ambasády (Addis Abeba, Abuja a Pretoria), avšak bude jich mít méně než Rakousko (které má navíc Dakar a Harare).⁸ Bez ohledu na srovnání s dalšími zeměmi je v souvislosti se snižováním počtu míst ve zbývajících úřadech zřejmé, že intenzita styků s mnoha africkými zeměmi, jejichž podpora může být pro Českou republiku klíčová při hlasováních v mezinárodních organizacích, poklesne na minimum. České firmy tak ztratí dostupnou podporu pro své obchodní a investiční aktivity, zhorší se i možnosti organizace kulturních akcí a realizace malých lokálních projektů rozvojové spolupráce, jež přispívají ke zvýšené viditelnosti a povědomí o České republice. Například uzavření úřadu v Kinshase např. může negativně ovlivnit konkrétní rozpracované obchodní případy rehabilitace hydroelektráren v objemu desítek milionů eur.⁹

Tyto škody by mohly zmírnit inovativní formy zastoupení ve spolupráci se sousedními zeměmi. V Kapském Městě se osvědčil tzv. Visegrádský dům, otevřený náměstky ministru 25. března, ve kterém každý týden střídavě úřaduje pretorijský konzul či konzulka z jedné ze čtyř zemí. Spíš než o vízovou agendu se zde však jedná o matriku a další úřední úkony pro krajanskou komunitu. Tento model proto není plně přenositelný do dalších kontextů, natož pak mimo oblast konzulárních záležitostí. Česká strana také dostala nabídku Rakouska umístit jednoho diplomata na jejich zastupitelský úřad v Dakaru.

Chaotický proces rozhodnutí a následné kritické reakce

Proces tvorby rozhodnutí a reakce na ně poukazují na tradiční chaotičnost a nesystémovost těchto kroků ze strany vedení MZV. Zatímco ministr J. Kohout bránil v říjnu 2009 v parlamentu uzavření ZÚ Luanda náklady ve výši 40 mil. Kč ročně, v březnu 2010 MZV pod jeho vedením uvedlo, že spolu s uzavřením konzulátu v Montrealu se celkově ušetří pouze 20 mil. Kč.¹⁰ V květnu pak MZV ještě uvedlo, že „žádná další česká velvyslanectví nebude rušit“ ani v případě, že „kvůli udržení schodku státního rozpočtu budou nutná nová úsporná opatření“, načež v srpnu, po návratu K. Schwarzenberga na post ministra, se objevily spekulace o uzavření až dvou tuctů úřadů, na něž reagovala kritika ze strany stínového ministra za ČSSD L. Zaorálka a výzva k jednání ze strany Ministerstva průmyslu a obchodu ČR (MPO).¹¹ Neověřený materiál, obsahující seznam velvyslanectví a konzulátů ke zrušení, byl z původního projednávání ve vládě stažen a k projednávání se nakonec dostal až o dva týdny později, aniž by byl ovšem zařazen na program jednání vlády. Ministr Schwarzenberg dokonce záměr obhajoval i před prezidentem republiky.¹² Konečný seznam úřadů určených ke zrušení se měnil do posledního okamžiku v úzkém kruhu vedení MZV a příslušný teritoriální odbor nebyl ve věci konzultován.

Již na základě předběžných informací záměr ministerstva kritizovaly anonymně obchodní úseky zastupitelských úřadů a soukromé firmy.¹³ Poté se k nim veřejně přidaly Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu ČR, včetně největšího vývoze zbraní Omnipolu.¹⁴ Podle podnikatelského a zbrojního sektoru jsou totiž ambasády a oficiální, neku-li státní návštěvy velmi důležité pro získání kontraktů právě v zemích Afriky, ve kterých je státní sektor oproti soukromému relativně důležitější než v Evropě. Ačkoliv byly v roce 2010 uzavřeny i dva úřady v Latinské Americe a nově jeden na Blízkém východě, kritické hlasy vyzdvihovaly konkrétně, ne-li výhradně, právě subsaharskou Afriku, a to včetně českého parlamentu.

Podobně jako v minulosti silně kritizoval již v polovině srpna nedostatečnou konzultaci uzavírání úřadů s parlamentem zahraniční výbor sněmovny. Výbor přijal nová usnesení – ta předchozí totiž nebyla naplněna –, aby MZV předložilo analýzu, která vedla ke konkrétním rozhodnutím, a vyžádal si přítomnosti ministra Schwarzenberga na dalším zasedání.¹⁵ Ten se vůči kritice svévolného jednání ohradil s tím, že agenda rušení úřadů spadá do jeho působnosti a potvrdil, že „dřív nemohl poslance informovat o rušení ZÚ, jelikož konečný seznam rušených ZÚ se diskutoval až do samotného zasedání vlády“.¹⁶ Náměstek ministra a bývalý místopředseda zahraničního vý-

boru T. Dub dodal, že „počet českých ZÚ není posvátné číslo, nejdůležitějším bodem jsou priority zahraniční politiky ČR“. MZV však doposud nedokázalo koncepci zahraniční politiky, kterou zahraniční výbor opakovaně požadoval, předložit. Výbor pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost senátu se ve své kritice, včetně důrazu na subsaharskou Afriku, nelišil. Senátoři napříč politickým spektrem hovořili o „vyklizení pozic“, „prcháni z Afriky“ nebo „metodě šíleného tesaře“ a připomněli také nedávnou nákladnou rekonstrukci úřadu v Nairobi za 44,4 mil. Kč. Poukázali tak na fakt, že není zřejmé, k jakým úsporám jejich uzavírání povede.¹⁷ Provozy některých úřadů jsou údajně několikrát vyšší než jiné, podle typu vlastnictví či pronájmu budovy. Stát také není schopný mnohé, již dříve vyklizené budovy prodat.

Politické a hospodářské vztahy

Intenzita vzájemných návštěv v období po předsednictví poklesla. Plánování části návštěv v roce 2010 také zkomplikovala výměna české vlády, která aktivitu prakticky od dubna do října přirozeně utlumila, a výběr zemí se tak omezil na navazující návštěvy tradičních partnerů. Nová vláda navíc v prvních měsících tradičně cestuje nejprve do sousedních zemí a zahraniční partneři návštěvy předcházející volby taktéž omezují. Ministr J. Kohout opětoval návštěvu svých etiopských a zambijských protějšků z předchozích let a navštívil nejprve ve dnech 9.–10. března Etiopii a v následujících dvou dnech i Zambii. V Addis Abebě se ministr také setkal s předsedou Komise Africké unie Jeanem Pingem, který navštívil Prahu během českého předsednictví v Radě EU. V případě Etiopie se agenda zaměřila na obchod a rozvojovou spolupráci s podpisem memoranda mezi příslušnými hospodářskými komorami obou zemí. V Zambii se J. Kohout kromě ministra zahraničních věcí setkal i s prezidentem. Kromě obdobné hospodářské agendy s uzavřením memoranda se ministr zúčastnil několika drobných rozvojových a kulturních projektů, jež podpořila česká vláda: vodního vrtu a muzejní expozice.¹⁸ Delegaci doprovázela podnikatelská mise organizovaná Svazem průmyslu a dopravy ČR, zambijská strana projevila zájem o reciproční návštěvu se svojí podnikatelskou misí.¹⁹

9. 11. 2010 přijel na oficiální návštěvu České republiky viceprezident Ghany John Dramani Mahama, kterého přijali následující den prezident republiky i předseda vlády. První den návštěvy se konalo Česko-ghanské obchodní a investiční fórum, které uspořádalo velvyslanectví Ghany pod vedením nového velvyslance Victora Emmanuela Smithe ve spolupráci s MPO, Hospodářskou komorou ČR a Smíšenou komorou Česká republika–Subsaharská Afrika. Ghanská delegace čítala několik desítek účastníků a svědčila o velkém zájmu nejen o obchod, ale také o investice: součástí programu byla i návštěva mimopražských průmyslových podniků. Ghana představuje v rámci subsaharské Afriky určitou výjimku, neboť se jedná o relativně rozvinutou zemi s dobrou úrovní vládnutí a rané navázání diplomatických styků s Československem se zdá stále symbolicky důležité především pro ghanskou stranu (vedle Jihoafrické republiky a Konžské demokratické republiky má také pouze Ghana v Praze rezidentní velvyslanectví, na druhou stranu to však neznamená, že by v České republice nebyla aktivní i některá nerezidentní velvyslanectví). Na okraji summitu EU–Afrika

se pak prezident Klaus dohodl s ghanským prezidentem Johnem Evansem Attou Millsem na státní návštěvě v České republice, která se bude konat v roce 2011.²⁰ Z ghanské strany je zřejmý především určitý posun od důrazu na obchod k „přilákání“ investic českých firem. S Nigérií, posledním z tradičních subsaharských partnerů České republiky, bylo 15. prosince podepsáno memorandum o spolupráci se zastoupením nigérijské strany na vysoké úrovni. S ministrem K. Schwarzenbergem se setkal během Fora 2000 bývalý prezident Nigérie O. Obasanjo.

Na pomezí bilaterální a unijní agendy se nachází účast prezidenta V. Klause na summitu EU–Afrika v Tripolisu ve dnech 29.–30. 11. 2011, neboť v průběhu summitu došlo k celkem šesti dvoustranným jednáním prezidenta nebo náměstka MZV T. Duba s představiteli subsaharských zemí, nově pak s Botswanou. Pozvánka na summit mířila na předsedu vlády P. Nečase, ten se však soustředí především na domácí politiku a zahraniční cesty často přenechává prezidentu republiky. Vzhledem k evropskému rozměru události a ekonomickému zaměření summitu na investice, ekonomický růst a vytváření pracovních míst prezident republiky tedy ve svém projevu nepředstavoval postoje vlády České republiky. Zmínil československou tradici obchodu s Afrikou, avšak zejména kritizoval protekcionistické politiky afrických a evropských zemí a vyzval prvně jmenované, aby se bránily „v současné době módním standardům emisí CO₂, založených na velmi problematické hypotéze globálního oteplování způsobeného člověkem“.²¹ V plánu summitu byla deklarace ke globálnímu oteplování, ke spokojenosti české delegace však nakonec nebyla vyjednána.

V roce 2010 MZV nevydalo žádné prohlášení ani stanovisko k africké agendě, nicméně z hlediska politických událostí se jednalo o zdánlivě klidnější rok, kdy znepokojení africké a mezinárodní komunity vyvolalo pouze nerespektování výsledku prezidentských voleb v Pobřeží slonoviny, jež na sklonku roku vyhrál Alassane Ouattara, ze strany poraženého Laurenta Gbagba. Česká republika však zachovala svoji aktivitu v pracovní skupině Rady COAFR, kde jsou její pozice respektovány. Obecně se v ekonomické agendě řadí k liberálnějším zemím, v politické agendě se jí např. podařilo zabránit z českého pohledu rizikovému otevření hraničního sporu Eritreje a Etiopie, s níž má Česko nadstandardní vztahy. Tři čeští vojáci se zapojili do boje s námořním pirátstvím u somálských břehů v rámci mise Atalanta, podobně jako v případě EU-FOR v Čadu se i zde však působí pouze ve velitelství mise na území EU.²² V terénu pak působí tři vojáci pouze v rámci konžské mise MONUSCO.

Hospodářské vztahy zůstávají hlavní agendou bilaterálních vztahů Česka a zemí subsaharské Afriky. Po výrazném poklesu, způsobeném krizí, se vzájemný obchod nejen vrátil na úroveň z roku 2008, ale dokonce ji přesáhl: oproti roku 2009 vzájemný obchod rostl dokonce více než dvakrát rychleji než ze zbytkem světa. České vývozy dosáhly 13,1 mld. Kč a na celkovém objemu exportů po dlouholetém poklesu přesáhly 0,5 %. Dovozy mírně přesahují třetinu procenta ve výši 8 mld. Kč. V tomto kontextu je však třeba zdůraznit přetrvávající dominantní roli Jihoafrické republiky, jejíž vývozy do České republiky již téměř dvakrát převyšují sumu vývozu z padesátky zbývajících zemí subsaharské Afriky. České vývozy do hospodářsky nejsilnější země pak přesahují vývozy do zbytku regionu o téměř polovinu.

AFRICKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Tato část kapitoly tradičně zdůrazňuje změny v rozhodovacích procesech a vztazích jednotlivých státních i nestátních aktérů. Z hlediska tvorby zahraniční politiky lze za rok 2010 z aktérů kromě MZV zmínit především MPO, které se podílí na řízení a financování obchodních úseků zastupitelských úřadů. Jejich náhlé a netransparentní uzavírání navíc přes vzájemná jednání, která opozdila vládní rozhodnutí, vyhotila konflikt mezi oběma rezorty. Dokonce i ministr K. Schwarzenberg na půdě parlamentu přiznal, že „vztah mezi MZV a MPO nebyl nikdy uspokojivý“.²³ Restrukturalizace se nevyhnula ani Odboru států subsaharské Afriky MZV, jehož samostatnost sice byla oproti obdobným tlakům v minulosti zachována, avšak jeho obsazení bylo sníženo o jedno místo. Kromě ředitelky a jeho zástupce, který převzal i část regionální agendy, tak na odboru působí již jen tři referenti a administrativní síla.

Zajímavým trendem je zapojení parlamentu nejen do tvorby, ale i provádění dvoustranné politiky v subregionech, ve kterých nemá Česká republika své zastoupení, jako je západní frankofonní Afrika. Výbor sněmovny pro obranu navštívil v březnu Mali, kde se snažil o propagaci nákupu vojenského materiálu – stíhaček L-159, o nichž již dříve jednal na nejvyšší úrovni bývalý předseda vlády M. Topolánek.²⁴ Českou republiku také navštívily 20. září delegace malijského národního shromáždění a senegalského Senátu, které navázaly na návštěvu českých senátorů v Senegal, Mali a Burkině Faso na podzim předchozího roku.²⁵ I návštěva Senegalu nese jasné hospodářské zájmy, neboť pro české firmy představuje velkou příležitost plánovaná stavba tramvajové trati v Dakaru. Obě komory parlamentu ovšem cesty navzájem nekoordinují, což vede k neprůhlednosti české politiky u západoafrických partnerů.

S nárůstem mezinárodní agendy v gesci jednotlivých rezortů však nelze opomenout ani vzájemné vztahy dalších rezortů. V roce 2010 tak pracovní navštívil Prahu soudánský ministr kultury zejména k agendě archeologických průzkumů, keňský náměstek ministerstva vysokého školství k stipendiím, v gesci ministerstva pro místní rozvoj došlo k podepsání memoranda v oblasti cestovního ruchu taktéž s Keňou a s Kapverdami byla navázána spolupráce v oblasti územního plánování a rozvoje katastru nemovitostí, jež lze označit za transformační spolupráci mimo rámec zahraniční rozvojové spolupráce. Tím spíše, že MZV plánuje ukončení spolupráce s MPO v ekonomické oblasti, zachovává si na tvorbu české politiky vůči Africe monopol, avšak proliferace mezinárodní mezirezortní spolupráce a vyšší zapojení parlamentu může do budoucnosti jeho pozici ohrozit.

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI AFRICKÉMU PROSTORU V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Do širšího povědomí veřejnosti i médií se v roce 2010 subsaharská Afrika dostala především zásluhou světového poháru ve fotbale, který se konal v červnu a červenci v Jihoafrické republice. Kontinent se tak dostal do hledáčku v kontextu pro tento

kontinent primárně nezvyklém, což vedlo k pozitivní i negativní stereotypizaci nezkoušenými sportovními médii. Na stránkách *Mladé fronty Dnes* v této souvislosti proběhla diskuse, ve které zástupce nevládní organizace oprávněně kritizoval novináře deníku za předpojaté články o jihoafrických slumech, které byly silně postavené na kulturních a rasových předsudcích.²⁶ Média také informovala o podílu českých firem na dodávkách šampionátu, černou kroniku i nadále intenzivně zastupovaly informace o uprchlém R. Krejčířovi. O Africe nově intenzivněji referuje Rádio Česko.²⁷

Jinak ke zbytku kontinentu i v roce 2010 nadále přetrvávalo charitativní pojetí, ztělesněné v událostech typu běhu za akci Postavme školu v Africe nebo pro Běh pro gorily. Charitativní charakter mají i některé kulturní akce, např. v Brně se konal první ročník benefičního Afrického festivalu, dvě výstavy týkající se přímo či nepřímo Afriky se dostaly i do obou komor parlamentu.²⁸ O silicím zájmu o africkou kulturu však svědčí např. i to, že divadelní festival Tvůrčí Afrika se rozšířil již do sedmi měst.²⁹ Česká mediální a veřejná debata do určité míry kopíruje evropské trendy. Zejména zvyšující se přítomnost Číny v subsaharské Africe tak na určitou dobu zvedla mediální zájem o subkontinent, ten ale brzy odpadl a region není ani nadále vnímán jako relevantní z hlediska českých, resp. evropských zájmů.

ZÁVĚR

Události v okrajových oblastech určité politiky často dobře vypovídají o dané agendě jako celku. Nakládání se vztahy se subsaharskou Afrikou tak poukazují i na obecné trendy české zahraniční politiky. Ani opakované škrty v rozpočtu MZV a pokračující uzavírání zastupitelských úřadů nepřinesly vnitroministerskou, natož širší politickou debatu o vztazích s Afrikou a českých zájmech v regionu obecně, nebo alespoň o nástrojích jejich naplňování. Z bilaterálního hlediska tlak na úspory vedl pouze k jediné inovaci ve formě započetí vnitroeurospské spolupráce při tvorbě společných diplomatických zastoupení. Podle teritoriálního odboru však tyto formy mohou jen těžko nahradit plnohodnotná rezidentní velvyslanectví. Diplomatie vztahy hrají v subsaharské Africe důležitou roli v prosazování ekonomických zájmů a uzavření jediného nového obchodního případu formou daní může splatit náklady na chod velvyslanectví.

Předsednictví v Radě EU zase poukázalo na to, že delegace Evropské komise nejsou vždy spolehlivým zdrojem informací a bilaterální diplomatická síť zůstává nezbytnou pro aktivní účast České republiky ve formování společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU. Umožňuje také získat potřebné hlasy ve volbách do orgánů OSN. Tyto argumenty však v úzké debatě o uzavírání velvyslanectví vůbec nezazněly, natož aby proběhla diskuse ohledně toho, zda se Česko bude v Africe angažovat spíše na bilaterální, unijní či multilaterální úrovni a v jakém poměru. Tato debata je o to důležitější, že vůči Evropské unii a OSN roste na vládní úrovni skepse. Subsaharská Afrika se tak pokračujícími nekonceptními kroky stává první obětí chybějící debaty o směřování české zahraniční politiky jako celku, zatímco konkrétní vztahy českých subjektů s africkými se na všech úrovních zintenzivňují.

Poznámky

- ¹ Za poskytnutí rozhovorů děkuji Petru Kopřivovi, zástupci ředitelky Odboru států subsaharské Afriky MZV, 6. 12. 2010 a 12. 1. 2011, a Blance Fajkusové, ředitelce Odboru států subsaharské Afriky MZV, 12. 1. 2011. Odpovědnost za konečné znění textu však spadá pouze na moji hlavu.
- ² Horký, Ondřej: Subsaharská Afrika v české zahraniční politice: Z evropského výsluní zpět na okraj domácího zájmu. In: Michal Kořan (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2009. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010, s. 264.
- ³ Tamtéž.
- ⁴ Usnesení Výboru pro EU ze dne 2. 6. 2008 č. 21 k materiálu *Příprava Strategické debaty o přístupu ČR k Africe*.
- ⁵ Projev předsedy vlády Petra Nečase před velvyslanci České republiky, 30. 8. 2010. On-line: (www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/vyznamne-projevy/projev-predsedy-vlady-petra-ncase-pred-velvyslanci-ceske-republiky-75649/).
- ⁶ Usnesení vlády České republiky z 25. 8. 2010 č. 618 o uzavření některých zastupitelských úřadů České republiky v zahraničí a o změně usnesení vlády z 15. 10. 2009 č. 1296, k uzavření některých zastupitelských úřadů České republiky v zahraničí, ve znění usnesení vlády z 21. 12. 2009 č. 1586.
- ⁷ Usnesení vlády z 15. 10. 2009 č. 1296 k uzavření některých zastupitelských úřadů České republiky v zahraničí.
- ⁸ Internetové stránky ministerstev zahraničních věcí příslušných zemí.
- ⁹ Zastupitelský úřad Kinshasa (Konžská demokratická republika): *Souhrnná teritoriální informace Kongo (Kinshasa)*, 19. 6. 2010. On-line: (services.czechtrade.cz/pdf/sti/kongo-kinshasa-2010-06-19.pdf).
- ¹⁰ Zápis ze 42. schůze zahraničního výboru konané 22. 10. 2009; *Česko otevřelo velvyslanectví v Ažerbájdžánu, uzavře ho v Angole*. ČTK, 2. 3. 2010.
- ¹¹ *Rušení ambasád ochromí podporu exportu a váhu ČR*. ČTK, 6. 8. 2010.
- ¹² *Schwarzenberg vysvětloval Klausovi nutnost rušení ambasád*. ČTK, 12. 8. 2010.
- ¹³ *Firmy varují: Rušení ambasád srazí export*. E15, 13. 8. 2010.
- ¹⁴ *Obranný průmysl: Rušení ambasád ztíží obchod v zahraničí*. ČTK, 25. 8. 2010.
- ¹⁵ 5.–7. usnesení zahraničního výboru ze 3. schůze 11. 8. 2010 k informaci 1. náměstka ministra zahraničních věcí Ing. Jiřího Schneidera k plánovanému uzavírání zastupitelských úřadů České republiky v zahraničí.
- ¹⁶ Zápis ze 4. schůze zahraničního výboru konané 7. 9. 2010.
- ¹⁷ *Senátoři kritizovali rušení ambasád ve střední Africe*. ČTK, 8. 9. 2010.
- ¹⁸ ZÚ Harare: Ministr zahraničních věcí předal vodní vrt v zambijské Chomě, 19. 3. 2010. On-line: (www.mzv.cz/harare/cz/zpravy_a_udalosti/ministr_zahranicnich_veci_predal_vodni.html).
- ¹⁹ ZÚ Harare: Ministr zahraničních věcí jednal v Zambii o oživení obchodních kontaktů, 19. 3. 2010. On-line: (www.mzv.cz/harare/cz/zpravy_a_udalosti/ministr_zahranicnich_veci_jednal_vhtml).
- ²⁰ Ghana and Czech Republic to resume bilateral relations. GNA, 30. 11. 2011. On-line: (www.ghanaweb.com/GhanaHomePage/NewsArchive/artikel.php?ID=198518).
- ²¹ Klaus, Václav: *Notes for Tripoli EU-Africa Summit*, 29. 11. 2011. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2728).
- ²² *Čeští vojáci se naplno zapojili do boje proti somálským pirátům*. ČTK, 19. 2. 2010.
- ²³ Tamtéž.
- ²⁴ *Milion sem, milion tam. Po Amazonii mají poslanci další exotické cíle*. iDnes.cz, 16. 3. 2010. On-line: (zpravy.idnes.cz/milion-sem-milion-tam-po-amazonii-maji-poslanci-dalsi-exoticke-cile-1f0-/domaci.asp?c=A100316_122020_domaci_kop).
- ²⁵ Zápis z 22. schůze Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost, 24. 8. 2010.

- ²⁶ Zejména Ujfalusi, Robin: *Jihoafričké slumy: jaká je realita, a jaký je obraz podaný českými novináři*. Mladá fronta Dnes, 26. 6. 2010; původní články on-line: (zpravy.idnes.cz/polemika-ujfalusiho-argumentacni-faulty-tykajici-se-nejen-slumu-pwo-/kavarna.asp?c=A100711_095949_kavarna_chu).
- ²⁷ Například Studio Česko, Rádio Česko, 23. 6. 2010. On-line: (www.rozhlas.cz/_audio/tema-paradoxy-jihoafricke-ekonomiky-a-spolecnosti-hosty-martiny-maskove-jsou-blanka-fajkusova-z-ministerstva-zahranici-a-michal--02084399.mp3).
- ²⁸ *Festival Tvůrčí Afrika se do 27. března uskuteční v sedmi městech*. ČTK, 19. 3. 2010; *Lužánecký park v Brně obsadil první ročník Afrického festivalu*, 27. 6. 2010.
- ²⁹ *Osudy afrických dětí ulice dokumentuje výstava v Senátu*. ČTK, 13. 3. 2010.

Kapitola 15

Latinská Amerika v české zahraniční politice¹

Ondřej Slačálek

LATINSKOAMERICKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Latinská Amerika v roce 2010 dále přebývala na periferii českého zájmu, o české latinskoamerické agendě se s malými výjimkami veřejně nediskutovalo, ani nejednalo v Poslanecké sněmovně a Senátu Parlamentu ČR a v jejich výborech či ve vládě. Z pochopitelných důvodů nebyla politickou prioritou české zahraniční politiky v roce 2010, tak jako jí ostatně nikdy nebyla a není patrně reálně očekávatelné, že jí kdy bude. Oproti roku 2009, jemuž vévodilo české předsednictví Radě EU (spojené se zasedáním EU–RIO v Praze) a prezidentská návštěva V. Klause v Peru a Brazílii, představoval rok 2010 spíše periodu udržování navázaných vztahů. Toto udržování nezaznamenalo podstatnější milníky, ba naopak bylo negativně podtrženo rozhodnutím o uzavření zastupitelských úřadů v Kostarice a Venezuele a nerevidováním rozhodnutí o uzavření zastupitelského úřadu v Kolumbii.

I v předcházejících letech představovala česká zahraniční politika vůči Latinské Americe *politikum* jen v omezené míře, resp. selektivně. Jestliže existovala v zásadě shoda na relativně okrajové pozici Latinské Ameriky v české zahraniční politice a do značné míry i na ekonomické povaze hlavních zájmů v oblasti, jednoznačně politickou agendu představovala zejména politika vůči Kubě a v menší míře též Venezuele. Právě česká lidskoprávní politika a transformační tlak vůči Kubě byly také předmětem sporu mezi českou pravicí a částí levice. Intenzitu sporu však ve sledovaném roce značně utlumily různé faktory – postupná evropeizace českého postoje vůči Kubě, vývoj ostrovního státu samého (propuštění padesáti politických vězňů) a volební vítězství pravice, které omezilo manévrovací prostor pro snahy o změnu této politiky a přesunulo pozornost opozice především na témata z oblasti domácí politiky.

Jakkoli paradoxně to může vyznít, patrně nejpodstatnějším momentem vztahů České republiky a států Latinské Ameriky bylo rušení zastupitelských úřadů rozhodnutím vlády z 25. srpna. To navazovalo na diskuse, jež proběhly již v loňském roce, v důsledku povolební situace ale získalo mnohem podstatnější proporce.

Rušení zastupitelských úřadů vyvolalo značnou kritiku, která svým rozložením pozic do značné míry kopírovala analogickou diskusi o rok dříve. Nejostřeji odsoudil uzavírání zastupitelských úřadů zahraničněpolitický mluvčí opoziční ČSSD L. Zorálek, ten označil rušení ambasád za další krok k likvidaci dobrého českého jména a možnosti těžit z tradic československého vývozu.² Jasně vyjádření poskytl i prezident Klaus, který při setkání s českými velvyslanci spojil kritiku uzavírání ambasád s akcentem na roli diplomacie v podpoře českého vývozu a také s otázkou, zda by nebylo účelnější zrušit české zastupitelské úřady v některých členských státech EU.³ Tuto kritiku, sdílenou částí poslanců Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny, ovšem odmítl ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg s poukazem na relativně slabou pozici ČR v rámci EU v důsledku problémů českého předsednictví Radě EU.⁴

Uzavření ambasád kritizovali i poslanci vládní koalice tradičně především z důvodu, že s nimi nebyl tento krok konzultován a že není patrné jeho koncepčně zakotvené zdůvodnění. Zejména v debatě Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny 7. září a předtím i ve veřejné diskusi se poslanci vládní koalice a opozice shodně vyjádřili odmítavě k faktu, že byli informováni pozdě. Poslanec ČSSD J. Hamáček navíc rozporoval uzavření diskutovaných ambasád s poukazem na to, že z hlediska jejich legitimizace šetřením jsou jmenovitě úspory vzniklé uzavřením ambasád v Kostarice a Kolumbii marginální. Proti sporným úsporám postavil zejména potenciální ekonomické ztráty pro české exportéry. Již dříve, na srpnovém jednání zahraničního výboru, uvedl též poslanec i další argument – přítomnost českých diplomatů může přispět k záchraně životů českých občanů.⁵ Oproti akcentu na Latinskou Ameriku v poslanecké debatě zdůraznili senátoři příslušného výboru uzavřené zastupitelské úřady v Africe.⁶

Zajímavý je v tomto kontextu postoj veřejnosti. Podle šetření společnosti STEM bylo rušení ambasád nejvíce podporovaným úsporným opatřením vlády, na otázku „Považujete Vy osobně zrušení zastupitelských úřadů v ČR v některých zemích v současné době za potřebné pro další úspěšný rozvoj země?“, odpovědělo 29 % respondentů „určitě ano“ a dalších 46 % „spíše ano“.⁷

Navzdory tomu, že se již několik let hovoří o potřebnosti koncepce české zahraniční politiky vůči Latinské Americe, ani ve sledovaném roce k jejímu vzniku nedošlo. Vzhledem k současným vyjádřením ministra Schwarzenberga se zdá, že spíše než samostatnou regionální koncepci lze očekávat celkovou koncepci české zahraniční politiky, z níž bude posléze postoj ke kontinentu odvozen. V každém případě, na základě dosavadních postojů české diplomacie i společnosti, lze předpokládat: 1) vztahy s Latinskou Amerikou budou mít charakter udržování a případně rozvíjení kontaktů, nikoli diplomatické priority, 2) hlavním zdůvodněním českého zájmu o Latinskou Ameriku i zájmem samým bude potenciál ekonomické výměny, 3) Česká republika se bude politicky vymezovat u tématu stávajícího režimu na Kubě a jeho postoje k lidským právům; mnohem méně výrazná bude politická profilace vůči jiným státům a konečně 4) česká zahraniční politika vůči Latinské Americe bude výrazně zakotvena v jejích vztazích vůči ostatním státům EU a také vůči USA.

LATINSKOAMERICKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Nejpodstatněji do české latinskoamerické agendy zasáhlo rušení zastupitelských úřadů. V kontextu avizovaného zrušení 325 tabulkových míst v diplomacii došlo rovněž k rozšíření počtu zrušených zastupitelských úřadů.⁸ K velvyslanectví v Kolumbii, o jehož uzavření vláda rozhodla již v roce 2009, se přidaly zastupitelské úřady v Kostarice a Venezuele, které byly uzavřeny k 31. 1. 2011.⁹ Stejně usnesení vlády zároveň odvolalo v roce 2009 rozhodnuté a široce kritizované (vývozci, ale např. také prezidentem Klausem) zrušení konzulátu v Sao Paulu.

Mezi kritéria, o kterých se při diskusi o uzavírání ambasád diskutovalo, patřila možnost vykonávat jejich agendu alespoň zčásti extrateritoriálně a také ohled na to, že dané státy rovněž nemají v ČR zastoupení na úrovni velvyslanectví. To ovšem platilo pro Kostariku a Kolumbii, nikoli pro Venezuelu, jejíž velvyslanec v České republice působí. Jakkoli se to neobjevilo ani ve zdůvodnění České republiky, ani v diplomatické reakci venezuelské strany, v kontextu dosavadních vztahů mezi ČR a Venezuelou bylo možné považovat uzavření právě tohoto velvyslanectví za víc než pouhé úsporné opatření. Čist jej ovšem jako signál je nutné velmi opatrně – přinejmenším se však jedná o signál, že reakce na venezuelskou politiku nebude patrně patřit mezi hlavní otázky české zahraniční politiky ani v rámci Latinské Ameriky a že tedy např. lidskoprávně zaměřená kritika bude i nadále soustředěna spíše na Kubu a právě tak, že ani ekonomický potenciál Venezuely není vnímán odpovědnými místy jako dostatečně atraktivní se zřetelem k dalším faktorům (malá ochrana investic apod.).

Agenda rušených zastupitelských úřadů byla přesměrována na jiné české zastupitelské úřady v regionu. Agenda velvyslanectví v kostarickém San José, které mělo na starost středoamerické pevninské státy kromě Mexika, byla předána velvyslanectví v Mexiku, které bylo posíleno o jednoho diplomata. Agenda velvyslanectví v kolumbijské Bogotě přešla na velvyslanectví v Limě, zatímco agenda velvyslanectví ve venezuelském Caracasu byla rozdělena. Venezuela, Surinam a Guyana přešla pod velvyslanectví v Brasílii, konzulární agenda ostrovních států Karibiku byla předána velvyslanectví v Mexico City, zatímco politická agenda související s těmito státy Stálé misi ČR při OSN v New Yorku (vzhledem k povaze politické agendy související s těmito státy i k jejich zastoupení v OSN). Jakkoli se již několik let debatuje o možnosti kolokací a vzájemné pomoci v zastupování zemí Visegrádské čtyřky (např. formou přidělování diplomatů na zastupitelské úřady jiných zemí V4)¹⁰ a v Jihoafrické republice se nyní tento model začíná uplatňovat v praxi (ovšem pouze konzulární, srv. kapitolu o africkém rozměru české zahraniční politiky), o možném využití této formy sdílení diplomatických aktivit v Latinské Americe se zatím pouze diskutuje, právě tak jako o eventuálním širším propojení diplomatických aktivit s dalšími státy EU (zejména s dalšími geograficky blízkými a podobně velkými jako Slovinsko či Rakousko) či případně o pokrytí českých potřeb vznikající diplomatickou službou EU.

V kontextu ekonomické krize a úspor je zajímavé, že se české diplomatické zastoupení stalo i předmětem investic. To byl případ českého velvyslanectví v Brasílii, jež v únoru ukončilo nákladnou rekonstrukci modernistické budovy své mise firmou

PSJ (která již podobné práce pro MZV prováděla na třinácti velvyslanectvích) za celkovou cenu 97,5 mil. Kč.

Z celoevropského hlediska bylo pro vztahy s Latinskou Amerikou velmi významné předsednictví Španělska Evropské radě. Jedná se o jednu z mála zemí EU, jež pokládá vztahy s Latinskou Amerikou za svou prioritu a má v oblasti své zájmy i mnohasetleté tradice vzájemných vztahů. Právě Španělsko v rámci předsednictví výrazně prosazovalo posun v některých vyjednáváních EU a Latinské Ameriky. Na květnovém summitu EU–LAC byla Česká republika zastoupena prezidentem a ministrem zahraničních věcí (na rozdíl od některých jiných států EU i Latinské Ameriky). Vystoupení českého prezidenta při pracovním obědě sám jeho autor označil za polemiku s hlavním proudem projevů přítomných hlav států: V. Klaus v něm odmítl regulaci trhů (s poukazem na svou zkušenost s režimem státního socialismu) a boj proti globálnímu oteplování. Dále slovy prezidenta samého: „(P)řipomněl jsem svou ‚Modrou, nikoli zelenou planetu‘ a její vydání v šestnácti jazycích... Několik prezidentů si přišlo pro několik exemplářů ve španělštině, které jsem měl s sebou – prezidenty či prezidentky Argentiny, Chile, Kolumbie, Panamy, Bolívie, Mexika a několik dalších.“¹¹ I míra, v níž prezident zaplnil český prostor svými osobními názory, vypovídá o nepřilíhnutí profilovanosti českého postoje vůči latinskoamerické dimenzi španělského předsednictví Radě EU (s výjimkou tématu Kuby, viz níže).

Na úrovni bilaterálních návštěv docházelo vesměs ke komunikaci na nižší úrovni – Prahu navštívili např. náměstkyně brazilského ministerstva zahraničních věcí a náměstci ministerstva zahraničních věcí Chile a Uruguaye. Během března také navštívili Peru poslanci z petičního výboru a z výboru pro životní prostředí, setkali se tu mj. s ministrem životního prostředí Antoniem Brackem Eggem.¹²

Česká republika stejně jako velká část mezinárodního společenství reagovala na živelní katastrofy v Latinské Americe, zejména na zemětřesení na Haiti v lednu a také na zemětřesení v Chile v únoru. Zejména první katastrofa vyvolala odezvu nejen státu, ale i ve velké části společnosti. Vláda poskytla celkově 20 mil. Kč. Prvních 5 mil. Kč, které uvolnilo ministerstvo zahraničních věcí, bylo poukázáno UNICEF k obnově zdrojů pitné vody, dalších 5 mil. Kč z rozpočtu ministerstva obrany a 10 mil. Kč z vládních rezerv mělo být využito na dlouhodobější obnovu Haiti.¹³ Humanitární organizace (zejména ADRA, Člověk v tísni a Česká katolická charita) shromáždily do konce ledna ve veřejných sbírkách přes 50 mil. Kč.¹⁴ Významně se dárcovsky zapojilo také hlavní město Praha, které nejprve vyčlenilo na pomoc Haiti 12 mil. Kč, posléze částku na návrh opozičních sociálních demokratů a po dlouhé diskusi navýšilo na 32 mil. Kč. Sociální demokraté argumentovali poukazem na prostředky poskytnuté při povodních v ČR, slovy Petra Hulínského: „*Poslední dar při povodních činil 50 milionů korun pro jednu obec.*“ To bylo předsedou zastupitelů ODS Pavlem Ždárským označeno za demagogii, nakonec ale opoziční návrh zvítězil. Prostředky darované metropolí byly poskytnuty vybraným nevládním organizacím (ADRA, Člověk v tísni, Česká katolická charita, Hand for Help, Lékaři bez hranic, Český červený kříž, Charita ČR).¹⁵ Pomoc poskytly i některé kraje (např. Pardubický 300 tis. Kč, Olomoucký 200 tis. Kč).¹⁶

Reakci EU na zemětřesení komentoval prezident V. Klaus. Spolu s polským prezidentem Lechem Kaczyńským kritizoval nízkou výši evropského příspěvku (celkem 429 mil. EUR, přičemž část tohoto obnosu tvořily již před zemětřesením přislíbené peníze) a pomalou aktivitu Unie. Český prezident tuto kritiku propojil s *Lisabonskou smlouvou* – zatímco před ní byla podle něj v analogických situacích mnohem aktivnější předsedající země, nyní nebylo jasné, zda má být iniciativa na ní či na institucích EU. „*Výsledek je, že nejedná téměř nikdo,*“ shrnul svou kritiku Klaus.¹⁷ Ten přitom dlouhodobě vystupuje spíše jako kritik rozvojové pomoci – někteří komentátoři v blogosféře mu v této souvislosti připomněli jeho výrok z pouze několik týdnů starého novoročního projevu: „*Pomáhejme potřebným, ale hlavně pomáhejme tam, kde to má smysl a kam dohlédneme. To je většinou nedaleko od nás. Dříve než pošleme peníze na konto nějaké organizace, která jich část přepośle do zahraničí, podívejme se, jak žijí naši sousedé, jak žijí lidé v našem domě, v naší vesnici, v našem městě.*“¹⁸

Solidarititu projevila Česká republika také s Chile po zemětřesení, které zemi postihlo v únoru. 4 mil. Kč uvolněné MZV ČR byly určeny na obnovu města Quillón, v němž mj. sídlí pobočka likérky Rudolf Jelínek, kterou zemětřesení také postihlo.¹⁹ Pomoc do Chile poslaly i některé charity.²⁰

Hospodářské a kulturní vztahy

Celkový vývoz do států Latinské Ameriky a Karibiku činil za sledovaný rok 19,002 mld. Kč, dovoz 17,063 mld. Kč. Celková bilance byla 1,939 mld. Kč. Jde tedy o mírný nárůst oproti roku předcházejícímu, kdy byl objem vývozu 18,518 mld. Kč a objem dovozu 13,999 mld. Kč (celková bilance 4,519 mld. Kč byla tedy podstatně vychýlenější v neprospěch latinskoamerických států). Při interpretaci takřka půlmiliardového nárůstu české vývozu je nutná jistá opatrnost v hodnocení – namísto toho, aby šlo o nepochybný indikátor nárůstu české schopnosti vyvážit do oblastí, může jít o přechodný nárůst daný uvolněním po přinejmenším prozatímním opadnutí hlavního náporu krize.²¹

Ministerstvo průmyslu a obchodu podporovalo ve sledovaném období český vývoz především do dvou prioritních zemí: Mexika a Brazílie. Právě v těchto zemích také došlo k výraznému navýšení českého vývozu: v případě Brazílie to bylo z 5,178 mld. Kč v roce 2009 na 7,424 mld. Kč v roce 2010, v případě Mexika to bylo z 3,907 mld. Kč na 5,473 mld. Kč. Připomeňme, že z dvanácti prioritních zemí s podporou českého exportu jsou z Latinské Ameriky pouze tyto dvě. Zároveň je třeba si uvědomit, že i český vývoz do Brazílie, který vzrostl a v současnosti činí více než třetinu českého vývozu do zemí Latinské Ameriky, tvoří stále pouhých 0,3 % celkového českého exportu, což je údaj, jenž signalizuje, jak marginální podíl na českém exportu Latinská Amerika jako celek má.

Pozoruhodný pokles vývozu do Argentiny z 4,997 mld. Kč v roce 2009 na pouhých 1,135 mld. Kč v roce 2010 patrně souvisí se strukturou nárůstu tohoto vývozu v roce 2009; jeho zdaleka nejpodstatnější část tvořily – patrně jednorázové – dodávky pro argentinský kosmický průmysl (údaje za rok 2010 stále převyšují údaje z let 2008 a 2007). Zmínkyhodný je rovněž nárůst vývozu do Salvadoru z 0,84 mld. Kč na 1,218 mld. Kč. Zaujme též nárůst vývozu do Venezuely z 0,316 mld. Kč na 0,577 mld. Kč,

Kostariky z 0,128 mld. Kč na 0,164 mld. Kč a Kolumbie z 0,359 mld. Kč na 0,44 mld. Kč. Česká republika tak zrušila své zastupitelské úřady právě v těch zemích, kde podstatně roste její export.

Pokud jde o konkrétní aktivity v rámci podpory exportu, MPO se mj. snažilo prezentovat českým firmám současnou spíše krizovou situací Mexika jako příležitost, nebo je mobilizovat k účasti na zakázkách souvisejících s chystanými olympijskými hrami v Brazílii v roce 2016.²² Czechinvest také organizoval v Brasílii a São José dos Campos České technologické dny, jež měly přispět k navázání kontaktů mezi českým a brazilským vesmírným průmyslem.²³

Pokračuje rovněž i kulturní spolupráce. Část kulturní výměny stojí na českých migrantských komunitách – jako příklad z roku 2010 můžeme uvést např. Týden česko-brazilské kultury v brazilském Mato Grosso do Sul.²⁴ Brazilský zlatník českého původu Alfred Sobotka z Rio de Janeiro obdržel Cenu Gratis Agit 2010 za propagaci dobrého jména ČR v zahraničí.²⁵ V českém prostředí měly úspěch některé kulturní akce s díly např. argentinských, venezuelských či mexických umělců.

I kulturní dimenze kontaktů s Latinskou Amerikou se nicméně v závěru roku dotkla úspěšná opatření: v prosinci bylo oznámeno, že se uzavírá České centrum v argentinském Buenos Aires s platností k únoru 2011.²⁶

Bezpečnost a lidská práva

Tradičním lidskoprávním tématem České republiky je Kuba. Jestliže se v minulých letech zdálo z některých vyjádření českých politiků, že by záběr mohl být rozšířen i na Venezuelu, rok 2010 potvrdil, co se zdálo být pravděpodobné už dříve – tedy, že i v otázce Kuby se bude postoj Prahy spíše postupně umírnovat v souvislosti s vývojem na Kubě samé a v USA. Prioritu před otevřeně protirežimními stanovisky získal konsenzus na kritice Kuby v rámci EU. To, že by ČR přibírala do své lidskoprávně-transformační agendy další latinskoamerickou zemi, se nejeví příliš reálně.

Česká republika několikrát vystoupila za udržení postoje EU proti snahám španělského předsednictví o větší přiblížení Kubě. Situaci pro Španělsko zkomplikovala tragická smrt politického vězně Orlanda Zapaty Tamaya, který zemřel v důsledku hladovky 23. února. ČR se připojila ke gestům odsouzení, příkladem může být minuta ticha v PS PČR, již inicioval 25. února M. Kalousek (TOP 09). Jiným gestem bylo navržení kubánského disidenta Guillerma Fariñase na cenu Andreje Sacharova českým europoslancem Edvardem Kožušníkem (ODS). Nominace byla úspěšná a ceremoniál, jehož se Fariñas nemohl kvůli zákazu kubánských úřadů účastnit, se stal další příležitostí pro kritiku Kuby.²⁷

Smrt disidenta využila Česká republika a některé další země jako argument k tomu, aby společná pozice EU vůči Kubě nebyla opuštěna; Španělé chtěli tuto pozici uvolnit a role předsednické země jim k prosazení dávala jistý prostor. Další vývoj ovšem posunul stoupence tvrdší linie spíše k defenzivě – kubánská vláda po zprostředkování jednání s katolickou církví (a patrně též pod vlivem diplomatického tlaku Španělska) v červenci oznámila úmysl propustit v následujících čtyřech měsících 52 disidentů. ČR na tomto úspěchu participovala jen okrajově: přijala jednoho z propuštěných kubánských politických vězňů. 26. října do země přijel Rolando Jimenez Po-

zada společně se svou družkou (dříve také vězněnou), synem, bratrem a neteří, 11. listopadu mu ministr vnitra předal rozhodnutí o politickém azylu.²⁸ ČR byla společně se Španělskem a Itálií jedinou evropskou zemí, která se do projektu výměn (spolu s USA a Chile) zapojila.

Česká republika na propouštění vězňů reagovala rezervovaně – spolu s dalšími kritiky Kuby upozorňovala, že na ostrově je dále zhruba 150 politických vězňů. Ministr K. Schwarzenberg srovnal situaci po propuštění vězňů s Československem 70. let.²⁹

Ani další propouštění politických vězňů, k němuž došlo krátce před dalším jednáním o evropské pozici vůči Kubě, Českou republiku neuspokojilo. Spolu se Švédskem a s podporou Německa patřila ČR k zemím, které oproti španělskému návrhu trvaly na neměnnosti stávající společné pozice EU vůči Kubě, jež je v platnosti od roku 1996. V závěru října Evropská unie opět nezměnila své stanovisko.³⁰ V následujícím roce lze očekávat další diskusi o pozici EU ke Kubě, jejímž prvním krokem bude patrně pokus o společnou analýzu situace. ČR se zjevně kloní k europeizaci kubánské pozice a právě v rámci EU chce prosadit svou kritiku. To ji vede k jistým ústupkům, jež se v tomto roce plně neprojevíly.

Pokud jde o bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky, rozvíjí se vojenská spolupráce s některými latinskoamerickými státy. Během roku 2010 navštívili Prahu peruánský a brazilský ministr obrany, připravovala se i návštěva ministra obrany Chile, z níž nakonec sešlo. S brazilským ministrem Nelsonem Jobimem, který v Praze pobýval 11.–14. září, byla podepsána mezivládní *Dohoda o spolupráci v otázkách obrany*. Návštěva byla využita také ekonomicky – firma Aero Vodochody se má podílet na konstrukci nového transportního letadla Embraer KC-390. Dále probíhá jednání o výměně výcviku brazilské a české armády, konkrétně o výcviku ochrany proti zbraním hromadného ničení v Česku a výcviku boje v džungli v Brazílii.³¹

Česká republika pokračovala ve snahách o vydání Karla Ponocného, bývalého úředníka ministerstva financí, který je podezřelý ze zpronevěry a ukrývá se v Kostarice. Kostarické úřady v červnu rozhodly o vydání K. Ponocného, ten se ale proti rozhodnutí odvolal a posléze požádal o azyl.³²

Dalším tématem v bezpečnostních vztazích České republiky a latinskoamerických zemí je zadržování českých občanů, jež mají podíl na distribuci drog. V květnu byl kupř. zadržen český občan ve venezuelském Caracasu s 10,5 kilogramy kokainu. Venezuelské úřady posléze informovaly, že byl členem pětičlenné mezinárodní skupiny.³³ Celkem je v latinskoamerických věznicích dlouhodobě vězněno dvacet českých občanů, z toho většina v Peru (celkem dvanáct), další v Brazílii (čtyři) a v Argentině, Ekvádoru, na Kubě a ve Venezuele. Z těchto vězňů na sebe upoutal pozornost Eduard Stodola, vězněný do roku 2008 na Kubě a odsouzený k 17 letům vězení. Ten v říjnu držel osmidenní hladovku ve snaze dosáhnout revize svého případu nebo extradice do ČR (kde je přitom odsouzen za podvod).³⁴

S environmentálním rozměrem bezpečnosti souvisí také obvinění České republiky a jmenovitě firmy Neoma z vývozu dvacetitun toxického odpadu do Brazílie. S obviněním vystoupily brazilské úřady v srpnu, kdy byla loď s nákladem poslána zpět do Hamburku. Podle stanoviska českého ministerstva životního prostředí nicméně nebezpečný odpad na palubě nebyl.³⁵

LATINSKOAMERICKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Lze říci, že mapa aktérů ve vztahu k Latinské Americe se za poslední rok nijak výrazně neproměnila. Na vládní úrovni je výrazné ministerstvo průmyslu a obchodu a pochopitelně ministerstvo zahraničních věcí; na úrovni parlamentu se někdy poslanci a senátoři příslušných výborů snaží překonat svou roli dodatečných komentátorů rozhodnutí vlády (jako v případě rozhodnutí o ambasádách).

Pokud jde o občanskou společnost, na jedné straně stojí lidskoprávní organizace typu Člověk v tísni, které se koncentrují především na Kubu a propojují často lidskoprávní agendu s agendou transformativní. Na straně druhé pak stojí část levice, jež s Kubou sympatizuje, sdružená zejména v orbitu KSČM. Vzhledem ke katastrofě na Haiti můžeme jako o podstatných aktérech hovořit také o nevládních humanitárních a charitativních organizacích, jejich činnost ale není v tomto kontextu příliš politizována.³⁶

LATINOAMERICKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Jakkoli nebyla v českých médiích a veřejném prostoru upřena na Latinskou Ameriku a české interakce s ní příliš velká pozornost, lze přesto zmínit několik podstatných momentů a témat:

Lidská práva. Toto téma je ve veřejném prostoru výrazně přítomné v souvislosti s Kubou, v menší míře pak s Venezuelou. Tak jako v minulých letech pořádal Člověk v tísni protestní akci na podporu kubánských disidentů a organizace Damas de Blanco – tentokrát se na průvodech 17. a 18. března setkala třicet lidí a nezískaly ani tolik pozornosti sdělovacích prostředků jako dřívější mediálně vděčné happeningy téže organizace.³⁷ Část české levice vyjadřovala solidaritu s protesty brazilských indiánů Xingu proti stavbě přehrady Belo Monte společnou česko-slovenskou peticí organizovanou na české straně Petrem Schnurem a Vladimírou Levou.³⁸

Cesty poslanců. Jistou diskusi vyvolaly cesty poslanců do Latinské Ameriky – byly částí novinářů vnímány jako zbytečný luxus, zejména v době krize.³⁹ Právě na zahraničních cestách poslanců se posléze Sněmovna rozhodla ve svém rozpočtu ušetřit nejvíce (o více než 9 mil. Kč).⁴⁰ Značné snížení rozpočtu na zahraniční cesty se týká i Senátu (z 16 mil. Kč na 10 mil. Kč).⁴¹ Vedení obou komor Parlamentu ČR také deklarovalo nezbytnost vzájemné koordinace ve výběru cílů cest.⁴²

Humanitární katastrofa. V souvislosti se zemětřesením na Haiti byla tematizována humanitární katastrofa v této zemi, ale i její dlouhodobé problémy. Neštěstí vyvolalo značnou solidaritu, včetně např. několik velkých benefičních koncertů a rozsáhlých sbírek. Zároveň se ale i v souvislosti s katastrofou projevil také rasistické postoje části české veřejnosti: nejvýraznější příkladem může být facebooková skupina, kterou její zakladatel původně pojmenoval slibem, že za každého přidaného půjde deset korun na Haiti. Když počet přihlášených přesáhl 134 000 uživatelů, přejme-

noval skupinu a do jejího popisu umístil text: „Černoši nejsou ohrožený druh, ale naopak přemnožený. Není sebemenší důvod je ještě podporovat, Země není nafukovací. Akorát si nadělají další a další potomstvo a v lepším případě zase s nataženou rukou čekají, co jim hloupí a sebedestruktivní běloši pošlou, v horším případě imigrují do bělošských zemí.“⁴³

Historie. Latinskoamerické země získaly jistou pozornost také díky dvoustému výročí získání nezávislosti na Španělsku v případě některých z nich. Výročí bylo věnováno např. jedno číslo časopisu *Dějiny a současnost*. Oslav v Mexiku se na pozvání prezidenta účastnila i Věra Čáslavská – olympijská vítězka z her v mexické metropoli roku 1968.⁴⁴

Dějiny vzájemných vztahů. Atraktivní pro česká média a veřejnost byly některé informace o historii česko-latinskoamerických vztahů. Veřejnost např. velmi zaujaly nové detaily z českého pobytu Ernesta Che Guevary, v Bedřichově se pracuje na pomníku obětem horolezecké expedice do Peru z roku 1970 a cenu české poroty na festivalu Academia film Olomouc vyhrál snímek Andrey Culkové *Lise Forell: sem fronteiras* o brazilské levicové výtvarnici českého původu.⁴⁵

ZÁVĚR

České předsednictví Rady EU v roce 2009 mělo patrně jistý úspěch v posunu České republiky z periferie vnímání latinskoamerické politiky. Je ovšem otázka, zda bude mít dlouhodobé důsledky, zejména v situaci, kdy ČR svá zastoupení v Latinské Americe podstatně oslabuje a navíc mají tyto kroky veřejnou podporu. Česká republika může mít stěží v oblasti příliš velké aspirace, vzhledem k tomu, že nepatří k jejím prioritám, celkové české pozici a nyní i omezenému diplomatickému zastoupení.

Proti rozšiřování ekonomické spolupráce s Latinskou Amerikou mohou existovat námitky praktické i normativní (komplikované a v některých případech protekcionistické zákonodárství a někdy i míra ochrany investic problematizují potenciál daných zemí; export do vzdálených zemích je často rovněž přímo exemplárním příkladem neekologického obchodu s vysokými transportními náklady). I tak je ovšem třeba konstatovat, že činí-li vývoz do zemí Latinské Ameriky jen zhruba jedno procento celkového českého exportu, implikuje to velmi slabé využití rostoucího latinskoamerického potenciálu.

Latinská Amerika nicméně představuje oblast zajímavou nejen ekonomicky, ale též politicky a kulturně. Představuje region se značným politickým potenciálem a vlivem v mezinárodních organizacích; představuje rovněž oblast s potenciálně velmi inspirativní zkušeností v mnoha ohledech, podstatných i pro českou debatu – jmenujme např. vztah k USA, význam kulturních a sociálních práv, roli občanské společnosti. I vzhledem k tomu, že některé aktivity České republiky vůči Latinské Americe mohly být tamními státy brány jako ignorance jejich zkušeností nebo přímo projev arogance (např. česká role v předkládání rezoluce o lidských právech na Kubě na půdě OSN na počátku první dekády 21. století), lze vnímat jako podstatnou roli přímého diplomatického zastoupení. Postoj vlády i většiny veřejnosti k tomuto zastoupení pak lze

chápat i jako výraz relativního nezájmu o Latinskou Ameriku, který bude patrně podbarvovat utváření české politiky vůči dané oblasti i v dalších letech.

Právě až další léta rozhodnou o tom, jakou koncepci bude mít česká politika vůči Latinské Americe a zda rušení ambasád v některých zemích bude či nebude mít fatální dopady na komunikace s těmito zeměmi. I vývoj české strategie na podporu investic a výsledky dalších diskusí o společném postoji EU vůči Kubě budou záležitostí následujícího vývoje.

V roce 2011 můžeme očekávat větší viditelnost české politiky vůči Latinské Americe i proto, že se právě na tento rok připravuje další cesta prezidenta republiky na jihoamerický kontinent, tentokrát do Argentiny a Chile. Vzhledem k jeho vlastnímu popisu summitu EU–LAC lze očekávat, že se na své cestě setká s pečlivými čtenáři své knihy *Modrá, ne zelená planeta*.

Poznámky

- ¹ Za konzultace k této kapitole velmi děkuji paní Veronice Bajgarové z OAS MZV. Jakákoli odpovědnost nicméně spočívá výlučně na autorovi textu.
- ² *Poslanci i z ODS kritizovali diplomacii kvůli rušení ambasád*. ČTK, 11. 8. 2010.
- ³ *Klaus si umí představit rušení ambasád ČR v řadě malých zemích EU*. ČTK, 1. 9. 2010; srv. Klaus, Václav: *Vystoupení prezidenta republiky na poradě velvyslanců*. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2657).
- ⁴ Zápis ze 4. schůze zahraničního výboru PSP ČR konané 7. 9. 2010. On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=63886).
- ⁵ Zápis ze 3. schůze zahraničního výboru PSP ČR konané 11. 8. 2010. On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=63301).
- ⁶ *Senátoři kritizovali rušení ambasád ve střední Africe*. ČTK, 8. 9. 2010.
- ⁷ *STEM: Návrhy vlády na omezení výdajů veřejnost podporuje. Obavy má z oslabení práv zaměstnanců*. On-line: (www.stem.cz/clanek/2017).
- ⁸ Zápis ze 4. schůze zahraničního výboru PSP ČR konané dne 7. 9. 2010, op. cit.; srv. *Schwarzenberg: Po prvních škrtech chystáme revizi diplomacie*. ČTK, 7. 9. 2010.
- ⁹ Srv. Usnesení ze 25. 8. 2010 č. 618. Vláda ČR. On-line: ([racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/555B4BD93E21ED8FC12577900026A8E5/\\$FILE/618%20uv100825.0618.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/555B4BD93E21ED8FC12577900026A8E5/$FILE/618%20uv100825.0618.pdf)).
- ¹⁰ Srv. např. *ČR a Polsko si chtějí pomáhat v zemích, kde zruší ambasády*. ČTK, 2. 8. 2010.
- ¹¹ Klaus, Václav: *Pocity ze summitu EU–Latinská Amerika v Madridu*. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2599).
- ¹² *Návštěva poslanecké delegace Parlamentu ČR v Peru*. Velvyslanectví České republiky v Limě. On-line: (www.mzv.cz/lima/cz/staty_akreditace/peru/vzajemne_vztahy/navsteva_poslanecke_delegace_parlamentu.html).
- ¹³ *Peníze uvolněné vládou mají jít na dlouhodobou obnovu Haiti*. ČTK, 21. 1. 2010.
- ¹⁴ *Praha dá na pomoc Haiti asi 32 milionů korun, víc než vláda*. ČTK, 28. 1. 2010.
- ¹⁵ Tamtéž; srv. *Praha pošle další pomoc Haiti prostřednictvím šesti vybraných projektů humanitárních organizací*. Zpráva z 5. jednání Rady hl. m. Prahy, 9. 2. 2010. Magistrát hlavního města Prahy. On-line: (magistrat.praha-mesto.cz/82959_Praha-posle-dalsi-pomoc-Haiti-prostrednictvim-vesti-vybranych-projektu-humanitarnich-organizaci).
- ¹⁶ *České humanitární organizace vybraly na Haiti 47 milionů korun*. ČTK, 23. 1. 2010.

- ¹⁷ *Podle prezidentů ČR a Polska není EU dost aktivní v pomoci Haiti*. ČTK, 21. 1. 2010.
- ¹⁸ Klaus, Václav: *Novoroční projev prezidenta republiky*. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2491); Fasulis, Georgis: *Přispěli jste na Haiti? Snad vám to Klaus odpustí*. On-line: (fasulis.blog.idnes.cz/c/119371/Prispeli-jste-na-Haiti-Snad-vam-to-Klaus-odpusti.html).
- ¹⁹ *Česká republika dá čtyři miliony korun na pomoc Chile*. ČTK, 16. 3. 2010.
- ²⁰ *Na pomoc po zemětřesení poslala ADRA do Chile 200 000 korun*. ČTK, 3. 3. 2010.
- ²¹ *Vlastní výpočty z údajů Českého statistického úřadu: Statistika zahraničního obchodu*. On-line: (apl.czso.cz/pil/stazo/STAZO.STAZO). Do výpočtu byly zahrnuty Antigua a Barbuda, Nizozemské Antily, Argentina, Aruba, Barbados, Bolívie, Brazílie, Belize, Chile, Kolumbie, Kostarika, Kuba, Dominikánská republika, Ekvádor, Guatemala, Guyana, Honduras, Haiti, Jamajka, Mexiko, Nikaragua, Panama, Paraguay, Salvador, Trinidad a Tobago, Uruguay a Venezuela.
- ²² *Mexiko – aktuální ekonomická situace*. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. On-line: (www.mpo.cz/dokument68072.html); *Investiční příležitosti – letní olympijské hry v Brazílii*. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. On-line: (www.mpo.cz/dokument66883.html).
- ²³ *České technologické dny v Brazílii*. Velvyslanectví České republiky v Brasílii. On-line: (www.mzv.cz/brasilia/cz/obchodni_a_ekonomicke_informace/ceske_techologicke_dny_v_brazilii.html); *Česko chce s Brazílií vyvíjet zařízení pro kosmický výzkum*. ČTK, 22. 11. 2010.
- ²⁴ *Týden česko-brazílské kultury v Mato Grosso do Sul*. Velvyslanectví České republiky v Brasílii. On-line: (www.mzv.cz/brasilia/cz/kultura_krajane_skolstvi/konalo_se_ceska_kultura_v_brazilii/tyden_cesko_brazilske_kultury_v_mato.html).
- ²⁵ *Cena Gratias Agit udělena Alfredovi Sobotkovi*. Velvyslanectví České republiky v Brasílii. On-line: (www.mzv.cz/brasilia/cz/aktuality/cena_gratias_agit_udelena_alfredovi.html).
- ²⁶ *V únoru končí kvůli úsporám Česká centra v Košicích a Buenos Aires*. ČTK, 2. 12. 2010.
- ²⁷ *Sacharovovu cenu dostane Kubánc Guillermo Fariñas*. Týden.cz. On-line: (www.tyden.cz/rubriky/zahranici/rusko-a-okoli/sacharovovu-cenu-dostane-kubanec-guillermo-farinas_184070.html); *Favoritem na Sacharovovu cenu je letos kubánský disident Fariñas*. ČTK, 23. 9. 2010.
- ²⁸ *Kubánský politický vězeň Pozada získal český azyl, udělení ho došlo*. iDnes. On-line: (zpravy.idnes.cz/kubansky-politicky-vezen-pozada-ziskal-cesky-azyl-udeleni-ho-došlo-1ic-/domaci.asp?c=A101111_170845_domaci_taj).
- ²⁹ *Kuba podle Schwarzenberga připomíná Československo 70. let*. ČTK, 26. 7. 2010.
- ³⁰ *EU svůj postoj ke Kubě nemění, propouštění vězňů jí nestačí*. ČTK, 25. 10. 2010.
- ³¹ *Návštěva ministra obrany Brazílie v ČR*. Velvyslanectví České republiky v Brasílii. On-line: (www.mzv.cz/brasilia/cz/aktuality/navsteva_ministra_obrany_brazilie_v_cr.html); *Aero se zapojí do výroby Embraeru KC-390*. On-line: (www.letectvi.cz/letectvi/Article69946.html).
- ³² *Kostarika vydala do ČR aktéra kauzy peruánského dluhu Ponocného*. ČTK, 10. 6. 2010; *Ponocný zatím zůstává v Kostarice, nesouhlasí s vydáním do Česka*. ČTK, 29. 6. 2010; *Aktér kauzy peruánského dluhu Ponocný požádal v Kostarice o azyl*. ČTK, 1. 9. 2010.
- ³³ *Čech zadržený ve Venezuele kvůli drogám byl v pětičlenné skupině*. ČTK, 30. 5. 2010.
- ³⁴ *Čech odsouzený na Kubě za pašování drog zahájil hladovku*. ČTK, 11. 10. 2010.
- ³⁵ Srv. *V Brazílii se objevil toxický odpad, údajně z České republiky*. Český rozhlas. On-line: (www.rozhlas.cz/zpravy/amerika/_zprava/v-brazilii-se-objevil-toxicky-odpad-udajne-z-ceske-republiky--772197); *Nelegální odpad poslaný do Brazílie už je v Hamburku a zamíří zpět do Česka*. Novinky.cz. On-line: (www.novinky.cz/domaci/211467-nelegalni-odpad-poslany-do-brazilie-uz-je-v-hamburku-a-zamiri-zpet-do-ceska.html); *NeOma: Kauza vývozu údajných toxických odpadů do Brazílie je mediální manipulace*. On-line: (www.mediafax.cz/domaci/3086809-NeOma-Kauza-vyvozu-udajnych-toxicky-odpadu-do-brazilie-je-medialni-manipulace); *Kontejner s odpady vrácený z Brazílie do České republiky*. Ministerstvo životního prostředí ČR. On-line: (www.mzp.cz/news_101001_odpad_Brazilie).
- ³⁶ *Výjimku mající přesah do komunikace s Latinskou Amerikou představuje opět jen prezident Klaus: „Zaujalo mne – v souvislosti s diskusí situace po zemětřesení na Haiti – že několik prezidentů kritizovalo dnes tolik módní angažmá institucí ‚občanské společnosti‘. Prezident Ekvádoru mluvil – mně z duše – o NGOismu a brazilský prezident o nepřijatelnosti ‚paralelní vlády‘ těchto organizací.“*

Klaus, Václav: *Pocity ze summitu EU–Latinská Amerika v Madridu*. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2599).

³⁷ *Prahou prošel pochod na podporu kubánských politických vězňů*. ČTK, 17. 3. 2010.

³⁸ *Apelo dos cidadãos tchecos e eslovacos para o governo brasileiro. Výzva českých a slovenských občanů brazilské vládě*. Britské listy, 25. 5. 2010. On-line: (blisty.cz/art/52678.html).

³⁹ Srv. např. „...náš dluh narůstá. Poslanci jsou natolik znepokojeni, že si ani nedokáží patřičně vychutnat své výlety za exotikou.“ Keller, Jan: *Kdo tady žije na dluh*. Právo, 2. 3. 2010; *Milion sem, milion tam. Po Amazonii mají poslanci další exotické cíle*. iDnes.cz. On-line: (zpravy.idnes.cz/milion-sem-milion-tam-po-amazonii-maji-poslanci-dalsi-exoticke-cile-1f0-/domaci.asp?c=A100316_122020_domaci_kop).

⁴⁰ *Sněmovna bude šetřit na zahraničních cestách, omezí i letenky*. ČTK, 6. 8. 2010.

⁴¹ *Senátní rozpočet má být o téměř 43 milionů korun nižší než letos*. ČTK, 25. 11. 2010.

⁴² *V úterý se sejdou vedení pravicové sněmovny a levicového Senátu*. ČTK, 3. 12. 2010.

⁴³ *Skupina na Facebooku místo pomoci Haiti napadá černochoy*. ČTK, 18. 1. 2010.

⁴⁴ *Čáslavská slaví s Mexičany 200. výročí vyhlášení nezávislosti*. ČTK, 17. 9. 2010.

⁴⁵ *MfD: Che Guevara se v 60. letech skrýval na Benešovsku*. ČTK, 22. 1. 2010; *V Bedřichově dokončují památník obětem Expedice Peru 1970*. ČTK, 21. 5. 2010; Fiala, Jaroslav: *Che Guevarova pražská záhada*. Dějiny a současnost, 1/2010. On-line: (dejiny.nln.cz/archiv/2010/1/che-guevarova-prazska-zahada).

Část V:

Multilaterální rozměr české zahraniční politiky

Kapitola 16

Multilaterální rozměr české zahraniční politiky

Veronika Bílková

Účast v mezinárodních mnohostranných institucích mimo EU a NATO nepatřila nikdy k hlavním prioritám české zahraniční politiky. Ačkoli rétoricky se Česká republika k zapojení do mezinárodních struktur a k převzetí svého dílu odpovědnosti za dění ve světě hlásí, praxe za touto teorií vždy zaostávala. Daný trend ještě posílil poté, kdy se ČR stala členským státem Evropské unie a její politika v rámci OSN, Rady Evropy či OBSE začala být z velké části formována společnými rozhodnutími evropské sedmadvacítky. Jiné evropské státy podobné velikosti a postavení jako ČR reagovaly na tento vývoj tím, že si z široké agendy multilaterálních organizací vybraly určitá specifická témata a na nich se snažily blíže profilovat a stát se jakýmsi tahounem EU ve vztahu k nim. Procesem specializace se původně slibně ubírala i ČR, která se našla v oblasti podpory lidských práv, transformační spolupráce, rozvojové pomoci a post-konfliktního budování míru (*peace-building*).

První ránu v této oblasti zasadilo ČR předsednictví v Radě EU v první polovině roku 2009: zahlcenost přívalem agendy nejrůznějšího typu a nutnost hledat široké celounijní kompromisy nedovolily české diplomacii výrazněji uplatnit vlastní témata. Dříve než se ČR z této zkušenosti vzpamatovala, přišla druhá rána, tentokrát v podobě rozpočtových škrtů, které výrazně zasáhly i oblast zahraniční politiky. Jejich hlavní obětí se paradoxně staly právě ty oblasti, ve kterých měla ČR „slibně našlápnuto“ a do nichž již dříve investovala často nemalé prostředky. Tento vývoj, společně s rostoucím nezájmem o multilaterální rovinu zahraniční politiky, který se mj. odráží i v *Programovém prohlášení Vlády*, hrozí vést k tomu, že Česká republika multilaterální fóra zcela vyklidí, resp. bude se na nich, snad až na pár expertních oblastí, prezentovat jako nevýrazný člen velkého regionálního uskupení, jehož zájmy a rozhled nesaahají dále než na hranice EU.

MULTILATERÁLNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Z hlediska programových východisek je nutné rok 2010 rozdělit do dvou etap. První zahrnuje období od počátku roku do květnových parlamentních voleb, resp. do přijetí nového *Programového prohlášení Vlády České republiky*, k němuž došlo dne 4. 8. 2010,¹ druhé období sahá od tohoto data do konce roku 2010. V prvním období vycházela česká diplomacie z *Programového prohlášení* dočasné vlády přijatého dne 1. 6. 2009,² tj. za českého předsednictví v Radě EU. Tento poměrně stručný dokument v pasáži věnované zahraniční politice a EU zdůrazňuje, že cílem vlády je „zodpovědná zahraniční politika založená na co nejširším vnitropolitickém konsensu“. Prioritou této politiky by kromě pěstování dobrých sousedských vztahů, posilování transatlantické vazby či boji proti změně klimatu měla být i podpora „dobrého a efektivního fungování mezinárodních organizací“. Vláda se zavazuje k tomu, že zahraniční politika bude „aktivní a realistická“ a „bude dbát dobrého jména České republiky ve světě“, a slibuje rovněž, že ČR bude ctít přijaté závazky. Ačkoli tyto obecné formulace nejsou blíže specifikovány, je zřejmé, že programové prohlášení z roku 2009 považovalo působení na multilaterálních fórech za důležitou součást zahraniční politiky.³ Programové prohlášení vlády ČR ze srpna 2010 je na první pohled koncipováno obdobně jako starší dokument. I ono zdůrazňuje, že „v zájmu posilování dobrého jména ČR ve světě bude vláda usilovat o zodpovědnou zahraniční politiku založenou na kontinuitě a co nejširším vnitropolitickém konsensu“ a že „jako spolehlivý partner vláda dostojí závazkům, které pro ČR vyplývají z členství v mezinárodních organizacích, především NATO a EU, a z mezinárodních smluv“. O podpoře mezinárodních organizací se již ovšem v textu nemluví a věta o tom, že „vláda i při nutnosti uplatnit úsporná opatření splní své finanční závazky vůči klíčovým mezinárodním organizacím“, naznačuje, že úsporná opatření by se mohla přímo podepsat na vztahu k méně klíčovým mezinárodním organizacím. Vzhledem k tomu, že v ČR jsou tradičně za „klíčové“ považovány jen EU a NATO, popř. s trochou dobré vůle OSN, mohl by takový přístup mít pro českou multilaterální angažovanost značné důsledky.

V průběhu roku 2010 chyběl v ČR obecnější koncepční materiál, který by upravoval oblast zahraniční politiky z dlouhodobější perspektivy a detailnějším způsobem. Takový materiál, nazvaný *Koncepce zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006*, byl v ČR naposledy přijat na jaře roku 2003 a od té doby nedošlo ani k jeho revizi, ani k nahrazení jiným, aktuálním instrumentem. V tomto ohledu je potěšující, že *Programové prohlášení Vlády České republiky* ze srpna 2010 obsahuje slib zpracovat „novou koncepci zahraniční politiky /.../ se záměrem stanovit strategické cíle ČR a základní charakteristiky její zahraniční politiky a zajistit co nejvyšší míru kontinuity“. Prohlášení též mluví tom, že „v návaznosti na tuto koncepci zahraniční politiky ČR vláda provede reformní kroky v zájmu profesionálního výkonu zahraniční služby a její stabilizace při zachování dostatečné flexibility vůči měnícímu se mezinárodnímu prostředí“.

Práce na nové koncepci zahraniční politiky skutečně ve druhé polovině roku 2010 započaly, a to v gesci Ministerstva zahraničních věcí ČR. Návrh měl být hotov na

jaře 2011 a následně by jej, v souladu s příslibem vlády usilovat o co nejširší politický konsenzus, měl projednat Parlament ČR. Bude zajímavé sledovat, jakého prostoru se v koncepci dostane multilaterální diplomacii, především pak působení ČR v OSN, Radě Evropy a OBSE a jejímu přístupu k mezinárodnímu právu. Koncepce z roku 2003 označovala „rozvíjení vztahů s dalšími zeměmi a mezinárodními organizacemi na dvoustranném i mnohostranném základě“ (bod 3) za jednu z priorit české zahraniční politiky a působení ČR v OSN a v Radě Evropy věnovala dokonce specifické kapitoly. Bylo by vhodné, aby připravovaná koncepce rovněž stanovila, jakou roli bude do budoucna multilateralismus v české diplomacii sehrávat a které mezinárodní organizace (a v jakých oblastech) jsou považovány pro ČR za klíčové.

V roce 2010 dominovala na politické scéně vnitrostátní témata, proto nedošlo k žádné větší politické debatě týkající se multilaterálních témat. Zajímavé informace o postoji různých sil českého politického spektra v této oblasti nicméně nabízejí volební programy, s nimiž jednotlivé politické strany vstupovaly do kampaně před volbami do Poslanecké sněmovny konanými v květnu 2010.⁴ V zájmu přehlednosti bude na tomto místě věnována pozornost pouze těm stranám, které se do Poslanecké sněmovny PČR nakonec skutečně dostaly, tj. ČSSD, KSČM, ODS, TOP 09 a Věci veřejné (VV). Hned na úvod stojí za zmínku, že většina stran (KSČM, ODS, TOP 09 a VV) věnuje zahraniční politice samostatný úsek programu. Výjimkou je v tomto ohledu ČSSD, která témata, jež se této politiky týkají, podřazuje pod hlavičku *Evropská společnost*. Jako jediná strana tak českou zahraniční politiku vnímá výlučně prostřednictvím jejího zapojení do unijních struktur.

V přístupu k mnohostranným institucím a mezinárodnímu právu nejsou politické strany jednotné. Na jedné straně spektra se nachází TOP 09 a ODS, které tuto dimenzi české diplomacie v podstatě ignorují. Zahraniční politika je pro ně, jak hlásá i název příslušné kapitoly, Evropská unie a euroatlantická vazba. Vstřícnější přístup k multilateralismu mají VV, jež sice taktéž kladou primární důraz na spolupráci v EU a NATO (a na rozvoj vztahů se sousedními státy), kromě nich se však vyjadřují i k OSN a některým dalším mezinárodním organizacím a platformám. Ve vztahu k OSN podporují VV jednotné vystupování EU a volají po reformě Rady bezpečnosti, včetně zrušení práva veta, a po bližší nespecifikovaných změnách v mandátu vojenských operací.

ČSSD, jak už bylo řečeno, vnímá zahraniční politiku jako politiku realizovanou prostřednictvím EU. V tomto duchu volá po posílení vlivu EU ve světě a po jejím aktivním zapojení do boje s globálními problémy a hrozbami. Zmiňuje se též o použití síly, které by mělo být „uplatněno pouze v krajním případě“ a při respektování principu lidské bezpečnosti. Zatímco všechny dosud uvedené strany se na zahraniční politiku dívají prizmatem zapojení ČR do EU, NATO, popř. obou těchto organizací, strana poslední, KSČM, ji vnímá jako autonomní činnost suverénního státu. To určuje i její pohled na OSN, která je pro ni primárně obhájcem státní suverenity a garantem dodržování mezinárodního práva v jeho tradičním pojetí (založeném na zásadě nevměšování, neporušitelnosti hranic apod.). Volební programy tak potvrzují, že rozdělení na internacionalisty, atlantisty, kontinentalisty a autonomisty, které tato ročenka využívá, má pro českou politickou scénu stále relevanci a významně předurčuje i pohled jednotlivých aktérů na multilaterální dimenzi české zahraniční politiky.

MULTILATERÁLNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: UDÁLOSTI A AGENDA

Rok 2010 nebyl pro českou zahraniční politiku v oblasti mnohostranných vztahů rokem velkých událostí, ale spíše drobných epizod a některých (zčásti nevyužitých) šancí. Agendu lze rozdělit na aktivity ČR v rámci OSN, angažovanost ČR v jiných mezinárodních organizacích a iniciativy spojené s prosazováním a rozvojem mezinárodního práva.

Aktivity ČR v OSN

V průběhu roku 2010 se Česká republika na půdě OSN neaktivněji věnovala problematice postkonfliktního budování míru, konceptu odpovědnosti za ochranu (R2P) a otázce reformy Rady bezpečnosti OSN. Tuto agendu zajišťovala primárně Stálá mise České republiky při OSN sídlící v New Yorku, se zázemím na MZV. Počínala si přitom na české poměry relativně aktivně, což jí nakonec vyneslo „plácnutí přes prsty“ ze strany pražského ústředí ve věci předsednictví v Komisi pro budování míru. Žádná z těchto událostí nevzbudila větší zájem na vnitrostátní scéně. Aspoň omezenou výměnu názorů na téma budoucnosti OSN a zejména reformy Rady bezpečnosti vyvolal až projev prezidenta V. Klause přednesený u příležitosti zahájení 65. zasedání Valného shromáždění OSN v září 2010.

Postkonfliktní budování míru (peacebuilding) se stalo samostatnou součástí agendy OSN v prvním desetiletí nového tisíciletí. Jeho základním úkolem je zajistit obnovu zemí, jež prošly válkou nebo hromadným porušováním lidských práv, a zabránit tomu, aby tyto země znovu upadly do víru chaosu a násilí. V rámci OSN za peacebuilding zodpovídá Komise OSN pro budování míru (*UN Peacebuilding Commission*), na jejímž ustavení se mezinárodní společenství dohodlo na tzv. světovém summitu v září 2005. Formálně zřízena pak byla rezolucí Valného shromáždění z prosince 2005.⁵ Česká republika vznik Komise podporovala a od 1. 1. 2007 se stala členem jejího Organizačního výboru, v němž nejprve zastupovala Hospodářskou a sociální radu a následně Valné shromáždění OSN.⁶ V prvních letech se její působení ve výboru v principu omezilo na poskytování finančního příspěvku do Fondu pro budování míru (*Peacebuilding Fund*). V letech následujících se aktivity zintenzivnily a čeští zástupci se začali mj. zapojovat do přípravy, realizace a evaluace misí v cílových zemích (v roce 2010 např. Burundi).⁷ Jako výraz uznání české angažovanosti byl v lednu roku 2010 velvyslanec ČR při OSN Martin Palouš jmenován místopředsedou Organizačního výboru.

Projevy, které v průběhu roku 2010 na půdě Komise pro budování míru a také Rady bezpečnosti OSN přednesli velvyslanec M. Palouš a jeho zástupce David Červenka, ukazují, že ČR k novému orgánu OSN nepřistupuje nekriticky.⁸ Na straně jedné Česká republika uznává, že Komise pro budování míru je „jedinečný orgán, který by měl být schopen koordinovat komplexní úsilí o budování míru ve vybraných zemích“ (Palouš), a v tomto ohledu mu ve struktuře OSN přísluší jedinečné postavení. Na straně druhé ale ČR připouští, že Komise má zatím své rezervy. Řadí se mezi ně např. neexistence strategie odchodu z cílových zemí, nedostatečná komunikace s Ra-

dou bezpečnosti, nebo nedocení role žen v procesu budování míru (Červenka). Zájmem ČR je na tyto problémy nejen upozorňovat, ale snažit se je i řešit, neboť úspěšné budování míru a prevence konfliktů ve světě je v konečném důsledku přínosné nejen pro cílové země, ale rovněž pro státy našeho typu. Zmenšuje totiž pravděpodobnost, že se problémy těchto zemí budou – např. prostřednictvím nelegální migrace – přenášet do jiných částí světa, a snižuje také náklady, které by mezinárodní společenství muselo vynaložit, pokud by se určitá země propadla zpět do chaosu a násilí.

Postkonfliktní budování míru je jedním z témat, na kterých by se Česká republika mohla dobře profilovat. I když sama válkou či jinou humanitární katastrofou v posledních desetiletích neprošla, má zkušenosti s procesem transformace společnosti a s vyrovnáváním se s kontroverzní minulostí. Navíc na rozdíl od řady jiných evropských států nenese zátěž koloniální minulosti, a může tak ve vztahu k zemím třetího světa, jichž se budování míru týká nejčastěji, vystupovat s čistým štítem. Je samozřejmé, že vzhledem ke svým omezeným materiálním i lidským kapacitám by ČR nesehrávala úlohu hlavního sponzora či realizátora peacebuildingu. Spíše by jí příslušela (a snad i slušela) role toho, kdo navrhuje obecnější strategie a pomáhá dohlížet na jejich implementaci v konkrétních státech. Dobrou příležitostí k vyzkoušení si takové role by ČR poskytla funkce předsedy Organizačního výboru Komise pro budování míru, na které mohl její zástupce díky pověsti, kterou si ČR v orgánu získala, v roce 2010 aspirovat. Obavy z toho, že by s výkonem funkce mohly být spojeny finanční výdaje, přiměly MZV k tomu, aby na tuto příležitost rezignovalo. Je otázka, zda cena, kterou za tuto úsporu ČR přinejmenším na své prestiži a důvěryhodnosti zaplatí, nebude nakonec vyšší než ušetřené výdaje.

Další oblast, ve které se ČR v posledních letech poměrně slibně angažuje, představuje koncept *odpovědnosti za ochranu* (R2P). Tento koncept, jehož hlavním úkolem je napomoci předcházení a popř. ukončení a stíhání nejzávažnějších mezinárodních zločinů (genocida, válečné zločiny, zločiny proti lidskosti, etnické čistky), se zformoval v roce 2001 a v roce 2005 získal na světovém summitu podporu mezinárodního společenství. ČR se zpočátku o koncept příliš nezajímala, postupem doby k němu však, vzhledem k jeho napojení na agendu lidských práv, zaujala vstřícný postoj a zařadila se mezi jeho obhájce. V roce 2009 dokonce ČR zamýšlela učinit z R2P jedno z velkých témat předsednictví Rady EU, vzhledem k množství jiných úkolů se jí to však nakonec nezdařilo. V oblasti R2P se přitom ČR může opírat o pověst státu, který v roce 1994 jako jeden z mála tehdejších členů Rady bezpečnosti prosazoval aktivní zásah ve Rwandě. Karlu Kovandovi, který v letech 1994–1995 ČR v Radě zastupoval, byla dokonce v této souvislosti v červenci 2010 udělena ve Rwandě zvláštní cena (*Umurinzi Rwanda's Campaign against Genocide Medal*). Podporu konceptu odpovědnosti za ochranu ze strany ČR potvrdil v srpnu 2010 ve svém projevu ve Valném shromáždění zástupce velvyslance D. Červenka.⁹ Zdůraznil navíc význam mechanismů včasného varování a vyzval k posílení fungování a vzájemné koordinace činnosti různých orgánů OSN, jež se na implementaci konceptu podílejí.

Reformu Rady bezpečnosti OSN sleduje Česká republika již dlouhá léta. Vždy se přitom řadila k zemím, které reformu jednoznačně podporují, ale současně odmítají návrhy, jež jsou nerealistické, nebo by mohly ohrozit efektivitu a akceschopnost Rady.

V průběhu roku 2010 se ČR vyjadřovala k reformě Rady bezpečnosti dvakrát, v obou případech ústy zástupce velvyslance ČR při OSN Petra Kaisera. Poprvé v lednu 2010 komentoval Kaiser¹⁰ na půdě Valného shromáždění nejcitlivější otázku reformy, rozšíření Rady bezpečnosti o nové členy. Namísto předkládání nových variant možného rozšíření představitel ČR pouze vyzval předsedu Valného shromáždění, aby se pokusil přijít s takovým návrhem, který by vzal v úvahu stanoviska všech států a skupin států. Uvedl přitom, že východiskem návrhu se může stát existující všeobecný konsensus na tom, že rozšíření Rady bezpečnosti je nutné a mělo by se dotknout kategorie stálých i nestálých členů. Druhý projev, přednesený v dubnu na zvláštním zasedání samotné Rady bezpečnosti,¹¹ se zaměřil na reformu pracovních metod tohoto orgánu. Kaiser zdůraznil potřebu zvýšit transparentnost jednání a rozhodování Rady, posílit efektivitu jejích akcí a zintenzivnit její komunikaci s nečlenskými státy a s jinými orgány OSN, zejména Valným shromážděním, Hospodářskou a sociální radou a s Komisí pro budování míru. Ze všech projevů zazněla jistá únava nad tím, že reforma Rady bezpečnosti postupuje kupředu jen pomalu, současně jimi ale prosvítal lehký optimismus daný tím, že v posledních letech došlo v postojích řady států k alespoň dílčímu posunu směrem k nalezení všeobecně akceptovatelného kompromisu.

Ve *Valném shromáždění OSN* vystupovala ČR během roku 2010 samostatně jen výjimečně, obvykle se připojovala ke společným postojům celé evropské sedmadvacítky. Výjimku představoval projev prezidenta republiky Václava Klause při zahájení 65. zasedání VS 25. 9. 2010,¹² který, jako už tradičně, s oficiálním přístupem EU, ba ani ČR, zcela v souladu nebyl. Klaus nejprve zdůraznil nutnost toho, aby OSN reflektovala změny, k nimž ve světě došlo od roku 1945, a reformovala své struktury, zejména Radu bezpečnosti. Oprávněně si přitom posteskl nad tím, jak „*je frustrující, že diskuse o těchto změnách probíhají už 16 let bez výsledku*“. Současně ovšem uvedl, že „*něco musí pokračovat beze změn*“. Oním „něčím“ je sama mise OSN, její cíle, které jsou v té podobě, v jaké byly původně definovány v *Chartě OSN*, údajně stále platné. OSN nemá hledat „*alternativní či náhradní projekty*“, ale má zůstat mezivládní platformou, založenou na pluralitě názorů svých členských států a zaměřenou na zvyšování míru, svobody a demokracie. Příklady úkolů, které by si OSN neměla klást, jsou, vcelku podle očekávání, regulace trhů, pokusy o zavedení globální správy a boj proti globálnímu oteplování. Projev zakončilo varování před „*různými, často velmi spornými nevládními organizacemi, které se – bez jakékoliv povinnosti skládají účty a bez jakékoliv kontroly – snaží profitovat z aktivit OSN*“, a apel na to, aby OSN zůstala „*účinnou organizací reprezentující státy a jejich občany*“.

Na mezinárodní scéně vzbudil projev minimální ohlas. Na scéně domácí komentovala většina politiků jen jeho první, v podstatě nekontroverzní část. Prakticky všichni napříč politickým spektrem se přitom shodli na tom, že OSN a především Rada bezpečnosti by si reformu opravdu zasloužily. Část politiků se pokusila přijít s vlastními návrhy na rozšíření Rady, např. Lenka Andrýsková (VV) zmínila jako vhodné kandidáty Evropskou unii a Brazílii, Kristýna Kočí (VV) pak Brazílii, Indii, JAR, Japonsko, Německo a popř. Turecko. Jiní politici jen lapidárně konstatovali, že „*reforma je potřebná, ale není na nás specifikovat, jak by měla vypadat*“ (A. Vondra, ODS), nebo že „*země jako ČR není a nebude architektem změn v OSN, úkolem naší diplomacie*

je napomoci k nalezení přijatelného kompromisu“ (D. Vodrážka, ODS). Jistý skepticismus poznamenal i přesvědčení některých o tom, že dosažení kompromisu ve věci reformy OSN není v nejbližší době možné (Vodrážka) a snad by ani nebylo v zájmu ČR a západního světa (Vondra).

Aktivity ČR v Radě Evropy a v OBSE

Členství v Radě Evropy a OBSE je pro Českou republiku významné zejména v oblasti ochrany lidských práv a posilování demokratických struktur, na něž se tyto organizace mj. zaměřují. ČR zde má v obou případech pověst konsolidovaného demokratického státu, který řádně plní své lidskoprávní závazky a až na některá citlivá témata, především postavení romské menšiny, nemá větší vnitřní problémy. Možná právě v důsledku toho nepoutá česká participace v Radě Evropy a v OBSE dlouhodobě v ČR větší zájem a informace o ní jsou poměrně špatně dostupné. České zájmy u obou organizací hájí primárně příslušné stálé mise (Stálá mise ve Štrasburku při Radě Evropy a Stálá mise ve Vídni mj. při OBSE), zázemí jim při tom poskytuje MZV v Praze a ve specifických oblastech jednotlivá rezortní ministerstva.

V Radě Evropy byl rok 2010 spojen se třemi hlavními událostmi. První dvě souvisely s lidskoprávním mechanismem Rady Evropy. Jednalo se o vstup v platnost 14. Protokolu k *Evropské úmluvě o lidských právech*, který modifikuje procesní mechanismus Evropského soudu, a o zahájení jednání o přistoupení k *Evropské úmluvě* ze strany Evropské unie. ČR obě události přivítala, neboť odpovídají její dlouhodobé orientaci na lidskoprávní agendu. Třetí událostí se stalo zahájení dlouho očekávané reformy Rady Evropy, která by měla posílit politickou úlohu organizace a zvýšit efektivitu jejího působení. ČR zaujala k reformě, jejíž postup a cíle byly pravidelně diskutovány na zasedáních Výboru ministrů, kladné stanovisko. V průběhu roku podepsala ČR jednu novou smlouvu Rady Evropy, a to *Dohodu o převozu těl zemřelých* z roku 1973. Odevzdala také *Zprávu o Struktuře a fungování místní a regionální demokracie*, která se zaměřuje na fungování místní samosprávy v ČR. Rada Evropy v průběhu roku pozitivně zhodnotila stav implementace a dodržování *Evropského kodexu sociálního zabezpečení*, který ČR ratifikovala v roce 2000,¹³ a naopak kritizovala pomalý postup při integraci romských žáků do škol.¹⁴

Pro OBSE nebyl rok 2010 rokem nijak mimořádným. Ve vztahu k ČR představovalo hlavní témata postavení romské menšiny a květnové parlamentní volby. Postavení Romů v Čechách se stalo předmětem několika jednání různých orgánů a konferencí OBSE. Za všechny lze zmínit revizní konferenci konanou ve Varšavě na přelomu září a října, na níž ČR předložila *Zprávu o krocích realizovaných veřejnou správou a jinými orgány ke zlepšení postavení romské menšiny*.¹⁵ Na téže akci se diskutovalo o stavu implementace rozsudků Evropského soudu pro lidská práva týkajících se diskriminace romských dětí ve vzdělávání, což je otázka, která se kromě Chorvatska a Řecka týká právě ČR, jejíž praxe posílání romských dětí do zvláštních škol byla v roce 2008 štrasburským soudem kvalifikována jako porušení zákazu diskriminace v přístupu ke vzdělání. V březnu 2010 vyslala OBSE do ČR misi, která měla zhodnotit regulérnost příprav na parlamentní volby. Mise ve své zprávě,¹⁶ primárně opřené o rozhovory s představiteli českých politických stran, konstatovala, že není třeba se

obávat, že by volby neproběhly podle mezinárodních standardů. V důsledku toho také OBSE do ČR neposlala volební pozorovatele, neboť podle názoru mise by „neměli pro volební proces významný přínos“. ČR v roce 2010 hostila některé akce OBSE, zejména 18. fórum pro ekonomiku a životní prostředí (Praha, 24.–26. května).

Prosazování a rozvoj mezinárodního práva

Pozornost ČR v oblasti prosazování a rozvoje mezinárodního práva se v roce 2010 soustředila především na aktivity Komise pro mezinárodní právo OSN (ILC) a na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu. *Komise pro mezinárodní právo* je expertní orgán Valného shromáždění OSN, který byl zřízen v roce 1947 s úkolem zajistit kodifikaci a progresivní rozvoj mezinárodního práva. Během téměř více než šesti desítek let svého působení připravila návrhy řady významných mezinárodních smluv (např. *Vídeňská úmluva o smluvním právu* z roku 1969) i jiných dokumentů (např. *Návrh článků o odpovědnosti států za mezinárodní protiprávní chování* z roku 2001). V průběhu roku 2010 ČR jednak komentovala některé návrhy, jež byly Komisí předloženy, jednak zahájila kampaň za zvolení svého zástupce do ILC. Obě události spolu úzce souvisely, neboť hlavní komentář k práci ILC přednesl právě český kandidát na člena ILC. ČR se k návrhům Komise vyjadřuje poměrně pravidelně, např. v roce 2009 předložila připomínky k návrhům týkajícím se výhrad ke smlouvám, vyhoštění cizinců, odpovědností mezinárodních organizací, ochrany osob proti katastrofám a sdílených přírodních zdrojů.

V roce 2010 se Česká republika zaměřila zejména na první z těchto témat, tj. na výhrady ke smlouvám (*reservations to treaties*). Toto téma je v agendě ILC již od roku 1993, zvláštním zpravodajem pro něj zůstává po celá léta francouzský akademik Allain Pellet. Výstupem by neměl být návrh mezinárodní smlouvy, ale soubor směrnic určených pro praktické použití ze strany států. ČR přípravu takových směrnic vítá, v projevu na půdě Valného shromáždění¹⁷ nicméně vyjádřila výhrady ke znění některých ustanovení. Za celou dobu působení ILC měla ČR, resp. Československo v orgánu jen dva zástupce, a to Jaroslava Zourka v letech 1949–1961 a Václava Mikulku v letech 1992–1998. V roce 2010 se proto ČR rozhodla nominovat na místo člena ILC na léta 2012–2016 Pavla Šturmu z Právnické fakulty UK v Praze. Volební kampaň byla oficiálně zahájena v říjnu 2010 v New Yorku, prezentací nové *České ročenky mezinárodního práva*, kterou kandidát coby předseda České společnosti pro mezinárodní právo editoval.¹⁸ Vlastní volby do ILC proběhnou v roce 2011.

Mezinárodní trestní soud je stálý mezinárodní orgán, zřízený v roce 1998 Římským statutem, který se zaměřuje na stíhání a trestání pachatelů nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva (genocida, válečné zločiny, zločiny proti lidskosti, agrese). Česká republika Římský statut podepsala v roce 1999, trvalo jí ale dlouhých deset let, než v létě 2009 dokončila proces jeho ratifikace a stala se jeho (až) 110. smluvní stranou. Na přelomu května a června 2010 proběhla v ugandské Kampale revizní konference Římského statutu, na níž byla přijata dlouho očekávaná definice zločinu agrese a kategorie válečných zločinů byla rozšířena o tři nové skutkové podstaty.¹⁹ ČR byla na konferenci, vzhledem k právě probíhajícím volbám do Poslanecké sněmovny PČR, zastoupena malou, trojčlennou delegací, kterou tvořili

česká velvyslankyně v Keni Margita Fuchsová, Renata Klečková z MZV a Petr Válek ze Stálé mise v New Yorku. Česká delegace přijetí obou změn Římského statutu, s drobnými výhradami, podporovala, a lze tak očekávat, že ČR v dohledné době novou úpravu ratifikuje. Přes nelehkou historii vztahů k MTS se ČR v roce 2010 také rozhodla ucházet o jedno z 18 míst soudců. Jejím kandidátem se stal soudce Nejvyššího soudu Robert Fremr, který v minulosti působil u Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu.²⁰ Volební kampaň byla zahájena koncem roku 2010, vlastní volba proběhne počátkem roku 2012.

Za zmínku konečně stojí, že počátkem roku 2010 vybrala ČR, resp. MZV tři kandidáty na funkci soudce Evropského soudu pro lidská práva (Iva Brožová, Robert Fremr, Mahulena Hofmannová).²¹ K volbě nakonec nedošlo, neboť vstup v platnost *14. Protokolu k Evropské úmluvě* znamenal prodloužení funkčního období stávajících soudců, v případě ČR soudce Karla Jungwirtha.²² Koncem roku vláda schválila alespoň seznam čtyř možných soudců *ad hoc* (Mahulena Hofmannová, Zdeněk Kühn, Pavel Simon, Pavel Šturma). Jmenovala také nové zástupkyně ČR v Evropské komisi pro demokracii prostřednictvím práva (tzv. Benátská komise), která působí v rámci systému Rady Evropy (Veronika Bílková, Kateřina Šimáčková). Obecně se zdá, že ČR si ve vztahu k právním institucím počíná aktivněji a odvážněji než ve vztahu k institucím politickým, kde zachovává opatrnost. Důvody lze zřejmě hledat jednak v tom, že v daných dvou oblastech se angažují poněkud jiní lidé a jiné odbory MZV, a jednak v tom, že právní agenda působí alespoň na první pohled politicky neutrálněji, a proto je zřejmě snazší dosáhnout ve vztahu k ní obecného kompromisu. Svou roli může sehrávat i skutečnost, že mezinárodně právní témata v ČR zajímají poměrně málo lidí (a zejména málo politiků), proto se v této oblasti může snadněji prosadit prvek odbornosti.

MULTILATERÁLNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Stejně jako v předchozích letech, i v roce 2010 zůstávala multilaterální zahraniční politika převážně v gesci Ministerstva zahraničních věcí ČR, konkrétně odboru OSN, odboru lidských práv (Rada Evropy, OBSE) a odboru mezinárodněprávního. Poslední dva odbory prošly v roce 2010 personálními změnami spojenými s odchodem jejich dosavadních vedoucích, Gabriely Dlouhé (LPTP) a Ivany Červenkové (MPO) na diplomatické posty v zahraničí. První místo nebylo do konce roku obsazeno, na druhé nastoupil v létě 2010 Milan Dufek. Tradičně významná úloha připadla v rámci multilaterální politiky Stálým misím v New Yorku (OSN), Ženevě (OSN a odborné organizace), Vídni (OSN, OBSE a odborné organizace) a Štrasburku (Rada Evropy) a Stálému zastoupení v Bruselu (EU). Rovněž tyto mise zaznamenaly některé personální přesuny, např. v New Yorku nahradila M. Palouše Edita Hrdá a ve Štrasburku místo Pavla Hrnčíře zaujal Tomáš Boček. Na utváření a realizaci multilaterální zahraniční politiky spolupracovalo MZV s jinými rezorty, např. Ministerstvem obrany ČR, Ministerstvem vnitra ČR či Ministerstvem spravedlnosti ČR. Role prezidenta, Parlamentu

a soudů zůstala omezená a s výjimkou oblasti ochrany lidských práv se výrazněji neangažoval ani nevládní sektor.

MULTILATERÁLNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM, VEŘEJNÉM A AKADEMICKÉM PROSTORU

České aktivity v OSN, Radě Evropy a OBSE a český přínos k prosazování a rozvoji mezinárodního práva vzbudily v roce 2010 opět jen minimální zájem médií a širší veřejnosti. *Sdělovací prostředky* byly natolik pohlceny vnitrostátním děním, že o některých i poměrně důležitých a pro ČR potenciálně relevantních událostech, např. o přijetí definice zločinu agrese během revizní konference Římského statutu, informovaly buď jen zkratkovitě, nebo vůbec. Větší pozornost upoutal snad jen projev prezidenta Klause ve Valném shromáždění, i v tomto případě se ale média omezila na prosté zprostředkování informací a nepokusila se o jejich hlubší analýzu. Celkově lze říci, že ČR postrádá novináře, kteří by multilaterální agendu dlouhodobě sledovali a byli schopni o ní kompetentně psát.

Tento stav může na první pohled kontrastovat se skutečností, že většina *české veřejnosti* chová podle průzkumu k OSN důvěru (60 %) a je s členstvím ČR v této organizaci spokojená (66 %).²³ Míra důvěry a spokojenosti je přitom v případě OSN dlouhodobě vyšší než v případě EU a NATO. Je nicméně pravda, že tyto výsledky mohou stejně dobře odrážet přesvědčení, že OSN je skutečně užitečná, jako pocit, že je daleko, nic moc nedělá, a proto není pro ČR a její občany na rozdíl od Evropské unie a NATO „nebezpečná“. Absence poptávky po informacích a analýzách toho, co ČR dělá v OSN, Radě Evropy či OBSE a jak si počíná při prosazování a rozvoji mezinárodního práva, bohužel nasvědčuje spíše druhému výkladu. Akademická obec věnovala v roce 2010 multilaterální dimenzi české zahraniční politiky několik publikací a odborných akcí, např. *Tematickou diskusi k revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu* (ÚMV, Praha, květen 2010) nebo seminář *Peacebuilding – konstituci míru ke stabilizaci, ekonomickému a sociálnímu rozvoji a vládě práva v zemích postižených ozbrojenými konflikty* (ÚMV, Praha, červen 2010).

ZÁVĚR

Rok 2010 potvrdil, že angažovanost České republiky v OSN, Radě Evropy, OBSE a při prosazování a rozvoji mezinárodního práva nepatří mezi klíčové priority české zahraniční politiky. *Programové prohlášení Vlády České republiky* ze srpna 2010, které dané oblasti v podstatě přechází mlčením, i opatrnost české diplomacie např. v Komisi pro budování míru, navíc svědčí o tom, že ČR začíná multilaterální fóra pomalu, ale jistě vyklízet. Krátkodobý důvod tohoto vývoje spočívá v rozpočtových škrtech, důvod dlouhodobý pak zřejmě v přesvědčení o tom, že členství v EU a NATO samo o sobě zajišťuje našim zájmům dostatečnou ochranu a poskytuje našim prioritám dostatečný prostor k realizaci. Toto přesvědčení je nesporně zčásti oprávněné:

zapojení do širších evropských a transatlantických struktur zbavuje menší státy potřeby formovat vlastní autonomní pozici ve vztahu ke všem otázkám mezinárodních vztahů, a šetří jim jak čas, tak prostředky. Trend integrace by měl být ovšem logicky vyvažován trendem specializace, který menším státům dovoluje, aby si z širší agendy vybraly ta témata, jež jsou jim blízká, a na nich se mezinárodně profilovaly. Taková „profilace“ přitom není samoúčelná. Pokud si stát vede v prosazování „svého“ tématu dobře, má šanci získat si nejen mezinárodní uznání a dobrou reputaci, ale i potenciální spojení a politické, obchodní či jiné partnery.

V případě České republiky se ovšem zdá, že europeizace postupuje výrazně rychlejším tempem než specializace, ba že na specializaci začínáme, přinejmenším v některých oblastech, rezignovat. Typickým příkladem je oblast postkonfliktního budování míru, která je v dnešní době populární a přitom ve srovnání s jinými sférami (lidská práva, šíření demokracie) coby politicky méně citlivé téma pro zviditelnění ČR na mezinárodní scéně v zásadě ideální. Právě tato oblast se nicméně stala jednou k prvních obětí škrťů, jež ve jménu okamžitých úspor neváhají zahodit budoucí příležitosti. Tento vývoj současně potvrzuje, že ČR opravdu chybí dlouhodobější vize multilaterální zahraniční politiky a že rozhodnutí se z velké části dělají *ad hoc*, podle momentálních potřeb a nálad. Česká republika si tak léta buduje určité pozice, aby nakonec tyto pozice bez jasného důvodu dobrovolně vyklidila. Takové jednání jí stěžejí může vynést pověst solidního a předvídatelného partnera, který ví, čeho chce na mezinárodní scéně dosáhnout, a své cíle sleduje vytrvale a bez nečekaných změn a obrátů. Chce-li tedy ČR, jak deklaruje *Programové prohlášení Vlády České republiky*, vážně usilovat „o zodpovědnou zahraniční politiku založenou na kontinuitě a co nejširším vnitropolitickém konsensu“, měla by se co nejdříve začít zabývat i těmi tématy, jež dosud stojí stranou pozornosti, mj. právě multilaterálními vztahy, a pokusit se vymezit, co ve vztahu k nim znamená „kontinuita“ a „vnitropolitický konsenzus“ a jak náplň těchto pojmů převést do praktické zahraniční politiky.

Poznámky

- ¹ *Programové prohlášení Vlády České republiky*. On-line: (www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf, cit. 10. 10. 2010).
- ² *Programové prohlášení vlády ČR*. On-line: (www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/programove-prohlaseni/PVV-cerven-2009.pdf, cit. 10. 10. 2010).
- ³ Je třeba zdůraznit, že obě programová prohlášení jsou k multilaterální dimenzi výrazně vstřícnější než programová prohlášení předchozích dvou pravicových vlád premiéra Topolánka, která tuto dimenzi prakticky ignorovala. Viz *Programová prohlášení vlády Mirka Topolánka I.* (2006) a *II.* (2007). On-line: (www.vlada.cz, cit. 12. 1. 2011).
- ⁴ Volební programy všech politických stran účastnicích se květnových voleb do Poslanecké sněmovny PČR jsou dostupné on-line: (www.volebni-programy.cz/rubrika/poslanecka-snemovna/2010/, cit. 14. 10. 2010).
- ⁵ Srv. Bílková, Veronika: *OSN a budování míru – nové výzvy, staré přístupy?* Mezinárodní politika, 5/2006, s. 26–28; Zavičáková, Lucie: *Komise OSN pro budování míru – byla skutečně krokem k reformě OSN?* Obrana a strategie, 1/2008, on-line verze.

- ⁶ Organizační výbor Komise OSN pro budování míru má 31 členů, z nichž po sedmi volí Rada bezpečnosti, Valné shromáždění a Hospodářská a sociální rada a po pěti místech zaujímají přední přispěvatelé do rozpočtu OSN a hlavní poskytovatelé jednotek pro mírové operace.
- ⁷ *Statement by Mr. Karel Komárek, Peacebuilding Commission, Burundi configuration*, 24. 3. 2010.
- ⁸ Viz *Statement by H.E. Mr. Martin Palouš, Permanent Representative of the Czech Republic to the UN at the Organizational Committee of the Peacebuilding Commission*, New York, 27. 1. 2010; *Statement on Post-conflict Peace-building by Mr. David Červenka, Deputy Permanent Representative of the Czech Republic to the United Nations at the Security Council Open Debate* on 13. 10. 2010 .
- ⁹ *Statement at the Interactive dialogue of the UN General Assembly on Early warning, assessment and the responsibility to protect by Mr. David Červenka, Deputy Permanent Representative of the Czech Republic to the UN*, New York, 9. 8. 2010.
- ¹⁰ *Statement by Petr Kaiser, Deputy Permanent Representative at the General Assembly's Joint Debate on Items [9] Report of the Security Council, [119] Equitable representation on and Increase in the Membership of the Security Council*, New York, 19.–20. 1. 2010.
- ¹¹ *Statement in the open debate of the Security Council on „The Implementation of the Note by the President of the Security Council (S/2006/507)“ by Mr. Petr Kaiser, Deputy Permanent Representative of the Czech Republic*, New York, 22. 4. 2010.
- ¹² *Projev prezidenta republiky na 65. zasedání Valného shromáždění OSN*. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2680, cit. 10. 10. 2010).
- ¹³ *Resolution CM/ResCSS(2010)3 on the application of the European Code of Social Security by the Czech Republic (Period from 1 July 2008 to 30 June 2009)*. Adopted by the Committee of Ministers on 29 September 2010 at the 1094th meeting of the Ministers' Deputies.
- ¹⁴ *Rada Evropy chce po ČR výsledky začleňování Romů, Dobeš je nemá*. ČTK, 8. 11. 2010.
- ¹⁵ RC.DEL/126/10, *Report On Steps Taken By Public Administration And Other Bodies To Improve The Position Of The Roma Minority In The Czech Republic*, 6. 10. 2010.
- ¹⁶ *Czech Republic Parliamentary Elections*, 28.–29. 5. 2010, OSCE/ODIHR Needs Assessment Mission Report, 22.–25. 3. 2010, Warsaw, 16. 4. 2010.
- ¹⁷ *Report of the International Law Commission on the work of its sixty-second session Reservations to Treaties Statement by Mr. Pavel Šturma*, 26. 10. 2010.
- ¹⁸ *Professor Šturma, the Czech Candidate for the International Law Commission, Launched the Czech Yearbook of International Law*. Press Release, 3. 11. 2010.
- ¹⁹ Více viz Bílková, Veronika: *Z Říma do Kampaly a kam dále? Mezinárodní politika*, 8/2010, s. 35–39.
- ²⁰ *Kandidátem ČR k haagskému soudu je soudce Fremr*. ČTK, 24. 11. 2010.
- ²¹ *Kabinet projednává návrh na schválení kandidátů do Štrasburku*. ČTK, 6. 2. 2010.
- ²² *Jungwirth po změně mandate zůstává soudcem ve Štrasburku*. Mladá fronta Dnes, 24. 2. 2010.
- ²³ CVVM: *Názory občanů na vybrané mezinárodní organizace*, 30. 4. 2010.

Část VI:

Ostatní tematické oblasti české zahraniční politiky

Kapitola 17

Hospodářský rozměr české zahraniční politiky

Štěpánka Zemanová

Vzhledem ke zvýšení výkonu světové ekonomiky jako celku, i k obnovení reálného růstu HDP v Evropské unii, nasvědčovalo na sklonku roku 2009 vše tomu, že globální hospodářská krize dosáhla svého dna a že se začaly projevovat výsledky protikrizových opatření. Výhled do roku 2010 byl proto optimističtější než v předcházejícím období – očekávalo se mírné oživení. Skutečný vývoj se v průběhu roku jevil ještě příznivěji, a to přes zvyrazňující se problémy v některých státech (po Řecku též ve Španělsku, Portugalsku nebo Irsku). Pozitivní roli sehrávala vyšší dynamika a růst poptávky na globálních trzích i oživení domácí poptávky, včetně soukromé domácí spotřeby, v jednotlivých členských zemích EU.¹

Rovněž pro Českou republiku vyznívaly předpovědi lépe než v předcházejícím období. Předpokládalo se, že česká ekonomika bude pokračovat v pomalém zotavování, nastartovaném v poslední třetině roku 2009, a že by po nejhlubším propadu v novodobé historii státu mohlo tempo růstu hrubého domácího produktu v roce 2010 dosáhnout až 1,6 %.² Navzdory tomuto zlepšení však musela pokračovat úsporná opatření k ozdravení veřejných financí. Tato opatření se, spolu s dozvuky krize, zařadila ke klíčovému ekonomickým faktorům ovlivňujícím v roce 2010 hospodářský rozměr české zahraniční politiky, resp. podobu podpory vnějších ekonomických vztahů (VEV).

V politické rovině byly, stejně jako v předcházejících letech, důležitým indikátorem významu podpory VEV programy jednotlivých politických stran v kampani před jarními volbami do Poslanecké sněmovny. V nich se ukázaly přetrvávající rozdíly mezi pravíci a levíci. Zatímco pravice dlouhodobě preferuje liberální model a zdůrazňuje význam tržních sil, ale v posledních letech podporu VEV považuje za užitečný doplněk neviditelné ruky trhu, levice ji řadí ke klíčovému součástí hospodářské politiky státu. Na rozdíl voleb v roce 2006, před nimiž se vývoj podpory VEV jevil jako nejistý kvůli plánům radikálních změn připravovaných ODS,³ však z programů tentokrát vyplývalo, že bez ohledu na výsledky a příští podobu vlády půjde i nadále o významnou součást zahraniční politiky.

Tradičně největší prostor byl podpoře VEV věnován ČSSD, která v minulosti v této oblasti představovala průkopníka a už od 90. let minulého století podporu VEV

zařazovala ve svých programových prohlášeních k hospodářským prioritám.⁴ Na rozdíl od ostatních politických stran ČSSD i tentokrát zdůrazňovala nutnost aktivní podpory českého exportu a vytváření podmínek a předpokladů pro uplatnění českých výrobců na mezinárodních trzích. Jako důležitý krok v tomto směru zmiňovala navýšování prostředků a personální kapacit vládních finančních institucí Exportní garanční a pojišťovací společnosti a České exportní banky.⁵ Podobné pojetí podpory vnějších ekonomických vztahů se objevilo u KSČM, vyzdvihující úlohu a servis státu jako nástroj k reorientaci exportu mimo EU a USA, kam dnes směřuje především, a k zintenzivnění hospodářských vztahů s rychle rostoucími ekonomikami.

ODS naopak cestu k rozvoji českého exportu spatřovala v aktivitách podporujících liberalizaci mezinárodního ekonomického prostředí a v prohlubování jednotného vnitřního trhu EU.⁶ Stejně vyzníval i program Věcí veřejných zmiňující potřebu liberalizace světového obchodu, další prohlubování jednotného vnitřního trhu EU a nutnost podpory pronikání našich firem do příhraničních regionů sousedních zemí. TOP 09 se věnovala spíše praktickým aspektům organizačních a sjednocení prezentace státu v zahraničí jako „*vyspělé a konkurenceschopné ekonomiky*“.⁷

Programové prohlášení Nečasovy vlády v mnohém navazovalo na iniciativy politických předchůdců. Podobně jako Fischerův i Topolánkuv kabinet zdůrazňovalo potřebu zefektivnění podpory VEV a exportní politiky jako její klíčové součásti. Stejně, jako to učinila Topolánkova vláda v bezprostřední reakci na množící se známky ekonomické krize na sklonku roku 2008 (a jak požadovala před volbami ČSSD), slibovalo navýšení fondů státních agentur na podporu exportu a zahraničních investic. Navíc přislíbilo i zpřístupnění služeb těchto institucí, dosud zaměřených především na větší firmy, malým a středním podnikům. V neposlední řadě též vyzdvihovalo význam přípravy exportní strategie pro léta 2011–2016, kterou již rozběhl Fischerův kabinet.

V souladu s volebními programy koaličních partnerů Nečasova vláda avizovala i aktivní podporu liberalizačních opatření na mezinárodní úrovni a též změny v řízení ekonomické diplomacie.⁸ Právě k organizačním změnám, které se měly promítnout i do návrhu nové exportní strategie, se postupně přesunulo těžiště debat o budoucím vývoji podpory VEV. Po dlouhém období 90. let a první poloviny této dekády, kdy podpora VEV patřila k turbulentním agendám a její pozice v české zahraniční politice byla, kvůli zásadním sporům o význam, rozsah a celkovou podobu, velmi nejistá, lze uvedený vývoj hodnotit jako další důležitý projev stabilizace, plně odpovídající aktuálním trendům v mezinárodním prostředí, kde význam podpory VEV obecně vzrostl v souvislosti s krizí. Debaty o organizačních otázkách, vedené jak mezi politickými stranami (resp. vládní koalicí a parlamentní opozicí), tak uvnitř vlády (zejména mezi MPO a MZV) a mezi vládou (především MPO) a podnikatelskou veřejností ke konci roku 2010, však ukázaly, že konsenzus má limity a některé otázky budou i nadále zdrojem ostrých kontroverzí.

HOSPODÁŘSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA, UDÁLOSTI

Vývoj vnějších ekonomických vztahů České republiky v roce 2010 vzhledem k vysoké míře otevřenosti české ekonomiky a její specializaci na zboží dlouhodobé spotřeby (s více než nadpolovičním podílem strojů a dopravních prostředků) do značné míry závisel na hospodářských výsledcích a rychlosti oživení klíčových exportních partnerů. Díky tomu, že převládly spíše příznivé faktory, zahraniční zakázky v rozhodujících exportních odvětvích – zejména vývozu dopravních prostředků a strojů, v prvních měsících roku 2010 kompenzovaly nízkou domácí poptávku a významně přispívaly k obnově ekonomického růstu.⁹ Exportně orientovaný průmysl se tak vrátil do své dřívější role tahouna české ekonomiky.¹⁰ Od druhého čtvrtletí však příznivé dopady rostoucího exportu omezovalo postupné oživení domácí poptávky po zahraničním zbožím spolu s rostoucími cenami ropy na světových trzích.

K tomu, aby se oživení a příznivější výhled české ekonomiky odrazily ve zvýšené důvěře zahraničních subjektů, v průběhu roku 2010 napomáhaly pozitivní evaluace mezinárodních institucí. Vedle ekonomických výhledů Evropské komise, v nichž se Česká republika řadila mezi lépe hodnocené členské státy EU, i když nestála úplně na špici, k nim patřil především Ekonomický přehled OECD, který počátkem dubna v Praze osobně prezentoval generální tajemník organizace Ángel Gurría.¹¹ Přehled poukázal na odolnost českého bankovního sektoru, poměrně rychlou reakci vlády na zhoršování stavu státních financí, i zlepšování obecných podmínek pro podnikání v ČR. Za slabá místa naopak označoval nestabilitu státních financí, neexistenci časového harmonogramu pro přijetí společné evropské měny, vysokou míru korupce ve veřejném sektoru úzce související s netransparentním průběhem zadávání veřejných zakázek a též proměnlivý směr politiky jednotlivých státních orgánů, ještě dále prohlubovaný nedostatky v koordinaci a nekoherentními postupy jednotlivých úrovní státní správy.¹²

Uvedené nedostatky se neprojevovaly jen v české ekonomice jako celku. Některé z nich (především nestabilita státních financí a nedostatky v systému státní správy) bezprostředně ovlivňovaly i oblast podpory VEV. Nutná úsporná opatření směrem ke konsolidaci státních výdajů vedla ještě za Fischerovy vlády k výraznému snížení prostředků vynakládaných na ekonomickou diplomacii. Na druhou stranu se ale díky úbytku dostupných prostředků výrazně zvýšil tlak na jejich efektivní vynakládání a na zrychlení organizačních změn. V roce 2010 však dosažené změny měly pouze dílčí charakter a byly nejvíc patrné v optimalizaci sítě zahraničních diplomatických misí a konzulátů. Z rozhodnutí Fischerovy vlády v březnu 2010 ukončily svou činnost ambasáda v Angole a generální konzulát v Montrealu. Dále bylo schváleno zrušení konzulárních úřadů v Sao Paulu (uvedené rozhodnutí Nečasův kabinet přehodnotil a od zrušení ustoupil) a Sydney a ambasád v Zimbabwe a v Kolumbii.

Nečasova vláda se koncem srpna usnesla na zrušení velvyslanectví v Kongu, Venezuele, Keni, Jemenu a Kostarice a na uzavření generálního konzulátu v indické Bombaji. Podobně jako generální konzulát v Sydney má být podle ministerstva zahraničních věcí generální konzulát v Bombaji nahrazen pobočkou velvyslanectví. Jediným

nově zřízeným zastoupením se stala ambasáda v Ázerbájdžánu, jehož strategický význam (nejen) ve vnějších ekonomických vztazích ČR vzrostl v souvislosti s plánovanou výstavbou plynovodu Nabucco, klíčovou pro omezení závislosti ČR i dalších členských zemí EU na dodávkách zemního plynu z Ruska.¹³

Pokračovat měla, jak už bylo výše uvedeno, i reorganizace modelu řízení podpory VEV. První iniciativy v tomto směru se, technicky vzato, objevily již na konci 90. let, ale dosud měly spíše formu úvah než konkrétních praktických kroků.¹⁴ Základní vize nyní měla být dokončena ve velmi krátkém časovém horizontu, aby se mohla promítnout do konečné podoby připravované nové exportní strategie pro léta 2011–2016 (NES). Její zpracování ale ztroskotalo. Proto se MOP rozhodlo zbrzdřit dokončení NES přibližně o rok (jako další důvod uvádělo snahu provázat dokument s připravovanou strategií konkurenceschopnosti a koncepcí české zahraniční politiky).¹⁵ Pro schůzi vlády v lednu 2011 připravilo návrh na prodloužení strategie určené pro léta 2006–2010.

Dohodě o úpravě systému řízení bránily především spory mezi ministerstvy, do jejichž působnosti podpora VEV spadá na základě kompetenčního zákona z roku 1969 – MZV a MPO (kromě uvedených ministerstev se na řešení některých dílčích otázek podílejí i další součásti vlády – ministerstva zemědělství, pro místní rozvoj, životního prostředí a kultury). Obě ministerstva připouštěla, že je potřeba vyjasnit jejich pravomoci v oblasti VEV definované zákonem spíše rámcově. Zároveň však jen obtížně rezignovala na svou dosavadní roli. Velmi palčivým aspektem sporů se stalo řízení obchodně-ekonomických úseků na ambasádách. Obě strany považovaly za žádoucí odstranění nedostatků dvoukolejného řízení, v němž pracovníci obchodně-ekonomických úseků odborně spadali pod MPO, ale současně podléhali i vedoucím diplomatických misí. Nebyly však schopny najít alternativní řešení.¹⁶

I když na sklonku roku 2010 vypadala cesta ke zlepšení vzhledem ke „sporu o obchodní rady“ jako neschůdná, prostor ke kompromisu se snad nabízel v širším kontextu této problematiky. Ruku v ruce se změnami v kompetencích ministerstev a s úpravou v řízení obchodně-ekonomických úseků ambasád totiž měla jít i reorganizace (pravděpodobně sloučení) státem řízených agentur na podporu exportu, CzechTrade a CzechInvest a přerozdělení funkcí mezi zahraničními kanceláři agentur (nedávno soustředěnými na stejné adresy) a ambasádami.

Reprezentace státu v zahraničí má totiž plnit funkce tzv. makroekonomické a mikroekonomické ekonomické diplomacie. Makroekonomická diplomacie zahrnuje udržování kontaktu s příslušným teritoriem, rozvoj spolupráce, získávání informací o teritoriu a identifikaci exportních a investičních příležitostí, propagaci státu a ochranu zájmů podnikatelů vycházejících z mezinárodních úmluv, pravidel a zvyklostí. Mikroekonomická diplomacie (též komerční, proexportní činnost) spočívá v pomoci a podpoře konkrétních podnikatelských subjektů. Obě funkce v zásadě mohly integrovat obchodně-ekonomické úseky, jak tomu bylo v české praxi doposud. Tyto úseky (řízené MZV) se však také mohly napříště soustředit jen na makroagendu a postupně ji výrazně posílit v rámci tzv. ekonomizace diplomacie, která dnes rovněž patří k významným mezinárodním trendům a MZV s ní počítá v projektu „Strategické řízení“. Mikrootázky by přenechaly filiálkám (sloučených) CzechTrade a CzechInvest, per-

sonálně propojeným s ambasádami osobou obchodního atašé. Další alternativou bylo svěření mikrootázek kancelářím bez přímé organizační vazby na ambasády (tzv. model třetí agentury).¹⁷ Stávající síť kanceláří je ovšem i po zeštíhlení českého diplomatického zastoupení v zahraničí menší než síť ambasád. Neshody tudíž v tomto případě mohl vyvolat postup v zemích, kde kanceláře zatím nepůsobí.

Vedle vlastní přípravy změn byla v průběhu roku 2010 věnována zvýšená pozornost také budování nového, efektivního a koherentního modelu spolupráce mezi vládními subjekty a soukromým sektorem. V obecné rovině spolupráci sice už zajišťovala Rada pro obchod a investice, ta však nemohla reagovat na specifické potřeby jednotlivých podnikatelských subjektů. Bylo tudíž třeba hledat cesty, jak umožnit intenzivnější spolupráci přímo mezi vládními orgány a podnikateli. Proto pokračovalo již dříve zahájené posilování služeb honorárních konzulátů a diskutovalo se o změnách v celkové roli ambasád (směrem ke zmiňované ekonomizaci diplomacie), zvětšování prostoru věnovaného ekonomickým zájmům a zájmům podnikatelů při zahraničních cestách členů vlády (za vzor byl přitom dáván prezident V. Klaus) i o možném širším zapojení poslanců a senátorů v rámci jejich zahraničních aktivit.¹⁸

Nový model patřil mezi hlavní témata pravidelné porady vedoucích obchodně ekonomických úseků českých zastupitelských úřadů, která se uskutečnila 28. června–2. července na MZV, MPO a v pražském hotelu Diplomat. Diskutovalo se o něm i na semináři o ekonomické diplomacii pořádaném začátkem prosince 2010 zahraničním výborem Poslanecké sněmovny ČR. Dále se o něm jednalo na setkáních představitelů vlády a podnikatelských subjektů, resp. jejich zájmových a profesních sdružení, např. na pracovní snídani pořádané místopředsedou vlády a ministrem zahraničních věcí J. Kohoutem 6. 1. 2010.¹⁹ K prvním praktickým výsledkům lze zařadit setkání nastupující velvyslankyně v Maďarsku se zástupci českých firem působících na maďarském trhu a s reprezentanty Hospodářské komory. Mohli při něm vznášet podněty k možnému zlepšování česko-maďarských obchodních vztahů. Podobná setkání při odjezdu nově jmenovaného velvyslance do strategického exportního teritoria by se dle prohlášení MPO v budoucnu měla stát pravidelnou záležitostí.²⁰

Kromě celkového zefektivnění podpory vnějších ekonomických vztahů byla po celý rok 2010 věnována pozornost též doplňkovým aktivitám v oblasti veřejné diplomacie, zejména prezentaci ČR jako moderní a vyspělé země i spolehlivého politického a ekonomického partnera a vytváření její jednotné značky v zahraničí (brandingu). Stejně jako v předcházejících letech vycházela z *Koncepce jednotné prezentace České republiky* a z *Koncepce prezentace České republiky na mezinárodních veletrzích a výstavách* v letech 2008–2010 a podílelo se na ní několik státních orgánů. Vedle řady konkrétních aktivit k propagaci státu sem spadala i podpora účasti českých exportérů na mezinárodních veletrzích, pořádaných na území ČR, nebo na mezinárodních výstavách v zahraničí (např. EXPO).²¹

V oblasti klasické diplomacie, která v mnoha ohledech rovněž pomáhá naplňování hospodářských zájmů států státu a doplňuje tak hlavní nástroje podpory VEV, měly význam některé mezinárodněpolitické události, při nichž ČR mohla projevit svůj organizační potenciál. Patně nejsledovanější byl v tomto kontextu summit mezi Spojenými státy americkými a Ruskou federací, spojený s podpisem nové dohody

o jaderném odzbrojení START, který na přelomu března a dubna 2010 Českou republiku a hlavní město Prahu na několik dnů vynesl do popředí zájmu světové veřejnosti i médií.

Z důležitých zahraničních návštěv šlo např. o oficiální návštěvu ministerského předsedy Republiky Makedonie/FYROM Nikoly Gruevského, při níž se uskutečnilo česko-makedonské podnikatelské fórum a došlo k podpisu *Dohody mezi vládou České republiky a vládou Republiky Makedonie o ekonomické a průmyslové spolupráci* nebo o obchodní a investiční misi guvernéra brazilského spolkového státu Goiás Alcidesa Rodriguese Filha. Z cest českých představitelů lze připomenout březnovou misi vicepremiéra a ministra zahraničních věcí J. Kohouta do Zambie, během níž se v Lusace uskutečnil podnikatelský seminář zaměřený na podporu hospodářských zájmů ČR a možné spolupráce s místními ekonomickými subjekty, nebo jednání prezidenta České republiky V. Klause o ekonomické spolupráci s Husním Mubarakem a jeho osobní účast na slavnostním uvedení českého vozu Škoda Superb na egyptský trh v rámci třídní oficiální návštěvy v Egyptě.²²

HOSPODÁŘSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Vzhledem k tomu, že v průběhu roku 2010 kvůli neshodám mezi MVZ a MPO příliš nepokročila příprava reorganizace institucionálního rámce podpory VEV, patřilo k hlavním změnám ve složení aktérů podpory VEV již zmiňované rušení některých ambasad. Pokud jde o rozložení sil mezi aktéry, došlo především k určitému růstu významu agentur typu Exportní garanční a pojišťovací společnosti (EGAP) a České exportní banky (ČEB). Uvedený vývoj nebyl jen výsledkem obecného zvyšování zájmu o tyto agentury, ale i předvolebního boje a povolebních koaličních jednání. Odrážely se v něm též nové role uvedených institucí v podmínkách hospodářské krize. Tyto státem vlastněné společnosti nahradily část exportních úvěrů a bankovních záruk, jež čeští exportéři nemohli získat od soukromých subjektů kvůli jejich rostoucí nedůvěře především k trhům Ruska a okolních zemí. Přitom právě na východních trzích přetrvávala poptávka po strojírenském zboží a vzhledem k omezení aktivit některých západních firem se nabízela řada zajímavých příležitostí. Díky pojistkám EGAP se zde některé české firmy posunuly z pozice subdodavatelů do role generálních dodavatelů a výrazně rozšířily objem realizovaných zakázek.²³

Přestože s nárůstem aktivit hospodaření EGAP už v roce 2009 skončilo rekordní ztrátou přesahující 2 mld. Kč, v roce 2010 přijaly české státní orgány řadu opatření k dalšímu posílení společnosti. Ministerstvo financí např. v únoru 2010 projednalo osvobození pojistného plnění bankám od EGAP od daně z příjmu. Následně se zasadilo též o posílení pojistných fondů EGAP (dosud tvořených především příjmy z pojistného) příspěvkem ze státního rozpočtu. Vláda usilovala o rozšíření aktivity EGAP i na teritorium EU, kam dosud její aktivita nesměla zasahovat. Za tímto účelem bylo zahájeno jednání o výjimce s Evropskou komisí.²⁴ Sama agentura se konkurenceschopnost českých exportérů snažila podpořit sérií opatření ke zjednodušení a zrych-

lení pojišťovacího procesu.²⁵ Novým prvkem, zavedeným už ke konci roku 2009, se stala náhrada pojišťování zboží a služeb národního původu tzv. pojišťováním vývozu v národním zájmu. To společnosti umožnilo zahrnout mezi klienty nejen subjekty se sídlem na území ČR, ale též jejich dceřiné společnosti v zahraničí.²⁶

Kromě agentur na podporu exportu patřily k aktérům podpory vnějších ekonomických vztahů ČR, jejichž význam v hospodářské krizi vzrostl, též regionální a místní samosprávy. Právě ty se, často s využitím z prostředků z fondů EU, snažily pomoci zejména menším a středním podnikatelům v rozvoji kontaktů v rámci regionální a příhraniční spolupráce. Iniciativy krajů i jednotlivých místních samospráv v rámci veřejné diplomacie stejně v minulých letech zastřešovala agentura CzechTourism. Tato agentura zajišťovala prezentaci ČR na dalších mezinárodních veletrzích, konferencích a workshopech, např. ITB ASIA v Singapuru a COTTM v Pekingu. Kromě toho se v roce 2010 snažila rozšířit své zastoupení v zahraničí, a to otevřením pobočky v Jekatěrinburgu a přípravou zřízení zastoupení v Indii. Výběr lokalit pro nové pobočky odrážel rostoucí zájem agentury na rozvoji kontaktů s dynamickými, avšak českou nabídkou dosud málo pokrytými oblastmi, k nimž vedle Ruska, Indie a Číny patří též Brazílie.

Kromě agentury CzechTourism k prezentaci ČR a jejich exportérů v zahraničí tradičně přispíval i CzechInvest, a to zejména organizací několikerych technologických dnů. V rámci svých standardních nástrojů na podporu exportu nabízela řadu možností pro zviditelnění českých produktů v zahraničí i agentura CzechTrade.²⁷ Tato agentura navíc průběžně pracovala na rozšiřování služeb exportérům. Na jaře představila screening zahraničních trhů a ke konci roku přišla se službou nazvanou Trade Intelligence. Obě služby by měly usnadňovat strategické rozhodování exportérů, zejména výběr trhů, na nichž se pokusí uplatnit své výrobky. Trade Intelligence navíc nabízí i podněty pro rozhodování státních orgánů, např. při definování politiky inovací.²⁸

HOSPODÁŘSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Z hlediska praktického významu byla v roce 2010 nejdůležitější veřejnou rozpravou debata o dalším směru podpory českého exportu, úzce související s přípravou NES. Tuto debatu zčásti podněcovalo MPO, např. snahou o zjištění potřeb českých vývozců prostřednictvím dotazníků nebo formálních i neformálních rozhovorů se zástupci podnikatelské sféry. Zároveň k ní přispívaly i další státní instituce, které paralelně pracovaly na vlastních příspěvcích k nové koncepci podpory VEV – MZV, CzechInvest a NERV. Jejich iniciativy na jedné straně vnášely do debaty nové impulzy, ale na druhou stranu vyvolávaly i kritiku, neboť hlavně v soukromém sektoru byly vnímány jako projev přetrvávajících duplicit a křížení byrokratických zájmů příslušných státních orgánů.²⁹

Na sklonku roku 2010 se pozornost veřejnosti, zejména podnikatelské, zaměřila na vlastní návrh NES. Viditelnější než hlasy jednotlivých ekonomických subjektů však byla spíše vystoupení jejich organizací. Asociace malých a středních podniků a živnost-

níků ČR upozornila na omezený význam podpory exportu pro menší firmy, odrážející především špatnou dostupnost produktů klíčových agentur (ČEB, EGAP, Czech-Trade) kvůli jejich vysoké finanční nákladnosti.³⁰ Svaz průmyslu a dopravy ČR zase poukazyval na problémy vyplývající z přetrvávajících kompetenčních sporů mezi MZV a MPO. K tomuto tématu nechal vypracovat i odbornou studii s názvem *Systém řízení ekonomické diplomacie v ČR*.³¹

Podnikatelská sféra samozřejmě nevítrala ani radikální snížení objemu prostředků, jež vynakládá MZV na podporu konkrétních podnikatelských projektů v prioritních teritoriích. Zatímco v roce 2009 podpořilo projekty v této oblasti 28 mil. Kč, pro rok 2010 avizovalo pouze 10–13 mil. Kč a nakonec bylo uvolněno cca 6,5 mil. Kč.³² Se stejným objemem se počítalo i pro rok 2011, i když zájem v příslušném výběrovém řízení byl více než trojnásobný. Podnikatelé přitom požadovali, aby nejen projekty, ale i ekonomická diplomacie a podpora VEV obecně byly mnohem masivnější. K jejich hlavním argumentům patřila vysoká otevřenost ekonomiky a význam exportu pro hospodářský růst ČR na cestě z krize.³³

Už od roku 2009 probíhala diskuse o dopadech optimalizace sítě zastupitelských úřadů a konzulátů ČR. Vzhledem k tomu, že MZV kvůli diplomatickým zvyklostem odmítalo zveřejnit seznam dalších úřadů, o jejich uzavření uvažovalo, před konečným rozhodnutím, byla již sama tato otázka předmětem spekulací. Zároveň se ozývala řada kritických hlasů, a to jak v médiích, tak mezi opozičními i některými koaličními politiky a mezi zástupci podnikatelské sféry. Ještě před definitivním schválením seznamu rušených zastoupení připravované kroky odsoudil např. místopředseda Poslanecké sněmovny a stínový ministr zahraničních věcí ČSSD L. Zaorálek jako škodlivé pro český export. Na nebezpečí pro ekonomické zájmy ČR poukazyval i předseda sněmovního zahraničního výboru D. Vodrážka (ODS), před nesystémovostí a nekonceptností chystaných kroků varoval např. poslanec D. Šeich (ODS).³⁴ Po uveřejnění definitivního seznamu velmi kriticky reagovala Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu, neboť pro tento sektor představují atraktivní (byť zároveň i kontroverzní) odbytiště africké státy zařazené na seznam.³⁵ MZV naopak trvalo na nezbytných úsporách a kritické hlasy se snažilo odvracet poukazem na kroky směřující ke zmírnění dopadů optimalizace na ekonomické zájmy ČR – např. snahy o posílení spolupráce a zřizování společných úřadů s dalšími členskými zeměmi EU, zejména se zeměmi Visegrádu.³⁶

Především mediálně atraktivním tématem byla téměř po celý rok 2010 podpora filmového průmyslu, od níž se očekávalo zastavení odlivu zahraničních produkcí do finančně atraktivnějších destinací, často takových, které systémy pobídek již zavedly. O významu programu podpory, jehož základem je možnost vrácení českými i zahraničními producentům natáčejícím v ČR až 20 procent uznatelných nákladů, zahájeného červnu 2010, svědčí skutečnost, že ve druhé polovině roku pozornost nepřitahovala již jen konkrétní podoba stimulačních opatření, ale zejména filmy, o jejichž natáčení v českých exteriérech a českých studiích se začalo uvažovat.

ZÁVĚR

Zatímco po dlouhou dobu kolem podpory VEV panovaly mnohé nejasnosti a část politického spektra pochybovala o tom, zda je vůbec potřeba, aby stát aktivně prosazoval zájmy českých podnikatelských subjektů, volby 2010 potvrdily, že nyní jde již o široce akceptovanou součást české zahraniční politiky. Nadále zde však byl patrný značný neklid, i když ve výrazně změněné podobě. Zatímco v minulosti vyplývalo napětí zejména z odlišných stanovisek politických stran a pro další vývoj v této oblasti bylo stěžejní jejich sbližování, v roce 2010 se jako klíčové jeví nalezení dohody mezi MZV a MPO o novém organizačním rámci a rozdělení kompetencí a její pozitivní přijetí podnikatelskou sférou.

Vzhledem k vývoji v mezinárodním prostředí, kde podpora VEV a ekonomická diplomacie v souvislosti s krizí získaly na významu, nebylo pravděpodobné, že by případný neúspěch reformních kroků stávající konsenzus mezi politickými stranami zvrátil a pozici podpory VEV, stabilizovanou teprve v posledních letech po dlouhém období sporů, opět narušil. Mohl by se však negativně projevit v celkových výsledcích českého hospodářství, v nichž hrají vnější ekonomické vztahy významnou úlohu. Kritika podnikatelské sféry i přetrvávající reformní snahy jasně ukázaly, že v systému podpory VEV tak, jak se zformoval během uplynulých dekád, přetrvávají rezervy a potenciál, který se v této oblasti nabízí, by mohl být zužitkován efektivněji. Bez výkonnějšího řízení i dlouhodobější koncepce, jejímuž přijetí organizační neshody v roce 2010 zabránily, však stále hrozilo, že jeho lepší zúročení v nejbližší budoucnosti zůstane spíše cílem než realitou této zahraničněpolitické agendy.

Poznámky

- ¹ *European Economic Forecast – Spring 2010*. Luxembourg: European Communities, 2010. On-line: (ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2010/pdf/ee-2010-2_en.pdf, cit. 8. 11. 2010); *Interim Forecast 2010*. Luxembourg: European Communities, 2010. On-line: (ec.europa.eu/economy_finance/articles/pdf/2010-09-13-interim_forecast_en.pdf, cit. 8. 11. 2010).
- ² Tamtéž.
- ³ Srv. Hřích Jan: Hospodářský rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008, s. 311.
- ⁴ Srv. tamtéž, s. 333.
- ⁵ *Program změny a naděje. Lepší budoucnost pro obyčejné lidi*. On-line: (www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/dokumenty/velky_volebni_program.pdf, cit. 15. 11. 2010).
- ⁶ *Řešení, která pomáhají. Podrobný volební program ODS (2010)*. On-line: (www.ods.cz/volby2010/data/soubory-ke-stazeni/182/volebni-program-velky.pdf, cit. 15. 11. 2010); *Program VV – Zahraniční politika*. On-line: (www.veciverejne.cz/program-vv-zahranicni-politika.html, cit. 15. 11. 2010).
- ⁷ *TOP 09. Volební program 2010 – sekce zahraniční politika*. On-line: (www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/zahranicni-politika-1352.html, cit. 15. 11. 2010).
- ⁸ *Programové prohlášení Vlády České republiky*, 4. 8. 2010. Sekce Podpora exportu, s. 39. On-line: (www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf, cit. 15. 11. 2010).

- ⁹ Ministerstvo průmyslu a obchodu: *Analýza vývoje ekonomiky ČR a odvětví v působnosti MPO*, 2010. On-line: (www.mpo.cz/dokument76395.html, cit. 8. 11. 2010). HDP vzrostl za první čtvrtletí meziročně o 1,1 % (při velmi nízké základně předchozího roku).
- ¹⁰ Ministerstvo průmyslu a obchodu: *Čtvrtletní analýza vývoje ekonomiky ČR a odvětví v působnosti MPO*. 1. čtvrtletí 2010. On-line: (www.mpo.cz/dokument76395.html, cit. 8. 11. 2010).
- ¹¹ ČTK, 2. 4. 2010.
- ¹² OECD: *Economic Survey of the Czech Republic 2010. Summary* (2010). On-line: (www.oecd.org/dataoecd/6/41/44905528.pdf, cit. 16. 11. 2010).
- ¹³ ČTK 2. 3. 2010.
- ¹⁴ Zákon č. 2/1969 Sb. O zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy.
- ¹⁵ Businessinfo.cz: *Zaměstnavatelé odmítli návrh nové exportní strategie*, 13. 12. 2010. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/prosinec-2010/spcr-odmita-navrh-proexportni-strategie/1001938/59197/, cit. 20. 12. 2010).
- ¹⁶ Businessinfo.cz: *Ministerstvo průmyslu a obchodu chce vytvořit jednotný systém obchodních zastoupení ČR v zahraničí*, 14. 10. 2010. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/statni-podpora-exportu/jednotny-system-zastoupeni-v-zahranici/1000485/58567/, cit. 12. 11. 2010).
- ¹⁷ Bliže viz Tóth, Ľudovít–Horváthová, Katarína: *Hospodářská diplomacia. Bilaterálne vzťahy*. Bratislava: Sprint, 2005.
- ¹⁸ Seminář o ekonomické diplomacii, 8. 12. 2010. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/statni-podpora-exportu/seminar-o-ekonomicke-diplomacii/1000485/59111/, cit. 3. 2. 2011).
- ¹⁹ Ministerstvo zahraničních věcí: *Setkání místopředsedy vlády se zástupci profesních sdružení*, 6. 1. 2010. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/ekonomicka_diplomacie/setkani_mistopredsedy_vlady_se_zastupci.html, cit. 16. 11. 2010); Ministerstvo zahraničních věcí: *Setkání vedoucích obchodně-ekonomických úseků českých zastupitelských úřadů*, 25. 6. 2010. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/archiv_zprav/x2010_06_09_setkani_vedoucich_obchodne_ekonomickych_useku.html, cit. 16. 11. 2010).
- ²⁰ MPO: *Nový komunikační nástroj pro exportní politiky*, 9. 9. 2010. On-line: (www.mpo.cz/dokument78347.html, cit. 3. 2. 2011).
- ²¹ *Zahraněční politika České republiky. Data* (duben 2010, s. 39). MZV ČR. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/mesicnik_zahranicni_politika_ceske.html, cit. 16. 10. 2010).
- ²² *Zahraněční politika České republiky. Data* (únor a březen 2010). MZV ČR. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/mesicnik_zahranicni_politika_ceske.html, cit. 16. 10. 2010).
- ²³ ČTK, 15. 9. 2010.
- ²⁴ ČTK, 20. 1. 2010 a 4. 3. 2010; Chovancová, Pavlína: *The demand for our services may not drop under 50 billion CZK*. A talk with Karel Pleva, Chairman of the Board and Chief Executive Officer, Export Guarantee and Insurance Corporation (EGAP). Leaders magazine, 3/2010. On-line: (www.egap.cz/informacni-servis/zpravy-a-clanky/zpravy/2010-05-26.php, cit. 12. 11. 2010).
- ²⁵ Nesrsta, Vlastimil: *Rusko je stále perspektivním trhem*, 2010. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/exportni-garanci-a-pojistovaci/rusko-trh-egap-pojistovani/1000562/57063/, cit. 12. 11. 2010).
- ²⁶ EGAP: *O nás: Historie společnosti*. On-line: (www.egap.cz/o-nas/historie-spolecnosti/index.php, cit. 12. 11. 2010).
- ²⁷ Přehled viz on-line: (www.czechtrade.cz/d/documents/01/Akce_CzechTrade_v_zahranici_2010.pdf, cit. 19. 12. 2010).
- ²⁸ Businessinfo.cz: *Nová služba CzechTrade: Screening zahraničních trhů*, 6. 5. 2010. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/czechtrade/czechtrade-screening-zahranicnich-trhu/1001668/57447/, cit. 20. 12. 2010); Businessinfo.cz: *Nová služba CzechTrade vytipuje nejperspektivnější teritoria*, 8. 12. 2010. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/czechtrade/czechtrade-nastroj-trade-intelligence/1001668/59122/, cit. 20. 12. 2010).
- ²⁹ Businessinfo: *Zaměstnavatelé odmítli návrh nové exportní strategie*, 13. 12. 2010. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/prosinec-2010/spcr-odmita-navrh-proexportni-strategie/1001938/59197/, cit. 20. 12. 2010).

- ³⁰ Hrabálek, Jan: *Česká republika vytváří novou strategii pro vývoz na léta 2011–2016*, 2010. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/clanek/statni-podpora-exportu/cr-vytvari-strategii-vyvoz-2011-2016/1000485/57953/, cit. 12. 11. 2010).
- ³¹ Šťouráčová Judita a kol.: *Systém řízení ekonomické diplomacie v ČR*. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů, o.p.s., 2010. On-line: (www.businessinfo.cz/files/dokumenty/spcr_analyza_rizeni_ek_diplomacie.pdf, cit. 12. 11. 2010).
- ³² Ministerstvo zahraničních věcí, 9. 1. 2010: *Setkání místopředsedy vlády se zástupci profesních sdružení*. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/ekonomicka_diplomacie/setkani_mistopredsedy_vlady_se_zastupci.html, cit. 16. 11. 2010).
- ³³ Srv. *Posilující růstová dynamika české ekonomiky* (s. 1). On-line: (www.hkpe.cz/poslujici-rustova-dynamika-ceske-ekonomiky-1.aspx, cit. 7. 2. 2011).
- ³⁴ ČTK, 6. 8. 2010 a 25. 8. 2010.
- ³⁵ ČTK, 25. 8. 2010.
- ³⁶ ČTK, 2. 3. 2010, 2. 8. 2010 a 25. 8. 2010.

Tabulka 1: Vývoj ekonomických veličin podporovaných v rámci ekonomické diplomacie v letech 2002–2010¹
(v mld. Kč, zaokrouhleno)

	2002	2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010	
		Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)
Vývoz z ČR	1254	1371	109,3	1723	125,7	1869	108,5	2145	114,8	2479	115,6	2474	99,8	2131	86,2	1829	85,8
Obchodní bilance ³	-71	-70	X	-13	X	59	X	65	X	121	X	103	X	181	X	152	X
Příjmy z cestovního ruchu	96	100	104,2	107	107,0	112	104,7	125	111,6	129	103,2	122	94,6	122	100,4	93	96,2
Bilance cestovního ruchu	45	46	X	49	X	54	X	63	X	56	X	45	X	45	X	35	X
Bilance běžného účtu	-136,4	-160,6	X	-147,5	X	-39,8	X	-77,2	X	-113,1	X	-22,9	X	-37,0	X	-91	X
Čistý příliv PZI	278	59	X	128	X	279	X	123	X	212	X	110	X	52	X	117	X
Čisté PZI do zahraničí ³	7	6	X	26	X	-0	X	33	X	33	X	74	X	26	X	18	X
Bilance PZI	271	54	X	102	X	280	X	90	X	179	X	36	X	26	X	99	X
HDP (běžné ceny; index ve stálých cenách)	2464	2577	103,6	2815	104,5	2984	106,3	3222	106,8	3536	106,1	3689	102,5	3626	95,9	3670	102,3

Prameny: Česká národní banka. On-line: (www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/platebni_bilance_q/index.html, cit. 6. 2. 2011). Český statistický úřad. On-line: (www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/1409-10, cit. 6. 2. 2011, 10. 5. 2011).

- ¹ V zájmu zachování kontinuity jsou převzaty názvy i struktura tabulek zavedené J. Hříchem v předcházejících vydáních ročenky.
- ² Obchodní bilance podle metodiky platební bilance (tj. statistická hodnota podle přepočtu FOB/FOB).
- ³ – = čistá repatriace investic zpět do ČR

Tabulka 2: Zahraněční obchod ČR v jednotlivých měsících roku 2010
(mld. Kč, zaokrouhleno)

Ukazatel	Leden		Únor		Březen		Duben		Květen		Červen		Červenec	
	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)
Vývoz	174	109,1	184	109,9	220	112,5	199	113,5	205	123,8	223	119,7	198	115,0
Dovoz	159	101,8	170	107,3	202	116,0	185	114,0	194	126,2	215	128,4	195	121,1
Obrat	333	105,0	354	108,9	422	104,3	385	118,0	399	125,1	438	124,4	392	118,4
Bilance ³	15	+9	15	+6	17	-4	14	0	11	0	8	-12	4	-7
Ukazatel	Červenec		Srpen		Září		Říjen		Listopad		Prosinec		i.-XII. celkem	
	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)	Hodnota	Index (09=100)
Vývoz	198	115,0	196	122,7	231	117,3	231	117,1	238	121,0	209	127,0	2518	117,7
Dovoz	195	121,1	196	129,8	220	122,2	216	119,7	226	124,1	208	128,5	2394	120,3
Obrat	392	118,4	390	126,6	451	120,9	448	119,5	464	123,1	418	127,8	4912	119,2
Bilance ⁴	4	-7	1	-8	12	-5	15	-1	12	-4	1	-2	125	-27

Pramen: Český statistický úřad. On-line: (www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/cvzo20711_111.xls, cit. 7. 2. 2011).

- ⁴ Místo meziročního indexu absolutní rozdíl velikosti salda obchodní bilance oproti stejnému období roku 2008 (v mld. Kč).

Kapitola 18

Lidskoprávní rozměr české zahraniční politiky

Veronika Bílková

Rok 2010 byl pro zahraniční politiku ČR v oblasti lidských práv rokem bilancování a přehodnocování obsahových priorit i způsobů jejich dosahování. Podnět k tomu daly jednak zkušenosti získané během předsednictví v Radě EU v roce 2009, jednak proměny na domácí politické scéně, kde úřednickou vládu zformovanou po pádu vlády na jaře 2009 vystřídala vláda trojkoalice ODS, TOP 09 a Věci veřejných vzešlá z květnových voleb do Poslanecké sněmovny PČR. K nejvýraznějším a nejviditelnějším změnám došlo v oblasti transformační politiky, kde byla schválena nová *Koncepce transformační politiky*. Obdobný dokument pro oblast vlastní lidskoprávní zahraniční politiky bohužel nevznikl, MZV ale alespoň zveřejnilo *Tematické priority zahraniční politiky ČR v oblasti lidských práv* pro tuto sféru. Pokračoval proces oprostování se od geografického zaměření na několik málo zemí, které českou diplomacii charakterizovalo v předchozím období, a s ním spojená snaha orientovat se vždy na ty státy světa, ve kterých je momentálně lidskoprávní situace nejkritičtější. Kromě toho se ČR věnovala rovněž běžné agendě zahrnující mj. dohled nad plněním závazků z mezinárodních smluv o lidských právech a působení v mezinárodních orgánech na ochranu lidských práv.

LIDSKOPRÁVNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Vzhledem k absenci nové ucelené *Koncepce zahraniční politiky*, která by doplnila či nahradila starší dokument z roku 2003, představovala nejobecnější východiska pro českou diplomacii v oblasti lidských práv programová prohlášení vlády. V první polovině roku to bylo *Programové prohlášení* dočasné vlády z 1. 6. 2009.¹ Dané prohlášení sice řadí „ochranu lidských práv a posilování demokracie ve světě“ mezi priority zahraniční politiky, nijak blíže však téma, nepochybně vzhledem ke své celkové stručnosti, nerozvádí. 4. 8. 2010 bylo přijato nové *Programového prohlášení Vlády*

České republiky,² které je již podstatně podrobnější. Oproti starším prohlášením obdobně politicky orientované vlády premiéra M. Topolánka z let 2006 a 2007³ je dokument formulován střízlivěji a více se orientuje na evropskou a multilaterální dimenzi ochrany lidských práv.

V pasáži věnované zahraniční politice dokument jasně prohlašuje, že „*Vláda považuje podporu lidských práv a základních svobod za jedno z profilových témat zahraniční politiky ČR. Bude se proto aktivně věnovat tématům, ve kterých si ČR již získala nesporný kredit, jako je podpora rozvoje občanské společnosti, obránce lidských práv, svobody projevu a médií, budování právního státu a demokratických institucí. V mezinárodních organizacích se zaměří na podporu nezávislosti monitorovacích orgánů OSN a důvěryhodnosti mezinárodního systému ochrany lidských práv obecně.*“ Prohlášení se taktéž zmiňuje o transformační politice, poněkud překvapivě ji ale nazývá na politiku rozvojovou. Obě tyto politiky by se podle názoru vlády měly vzájemně doplňovat a společně „*podporovat rozvoj demokracie, dodržování lidských práv a základních svobod a posilování právního státu jako základních předpokladů pro stabilitu a prosperitu partnerských zemí*“. Podpora demokracie a lidských práv ve světě jsou rovněž řazeny mezi oblasti, které by ČR chtěla jako už tradičně prosazovat v rámci Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU.

Ve svém programovém prohlášení se vláda zavázala zpracovat novou koncepci zahraniční politiky a novou *Bezpečnostní strategii ČR*. Lze jen litovat, že mezi připravované materiály nebyla zařazena rovněž koncepce české lidskoprávní zahraniční politiky, kterou ČR postrádá již téměř deset let. Pozitivní krok nicméně představuje alespoň to, že v červenci 2010 zveřejnilo MZV na svých webových stránkách *Tematické priority zahraniční politiky ČR v oblasti lidských práv*.⁴ Tento stručný, zhruba pětistránkový dokument byl vypracován již v roce 2007, dlouho ale zůstával interním materiálem MZV, a pro aktéry mimo ministerstvo tak byl těžko dostupný. Jeho zveřejnění je nepochybně správným krokem, který učiní českou zahraniční politiku v oblasti lidských práv čitelnější a předvídatelnější pro českou veřejnost i pro zahraniční partnery a umožní lepší kontrolu naplňování jejích cílů.

Tematické priority jsou v dokumentu klasifikovány do tří kategorií. *Kategorie A* zahrnuje skutečné „*priority*“, jimiž jsou občanská společnost, včetně obránců lidských práv a nevládních organizací; svoboda názoru a projevu, svoboda médií, včetně vztahu těchto svobod k náboženské nesnášenlivosti; a spolupráce s mezinárodními mechanismy na ochranu lidských práv. *Kategorie B* je „*ke sledování*“ a řadí se do ní problematika mučení a dodržování lidských práv v boji s terorismem. *Kategorie C* sdružuje „*ostatní*“, tedy témata, která jsou sice důležitá, MZV ale „*nespatřuje z různých důvodů prostor pro systematické a dlouhodobé angažmá ČR*“. Tato témata jsou údajně „*dostatečně pojednána ve formátu kolektivních procesů EU či jednotlivých partnerských zemí*“, popř. zde ČR nedisponuje „*potenciálem, který by byl přidanou hodnotou k aktivitám jiných činitelů*“. Do této kategorie spadá např. trest smrti, práva žen, práva dětí, práva postižených osob, práva menšin, rasismus a rasová diskriminace nebo uprchlíci.

Závěr dokumentu obsahuje „*separátní komentář*“ věnovaný hospodářským, sociálním a kulturním právním. Tato práva mají údajně odlišnou povahu než práva občan-

ská a politická, a ačkoli mezinárodní vývoj směřuje ke zrovnoprávnění obou kategorií, je třeba zachovat opatrnost. Rozšiřující se kategorie práv druhé generace⁵ totiž podle MZV přináší snahu rozvojových států „přenést odpovědnost /.../ v maximální možné míře na bohatý, dříve koloniální sever“ a navíc hrozí přesunout či rozptýlit „pozornost lidsko-právních orgánů a organizací od „klasických“ lidsko-právních problémů“. Tento komentář ukazuje, že ČR neuznává zásadu nedělitelnosti lidských práv. Skutečnými lidskými právy jsou pro ni pouze práva občanská a politická; jen tato práva ostatně figurují v kategoriích A a B. Práva druhé a třetí generace, které navíc dokument nevhodně směšuje,⁶ jsou chápána jako méně důležitá a potenciálně dokonce nebezpečná. Tato pozice má blízko k pozici USA a několika málo států západní Evropy (Velká Británie aj.) a je zrcadlově opačná k té, kterou hlásalo Československo v době komunistického režimu; což může být i vysvětlení, proč ji ČR zastává.

Nejdůležitější koncepční událostí roku 2010 v oblasti lidskoprávní zahraniční politiky se stalo přijetí nové *Koncepce transformační politiky*.⁷ Koncepce, kterou schválilo 5. července kolegium ministra zahraničních věcí, nahradila starší *Koncepci transformační spolupráce* z března 2005. Jejím cílem je „definovat úkol a roli transformační politiky v kontextu české zahraniční politiky, uceleným způsobem prezentovat její cíle a nástroje, kterými k jejich prosazování MZV disponuje, a poskytnout tak vodítka a pravidla k jejímu naplňování“.⁸ Hned v úvodu dokument prohlašuje ochranu a prosazování lidských práv a základních svobod a podporu demokracie za jeden ze stěžejních cílů zahraniční politiky ČR. Tomuto cíli má napomáhat transformační politika, již se rozumí politika podpory lidských práv a demokracie. Dané koncepty spolu úzce souvisejí, neboť „lidská práva jsou substance a demokracie je systém“. Zajímavé přitom je, že dokument netrvá na jednom pojetí demokracie a demokratizace, ale uznává, že „neexistuje univerzální demokratický model“ a „přechod k demokracii může v praxi nabýt různé podoby“.

Transformační politika má své priority, a to priority jak teritoriální, tak tematické. První kategorie zahrnuje země „kulturně, geograficky, historicky nebo jinak blízké“, tedy hlavně země východní Evropy a západního Balkánu. Tento výběr nicméně není konečný a lze jej podle momentální potřeby měnit. Tematické priority se částečně překrývají s tematickými prioritami v oblasti lidských práv. I zde se na předních místech nachází občanská společnost, obránci lidských práv, média a přístup k informacím. K těm nově přistupují právní stát a řádná, demokratická správa; volební procesy; a rovnost a nediskriminace. Je přitom zajímavé, že poslední prioritou byla v lidskoprávní oblasti zařazena do kategorie „ostatní“ s tím, že zde není důvod pro dlouhodobou angažovanost ČR. Stanovené priority by Česká republika měla naplňovat za pomoci čtyř hlavních nástrojů, jimiž jsou mnohostranné nástroje (mechanismy v rámci OSN, Rady Evropy, OBSE a jiných organizací), Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU, dvoustranné vztahy a program transformační spolupráce. Tento program, o němž podrobněji pojednává příloha koncepce,⁹ se má tak jako dosud primárně realizovat formou ročních či víceletých projektů nevládních organizací z ČR a cílové země.

V průběhu roku 2010 se v ČR žádná významnější *politická debata* týkající se lidskoprávní dimenze zahraniční politiky nekonala. Vzhledem k novelizaci *Koncepce*

transformační politiky a tomu, že nová vláda ve svém programovém prohlášení deklaruje zájem budovat zahraniční politiku na „co nejširším vnitropolitickém konsensu“, může tato skutečnost poněkud překvapit, pro české prostředí je ale poměrně symptomatická. Odráží jednak absenci větší tradice konstruktivní diskuse za účasti stoupenců různých politických proudů, jednak nezájem politických stran o velkou část zahraničněpolitických témat, včetně tématu lidských práv a transformační politiky. Tento nezájem se projevil i před květnovými volbami do PS PČR. Ze všech stran, které ve volbách uspěly, se ve svém volebním programu o lidských právech v kontextu zahraniční politiky zmiňují jen Věci veřejné („.../ jsme přesvědčeni, že některé hodnoty, jako například lidská práva, mají univerzální charakter; naše zahraniční politika bude tyto hodnoty aktivně prosazovat“¹⁰) a ODS („ODS bude vždy při vyjednávání /.../ prosazovat lidskoprávní hledisko. /.../ I nadále budeme podporovat disidentské představitele Kuby /.../, opoziční představitele v Bělorusku, disidentské představitele Barmy i ostatních dosud nedemokratických států.“¹¹). Ostatní strany věnují kapitoly týkající se zahraniční politiky jiným otázkám (tradičně EU, NATO, popř. použití síly; ČSSD, KSČM a TOP 09).¹²

LIDSKOPRÁVNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Rok 2010 nebyl pro českou zahraniční politiku v oblasti lidských práv rokem velkých událostí, ale spíše rokem drobné více či méně rutinní práce. Česká republika jako už tradičně plnila své závazky vyplývající z mezinárodních smluv na ochranu lidských práv, sledovala své priority v oblasti lidských práv a realizovala projekty transformační politiky.

Plnění závazků vyplývajících z mezinárodních smluv na ochranu lidských práv

V průběhu roku 2010 odevzdala ČR orgánům OSN zabývajícím se ochranou lidských práv dvě zprávy. První se stala kombinovaná 3. a 4. periodická zpráva o stavu implementace a dodržování *Úmluvy o právech dítěte* (CRC) z roku 1989.¹³ Zpráva měla být odevzdána již v roce 2008, její zpracování se ale pozdrželo. Taková praxe není sice mezi smluvními stranami různých úmluv OSN žádnou výjimkou, vzhledem k důrazu, který klade na lidskoprávní agendu, by se jí nicméně ČR měla snažit vyvarovat. Zpráva se zaměřuje období od 1. 1. 2000 do 31. 12. 2006, informace v ní obsažené tak byly v době odevzdání již notně zastaralé. Ještě horší bude situace v době projednávání, k němuž má dojít v roce 2011. Ačkoli i zpětné hodnocení plnění závazků má na mezinárodní scéně svůj význam, v důsledku praxe pozdního odevzdávání reálně hrozí, že ze zpětného hodnocení se stane hodnocení historické, bez většího praktického přínosu. Druhou zprávou odevzdanou v roce 2010 byla kombinovaná 8. a 9. zpráva o stavu implementace a dodržování *Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace* (CERD) z roku 1965.¹⁴ Zpráva monitoruje stav v období od 1. 4. 2005 do 31. 7. 2009 a byla podána v řádném termínu. Projednávána bude zřejmě taktéž v roce 2011.

Obě zprávy jsou z obecnějšího hlediska zajímavé ze dvou důvodů. Za prvé, při jejich přípravě byl poprvé využit tzv. společný základní dokument (*Core common document*), který pojednává o charakteru České republiky a o základních parametrech ochrany lidských práv na jejím území. Tento dokument, který ČR vypracovala v červnu 2009,¹⁵ patří mezi nástroje, jež mají napomoci regularizovat proceduru odevzdávání periodických zpráv ze strany států tím, že jim dovolují využít pro všechny zprávy určené orgánům OSN jednotný výchozí materiál. Za druhé, do přípravy zpráv se v obou případech, byť odlišným způsobem, zapojili zástupci nevládního sektoru. O zprávě k CERD se diskutovalo ve Výboru proti diskriminaci Rady vlády ČR pro lidská práva, kde zasedají i zástupci nevládních organizací. Vypracování zprávy k CRC pak provázal vznik stínové zprávy (*shadow report*), kterou předložilo sdružení nevládních organizací v čele s organizací *V zájmu dítěte*.¹⁶ Tento dokument se sice s oficiální zprávou částečně míjí, neboť se zaměřuje i na události po 31. 12. 2006, celkově je ale potvrzením toho, že alespoň pokud jde o monitoring dodržování lidských práv ze strany ČR, začíná nevládní sektor postupně plnit svou kontrolní úlohu ve vztahu ke státu.

V květnu a srpnu 2010 předložila Česká republika dodatečný komentář ke druhé periodické zprávě o dodržování *Mezinárodního paktu o občanských a politických právech* z roku 1966.¹⁷ Druhá zpráva, týkající se období 2000–2004, byla podána již v roce 2006 a diskutovalo se o ní ve Výboru OSN pro lidská práva v roce 2007. Ve svých závěrečných doporučeních tehdy výbor uvedl některé návrhy a současně vyzval ČR, aby ho ve lhůtě jednoho roku informovala o způsobu, jakým se s těmito podněty vyrovnala. Návrhy se konkrétně týkaly postupu orgánů činných v trestním řízení (policejní brutalita apod.), detence osob v psychiatrických zařízeních a postavení romské menšiny. Česká republika zaslala první vyjádření již v průběhu roku 2008, výbor jej ale shledal neúplným a vyzval k jeho doplnění. K tomu nakonec došlo, po urgenci ze strany výboru, až po dvou letech, ČR zde tedy opět „zmeškala lhůtu“.

Na konci října 2010 projednával Výbor OSN pro práva žen kombinovanou 4. a 5. periodickou zprávu o stavu implementace a dodržování *Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen* (CEDAW) z roku 1979.¹⁸ Zpráva byla předložena v roce 2009 a mapuje období od 1. 1. 2004 do 31. 7. 2008. Projednávání, kterého se za ČR zúčastnila poměrně početná delegace zahrnující zástupce několika rezortů, se zaměřilo zejména na to, jakým způsobem Česká republika zajišťuje faktickou a nikoli jen právní rovnost mužů a žen. Dotazy členů výboru se týkaly např. malého zastoupení žen v politice, velkého rozdílu v platech mužů a žen ve srovnatelných pozicích a vytváření podmínek pro sladění pracovního a soukromého života. Na pořad jednání se dostalo i téma zvláštního postavení romských žen, včetně citlivé otázky sterilizace, téma domácího násilí nebo vyplácení alimentů. Závěrečná doporučení výboru, která by měla být přijata v roce 2011, ukážou, jak byli jeho členové se zprávou a s informacemi poskytnutými českou delegací spokojeni.

Výbor OSN pro lidská práva vynesl v roce 2010 pět rozhodnutí o individuálních stížnostech směřujících proti ČR.¹⁹ Všechny stížnosti se týkaly diskriminace, a to ve čtyřech případech diskriminace na základě státního občanství v rámci restitucí majetku zabaveného sudetským Němcům po roce 1945 a českým emigrantům v období

komunismu a v jednom případě diskriminace při vyplácení mzdy vězňům. Dvě kauzy byly shledány nepřijatelnými vzhledem k nedostatku důvodů (Novotný) a uplynutí příliš dlouhé doby od posledního vnitrostátního rozhodnutí (Jahelka). V dalších dvou (Zavřel a Drda) výbor v souladu se svou konstantní judikaturou v restitučních sporech konstatoval porušení čl. 26 *Mezinárodního paktu o občanských a politických právech* a uložil ČR, aby zjedнала nápravu stavu.

Evropský soud pro lidská práva rozhodl v roce 2010 v devatenácti individuálních stížnostech proti České republice.²⁰ Stížnosti se nejčastěji dovolávaly porušení práva na svobodu a bezpečnost (článek 5 *Evropské úmluvy*), práva na spravedlivý proces (článek 6) a práva na pokojné užívání majetku (článek 1 *Dodatkového protokolu*). Osm podání bylo odmítnuto z důvodu nepřijatelnosti,²¹ popř. došlo k jejich vyškrtnutí z registru z důvodu pasivity stěžovatele.²² Z jedenácti vynesených rozsudků se jeden týkal spravedlivého zadostiučinění,²³ ostatní měly meritorní povahu. Jeden vyzněl ve prospěch ČR,²⁴ v ostatních soud konstatoval porušení příslušných článků *Úmluvy* ze strany ČR. Stalo se tak v důsledku příliš dlouhé vazby spojené s neposkytnutím dostatečného odškodnění,²⁵ nemožnosti vyjádřit se k důvodům vazby,²⁶ nezajištění podmínek pro styk otce s dítětem,²⁷ nedostatečné kompenzace za vyvlastněný majetek²⁸ a upření práva na účinnou soudní ochranu.²⁹ Žádný případ nebyl projednáván Velkým senátem a nevzbudil mezinárodní pozornost.

V roce 2010 pokračoval trend poklesu počtu českých kauz řešených u Evropského soudu, který započal v roce předchozím. V tomto ohledu bude zajímavé sledovat, jaké dopady na rychlost a kvalitu vyřizování stížností bude mít vstup *Protokolu 14 k Evropské úmluvě* v platnost, k němuž došlo v létě 2010. Protokol obsahuje některé mechanismy, např. institut samosoudce, jež mají činnost soudu zefektivnit, současně ale vyvolávají výhrady z hlediska zajištění spravedlivého procesu. Může tak dojít k paradoxní situaci, kdy hlavní evropský orgán kontroly dodržování lidských práv bude sám čelit kritice za jednání v rozporu s lidskými právy. Česká republika coby strana *Evropské úmluvy* zainteresovaná na řádném chodu ESLP by tuto oblast měla v každém případě sledovat a případně se nebát vznášet připomínky a další návrhy změn procesního mechanismu ESLP.

Prosazování priorit ČR v oblasti lidských práv

Jak již bylo řečeno, v létě roku 2010 zveřejnilo MZV ČR dokument obsahující výčet a vysvětlení tematických priorit zahraniční politiky ČR v oblasti lidských práv. Tyto priority tak lze aspoň ve střednědobém horizontu považovat za stabilní a pevně dané. Pokračoval naopak trend odklonu od konstantních priorit teritoriálních, tj. od trvalého soustředění pozornosti na několik málo států (tradičně Barma, Bělorusko, Kuba, popř. Severní Korea či Zimbabwe) směrem k rozhodování vždy podle momentálních potřeb a situace v různých částech světa. Tento odklon zřejmě odráží jak kritiku, jež se na českou diplomacii kvůli fixaci na několik málo zemí doma i v zahraničí snášela, tak to, že lidskoprávní situace v některých z prioritních zemí se v posledních letech zlepšila, a je tak prostor zabývat se i jinými oblastmi. Je ovšem nutno říci, že daný trend se zatím výrazněji projevuje ve slovech než v činech české diplomacie, pro kterou zjevně není lehké opustit terén, který již zná, a vydat se jinam.

Své priority prosazovala ČR, jako už tradičně, jak na mnohostranných fórech, tak v rámci bilaterálních vztahů. Klíčovou platformou v této oblasti se nicméně v posledních letech stále více stávají příslušné orgány Evropské unie. Mezi ty se řadí především *Pracovní skupina Rady EU pro lidská práva* (COHOM). Tato skupina, ustavená v roce 1983 a sdružující zástupce ministerstev zahraničních věcí jednotlivých členských států EU, má na starosti lidskoprávní dimenzi Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU. K lidským právům mají blízko i jiné pracovní skupiny Rady EU, např. pracovní skupina pro mezinárodní právo veřejné (COJUR) či pro otázky spojené s bojem proti terorismu (COTER). Speciální orgány pro otázky lidských práv zřizuje rovněž Evropský parlament. V současnosti mezi ně patří Podvýbor pro lidská práva (DROI), který funguje v rámci Výboru pro zahraniční záležitosti (AFET) a specializuje se výlučně na lidskoprávní agendu v zahraniční politice. Rada EU dle potřeby vypracovává *Směrnice o lidských právech* (*Human Rights Guidelines*). Jde o nezávazné koncepční materiály, které určují základní linie politiky EU ve vztahu k určitým tématům. Za zmínku stojí, že z osmi dosud přijatých Směrnic dvě pokrývají témata, jež spadají do kategorií A či B tematických priorit ČR (obhájeci lidských práv a mučení), byť v tomto případě se jedná spíše o shodu okolností než o úspěch české diplomacie.

Platforma EU neposkytla České republice v roce 2010 příliš prostoru pro realizaci tematických priorit. Pozornost se soustředila jinam, třeba COHOM se primárně věnoval takovým tématům, jako jsou např. práva leseb, gayů, bisexuálů a transgender osob (k nimž byl přijat soubor nástrojů, tzv. *toolkit*). Vzhledem k tomu, že ČR současně postrádala vlastní zastoupení ve významných mezinárodních lidskoprávních orgánech, jako je Rada OSN pro lidská práva, a že iniciativy na bilaterálním poli měly spíše omezený efekt, rok 2010 pro ni při naplňování tematických priorit neznamenal výraznější posun. K tomu ostatně nedošlo ani v přístupu ke státům, jež vykazovaly špatný standard dodržování lidských práv. V této oblasti v zásadě pokračovaly projekty a iniciativy, jež byly nastartovány v minulosti.

Hlavním cílem kritiky ze strany ČR zůstávala již druhým rokem Barma a, do jisté míry, Čína. Omezenější pozornosti než v minulosti se naopak těšily *Bělorusko* a *Kuba*. Tento vývoj byl dán (možná dočasným) zlepšením poměrů v obou zemích, ve kterých během roku došlo k propouštění politických vězňů a mírné liberalizaci. Česká republika tento vývoj přivítala³⁰ a kladné hodnocení realizovaných změn se projevilo i opětovným povýšením diplomatických styků s Běloruskem na úroveň velvyslanectví, k němuž došlo na podzim 2010.³¹ Určité kritice se ale obě země ze strany ČR přece jen nevyhnuly. Bělorusko si pokazilo dojem prezidentskými volbami a novou vlnou represí vůči opozici, k níž se uchýlilo na konci roku. Tyto události vedly ČR až k tomu, že s několika dalšími státy vyzvala EU, aby pozastavila sblížení s Běloruskem.³² Ve vztahu ke Kubě řešila ČR zejména osud propuštěných politických vězňů. Několik z nich bylo převezeno na naše území, kde získali politický azyl. Rychlost, s jakou se to stalo, vzbudila výhrady nevládního sektoru, který poukazoval na to, že zvýhodnění některých žadatelů o azyl odporuje principu nediskriminace.³³

Barma čelí již léta tvrdé vojenské diktatuře, která hrubým způsobem porušuje lidská práva. Hlavním symbolem odporu se postupem doby stala disidentka *Do Aun Schan Su Ťij*, která léta setrvala v domácím vězení. Česká republika tuto praxi vy-

trvale odsuzuje, a proto také když byla *Su Ťij* v listopadu 2010 propuštěna na svobodu, MZV to velmi přivítalo. Současně ale prohlásilo, že „*propuštění Aun Schan Su Ťij samo o sobě nelze považovat za projev demokratizačních snah vládnoucích vojenských kruhů, v Barmě je nyní okolo 2100 politických vězňů*“, a vyzvalo barmskou vládu, aby těmto vězňům „*umožnila znovu nabýt svobody a plně respektovala jejich práva*“.³⁴ V průběhu roku 2010 přicestovala do ČR z Malajsie další skupina barmských uprchlíků, kteří by u nás měli najít nový domov. Přesídlení je realizováno v rámci tzv. Národního přesídlovacího programu, který probíhá od roku 2008.

Čína je ze strany ČR dlouhodobě kritizována za poměry v Tibetu a za potlačování politické opozice. V roce 2010 se nicméně aktivity ČR v této oblasti omezily jen na pár prohlášení, např. prohlášení k udělení Nobelovy ceny míru čínskému disidentovi *Liou Siao-po*.³⁵ 10. března také na radnicích řady českých, moravských a slezských měst zaválaly tibetské vlajky (akce *Vlajka pro Tibet*), které mají demonstrovat solidaritu s Čínou již přes třicet let okupovaným Tibetem.³⁶ Z ústředních orgánů se k akci připojilo jen Ministerstvo životního prostředí ČR. Poslanecká sněmovna se návrhem na vyvěšení vlajky a na přijetí rezoluce odsuzující postup Číny v Tibetu, který předložila Strana zelených, odmítla zabývat, což část poslanců zdůvodnila ekonomickými zájmy.³⁷ Vlajku tak nakonec vyvěsil jen poslanecký klub Strany zelených. V budově Senátu zaválala vlajka jen z okna senátora *Vlastimila Sehnala* (ODS), opět se nicméně jednalo o soukromou iniciativu.

Transformační politika

Transformační politika najela v půli roku 2010 na novou koncepci. Ta zpřehlednila její cíle, priority i nástroje, větší faktickou změnu do jejího provádění ale nepřinesla. Těžišťem nadále zůstaly projekty transformační spolupráce realizované ve spolupráci mezi nevládními organizacemi z České republiky a z cílové země. Výčet těchto cílových zemí, jež představují teritoriální priority transformační politiky, zůstal taktéž konstantní. Zahrnuje země Balkánu (Bosna a Hercegovina, Kosovo, Srbsko), bývalého Sovětského svazu (Bělorusko, Gruzie, Moldavsko, Ukrajina), země s autoritářským režimem (Barma, Kuba) a jednu zemi procházející postkonfliktní obnovou (Irák). Je zajímavé, že zatímco v oblasti lidskoprávní byly teritoriální priority opuštěny, v rámci transformační politiky se z nich dále vychází. Tento vzájemně odlišný přístup příliš neodpovídá tezi o tom, že demokracie a lidská práva jsou dvě strany téže mince, kterou hlásá nová *Koncepce transformační politiky*.

Poslední výběrové řízení projektů transformační spolupráce realizované podle starých pravidel proběhlo na podzim roku 2009 (výběrové řízení na rok 2010). Přihlásilo se do něj celkem 38 projektů, z nichž 20 bylo schváleno a dva byly zařazeny do kategorie rezervní.³⁸ Oproti minulosti, kdy soutěži výrazně dominovalo několik organizací (např. *Člověk v tísni*), vykazoval tentokrát okruh úspěšných žadatelů větší pluralitu: 20 přijatých projektů pocházelo od 14 různých subjektů, mezi něž se řadily organizace humanitární (ADRA), lidskoprávní (*Člověk v tísni*), odborné (AMO), protikorupční (Transparency International) i jiné (CzechInvest). Výběrové řízení na rok 2011 již proběhlo podle mírně pozměněných pravidel vycházejících z *Programu transformační spolupráce*, který tvoří přílohu nové *Koncepce transformační politiky*.

V souladu s nově definovanými tematickými prioritami byly jako klíčové oblasti na rok 2011 vybrány: podpora rozvoje občanské společnosti, spolupráce s místními samosprávami, média, mládež a vzdělávání a obránci lidských práv. Do soutěže se tentokrát přihlásilo 39 projektů, z nichž čtyři byly okamžitě vyřazeny jako nevyhovující.³⁹ Ze zbývajících 35 projektů bylo nakonec přijato osmnáct.⁴⁰

Stejně jako v uplynulých letech, i v roce 2010 byla menší část prostředků určených na financování transformační politiky distribuována mimo konkrétní projekty, a to cestou iniciativ realizovaných buď přímo MZV ČR, nebo prostřednictvím některého zastupitelského úřadu v cílových zemích. Opět se jednalo o aktivity typu monitorování voleb či poskytování podpory místním disidentům formou distribuce literatury, léků apod. V roce 2010 také dále fungovala asociace DEMAS, založená v roce 2008, která sdružuje jedenáct českých nevládních organizací zaměřujících se na podporu demokracie a lidských práv v ČR i ve světě (Agora CE, ANO pro Evropu, AMO, CDK, Člověk v tísni, Europeum, Forum 2000, Občanské Bělorusko, PASOS, Respekt institut a Transitions). Právě organizace zapojené do této asociace si v posledních letech ve výběrovém řízení na projekty transformační spolupráce vedly nejlépe, úspěch i některých dalších subjektů nicméně potvrzuje, že členství v DEMAS není ze strany MZV považováno za podmínku účasti v soutěži. Vzhledem k tomu, že většinu akcí roku 2010 realizovaly jednotlivé organizace samostatně, nikoli DEMAS jako celek, je tak otázkou, jaká je vlastně přidaná hodnota asociace.

LIDSKOPRÁVNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Ani přijetí některých nových koncepčních dokumentů v roce 2010 nevnese výraznější změnu do okruhu *klíčových aktérů*, kteří se podílejí na přípravě a realizaci lidskoprávní dimenze české zahraniční politiky. Hlavní úloha opět připadla Ministerstvu zahraničních věcí ČR, zejména pak jeho *Odboru lidských práv a transformační politiky* (LPTP). Ten zaznamenal změnu na postu svého vedoucího, odkud odešla Gabriela Dlouhá; do konce roku 2010 za ni nebyla nalezena náhrada. LPTP postupoval v součinnosti s jinými odbory MZV ČR, např. Odborem OSN, Mezinárodněprávním odborem a příslušnými odbory teritoriálními. Oproti roku 2009, kdy ČR zastávala předsednickou úlohu v Radě EU, poněkud poklesla role Stálých misí v Ženevě, New Yorku, Štrasburku a Vídni a Stálého zastoupení ČR při EU v Bruselu, byť prezentace zájmů ČR v rámci EU a na multilaterální úrovni zůstávala dále právě na nich.

Na formování lidskoprávní zahraniční politiky byly v omezené míře účastny jiné subjekty státní správy, např. Ministerstvo spravedlnosti ČR, kde působí zmocněnec vlády pro zastupování státu u Evropského soudu pro lidská práva. Zapojením se do akce *Vlajka pro Tibet* a pořádáním různých výstav a přednášek přispěly ke zvýšení povědomí české veřejnosti o problémech lidských práv ve světě orgány místní samosprávy. Rozhodování magistrátů některých měst přitom nastolilo zajímavou otázku, zda se místní samospráva má vyjadřovat k zahraničněpolitickým tématům nebo má raději tuto agendu přenechat ústředním orgánům státní správy. Zatímco většina měst

se rozhodla pro angažovanost, menšina měla o vhodnosti takového postupu pochyby. Například představitel Žďáru nad Sázavou zdůvodnil nepřipojení se k tibetské akci tím, že „*samospráva by se neměla zabývat mezinárodními záležitostmi*“, ⁴¹ představitel Kroměříže k témuž uvedl, že „*Čína je mezinárodně uznávaným státem, což v rámci mezinárodních úmluv respektuje i ČR a úřady by /.../ neměly vystupovat v rozporu s oficiálním stanoviskem ČR*“. ⁴²

Řadu aktivit v oblasti lidských práv a transformační politiky realizoval v roce 2010, stejně jako v letech předchozích, *nevládní sektor*. Nadále přitom platilo, že vztah mezi vládním a nevládním sektorem v této oblasti byl značně úzký a mnohé iniciativy byly realizovány za součinnosti obou z nich. Nevládní organizace organizovaly v průběhu celého roku různé akce zaměřené jak na osvětu české veřejnosti (např. březnový festival ProTibet, který proběhl v Olomouci z iniciativy občanského sdružení M. O. S. T.), tak na vyjádření postoje k porušování lidských práv ve světě (např. červnová akce Člověka v tísni, při které psali lidé na zeď na pražském Těšňově vzkazy barmské disidentce Do Aun Schan Su Ťij). Asi nejvýznamnější akcí tohoto typu, která kombinovala oba cíle, se jako už tradičně stal filmový festival *Jeden svět* (One World), konaný ve dnech 10.–18. března v Praze a následně v řadě měst po celé ČR. Filmy věnované různým aspektům ochrany lidských práv shlédlo v ČR několik desítek tisíc diváků.

LIDSKOPRÁVNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM, VEŘEJNÉM A AKADEMICKÉM PROSTORU

Angažovanost České republiky při prosazování ochrany lidských práv a šíření demokracie ve světě nepatřila ani v roce 2010 k oblastem, které by poutaly živý zájem médií, akademické obce nebo dokonce širší veřejnosti. Většina událostí, včetně přijetí nové *Koncepce transformační politiky*, prošla prakticky bez povšimnutí, popř. se o nich objevila krátká zpráva v ČTK. Větší mediální pokrytí doznaly snad jen akce *Vlajka pro Tibet* a festival *Jeden svět*, což ovšem vzhledem k tomu, že se nejednalo o oficiální akce, může působit poněkud paradoxně. Zcela chyběly jakékoli pokusy ze strany sdělovacích prostředků českou zahraniční politiku v oblasti lidských práv analyzovat a kriticky hodnotit. Poněkud lépe si vedla akademická obec, která se tématem aspoň okrajově zabývala v rámci některých konferencí a kulatých stolů (např. kulaté stoly o prioritách české zahraniční politiky pořádané na podzim 2010 Respekt institutem). Širší veřejnost svůj zájem či spíše nezájem o lidskoprávní témata projevovala účastí na různých protestních akcích či návštěvou filmových projekcí v rámci festivalu *Jeden svět*.

ZÁVĚR

Rok 2010 znamenal pro českou lidskoprávní zahraniční politiku částečnou revizi a reformulaci jejích programových východisek, a to zejména v souvislosti s přijetím nové

Koncepce transformační politiky a s odklonem od úzce vymezených teritoriálních priorit. Daná revize se nicméně nesla spíše ve znamení evoluce než revoluce, neboť prvky kontinuity prakticky všude převážily nad prvky diskontinuity, pokud se tyto vůbec objevily. Prosazování lidských práv a šíření demokracie zůstávalo jedním z deklarovaných těžišť české zahraniční politiky, které by měly procházet napříč různými sférami (*mainstreaming*). V praxi se však jednalo o velmi specializovanou agendu, na jejímž formování se účastnil poměrně malý počet aktérů a o níž většina složek státní správy a tím méně pak média či veřejnost neprojevovaly větší zájem. Rok 2010 nepostavil ČR před výraznější výzvy, proto po celou dobu dominovala běžná témata spojená s naplňováním závazků z mezinárodních smluv na ochranu lidských práv, prosazováním priorit a realizací projektů transformační spolupráce.

Ze tří hlavních ideových proudů v lidskoprávní oblasti dominoval české politické scéně po celý rok 2010 umírněný internacionalismus. Jedná se o proud, který klade na lidská práva značný důraz, odmítá ale jejich nekompromisní nadřazování nad jakékoli jiné zájmy a potřeby. Mezi umírněné internacionalisty se řadili oba úřadující ministři zahraničních věcí, J. Kohout a, s jistými výhradami, K. Schwarzenberg, i velká část ostatních ministrů jak v úřednické vládě, tak ve vládě trojkoaliční (zde hlavně z řad ODS a TOP 09). Barvy aktivistického internacionalismu, který lidská práva považuje za nediskutovatelnou, absolutní hodnotu a volá po jejich prosazování jakýmkoli dostupnými prostředky, hájily v první části roku parlamentní Strana zelených, ve druhé pak, aspoň částečně, vládní Věci veřejné. Tento proud měl na praktické utváření zahraniční politiky jen omezený vliv. Totéž platilo, ještě ve větší míře, o proud autonomistický, který lidská práva považuje za vnitřní záležitost státu. Autonomismus, k němuž se v ČR tradičně hlásí KSČM, nepředstavuje v moderní historii ČR seriózní alternativu k internacionalismu a zůstává spíše jakýmsi reliktem minulosti.

Poznámky

- ¹ *Programové prohlášení Vlády ČR*. On-line: (www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/programove-prohlaseni/PVV-cerven-2009.pdf), cit. 10. 10. 2010).
- ² *Programové prohlášení Vlády České republiky*. On-line: (www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove-prohlaseni-vlady.pdf), cit. 10. 10. 2010).
- ³ *Programová prohlášení vlády Mirka Topolánka I. (2006) a II. (2007)*. On-line: (www.vlada.cz), cit. 12. 1. 2011).
- ⁴ *Tematické priority zahraniční politiky ČR v oblasti lidských práv*. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/obecne_pokyny_eu_k_lidskym_pravum/ceska_republika_a_lidska_prava/tematicke_priorita_zahranicni_politiky.html), cit. 12. 10. 2010).
- ⁵ Podle klasické typologie zavedené v 70. letech 20. století akademikem českého původu Karlem Vašákem se lidská práva dělí do tří generací, a to na práva občanská a politická (první generace), hospodářská, sociální a kulturní (druhá generace) a tzv. práva třetí generace (kolektivní práva a některá nová práva individuální).
- ⁶ Dokument označuje právo na rozvoj za „*klasické právo*“ druhé generace. Skutečně se jedná o klasické právo, avšak náležející ke generaci třetí.
- ⁷ MZV: *Transformační politika*. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/transformacni_spoluprace_1/koncepce_transformacni_spoluprace.html), cit. 12. 10. 2010).

- ⁸ MZV: *Koncepce transformační politiky a popis Programu transformační spolupráce (TRANS)*, červenec 2010.
- ⁹ MZV: *Program transformační spolupráce*. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/transformacni_spoluprace_1/koncepce_transformacni_spoluprace.html), cit. 12. 10. 2010).
- ¹⁰ Věci veřejné: *Volební program strany Věci veřejné pro volby do poslanecké sněmovny v roce 2010*. On-line: (www.volebni-programy.cz/2010/poslanecka-snemovna/volebni-program-strany-veci-verejne-pro-volby-do-poslanecke-snemovny-v-roce-2010/), cit. 14. 10. 2010).
- ¹¹ ODS: *Řešení, která pomáhají. Podrobný volební program*. On-line: (www.ods.cz/docs/programy/volebni-program2010.pdf), cit. 15. 10. 2010).
- ¹² Volební programy všech politických stran účastnicích se květnových voleb do Poslanecké sněmovny PČR jsou dostupné on-line: (www.volebni-programy.cz/rubrika/poslanecka-snemovna/2010/), cit. 14. 10. 2010).
- ¹³ CRC/C/CZE/3-4, *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention, Third and fourth periodic reports of States parties due in 2008, Czech Republic*, 20. 4. 2010.
- ¹⁴ CERD/C/CZE/8-9, *Reports submitted by States parties under article 9 of the Convention, Eighth and ninth periodic reports due in 2010, Czech Republic*, 9. 8. 2010.
- ¹⁵ UN Doc. HRI/CORE/CZE/2009, *Core Document Forming Part of the Reports of States Parties, Czech Republic*, 9. 6. 2009.
- ¹⁶ V zájmu dítěte, o.s., *Nevládní zpráva o plnění Úmluvy o právech dítěte v České republice*, říjen 2010.
- ¹⁷ CCPR/C/CZE/CO/2/Add.2 a Add.3, *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant, Czech Republic, Further information received from the Czech Republic on the implementation of the concluding observations of the Human Rights Committee (CCPR/C/CZE/CO/2)*, 27. 5 a 25. 8. 2010.
- ¹⁸ UN Doc. CEDAW/C/CZ/5, *Fourth and Fifth Periodic Report on the Fulfilment of the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women for the period from 1 January 2004 to 31 July 2008*, 22. 5. 2009.
- ¹⁹ CCPR/C/98/D/1778/2008, *Novotný v. the Czech Republic*, 11. 5. 2010; CCPR/C/99/D/1615/2007, *Zavřel v. the Czech Republic*, 14. 9. 2010; CCPR/C/100/D/1581/2007, *Drda v. the Czech Republic*, 9. 10. 2010; CCPR/C/100/D/1583/2007, *Jahelka v. the Czech Republic*, 1. 11. 2010; *Bergauer et al. v. the Czech Republic*, CCPR/C/100/D/1748/2008, 30. 11. 2010.
- ²⁰ Údaje se opírají o informace uvedené v databázi HUDOC. On-line: (www.echr.coe.int/ECHR/EN/hudoc), stav k 31. 12. 2010). Databáze zahrnuje pouze případy, ve kterých soud přijal rozhodnutí nebo rozsudek.
- ²¹ ECHR, *Kopecký v. the Czech Republic*, Application no. 32456/04, Decision, 30. 3. 2010; *Benet Czech s.r.o. v. the Czech Republic*, Application no. 38333/06 a 36561/05, 18. a 27. 5. 2010; *Lesní společnost Přimda a.s. v. the Czech Republic*, Application no. 11997/05, Decision, 21. 9. 2010; *Artemy and Gregory v. the Czech Republic and others*, Application no. 35524/06, Decision, 30. 9. 2010; *Hlásenský and Hlásenská v. the Czech Republic*, Application no. 63233/09, Decision, 5. 10. 2010; *Vlček v. the Czech Republic*, Application no. 12045/05, Decision, 9. 11. 2010.
- ²² ECHR, *Svida v. the Czech Republic*, Application no. 13603/06, Decision, 18. 5. 2010.
- ²³ ECHR, *Družstevní záložna Pria and others v. the Czech Republic*, Application no. 72034/01, Judgment, 21. 1. 2010.
- ²⁴ ECHR, *Benet Czech s.r.o. v. the Czech Republic*, Application no. 31555/05, Judgment, 21. 10. 2010.
- ²⁵ ECHR, *Crabtree v. the Czech Republic*, Application no. 41116/04, Judgment, 25. 2. 2010; *Žirovnický v. the Czech Republic*, Application no. 23661/03, Judgment, 30. 9. 2010.
- ²⁶ ECHR, *Knebl v. the Czech Republic*, Application no. 20157/05, Judgment, 28. 10. 2010.
- ²⁷ ECHR, *Macready v. the Czech Republic*, Applications no. 4824/06 and 15512/08, Judgment, 22. 4. 2010.
- ²⁸ ECHR, *Otava v. the Czech Republic*, Application no. 36561/05, 27. 5. 2010.

- ²⁹ ECHR, *Adamiček v. the Czech Republic*, Application no. 35836/05, Judgment, 12. 10. 2010; *Suda v. the Czech Republic*, Application no. 1643/06, Judgment, 28. 10. 2010; *Antoni v. the Czech Republic*, Application no. 180/10/06, Judgment, 25. 11. 2010; *Rodinná záložna, Spořitelna a Úvěrní Družstvo and Others v. the Czech Republic*, Application no. 74152/01, Judgment, 9. 12. 2010.
- ³⁰ MZV: *Prohlášení MZV ČR k propuštění 7 politických vězňů na Kubě*, 13. 7. 2010.
- ³¹ *ČR a Bělorusko povyšují svá zastoupení na úroveň velvyslance*. ČTK, 24. 9. 2010.
- ³² *Česko a další země vyzvaly EU k zastavení sblížení s Běloruskem*, ČTK, 24. 12. 2010.
- ³³ *Ministr: ČR přijme další kubánské vězně, budou-li chtít*. ČTK, 2. 11. 2010.
- ³⁴ MZV: *Česká republika vítá propuštění barmské disidentky*, 13. 11. 2010.
- ³⁵ MZV: *Prohlášení k udělení Nobelovy ceny míru za rok 2010 panu Liou Siao-po*, 8. 10. 2010.
- ³⁶ *Stovky radnic v Česku stejně jako loni vyvěsily tibetskou vlajku*. ČTK, 10. 3. 2010.
- ³⁷ *Tibetská vlajka zavlála z okna Sněmovny i Senátu*. ČTK, 10. 3. 2010.
- ³⁸ MZV: *Vyhlášení výsledků výběrového řízení na projekty transformační spolupráce pro rok 2010*, 7. 12. 2010.
- ³⁹ MZV: *Protokol o otevření obálek s návrhy projektů transformační spolupráce předložených ve výběrovém dotačním řízení*, 15. 10. 2010.
- ⁴⁰ MZV: *Výsledky výběrového dotačního řízení na podporu projektů transformační spolupráce nestátních neziskových organizací a dalších oprávněných subjektů v roce 2011*, 15. 12. 2010.
- ⁴¹ *Stovky radnic v Česku stejně jako loni vyvěsily tibetskou vlajku*. ČTK, 10. 3. 2010.
- ⁴² *Města i instituce ve Zlínském kraji vyvěsí tibetskou vlajku*, ČTK, 1. 3. 2010.

Kapitola 19

Rozvojový rozměr české zahraniční politiky¹

Ondřej Horký

KONEC TRANSFORMACE, POČÁTEK EMANCIPACE?

Česká rozvojová spolupráce v březnu 2010 oslavila v tichosti patnáct let svého oficiálního trvání.² Podobná jubilea svádějí k bilancování a lacinému srovnávání s růstem a rozvojem lidské osobnosti. Podle něj by tak zahraniční rozvojová spolupráce (ZRS) letos ukončila věk puberty čili tělesného dospívání a vstoupila by do období adolescence, které charakterizuje napětí mezi fyzickou vyspělostí a psychickou nevyzrálostí. Shodou okolností je tato paralela celkem trefná. Parlament schválil zákon, který symbolicky rozvojovou spolupráci povýšil, vláda přijala novou koncepci, která stanovila nové geografické i sektorové priority pro nadcházející období a mírně omezila roztržitost české spolupráce s rozvojovými zeměmi. V závěrečné fázi je na MZV příprava programů pro prioritní země Bosnu a Hercegovinu, Etiopii, Moldavsko a Mongolsko i aktualizace metodiky projektového cyklu.

Na úrovni realizace politiky s koncem roku 2010 také získala Česká rozvojová agentura (ČRA) do své gesce takřka všechny projekty, čímž završuje centralizaci systému bilaterální projektové spolupráce a zároveň i omezuje prostor pro klientelismus, jemuž svědčilo netransparentní a nesystémové rozhodování některých ministerstev. Institucionální „fyzický“ rámec byl tedy s výjimkou založení poboček agentury v prioritních zemích celkem úspěšně dokončen a nástroje pro efektivní rozvojovou spolupráci jsou teoreticky k dispozici. Tyto pozitivní změny však nechávají pro uplynulý rok otevřeny především tři otázky: za prvé, jak byl nový rámec naplňován v praxi; za druhé, zda zvýšil efektivnost rozvojové spolupráce a za třetí, zda završení transformace znamená i emancipaci rozvojové spolupráce v rámci české zahraniční politiky, a tedy její vstup do věku dospělosti.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRAŇIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Dokončení legislativního procesu zákona o rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí

Rozbor obsahu obou základních dokumentů provedla loňská kapitola, ta letošní proto shrnuje jen změny oproti předchozím verzím obou dokumentů a dokončení procesu jejich schvalování v roce 2010.³ Oba procesy se vyhnuly zájmu veřejnosti či větší publicitě médií, a proto působily bezproblémově. Po listopadovém projednání v zahraničním výboru a přijetí řady pozměňovacích návrhů vstoupil návrh zákona do druhého čtení 29. ledna. Představil jej zde ministr obrany M. Barták a podobně jako ministr zahraničních věcí J. Kohout při prvním čtení zdůraznil nejprve plnění cílů zahraniční politiky a až poté aspekt pomoci.⁴ V obecné rozpravě tehdejší předseda zahraničního výboru J. Hamáček předložil vlastní pozměňovací návrh, který původní znění zahraničního výboru upravil tak, aby národní podpora českých subjektů v zapojení do realizace rozvojové spolupráce ostatních dárců v gesci MZV potenciálně nerozporovala unijní legislativu. K tomu navíc poslanec O. Liška ze Strany zelených navrhl vypuštění duplicitního znění k přejeté definici z Evropského konsenzu, neboť by mohla legitimizovat zneužití rozvojové spolupráce k obraně českých hospodářských zájmů, a také navrhl doplnění paragrafu, který by do zákona vrátil princip koherence politik pro rozvoj, jež MZV z konečného návrhu zákona vypustilo.

Třetí čtení proběhlo 17. března a ministryně zdravotnictví přednesla postoje předkladatele k pozměňovacím návrhům: MZV by bývalo upřednostnilo původní, užší definici rozvoje – tedy nepřijatou z tzv. Evropského konsenzu –, ale k návrhu J. Hamáčka se postavilo neutrálně. Záporně se postavilo k návrhu poslance za Stranu zelených k vypuštění „sociálního a ekonomického rozvoje“ z doplněné definice a zařazení deklaratorního odstavce ke koherenci s odvoláním na názor legislativních odborníků. Přepracovaný návrh zahraničního výboru podaný J. Hamáčkem byl přijat 133 hlasy, zdrželo se 24 poslanců a poslankyň. Oba návrhy poslance Lišky byly zamítnuty a zákon jako celek byl přijat 140 hlasy, zdrželo se 20 přítomných. V individuálních hlasováních se neprojevil výrazný rozdíl mezi poslaneckými kluby.

Zákon byl následně postoupen Senátu, ve kterém byl 15. dubna Výborem pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost po krátké diskusi se zástupkyněmi MZV jednomyslně doporučen ke schválení na plénu.⁵ Na jednání 21. dubna pak po vystoupení pěti senátorů, v jejichž vystoupeních zazněly především ekonomické argumenty pro poskytování rozvojové pomoci, byl zákon schválen 62 senátory a senátorkami, 6 se jich zdrželo.⁶ Prezident zákon podepsal 13. 5. 2010 a 21. května byl vyhlášen ve *Sbírce zákonů* pod číslem 151/2010 Sb.⁷ V oblasti rozvojové spolupráce (neboť zákon pojednává i o humanitární pomoci) se v roce 2010 zákon projevil nepřímou ve větším respektu k zahraniční rozvojové spolupráci ze strany státní správy, ale především v nové pravomoci České rozvojové agentury udělovat dotace, nevládním neziskovým organizacím. První z nich vyhlásila ČRA hned v červenci, v prvním měsíci platnosti zákona.

Schválení koncepce zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010–2017

Během pokračujícího procesu připomínkování v Radě pro ZRS a v konečném mezi-rezortním vypořádání byla platnost koncepce zahraniční rozvojové spolupráce na počátku roku 2010 omezena na období 2010–2017 s plánovaným vyhodnocením v roce 2015 (v souvislosti s možným přehodnocením plnění rozvojových cílů tisíciletí).⁸ Od tezí a konceptu, které představilo loňské vydání ročenky, dokument neprošel významnými změnami. Zejména tlak hospodářské lobby na MZV však nakonec vedl ke konečnému rozšíření seznamu prioritních zemí. Z politických důvodů se stal Afghánistán pátou programovou zemí vedle Bosny a Hercegoviny, Etiopie, Moldavska a Mongolska, ačkoli program rozvojové spolupráce kvůli bezpečnostní situaci mít zatím ani nemůže, ale jeho roli bude suplovat provinční rekonstrukční tým (PRT) v Lógaru. Alespoň opticky tak zvýšil počet nejméně rozvinutých zemí ve skupině na dvě.

V konečném seznamu pěti tzv. projektových zemí tak Afghánistán zmizel. Gruzii, Kosovo i Palestinská autonomní území doplnila navrátilivší se Kambodža a Srbsko. Posledně jmenovaná země s vyšším středním příjmem, ve které mají čeští vývozci a investoři silné zájmy, opustila seznam zemí s tzv. exit strategií, ve které zůstaly Angola, Jemen, Vietnam a Zambie. Celkově tak má Česká republika čtrnáct prioritních zemí a její pomoc zůstává vzhledem k objemu pomoci nadále teritoriálně roztržštěná. Pomineme-li prozatím formální zařazení pátého sektoru podpory demokracie, lidských práv a společenské transformace, názvy čtyř prioritních sektorů sice doznaly změn, ale stále jsou v koncepci definovány dost široce: životní prostředí, sociální rozvoj (včetně vzdělávání, sociálních a zdravotnických služeb, zemědělství a ekonomický rozvoj (včetně energetiky)). V každé prioritní zemi vybrala koncepce tři až čtyři prioritní sektory, ty však zůstávají arbitrárně definované a neodpovídají metodice Výboru pro rozvojovou spolupráci OECD. Jejich skutečný počet tak v konceptech programů spolupráce s prioritními zeměmi vzhledem ke chvályhodnému přechodu na metodiku OECD dosáhl až sedmi, což je ovšem stále vzdálené doporučené klíčové hlavní zásadě tzv. kodexu dárců EU zaměřit svou činnost v každé zemi na dvě ústřední oblasti.⁹ K sektorové specializaci české rozvojové spolupráce na základě komparativních výhod tedy došlo jen zdánlivě, na druhou stranu tato setrvačnost odpovídá i konkrétním zkušenostem MZV s projekty a možnostem českých realizátorů. Vzhledem k širšímu pojetí sektorů nebylo ani rok staré prioritní téma malých lokálních udržitelných zdrojů energie z dob předsednictví v Radě EU v koncepci samé zdůrazněno.

V rozporu s unijními a mezinárodními závazky či doporučeními v agendě efektivnosti pomoci, ke kterým se vláda v koncepci hlásí, se nachází také dva odstavce věnované přímé rozpočtové podpoře a delegované spolupráci. Nejen, že se koncepce přednostně hlásí k technické spolupráci, aby se vyhnula výtce vázanosti pomoci, ale u obou nástrojů navíc otevřeně argumentuje vůlí zapojit vlastní realizátory do bilaterální i unijní pomoci. Delegovanou spolupráci prozatím nevolí i přesto, že její reciproční charakter zapojení českých subjektů nevyklučuje. Související certifikace ZRS ze strany Evropské komise pro možnosti implementace za unijní prostředky by navíc byla vhodným tlakem na zvýšení efektivnosti. Mezi dalšími způsoby pomoci také zůstalo mikrofinancování i přes rostoucí pochyby o jeho účinnosti ve snižování chudoby. Poslední nově zvažovanou modalitou jsou zvýhodněné exportní úvěry. Koncepce ne-

obsahuje samostatný nástroj podpory podnikání v rozvojových zemích typu rozvojové banky, jeho založení by však vzhledem k objemu pomoci nebylo ani přiměřené. Nástroj PPP, tedy partnerství veřejného a podnikatelského sektoru, v koncepci figuruje ve vztahu k Srbsku a Vietnamu.

Již loňská kapitola poněkud relativizovala důležitost obsahu koncepce i proto, že již předchozí koncepční dokumenty obsahovaly mnohé principy, které nakonec nebyly v praxi naplněny. Také zdůraznila rozpory mezi použitím rozvojové spolupráce jako cesty ke snižování chudoby a nástroje zahraniční politiky. Z procedurálního hlediska vyzdvihla oproti minulosti větší, avšak stále nedostatečnou participativnost procesu tvorby koncepce, neboť probíhal s vyloučením veřejnosti. V rámci zahraniční politiky však stávající otevřenost zůstává spíše výjimkou. Období do konečného schválení dokumentu vládou 24. května na tom nic nezměnilo, avšak dodatečné doplnění Srbska, o které stálo MPO a podnikatelská platforma, a to, že seznam sektorů, u kterého teze z předchozího roku uváděly, že „*předkládaný výčet je příliš početný*“, nebyl nakonec redukován, svědčí síle zahraničněpolitických a ekonomických zájmů v regionu a setrvačnosti rozvojové spolupráce, která se často opírá o domácí nabídku více než místní potřeby v rozvojových zemích.

Vláda „rozpočtové odpovědnosti“ a rozvojová spolupráce v jejích programových dokumentech

Vzhledem k tomu, že procesy schvalování zákona, koncepce a plánu na rok 2011 i střednědobého plánu byly *de facto* ukončeny před volbami do Poslanecké sněmovny, nová vláda je nijak nemohla ovlivnit. Zahraniční politika včetně rozvojové spolupráce má oproti dalším rezortům větší setrvačnost a MZV do konce roku 2010 neprovedlo žádné politicky motivované personální změny ve vedení Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (ORS) či České rozvojové agentury. Ideologické zaměření pravostředové koalice Občanské demokratické strany a nových stran TOP 09 a Věcí veřejných lze proto prozatím usuzovat pouze z analýzy koaliční smlouvy a programového prohlášení vlády.¹⁰

Relevance rozvojové spolupráce a rozvoje obecně vycházela v koaliční smlouvě velmi negativně. Zatímco programové prohlášení předchozí koaliční vlády ODS, KDU-ČSL a SZ kladlo důraz na asymetrické odstraňování bariér světového obchodu ve prospěch ochrany trhů chudých zemí, nová koalice oboustranně otevírání trhů označila za „*nejefektivnější způsob rozvojové spolupráce*“ a chybně tak ztotožnila úzce vymezený hospodářský růst s širší definicí rozvoje podle mezinárodního konsenzu. Z programového prohlášení tyto problematické soudy nevymizely, avšak ze sekce zahraniční politiky se přesunuly do sekce Podpora exportu, jejíž formulaci mělo v gesci zřejmě Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. V programovém prohlášení tak MZV nechalo skutečnou rozvojovou spolupráci zpochybňovat ten rezort, který ji vůbec nemá v gesci, což svědčí o poměru sil ministerstev ve vládě.

Na druhou stranu v rámci připomínkování oproti koaliční smlouvě nakonec do programového prohlášení Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci doplnil celý nový odstavec, jež se věnuje rozvojové spolupráci, odvolává se na tehdy čerstvě schválenou koncepci a shrnuje její cíle v čele se snižováním chudoby. Rozvojová

spolupráce zde již není vládou označena za nástroj zahraniční politiky, ale dokonce je sama označena za „rozvojovou politiku“. Obsahuje závazek spolupráce s nevládními organizacemi i aktivního podílu vlády na úsilí naplňování rozvojových cílů tisíciletí a řešení globálních problémů, a jeví se tak progresivněji než čerstvá koncepce ZRS a paradoxně v rozporu s duchem zbytku dokumentu. Srovnání s předchozími vládami a analýzu programů politických stran obsahuje analýza aktérů.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Pokračující stagnace objemu pomoci a problematika spolehlivosti vykazovaných dat

Loňská kapitola předvíдалa na základě pravidelného usnesení vlády z května 2009 celkový objem oficiální rozvojové pomoci (ODA) v roce 2009 ve výši 4,6 mld. Kč.¹¹ Oproti roku 2008 mělo jít původně o nárůst o 400 mil. Kč. Ve skutečnosti Česká republika vykázala asi o půl miliardu méně, než plánovala, přesněji 4,077 mld. Kč.¹² Objem i podíl pomoci na hrubém národním důchodu (HND) měl původně růst nebo přinejhorším stagnovat navzdory výrazným škrtům z roku 2008 na rok 2009, nakonec však podíl ODA na hrubém národním důchodu poklesl z 0,124 % na 0,12 %. Pokles oproti roku 2008 je daný nejen tím, že z plánovaných 860 mil. Kč přímých prostředků na dvoustrannou spolupráci (včetně stipendií) bylo v roce 2009 nakonec vyčerpáno pouze devět desetin.¹³ Dvoustranná pomoc se na tomto poklesu podílela především tím, že z nepřímých prostředků bylo v kapitole „*zvláštní programy (peacebuilding a obnova)*“ vykázáno téměř o čtvrt miliardy Kč méně než v roce 2008 (tj. 512 mil. Kč). U multilaterální pomoci došlo k poklesu asi o 100 mil. Kč, zejména v důsledku poklesu započitatelné části příspěvku do rozpočtu Evropské unie, který odvisí především od výkonu ekonomiky a kurzu k euru. Další pokles oproti ambicióznímu odhadu 4,6 mld. Kč pak souvisí i s rozdílem plánovaného, avšak neuskutečněného oddlužení ve výši asi čtvrt miliardy.

Tento půlmiliardový rozdíl mezi dohady a skutečností poukazuje nejen na těžkou předvídatelnost některých výdajů, ale také na nesoudržnost dat a možné vykazování výdajů, které nejsou podle pravidel výboru pro rozvojovou pomoc OECD jednoznačně ospravedlnitelné jako součást ODA. Jedná se především o markantní nárůst v kapitole „*zvláštní programy (peacebuilding a obnova)*“ v roce 2008 ve výši 748,5 mil. Kč s téměř čtvrtmiliardovým poklesem v následujícím roce, což poukazuje na problematiku neustáleného vykazování české ODA, jež MZV nicméně průběžně s OECD konzultuje. Problematice tzv. nafouknuté pomoci a její fluktuaci se věnovala částečně i loňská kapitola, a proto se ta letošní již vyhýbá srovnávání skutečných výdajů v roce 2009 s plánem na rok 2010, pro nějž budou konečné statistiky k dispozici až pro jarní usnesení vlády v roce 2011.

Naopak oproti střednědobému výhledu vlády do roku 2012, schváleném v roce 2009, jsou zajímavé posuny ve struktuře výdajů na dvoustrannou spolupráci v posledním schváleném výhledu do roku 2013. Zatímco celkový objem by měl stagnovat na

807 mil. Kč s výdaji na transformační spolupráci ve výši 50 mil. Kč a humanitární pomoc 73 mil. Kč, výdaje na stipendia pro studující z rozvojových zemí, o jejichž kladném rozvojovém dopadu panují i nadále vážné pochyby, mají postupně klesnout o téměř 40 mil. Kč na 105 mil. Kč v roce 2013. Naopak o stejný objem má navýšit část určená rozvojovým projektům. Bez ohledu na začátek plateb příspěvků do Evropského rozvojového fondu ve výši přes půl miliardy Kč podle vládního plánu klesne podíl ODA/HND na 0,11 % v roce 2013. To, že unijního závazku 0,17 % v roce 2010, natož 0,33 % v roce 2015 se nepodaří dosáhnout, již netřeba ani zmiňovat.

Přehled českých pozic na unijní a mezinárodní úrovni

Hledání úspor se však začíná čím dál intenzivněji projevovat především v pragmatickém přístupu k mnohostranné spolupráci. Česká republika kromě povinných příspěvků, kterým se nedokáže vyhnout, poskytuje dobrovolné příspěvky zejména těm mezinárodním organizacím, které jsou „vázané na české experty“, jako např. v regionálním centru UNDP v Bratislavě, kde je umístěn bývalý referent Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (ORS). Český svěřenecký fond (*Trust Fund*) tak může být pragmaticky využit jako forma *outsourcingu* v situaci, kdy v rámci úsporných opatření vlády není možné udržet původní počet systemizovaných míst. V návrhu státního rozpočtu na rok 2011 došlo ve vztahu k mezinárodním organizacím v gesci MZV o pokles o 161 mil. Kč z 1,355 mld. Kč.¹⁴ Citlivý přístup k využití veřejných prostředků v Radě pro ZRS sdílí i ministerstvo financí, které k uplatnění výdajů na zmírnění a adaptaci na změny klimatu preferuje použít dvoustranné projekty v prioritních zemích místo unijních či globálních fondů.¹⁵ Přednost vázanosti pomoci na české zboží a služby se tedy projevuje také na mezinárodních fórech.

Tyto pozice se projevují i na unijní úrovni.¹⁶ V roce 2010 se ukázaly především v nejvyhraněnější pozici ve srovnání s kterýmkoli jiným členským státem vůči přímé rozpočtové podpoře na říjnovém neformálním setkání rozvojových ministrů a ministryň, později rozpracované v mírnější, „rezervované“ pozici v reakci na příslušnou zelenou knihu připravenou Evropskou komisí.¹⁷ V tomto případě ovšem národní zájem vnímaný vládou – co nejvíce prostředků na rozvojovou spolupráci implementovaných formou projektů či nanejvýš sektorovou rozpočtovou spoluprací – souhlasí i s ideovými základy české rozvojové spolupráce. MZV definuje cíle rozvojové spolupráce širěji než definice obsažená v tzv. evropském konsenzu tak, že zahrnují i demokratizaci a dobrou správu věcí veřejných. Vzhledem k absenci přímé koloniální zkušenosti také Česká republika nemá negativní postoj k politické podmíněnosti pomoci – ačkoli vzhledem ke své slabé váze ve dvoustranných vztazích sama podmíněnost rozvojové spolupráce politickými kritérii neprosazuje. Zároveň ale česká pozice obsahuje relevantní podněty pro zlepšení účinnosti přímé rozpočtové podpory a celkově je ve srovnání s ostatními novými členskými státy Česko v Radě neaktivnější, např. se stalo tahounem implementace Evropského transformačního kompendia. Zdá se také, že Česká republika svým vyhraněným postojem v Radě EU prolomila určitou bariéru a její postoje k větší kontrole prostředků přímé rozpočtové podpory přijímají pomalu i jiné státy.

Poněkud skeptické pozice k multilaterální spolupráci se také projevily na nejdůležitější události roku 2010, na summitu k rozvojovým cílům tisíciletí v rámci 65. Val-

ného shromáždění OSN. Podle informací z předchozí Rady pro ZRS se původně měl newyorského summitu zúčastnit ministr zahraničních věcí, nakonec Česká republika vyslala pouze náměstka ministra T. Duba, který prezentoval novou koncepci a český důraz na lidská práva a dobré vládnutí – naopak žádný z mezinárodních závazků nepřipomenul či nepotvrdil.¹⁸ Většina zemí byla zastoupena hlavou státu či vládou a žádná „nová“ členská země EU nevyslala nižšího zástupce než ministra zahraničních věcí. Přitom prezident republiky V. Klaus ve stejný den v rámci svého osobního programu kritizoval evropskou integraci na jedné washingtonské univerzitě a ministr K. Schwarzenberg upřednostnil pracovní návštěvu Spojených států amerických na začátku října.¹⁹

Formy dvoustranné spolupráce: rozvojový aspekt transformační politiky a humanitární pomoc

Na konci období transformace, kdy probíhá spolupráce s prioritními zeměmi podle staré i nové koncepce, zůstává teritoriální a sektorová rozříštěnost zahraniční rozvojové spolupráce přes určité soustředění stále poměrně velká nejen na papíře, ale i ve skutečnosti. Smysluplnější závěry tedy bude možné vyvozovat až za rok 2011, kdy budou již takřka všechny projekty soustředěny v gesci České rozvojové agentury. Tohoto mezidobí je vhodné využít pro analýzu opomíjených součástí aktivit vykazovaných v rámci oficiální rozvojové pomoci, jež jsou financovány z rozpočtu MZV. Jinak o bližších podobách a sektorových i teritoriálních prioritách české rozvojové spolupráce nejlépe informuje každoroční vydání oficiální publikace *Česká republika pomáhá*.²⁰ O konkrétních projektech pak zpraví nové internetové stránky České rozvojové agentury.²¹

Transformační politikou se blíže zabývá kapitola věnovaná lidskoprávnímu rozměru české zahraniční politiky. V souvislosti s novými koncepcemi rozvojové spolupráce i transformační politiky, které byly schváleny vládou, resp. kolegiem ministra v roce 2010, je však třeba zdůraznit sblížení obou politik v nových dokumentech. Koncepce ZRS označuje podporu demokracie, lidských práv a společenské transformace za pátou sektorovou prioritu v gesci Odboru lidských práv a transformační politiky, řádnou (demokratickou) správu věcí veřejných navíc za jedno ze tří průřezových témat rozvojové spolupráce jako celku. Koncepce transformační politiky tato fakta taktéž připomíná, nicméně dále vztah mezi oběma agendami nerozebírá a i ve skutečnosti obě politiky působí paralelně, bezkonfliktně a bez hlubší synergie. Celá polovina z deseti přednostních zemí transformační politiky jsou i prioritami rozvojovými: dvě země programové (Bosna a Hercegovina a Moldavsko) a tři projektové (Gruzie, Kosovo a Srbsko), avšak odbor lidských práv a transformační politiky a odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci spadají pod odlišné sekce ministerstva a působí samostatně.²² Vzhledem k zapojení místních samosprávy či dokonce vlády do některých transformačních projektů není ani vztah k veřejné sféře dostatečným kritériem pro jejich rozřazení pod transformační a rozvojovou agendu a vzájemný odkaz je proto zatím čistě deklaratorní. Současná změna v koncepci tedy spíše navazuje na částečně pragmatické a částečně idealistické pokusy českého předsednictví v Radě EU zařadit transformační politiku a s ní i východní a jihovýchodní Ev-

ropu mezi priority rozvojové politiky Evropské unie, která se tradičně zaměřuje především na subsaharskou Afriku.

Druhou oblast, hrazenou přímo z kapitoly dvoustranné rozvojové spolupráce v gesci MZV, tvoří zdánlivě jednotvárná agenda humanitární pomoci, která se odvíjí od sledu katastrof způsobených přírodou nebo člověkem, přičemž v souvislosti s globálními změnami klimatu se obě oblasti začínají úžeji propojovat. Avšak vzhledem k výrazně nižší propojenosti s hospodářskými zájmy může právě humanitární pomoc sloužit jako dobrý ukazatel zapojení České republiky do domácích, unijních a mezinárodních mechanismů i přesto, že od 90. let minulého století humanitární pomoc a rozvojová spolupráce překonávají studenoválečnickou setrvačnost a začínají se opět více propojovat. O tom, že humanitární pomoc je stále vnímána jako ještě mnohem techničtější a konsenzuálnější oblast, svědčí i to, že připomínky parlamentu k zákonu, který upravuje obě oblasti, se týkaly pouze rozvojové spolupráce. Na rozdíl od specificky „české“ definice rozvojové spolupráce, jež zahrnuje i lidská práva a demokratizaci, tak zákon prakticky přejímá mezinárodní definici humanitární pomoci (do té doby vycházela především z domácího integrovaného záchranného systému).

Na druhou stranu, určité paralely mezi rozvojovou spoluprací a humanitární pomocí lze vysledovat ve vztahu k Evropské unii. Česká republika zůstává malým dárce s omezeným ročním rozpočtem, který nepřesahuje 100 mil. Kč ročně. I se započtením soukromých příspěvků zřejmě nepřesáhne jedno promile světového objemu humanitární pomoci.²³ Snaží se tedy omezené prostředky alokovat podle svých priorit, zapojovat vlastní nevládní neziskové organizace a zároveň respektovat mezinárodní principy dobrého dárcovství a odpovídat na výzvy OSN. K tomu musí také bojovat s nátlakem veřejného mínění, které v případě rozsáhlé, mediálně viditelné katastrofy vyžaduje okamžitou českou přítomnost na místě bez ohledu na to, zda je to potřebné či realistické, a nevnímá potřebnost finančních prostředků v následné fázi rekonstrukce, neřku-li v případě táhlých tzv. zapomenutých krizí. Pravdou ovšem zůstává, že jiné, velikostí srovnatelné země EU jako Portugalsko a Řecko na humanitární pomoc vynakládají řádově více. A i v oblasti humanitární pomoci, *Lisabonskou smlouvou* povýšené na sdílenou pravomoc Komise s členskými státy, se Česká republika podobně jako v dalších agendách vnější akce staví mezi tu euroskeptičtější část zemí. Neprosazuje nové mechanismy nebo společné postupy a staví se skepticky k vytvoření Evropského dobrovolného sboru, ale v tomto případě argumentuje internacionalisticky tím, že by Evropská unie neměla konkurovat OSN. Česká humanitární pomoc – či alespoň její záchranné složky mají dobrou pověst, domácí vyhledávací a záchranný tým získal mezinárodní certifikaci OSN.²⁴

Při určování alokace dvoustranného rozpočtu vychází Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, kde se humanitární pomoci věnuje jedna diplomatka, především z priorit tzv. konsolidované humanitární výzvy OSN vyhlášené vždy na sklonku roku na rok následující a z okamžitých humanitárních výzev (*flash appeals*). V České republice je 40 % rozpočtu rozděleno dotačními výběrovými řízeními českým subjektům, ke správné alokaci slouží dva pravidelné dokumenty schvalované kolegiem ministra: operační strategie v prosinci a střednědobé vyhodnocení čerpání v červenci.²⁵ V roce 2010 se rozpočet přiblížil 90 mil. Kč, z toho celkově 20 mil. Kč

na základě mimořádných usnesení vlády. Nejprve vláda uvolnila z rozpočtových rezerv 18. ledna, tedy 6 dní po přírodní katastrofě, 15 mil. Kč na odstraňování následků lednového zemětřesení v Haiti, z běžného rozpočtu navíc ministr uvolnil maximální částku 5 mil. Kč. 22. ledna se pak k tématu konalo první mimořádné zasedání Rady pro ZRS, které hrálo spíše informační než koordinační roli a na něž byl přizván i triumvirát velkých rozvojových a humanitárních nevládních organizací: ADRA, Člověk v tísni a Charita Česká republika – všechny organizace se nakonec rozhodly bez ohledu na nedostatek zkušeností na Haiti působit přímo.²⁶

Zatímco v případě Haiti byl na vládu činně médii velký tlak, který podtrhovala přítomnost štábu České televize přímo na místě, časově i územně rozsáhlé povodně v povodí Indu, jež postihly od července miliony pákistánských obyvatel, ani zdaleka nepřitáhly pozornost tolika soukromých dárců a dáreků. MZV se nicméně podařilo 3. listopadu prosadit usnesení vlády, které uvolnilo 5 mil. Kč z rezerv. Z příspěvků na další humanitární katastrofy stojí za zmínku 4 mil. Kč na následky mrazů *dzud* v Mongolsku, které implementovaly ADRA a Charita ČR. V této prioritní zemi zahraniční rozvojové spolupráce již působily české nevládní organizace se zkušenostmi s humanitární pomocí, a tak se Česko snad jako jediné postavilo vedle Číny a Ruska, které zde přímo operovaly, i když vzhledem ke způsobeným škodám, zejména na dobytku, se pomoc omezila na několik vesnic.²⁷ Použití zdánlivě apolitické humanitární pomoci však může mít i větší návaznost na zahraniční či konkrétněji transformační politiku v zemích, kde není možné na základě mezinárodních sankcí spolupracovat s vládou. O tom svědčí pravidelné poskytování humanitární pomoci zemím, jako jsou Barma nebo Zimbabwe. V prvně jmenované zemi tak její pomoc působí jako „nadstavba“ a vychází ze zkušeností poskytování pomoci Československu během normalizace.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Politické strany a vláda

Předchozí volby do poslanecké sněmovny v roce 2006 a následné ustanovení koaliční vlády Občanské demokratické strany, KDU-ČSL a Strany zelených hrálo klíčovou roli ve spuštění centralizace zahraniční rozvojové spolupráce a ustanovení rozvojové agentury, neboť bez politické vůle posunout mezirezortní spory na vládní úroveň by se nikdy velká ministerstva (průmyslu a obchodu, životního prostředí a zemědělství) nevzdala vlivu na finanční prostředky ve své gesci. Kromě přirozené obavy, že nová agentura nebude mít dostatečné znalosti a kapacity, však svou roli hrálo i časté provázání realizátorů, zejména soukromých firem na ministerstva. Po ukončení transformace systému, kterou potvrdilo přijetí zákona, však podobné motivace odpadly, a proto je zajímavé se podívat, jak se programy politických stran během volebního období 2006–2010 proměnily.

Z analýzy think-tanku Glopolis vyplývá, že místo rozvojové spolupráce v programech mírně posílilo, zároveň se však i ideologizovalo mezi pravici a levici.²⁸ Ačkoli u všech politických stran lze vypočítat jasnou provázanost mezi prostorem věno-

vaným problémům rozvojového světa v programu a mírou odpovědnosti České republiky za řešení jeho problémů, ČSSD klade důraz na globální problémy – aniž by nabízela řešení – a ODS zdůrazňuje především ekonomickou a lidskoprávní stránku. Nové strany TOP 09 a Věci veřejné i „stará“ KDU-ČSL se mezinárodnímu rozvoji věnují jen okrajově, přičemž ideologicky nejodlišnější pozici od mezinárodního konsenzu zastává strana, jíž předsedá současný ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg a která rází obchod jako prostředek rozvoje – podobná pozice se poté objevila jako jediná zmínka o rozvojové spolupráci v koaliční smlouvě. Na extrémech se nacházejí KSČM, která globální dimenzi ignoruje, a Strana zelených, jejíž program rozvojové politiky je tradičně nejpropracovanější.

Mezi jednotlivými pozicemi koaličních stran, jejich vzájemnou smlouvou a programovým prohlášením vlády není jasná kontinuita a ekonomické pojetí rozvoje ve vládním programu nakonec doplnila poměrně progresivní pozice v souladu s postoji ministerstva zahraničních věcí. Doposud se ani pozice vládních stran k rozvoji na rozvojovou spolupráci ve skutečnosti neprojevila. Klíčová ministerstva zahraničních věcí a financí jsou v rukou TOP 09, obě se vyznačovala silnou kontinuitou i během minulého volebního období, na obě ministerstva se vrátili staronoví ministři K. Schwarzenberg a M. Kalousek. V souvislosti s příchodem nového náměstka T. Duba, bývalého poslance a místopředsedy zahraničního výboru za ODS, probíhaly spekulace o převedení Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci ze Sekce mimoevropských zemí a rozvojové spolupráce pod Sekci ekonomické spolupráce a zahraniční prezentace. Tato změna by nejen podřídila rozvojovou spolupráci ekonomickým zájmům, ale byla by těžko ospravedlnitelná v Evropské unii. V každém případě sama existence spekulací položila otázku, zda by institucionální a případné personální změny nebyly vedeny podobnými zjištěnými motivacemi podobně jako v dalších státních agenturách a zejména na MŽP.

Ministerstvo zahraničních věcí a rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci

Po loňských výměnách na postu vrchního ředitele Sekce mimoevropských zemí a rozvojové spolupráce J. Karfíka V. Greplem, letošním nahrazením náměstkyně ministra H. Bambasové T. Dubem a dlouholeté zakládající ředitelky odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci H. Ševčíkové její zástupkyní Z. Hlavičkovou tak MZV do období po ukončení transformace vstupuje se zcela obměněným obsazením řídicí linie. Po jasném vymezení pravomocí mezi odborem a agenturou se tak usadila i jejich agenda. Z dědictví transformace do roku 2011 ještě spadne na ORS završení aktualizace metodického manuálu projektového cyklu, který musí nejen reagovat na založení agentury, ale i posílit roli zastupitelských úřadů, a také dokončení programů rozvojové spolupráce Česka se čtyřmi programovými zeměmi (Bosnou a Hercegovinou, Etiopií, Mongolskem a Moldavskem). Příprava *Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání* ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR už vstoupila do závěrečné fáze připomínkování.

K této koncepční práci je však třeba přičíst pravidelnou gesci či spolurozhodování o agendách, kterým se kapitola systematicky nevěnuje: malé lokální projekty, problematika účtování DPH, stipendia pro studující z rozvojových zemí nebo schvalo-

vání veřejných sbírek. V neposlední řadě je na ORS systematizovaný i diplomat, který působí v tzv. Afghan Desk a který má na starosti Provinční rekonstrukční tým v Lógaru. Na unijní úrovni vytváří odbor pozice k použití Nástroje pro rozvojovou spolupráci (DCI), ne však Evropského rozvojového fondu (EDF), jenž doposud nelogicky spadá pod jeden z odborů Odbor politik Evropské unie (EUPO) a o jehož gesci ORS usiluje. V multilaterální oblasti odbor dále sleduje čtrnáct mezinárodních organizací, zejména OECD a agencie OSN, mezi nimiž zaujímá přední místo Program OSN pro rozvoj (UNDP). V roce 2010 na ORS působilo 13 zaměstnanců včetně administrativy.

Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci se v roce 2010 setkávala se čtvrtletní periodicitou, navíc jednou mimořádně v návaznosti na zemětřesení v Haiti. Rada se i nadále těší pozornosti dalších zúčastněných aktérů, zejména ministerstev, byť s rozdílnou mírou, a umožňuje předjednání dokumentů, jež schvaluje vláda. Rada však stále jen velmi pozvolna začíná plnit jednu ze svých statutárních funkcí, totiž zajišťování koherence politik pro rozvoj – k tomuto tématu pouze zorganizovaly dva semináře nevládní organizace Rada pro mezinárodní vztahy a Glopolis. V rámci Rady MZV prezentovalo pouze v dubnu schválený *Pracovní program EU ke koherenci politik pro rozvoj na období 2010–2013* a na následující rok připravilo prezentace FoRS k tématu.²⁹ Bude to již třetí prezentace k tématu koherence přímo v Radě pro ZRS od roku 2008, avšak doposud bez konkrétního rozpracování.

Předsednictví v Radě EU v roce předchozím výrazně zvýšilo informovanost členů rady o rozvojové politice EU a unijní agenda se i v roce 2010 těšila velkému zájmu. Ve formátu pracovních skupin rady, jako např. k dobře připraveným kulatým stolům k programům rozvojové spolupráce s prioritními zeměmi, tak MZV zorganizovalo např. schůzku k rámcovým pozicím České republiky k *Zeleným knihám*.³⁰ Zvláště ve vztahu k Evropské unii se ukazuje, že konsenzus na pragmatickém přístupu vůči Unii spojuje většinu rezortů a potlačuje rozdíly v míře důrazu na zájmy rozvojového světa. V souvislosti s počátkem českých plateb do Evropského rozvojového fondu v řádu překračujícím 0,5 mld. Kč ročně lze očekávat další zvýšení zájmu o agendu. Jinak se pozice rezortů hmatatelně neproměnily. Roli platformou soukromého a nevládního sektoru analyzuje jedna z následujících částí kapitoly.

Česká rozvojová agentura

Třetí rok fungování rozvojové agentury potvrdil bezproblémové vztahy s MZV. Na rozdíl od předchozího období ve formě Rozvojového střediska ÚMV je nyní její funkce jasně vymezená a agentura se věnuje třem implementačním fázím projektového cyklu: identifikaci, formulaci a realizaci spolu s monitoringem. Zjednodušeně řečeno, hlavním výstupem agentury jsou projekty realizované formou výběrových řízení nebo prostřednictvím dotací českému subjektu. V typickém případě se projekt v gesci agentury skládá z dotázky na základě výběrového řízení dle zákona, a realizace se tak prakticky přenáší na dodavatelskou firmu, nevládní neziskovou organizaci nebo univerzitu. V typickém případě projektu na základě dotačního výběrového řízení se navíc na realizátora přenáší i formulace projektu, či dokonce identifikace rozvojového problému, který má daný projekt vyřešit, takže reálný objem agendy agentury je nižší než při výběrovém řízení.

Na druhou stranu zůstává administrativní zátěž agentury vysoká, neboť agentura nemůže delegovat část projektů na jiné donory či finanční prostředky svěřit přímo místní vládě nebo samosprávě. Výjimku tvoří výběrová řízení, která v roce 2009 vypsal přímo na místě Úřad guvernéra provincie Túbás v Palestině na základě daru. Vzhledem k vázanosti české rozvojové spolupráce a nepřítomnosti agentury přímo v rozvojových zemích jsou však možnosti pro další zvyšování efektivnosti a zejména vlastnictví projektu partnerskou stranou v duchu *Pařížské deklarace o účinnosti pomoci* omezené. Efektivní a komplexní projekty totiž vyžadují zvýšenou péči zejména ve fázi formulace, jež je náročná na pracovní cesty pracovníků agentury do partnerské země. V těchto mantinelech ČRA často volí projekty omezené na jedinou dodávku zboží, služeb nebo technologií s rizikem, že dlouhodobá udržitelnost projektů bude nízká. V roce 2010 byly z 39 projektů realizovaných formou výběrového řízení nebo dotací pouze dva realizovány více než jedním rozdílným realizátorem. Na druhou stranu zakázky pro ojedinělé komplexní projekty jsou rozloženy na více let, anebo je získal stejný realizátor, a proto jsou výše uvedené statistiky mírně zavádějící. Ke konci roku 2010 v ČRA pracovalo 19 zaměstnanců a spravovalo projekty v objemu 160 mil. Kč (s objemem průměrného projektu přibližně 4,5 mil. Kč ročně).

Pro nadcházející období Česká rozvojová agentura považuje za svou prioritu právě přímé zřízení svých poboček v prioritních zemích. Od roku 2009 již sice na zastupitelských úřadech zejména v programových zemích působí jedna až dvě místní síly (tzv. koordinátoři ZRS) a rozpočet jim určený pravidelně roste, z hlediska svých kompetencí však mají své limity, protože příprava projektů vyžaduje přímo odborníky na projektový management. V současnosti proto působí jako pouhý administrativní předstupen ke zřízení skutečných poboček. Zastupitelské úřady v partnerských zemích se stále aktivněji zapojují do rozvojové spolupráce, neboť si uvědomují, že v době škrtů je rozvojová agenda důležitým argumentem pro zachování systemizace úřadu. Na druhou stranu rozvojová agenda včetně místních sil byla často sdílena s agendou obchodní, a proto může mít obchodní sekce velvyslanectví, která se podílejí na organizaci identifikačních a formulačních misí, příliš velký vliv, neslučitelný s cíli rozvojové spolupráce. Některé zastupitelské úřady také mají tendence považovat rozvojovou spolupráci za politický nástroj a vstupovat nesystematicky do institucionalizované rozvojové agendy.

Vedení České rozvojové agentury také rozhodlo o logice volby mezi veřejnými zakázkami vypisovanými podle zákona, anebo výběrovými řízeními dotačními, které jsou nově v jeho pravomocích od července 2010. ČRA vypisuje dotační řízení podle dosavadních zkušeností a očekávaného realizátora. To znamená, že pro tzv. měkké sektory (sociální sektor, vzdělávání a zdravotnictví) používá většinou dotace, jež jsou příznivé pro nevládní neziskové organizace. Pro tzv. tvrdé dodávky pak využívá spíše výběrová řízení podle zákona o veřejných zakázkách a kapacity dané firmy nebo jiné organizace zohlední kvalifikačními kritérii. V prvním případě tak využije znalostí nevládních neziskových organizací o místních komunitách v dané zemi, v druhém případě pak získá ve veřejné soutěži nejlepší ceny. Toto pevné dělení do jisté míry předurčuje typ organizace, která v řízení uspěje, a může snižovat zdravou konkurenci v omezeném počtu aktivních organizací, či dokonce vést k jistému zakonzer-

vování české rozvojové konstituce. Na druhou stranu role agentury v komunikaci s místní správou a komunitami zůstává klíčovou podmínkou pro dostatečné vlastnictví a udržitelnost projektu a neziskové organizace s dobrou znalostí místních komunit jí v tom mohou pomoci.

Vázanost pomoci a nedelegování spolupráce na další donory podstatně omezuje možnosti ČRA dále zvyšovat efektivnost svých rozvojových intervencí, včetně vyšší sektorové koncentrace spolupráce a dělby práce mezi dárci, ke které nová koncepce ZRS příliš nepřispěla. Problematiku koordinace a komplementarity navíc MZV spatřuje hlavně jako problém velkých donorů.³¹ Přes čerstvé posílení aktivity ORS i politické vůle na MZV v této oblasti během roku 2010 tak jediný příklad dokonané spolupráce s dalšími donory představuje zatím jen projekt rekonstrukce odpadového systému v Moldavsku s plánovaným rozpočtem 25 mil. Kč.³² Projekt je samostatnou součástí většího projektu Rakouské rozvojové agentury (ADA), který podpořily Evropská komise a Švýcarská rozvojová agentura (SDC). České firmy také vytvořily menší studii proveditelnosti, ale celkový rozpočet projektu přesahuje 12 mil. EUR, takže český podíl je dost malý. Vzhledem k nemožnosti přenést kompetence a finance na místní samosprávu tak, jak to činí ostatní dárci, je navíc česká část projektu v předstihu před ostatními s rizikem horší návaznosti na jádro projektu, jeho „vlastnictví“ místní samosprávou, a tedy i konečnou udržitelnost.

Česká rozvojová agentura se v roce 2010 poprvé nevyhnula negativní publicitě. Úřad pro ochranu hospodářské soutěže (ÚOHS) jí uložil úhradu správního řízení ve výši 30 000 Kč za diskriminační podmínky veřejné zakázky na rehabilitaci zdrojů pitné vody pro mongolské hlavní město Ulánbátar: podmínkou účasti byla předchozí realizace veřejné zakázky v oblasti hydrogeologie o objemu minimálně 10 mil. Kč v jediné zemi – Mongolsku – a právě tento bod napadl potenciální realizátor u ÚOHS.³³ Podmínka byla vedena snahou získat kvalifikované uchazeče se znalostí místního prostředí a klimatických podmínek a zásadně neomezovala počet firem, které podmínky i tak splňovaly, a *de facto* tak nenarušovala zásadně zdravou konkurenci.³⁴ Náklady řízení uhradila agentuře jedna ze čtyř firem, které externě pro ČRA veřejné zakázky zpracovávají a které nesou odpovědnost za jejich sounáležitost se zákonem.

Parlament

Senát má díky svému způsobu volby větší kontinuitu členství ve výborech a do rozvojové spolupráce vstoupil pouze v procesu schvalování zákona. Zásadních změn ovšem doznala celá poslanecká sněmovna i se zahraničním výborem. V jeho čele člena opozice, poslance ČSSD J. Hamáčka, nahradil starosta městské části Praha 13 a poslanec za ODS D. Vodrážka. Pouze pět z osmnácti členů v něm působilo i v předchozím období, ve výboru dnes působí sedm poslankyň. Masivní proměnu má na svědomí i bezprecedentní využití preferenčních hlasů, kvůli kterým se do sněmovny např. nedostal bývalý místopředseda výboru T. Dub.

Vzhledem k velkému zastoupení nových tváří se však ukázalo, že podpora zahraniční rozvojové spolupráce nemá ve výboru kontinuitu. Je pravdou, že důvody pro založení podvýboru pro zahraniční rozvojovou spolupráci byly částečně politické a že výbor za své krátké trvání nevyvíjel aktivitu. Nové vedení sněmovny se navíc roz-

hodlo počet podvýborů z úsporných důvodů snížit. V každém případě podvýbor nebyl v novém volebním období obnoven a místo něj působí pouze podvýbor pro styky s krajany, prezentaci České republiky v zahraničí a vnější ekonomické vztahy a podvýbor pro vytváření bezpečnostní strategie České republiky a zbrojní politiku. Posledně jmenovaný však v předchozím volebním období neexistoval a jeho existence svědčí o pragmatizaci činnosti výboru pod vedením největší vládní strany.³⁵

V novém volebním období se ve vztahu k rozvojové agendě na jednání výboru vyjádřil pouze jeho bývalý předseda J. Hamáček, když přednesl návrh usnesení, kterým by zahraniční výbor navrhl navýšit v rozpočtu MZV příspěvky mezinárodním organizacím o 160 mil. Kč, o něž byly zkráceny, s argumentem plnění závazků rozvojové spolupráce.³⁶ Jeho návrh však nezískal nadpoloviční podporu a návrh rozpočtu MZV byl nakonec doporučen bez pozměňovacích návrhů, jež v předchozím volebním období opozicí vedený výbor často bezúspěšně předkládal. Ve srovnání s rozvojovou agendou se podstatně hlasitěji výbor – bez ohledu na stranickou příslušnost – vyjádřil k uzavírání zastupitelských úřadů v zahraničí (viz kapitola *Subsaharská Afrika v české zahraniční politice*).

Nevládní neziskové organizace a soukromý sektor

Rok 2010 poukázal na rozevírající se nůžky v aktivitě obou institucionálně uznaných platform soukromého a nevládního sektoru v ZRS. Soukromé firmy, které se sdružují v Platformě podnikatelů pro zahraniční spolupráci (PPZRS), se na rozdíl od nevládních organizací zdají mnohem pasivnější v lobbingu za lepší podmínky pro jejich aktivity v rozvojovém světě. Zatímco podpora nevládních organizací včetně dotačního programu kofinancování projektů Evropské komise je ze strany MZV rozvinutá, pro soukromý sektor doposud nebyl do praxe uvedený žádný specifický nástroj typu PPP (*public-private partnership*), zvýhodněných exportních úvěrů apod. Jejich úspěchy v zapojení do evropských projektů jsou spíše omezené, a musí se tak spojit se svým dominantním podílem na realizaci české dvoustranné spolupráce. Soukromý sektor spíše očekává, že iniciativa vzejde od státu a není dostatečně organizován. PPZRS (ale ani nevládní platforma) nemá své přímé zastoupení v Bruselu, což opět omezuje její možnosti lobbingu u Evropské komise, na druhou stranu má soukromý sektor na rozdíl od nevládních organizací k dispozici zaměstnankyni na stálém zastoupení při EU v Bruselu.

V dubnu 2010 PPZRS zorganizovalo ve spolupráci s MZV seminář o příležitostech pro české subjekty financované z Evropského rozvojového fondu, v listopadu pak k financování projektů v rozvojových zemích obecně. Posledně jmenovaný seminář se těšil velikému zájmu. Na úrovni tvorby politiky však byly vstupy platformy např. k programování české rozvojové spolupráce dosti omezené a nelze říci, že by měl i ideologicky propracovaný náhled na svoji roli v rozvoji. Na druhou stranu má podnikatelský sektor obrovskou podporu ze strany tradičně silného rezortu průmyslu a obchodu. Jak např. uvedl náměstek ministerstva průmyslu a obchodu M. Tlapa, stát by měl „více pomáhat těm, kteří si ho platí svými daněmi“ a prioritní země rozvojové spolupráce a proexportní strategie by měly být identické. Do nové proexportní stra-

tegie by podle něj také měla být explicitně zařazena „složka rozvojové pomoci, která navazuje na obchod“.³⁷

Dělicí linie pojetí rozvojové spolupráce se tak příliš neproměnily. Oproti podnikatelskému sektoru nevládní platforma FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci připravuje kvalitní pozice a připomínkuje prakticky všechny materiály z MZV. V tom má nejen výhodu zvláštní pozice *policy officer*, ale také aktivní účast v unijní platformě nevládních platform CONCORD a vůbec příležitosti externího financování aktivit politického ovlivňování, zejména ze strany Evropské komise, které nemusí být v souladu s prioritami MZV. FoRS se pravidelně s vedením příslušného ministerského odboru setkává, vzhledem k šíři zájmů reprezentovaných v rámci zahraniční rozvojové spolupráce lze však jeho vzájemný vztah označit za méně shodující se, alespoň ve srovnání se vztahem Odboru lidských práv a transformační politiky s platformou lidskoprávních organizací DEMAS. ORS např. neposkytuje nevládní platformě srovnatelné dokumenty z Rady EU, v oblasti transformační politiky ovšem vládne tradičně větší konsenzus mezi vládním a nevládním sektorem.

K určitým názorovým pnutím však dochází také v rámci samotného FoRS: část organizací a jejich představitelů zvolených do správní rady je spíše pragmatičtější, zatímco jiní nesouhlasí s kompromisními stanovisky platformy. Některé z více než půl stovky organizací jsou aktivnější, jiné pasivnější, určitý nepoměr také spočívá v přítomnosti velkých profesionálních až byrokratizovaných organizací a spontánních sdružení, vycházejících z drobných dobrovolných aktivit vlastních členů. Z koncepčních aktivit platformy za rok 2010 lze vypíchnout přípravu *Kodexu efektivnosti členských organizací*, v souvislosti se schválením strategie FoRS na léta 2011–2013 i přípravu advokační (*policy*) strategie na stejné období.

Hlavním tématem oblasti ovlivňování veřejné politiky byla reakce na zářijový summit k rozvojovým cílům tisíciletí. FoRS v době summitu zorganizovala tzv. *mass lobby*, kterou doprovázely schůzky s desítkou nových členů Poslanecké sněmovny a tiskové konference k uvedení nové zprávy AidWatch, jež si vzala na mušku právě naplňování rozvojových cílů. Analýza jediných veřejně dostupných statistik poskytovaných vládě ukázala, že v období 2005–2009 v ZRS převažovaly projekty v gesci ministerstva průmyslu a obchodu (27 %), následované ministerstvem životního prostředí (24 %) a zemědělství (14 %). Stejně procento pak plynulo do subsaharské Afriky, kde je naplňování rozvojových cílů největší výzvou.³⁸ Výchozí data, která pocházejí z vládních usnesení, sice MZV rozporovalo, avšak podklady pro skutečně vykázané údaje metodiky OECD detailně aktivně nezveřejňuje kvůli administrativní náročnosti. Podobně jako loňské vydání této publikace i AidWatch za rok 2010 upozornila na rozpor s míněním veřejnosti, které intuitivně podporuje klíčové, zejména sociální oblasti *Rozvojových cílů tisíciletí*, jež vládní přístup k ZRS doposud upozadoval. K obdobným závěrům, tentokrát optikou podpory snižování chudoby v nejméně rozvinutých zemích světa došla i analýza neziskových organizací ze zemí Visegrádské skupiny.³⁹ O samotných aktivitách platformy, profilech a aktivitách jejích členských organizací lze nalézt informace na jejich internetových stránkách.⁴⁰

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Určitý posun ve vnímání rozvojové spolupráce na politické úrovni ukázala předvolební debata „Jaké politiky by volili nejchudší obyvatelé planety“, kterou uspořádaly FoRS a Glopolis 5. 5. 2010 a které se zúčastnili dva tehdejší předsedové parlamentních stran, jakkoli výsledky voleb s tehdejším povědomím politické sféry zamíchaly. Ukazuje se nicméně, že do politiky začíná napříč stranami vstupovat mladší generace, která má o rozvojové spolupráci vyšší povědomí. I v oblasti médií se situace diferencuje, když o problematice soustavně publikují některá média, zejména veřejnoprávní, ale také např. internetový deník *Aktuálně.cz*, byť stále převažují negativní zprávy. Veřejnost se tak dozvěděla o problematice rozvojové spolupráci s Jemenem, včetně podezření jemenského ministra, že český realizátor používal rozvojovou pomoc ke svému obohacení.⁴¹ Z hlediska frekvence a důležitosti zpráv se však nemůže rozvojová agenda rovnat s humanitární pomocí: jen za první pololetí roku 2010 vydala pouze ČTK přes 160 zpráv týkajících se zemětřesení na Haiti, nemluvě o přítomnosti v dalších médiích. Oproti tomu tiskové zprávy FoRS k summitu OSN a vydání zprávy AidWatch, případně návštěvě evropského komisaře A. Piebalgse, který vládu vybidl k plnění závazků, byly přejaty jen médii jen výjimečně.⁴² Sám také za hlavní účel své cesty označil zvýšení pozornosti vlády k rozvojové agendě a k posílení její odpovědnosti (*ownership*) za unijní politiku v souvislosti s zapojením do financování Evropského rozvojového fondu.

V celkovém vnímání rozvojové spolupráce stále převažuje charitativní chápání rozvojové spolupráce jako pomoci. V roce 2010 se do ní zapojilo i hlavní město Praha, nicméně nešlo o relevantní předávání zkušeností s řízením velkého města či jinou adekvátní formou spolupráce, ale o prosté financování klasického rozvojového projektu stavby školy prostřednictvím organizace Člověk v tísni, který lze vzhledem k několikaletým, jež předcházely rozhodnutí magistrátu hlavního města, hodnotit spíše jako pokus o předvolební propagaci.⁴³ Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce také stále mají rozdílnou schopnost mobilizovat soukromé dárcovství: jen na následky zemětřesení na Haiti vybrala za prvních půl roku po katastrofě česká Charita 61 mil. Kč.⁴⁴ Ukazuje se však, že s využitím vhodných marketingových metod a znalosti spotřebního chování lze získat milionové prostředky i na rozvojovou spolupráci, jak ukázal úspěšný „internetový obchod“ Člověka v tísni *Skutečná pomoc*.⁴⁵

Podle výzkumu Eurobarometer za poslední rok podíl Čechů, kteří považují rozvojovou pomoc za „velmi důležitou“, stoupl o 4 procenta, méně než průměr EU, avšak z hlediska podpory se Česká republika nachází na chvostu Unie. Česko je také po Litvě druhou nejneuroskeptičtější zemí a jen o málo víc než polovina obyvatelstva si myslí, že spolupráce členských států přináší přidanou hodnotu – evropský průměr je tři čtvrtiny.⁴⁶ Češi také nejméně z celé EU zařazují dobrou vládu mezi nejdůležitější problémy rozvojových zemí, což kontrastuje s deklarovaným důrazem MZV na tuto dimenzi rozvoje. Paradoxně jsou také nadprůměrní v názoru, že EU měla plnit své závazky objemu pomoci, i když podpora jít za stávající závazky od minulého roku poklesla, ale na druhou stranu patří mezi podprůměrné v názoru, že nejlépe rozvojo-

vým zemím pomůže Evropská unie a zdůrazňují spíše OSN (o České republice samé si to myslí 1 procento obyvatelstva). Česká veřejnost tedy sdílí euroskepticismus své vlády, avšak neshodne se s ní v míře podpory rozvojové spolupráce jako takové a její multilaterální dimenze.

ZÁVĚR

Odpověď na otázku efektivity zahraniční rozvojové spolupráce částečně poskytuje jeden z nejvýznamnějších kroků roku 2010, dokončení prvních dvou evaluací českých rozvojových projektů po několika letech a jejich ne zcela samozřejmou a chvályhodnou publikaci ze strany MZV.⁴⁷ Ačkoli se jedná o projekty, které proběhly ještě v gesci ministerstva zemědělství, jejich výsledky mohou na druhou stranu sloužit jako ukazatel nedostatečné „psychické“ zralosti české rozvojové spolupráce. Zhodnocení obou projektů, které celkem stály 25 mil. Kč ze státního rozpočtu a které usilovaly o snížení chudoby na mongolském venkově prostřednictvím rozvoje zahradnictví, ukázalo, že pilotní projekty sice proběhly víceméně podle plánu, nicméně zůstávají ojedinělými experimenty, jež snížily chudobu a pomohly nejvýše pár desítkám místních mužů a žen (druhý projekt pak dokonce pomohl spíše těm bohatším). Podle evaluace nejsou tyto „izolované“ projekty bez aktivního zapojení státní správy a dalších donorů „dlouhodobě udržitelné a multiplikace výsledků na provinční nebo dokonce národní úrovni je nepravděpodobná“.⁴⁸ Čeští realizátoři si obecně stěžují na nedostatečné kapacity místních partnerů, nedůvěřují jim a česká rozvojová spolupráce stále spočívá především v realizaci jednotlivých dodávek zboží či služeb, navíc bez vazby na činnost dalších dárcovských zemí nebo mezinárodních organizací. Místo toho, aby působila jako katalyzátor zevnitř vycházejícího, a tedy i udržitelného rozvoje kapacit státu a místních komunit, zahraniční rozvojová spolupráce se často omezuje na povrchní implementaci řešení, jejichž využití po odchodu realizátora bez náhrady zmizí.

Jistě lze z tohoto postoje obvinít nedostatek českých znalostí, zkušeností a fyzické přítomnosti v cílových regionech. Tato nevyzrálost však také čerpá z postkomunistické nedůvěry ve stát a místní samosprávu jako hybatele rozvoje společnosti. Přenáší se navíc i na unijní úroveň, kde MZV po odeznění předsednictví působí někdy tak trochu jako „troublemaker“, který nejhlasitěji protestoval proti nástroji všeobecné rozpočtové podpory nebo proti transparentnějšímu statistickému výkaznictví v rámci úsilí Evropské unie o vyšší efektivnost rozvojové spolupráce – ačkoli s rozpočtovou podporou nemá pražádné zkušenosti a české statistické výkaznictví se již vícekrát ukázalo jako nespolehlivé. V tomto postoji má podporu i dalších rezortů a jednotlivých osobností neziskového sektoru. Obdobně ministerstva zahraničních věcí a financí nesohlasí s inovativními způsoby financování rozvoje, zejména daně z finančních či měnových transakcí, i když Česká republika nedokáže naplňovat své závazky z běžných příjmů veřejných rozpočtů.

Celkově lze tedy říci, že Česká republika dosáhla v posledních několika letech velkých pokroků v určitých oblastech rozvojové spolupráce a obecně se označuje za vůdčí sílu „nových“ členských států. Zároveň ale prochází obdobím jistého zlehčování

závazků, které vycházejí ze zkušených dárcovských zemí a mezinárodních organizací. Její pozice jsou spíše formovány vlastními, obtížně převoditelnými komunistickými a postkomunistickými zkušenostmi než přímou znalostí rozvojového světa. Na druhou stranou se jí podařilo najít své jasné místo a odlišit se od ostatních donorů, jakkoli sama své principy jen obtížně uskutečňuje. Širší definice rozvojové spolupráce obohacená o podporu lidských práv a demokracie totiž představuje do budoucna šanci pro politizaci rozvojové spolupráce. Na domácí půdě mezitím tradiční politický nezájem o globální a rozvojovou agendu oslabil potenciálně negativní vliv změny vlády a jejich úspor na financování rozvojové spolupráce. Ačkoli dochází ke kontroverzní emancipaci a hledání své identity na evropské a mezinárodní úrovni, škrty se rozvojové spolupráci jako z bezprostředního domácího hlediska zbytečné agendy celkem vyhnuly. Díky uzákonění a povýšení rozvojové agendy ji začínají další aktéři uvnitř i mimo MZV a českých zastupitelských úřadů vnímat jako významnou, což je i předpokladem k její větší emancipaci v rámci české zahraniční politiky.

Poznámky

- ¹ Za poskytnutí rozhovoru bych chtěl poděkovat Zuzaně Hlavičkové, ředitelce, a Haně Volné, referentce Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (ORS) MZV, 17. 12. 2010, a Martinovi Náprstkovi, zástupci ředitele České rozvojové agentury, 21. 12. 2010. Za cenné připomínky k předchozí verzi textu děkuji Zuzaně Hlavičkové, Haně Volné a Martinu Náprstkovi, dále pak také Nikol Adamcové, referentce ORS MZV, Michalu Procházkovi, referentu České rozvojové agentury, a také Zuzaně Sládkové, *policy officer* FoRS – Českého fóra pro rozvojovou spolupráci. Konečnou odpovědnost za text ovšem však nesu pouze já. Text nevyjadřuje oficiální stanoviska žádná z výše uvedených institucí.
- ² Usnesení vlády č. 153 z 15. 3. 1995 k *Zásadám pro poskytování zahraniční pomoci*.
- ³ Horký, Ondřej: Rozvojový rozměr české zahraniční politiky v roce 2009: Úspěšné předsednictví EU a dělicí linie postojů. In: Michal Kořan (eds.): *Česká zahraniční politika v roce 2009. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010, s. 329–344.
- ⁴ Stenoprotokol z 67. schůze PS PČR 2006–2010, 29. 1. 2010.
- ⁵ Zápis z 19. schůze Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost, 15. 4. 2010.
- ⁶ Těsnopísecká zpráva z 18. schůze Senátu Parlamentu České republiky (1. den schůze – 21. 4. 2010).
- ⁷ Zákon č. 151/2010 Sb., 21. 4. 2010, o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů.
- ⁸ Usnesení vlády České republiky z 24. 5. 2010 č. 366 ke *Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017*.
- ⁹ Evropská komise: *Kodex pravidel EU, pokud jde o dělbu práce v oblasti rozvojové politiky*, KOM(2007) 72 v konečném znění, 28. 2. 2007.
- ¹⁰ *Koaliční smlouva o vytvoření koalice rozpočtové odpovědnosti, vlády práva a boje proti korupci*, 12. 7. 2010; *Programové prohlášení Vlády České republiky*, 4. 8. 2010. On-line: (www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlasi_vlady.pdf).
- ¹¹ Usnesení vlády České republiky z 31. 8. 2009 č. 1134 k zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2010 a ke střednědobému výhledu jejího financování do roku 2012.
- ¹² *Česká republika pomáhá: Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2009*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2010.
- ¹³ Zápis z 13. zasedání Rady pro ZRS, 13. 5. 2010.

- ¹⁴ Zápis z 6. schůze zahraničního výboru, 24. 11. 2010.
- ¹⁵ Zápis z 13. zasedání Rady pro ZRS, 13. 5. 2010.
- ¹⁶ K postoji české rozvojové spolupráce k evropské rozvojové politice viz Horký, Ondřej: *The Europeanization of development policy: Accommodation and resistance of the Czech Republic. DIE Discussion Paper*, 18/2010. On-line: ([www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/\(ynDK_contentByKey\)/ANES-8BCEK3/\\$FILE/DP%2018.2010.pdf](http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/(ynDK_contentByKey)/ANES-8BCEK3/$FILE/DP%2018.2010.pdf)).
- ¹⁷ MZV: *Stanovisko ČR k Zelené knize Evropské komise „Budoucnost rozpočtové podpory EU poskytované třetím zemím“*, 27. 12. 2010.
- ¹⁸ Czech Republic: Statement by H.E. Mr. Tomáš Dub, Deputy Minister of Foreign Affairs at the High-level Plenary Meeting of the General Assembly on the Millennium Development Goals, New York, 20. 9. 2010. On-line: (www.un.org/en/mdg/summit2010/debate/CZ_en.pdf).
- ¹⁹ ZÚ Washington: *Projevy prezidenta republiky na Johns Hopkins University a na Cornell University*, 22. 9. 2010. On-line: (www.mzv.cz/washington/cz/politicke_vztahy/novinky/projev_prezidenta_republiky_na_johns.html); *Ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg na pracovní návštěvě ve Spojených státech*, 7. 10. 2010. On-line: (www.mzv.cz/washington/cz/politicke_vztahy/novinky/ministr_zahranicnich_veci_karel.html).
- ²⁰ *Česká republika pomáhá: Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2010*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, v přípravě.
- ²¹ Internetové stránky České rozvojové agentury. On-line: (www.czda.cz).
- ²² *Koncepce transformační politiky*, 15. 7. 2010. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/koncepce_transformacni_spoluprace.html).
- ²³ Global Humanitarian Assistance: *GHA Report 2010*. Wells: Development Initiatives, 2010.
- ²⁴ HZSČR: *Český vyhledávací a záchranný tým získal náročný certifikát OSN*, 14. 10. 2010. On-line: (www.hzscr.cz/clanek/cesky-vyhledavaci-a-zachranny-tym-ziskal-narocny-certifikat-osn.aspx).
- ²⁵ MZV: *Operační strategie humanitární pomoci ČR na rok 2010*, 4. 12. 2009. On-line: (www.mzv.cz/public/1a/6f/e3/485235_373836_StrategieHP2010.doc); MZV: *Střednědobé vyhodnocení čerpání humanitárního rozpočtu 2010*. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/humanitarni_pomoc/prirucka_WFP_pro_nevladni_organizace/strednedobe_vyhodnoceni_cerpání.html).
- ²⁶ Zápis z 11. (mimořádného – Haiti) zasedání Rady pro ZRS, 22. 1. 2010.
- ²⁷ MZV: *Čerpání rozpočtu na humanitární pomoc v roce 2010*.
- ²⁸ Glopolis: *Kdo hledí za plot české zahrádky. Analýza globální agendy v osmi stranických programech pro volby 2010*. On-line: (glopolis.org/soubory/analiza-final.pdf).
- ²⁹ Záznam z 15. zasedání Rady pro ZRS, 16. 11. 2010.
- ³⁰ MZV: *Rámcová pozice/Stanovisko pro Parlament ČR k Zelené knize Evropské komise „Budoucnost rozpočtové podpory EU poskytované třetím zemím“*, 8. 12. 2010; MZV: *Rámcová pozice/Stanovisko pro Parlament ČR k Zelené knize Evropské komise „Rozvojová politika EU pro udržitelný rozvoj a růst podporující začlenění. Zvýšení dopadu rozvojové politiky EU“*, 8. 12. 2010.
- ³¹ Tamtéž.
- ³² ČRA: *Obnova systému nakládání s odpadními vodami ve městě Nisporeni*. On-line: (www.czda.cz/cra/projekty/moldavsko/obnova-systemu-nakladani-s-odpadnimi-vodami-ve-meste-nisporeni.htm).
- ³³ Rehabilitace nefunkčních vodních zdrojů pro zásobování města Ulánbátar pitnou vodou, Mongolsko. *Informační systém o veřejných zakázkách*, 4. 6. 2010. On-line: (www.isvzus.cz/uisvz/uisvz01005Prepare.do?znackaForm=6004574402001).
- ³⁴ *Česko chce vodu pro Mongolsko, porušilo přitom zákon*. Aktuálně.cz, 17. 12. 2010. On-line: (aktualne.centrum.cz/ekonomika/penize/clanek.phtml?id=685946).
- ³⁵ Zápis z 5. schůze zahraničního výboru konané 13. 10. 2010.
- ³⁶ Zápis z 6. schůze zahraničního výboru konané 24. 11. 2010.
- ³⁷ *Aid or Trade? Nebo: Aid for Trade?* Hospodářské noviny, 23. 4. 2010.

- ³⁸ *Jak Česká republika snižuje globální chudobu: Stínová zpráva o zahraniční rozvojové spolupráci – retrospektiva pěti let.* Praha, FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci, 2010. On-line: ([fors.cz/assets/files/Dokumenty/aidwatch_2010.pdf](https://www.fors.cz/assets/files/Dokumenty/aidwatch_2010.pdf)).
- ³⁹ Míhálík, Jan et al.: *Least but not Last? Least Developed Countries in Official Development Assistance of Visegrad Four Countries.* On-line: (www.rozvojovka.cz/download/pdf/pdfs_292.pdf).
- ⁴⁰ Internetové stránky FoRS – Českého fóra pro rozvojovou spolupráci. On-line: (<https://www.fors.cz>).
- ⁴¹ *Jemenu hrozí, že přijde o českou pomoc.* Aktuálně.cz, 15. 1. 2010. On-line: (aktualne.centrum.cz/zahranici/blizky-vychod/clanek.phtml?id=658017).
- ⁴² Tisková zpráva FoRS: *Evropský komisař vyzval Českou republiku k většímu zapojení do rozvojové spolupráce EU*, 7. 10. 2010; *Záznam tiskové konference náměstka Tomáše Duba a evropského komisaře Andrise Piebalgse*, 7. 10. 2010. On-line: (www.mzv.cz/file/542439/_01__Stopa_1.mp3).
- ⁴³ *Praha věnuje 1,85 milionu korun na stavbu školy v Etiopii.* ČTK, 25. 5. 2010.
- ⁴⁴ Global Humanitarian Assistance: *GHA Report 2010.* Wells: Development Initiatives, 2010; Econnect: *Charita ČR si dnes připomíná Světový humanitární den*, 19. 8. 2010. On-line: (ecn.cz/txt_zpr_full.stm?x=2243091); vlastní výpočty.
- ⁴⁵ On-line: (www.skutecnapomoc.cz/).
- ⁴⁶ European Commission: *Europeans, development aid and the Millennium Development Goals, Special Eurobarometer 352*, September 2010.
- ⁴⁷ *Zpráva z evaluace projektů zahraniční rozvojové spolupráce České republiky s Mongolskem*, 15. 11. 2010. On-line: (www.mzv.cz/public/6a/da/aa/573100_475313__1MNG_eval_report_final.pdf).
- ⁴⁸ Tamtéž, s. 8.

Kapitola 20

Kulturní rozměr české zahraniční politiky

Jana Peterková

KULTURNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA

Pro kulturní rozměr české zahraniční politiky představoval rok 2010 období, zčásti charakterizované určitým útlumem, zejména ve srovnání s intenzivní činností a množstvím kulturních projektů realizovaných v období českého předsednictví v Radě Evropské unie. Zároveň však probíhala další z mimořádných akcí, a to česká účast na Světové výstavě EXPO 2010 v Šanghaji. Tuto událost je také možné označit jako jeden z vrcholů činnosti v oblasti kultury v uplynulém roce. Paralelně ovšem probíhala celá řada dalších projektů a akcí, zaměřených na posílení obrazu České republiky v zahraničí a rozvoj jejích kulturních kontaktů.

Ve sféře politických diskusí neopustila kultura ani v roce 2010 pozici spíše minoritního tématu, které nevyvolává žádné výraznější střety či diskuse na politické scéně a které pro žádnou ze zúčastněných stran nepředstavuje zásadní otázku. Ve srovnání s předchozími lety nedošlo k žádnému zásadnímu posunu a míra pozornosti věnovaná tomuto tématu zůstala v zásadě stejná. Diskuse, které jsou případně vedeny, se týkají především vlastního výkonu kulturní dimenze české zahraniční politiky a odehrávají se v rovině státní správy a zúčastněných aktérů. Také většina dříve přijatých dokumentů¹ zůstala v platnosti. Míru jejich naplňování však nelze zcela přesně určit. V souvislosti s *Koncepcí jednotné prezentace České republiky*² lze hovořit spíše o tichém zapomnění než o jakékoli míře naplňování. Je např. takřka nemožné nalézt jakékoli informace o činnosti Komise pro jednotnou prezentaci, jež byla zřízena právě zmíněnou Koncepcí. V reálném čase byla naopak naplněna *Koncepcí účasti České republiky na Světové výstavě EXPO 2010 Šanghaj*.³ Účast České republiky je možno hodnotit jako velmi úspěšnou (viz *Agenda*).

Ke konci roku 2010 byla také zmiňována potřeba formulace nové koncepce české zahraniční politiky. Je ovšem otázkou, do jaké míry bude tato nová koncepce reflektovat právě její kulturní dimenzi. Významný dokument představuje rovněž usnesení⁴ vlády České republiky z dubna 2010 o pokračování *Programu podpory českého kul-*

turního dědictví v zahraničí na léta 2011–2015, zaměřeného na podporu krajanských komunit v zahraničí (viz *Agenda*). Kultura, ve smyslu zahraniční prezentace státu, se dostala rovněž jako téma do politických prohlášení, kdy v dubnu 2010 hovořil Alexandr Vondra o zahraničněpolitických prioritách na straně ODS, kde mj. zmínil nutnost zlepšení způsobu prezentace České republiky v zahraničí, zejména s ohledem na koordinaci činnosti zúčastněných aktérů.⁵

Následné volby výrazně ovlivnily, rovněž v souvislosti s kulturní dimenzí české zahraniční politiky, dění na politické scéně. Ve složení Poslanecké sněmovny i Senátu došlo k řadě změn. Z činnosti Poslanecké sněmovny lze jako poslední veřejně přístupný dokument uvést zápis ze 14. schůze Podvýboru zahraničního výboru pro prezentaci České republiky v zahraničí a vnější ekonomické vztahy PS PČR ze 4. 4. 2010, která byla věnována problematice veletrhů a výstav a jejich podpoře v roce 2010. Do voleb byla tato schůze posledním oficiálním setkáním daného podvýboru. V souvislosti s povolebním vývojem i řadou jednání došlo v srpnu 2010 k ustavení Podvýboru⁶ pro styky s krajany, prezentaci České republiky v zahraničí a vnější ekonomické vztahy. Následně byl 24. 11. 2010 zvolen předseda a členové tohoto podvýboru. Sám zahraniční výbor ve své činnosti akcentoval, z témat blízkých tomuto podvýboru, zejména téma ekonomické diplomacie.

Stálá komise Senátu pro krajany žijící v zahraničí pokračovala i v roce 2010 ve své činnosti v tématech, kterým se věnovala i v letech předchozích. Lze zmínit např. veřejné slyšení komise na téma Česká škola bez hranic⁷ nebo uspořádání přehlídky krajanských souborů.⁸ Rovněž Komise doznala po podzimních senátních volbách určitých personálních změn a 8. 12. 2010 se konala její 1. schůze v novém volebním období. Náplní setkání byl kromě volby funkcionářů Komise také plán činnosti na rok 2011. Jako zajímavý příklad zapojení představitelů zákonodárského sboru do spolupráce v oblasti kultury lze zmínit společný koncert českých a britských zákonodárců 18. 12. 2010 v katedrále Sv. Víta na Pražském hradě.

KULTURNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA, UDÁLOSTI

Dohody o kulturní spolupráci

Tento aspekt kulturní dimenze české zahraniční politiky je již tradičně oblastí bez zásadních výkyvů či významných mezníků. Rovněž v roce 2010 nově vstoupily v platnost také smlouvy, zaměřené svým obsahem prioritně na oblast kultury či školství. Jako příklad lze uvést sjednání *Prováděcího programu spolupráce v oblasti školství, mládeže, sportu a kultury mezi vládou České republiky a vládou Korejské republiky na léta 2009–2011* (č. 16/2010 S.m.s.), sjednání *Programu spolupráce v oblasti kultury, školství, vědy a sportu mezi vládou České republiky a vládou Peruánské republiky na léta 2010–2012* (č. 17/2010 S.m.s.) nebo *Ujednání mezi Ministerstvem školství, kultury a vědy Mongolska o spolupráci v oblasti školství, vědy a mládeže na léta 2010–2013* (č. 52/2010 S.m.s.).

Legislativa

V červenci 2010 se Česká republika také, jako jedna z posledních členských zemí EU, připojila k *Úmluvě o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturních projevů* z roku 2005. Cesta tohoto dokumentu ke vstupu v platnost byla poněkud delší, když vládou byla tato úmluva přijata již v roce 2007.⁹ Při prvním předložení Parlamentu ČR v roce 2007 Senát navzdory doporučení zodpovědných výborů nepřijal usnesení, a tudíž nebyl dán souhlas k ratifikaci. Uváděným důvodem¹⁰ byly zejména výhrady některých senátorů k víceznačnosti a nejasnosti některých pojmů. Jak uvedla i vláda, v předkládací zprávě pro Parlament ČR¹¹ při opětovném předložení smlouvy byl výsledný stav označen jako precedenční a po vyjádření názoru ze strany MZV ČR byla Úmluva znovu předložena k projednání v obou komorách PČR počátkem roku 2010. Pro přijetí této Úmluvy hovoří české zahraniční zájmy, kdy otázku ratifikace je nutné vidět mj. ve spojitosti s působením České republiky v rámci UNESCO i členstvím v EU, která se jako celek k Úmluvě již připojila. Navíc ČR neměla v době projednávání na vnitrourovně k této Úmluvě žádné výhrady. Při druhém projednávání již obě komory Parlamentu ČR vyslovily s Úmluvou souhlas a ve Sbírce mezinárodních smluv bylo posléze přistoupení České republiky k této Úmluvě vyhlášeno 9. 11. 2010.¹²

Činnost v rámci UNESCO

Rok 2010 je v činnosti UNESCO označen jako Mezinárodní rok sblížení kultur. UNESCO zařadilo při této příležitosti do svého plánu také 10 akcí z České republiky.¹³ V institucionální rovině se v roce 2010 konala dvě zasedání Výkonné rady UNESCO, a to 184. (30. 3.–15. 4.) a 185. zasedání (5.–22. 10.). Zmíněna byla témata jako dopad finanční krize na rozvojové země, ochrana města Jeruzaléma či otázka vývoje a rekonstrukce pásma Gazy, stejně jako pravidelné zprávy generálního tajemníka.¹⁴ Rovněž je třeba připomenout již zmiňované přistoupení k *Úmluvě o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturních projevů*. Probíhaly také přípravy projektů na rok 2011, který UNESCO vyhlásilo Rokem chemie. Pro Českou republiku se nabízí v této souvislosti skvělá příležitost s odkazem na významného českého vědce Ottu Wichterleho a jeho dílo. Česká republika je pro rok 2010 také zastoupena v pěti volených orgánech UNESCO. S ohledem na tradici české egyptologie je možné uvést jako příklad Výkonný výbor pro založení Núbijského muzea v Asuánu a Národního muzea egyptské civilizace v Káhiře,¹⁵ jehož členem byl zvolen prof. Miroslav Verner.

Státní kulturní politika¹⁶ – zahraniční rozměr

Již v roce 2009 byl vládou¹⁷ vzat na vědomí *Plán implementace státní kulturní politiky na léta 2009–2014*. Pro rok 2010 vyplývají z tohoto plánu především úkoly týkající se promítnutí potřeb zahraniční kulturní politiky do návrhu státního rozpočtu na rok 2011. Patří sem také příprava a realizace Českého kulturního festivalu na Světové výstavě EXPO 2010. V souvislosti s uzavíranými dohodami o kulturní spolupráci je možné zmínit také požadavek tohoto plánu na zohlednění priorit zahraniční kulturní politiky při přípravě a projednávání nově sjednávaných smluvních dokumentů.

Prezentace kultury

Na úrovni všeobecné prezentace České republiky pokračoval projekt *Česká Nej*, přibližující nejzajímavější české přírodní krásy či kulturní památky, třetím dílem výstav. Dalším z realizovaných projektů, který se stal součástí prezentačních aktivit českých zastupitelských úřadů, byla výstava *Ano, Masaryk* věnovaná 160. výročí narození Tomáše Garriguea Masaryka. V průběhu roku probíhala jednání o novém vizuálním stylu Ministerstva zahraničních věcí ČR a také o nové podobě webových stránek (www.czech.cz). Rovněž byla představena nová podoba prezentačních předmětů pro potřeby zastupitelských úřadů i dalších představitelů státu.

Velmi výrazná je, s ohledem na multilaterální spolupráci, také spolupráce na mezinárodní rovině. Příkladem může být aktivita MZV (OKKP) v rámci Středoevropské kulturní platformy¹⁸ a společná expozice tohoto uskupení na 13. mezinárodním festivalu fotografií a vizuálního umění „PHoto España“. Tato expozice byla věnována tématu modernizace v architektuře, kde České republice připadlo období 70. a 80. let (fotografie Pavla Fryče). Souběžně pokračovala i činnost v oblasti přípravy a realizace putovních výstav,¹⁹ určených především pro potřeby zastupitelských úřadů v zahraničí. Významným projektem multilaterální mezinárodní spolupráce je také účast České republiky ve strukturách Visegrádské čtyřky. Na rok 2011 je plánován projekt „Folklor – tradice i současnost“.²⁰

V rámci předsednictví v Radě Evropské unie se vždy na území předsedajícího státu koná společná kulturní akce. Tak jako se v průběhu českého předsednictví konala podobná akce ve Slavonicích, v rámci belgického předsednictví byl v listopadu 2010 (18.–19. 11. 2010) realizován projekt *Romská kultura ve středoevropském kulturním prostoru* (*Celebrations of Sounds and Colours – Roma Culture in Central Europe*) v belgickém Gentu. Za českou stranu zde vystoupila známá skupina Gipsy.cz. V Gentu se uskutečnil také Týden romského filmu, kde byl promítán český film *Indián a sestřička*.

Pokračovala také celá řada projektů, připravených původně pro české předsednictví v Radě EU, např. výstava *Jeden den v životě České republiky*, jež byla dána k dispozici Úřadu vlády ČR. Tento konkrétní projekt by měl být i archivován s cílem opakovat jej po 30 letech. Dále třeba výstava *New Face of Prague*, prezentující současnou pražskou architekturu po roce 1990. V březnu 2010 byla výstava uvedena ve Vídni. Probíhala také rekonstrukce webových stránek Českých center²¹ (ČC), jejímž hlavním cílem byla modernizace podoby stránek i příjemné uživatelské prostředí.

Ke stálým projektům realizovaným Českými centry patří bezesporu velmi úspěšná *Noc literatury*.²² V květnu (12. 5.) roku 2010 proběhl již čtvrtý ročník tohoto mimořádného projektu s podtitulem *Evropou mezi řádky. České osobnosti čtou evropskou literaturu na atraktivních místech Prahy*. Dějištěm tohoto ročníku se stala pražská Malá Strana. Projekt je významný jak svou multilaterální dimenzí, zapojením řady členů pražského sdružení kulturních institutů EUNIC, ale také přispěním mnoha významných českých osobností a v neposlední řadě širokou odezvou veřejnosti. Pro rok 2011 bylo již v září 2010 přihlášeno 15 zemí.

Významnou dimenzi představují v agendě Českých center multilaterální projekty s mezinárodním přesahem. Za všechny již v minulosti realizované lze připomenout

projekt *Alter Ego*²³ nebo *Generation 89*.²⁴ V roce 2010 probíhaly přípravné práce na novém projektu, na němž se Česká centra spolupodílejí. Jde o projekt pod názvem *Fashion Road*,²⁵ zaměřený na vztah módy, designu a národní identity. Žádoucí vazbu na priority zahraniční politiky představuje jeho napojení na tzv. Východní partnerství, iniciativu podporovanou i českou vládou a především MZV. Tento projekt je mimořádný také po institucionální stránce, kdy představuje multilaterální projekt na úrovni celoevropské úrovni, kde zejména Česká centra představují jednoho z klíčových partnerů.

V tematické rovině dochází rovněž k propojování čistě kulturních témat s dalšími oblastmi. Již poměrně známá i využívaná je možnost propojení kulturních a např. ekonomických zájmů (viz EXPO 2010²⁶). Prostřednictvím kulturních projektů lze aktivním a také atraktivním způsobem prezentovat zemi, zvýšit intenzitu vzájemných kontaktů a tu následně využít i pro rozvoj, ať už obchodních kontaktů či turistického ruchu. Kultura působí jako iniciační a doprovodný prvek, který usnadňuje jakoukoli další činnost, tedy i rozvoj hospodářských vazeb. Proti minulým létům se jedná o určitý posun ve vědomí významu propojování těchto oblastí a ve snaze využít toto spojení pro prezentaci státu v zahraničí. Jiným z možných směrů pro ČC²⁷ je např. oblast vědy, výzkumu a technologií. Již výše zmiňovaný projekt, spojený se jménem Otty Wichterleho, lze využít i v dlouhodobém horizontu jako příklad českého příspěvku světové vědě. I v rámci organizační struktury MZV samého jde o možnost společných projektů např. OKKP s obchodně-ekonomickými úseky jednotlivých zastupitelských úřadů i přímo s odbory zabývajícími se podporou vnějších ekonomických vztahů. Nabízí se i možnost mezirezortní spolupráce např. s Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR či s Akademií věd ČR. Z hlediska dlouhodobého efektu se však nesmí jednat pouze o nahodilé projekty spolupráce. Cílem musí být dlouhodobě fungující koordinace zúčastněných aktérů v rovině tematické, organizační i finanční.

EXPO 2010

Světová výstava EXPO 2010 v Šanghaji představovala pro kulturní dimenzi české zahraniční politiky podobnou výzvu jako české předsednictví v Radě EU v roce 2009. Cílem české účasti, jak je ostatně zmíněno také v *Koncepci české účasti na Světové výstavě EXPO 2010 Šanghaj*,²⁸ byla především ekonomická a kulturní propagace ČR.²⁹ Doprovodné programy se soustředily do zvláštního výstavního prostoru tzv. Multimedia Hall, ve kterém probíhal každý měsíc některý z připravených projektů.³⁰ Brány výstavního areálu se uzavřely 31. 10. 2010. Česká republika dosáhla na této výstavě mnoha úspěchů, např. s ohledem na počet návštěvníků, který přesáhl již na začátku října 8 milionů, čímž byl překonán rekord Světové výstavy EXPO v Bruselu 1958.³¹ Český pavilon získal po dlouhých letech také cenu *Mezinárodního úřadu pro EXPO* (BIE), stříbrnou medaili za kreativitu. Navíc toto nebylo jediné ocenění českého pavilonu, pozornost si jistě zaslouží i cena za doprovodné programy, kterou české účasti udělili sami organizátoři.³²

Z pohledu domácí dimenze veřejné i kulturní diplomacie si zmínku jistě zaslouží výstava v Českém centru Praha věnovaná průběhu a výsledkům české účasti na Světové výstavě EXPO 2010. Sama expozice, jež pro českou veřejnost představuje mož-

nost jak se seznámit s českou účastí na výstavě, navíc nebyla omezena na výhradně jednostrannou prezentaci české účasti, ale byla doplněna o celou řadu doprovodných programů,³³ např. o kreativní workshop pro žáky a studenty základních i středních škol.³⁴ K budoucím projektům by v této souvislosti mohla patřit i obdoba již v minulosti (v souvislosti s předcházejícími výstavami EXPO) realizovaných projektů *Ozvěny EXPO*. A již nyní je nutné začít uvažovat o podobě české účasti na příští výstavě EXPO, která se uskuteční v roce 2015 v italském Miláně.

Krajanské vztahy a výuka českého jazyka

V dubnu 2010 se na půdě Senátu konal zajímavý seminář *Česko-slovenské vztahy a krajané*, spoluorganizovaný zmocněncem ministra zahraničních věcí pro krajanské záležitosti.³⁵ Dotčena byla celá řada aktivit krajanských sdružení zejména v oblasti kultury, jakkoli zazněly i kritické připomínky, týkající se např. slovenského zákona o státním jazyku či vnímání slovenských Čechů jak v České republice, tak i na Slovensku.

K dalším aktivitám roku 2010 lze zařadit i již v loňském roce zmiňovaný projekt *Česká škola bez hranic*³⁶ a jednání jeho představitelů s ministerstvem školství o jeho uznání. Rezort školství považuje, na rozdíl od ministerstva zahraničních věcí i senátní komise pro krajany, tento projekt zatím spíše za doplňkovou aktivitu než za plnohodnotnou výuku. Institucionální uznání, jež by si patrně vyžádalo i změnu školského zákona, by mohlo např. napomoci jak zkvalitnění výuky, tak také v řadě administrativních záležitostí. Řešení celé záležitosti je nicméně stále na počátku.

KULTURNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Ani v okruhu aktérů nebyly v roce 2010, oproti předchozím letům, zaznamenány žádné výraznější změny. Vůdčí role zejména ve vztahu k působení v zahraničí zůstala Českým centrům, jako příspěvkové organizaci MZV a rovněž Odboru pro kulturu, komunikaci a prezentaci Ministerstva zahraničních věcí ČR (OKKP MZV). V rámci organizační struktury MZV byla také zrušena poměrně nedávno vytvořená pozice koordinátora pro veřejnou diplomacii. Interní zdroje pak hovoří o možných dalších organizačních změnách ve struktuře MZV, ve vztahu k prezentaci státu, které by neměly zůstat na úrovni kosmetických úprav. Jsou však spíše otázkou vývoje dalšího roku.

Zejména státní správa se musela potýkat s dramatickým omezením finančních prostředků, což ovlivnilo jak rozsah sítě zahraničních zastoupení (jak MZV,³⁷ tak i ČC), tak i počet realizovaných projektů. Dle dostupných informací³⁸ nebyly ani tak dotčeny programové priority jako spíše intenzita činnosti. I v případě úsporných opatření je však nutné akcentovat v rozhodování vazbu na priority zahraniční politiky a úroveň dosavadních vztahů s hostitelskými státy. Dosud se také nepodařilo nastavit dlouhodobě fungující systém koordinace, vzájemné informovanosti a sdružování finančních prostředků mezi zúčastněnými subjekty na úrovni koordinované prezentace státu v zahraničí, tedy i s ohledem na ekonomickou (CzechTrade, CzechInvest) či turistickou (CzechTourism) oblast.

Z předchozích let přetrvává i spolupráce s dosavadními partnery. Jako velmi přínosná byla v roce 2010 hodnocena např. spolupráce ČC s Fakultou multimediálních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Obecně je spolupráce s akademickou sférou pokládána za jeden z prostředků jak i do budoucna dále obohatit činnost ČC³⁹ zejména o nové nápady ze strany studentů. Na další léta proto ČC uvažují o možnosti zapojit do programů spolupráce také další české vysoké školy. Existuje předpoklad vyšší intenzity spolupráce do dalších let např. s Ministerstvem kultury ČR. Z pohledu spolupráce různých aktérů je nesporně důležitý také mezinárodní aspekt a spolupráce českých subjektů na mezinárodních projektech. Jednou z nejuspěšnějších je v celoevropském měřítku česká účast v *Evropské síti národních kulturních institutů*⁴⁰ (EUNIC). Je víc než potěšitelné, že česká účast, reprezentovaná Českými centry, je velmi aktivní a ostatními účastníky také vysoce ceněná. V září 2010⁴¹ se v Praze uskutečnila prezentace aktivit EUNIC, kterou hostilo MZV ČR. Setkání bylo mj. zaměřeno na zhodnocení dosavadní činnosti pražského *clusteru* a také na představení⁴² budoucích projektů.

Mezi nestátními aktéry je nutno zmínit v první řadě společnost ProCulture o.p.s., jež si udržuje své výrazné postavení na české scéně zejména s ohledem na koncepční a systémové otázky v oblasti kultury. A také další aktéry, spolupracující se státní správou na jejích projektech (např. Česká centra) – TAP TAP Orchestra, sdružení Post Bellum či další instituce nebo organizace. Zároveň je sem možné zahrnout i celou plejádu výkonných umělců, kteří prostřednictvím spolupráce se státními institucemi reprezentují kulturu České republiky v zahraničí.

KULTURNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Již tradičně patřil největší prostor v médiích aktuální události sezóny, v tomto případě Světové výstavě EXPO a průběhu české účasti. V závěru roku také jejímu zhodnocení. Mezi institucemi patří opět v souladu s praxí předchozích let největší prostor Českým centrům a jejich činnosti. Velká pozornost byla v druhé polovině roku věnována rozhodování mezinárodní komise o udělení titulu Evropské hlavní město kultury 2015. Finálový „zápas“ mezi Ostravou a Plzní byl událostí v médiích i mezi veřejností hojně sledovanou a často komentovanou. Zejména zapojení veřejnosti v obou finálových městech bylo skutečně mimořádné. Vítězem soutěže se nakonec stala Plzeň.

V souvislosti s finanční krizí se v médiích již v lednu 2010 objevila informace o sníženém rozpočtu zahraničního vysílání (Český rozhlas 7) o 15 procent. Zmiňovaná částka vyplynula z jednání mezi Českým rozhlasem a Ministerstvem zahraničních věcí ČR. Podle vyjádření pracovníků zahraničního vysílání by neměl být dopad dramatický s ohledem na pokrytí cílových oblastí krátkovlnným vysíláním. O to více se rozhlas zaměřil na podporu ostatních forem vysílání, zejména pomocí internetu.⁴³ Ve spojení s rozhlasovým vysíláním je vhodné se zmínit i o 15. výročí vysílání Rádía Svobodná Evropa/Rádía Svoboda (RFE/RL) z Prahy, poprvé se z pražským studiem vysílalo 5. 7. 1995.⁴⁴

Média také zmiňovala nízký zájem zahraničních Čechů o volby, který byl dáván do spojitosti s neexistencí korespondenčního hlasování, protože Poslanecká sněmovna dosud nerozhodla o senátní novele předložené ve spolupráci s ministerstvem vnitra v roce 2009.⁴⁵ Média⁴⁶ v této souvislosti uváděla možné zvýšení tlaku na zavedení nových forem hlasování ze vzdálených míst v souvislosti s uzavíráním některých zastupitelských úřadů v zahraničí z úsporných důvodů. Minoritní, nicméně médií sledovanou a často zmiňovanou událostí byl v září 2010 oznámený odchod Petra Fejka z pozice ředitele České národní budovy a Českého centra v New Yorku.⁴⁷

ZÁVĚR

V pohledu na kulturní dimenzi české zahraniční politiky se rok 2010 zdá být opět spíše dalším v řadě. Důležitým mezníkem byla nicméně účast ČR na Světové výstavě EXPO 2010, kde Česká republika dosáhla významných ocenění. Svůj význam také znovu potvrdila multilaterální dimenze a trend regionalizace aktivit zejména v oblasti mezinárodní spolupráce. Důkazem toho je jak stále se rozšiřující činnost sdružení EU-NIC, tak také spolupráce v rámci Středoevropské kulturní platformy i v rámci dalších projektů. V celkovém pohledu na kulturní dimenzi české zahraniční politiky však nebylo možné zaznamenat žádné výraznější změny. V debatách na politické scéně se jedná o více než výjimečné téma. Jistou výjimku tvořilo předvolební období, kdy jednotlivé strany prezentovaly své představy o řadě otázek. A jednou z nich byla i prezentace státu v zahraničí. Dalším důležitým faktorem byla rovněž finanční omezení, která s sebou přinesla hospodářská krize a která se promítla i v oblasti kultury. Celá řada zúčastněných institucí, zejména ty závislé na prostředcích státního rozpočtu, byla nucena omezit své rozpočty. Což se samozřejmě, přes veškerou snahu jejich pracovníků, často projevovalo v širší aktivitě i jejich počtu.

Ve vztahu k pozornosti, již se kulturní dimenze těší, či ji spíše postrádá u politické reprezentace, uplynulý rok bohužel spíše potvrdil obavy z let předcházejících. Tedy, že navzdory mnoha aktivitám, množství realizovaných projektů v uplynulých letech, přetrvává pojetí ať už kulturní či veřejné diplomacie jako rétorických priorit bez skutečné a stabilní dlouhodobé podpory. Celá řada problémů, ať už nejednotná terminologie, nenaplněná strategie, neexistence vhodného sdělení, stále přetrvává a neexistuje síla, zájem, či spíše politická vůle, která by se snažila situaci změnit. Je-li už vyvinuto nějaké úsilí v politické rovině, jde spíše o aktivity formalizované, kdy je cíl „naplněn“ vytvořením dokumentu, ale jeho dlouhodobé naplňování již není v centru pozornosti. Nezměrná energie a úsilí, jež jsou vynakládány na realizaci konkrétních projektů, pak nepřinášejí takové výsledky, jaké by mohly.

Je ještě brzy činit závěry a předvídat budoucí vývoj s ohledem na úspěch české účasti na EXPO, který by mohl podpořit význam kulturní dimenze české zahraniční politiky. Zatím se bohužel zdá, že „pouhá“ potřeba dlouhodobého budování pověsti státu, bez výjimečné situace typu předsednictví v Radě EU či výstavy EXPO, není dostatečným motivem pro politickou reprezentaci a v důsledku toho ani pro státní správu k dlouhodobě konsolidovanému a koordinovanému přístupu.

Poznámky

- ¹ Viz *Koncepce zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006. Koncepce jednotné prezentace České republiky v zahraničí*, přijata Usnesením vlády České republiky, č. 74 z 19. 1. 2005. Dále viz Peterková, Jana: *Kulturní rozměr české zahraniční politiky*. In: Kořan, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2008. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009, s. 362–372.
- ² On-line: (www.cot.cz/data/cesky/05_10/priloha_C1005.pdf).
- ³ Koncepce byla přijata Usnesením vlády České republiky č. 601 z 21. 5. 2008.
- ⁴ Usnesení vlády ČR ze dne 9. 4. 2010 č. 262 o pokračování *Programu českého kulturního dědictví v zahraničí na léta 2011 až 2015*.
- ⁵ *ODS chce zlepšit způsob prezentace v zahraničí*. ČTK, 6. 4. 2010.
- ⁶ Viz on-line: (www.psp.cz/sqw/fsnem.sqw?id=967).
- ⁷ 27. usnesení z 9. schůze, konané 16. 3. 2010.
- ⁸ Přehlídka byla realizována 10. 9. 2010 v rámci 4. ročníku Mezinárodního krajanského folklórního festivalu.
- ⁹ Usnesení vlády ČR č. 775 z 11. 7. 2007 k návrhu na přístup České republiky k *Úmluvě o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturních projevů*.
- ¹⁰ Viz Tomalová, Eliška: *Kulturní rozměr české zahraniční politiky*. In: Kořan, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008, s. 386.
- ¹¹ Předkládací zpráva vlády pro PČR, Poslaneckou sněmovnu a Senát viz on-line: (www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=5&t=278) a (www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/54728/46438).
- ¹² Sdělení MZV ČR o přístupu k *Úmluvě o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturních projevů*, č. 93/2010, Sb.m.s.
- ¹³ Více viz on-line: (www.mzv.cz/preview/774-1-MZV/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoloprace/unesco/aktuality/mezinarodni_rok_sblizovani_kultur_v_roce.html).
- ¹⁴ On-line: (www.unesco.org/new/en/executive-board/documentation/documents-and-decisions/).
- ¹⁵ On-line: (portal.unesco.org/culture/en/ev.phpURL_ID=36934&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.htm).
- ¹⁶ Usnesení vlády ČR č. 1452 z 19. 11. 2008, o Státní kulturní politice na léta 2009–2014. Text dokumentu viz on-line: (www.mkcr.cz/assets/kulturni-politika/kulturni-politika-fresh.pdf).
- ¹⁷ Usnesení vlády ČR č. 1031 ze 17. 8. 2009.
- ¹⁸ Země Visegrádské čtyřky plus Rakousko a Slovinsko.
- ¹⁹ Seznam projektů realizovaných v průběhu roku 2010 k dispozici na stránkách MZV. Viz on-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/kultura_a_krajane/kultura/putovni_vystavy/index.html).
- ²⁰ Rozhovor autorky na OKKP MZV ČR, 20. 10. 2010.
- ²¹ On-line: (www.czechcentres.cz).
- ²² Více viz on-line: (www.nocliteratury.cz/2009/cs/praha/homepage).
- ²³ Viz on-line: (www.alterego-europe.eu/cz).
- ²⁴ Viz on-line: (www.generation89.eu/).
- ²⁵ Viz on-line: (www.eunic-online.eu/node/270).
- ²⁶ On-line: (www.czexpo.com/cs/ceska-republika-na-expo-2010/koncepce-a-cile-ceske-ucasti.shtml).
- ²⁷ Rozhovor autorky v Českých centrech, 23. 10. 2010.
- ²⁸ Viz on-line: (www.czexpo.com/cs/ceska-republika-na-expo-2010/koncepce-a-cile-ceske-ucasti.shtml) nebo podrobněji (www.czexpo.com/file/cs/ke-stazeni/EXPO-2010-koncepce-ucasti.pdf).
- ²⁹ Viz on-line: (www.czexpo.com/cs/ceska-republika-na-expo-2010/koncepce-a-cile-ceske-ucasti.shtml).
- ³⁰ Viz on-line: (www.czexpo.com/cs/doprovodne-programy-cr/index.shtml).

- ³¹ Newsletter EXPO 2010, č. 21, říjen 2010, s. 2. On-line: (www.czexpo.com/file/cms/0235_expo_newsletter_21-cz_web.pdf).
- ³² Newsletter EXPO 2010, č. 22, listopad 2010. On-line: (www.czexpo.com/file/cms/0266_expo_newsletter_22-cz_web.pdf).
- ³³ Viz on-line: (www.czexpo.com/cs/doprovodne-programy-cr/index.shtml).
- ³⁴ Rozhovor autorky v Českém centru Praha, 15. 9. 2010.
- ³⁵ *Mezi Čechy a Slováky prý může vzniknout jazyková bariéra*. ČTK, 9. 4. 2010.
- ³⁶ *Kvůli výuce češtiny pro děti Čechů v cizině se asi změní zákon*. ČTK, 27. 4. 2010.
- ³⁷ On-line: (portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/6966/_ps.1244/M/_mc/709-22501-698/_s.155/10202?docid=129283).
- ³⁸ Rozhovor autorky v Českém centru Praha, 25. 11. 2010.
- ³⁹ Rozhovor autorky v Českých centrech, 23. 9. 2010.
- ⁴⁰ Viz on-line: (www.eunic-online.eu), také (www.eunic-online.eu/czechrepublic).
- ⁴¹ Setkání zástupců pražského sdružení EUNIC 15. 9. 2010 za účasti odborné veřejnosti i dalších zájemců.
- ⁴² Rozhovor autorky v Českých centrech, 23. 9. 2010.
- ⁴³ *Rozpočet zahraničního vysílání ČRo bude letos o 15 procent nižší*. ČTK, 20. 1. 2010.
- ⁴⁴ *Před 15 lety zazněl hlas Svobodné Evropy poprvé z Prahy*. ČTK, 5. 6. 2010.
- ⁴⁵ Peterková, Jana: Kulturní rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2009. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010, s. 348.
- ⁴⁶ *Češi v cizině mají poslední možnost přihlásit se k volbám*. ČTK, 18. 4. 2010.
- ⁴⁷ *Lidové noviny*, 27. 9. 2010. On-line: (www.lidovky.cz/tiskni.asp?r=lide&c=A100927_173405_lide_ani).

Seznam zkratek

- ACEA – European Automobile Manufacturers Association (*Evropské asociace výrobců aut*)
- AČR – Armáda České republiky
- AFET – Committee on Foreign Affairs (*Výbor pro zahraniční záležitosti /Evropský parlament/*)
- AI – Amnesty International
- ALDE – Alliance of Liberals and Democrats for Europe (*Evropská liberální, demokratická a reformní strana*)
- AMO – Asociace pro mezinárodní otázky
- ARK – Autonomní republika Krym
- ASEM – Asia-Europe Meeting (*Asijsko-evropské setkání*)
- BaH – Bosna a Hercegovina
- BIE – Bureau of International Expositions (*Mezinárodní úřad pro EXPO*)
- BIS – Bezpečnostní informační služba
- BMATT – British Military Advisory and Training Team (*Britský vojenský poradní a výcvikový tým*)
- BRIC – Brazílie, Rusko, Indie, Čína
- CBRN – Chemical, Biological, Radiological, Nuclear (*chemické, biologické, jaderné prostředky*)
- CERD – International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (*Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace*)
- CDU – Christlich Demokratische Partei (*Křesťansko-demokratická strana /SRN/*)
- CEDAW – Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (*Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen*)
- COAFR – Correspondence Africa (*Výbor pro subsaharskou Afriku*)
- COELA – Working Party on Enlargement and Countries Negotiating Accession to the Union (*Výbor pro agendu rozšiřování EU*)
- COHOM – Working Party on Human Rights (*Pracovní skupina Rady EU pro lidská práva*)
- COJUR – Council Working Group of Public International Law (*Pracovní skupina pro mezinárodní právo veřejné*)
- CONCORD – European NGO Confederation for Relief nad Development (*Evropská konfederace NNO pro humanitní pomoc a rozvoj*)
- COREPER – Comité des représentants permanents (*Výbor stálých zástupců*)
- COSAC – Conférence des Organes Spécialisés dans les Affaires Communautaires et Européennes des Parlements de l'Union européenne (*Konference evropských výborů parlamentů*)

COTER – Council Working Party on Terrorism (International Aspects) (*Pracovní skupina Rady EU pro terorismus /mezinárodní aspekty/*)
 CRC – Convention on the Rights of the Child (*Úmluva o právech dítěte*)
 CSDP – Common Security and Defence Policy (*Společná bezpečnostní a obranná politika*)
 CSU – Christlich-Soziale Union (*Křesťansko-sociální unie /SRN/*)
 CVVM – Centrum pro výzkum veřejného mínění
 CZ PRES – Czech Presidency of the European Union (*České předsednictví Evropské unie*)
 ČC – Česká centra
 ČEB – Česká exportní banka
 ČLR – Čínská lidová republika
 ČNB – Česká národní banka
 ČR – Česká republika
 ČRA – Česká rozvojová agentura
 ČSSD – Česká strana sociálně demokratická
 ČSÚ – Český statistický úřad
 ČT – Česká televize
 ČTK – Česká tisková kancelář
 ČTÚ – Český telekomunikační úřad
 DCI – Development Cooperation Instrument (*Nástroj pro rozvojovou spolupráci*)
 DEMAS – Asociace českých neziskových organizací působících v oblasti demokratizace, podpory občanské společnosti a lidských práv ve světě
 DPH – daň z přidané hodnoty
 DROI – Subcommittee on Human Rights (*Podvýbor pro lidská práva /Evropský parlament/*)
 DV – Dálný východ
 ECRG – European Conservatives and Reformists Group (*Skupina Evropských konzervativců a reformistů /EP/*)
 EDA – European Defence Agency (*Evropská obranná agentura*)
 EDEM – European Defence Equipment Market (*Evropský trh s obranným materiálem*)
 EDF – European Development Fund (*Evropský rozvojový fond*)
 EGAP – Exportní garanční a pojišťovací, a.s.
 EIA – Environmental Impact Assessment (*posuzování vlivů na životní prostředí*)
 EK – Evropská komise
 ELS – Evropská lidová strana
 ENP – European Neighbourhood Policy (*Evropská politika sousedství*)
 EMFTA – Euro-Mediterranean Free Trade Area (*Euro-středomořská zóna volného obchodu*)
 EMU – Evropská měnová unie
 EP – Evropský parlament
 ESM – European Stability Mechanism (*Evropský stabilizační mechanismus*)
 ESVA – European External Action Service (*Evropská služba vnější akce*)

EU – Evropská unie
 EU NAVFOR – European Union Naval Force Somalia (*Námořní síly Evropské unie v Somálsku*)
 EUFOR – European Union Force (*Mírové síly Evropské unie*)
 EULEX – The European Union Rule of Law Mission in Kosovo (*mise Evropské unie k prosazování práva v Kosovu*)
 EUNIC – European Union National Institutes for Culture (*Kulturní instituty zemí Evropské unie*)
 EUPO – Odbor politik EU /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
 EUR – euro
 EUPOL – European Union Police Mission (*Policejní mise EU*)
 FDP – Freie Demokratische Partei (*Svobodná demokratická strana /SRN/*)
 FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci
 FYROM – Former Yugoslav Republic of Macedonia (*Bývalá jugoslávská republika Makedonie*)
 GK – Generální konzulát
 GPS – Global Positioning System (*Globální polohový systém*)
 GSP – Generalised System of Preferences (*Zvláštní pobídkový režim pro udržitelný rozvoj a řádnou správu věcí veřejných*)
 GUAM – Organization for Democracy and Economic Development (*Organizace pro demokratický a ekonomický rozvoj /Gruzie, Ukrajina, Ázerbajdžán, Moldavsko/*)
 HDP – hrubý domácí produkt
 HND – hrubý národní důchod
 ICEJ – International Christian Embassy Jerusalem (*Mezinárodní křesťanské velvyslanectví v Jeruzalémě*)
 ICL – International Law Commission (*Komise pro mezinárodní právo /OSN/*)
 IGAD – Intergovernmental Authority on Development (*Mezivládní úřad pro rozvoj východní Afriky*)
 ISAF – International Security Assistance Force (*Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly*)
 ISM – International Solidarity Movement (*Mezinárodní hnutí solidarity*)
 IVF – International Visegrad Fund (*Mezinárodní visegrádský fond*)
 JAR – Jihoafrická republika
 JETE – jaderná elektrárna Temelín
 KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie-Československá strana lidová
 KFOR – Kosovo Force (*Síly pro Kosovo*)
 KLDK – Korejská lidově demokratická republika
 KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy
 KR – Korejská republika
 KSAP – Kancelář strategie, analýz a projektového řízení /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
 LBL – Lanžhot–Baumgarten–Line /plynovod/
 LNG – Liquefied Natural Gas (*zkapalněný zemní plyn*)

LPTP – Odbor lidských práv a transformační politiky /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
 MAAE – Mezinárodní agentura pro atomovou energii
 MaMa – Maghreb a Mašrek
 MENA – Middle East and North Africa (*Blízký východ a severní Afrika*)
 MFO – Multinational Force and Observers (*Mnohonárodní síly a pozorovatelé /Sinaj/*)
 MO – Ministerstvo obrany ČR
 MONUSCO – United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo (*Mírová mise OSN v Demokratické republice Kongo*)
 MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR
 MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR
 MTS – Mezinárodní trestní soud
 MV – Ministerstvo vnitra ČR
 MZV – Ministerstvo zahraničních věcí ČR
 NATO – North Atlantic Treaty Organisation (*Organizace Severoatlantické smlouvy*)
 NERV – Národní ekonomická rada vlády
 NES – Nová exportní strategie
 NGO – Non-governmental Organisation (*nevládní organizace*)
 NKS – Národní koordinační skupina
 NKÚ – Nejvyšší kontrolní úřad
 OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
 ODA – Official Development Assistance (*Oficiální rozvojová spolupráce*)
 ODS – Občanská demokratická strana
 OECD – Organization for Economic Co-operation and Development (*Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj*)
 OKKP – Odbor pro kulturu, komunikaci a prezentaci /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
 OMLT ISAF – Operational Mentoring and Liaison Team ISAF (*jednotka výcvikového poradního týmu ISAF*)
 ORS – Odbor rozvojové politiky a humanitární pomoci /Ministerstvo zahraničních věcí ČR/
 OSN – Organizace spojených národů
 PISM – Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (*Polský institut mezinárodních vztahů*)
 PPP – Public Private Partnership (*Partnerství veřejného a soukromého sektoru*)
 PPZRS – Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci
 PRT – Provinční rekonstrukční tým
 PSP ČR – Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR
 QIP – Quick Impact Project (*Projekt rychlého dopadu*)
 R2P – Responsibility to Protect (*Odpovědnost za ochranu*)
 RB OSN – Rada bezpečnosti OSN
 RC-E – Regional Command East (*Regionální velitelství – Východ*)
 RIO – Grupo de Río /23 latinskoamerických a karibských států/

RFE/RL – Radio Free Europe / Radio Liberty (*Rádio Svobodná Evropa / Rádio Svoboda*)
 ROP – Regionální operační program
 SAE – Sjednocené arabské emiráty
 SANEP – Středisko analýz a empirických průzkumů
 SBOP – Společná bezpečnostní a obranná politika
 SDC – Swiss Agency for Development and Cooperation (*Švýcarská agentura pro rozvoj a spolupráci*)
 SNK ED – SNK sdružení nezávislých–Evropští demokraté
 SOCOM – Special Operations Command (*Spojené velitelství speciálních sil /USA/*)
 SOFA – Status of Forces Agreement (*Dohoda o postavení jednotek /NATO/*)
 SRN – Spolková republika Německo
 SSO – Strana svobodných občanů
 START – Strategic Arms Reduction Treaty (*Dohoda o snížení počtu strategických zbraní*)
 (New) START – New Strategic Arms Reduction Treaty /někdy též START 3/
 STEM – Středisko empirických výzkumů
 SZ – Strana zelených
 SZBP – Společná zahraniční a bezpečnostní politika
 UfM – Union for the Mediterranean (*Unie pro Středomoří*)
 ÚHOS – Úřad pro ochranu hospodářské soutěže
 ÚMEZ – Útvar ministra pro evropské záležitosti
 ÚMV – Ústav mezinárodních vztahů
 UN-Habitat – United Nations Human Settlements Programme (*Program OSN pro lidská sídla*)
 UNDP – United Nations Development Programme (*Program OSN pro rozvoj*)
 UNEP – United Nations Environment Programme (*Program OSN pro životní prostředí*)
 UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (*Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu*)
 UNHCR – United Nations High Commissioner for Refugees (*Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky*)
 UNICEF – United Nations Children's Fund (*Dětský fond OSN*)
 USA – Spojené státy americké
 USD – americký dolar
 V4 – Visegrádská čtyřka /skupina/
 V-EU – Výbor pro Evropskou unii /vláda České republiky/
 VEV – vnější ekonomické vztahy
 VEZ – Výbor pro evropské záležitosti /Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR/
 VS OSN – Valné shromáždění Organizace spojených národů
 VV – Věci veřejné
 WTO – World Trade Organization (*Světová obchodní organizace*)
 ZRS – zahraniční rozvojová spolupráce
 ZÚ – zastupitelský úřad /ambasáda/

Résumé

What was the Czech foreign policy in 2010 and why? A team of authors from the Institute of International Relations in Prague and other Czech partner institutions have been looking for answers to these questions for four consecutive years. The book *Czech Foreign Policy in 2010: Analysis of the IIR* is the fourth volume of a series focused on the Czech foreign policy.

In 20 chapters by 19 authors, the book provides a deep exploration of the Czech foreign policy based on an unchanged analytical framework. The book begins with an analysis of the general political context of the Czech foreign policy. The basic argument is that despite the fact that the government of Petr Nečas had a considerable majority, the Czech foreign policy during this time partly remained hostage to two basic features of the Czech foreign policy of the previous years: indifference and turbulent and unstable political conditions. Yet, several positive tendencies in it were recorded, such as, for example, the general calming down of the foreign policy debate, the more coherent foreign policy program declaration of the new government, or the beginning of work on a new foreign policy conception which had been promised since 2006. The second chapter adds an important analysis of the media context of the Czech foreign policy making, proving that there is a long term tendency toward excessive selectivity in the major media while this selectivity is determined not by the relevance of particular issues but by other, less relevant factors. This selectivity goes hand in hand with the rising personalization and more emotional framework of Czech news making.

The rest of the book is divided into several chapters, and each chapter reflects a selected dimension of the Czech foreign policy. Each chapter follows the same unifying structure: in the first part, the chapter analyses the nature of the political context of the given foreign policy dimension in order to illuminate the link between the political background and the actual foreign policy outputs, which are then explored in the second part. The third part focuses on the roles and involvement of particular actors participating in the foreign policy, and the fourth part aims at describing the media coverage and media context of a particular foreign policy agenda.

The ordering of the chapters remained unchanged from the order of the chapters in the previous yearbook. In the chapter devoted to the European dimension of the Czech foreign policy, the authors argue that the Czech Republic somehow got rid of the “troublemaker” label which it acquired in 2009. But, more importantly, the authors show that the Czech Republic deliberately abandoned its ambition to be part of

the core of the EU integration. The chapter devoted to the security dimension of the Czech foreign policy notices that the security issues played a less important role in the foreign policy debate in 2010 as compared with the previous years, yet the stakes remained high as in 2010 the new NATO Strategic Concept was finalized. The following part of the book is dedicated to the Central European dimension of the Czech foreign policy, and it confirms the strategic position of Germany, Poland and the Visegrad group. The Czech foreign policy towards Germany underwent a further process of Europeanization, the Czech-Polish cooperation gained a new depth of effectiveness, and the V4 group proved to be more viable than in the previous years. In the case of Slovakia and even more so in the case of Austria, the relations lacked a fundamental bilateral content.

The chapter on the Czech–U.S. relations aims at describing the process of searching for the new substance of the transatlantic ties after President B. Obama stepped into the office in 2009. The analysis of the Czech foreign policy towards the Western European countries is concerned mostly with bilateral ways of coalition building inside the EU and NATO. The “Balkan” dimension of foreign policy usually enjoys an important position in the Czech foreign policy thinking, and the chapter on it focuses on the question of how the Czech foreign policy capitalized on the potential it created during its Presidency in 2009. The chapter on the Czech Eastern European foreign policy proves that there is a continuity in the prioritization of this agenda regardless of the actual political representation. A complicated picture is created by the analysis of the Czech policy towards the Middle East and Afghanistan in the context of the eve of the so-called “Arab Spring” and the deteriorating situation in Afghanistan. In 2010 the Far Eastern level of the Czech foreign policy did not alter its mostly economic nature from previous years, and the Czech Sub-Saharan ties went back to the low profile normalcy of the period before the EU presidency. Similarly the Czech-Russian relations unfolded without any extraordinary factors and were dominated by economic issues. The same can be said about the Latin American dimension of the Czech policy in 2010. The book is concluded with a series of chapters on other thematic issues – multilateral diplomacy, economic diplomacy, human rights and development cooperation in the Czech foreign policy, and cultural diplomacy. The multilateral dimension of the Czech foreign policy recorded an even greater decline of interest while the human rights level has slightly changed, especially with regard to its territorial focus. Development cooperation witnessed two trends – a strengthening of the Czech position in the sphere of development cooperation, and a limiting of the range of its obligations.

All the chapters uncovered a single feature that was present almost everywhere in the Czech foreign policy in 2010: a lack of issues as electrifying as, e.g., the U.S. radar base, the Lisbon treaty or Czech military missions abroad. The Czech foreign policy in 2010 was – with several minor exceptions – a calm one without any strategic changes or challenges.

Vybraná literatura k české zahraniční politice vydaná v roce 2010

1. KNIHY

- Čechoslovenský krizis 1967–1969 gg. v dokumentech CK KPSS. Moskva: Rossijskaja političeskaja enciklopedija, 2010. 1150 s. (Istorija stalinizma). ISBN 978-5-8243-1269-0.
- Mission militaire française auprès de la République Tchèque 1919–1939 = Francouzská vojenská mise v Československu 1919–1939.* Praha: Vojenský historický ústav, 2010. 256 s. (Edice dokumentů. Série I. 1919–1925; sv. 3, Návrhy, nóty, memoranda). ISBN 978-80-7278-549-0.
- Pod Libavským sedlem. Sborník = Pod przelecza Lubawska. Księga zbiorowa.* Trutnov: Muzeum Podkrkonoší v Trutnově, 2010. 286 s. ISBN 978-80-903741-6-4.
- Zpráva o zahraniční politice České republiky. Leden–prosinec 2009.* Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2010. 617 s. ISBN 978-80-86345-99-4.
- BACOVSKÝ, Václav; DOSTÁL, Vít; THIM, Michal (eds.): *Agenda pro českou zahraniční politiku 2010 = Agenda for Czech foreign policy 2010.* Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2010. 201 s. ISBN 978-80-87092-13-2.
- BISCHOF, Günter; KARNER, Stefan; RUGGENTHALER, Peter: *The Prague Spring and the Warsaw Pact invasion of Czechoslovakia in 1968.* Lanham: Lexington Books, 2010. 510 s. (The Harvard Cold War studies book series). ISBN 978-0-7391-430.
- DRULÁK, Petr; BRAUN, Mats (eds.): *The Quest for the national interest : a methodological reflection on Czech foreign policy.* Frankfurt am Main: Peter Lang, 2010. 210 s. ISBN 978-3-631-59663-0.
- DRULÁK, Petr; HANDL, Vladimír a kol.: *Hledání českých zájmů. Vnitřní rozmanitost a vnější akceschopnost.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010. 262 s. ISBN 978-80-86506-88-3.
- DRULÁK, Petr; HORKÝ, Ondřej a kol.: *Hledání českých zájmů. Obchod, lidská práva a mezinárodní rozvoj.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010. 231 s. ISBN 978-80-86506-87-6.
- DRULÁK, Petr; STRÍTECKÝ, Vít a kol.: *Hledání českých zájmů. Mezinárodní bezpečnost.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010. 202 s. ISBN 978-80-86506-86-9.

- FISCHER, Jan: *Ano, pane premiére aneb Rozhašená země.* Praha: Daranus, 2010. 235 s. ISBN 978-80-87423-02-8.
- GASPARIČ, Jure ... [et al.]: *Češi a Slovinci v moderní době: politika – společnost – hospodářství – kultura = Slovenci in Čehi v dobi moderne: politika – družba – gospodarstvo – kultura.* Praha: Nová tiskárna Pelhřimov; Ljubljana: Institut za novejšo zgodovino, 2010. 425 s. ISBN 978-80-7415-025-8 (Nová tiskárna Pelhřimov); ISBN 978-961-6386-23-4 (Institut za novejšo zgodovino).
- HLADKÝ, Ladislav a kol.: *Vztahy Čechů s národy a zeměmi jihovýchodní Evropy = Relations between Czechs and the nations and countries of Southeastern Europe.* Praha: Historický ústav, 2010. (Práce Historického ústavu AV ČR = Opera Instituti historici Pragae. Řada A, Monographia; sv. 32). ISBN 978-80-7286-171-2.
- KOŘAN, Michal ... [et al.]: *Czech foreign policy in 2007–2009. Analysis.* Prague: Institute of International Relations, 2010. 387 s. ISBN 978-80-86506-90-6.
- KOŘAN, Michal ... [et al.]: *Česká zahraniční politika v roce 2009. Analýza ÚMV.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010. 378 s., tab. ISBN 978-80-86506-89-0.
- KREJČÍ, Oskar: *Geopolitika středoevropského prostoru. Pohled z Prahy a Bratislavy.* 4. vyd. Praha: Professional Publishing, 2010. 399 s. ISBN 978-80-7431-018-8.
- NOŽINA, Miroslav: *Dějiny Laosu.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 317 s. (Dějiny států). ISBN 978-80-7422-063-0.
- SAVOVOVÁ, Alice ... [et al.]: *Studie dopadů uzavření Dohody o volném obchodu mezi EU a Korejskou republikou na ekonomiku ČR.* Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2010. 141 s.
- SEDLÁK, Jaromír: *Muž nad stolem, aneb, Byl jsem Štrougalovým poradcem.* Praha: Pro společnost Rozhraní vydalo nakl. BVD, 2010. 183 s. ISBN 978-80-87090-43-5.
- SELINIČ, Slobodan: *Jugoslovensko-čehoslovački odnosi (1945–1955).* Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2010. 715 s. (Institut za noviju istoriju Srbije / Studije i monografije; knj. br. 59). ISBN 978-86-7005-082-2.
- SLÁVIK, Juraj: *Moja pamät' – živá kniha. Moje poslanie vo Varšave 1936–1937.* Bratislava: Veda – vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2010. 286 s. ISBN 978-80-224-1108-0.
- STEINMETZ, Robert; WIVEL, Anders: *Small states in Europe. Challenges and opportunities.* Farnham: Ashgate, 2010. 230 s. ISBN 978-0-7546-7782-6.
- ZBOŘIL, František: *Československá a česká zahraniční politika. Minulost a současnost.* Praha: Leges, 2010. 434 s. ISBN 978-80-87212-38-7.

2. DROBNÉ TISKY

- Ambassadors of the Czech Republic: Alexandr Vondra, Ivo Žďárek, Petr Kolář, Jiří Gruša, Luboš Dobrovský.* Memphis: LLC Books, 2010. 20 s. ISBN 978-1-157-16308-4.
- Česko-německý fond budoucnosti. Výroční zpráva 2009.* Praha: Česko-německý fond budoucnosti, 2010. 91 s.

- Government of the Czech Republic. Foreign relations of the Czech Republic, president of the Czech Republic, Senate of the Czech Republic.* Memphis: Books LLC, 2010. 96 s. ISBN 978-1-157-6008-6.
- Indicko-české vztahy.* [Indie]: s.n., 2010?. 16 s.
- Poland and Czech Republic. Fields of cooperation.* Warsaw: Fundacja Centrum Sto-sunków Międzynarodowych, 2010. 64 s. ISBN 978-83-88216-54-1.
- The Czech-Romanian relationship in the interwar period – the Central Banks. Exhibition from National bank of Romania's archive.* [s.l.]: Banca Nationala a Romániei, 2010. 66 s.
- ALBRYCHT, Izabela (ed.): *The Eastern partnership in the context of the European neighbourhood policy and V4 agenda.* Kraków: The Kosciuszko Institute, 2010. 64 s. ISBN 978-83-924279-8-8.
- KAŠPAR, Oldřich: *Srdce Evropy a země Opeřeného hada. Tradice česko-mexických vztahů.* Pardubice: Stálá iberoamerikanistická konference KSV FF Univerzity Pardubice ve spolupráci s Východočeským muzeem, 2010. [24] s. ISBN 978-80-87151-10-5.
- MADEJ, Marek (ed.): *Cooperation on security in Central Europe. Sharing V4 Experience with the Neighboring Regions.* Warsaw: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2010. 69 s. (V4 Papers; no. 1). ISBN 978-83-89607-93-5.
- ŠINDELÁŘ, Tomáš; JIREŠ, Jan (eds.): *Nová strategická koncepce. Zájmy a priority České republiky.* Praha: Centrum transatlantických vztahů vysoké školy CEVRO Institut, 2010. 64 s. ISBN 978-80-87125-11-3.
- ŠIMŮNKOVÁ, Blanka: *Jak Česká republika snižuje globální chudobu. Stínová zpráva o zahraniční rozvojové spolupráci – retrospektiva pěti let.* Praha: FoRS-České fórum pro rozvojovou spolupráci, 2010. 35 s. ISBN 978-80-904395-5-9.
- TICHÝ, Lukáš: *Energetické vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací.* Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2010. 32 s. (Research Paper; 2/2010).

3. ČLÁNKY

- BAUN, Michael; MAREK, Dan: Czech foreign policy and EU integration. European and domestic sources. *Perspectives on European Politics and Society.* 2010, vol. 11, no. 1, s. 2–21. ISSN 1570-5854.
- BĚLIČOVÁ, Milena: Cesta T. G. Masaryka do Alžírsko a Tunisko v červnu 1923. *Sborník Národního muzea v Praze.* 2010, roč. 64, č. 1–2, s. 45–52. (Řada A, Historie). ISSN 0036-5335.
- BUCHTELE, Tomáš: Baskicko: osobitý region v rámci Španělska a významný investor v České republice. *Mezinárodní politika.* 2010, roč. 34, č. 2, s. 16–18. ISSN 0543-7962.
- CAPANDA, Filip: Úskalí implementace politiky soudržnosti v České republice. *Mezinárodní vztahy.* 2010, roč. 45, č. 2, s. 27–47. ISSN 0323-1844.
- ČERNÁ, Michaela: Španělské kulturní aktivity v České republice. *Mezinárodní politika.* 2010, roč. 34, č. 2, s. 21–22. ISSN 0543-7962.

- DEJMEK, Jindřich: Byla v roce 1948 reálná „finlandizace“ Československa? Stručná komparace situace Finska a Československa v letech 1944–1948. *Moderní dějiny 19. a 20. století.* Praha: Historický ústav AV ČR, 2010, roč. 18, č. 1, s. 185–207. ISSN 1210-6860.
- DEJMEK, Jindřich: Československá diplomacie v únoru a březnu 1948. *Český časopis historický.* 2010, roč. 108, č. 1, s. 70–113. ISSN 0862-6111.
- DITRYCH, Ondřej: Kodaň: Nejistota v jádrech věcí? Anarchie. *Mezinárodní politika.* 2010, roč. 34, č. 3, s. 9–11. ISSN 0543-7962.
- DRULÁK, Petr; SCHUSTER, Robert: „Jediný národní zájem, na němž jsme se dokázali shodnout a naplnit ho, byl vstup do Evropské unie“ [rozhovor]. *Mezinárodní politika.* 2010, roč. 34, č. 5, s. 18–22. ISSN 0543-7962.
- DRULÁK, Petr: Reminiscence a šalby. *Mezinárodní politika.* 2010, roč. 34, č. 9, s. 4–5. ISSN 0543-7962.
- FÜRST, Rudolf; PLESCHOVÁ, Gabriela: Czech and Slovak relations with China. Contenders for China's favour. *Europe-Asia Studies.* 2010, roč. 62, č. 8, s. 1363–1381. ISSN 1465-3427.
- HAUGHTON, Tim: Zranitelnost, povstupní kocovina a role předsednictví. Formování národních preferencí nových členských států EU. *Mezinárodní vztahy.* 2010, roč. 45, č. 4, s. 11–28. ISSN 0323-1844.
- HLADKÝ, Ladislav; BLAŽEK, David: Přehled historického vývoje česko-slovenských vztahů. *Slovanský přehled. Review for Central and Southeastern European History.* 2010, roč. 96, č. 1–2, s. 87–107. ISSN 0037-6922.
- HORKÝ, Ondřej; O'SULLIVAN, Míla: Genderová rovnost a posílení postavení žen. Cesta ke spravedlivější a efektivnější rozvojové spolupráci. *Policy Brief FoRS.* 2010, č. 5, s. 1–4.
- HYNEK, Nikola; EICHLER, Jan: Češi v Afghánistánu. *Vojenské rozhledy. Teoretický časopis Armády České republiky.* 2010, roč. 19, č. 2, s. 88–100. ISSN 1210-3292.
- HYNEK, Nikola; STRÍTECKÝ, Vít: Český diskurz o protiraketové obraně a národní zájem. *Mezinárodní vztahy.* 2010, roč. 45, č. 1, s. 5–32. ISSN 0323-1844.
- HYNEK, Nikola; STRÍTECKÝ, Vít: Raketenabwehr, ade? Sicherheitspolitik in Polen und Tschechien. *Osteuropa.* 2010, jg. 60, nr. 6, s. 75–82. ISSN 0030-6428.
- HYNEK, Nikola; STRÍTECKÝ, Vít: The rise and fall of the Third Site of Ballistic Missile Defense. *Communist and Post-Communist Studies.* 2010, vol. 43, no. 2, s. 179–187. ISSN 0967-067X.
- KLEVISOVÁ, Nad'a: Ambasády na prodej. *Hospodářské noviny.* 2010, roč. 54, č. 224 (19. 11. 2010), s. 18–25. ISSN 0862-9587.
- KORECKÝ, Miroslav; NACHTIGALL, František: Musí přijít změna. Prezident před volbami. *Týden. Zpravodajský časopis.* 2010, roč. 17, č. 19, s. 22–28. ISSN 1210-9940.
- KUCHAŘOVÁ, Veronika: Pittsburská dohoda a její moravský signatář Msgre. Oldřich Zlámal. K 100. výročí založení Česko-americké národní rady – Czech-American Council v Cicagu a 120. výročí založení Národního slovenského spolku – National Slovak Society v Pittsburghu. *Vlastivědný věstník moravský.* 2010, roč. 62, č. 1, s. 5–23. ISSN 0323-2581.

- KULHÁNEK, Jakub: Česká diplomacie na jižním Kavkaze. *Bulletin Centra ázerbájdžánských a kaspických studií. Bilaterální vztahy mezi kaspickými a evropskými státy*. 2010, č. 4, s. 12–15. ISSN 1803-8611.
- MATOCHA, Pavel; LÉKÓ, István: Česká republika zdegenerovala. Václav Klaus. *Euro*. 2010, č. 18, s. 42–45. ISSN 1212-3129.
- MILANÉS, Pedro Moya: Španělské kulturní aktivity v České republice. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 2, s. 21–22. ISSN 0543-7962.
- MOLDAN, Bedřich; SCHUSTER, Robert: „Kodaňský klimatický summit nebyl úplným neúspěchem“ [rozhovor]. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 3, s. 17–21. ISSN 0543-7962.
- MORAVEC, Filip: Český rekonstrukční tým aneb jak postavit Lógar na vlastní nohy. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 1, s. 28–31. ISSN 0543-7962.
- NEČAS, Petr ... [et al.] (resp.): Česká zahraniční politika z pohledu parlamentních stran. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 5, s. 24–28. ISSN 0543-7962.
- NOVOTNÝ, Lukáš: Německo po prezidentské volbě. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 9, s. 22–24. ISSN 0543-7962.
- OLŠA, Jaroslav; SCHUSTER, Robert: „Československo-jihokorejská izolace, která trvala až do přelomu 80. a 90. let, se nedá tak lehce přeskochit“ [rozhovor]. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 6, s. 4–7. ISSN 0543-7962.
- PAVLÍK, Petr: Ekonomické vztahy Španělska a České republiky. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 2, s. 11–13. ISSN 0543-7962.
- PEHR, Michal: Velké, nebo malé Československo? aneb Představy o poválečném uspořádání. *Dějiny a současnost*. 2010, roč. 32, č. 12, s. 30–32. ISSN 0418-5129.
- PIŠKULA, Jiří: Založení Křesťanské mírové konference v kontextu zahraniční politiky KSC. *Církevní dějiny*. 2010, roč. 3, č. 6, s. 53–71. ISSN 1803-0068.
- PÍTROVÁ, Lenka: „České záruky“ sjednané k Lisabonské smlouvě. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 12, s. 18–21. ISSN 0543-7962.
- POJAR, Miloš; MARXOVÁ, Alice: Byla to krásná doba. Prvním čsl. velvyslancem v Izraeli po r. 1989 byl Miloš Pojar. *Roš chodeš*. 2010, roč. 72, únor 2010, s. 12–13, 15. ISSN 1210-7468.
- POJAR, Tomáš; MARXOVÁ, Alice: Změnit úhel pohledu. Rozhovor s novým velvyslancem ČR v Izraeli Tomášem Pojarem. *Roš chodeš*. 2010, roč. 72, únor 2010, s. 6–7, 18. ISSN 1210-7468.
- PROKŠ, Petr: Vědecký seminář Vatikán a Československo 1918–1938. *Moderní dějiny. Časopis pro dějiny 19. a 20. století*. 2010, roč. 18, č. 1, s. 233–235. ISSN 1210-6860.
- RAŠEK, Antonín: Bílá kniha o obraně České republiky. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 11, s. 11–14. ISSN 0543-7962.
- RAŠEK, Antonín: NATO připravuje novou strategickou koncepci. *Vojenské rozhledy. Teoretický časopis Armády České republiky*. 2010, roč. 19, č. 2, s. 3–21. ISSN 1210-3292.
- RAŠEK, Antonín: Nová strategická koncepce aliance (diskuze pokračuje). *Vojenské rozhledy. Teoretický časopis Armády České republiky*. 2010, roč. 19, č. 3, s. 3–15. ISSN 1210-3292.

- ROMANCOV, Michael: Falešné pocity bezpečnosti. V propojeném světě hraje fyzická vzdálenost stále menší roli. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 11, s. 8–9. ISSN 0543-7962.
- ROVNÁ, Lenka; SCHUSTER, Robert: „I po přijetí Lisabonské smlouvy zůstávají členské státy hlavními aktéry integrace,“ říká profesorka Lenka Rovná v rozhovoru pro Mezinárodní politiku [rozhovor]. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 12, s. 22–25. ISSN 0543-7962.
- ŘIHÁČKOVÁ, Věra; WEISS, Tomáš: Promoting multilateralism? Conceptualizing multilateralism in the Czech foreign policy. *Perspectives*. 2010, vol. 18, no. 1, s. 5–21. ISSN 1210-762X.
- SEIFTER, Pavel: Národní zájmy. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 5, s. 8–10. ISSN 0543-7962.
- SLAČÁLEK, Ondřej: Boj o národ. Obrazy Mnichova ve sporech o českou zahraniční politiku. *Mezinárodní vztahy*. 2010, roč. 45, č. 4, s. 50–71. ISSN 0323-1844.
- SHABU, Martin: Bojová mise není letní tábor. Armáda. *Euro*. 2010, č. 44, s. 52–64. ISSN 1212-3129.
- SHABU, Martin: Češi (ne)opouštějí svět. Podnikatelé se postavili proti chystanému uzavření konzulátu v Sao Paulu. *Euro*. 2010, č. 16, s. 12–13. ISSN 1212-3129.
- SHABU, Martin: Nejistá budoucnost kábulské mise. *Euro*. 2010, č. 19, s. 54–57. ISSN 1212-3129.
- SMETANA, Vít: Československý katalyzátor 1948. Západ a kolaps třetí republiky. *Dějiny a současnost*. 2010, roč. 32, č. 12, s. 40–43. ISSN 0418-5129.
- SMETÁNKA, Tomáš: Neutrální Československo. Čtyřicet let v komisi pro dohled nad příměřím v Koreji. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 6, s. 9–12. ISSN 0543-7962.
- SPĚVÁČEK, Vojtěch; VINTROVÁ, Růžena: Růst, stabilita a konvergence české ekonomiky v letech 2001–2008 = Growth, stability and convergence of the Czech economy in the years 2001–2008. *Politická ekonomie*. 2010, roč. 58, č. 1, s. 20–50. ISSN 0032-3233.
- STEHLÍK, Michal: Katyň 1943. Protektorátní propaganda, zákulisí a osudy českých svědků. *Paměť a dějiny*. 2010, roč. 4, č. 4, s. 5–21. ISSN 1802-8241.
- STRÍTECKÝ, Vít: Energetická bezpečnost v debatě o českých zájmech. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 5, s. 16–18. ISSN 0543-7962.
- ŠEDIVÝ, Jiří; SCHUSTER, Robert: „Dnes jsme v situaci, kdy si drtivá většina české společnosti myslí, že nám nic nehrozí,“ říká armádní generál Jiří Šedivý [rozhovor]. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 11, s. 14–17. ISSN 0543-7962.
- ŠISLER, Filip: Česko-rumunské vztahy v průběhu staletí. *Slovanský přehled. Review for Central and Southeastern European History*. 2010, roč. 96, č. 1–2, s. 133–160. ISSN 0037-6922.
- ŠÍSTEK, František: Vztahy českých zemí s Černou Horou od počátku 19. století po současnost. *Slovanský přehled. Review for Central and Southeastern European History*. 2010, roč. 96, č. 1–2, s. 109–132. ISSN 0037-6922.
- TESAŘ, Filip: S kým se na Balkáně zdravít a ke komu zajít na kafe. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 5, s. 13–15. ISSN 0543-7962.

- TICHÝ, Lukáš: Energetika v bilaterálních vztazích mezi Českou republikou a Ruskem. *Bulletin Cetra ázerbájdžánských a kaspických studií. Bilaterální vztahy mezi kaspickými a evropskými státy*. 2010, č. 4, s. 16–20. ISSN 1803-8611.
- TICHÝ, Lukáš: Problematika vzájemné závislosti v energetických vztazích mezi Českou republikou a Ruskou federací a působení Evropské unie. *Středoevropské politické studie*. 2010, roč. 12, č. 2–3, s. 159–182. ISSN 1212-7817.
- TOMSKÝ, Alexander; SLAČÁLEK, Ondřej: Národní zájem. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 5, s. 23. ISSN 0543-7962.
- TSIVOS, Konstantinos: Československá angažovanost v řecké občanské válce a ve speciálních misích KS Řecka. *Slovanský přehled*. 2010, roč. 96, č. 3–4, s. 283–297. ISSN 0037-6922.
- VESELÝ, Josef: Mezinárodní politika očima redaktorského eléva z let 1967 až 1969. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 9, s. 5–7. ISSN 0543-7962.
- VYHLÍDAL, Milan: Češi v Iráku. K činnosti expertní skupiny na Military Technical College v Bagdádu v letech 1978–1985. *Historie a vojenství. Časopis Vojenského historického ústavu Praha*. 2010, roč. 59, č. 3, s. 84–97. ISSN 0018-2583.
- WAISOVÁ, Šárka: The Change of value preferences in Czech society and of foreign policy makers as one of the prerequisites of the transformation of the character of czech foreign policy. *Politics in Central Europe. The Journal of the Central European Political Science Association*. 2010, vol 6, no. 2, s. 98–114. ISSN 1801-3422.
- ZAORAL, Karel: Černá eurodíra. Řecko. *Euro*. 2010, č. 19, s. 32–35. ISSN 1212-3129.
- ZBOŘIL, Zdeněk: Mezinárodní politika v letech transformace a internetu. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 9, s. 8–11. ISSN 0543-7962.
- ZZ–: Česko-korejská vzájemnost ve stínu Drnové střechy. *Mezinárodní politika*. 2010, roč. 34, č. 6, s. 3. ISSN 0543-7962.

O autorech

Ing. Vít Beneš, Ph.D. (1980), je výzkumným pracovníkem ÚMV, přednáší na Vysoké škole ekonomické v Praze a na Metropolitní univerzitě Praha. Specializuje se na Evropskou unii (rozšiřování, institucionální reformy) a na česko-ruské vztahy.

JUDr. PhDr. Veronika Bílková, Ph.D., E.MA (1975), je vědeckou pracovnící ÚMV a odbornou asistentkou Katedry mezinárodního práva Právnické fakulty UK v Praze. Zaměřuje se na mezinárodní právo, zejména použití síly, mezinárodní humanitární právo, lidská práva, mezinárodní trestní právo a mezinárodní organizace (OSN).

Mats Braun, M.A., Ph.D. (1976), je výzkumným pracovníkem ÚMV, přednáší na Anglo-americké vysoké škole v Praze. Specializuje se na teorii evropské integrace, vnitřní vývoj EU a proměny střední Evropy a Skandinávie v procesech evropské integrace.

PhDr. Jaroslav Bureš (1953) je výzkumným pracovníkem ÚMV se zaměřením na problematiku Blízkého východu, Středomoří a islámu. Je představitelem Nadace Anny Lindhové pro dialog kultur v České republice.

Mgr. Ing. Petra Cibulková (1977) je asistentkou Střediska mezinárodních studií Jana Masaryka, Fakulty mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze, a doktorandkou mezinárodních teritoriálních studií Fakulty sociálních věd UK v Praze. Zaměřuje se na region střední a východní Evropy – zejména Rusko, Ukrajinu, vnější vztahy EU a regionální spolupráci.

JUDr. PhDr. Marek Čejka, Ph.D. (1975), je výzkumným pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů a přednáší na několika vysokých školách (Metropolitní univerzita Praha, Evangelická teologická fakulta UK v Praze). Specializuje se na problematiku Blízkého východu, izraelsko-palestinský konflikt, izraelskou politiku a náboženství.

PhDr. Ondřej Ditrych (1982) je výzkumným pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů a doktorandem mezinárodních vztahů na Fakultě sociálních věd UK v Praze. Zabývá se zejména americkou zahraniční politikou, diskurzem o terorismu, energetickou bezpečností, politikou na Kavkaze a dějinami myšlení v mezinárodních vztazích.

Ing. Rudolf Fürst, Ph.D. (1958), je výzkumným pracovníkem ÚMV. Zabývá se oblastí Dálného východu, zejména Číny.

JUDr. *Vladimír Handl*, CSc. (1957), je výzkumným pracovníkem ÚMV, přednáší na Fakultě sociálních věd UK v Praze. Zaměřuje se na německou zahraniční a bezpečnostní politiku, česko-německé vztahy, českou zahraniční politiku a transformaci komunistických stran ve střední Evropě.

Ing. *Ondřej Horký*, Ph.D. (1980), je výzkumným pracovníkem ÚMV. Zabývá se zejména problematikou globálního rozvoje a rozvojové spolupráce.

PhDr. *Michal Kořan*, Ph.D. (1977), je vedoucím vědeckého oddělení ÚMV a odborným asistentem Katedry mezinárodních vztahů a evropských studií MU v Brně. Zaměřuje se na tvorbu zahraniční politiky, středoevropský prostor a filozofii sociálních věd.

Mgr. *Petra Kuchyňková* (1979) postgraduálně studuje na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií Fakulty sociálních studií MU v Brně, kde zároveň působí jako asistentka. Je rovněž analytičkou v Centru pro studium demokracie a kultury. Oblasti zaměření: vnější vztahy EU (post-sovětský prostor), vybrané problémy zahraniční politiky Ruské federace, společná zemědělská politika EU.

Mgr. *Vlastimil Nečas* (1980) působí v Centru pro mediální studia Fakulty sociálních věd UK v Praze. Odborně se věnuje teoriím mediálních účinků a politické komunikaci, především oblasti nastolování agendy (agenda-setting) v souvislosti s českým mediálním, veřejným a politickým diskurzem

Ing. *Jana Peterková*, Ph.D. (1971), je odbornou asistentkou Střediska mezinárodních studií Jana Masaryka, Fakulty mezinárodních vztahů VŠE v Praze. Zabývá se oblastí diplomatických studií, zejména tématem veřejné diplomacie, otázkami mezinárodního vyjednávání a komunikace.

PhDr. *Ondřej Slačálek* (1982) je výzkumným pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů v Praze a přednáší na Ústavu politologie Filozofické fakulty UK v Praze. Odborně se věnuje teoriím mezinárodních vztahů, sociálním hnutím, analýze diskurzu, problematice ideologie a Latinské Americe.

PhDr. *Vít Strátecký* (1980) je výzkumným pracovníkem ÚMV, přednáší na Fakultě sociálních věd UK v Praze a na Metropolitní univerzitě Praha. Specializuje se na bezpečnostní studia a konfliktní studia, teorii mezinárodních vztahů a bezpečnostní situaci v postsovětském prostoru.

Mgr. *Filip Tesař* (1969) je výzkumným pracovníkem ÚMV. Odborně se zaměřuje na Balkán, etnické konflikty a jejich řešení.

PhDr. *Lenka Vochocová* (1979) je postgraduální studentkou na Katedře mediálních studií Fakulty sociálních věd UK v Praze. Zaměřuje se na oblast kritické politické ekonomie komunikace, genderová studia a teorie veřejných sfér.

Mgr. Ing. *Štěpánka Zemanová*, Ph.D. (1975), působí jako odborná asistentka Střediska mezinárodních studií Jana Masaryka, Fakulty mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze. Zabývá se mezinárodněpolitickými a ekonomickými aspekty ochrany lidských práv a věnuje se i problematice evropské integrace.

Michal Kořan a kol.

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA. ANALÝZA ÚMV

Řada publikací sledujících politické a ideové zázemí české zahraniční politiky, hlavní zahraničněpolitickou agendu a výsledky české zahraniční politiky, porovnávajících a analyzujících vliv jednotlivých aktérů a všímajících si vlivu mediálního a veřejného kontextu tvorby české zahraniční politiky. Autorský kolektiv je složen z výzkumných pracovníků Ústavu mezinárodních vztahů a dalších spolupracujících institucí.

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA V ROCE 2007. ANALÝZA ÚMV

2008, 416 stran, ISBN 978-80-86506-67-8, cena 295 Kč

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA V ROCE 2008. ANALÝZA ÚMV

2009, 396 stran, ISBN 978-80-86506-78-4, cena 295 Kč

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA V ROCE 2009. ANALÝZA ÚMV

2009, 380 stran, ISBN 978-80-86506-89-0, cena 295 Kč

CZECH FOREIGN POLICY IN 2007-2009: ANALYSIS

2010, 388 stran, ISBN 978-80-86506-90-6, cena 30 EUR (749 Kč)